THEOLOGICARVM INSTITVTIONVM COMPENDIVM,

CLEMENTIS MONILIANI CARD. ARAE COELI.

Catalogus omnium contentorum in hoc volumine.

DE SYMBOLO APOSTOLORVM.

DE SACRAMENTIS.

DE PRAECEPTIS DIVINIS.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

DE OECVMENICO CONCILIO.

Cum INDICE *copiosissimo omnium dicendorum.*

CLEMENS MONILIANVS CARD. ARAECAELI
Piis & Catholicis Lectoribus.

INTER innumera huius nostri seculi aduersa, quibus iusto Dei iudicio premimur, nihil animum meum magis torquet, q̃ quòd Chisti Nauem videam ita fluctuari, vt nisi Gubernatoris numen adsit, non procul sit vltimum naufragij periculum. Paucis enim ante annis ambulabamus in domo Dei cum consensu, in qua non versantur nisi vnanimes, & qui vno ore benedicunt Dominum: cum fuerit in ea vna fides, vnum Baptisma, terra fuerit vnius labij, & multitudinis credentium esset cor vnum, & anima vna. Idipsum dicebamus omnes, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore honorificabamus Deum, & patrem domini nostri Iesu Christi. Nunc nusquam desunt, qui hunc piorum cõsensum, & vnanimitatem frangant, & qui prætergrediantur veteres terminos, quos posuerunt patres nostri, quiq; eorundem Patrũ, & Matris Ecclesiæ statuta transgrediantur, & confundant. Id adeò contra Augustini sententiam, qui tunc (inquit) à nobis fidei limes defenditur, cùm termini, quos posuerunt sancti Patres obseruãtur. Hoc verò tempore vsq; adeò viget impietas, eaq; tam longè, ac latè grassata est, vt iam non inter populares homines sese contineat, sed ipsos etiam ecclesiarum Antistites implacabilibus odiis inter se committat. Ac recentes hæreses (quas vt inquit Apostolus necesse est esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant) ita obsunt Ecclesiæ, & Christi fidelibus tantum afferunt detrimenti, vt nisi præsens adhibeatur remediũ, in errorem (si fieri possit) inducantur etiam electi. Atque ea cùm ita sint, non tamẽ expedit hæreses, & hæresiarchas disputationibus, ac legis contentionibus, aggredi sanare, quippè quos eiusmodi controuersiis ali, in diesq; augeri videmus. Vnde Gratianus Imperator æqualis temporum beati Hieronymi, de fide disputari prohibuit, edixitq;, vt omnes Imperio subditi, eam retinerent religionem, quam Apostolorum summus beatus Petrus tradidisset, & Damasus Romanus Episcopus custodisset. Neque tamen hæretici (vt Augustinus docet) permittendi sunt, vt laxatis habenis in profundum labantur malorum, & suæ relinquãtur libertati: sed inuiti etiam ad salutem trahendi sunt. Cùm planè constet Israelitas tergiuersantes & murmurãtes, à Deo duris flagellis fuisse cohibitos, & in terram promissionis inductos. Neque Paulus est permissus sua vti mala voluntate, qua Ecclesiam insectabatur. In scripturis quoque sanctis admonetur pater, filium non modò duris corripere verbis, sed & eius latera tundere, vt domitus ad bonam dirigatur disciplinam: hac de causa negligentes corriguntur pastores, eisq; obiicitur quòd errantem nõ reuocauerint ouẽ, & perditam non inquisiuerint. Si igitur modis omnibus errantes reuocari, & perditi quæri debent, voluntati Domini obsequuntur ij, qui pro munere sibi mandato, oues ad ouile Domini, & ad salutis portum reuocare student: melius enim errãtibus est resipiscere, & Ecclesiæ vnitati restitui, quàm in profundum malorũ prolapsos, sententiam, contra eos, qui piorum consensum, & vnanimitatem perfringunt, à Deo per os prophetæ latam, experiri, quæ dicit. Veniat mors super illos, & descendant in

infernum

Infernum viuentes: vt vſu veniſſe legitur Chore, Datan,& Abiron, qui ſchiſmatis
auctores facti, viui ad infernum deſcenderunt. In qua re cum beato Cypriano glo-
riari poſſumus, quòd non nos ab illis, ſed illi receſſerunt à nobis: perperam enim
ſcripturam interpretantes,alienati ſunt à nobis. Porrò non in legendo (vt ait Hie-
ronymus) ſed in intelligendo ſcripturæ conſiſtunt: non in ſcripturarum verbis Euã-
gelium eſt,ſed in ſenſu:non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum folijs,ſed
in radice rationis. Ea enim mẽte præditi eſſe debemus,vt in iis,quæ didicimus, per-
manendum eſſe putemus. Didicimus profectò ab ea, quæ firmamentum eſt, & co-
lumna veritatis, Eccleſia. In illius denique interpretatione,definitioneq́; nos acqui-
eſcere, neque fluctuantes omni doctrinæ vento circumagi,oportet:cùm, vt ad Pauli
lucernam legimus, deuitare profanas vocum nouitates, quas conſenſui ſanctę ca-
tholicæ Eccleſiæ contrarias eſſe conſtat, iubeamur. Si enim recentes accipiantur
opiniones, neceſſe erit ſanctorum patrum fidem, aut totam, aut magna ex parte
violari. Deploranda profectò ſunt tempora noſtra,quibus videmus terram (vt Eſa-
ias prædicat) Idolis plenam,& opera manuum ipſorum ab impiis coli. Vbi per Ido-
la catholici doctores dogmata veritati contraria interpretantur. Quare Auguſti-
nus, poſtquam de ſimulachris manu factis pleraque dixerat: Eſt (inquit) alius ſimu-
lacrorum deterior error,quo phantaſmata ſua colunt:& quicquid animo errante cũ
ſuperbia,& tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obſeruant. Per
deos iſtos alienos doctores ſancti, errores ab eccleſia ſeparatorum intelligunt: quos
propterea ſpargi nonnunquam patitur Deus,vt conſtantiam noſtram probet in ſe di
ligendo,& ſanæ doctrinæ adherendo:& vt vnuſquiſque quàm tenax,fidelis, ac fixus
catholicæ fidei ſit amator, appareat. Neque enim hæreſes iſtæ, quæ nunc Eccleſiæ
Dei tantum exhibent negotij,nouæ omnino ſunt,quippè quas magna ex parte mille
ab hinc annis confutatas ſcimus. Neque verò tempora noſtra ita deplorata ſunt, vt
deſperandum ſit, Deum,aliquem tandem finem tot diſſidiis impoſiturum, & Eccle-
ſiæ ſuæ pacem redditurum,qua ad optatum quietis portum aliquando poſſit perue-
nire. Bonum interim decet rectorem, vt ex ſua infirmitate, aliorum infirmitatem
penſans,magis manſuetudine ſtudeat ab erroris laqueis homines eripere, quàm per
rigidam ſeueritatem in foueam perditionis impellere. Nam prius lenia oportet ad-
hiberi vulneri medicamenta: quæ cùm nihil proficere intellexerit, tunc acrioribus
vti debet remedijs:& partem infectam, ſi res deſperata fuerit,reſecare, ne totum in-
ficiat corpus. Hoc enim imitari debent ij,penes quos eſt poteſtas hæreticos punien-
di. Deberent enim prius hæreticorum læſas ſanare conſcientias:& tandem quod ſa-
nari non poteſt,dolenter reſecare. Hunc modum contra hæreſes,& hæreticos obſer
uare volui,adhibendo ad Saluatoris noſtri exemplum, eorum infirmitatibus phar-
maca leniẽtia,quibus eorũ morbi,& impietates facilè curari poſſint:cùm Chriſtianę
charitati non conueniat,hæreticos primo cõgreſſu cõtumeliis afficere,& nullis om-
nino tẽtatis remedijs è vita tollere. Si verò in tantùm profundũ malorum venerint,
vt deſperanda ſit eorũ ad veram religionẽ reſipiſcentia,tunc grauioribus vtẽdum eſt
cauteriis. Poſtq̃ electus fui Cardinalis,ne in domo Dei panẽ comederem otioſus,
quãuis continuis infirmitatibꝰ grauarer,& publicis negotiis aſſiduè diſtinerer, nolui
deeſſe officio homines purgandi, illuminandi,& perficiendi:quod à nobis huius lo-
ci dignitas poſtulat, eo tempore maximè,quo impij vigilãtiſſimi ſunt, vt catholicos
ſuperſtites ad ſuam impietatem perducant. Atq; vtinam Chriſti fideles,ijq́; p̄cipuè,
quorũ munus eſt reddere rationẽ poſcentibus de ea,q̃ in nobis eſt,fide,& ſpe, tãtam
adhiberent

adhiberẽt diligentiã in ſuis,& aliorũ moribus cõponendis,optimiſq; inſtitutis informandis,ac Chriſti mẽbris in vera religione firmandis,quantũ impij in moribus corrũpendis, & impietatibus ſuis diffundẽdis ,ac pertinaciter defendendis. Igitur quæ ſpiritualis exercitij cauſa,& ad cõfirmãdos catholicos viros in ea religione,quæ vera pietas eſt,& ad nos attrahẽdos eos,qui à veritate deuij ſunt,& ad mẽbra pciſa Chriſti corpori annectenda,ex ſacris literis,& orthodoxis doctoribus collegi,inferius exponam. Si .n. Eccleſiæ Dei præſtare non valeo multa, multa tamen cum fide,& ſyncero corde ad vtilitatem Eccleſiæ,non in ſublimitate ſermonis, nec in perſuaſibilib⁹ humanæ ſapientię verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus præſtabo quod potero. Et ſi non munera digna hoc honoris gradu,cum paupercula tamen vidua in Gazophylacium Dñi ponam æra minuta duo. Verùm,ne dum falſos aliorũ errores exagito, in aliquẽ ipſe ex incuria,aut ex ignorantia incurrã: illud in primis teſtor,& teſtatũ ſemper eſſe volo,me nolle vnquã ab ea fide,quã catholica & Romana tenet Eccleſia, diſcedere. Quòd ſi fortè aliquid ſimile in pſenti Compendio noſtro deprehendatur,non ex induſtria dictum eſſe volo,ſed per inanimaduerſionẽ,aut ignorantiam ab homine, qui errare potuit, elapſum: & iam nunc pro recantato haberi peto. Dicam etenim cum Auguſtino,quòd errare potero,ſed hæreticus nunquam ero. In quinq; igitur libros has noſtras Theologicas inſtitutiones partiti ſumus,quibus quicquid ad inſtituẽdos catholicos, reuocãdoſq; impios ab errore,opus eſſe exiſtimauimus,diligẽter cõplexi ſumus: ſperamuſq; in his,neq; infirmis curationẽ,neq; ſanis pſeruationem,defuturã. Primũ locum tenebit inſtitutio de fidei Articulis,ſiue de Symbolo,quod eſt fidei regula,quo libro omnis mentis cæcitas expellitur, & nõ modò chriſtianus inſtituitur, ſed & remedia cõtra hæreſes inſurgẽtes,pponuntur. Altero libro agitur de medicina ſacramẽtorũ,quibus nõ modò homines militiæ Chriſti adſcribũtur, ac Dei filij efficiuntur adoptiui: verũ & armis ſpiritualibus cõmuniuntur,q̃ & cõſilia deſtruunt, & omnẽ altitudinem, extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei. Ad ſuauem tandem odorem præceptorum Dei ferimur, vt in eius Eccleſia læti, illi ſeruiamus, atque in dies proficiamus,donec occurramus omnes in virum perfectum,in menſuram plenitudinis Chriſti. Porrò profeſſionem Symboli præponendam eſſe cæteris, oſtendit beatiſſimus Paulus. Accedentem, inquit, ad Deum oportet credere. Et propheta Eſaias. Niſi credideritis, non intelligetis. Vt ergo intelligentiæ aditus pateat omnibus, primùm ſymboli profeſſio proponitur,in qua fidei catholicæ fundamentum ſuper quo Eccleſiæ ædificium ſurrexit conſtructum manibus Apoſtolorum,& Prophetarum,continetur. Idq; mirabili breuitate ſermonis: vt de hac ſumma diuini dogmatis beatus Paulus non immeritò dixerit,Quia verbum abbreuiatum fecit Dominus ſuper terram. Et quoniam tota virtus paſſionis CHRISTI in applicatione ſita eſt, vt ſcilicet eius gratiæ, quam nobis in ara Crucis moriendo promeruit CHRISTVS, participes fiamus: dignatus eſt ipſe poſt ſe ſacramenta relinquere, quæ ſuo verbo, & promiſſione firmauit, vt ſciremus per illorum legitimum vſum, fructum illius paſſionis nobis efficaciter, & certò communicari. Potuiſſet quidem ille ſine omni viſibili forma gratiam ſuam nobis donare, ac noſtras ſanare infirmitates: ſed quoniam carnales ſumus, & ad ſpiritualia percipienda admodum tardi, icircò fragilitas carnis ſub forma viſibili reparanda, incitanda, erudienda, fouenda, & confouenda erat. Sunt enim à Saluatore noſtro noui teſtamenti Sacramenta primùm inſtituta, ut ſint certa, & efficacia ſigna voluntatis, & gratiæ Dei: & erudientia nos, vt quod foris in ſpecie viſibili explicari

cernimus

cernimus,intus per Dei virtutem effici credamus. Tertium locum explanationi Decalogi non temerè dedimus, ſecuti ordinem quem res ipſa, & Eccleſiæ inſtitutum requirebat. Quippè quòd Decalogus regulam diuinam planè præſcribat, ad quam credentibus,& ſperantibus in Deum tota vita dirigenda eſt. Quartum locum obtinet inſtitutio de Euangelicis Conſiliis. Conſilium enim differt à pręcepto, & eſt perſuaſio melioris boni:ad quod non tenemur:cùm(vt ait Ambroſius) conſilium inuitet voluntarios, pręceptum verò aſtringat etiam inuitos. Vbi enim præceptum, ibi lex, vbi conſilium, ibi gratia: quod etiam maioris mercedis eſt, vt inquit Hieronymus. Conſilia etiam ad perfectos pertinent, præcepta ad perficiendos. Per præcepta enim declinamus peccata:per conſilia,occaſiones peccatorum. Ad præcepta obligamur ex debito:ad conſilia,non niſi ex voto. Meritò igitur poſt præcepta ſubiicimus cõſiliorum explanationem, cùm vnuſquiſque antequam efficiatur perfectus per conſilia,perficiendus ſit per præcepta. Ad extremum annectitur de œcumenico Concilio breuis enarratio,& meritò. Quia ſi quis fidei articulos contempſerit, nolueritq; eis credere: ſacramentaq;, quæ ſunt animæ medicina, aut percipere neglexerit,aut negauerit, vel eſſe à Chriſto inſtituta, vel ad ſalutem neceſſaria: diuiniſq; parere recuſauerit mandatis, atque Euangelica conſilia contempſerit: rebelliſq; eccleſiæ extiterit, & Sacerdotis imperio,per Concilium ipſum œcumenicum, eiuſq; decreta, vti contumax, pertinax, & impœnitens puniatur,& anathematizetur,ac gladium habenti pro modo delicti puniẽdus tradatur. Nihil autem fuit quod ad tantarum rerum plenam explanationem pertineret, quod non attigerim: quæ omnia,vel ex ſacris vtriuſque teſtamenti literis,vel ex Eccleſiæ & Apoſtolorum traditionibus,vel ex antiquis ſãctis patribus, aut ex præcipuis ſcholaſticis Doctoribus, vel ex œcumenicis cõciliis, vel etiam ex recentioribus catholicis ſcriptoribus,comprobantur. Prætermiſi,nec immeritò,legis contentiones,cùm Paulus mandet Tito, vt ſtultas quæſtiones,contentiones,& pugnas legis deuitet. Quod reliquum eſt,catholicorum principum munus erit eos, qui hæretici, & impœnitentes per eccleſiaſticum iudicem declarati fuerint, & Eccleſiæ tutela deſtituti, animaduerſionis ſeueritate, in ſuſcepta ſemel fide, continere. Vt autem hoc quod optamus facilius iidem principes aſſequantur,omnium piorum eſt, Deum comprecari, vt eoſdẽ vnà cum ſanctiſſimo Domino noſtro,qui muneri ſuo nullo loco deeſt, quò Eccleſiæ catholicæ ſibi meritò commiſſæ, vnitatis vinculum pariat:diu incolumes ſeruet.

MICHAEL Ghislerius miſeratione diuina tituli.S. Sabinæ.S. R. E.presbyter Cardinalis Alexandrinus vulgariter nuncupatus,contra hæreticam prauitatem in tota Repub. Chriſtiana ſummus Inquiſitor à ſancta Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatus. Vniuerſis omnibus, & ſingulis Typographis, ad quos præſentium notitia peruenerit, ſalutem in Domino,& ſancti Spiritus conſolationem. Noueritis qualiter Reuerendiſſ. ac Illuſtriſſ. Dominus meus D. Clemens de Olera .tt. S. Mariæ de Aracæli .S. R. E. presbyter Cardinalis, noſterq; in officio ſanctæ Inquiſitionis collega: nobis expoſuit ſe zelo iuuandi catholicam Eccleſiam,præcipue iſtis calamitoſis temporibus,ad minuendos ſtudij pauperum ſimplicium Sacerdotum labores,ex catholicis ſanctiſq; Doctoribus nonnulla collegiſſe ad huiuſmodi Sacerdotum,ac religioſorum,vel etiam laicorum catholicorum profectum excitandum, facientia, videlicet de Symbolo ſeu Articulis fidei,de Eccleſiæ ſacramentis, de diuinis Præceptis, de Euangelicis conſiliis,ac de Oecumenicis Conciliis. Idcirco zelo præfati Illuſtriſſ. ac Reuerendiſſ.D. mei in aliquo deeſſe nolentes, quin labores præfatos ad publicam vtilitatem in chriſtifidelibus impartiri valeat, vobis,& cuilibet veſtrum, tenore præſentium, vt libros huiuſmodi,cum pro parte, ipſius Reuerendiſſ. fueritis requiſiti, impreſſioni mandare poſſitis, facultatem concedimus, & impartimur. In quorum fidem præſentes manu noſtra ſubſcriptas, per infraſcriptum ſecretarium noſtrum fieri, & ſigilli noſtri, quo in ſimilibus vtimur appenſione muniri, mandauimus. Dat. Romæ in ſacro palatio Apoſtolico, in ędibus noſtræ ſolitæ reſidentiæ,die.xi. Aprilis M. D. LXII. Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto Patris,ac D. N. D. Pij, diuina prouidentia Papæ .IIII. Anno Tertio.

F. M. G. Card. Alexandrinus.

Hieronymus Ruſticutius Secretarius.

INDEX TITVLORVM PRINCIPALIVM, AC capitulorum Compendij theologicarum institutionum, quæ sub illis ad christianæ pietatis augumentum comprehenduntur.

et aliarum rerum memorabilium,

Affinitas

INDEX.

Aquilonem

Baptismus

non

Bellare

Charitas

Circun-

Concilium

Concilio

ad Con-

Confessionis

Consecra-

INDEX.

Corporis

Excom-

Figura

Habitus

INDEX.

Indulgen-

Intentio

Ius

de Manu

Papalis

in Peccatis

Resugere

Symbolum

Theosebia

Verbum

FINIS INDICIS.

A

I

IN SYMBOLVM APOSTOLORVM PRAEFATIO.

BEATVS Cyprianus in principio ferè expoſitionis (quæ ſibi à non nullis aſcribitur) Symboli Apoſtolorum,inquit; Tradunt maiores noſtri, quòd poſt aſcenſionem Domini, cum per aduentum ſancti Spiritus ſuper ſingulos Apoſtolos igneæ linguæ ſediſſent, ut uariis diuerſiſq; loquerentur linguis ſiue loquelis, per quod eis nulla gens extera, nullæ linguæ barbaræ, inacceſſæ uiderentur, & in uia præceptum eis à Domino datum, ob prædicandum Dei uerbum, ad ſingulas quaſq; proficiſci nationes diſpoſuiſſent, diſceſſuri, normam prædicationis in commune conſtituunt, ne fortè alius ab alio abducti,diuerſum aliquid his,qui ad fidem Chriſti mutabantur,exponeret, Omnes ergo in uno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue iſtud futuræ ſibi,ut diximus, prædicationis indicium, cõferendo in unum quod ſentiebat unuſquiſq;, componunt, atq; hanc credentibus, dandam eſſe regulam ſtatuunt. Symbolum uerò hoc,multis iuſtiſſimiſq; cauſis appellare uoluerunt: Symbolum enim græcè, indicium dici poteſt, & collatio latinè, hoc eſt, quod plures in unum conferunt; Eſt enim breuis credendorum collectio. Id enim fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus in unum conferendo unuſquiſq; quod ſenſit; Indicium autem uel ſignum idcirco dicitur,quia illo tempore, ſicut & Paulus Apoſtolus 2. cor.xi. inquit, & in actibus apoſtolorum refertur. c. 15. Multi ex circumciſis iudæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicuius, uel uentris gratia,ad prædicandum proficiſcebantur,nominantes quidem Chriſtũ, ſed non integris traditionum lineis nuntiantes. Quarè hoc indicium poſuere, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum uerè ſecundum Apoſtolicas regulas prædicaret. In bellis enim ciuilibus hoc etiam obſeruatur, quoniam & armorum habitus par, ſonus uocis idem, & mos unus eſt, atq; eadem inſtituta bellandi, ne qua doli ſubreptio fiat, ſymbola diſcreta unuſquiſq; Dux ſuis militibus tradit, quæ latinè,uel ſigna, uel indicia nominantur, ut ſi fortè occurreret quis de quo dubitetur, interrogatus, ſymbolum prodat,ſi ſit hoſtis an ſocius; Idcirco hæc non ſcribi chartulis, atq; membranis,ſed retineri cordibus tradiderunt,ut certum eſſet neminem hac ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles ſolet,ſed ex apoſtolorum traditione, didiciſſe ſufficeret. Diſceſſuri ergo,ut diximus,ad prædicandum,iſtud unanimitatis, & fidei ſuæ indiciũ Apoſtoli poſuere, nõ ſicut filii Noæ,qui diſceſſuri ab alterutro, turrem ex latere cocto, & bitumine cuius cacumen pertingeret uſq; ad cœlum,ædificare uoluerũt, ſed munimenta fidei,quæ ſtarent aduerſus faciem inimici, ex lapidibus uiuis, & margaritis Dominicis ædificarunt,quæ neq; uenti impellerent, neq; flumina ſubuerterent,neq; tempeſtatum ac procellarum turbines permouerent. Meritò ergo illi ab inuicem ſeparandi,turrem ſuperbiæ ædificantes,linguarũ confuſione damnati ſunt,uti ne unuſquiſq; poſſet aduertere proximi ſui loquelam. Iſti uerò, qui turrem fidei conſtruebant, omnium linguarum ſcientia, & agnitione donati ſunt, ut illud peccati,hoc fidei probaretur indiciũ. Tria enim ſunt ſymbola chriſtianæ fidei, ut inquit diuus Bonauen. in .3. parte centiloquii. c. 38. Primum, Apoſtolorum. Secundum, Nicœnum, Tertium uerò Athanaſii. Pri-

A mum

E mum institutum est ab Apostolis, uidelicet. Credo in Deum, quod dicitur submissa uoce in principio diei, & fine, scilicet in prima, & completorio, propter duplicem fidei confessionem in principio regenerationis baptismalis, & ultimo uitæ corporalis, cùm fuerit conditum tempore ueritatis nondum propalatæ, ut certa fidei traditio in ecclesia perpetuò haberetur, & hoc dicitur maius, maioritate auctorum, & non contentorum. Symbolum uerò Nicænum, uidelicet, Credo in unum Deum, sic denominatur, eo quòd à .318. patribus in Concilio Nicæno, tēpore Siluestri Papæ, æditum fuit, hac ratione, ut ueritas iam tradita per sanctos Apostolos, propalaretur. In Missa enim Dominicis, certisq; aliis solēnibus diebus publicè cantatur, & hoc post Euangelium, cùm sit eius breuis colle-
F ctio, & ante communionem, cùm sit ad ipsam digna præparatio: Symbolū autē Athanasii, uidelicet. Quicunq; uult saluus esse &c. dicitur nocte finita, prima scilicet hora diei, quia fuit æditum tempore ueritatis cōcussæ per hæreticos, præualentis finaliter contra eos. De quo Dominus Alexander de Ales in tertia parte summæ q. 82: membro 2. inquit, quòd cantatur in prima hora canonica diei propter duo. Primo propter significationem, ut designetur, quòd fides est prima mentis illuminatio, & prima uirtutum, prima enim petit campum, dubia sub sorte duelli, pugnatura fides. Secundo, propter utilitatem, armamur enim symbolo fidei, secūdum quòd dicitur ad Phil. 6. In omnibus sumentes scutum fidei, propterea in hora prima, arma Dei sumimus, ut omnes tentationes expugnare
G ualeamus. Et subdit, quòd causa multiplicationis symbolorum fuit triplex, uidelicet: Institutio fidei, ueritatis explanatio, & errorum exclusio. Prima fuit ratio, quæ mouit Apostolos ad componendum eorum symbolum. Vnde ad hoc ordinatum est, ut in una fide credēdorum, saluti necessariorum, fideles erudirētur. Fidei autem explanatio circa dubia emergentia, fuit occasio compositionis symboli, quod in Missa cantatur. Erroris uerò damnatio propter hæreses
H multipliciter pullulantes, fuit causa symboli Athanasii. Causa igitur symbolorum, siue collectionis articulorum, fuit instructio fidelium in una intelligētia, & confessione ueritatis, ac deuotione religionis. Cùm enim una sit ueritas, in qua beatificanda est humana natura, una intelligentia, una cōfessio, una religio debet esse in tendendo ad ipsam ueritatem. Quarè cùm tot essent hominum genera, natione, moribus, lingua, cognatione, aliisq; multis modis diuersa, Spiritu sancto illuminante, excogitauerūt sancti Apostoli & patres, colligere singula cre
I denda de ipsa diuinitate, & personarum trinitate, in unam confessionis coordinationem, ut omnium credendorum esset una confessio, una fides, una religio. De qua Act. 4. Multitudinis credentium erat cor unū, & anima una, Super quæ uerba beatus Augustinus in libro de symbolo, uel regula fidei, ad Catechumenos cap. 2. ait. Cū multæ animæ essent, fides eas unā fecerat. Ex qua unitate, symbolum dicitur unum. In naturali autem philosophia secundum eundem, ubi su-
L pra, symbolum dicitur, conuenientia. Inde dictum est symbolum, à συμβάλλω confero, quasi à pluribus in unum collatio: Et hoc duobus modis, uel quia in ordinando, siue componendo illud, Apostoli, siue patres singuli partem suam apposuerunt, uel ex cōuenientia scripturarum, ex quarum aggregatione factum est symbolū. Vnde Augustinus ubi supra. Ista uerba quæ audistis, per diuinas scripturas sparsa sunt, sed tamen collecta, & ad unum redacta, ne tardorum hominū laboraret memoria, ut omnis homo possit dicere, possit tenere, quod credit.

Expositionis

Expositionis Symboli Apostolorum Cap. I.

DOMINVS Egidius de Roma in tractatu articulorum fidei, inter alia scitu digna, inquit, quòd circa articulos fidei, quatuor considerãda occurrunt, uidelicet. Vnde dicatur articulus. Quid ille sit. In quo lumine articuli cognoscantur. Et qualiter sit accipiendus numerus articulorum, uel secundum duodecim numerum Apostolorum, uel secundum computationem Doctorum, qui magis distinctè de articulis loquũtur. Quò ad primum, sciendum, quòd articulus uno modo secundum eundem Doctorem dicitur ab arcto arctas, eò quia ipse est quid arctum, & indiuisibile. Vnde sicut in scientiis humanitus adinuentis, conclusiones resoluuntur in principia, principia uerò ut huiusmodi non reducuntur in alia, sic in sacris literis omnia credenda reducuntur, & resoluuntur in ipsos articulos: articuli uerò, ut tales, nõ resoluuntur in alia, & sicut in scientiis naturalibus principia dicuntur esse minima in quantitate, & maxima in uirtute, sic & in sacra scriptura ipsi articuli, eò quòd omnia credenda, creduntur, & roborantur per ipsos articulos. Est ergo hoc modo articulus, quid minimum arctum, & indiuisibile. Alio modo dicitur articulus, eò quòd arctat nos, & constringit ad credendum ea, quæ sunt fidei, cùm ea plenè nota non sint intellectui nostro, eò quòd dum peregrinamur à Domino, cognoscimus ea, quæ sunt fidei per speculum, & in ænigmate, & non clarè uidemus ea: oportet enim in talibus captiuare intellectum nostrum, & arctare in obsequium Christi. Articulus igitur est indiuisibilis ueritas credendorum. Dominus uerò Alexander Alensis ubi supra mem. primo dicit, quòd sumitur articulus uno modo secundum quòd arctatur ad partes symboli Apostolorum, eo modo, quo ipsum accipit Hugo de sancto Victore, dicens, quòd articulus est natura cum gratia. Nam in articulis illius symboli, cõfessioni naturæ diuinæ, uel humanæ, additur effectus gratiæ, Verbi gratia, cũ dico, Credo in Deũ patrẽ &c. significo naturam: cùm addo Creatorem cœli, & terræ, adiungo gratiã. Ex gratia enim, non ex debito fuit quod communicare uoluit suam bonitatem in creatione rerum. Eodem modo, cùm dico, & in Iesum Christum &c. considero naturam: cùm subiungo: Qui conceptus est, addo gratiam. Naturam uoco, uel quæ diuina, uel quæ assumpta est, uti humanitas. Alio modo sumitur articulus, secundum quòd est obiectum fidei formatæ, uel informis, sub qua ratione definitur à Ricar. de sancto Victore, quòd est indiuisibilis ueritas de Deo, arctans nos ad credendum. Articuli simpliciter sunt ipsæ res simpliciter cognitæ, ut unitas Dei, Trinitas, Incarnatio. Secũdum uerò quid accepti, sunt enunciabilia composita ex eisdem, ut Deum esse trinum, Filium Dei esse incarnatum. Sciendum tamen, quòd non omne quod credendum est, est articulus. Sunt enim quædam antecedentia ad fidem, quædam sequentia, quædam cum ipsa fide. Antecedentia sunt ea, quæ sunt de Iure naturali, & quæ in Decalogo exprimuntur, quæ fides supponit. Inde est quòd credẽdum est, quòd transgressio cuiuslibet præcepti est peccatum mortale, quia discredere ea, quæ fides supponit, infidelitatis est. Sequentia uerò ad fidem sunt, quæ inferuntur ex articulis, ut quòd Deus est ubiq;: hoc enim elicitur ex immensitate Dei; Vel quæ ad articulos reducuntur, ut ea quæ determinata sunt in scriptura, quæ omnia tenemur implicitè, uel explicitè credere, seu ab Ecclesia tradita, ut ea quæ pertinẽt ad sacramentalia ecclesiæ &c.

A
B
C
D
E
G

Quædam uerò ſunt cum ipſa fide,& eæ ſunt particulæ fidei,quæ in ſymbolis cōtinentur, eo modo, quo hic ſumitur articulus. Si ergo dicatur,quòd cognitio philoſophica,quæ eſt de Deo, quoniam omnipotens, eſt acceptio ueritatis de Deo, & tamen non eſt propriè articulus: Reſpondeo, quòd illa acceptio,quæ philoſophica eſt,à nobis eſſe dicitur,quia per rationem naturalem inueſtigatur. Illa uerò,quæ eſt articulus, à Deo cum lumine gratiæ fidei infunditur. Et ad hæc reſpiciens Hugo,dixit, quòd articulus eſt perceptio ueritatis diuinæ,& non acceptio: Qui percipit,per alium capit: nō enim à nobis,ſed per alium in nobis infunditur articulus. Iacobi primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum &c. Quando etiam ſubditur,arctans nos ad credendum, dico quòd hoc aliter, & aliter dicitur de cognitione philoſophica,& de Articulo, quia cognitio philoſophica arctat per lumen rationum euidentium. Articulus uerò,per lucem gratiæ infuſam. Cognitione philoſophica,per rationem arctatur intelle-

H ctus neceſſitate. Articulo uerò fidei,per fidem,& per lucem infuſam arctatur affectus,ut uoluntariè aſſentiat ueritati diuinæ propter ſe. Sed quia articulus formatus, prout definitur ab Hugone,eſt perceptio ueritatis diuinæ,tendens in ipſam: ideò exiſtens in mortali,propriè non credit articulum,ſicut nec in Deum. Articulus uerò,de quo in propoſito, ut ſcilicet eſt communis ad formatum, &

I informem,definitur à Ricar. ut dictum eſt ſupra. Quòd eſt indiuiſibilis ueritas, & hoc modo in peccato exiſtentes credunt articulos. Quo uerò ad tertiū principale,uidelicet in quo lumine articuli fidei cognoſcantur, dicit Dominus Egidius ubi ſupra, conformiter ad Dominum Alexandrum Alenſem, quòd Deus cognoſcitur in triplici lumine, uidelicet per creaturas, per ſcripturas, & per eſſentiam. Per creaturas cognoſcitur in lumine intellectus agentis,ſiue in lumine nobis naturaliter indito: Per ſcripturas uerò cognoſcitur in lumine fidei:ſed per eſſentiam cognoſcitur in lumine gloriæ. Primo modo cognouerunt Deum Philoſophi. ſecundo cognouerunt Theologi. tertio cognoſcunt eum Beati. Credenda igitur non cognoſcuntur in lumine intellectus agentis,ſiue in lumine nobis naturaliter indito,cùm tale lumen non ſufficiat ad talia intelligenda: nec in lumine gloriæ,cùm ſit apertum,& clarum,& cognitio credendorum ſit obſcura, & ænigmatica. Relinquitur ergo quòd cognoſcantur in lumine fidei. Ad quartum dico,quòd articuli fidei,computando illos ſecundum numerum duodecim Apoſtolorum, ſunt duodecim,de quibus infra,qui ſunt actu indiuiſibiles, cùm articulus ſit indiuiſibilis credendorum ueritas: aliqui tamen diuiſibiles ſunt poteſtate, ut iſte. Paſſus ſub pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus. Ille uerò uidelicet, Credo in Deum, eſt indiuiſibilis actu,& potentia.

L De ſymbolo Apoſtolorum inquit Epiphanius, quòd Marcellus ſcribens Iulio Epiſcopo Romano dicit. Hoc ſymbolum ab Apoſtolis fuit æditum, quorum unuſquiſq; appoſuit unam clauſulam,quam appellant articulum,& cùm fuerint duodecim tantum Apoſtoli, erunt ſecundum hanc computationem duodecim Articuli. Si igitur articuli reducantur ad duodecim apoſtolos, ita quòd ſint tantum duodecim articuli, ſicut ſunt duodecim apoſtoli, Tunc dicere poſſumus,quòd in ſymbolo numeratur unus articulus pertinens ad patrem,uidelicet.

M Credo in Deum patrem omnipotentem,creatorem cœli,& terræ. Sex ad filium ſcilicet, articulus,de generatione æterna, ibi. Et in Ieſum Chriſtum filium eius unicum Dominum noſtrum. Articulus de conceptione,& natiuitate,cùm dicitur.

tur. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Articulus de passione, morte, & sepultura, cū dicitur. Passus sub Pontio Pilato &c. Articulus de descensu ad inferos, & de eius resurrectione, cùm subditur. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Articulus de eius ascensione, cùm dicitur. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris. Et articulus de eius aduentu ad iudicium, ibi. Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Alii quinque spectant ad Spiritum sanctum, quorum, primus est de eius persona, cùm dicitur. Credo in Spiritum sanctum. Secundus de opere eius, quo unit, & sanctificat ecclesiam, ibi. Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem. Tertius de remissione peccatorum, cùm subditur. Remissionem peccatorum. Quartus uerò de resurrectione mortuoꝝ, cùm subinfertur. Carnis resurrectionem. Vltimus de retributione mortuorum, cùm concluditur. Vitam æternam, Amen. Horum duodecim articulorum secundum Sco. 25. dist. 3.q. prima. Primum, posuit Petrus. 2. Ioannes. 3. subdidit Iacobus Zebedæi. 4. Andreas. 5. Philippus. Resurrectionem, Thomas. Ascensionem, Bartholomeus. Aduentum ad iudicium, Matthæus. Personam spiritus sancti, Iacobus Alphei. Opus gratiæ, dixerunt duo apostoli, nam Simon posuit effectum gratiæ, quo ad collationem boni, scilicet. Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem. Iudas Iacobi, quo ad mali remotionem, uidelicet, Remissionem peccatorum. Effectum gloriæ posuit, Matthias, uel, secundū aliquos, Thomas. Aliter tamen eosdē ordinat Dominus Fridericus Nausea in sua symboli apostolorum expositione, quia secundum eundem, Primum Articulū posuit Petrus. 2. Andreas. 3. Iacobus Zebedæi. 4. Ioannes. 5. Philippus. 6. Bartholomeus. 7. Thomas. 8. Matthæus 9. Iacobus Alphei. 10. Simon. 11. Taddæus, siue Iudas Iacobi, apud enim Lucam 6. cap. dicitur Iudas, & apud Matthæum. c.x. Taddæus, Vltimum Matthias; & iste magis uidetur sequi ordinem apostolorum, positum Lucæ. 6. dempto, quòd ibidem Matthæus præcedit Thomam. Scotus uerò sequitur ordinem, quo apostoli posuerunt suum articulum, secundum sententiam Domini Alexandri de Ales, in. 3. parte summæ. q. 82. memb. 5. art. pri. Hi duodecim articuli figurati sunt Iosue. 4. ubi dixit Dominus ad Iosue. Elige tibi uiros singulos, per singulas tribus, & præcipe eis, ut tollāt de medio Iordanis alueo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim lapides, quos pones in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria. Verba ista sunt secundum eundem, Dei patris ad filium suum Iesum, qui elegit duodecim uiros, quos, & Apostolos nominauit: duodecim lapides durissimi, sunt duodecim articuli fidei, qui tolluntur de medio Iordanis alueo, idest de media profunditate scripturæ, ubi steterunt pedes sacerdotum, idest affectiones sanctorum patrum Patriarcharum, & Prophetarum. Ponuntur autem in loco castrorum, idest in sancta ecclesia, quæ est ut castrorum acies ordinata, in qua nocte præsentis uitæ, quæ est speculum in ænigmate, figunt tentoria omnes fideles, ut diabolo resistant fortes in fide, primæ Petri. 5.

De primo articulo, uidelicet. Credo in Deum. Cap. II.

HAEC tria, secundum doctores, & præcipuè beatum Augustinum in libro de Verbis Domini, non sunt penitus idem, uidelicet, credere Deum, credere Deo, & credere in Deum: Pro quo intelligendum, quòd Deus, siue prima ueritas, se habet ad actum credēdi, tripliciter.

A Primò,ut obiectum materiale,quod creditur eo modo,quo credimus Deũ esse, de quo beatus Paulus ad hæbr. xi. Credere oportet accedentem ad Deum,quia est. Secundò,ut obiectum formale, siue ut ratio credendi, sicut cùm credimus aliquid ratione diuinæ reuelationis. Et hic actus dicitur credere Deo reuelanti, quia uerissmè credit quæcunq; ille in sacris suis scripturis,& oraculis tradidit, & reuelauit. Tertiò,potest considerari Deus,ut se habet per modũ finis,iuxta illud Ioannis 20. Hæc autem scripta sunt,ut credatis, & ut credentes uitam habeatis: Et ad hæbr. ubi supra,post illa uerba. Credere oportet accedentem ad Deum, B subdit Apostolus. Quia inquirẽtibus se remunerator sit:Et hic actus dicitur credere in Deũ, quod est, omnem fiduciam,& spem nostram ex affectu dilectionis (quo in eo tendimus) in eo reponimus, & collocamus. Gentiles enim credunt Deum,licet non Deo, possunt enim cognoscere Deum esse per rationem naturalem, habendo aliquam notitiam de diuinis,ad Rom. primo. Quod notum est C Dei, manifestum est in illis, non tamen credunt propriè Deo, quia notitiam talem non accipiunt à sacra scriptura,quam inspirauit Deus, sed solum ex sensibus, & per res,quas creauit Deus. Accipiendo etiam credere pro fide adhibenda testimoniis sanctorum, per quos locutus est Deus, Gentiles non credebant D Deo. Fideles tamen peccatores, licet per amplius Deum credant,quàm Gentiles, eò ꝙ perfectiorem notitiam habeant,quàm illi, & credant Deo, recipiendo testimonia scripturarum, non tamen credunt in Deum, quia sic credendo, non tendunt in eum,tanquàm in finem, nec proponunt sibi finem ultimum bonum diuinum, sed aliquid citra Deum, quod est summa peruersitas,ut inquit beatus E Augustinus,cùm fruantur utendis. Fideles uerò iusti, quia tria prædicta habent, ideò credunt firmiter Deum esse,omnemq; spem suam in eo reponũt, similiter & credunt omnibus reuelatis nobis in sacra scriptura, & quæ ecclesia nobis tradidit credenda. Credibilium,secundum diuum Augustinum in lib. 83. q. tria F sunt genera. Quædam semper creduntur,sicut omnis historia,temporalia,& humana gesta percurrens. Alia uerò mox ut creduntur,intelliguntur,ut oẽs rationes disciplinarum, sicut sunt principia Geometriæ &c. Alia uerò. primò creduntur,& postea intelliguntur,ut diuina,quæ nõ nisi à mundo corde percipiuntur. Articuli,ut dictum est in præcedenti capite, distingũtur dupliciter, uel secundũ auctores,qui fuerunt Duodecim Apostoli,de quibus in præcedenti capite, uel secundum credita,de quibus infra,quæ secundum communem sententiam sanctorum,sunt quatuordecim,quorum Primus, ad unitatem essentiæ, uidelicet, G Credo in Deum,pertinet. Secundus,ad personam patris, scilicet. Patrem omnipotentem. Tertius,ad personam filii,uidelicet. Et in Iesum Christum filium eius. Quartus, ad personam Spiritus sancti, ibi. Credo in Spiritum sanctum. Quintus,ad opus creationis,ibi. Creatorem cœli,& terræ. Sextus,ad credulitatẽ ibi. Qui conceptus est de Spiritu sancto,natus ex Maria uirgine. Septimus, ad passionem,&mortem,ibi.Passus sub pontio Pilato,crucifixus,mortuus,& sepul- H tus. Octauus,ad descensum ad inferos,ibi. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.Nonus,ad eius ascensum in cœlum,ibi. Sedet ad dexterã Patris. Decimus,ad eius aduentum ad Iudicium,ibi. Inde uenturus est iudicare uiuos, & mortuos. Vndecimus,ad opus recreationis ibi. Sanctam ecclesiam catholicã, & apostolicam,sanctorum communionem. Duodecimus similiter,ad idẽ opus, uidelicet. Remissionem peccatorum. Tertiusdecimus,ad opus glorificationis.

ibi.

ibi. Carnis resurrectionem. Vltimus, ad finalem retributionem, cũ subinfertur. Vitam æternam Amen. Et quia hunc ultimum ordinem sequuntur cõmuniter Doctores, cùm sit magis distinctus, & ordinatus, ideo secundum eundem de singulis sigillatim disseremus in sequentibus.

De duplici credibilium fide, & sufficientia articulorum. Cap. III.

DOctores catholici duplicem ponunt fidem, explicitam scilicet, & implicitam, & secundũ hanc distinctionem aliquis articulus, uel aliqua ueritas explicitè creditur, & aliqua implicitè. Fides explicita est, actualis assensus catholicæ ueritatis, ut assensus istius, & similium. Omne reuelatum à Deo est uerum. Fides implicita, est fides, seu assensus habitualis omnium ueritatum, quæ in bona consequentia inferri possunt ex aliqua generali explicitè credita, ex cuius cognitione implicitè cognoscuntur omnia, quæ in bona consequentia eliciuntur ex illa generali. Exempli gratia, assensus actualis huius ueritatis, Omne contentum in scriptura canonica est uerum, est fides explicita, sed assensus omnium inclusarum in illa, quæ formali consequentia elici possunt ex illa generali, ut assensus istarum: In principio creauit Deus cœlum, & terram: Deus fecit hominem ad imaginem, & similitudinem suam, Christus lauit pedes discipulorum, & similium: est fides implicita, de quibus etiam posset esse fides explicita, si actualiter immediatè, & particulariter cognoscerentur. Habẽs igitur fidem infusam, omnia credibilia credit implicitè, etiam si actu nihil apprehendat, & careat usu rationis: ut infantes baptizati, imò stat, aliquem implicitè credere aliquam ueritatem, & explicitè ei dissentire. Vnde, si aliquis credat, sicut Ecclesia credit, & dissentiat huic: Abraham habuit plures uxores, credens ita Ecclesiam sentire, ille implicitè credit istam: Abraham habuit plures uxores, quia sic credit Ecclesia, & explicitè eam discredit. Hæc igitur fides implicita, qua fidelis credit quicquid Ecclesia credit, utilissima est catholico, quæ, si fuerit in corde, defendit eum ab omni hæretica prauitate, ut dicit dominus Ockam in tractatu de sacramento Eucharistiæ c. 1. Non enim hæreticari potest, qui corde credit, quicquid Ecclesia credit esse uerum, quoniam talis nunquam pertinaciter alicui errori fidei cõtrario adhæret. Si enim aliquid erroneum credit, postquam sibi ostenditur, contrarium credere Ecclesiam, continuò corrigit errorem. Vnde Innocentius Papa in de officio missæ, cui alludit textus cum glo. in c. damnamus de sum. trin. & fide catho. §. si quis, & glo. in uers. corrigenda, ita ait. In tantum ualet fides implicita, ut dicant aliqui, quòd si habens eam, falsò opinaretur (ratione naturali motus) quòd tres personæ, sint tres ab inuicem localiter distantes, uel simile, non est hæreticus, nec peccat: dummodo hunc errorem pertinaciter nõ defendat, eò quòd hoc ipsum credat, quia credit Ecclesiam sic credere, & suam opinionem fidei Ecclesiæ supponit. Imò (quòd amplius est) ne dum hæc fides implicita ab hæresi & peccato defendit, sed etiam meritum facit, & conseruat in eo, qui errans falsum opinatur, quia sic putat ecclesiam credere. Quod uerum est, si error fuerit inuincibilis; Vnde si quis simplex, & ineruditus audiret Prælatum suum prædicare aliquid contrariũ fidei, de quo non tenetur habere fidem explicitam, facta inquisitione, quam potest & debet, putans sic prædicatum, esse creditum ab ecclesia, & ita captiuaret in tellectum

tellectum suum, credendo illud, propter Deum, putans hoc ecclesiam credere, talis, non modò non peccaret, sed etiã sic credendo, mereretur: eliceret enim actũ propter Deum ex charitate, quæ omnia credit, secundum Apostolum primæ cor. 13. licet crederet secundum conscientiam erroneam: Peccat enim tantum ille, qui agit contra conscientiam culpabiliter erroneam: Inuincibilis autẽ error, qui manet postquam conscientia tantam inquisitionem fecerit, quantã debuit, culpam non habet. Pro adhuc clariori notitia dicendorum, est notãdum, quòd
E fideles, qui sunt ecclesiæ membra, sunt in duplici differentia, quia quidam dicuntur maiores in ecclesia, quidam minores. Maiores sunt, qui sunt in statu perfectionis exercẽdæ, & quibus incumbit ex officio alios purgare, illuminare, & perficere, similiter & alios regere, ac docere, uerbo ueritatis, & exemplo honestatis, ut pastores ecclesiæ, Episcopi uidelicet, & curati. Minores sunt simplices, & subditi, doctrina, & regimine indigentes, de quibus loquitur beatus Augustinus 14. de Trinit. c. primo. Non enim, ait, quicquid sciri ab homine potest, de rebus humanis, ubi plurimum superuacuæ uanitatis, & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ attribuo, sed illud tantummodo, quo fides saluberrima, quæ ad ueram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur. Qua scientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleãt ipsa fide plurimi. Aliud enim est scire, quid homo scire debeat propter adipiscendam uitam beatam. Aliud quemadmodum hoc ipso, & piis opituletur, & contra impios defendat, hæc Augustinus. Vbi innuit duplices ecclesiæ filios esse: Maiores scilicet, quorum interest, nõ modò credere, sed & fidem defendere, ac in eadem simplices instruere: Et minores, qui maiorum instructione in fide nutriuntur, ac roborantur. Sanctus Thomas
F dist. 25. tertii. q. 3. ar. 3. inquit, quòd explicare articulos fidei contingit duobus modis. Vno quidem modo, quò ad ipsorum articulorum substantiam, secundum quam homo articulos distinctè nouit: Altero modo, quantum ad ea omnia, quæ continentur in articulis implicitè, quæ uidelicet, ex articulis inferri possunt, & ab impugnatione defendi. Ad primam totalem, & perfectam explicationem, tenentur omnes, qui habent officium docendi fidem, siue ex gradu dignitatis, ut Sacerdotes, siue ex reuelatione, ut Prophetæ, siue ex ministerio, ut Doctores, & Prædicatores, & hoc quantum officium suum exigit, & requirit. Ad secundam
G explicationem non tenentur aliqui in uia perfectè, & totaliter quantum explicari possunt, cum hoc tantum possibile sit in patria. Tenetur tamen unusquisq;, cui incumbit officium docendi alios in fide, tantum scire de illa explicatione, quantum pertinet ad suum officium, idest quantum sufficit ad instructionẽ sibi commissorum salutarem secundum capacitatem eorum. Simplices uerò, qui nullum officium docendi alios, nec ministerium habent in ecclesia, non habent nisi seipsos regulare, & ideò sufficit eis illos articulos explicitè credere, per quos possunt propriam intentionem in finem ultimum dirigere. Et dico, quòd in ge-
H nere tria sunt, quæ simplices, & minores credere tenentur, uidelicet, quòd Deus sit, & quòd mediator, similiter, & remunerator humani generis existat. De primis duobus dictum est in præcedenti capite, declarando, quid sit Deum credere, de tertio habetur act. 4. Vbi beatus Petrus loquens de Christo Domino nostro, ait. Non est in aliquo alio salus, neq; aliud nomen sub cœlo datum est hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Quæ uerba, tractans beatus Augustinus ad Optatum, post multa ad hoc propositum conducentia, subdit. Proinde

cùm

cùm omnes iusti,siue ante siue post incarnationem, nec uixerint, nec uiuant nisi ex fide incarnationis, cùm scriptum sit, non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluari, ex illo tēpore ualet ad saluādū, ex quo in Adā uitiatum est genus humanū. Articulus aūt incarnationis p̄supponit articulum Trinitatis secundum diuum Tho. 22. q. 2. art. 8. ubi ait. Mysterium Christi explicitè credi non potest sine fide Trinitatis,quia in tali mysterio hoc continetur, ꝙ filius Dei patris carnem assumpserit, et ꝙ per gratiam Spiritus Sancti conceptus sit, & mundum renouauerit. Et ideò post tempus gratiæ diuulgatæ, tenentur omnes ad explicitè credendum trinitatis mysterium, sicut omnes, qui renascuntur in Christo, hoc adipiscuntur per inuocationem Trinitatis. baptizantur enim in nomine Patris,& Filii,& Spiritus sancti. Quod sic uidetur intelligi debere,eò ꝙ omnes tenentur credere, ꝙ in deitate sit pater, filius & Spiritus sanctus:& ꝙ hi tres sunt unus Deus, sic generaliter: Non autem distinctè, uidelicet, ꝙ in unitate sit distinctio personalis. Et sanctus Bonauentura 25. dist.3.inquit,ꝙ simplices,illos articulos credere tenentur explicitè,quos non solum prædicatio manifestat,sed usus ecclesiæ; ut est articulus de unitate, & trinitate, quem manifestat ipse actus consignationis,cùm se quis consignet in nomine Patris,& Filii,&Spiritus sancti:Et articuli de natiuitate, passione, resurrectione, &c. quos ostendūt ipsæ solennitates: ab his ignoratis,nullus excusatur. Alios articulos non ita manifestos,tenentur credere implicitè,sicut eos credit uniuersaliter sancta Ecclesia, hæc ille. Vnde sanctus Thomas in 25. dist.tertii q.4. art.3.dicit. Fides explicita, ad hoc necessaria est, quòd in finem ultimum intentionem dirigit, ad quam reductionem quatuor requiruntur. Primum, quòd propugnator noster institueretur, sicut factum est in natiuitate. Secundum, quòd propugnaret, quod fecit in passione. Tertium, quod uinceret, ut factum est in resurrectione, quando æternitatis aditum deuicta morte reserauit. Et quartum, quòd uictoriæ suæ oēs suos participes faceret: quod erit in iudicio. Vnde ista præcipuè requiruntur, ut explicitè credantur.Omnes igitur explicitè,tempore gratiæ,obligantur credere, quæ in symbolo continentur, ut inquit Magister dist.supradicta.Sed nota,quòd licet simplices, & minores, non teneantur circa singula credibilia particularia, explicitam fidem habere, tenentur tamen omnes particulares errores, ne pertinaciter eis adhæreant, cauere:cùm quilibet talis error faciat hominem hæreticū, si ei pertinaciter adhæreat, & tollat fidem infusam, quæ necessaria est omnibus ad salutem. Cauere autem errorem contingit bifariam. primo modo ne ei consentiatur. Altero modo ne ei pertinaciter quis adhæreat. Ad cauendū autem pertinacem adhæsionem erroris eorum,quæ habentur in libris canonicis, necessaria est fides implicita, quam si quis habeat, non potest incidere (ut dictum est supra) pertinaciter in errorem, cùm nunquam ita adhæreat errori, quin paratus sit credere oppositum, si constat sibi, quòd sit scripturæ contrarius. Ex præmissis patet responsio ad secundam partem dubii, uidelicet, quòd omnes articuli fidei in symbolo Apostolorum sufficienter sunt collecti, & ab inuicem distincti. Et ratio est, quia nullum est credibile in tota scriptura canonica, quin reducibile sit ad aliquem articulorum: Siquidem ad hunc articulum,Credo sanctam ecclesiam catholicam, omnes ueritates totius canonis reducuntur. Nam credere illā, est credere eam sanctè,uerè, & sine errore approbasse, quæcunque approbauit. Approbauit autem totum canonem scripturæ, & ita omnia in eo contenta de sacramentis,

I

L

M

N

O

cramentis, præceptis, hiſtoriis, & cæteris omnibus,ad hunc articulum reducun-tur. Ad hæc dico, quòd licet Papa, aut Eccleſia non poſsit nouum fidei articulum inſtituere, aut inſtituto derogare, bene tamen poteſt nouum symbolum
P componere: & ratio eſt. Quia ordinando, uel faciendo nouum symbolum,ſicut factum eſt in Concilio Nicæno, non facit propter hoc nouas ueritates catholicas, ſiue articulos, ſed de nouo declarat ueritates aliquas fuiſſe, & eſſe catholicas. Pro adhuc maiori intelligentia dicendorum, dubitatur an ratio naturalis inducta ad oſtendendum fidei ueritatem, diminuat fidei meritum, ſuppoſito, quòd quædam ueritates poſſint demonſtrari, ut quòd Deus uiuat,intelligat,&c.
Q Reſpondetur,ſecundum beatum Thomam 22. q. 2. art. 10. quòd ratio humana inducta ad ea, quæ fidei ſunt, dupliciter ſe poteſt habere: uno modo, ut præcedens, uerbi gratia, cùm quis aſſentit ueritati fidei propter rationem conuincentem, aliàs non crediturus. Et hoc modo ratio inducta minuit meritum fidei,imò totum tollit. Nihil enim eſt meritorium, niſi uoluntarium, cùm conuictus rationi aſſentiat, & non diuinæ auctoritati, aut reuelationi. Alio modo,ut conſequens, cùm uidelicet homo habet promptam uoluntatem credendi autoritati diuinæ, & diligit ueritatem creditam, ſuper quam excogitat, ſi quas rationes ad hoc inuenire poſſit, non quidem ut firmius credat (ſic enim humanam rationem diuinæ auctoritati præponeret) ſed ut credita magis intelligat, defendat, ac piis docendo opituletur. Hoc modo ratio humana non tollit meritum, ſed eſt
R ſignum maioris meriti. tollit quidem fidem acquiſitam,& actum fidei, quia non ſtant ſimul ſcientia, quam ratio humana gignit, & fides acquiſita in eodem, reſpectu eiuſdem, licet ſtent ſimul ſcientia, & fides infuſa.

De eodem primo articulo ſecundum ſupputationem paulo ante deſcriptam, uidelicet, Credo in Deum. Cap. IIII.

LICET enim de illo aliqua dicta ſint ſupra in generali, quia tamen nonnulla addenda erant conducentia ad notitiam omnium articulorum, ideo antequam de ſingulis articulis diſſeramus, uolui aliqua in præcedenti capite præponere,tanquam neceſſaria,maioribus & ſimplicibus in eccleſia.In præſentiarum præſuppono unum,quod tangit Magi
A ſter ſenten. diſt. 2. primi. Quòd de re ſumma & excellentiſſima cùm modeſtia & timore agendum eſt, & attentiſſimis auribus, atque deuotis audiendum: quia nec periculoſius alicubi erratur,nec laborioſius aliquid quæritur,nec fructuoſius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit, & legit, ea, quæ de ineffabili, & inacceſſibili luce diuinitatis dicuntur,ſtudeat imitari,atque ſeruare, quod uenerabilis Auguſtinus in primo libro de Tri. de ſe ipſo ait. Non pigebit me,inquit,
B ſicubi hæſito,quærere,nec pudebit,ſicubi erro, diſcere, &c. & in fine concludit, quòd illud ſummum bonum à purgatiſſimis mentibus cernitur: mentis enim humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur, niſi per iuſtitiam fidei emendetur. Sanctus Bonauentura in dubiis literæ diſt. prædicta, inquit, Quòd mens ad hoc quòd contempletur perfectè Deum, indiget purgari, quò ad intellectum, & quò ad affectum. Ideo dicit beatus Auguſtinus per iuſtitiam
C fidei, ideſt,per fidem,quæ facit iuſtum in opere, & per ſe purgat intellectum, & iuſtitiam ſimpliciter quæ purgat affectum. Vtriuſque autem purgationis triplex eſt

eſt gradus: nam intellectus purgatus eſt, cum abſtrahitur à ſenſibus, purgatior, C
cum mundatur à phantaſticis imaginibus, purgatiſſimus, cum à phyſicis ratio-
nibus. Gradus purgationis affectus, ſunt ſequentes. Purgatus eſt affectus, cùm
mundatur à culpa, purgatior, cum à ſequela, purgatiſſimus, cùm ab occaſione:
hoc autem poſsibile eſt fieri in uia: ideo dicit Magiſter, quòd à purgatiſsimis mē-
tibus cernitur. Differt tamen dicere, conſiderari, figi, & comprehendi. Conſide- D
rari poteſt lux diuina à mente non munda, ut à philoſophis, ſed figi non poteſt
in illa, niſi mens ſit à uitiis pura. Primum igitur quòd de Deo credere debemus,
eſt, quòd Deus ſit: eſt enim nobis à natura inſita, atque ingenita cognitio eſſe il-
lius. Dicit tamen Damaſc. primo lib. orthodoxæ fidei. c. 3. quòd poſteaquàm na
turæ hominum prauitas tantum inualuit, ut quoſdam in irrationabiliſsimum
perditionis barathrum detruderet, ac dicerent non eſſe Deum (quorum inſipien
tiam detegens Dauid pſal. 13. inquit: Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus)
pauca, quæ nobis è prophetarum munere, & gratia, tradita ſunt, Patrem, & Filiū,
& Spiritum ſanctum, primitus inuocantes, de hoc ipſo eſſe, diſſeremus. Habetur
enim Exod. 3. quòd cùm Moyſes Deum interrogaſſet, quod eſt nomen tuum?
Reſpondit. Ego ſum qui ſum, hæc dices filiis Iſrael, Qui eſt, miſit me ad uos. Vn-
de elicitur, quòd eſſe, ſeu qui eſt, ut diſtinguitur contra translatum, ſit proprium E
Dei nomen, loquendo de ipſo eſſe in ſua omnimoda plenitudine, & infinitate,
ſic. n. abſtractiſsimè, ſimpliciſsimè, ac perfectiſsimè cōſideratū, ſoli cōuenit crea
tori, ita quòd cōparatione illius increati, infiniti, ac perfectiſsimi eſse. omne eſſe
creatū, ē quaſi nō eſſe. De hoc ēt eſse loquitur beatus Diony. Quòd inter oēs di-
uinæ bonitatis participationes, primū eſt eſse, & quaſi principiū alioꝝ unicum,
licet minimè determinatum, & limitatum, de quo Damaſce. lib. 1. c. 12. inquit.
Videtur quidem omnibus principalius eorum, quæ de Deo dicuntur nomini-
bus eſse, qui eſt, quemadmodum ipſe oraculo loquens Moyſi in monte reuela-
uit, totum in ſeipſo comprehendens, uelut quoddam pelagus ſubſtantiæ, infini-
tum, & indeterminatum eſse. Conuenit igitur ei maxime appropriate, & primo,
& hoc reſpectu creaturarum, cum nulli sic poſsit appropriari. Et beatus Iob
14. c. inquit. Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? Non
ne tu qui ſolus es? Idem, Hiere. 3. Qui creauit omnia, ipſe eſt. In primo etiam Ti- F
mæi Plato dicit. Quòd Deo eſse ſolum competit, iuxta ueram, ſinceramq; ratio-
nem. Hoc eſse ab aliquibus ſingulare uocatur, quoniam uni ſoli cōueniens eſt,
& à cunctis propria & ſupereſsentiali excellentia indiuiduum, & ſeparatiſsimum:
quod poteſt etiam dici uniuerſale, ratione ſuæ ſummæ, & generaliſsimæ cauſali-
tatis, & ratione ſuæ incontractiſsimæ, & illimitatiſsimæ perfectionis, quoniam
omnem perfectionem, nobilitatem, eminentiamq; eſsendi in ſe, eſsentialiter, ac
simpliciſsimè comprehendit, quæ omnia in ipſo ſunt unum infinitum, & ſuper-
puriſsimum eſse, ut inquit diuus Dionyſ. in lib. de diuinis nominibus. De hoc
eſse beatus Paulus ad Hæbr. 11. (ut dictum eſt ſupra) inquit. Credere oportet acce
dentem ad Deum, quia eſt. Qui enim ſacra recipit Euangelia, & epiſtolas apoſto
licas, quomodo inficiari poterit Deum eſse? Neque plurimis Græcorum quòd
Deus sit, in controuerſiam uenit, quia philoſophorum quamplurimi (qui in
Græcia, & potiſsimùm Athenis floruerunt) Deum eſse indubitatò confeſsi ſunt,
& ad auctorem omnium cognoſcendum, ex pulcherrimo mundi opificio, ratio-
nis ductu, ſunt ſubuecti, ut Pythagoras, Anaxagoras, Socrates, Plato, Ariſtoteles,

& plerique alii, qui in piorum philosophorum, pieq; de Deo philosophantium
secta, numerantur. Contra uerò, qui Deum esse negarunt, & diuinam prouiden-
tiam curare mortalia, ut Epicurus Chrysippus, Bion, Boristhenites, Protagoras,
impii sunt habiti, & è schola rectè philosophantium explosi. Quia ergo nullus
H credere potest in Deum, nisi credat Deum esse, ideo illud primò ostendimus.
Credere in Deum, dictum est supra, quid importet, cuius expositio est in sym-
bolo Nicœno, ubi dicitur, Credo in unum Deum: credere enim tenemur essen-
tiæ diuinæ unitatem, secundum illud Deut. 5. Audi Israel dominus Deus tuus
unus est. & Deut. 32. Videte quòd ego sim solus, & non sit alius Deus præter
me. & ad Eph. 4. Vnus Deus, una fides, unum baptisma. Per hunc articulum
I nonnulli errores excluduntur. Primus quorundam gentilium, siue paganorum
ponentium pluralitatem deorum, contra quos dicitur Exo. 20. Non habebis
deos alienos coràm me. Secundus Manichæorum, qui ponunt duo principia:
unum, à quo sunt omnia bona: aliud, à quo omnia mala, contra quos dicitur
Esa. 45. Ego dominus, non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciens
pacem, & creans malum. Quia ipse secundum suam iustitiam infligit tunc ma-
lum pœnæ, cùm esse conspicit in sua creatura malum culpæ. Tertius est error
Athropomorphitarum ponentium unum Deum, sed corporeum, contra quos
dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus. unde dominus Gregorius Nazianzenus de
Theologia lib. 2. inquit. Quòd si Deus corpus esset, compositus esset: composi-
L tio uerò initium pugnæ, pugna autem seditionis, seditio uerò dissolutionis, dis-
solutio autem à Deo & prima illa natura alienissima est. Non ergo admittendũ
est ibi dissidium, ne destructio existat, neq; pugna, ne dissidio sit locus, nec com-
positio, ne per hoc, & pugnæ pateat aditus, ac demum, neq; corpus, ne uide-
licet compositio obrepat. Damasce: ubi supra, necessariis cõcludit rationibus,
Deum ipsum, in quem credere tenemur, esse omnium rerum opificem, increatũ,
& immutabilem, cùm citra Deum omnia ab alio subsistant, creata sint, & muta-
bilia: Ex pulcherrima mundi ordinatione, conseruatione, & gubernatione, idẽ
Damascenus, tanquam diuino quodam opificio, conuincit Deum esse, neq; ab-
surdè, cùm dicat Beatus Paulus ad Rom. primo. Inuisibilia ipsius Dei à creatura
mundi per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, sempiterna quoq; uirtus
eius, & diuinitas. Certè enim omnia proclamant de Deo, Ipse fecit nos, & non
M ipsi nos, paulo autem post, cõfutat eos, qui temeritati, & fortuito casui attribu-
unt uim, & uirtutem producendi mũdum: Inquit enim, si ipsis admittatur pro-
ductio rerum à casu, temeritateq; esse facta, non poterunt illi, pulcherrimam rerũ
ordinationem, quæ in toto conspicitur uniuerso, casui ascribere. Nam, quod in-
ordinatum, indeterminatumq; est, ut casus, qũo poterit stabilem, & certis con-
stantem legibus ordinationem efficere? Quòd si adhuc concedatur, ordinatio
rerum in hoc mundo à casu profecta (quemadmodum dixit Empedocles, ignẽ
casu, supremo in loco, terram autem in imo collocatam asserens) à quo tandem
erit sapientissima mundi gubernatio, & assidua conseruatio? Non enim hæc erit
N à casu, quia quæ temerè fiunt, non semper, aut frequenter eodem cõtingunt mo-
do, sed plerumq, dissimiliter, & raro admodum eueniunt. Mundi autem guber-
natio, uniformiter, & suis uicibus, statutisq; temporibus, consimiliter fit. Non
erit igitur ipsius mundi administratio, & moderatio à casu. Cæterum Deum cũ
audis, ut ait beatus Cyprianus, aut alius quiuis auctor illius, in expositione symboli

Sub

substantiam intellige sine initio, sine fine, simplicem, sine ulla admistione, inuisibilem, incorpoream, ineffabilem, inestimabilem, in qua nihil adiunctum, nihil creatum sit.

De eodem Articulo, & de quibusdam perfectionibus soli Deo conuenientibus. Cap. V.

DEVS iste noster, qui unus est, & in quem credere debemus, naturaliter, essentialiter, totaliter, purè, ac infinitè bonus est, imò bonitas ipsa, & ex consequenti appetibilis. Natura enim Dei, Deo ipso, summè, & incomparabiliter extat amabilis, & amanda, complacētissima, atq; superdilecta, imò ratio amandi quæcunq; alia, cùm nihil aliorum amabile sit, nisi inquantum aliquid diuinæ bonitatis participat: quin Deus ipse tantæ cōsistit bonitatis, ut eius respectu nihil creatum sit bonum, quantumlibet in suo genere bonum dicatur. Vnde Marci. x. Nemo bonus, nisi solus Deus. Ideo ipse solus infinitè amabilis, appetibilisq; consistit, & præcipuè propter suam propriā, puram, & incomparabilem bonitatem. Est & immensus, cùm ubiq; sit, præsentia maiestatis, & non mole corporis. Hæc immensitas Dei quatuor in eo cōplectitur. Primò infinitatem, quia cùm in Deo idem sint potētia, & essentia, cùm essentia sit infinita, erit & potentia infinita, non negatiuè solum per abnegationem finis, nec priuatiuè, eò ꝙ sit apta nata finiri, sed contrariè, cùm habeat cōtrariam dispositionem ad finiendum. Est enim Deus infinitus, non secundum dimensiuam quantitatem, quæ in Deo non est, sed secundum quantitatem uirtutis, perfectionis, & essentiæ. Secundò, incomprehensibilitatem, cùm à creatura comprehendi, siue cognosci, eo scilicet modo, quo est comprehensibilis, non possit, est enim intelligentia nostra ad illam lucem, sicut uisus noctuæ, siue Vespertilionis ad lucem solis. Et sicut uisus corporalis tripliciter impeditur, uidelicet, per tenebras, per falsam lucem, & per auersionem à re uisibili, ita eodem modo impeditur uisus spiritualis circa cognitionē Dei. Primò per tenebras peccati, uel erroris, primæ Ioannis. 2. Qui facit peccatū, in tenebris est. Et. 2. cor. 3. Adhuc cum legitur Moyses, uelamen positum est super corda eorum. Secūdò, per falsam lucem, quod fit, quando quis metitur æterna secundum naturalia. Tertiò per auersionem à re uisibili, hoc est, quādo quis spreto incōmutabili bono, mutabilibus rebus adhæret, talium oculis, cum sint ægri, odiosa est lux, purisq; & mundis est amabilissima Gustu autem cognoscitur duntaxat à bonis, quibus dicitur psal. 38. Gustate, & uidete, quoniam suauis est Dominus. Cognoscibilium igitur, quædam sunt infra rationem, ut quæ sensu percipimus, sicut sēsibilia: quædam iuxtà, ut quæ ratione intelligimus, sicut uera, falsa, iusta, & iniusta &c. quædam supra, ut quæ sola diuina reuelatione comprehenduntur, aut auctoritate scripturarum, uel Ecclesiæ, creduntur. Tertiò, comprehendit incircumscriptibilitatem, cùm Deus sit ubiq;, & tamen nusquam est, quia nec abest ulli loco, nec ullo circūscribitur loco. Vnde Hier. 23. Deus omnia implet, cùm sit intra omnia, & ubiq; præsens sit, & extra omnia, quia omnia continet, nec usq̄ ualet coarctari. Vnde hæc præpositio (extra) dicit non modo actualem præsentiā ad locum, sed & potentialem, quæ est Dei immensitas, cùm infinitos mundos

(Margin letters: A, B, C, D, E, F)

implere posset, si infiniti essent. Ipse etiam est super omnia, quia omnibus præsidet, nec aliquid ei æquatur. Infra omnia, quia cuncta sustinet, & sine ipso nihil
G consistere potest. Ante enim mundi constitutionem fuit, ubi nunc est, uidelicet, in seipso, cùm ipse sibi ipsi sufficiat. In rebus tamen, Deus est multipliciter, quia est ubiq; per essentiam, ex quo est immensus: per præsentiam, quia omnia uidet, & quia omnia nuda, & aperta sunt oculis Domini, ut inquit Apostolus ad Hebræ. 4. Et per potentiam, quia ubiq; operatur: non enim potest moueri folium arboris, quin cõcurrat Deus, tanquã causa principalis. In bonis uerò per gratiam, Ioannis 15. Qui manet in me, & ego in eo. Per gloriã in beatis. Per unionem autem in carne humana. Dicitur etiam esse alicubi per occultorum reuelationem, ut gen. 8. Verè Dominus est in loco isto. Item & per uestigiorum eius excellentem repræsentationem, quo modo dicitur esse in cœlo, quia ibi maximè relucet sua potentia, sapientia, bonitas. Vel per naturæ idemptitatem, & hoc modo filius est in patre, pater in filio, & ambo in Spiritu sancto. Similiter & per miraculorum operationẽ, sicut exo. 8. dicitur. Digitus Dei est hic. Itẽ & per gubernationẽ, & conseruationẽ, sicut in mundo. Vnde Bernardus. Deus ubiq; regnat, ubiq; imperat, ubiq; maiestas eius omnia replet, & complectitur uniuersa. Est ẽt in angelo, ut decor. Vt ueritas in anima. Sicut sapor in Ecclesia. In domo ut paterfamilias. In electis, ut liberator à malis, adiutor in bonis. Deus etiã in anima fideli est, ut sponsus in thalamo. Rex in regno. Turris in castro. Magister in scholis. Fons in ortis. Lux in tenebris. Thesaurus in agro. Vinum in cellario. Carbunculus in auro. Manna in arca. Sigillum in charta. Medicina in apotheca.
H Cithara in conuiuio. Imago in speculo. Sicut fructus in arbore. Oleũ in lampade. Lilium in conualle. Postremò immensitas cõplectitur æternitatem, cũ nullo tempore, mensuretur, Aeternitas enim secundũ rem, est sine principio & fine, & mutabilitate, quæ soli & propiè Deo conuenit. Quã definit Boetius in. 5. de consolatione philo. prosa ulti. dicens. Quòd est interminabilis uitæ, tota simul iocunda & perfecta possessio. Pro qua notandum, ꝙ in quibusdam est terminabilitas simpliciter, cùm corrumpi possint, ut sunt generabilia, & corruptibilia, ad quorum differentiam de æternitate dicitur, ꝙ est interminabilis, per abnegationem termini, cùm diuina, nullo modo melius manifestẽtur, quàm per remotionem, ut inquit beatus Dionysius. In quibusdam uerò est interminabilitas essentiæ, sed non uitæ, ut in corporibus cœlestibus. Deus autem, ut inquit diuus Paulus primæ ad Tim. 6. solus habet immortalitatem. In omni enim mutabili natura mors dici potest ipsa mutatio, cùm faciat in ea aliquid non esse, quod prius erat. In aliis autem est interminabilitas uitæ, sed cum miseria, & infœlicitate, ut in dãnatis, ad quoꝵ differentiam subditur, Iocunda possessio. In quibusdam etiam, est interminabilis uitæ possessio, sed non tota, ut in omnibus beatis ante Iudicium. Quorum ex parte animæ, est beatitudo nõ corporis. Ideo dicitur tota, totum enim est, cui nihil est extra addere. In quibusdam est interminabilis uitæ possessio tota, sed non simul, ut in Angelis, & beatis ante iudicium, quia secundum totam suam substantiam habent fœlicem, & interminabilem uitam, sed non simul, cùm in eis sit aliqua successio reuelationum, & gaudiorum, ad quorum differentiam additur, simul. In quibusdam est interminabilis uitæ possessio tota simul, sed non perfecta, eo modo quo dicimus perfectum, quod nullo indiget. sicut erit in Angelis, & hominibus beatis post Iudicium. Ideo

subditur

subditur, perfecta, ideſt nullo indigens ad ſuum beatum eſſe. Sed in præfata definitione ponuntur tres conditiones, quæ ſunt ab æternitate increata inſeparabiles, quæ Deus eſt, & quæ propriè ſibi conuenit, uidelicet. Interminabilitas, ibi, interminabilis uitæ posſeſſio, Inuariabilitas, ibi, tota ſimul, nihil enim uariabile eſt in Deo, sed totum ſimul. Et ſimplicitas, ibi, perfecta: Illud enim summè perfectum eſt, cui additio nulla eſt poſſibilis. Per primum, ſeparatur Deus ab omni ſubſtantia corporali. Per ſecundũ, ab omni uariabili. Et per tertium ab omni compoſitione. Eſt enim quicquid eſſe poteſt, & habet quicquid habere poteſt. Si enim conſideretur Deus in ſe, ſic eſt infinitus, de quo in pſalmo. 144. Magnitudinis eius non eſt finis. Si in comparatione ad intellectũ creatum, ſic eſt incomprehenſibilis ad Rom. xi. O altitudo diuitiarum, quàm incomprehenſibilia sunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius: Et propter hoc dicitur ſedere ſuper Cherubin, ideſt ſuper plenitudinem ſcientiæ, & super omnem intellectum. Si uerò in comparatione ad locum, ſic eſt incircumſcriptibilis. Sed ſi comparetur ad durationem, ſic eſt æternus, de qua primæ ad Tim. primo. Regi ſæculorum immortali, & inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſæcula ſæculorum. In Deo tamen propriè non eſt longitudo, ſed Metaphoricè: eſt enim in ipſo latitudo charitatis, qua nos ab errore reuocat. Hiere. 31. Charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, miſerans tui. Eſt & longitudo patientiæ, qua malos expectat. Disſimulat enim peccata hominum propter pœnitentiam; Sap. xi. Eſt in eo sublimitas sapientiæ, qua omnem ſenſum superat, ad Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Eſt demum in eo profundum iuſtitiæ, qua peccatores damnat. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. Poſtremò, quo ad hunc primum articulum, dico, ꝙ ſicut eſse, seu qui eſt (ut dictum eſt ſupra) eſt proprium nomen Dei, eò ꝙ deſignat abyſſalem, ac infinitam plenitudinem, & abſolutisſimam perfectionem diuini, increatiq; eſſe, quod tanquam pelagus quoddam immenſum, omnem nobilitatem, & superexcellentiam esſendi continet in ſe. Ita & sanctum hoc nomen Tetragrammaton, & Adonai, diuinitus reuelatum, quod, ut Rabbi Moyſes fatetur, penitus abſolutè deſignat diuinam eſſentiam, prout in seipſa eſt ſine omni reſpectu & habitudine ad creata, atq; ut alii conteſtantur, ſignificat diuinam eſſentiam, ut incommunicabilem, ideſt impluriſicabilem, & ut omnimodè ſingulare, & in se indiuiſam, & à quocunq; diſtinctam. Vnde super illud Exo. 6. Ego sum qui apparui Abraham, & Iſaac, & Iacob, dicit Dominus, & nomen meum Adonai, non indicaui eis, dicunt expoſitores quòd Adonai notat uniuerſale Dominium, & interpretatur omnium uniuerſaliter Deus, ſic ꝙ ſoli Deo conuenit, qui per Eſaiam dixit. Ego Dominus, hoc eſt nomen meum. Etenim ipſe solus, propria, imparticipata, & illimitata poteſtate uniuerſorum liberrimè dominatur, iuxta illud pſalmi. 65. Qui dominatur in uirtute sua in æternum: De quo Iob. 36. Ecce Deus excelſus in fortitudine sua, & nullus ei ſimilis in legislatoribus. Nomen ergo iſtud Adonai eſt proprium Deo, quamuis non tam abſolutum, reuerentiale, & myſticũ, ut nomen hoc Tetragrãmaton, quod ab hebræis tantæ sanctitatis, & reuerentiæ reputatur, ut nominari non liceat, niſi à ſummo sacerdote, & ſolum in benedictionibus, quæ fiunt in templo. Ideo loco eius pronũtiatur hoc nomen Adonai. Et hæc ſufficiant pro primo articulo.

De secundo articulo, qui est, Patrem omnipotentem. Cap. .VI.

A DIco Patrem, qui ab æterno filium genuit sibi consubstantialem, coæternum, & in deitate æqualem: ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur, ad Eph.3. Pro huius articuli declaratione, est notandum, Quòd hoc nomen, pater, dupliciter sumitur, secundum doctores, præcipuè Bielem in canone missæ lec.20. uidelicet, essentialiter, & notionaliter, siue personaliter. Primò modo accipitur, quoties Deo attribuitur respectu creaturæ, quæ ab ipso dependet in esse, & conseruari, & sic cõuenit omnibus tribus personis simul, & singulariter, singulis. Tota enim trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, unus pater est, sicut unus Deus, unus dominus, unus creator omnium, & singula persona pater est, sicut singula, Deus est, Non tamen
B tres patres, sed unus creaturæ pater. De quo ad Ephe.4. Vnus Deus, & pater omnium: & Deut.32. Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit, fecit, & creauit te? & Sapientiæ.14. Tua autem pater prouidentia ab initio cuncta gubernat. De modis omnibus quibus pater accipitur essentialiter, dicetur infra diffusè, & luculentissimè. Cùm enim oramus, & dicimus de Deo: Pater noster, qui es in cœlis, sumitur pater eodem modo. Vnde Chryso. super Matth. Qui enim patrem dicit, & peccatorum dimissionem, & pœnæ destructionem, iustitiam, sanctificationem, redemptionem, adoptionem, hæreditatem, fraternitatem, quæ est ad unigenitum, & spiritus largitionem, per unam hanc confessus est nuncupationẽ. Alexander Alensis etiam exponit fraternitatem illam ad unigenitum, de fraternitate non naturali, sed adoptiua, alioqui pater non acciperetur essentialiter,
C sed personaliter. Altero modo sumitur notionaliter, ut est proprium primæ personæ, quæ à nullo est: & sic est dictio personalis, unam tantùm personam importans, quo modo semper accipitur, quando ponitur respectu prædicati, personalẽ proprietatem importantis, etiam cum exclusione cæterarum personarum, sicut cùm dicimus: Pater à nullo est, nec factus, nec creatus, nec genitus, nec procedens: similiter, Pater genuit sibi filium coæternum, & consubstantialem: hoc etiã modo sumitur à Christo, cùm dicit Ioan.10. Ego & pater unum sumus: & ita generaliter accipitur, quoties in scriptura discernitur à persona Filii, & Spiritus sancti. Et specialiter in articulo præposito, uidelicet, Patrem omnipotentem, ubi sumitur Pater notionaliter, pro persona patris condistincta contra personam Filii, & Spiritus sancti. Similiter & secun. Petri.1. Non enim indoctas fabulas sequuti: & paulò post. Accipiens enim à Deo patre honorem, & gloriam, uoce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica gloria. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite: Vbi sumitur pater notionaliter, cùm per pater-
D nitatem innotescat nobis pater. Notio autem secundum diuum Tho. parte prima suæ summæ.q.32.art.3. dicitur id, quod est propria ratio diuinam cognoscendi personam. Diuinæ autem personæ multiplicantur per originem, ad quam pertinet, à quo alius, & qui ab alio. Patris uerò personæ, per hoc, quòd à nullo est, conuenit innascibilitas, secundum doctores, quæ est eius notio. Per illud uerò à quo alius, idest filius habet esse, innotescit nobis paternitas. Prout uerò Spiritus sanctus est ab eodem, & à filio simul, innotescit nobis notio cõmunis utriq;,
E spiratio, scilicet actiua. Filius uerò, cùm sit ab alio, innotescit nobis per filiationem

tionem. Spiritus uerò sanctus, cùm sit ab aliis, patre uidelicet, & filio, innotescit nobis per processionem, siue spirationem passiuam. Ex quibus patet, quòd in diuinis personis sunt quinque notiones, uidelicet, innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio, & processio. Vnde ad hoc ꝙ sit proprium patri innascibilitas, oportet quòd in illo nomine intelligatur, quòd conueniat alicui personæ diuinæ, quæ sit principium alterius personæ, & importet negationem in genere principii personaliter dicti in diuinis, uidelicet quòd omnino non sit ab alio: Et hoc modo ingenitus, siue innascibilis, non potest conuenire Spiritui sancto, quippè cùm spiritus sit ab alio, uel aliis: Nec diuinæ essentiæ, de qua potest dici ꝙ est in filio, uel Spiritu sancto, ab alio, scilicet patre, ut inquit diuus Tho. ubi supra .q. 33. arti. 4. Ponere enim duos innascibiles est ponere duos Deos, uel duas naturas diuinas. Vnde Hilarius in lib. de synodis inquit. Cùm unus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt: Et hoc præcipuè, quia si essent duo tales, unus eorum non esset ab alio: & ita cùm non essent opposita relatiuè, necesse esset, ut distinguerentur diuersitate naturæ. Dictarum notionum tres tantum constituunt personas diuinas, uidelicet, paternitas, filiatio, & processio. Nam communis spiratio, & innascibilitas, dicuntur notiones personarum, sed nõ personales, ut inquit idem Doctor .q. 32. art. 3. Sed dubium uidetur, an aliquis possit opinari cõtrariè de notionibus præfatis. Rñdet. idem doctor ubi supra ar. 4. ꝙ circa notiones absq; periculo hæresis aliqui falsum sunt opinati, non intẽdentes sustinere aliquid contrarium fidei. Verùm si quis falsum opinaretur circa notiones, considerans ꝙ ex hoc sequeretur aliquid fidei contrarium, in hæresim laberetur: ubi ponit talem distinctionem. Quòd ad fidẽ pertinet aliquid dupliciter: Vno modo directè, ut ea quæ principaliter diuinitus sunt tradita, sicut ꝙ Deus est trinus, & unus &c. & circa hæc, opinari falsum, statim inducit hæresim, si ad sit pertinacia. Altero modo indirectè, & sic ad fidem spectant ea, ex quibus cõsequitur aliquid fidei contrarium, sicut si quis diceret Samuelem non fuisse filiũ Helcanæ, ex quo sequeretur scripturam diuinam esse falsam. Circa enim huiusmodi, absq, periculo hæresis, aliquis falsum potest opinari, antequã consideretur, uel determinatum sit, ꝙ ex eo sequatur aliquid contrarium fidei: eò maximè si cum pertinacia non adhæreat. Postquam uerò innotescit, & præcipuè per ecclesiam sit determinatum, ꝙ ex illo sequatur aliquid fidei contrarium, tunc in eodem errare non potest quis, sine hæresi. Articuli uerò fidei, ut patet, non sũt de notionibus, ut dicit idem Doctor ubi supra. Ad hæc addo quòd pater (de quo est iste articulus, ut inquit beatus Augustinus. 4. de Trini.) est principium totius deitatis. Nomen uerò illud principii, nihil aliud significat, quàm id, à quo aliquid procedit: & sic conuenientissime conueniet patri, cùm ab eo procedat alius. Et licet Græci indifferenter in diuinis utantur tam nomine causæ, quàm principii. Doctores tamen latini (ut inquit sanctus Tho. ubi supra. q. 33. art. primo) utuntur duntaxat nomine principii, quod est communius, nomine causæ. Nomen enim causæ importare uidetur diuersitatem substantiæ, nomine uerò principii utimur etiam in his, quæ nullam huiusmodi differentiã habent. Nec principium propriè significat prioritatem, sed originem, ut inquit idem doctor. Dico ultra, quòd nomen proprium cuiuslibet personæ, significat id per quod illa persona distinguitur ab omnibus aliis. Id autem per quod distinguitur persona patris à cœteris omnibus, est pa-

ternitas. Ideo proprium nomen personæ patris, est hoc nomen pater: quod significat paternitatem, de quo in psal. 88. Ipse inuocauit me, pater meus es tu. Et de quo ad Ephe.3. huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Ipsum etiam nomen patris, dicitur in diuinis per prius secundum quòd personaliter sumitur uel dicitur, quàm secundum quòd essentialiter, cùm æternum prius sit
N temporali. Ab æterno autem Deus est pater filii: ex tempore autem pater creaturæ, & per consequens paternitas prius dicitur in Deo respectu filii, quàm respectu creaturæ. In prima enim persona saluatur tota ratio paternitatis perfectè, in creaturis uerò secundum quid, & quasi per similitudinem: Inde est ꝙ hoc nomen leo per prius dicitur de animali, in quo tota ratio eius saluatur, ꝗ̄ de aliquo homine, in quo inuenitur aliquid de natura illius, ut fortitudo, uel audacia, &
O per consequens de illo dicitur per similitudinem. Manifestum modò est, quòd perfecta ratio paternitatis & filiationis inuenitur in Deo patre, & Deo filio, cùm eorundem sit natura una & gloria. In creatura uerò filiatio inuenitur respectu Dei, non secundum perfectam rationem, cùm non sit una natura creatoris, & creaturæ: sed secundum aliqualem similitudinem, quæ quantò perfectior fuerit, tantò propinquius accedit ad ueram filiationis rationem. Dicitur .n. Deus
P alicuius creaturæ pater propter similitudinem uestigii tantùm, ut irrationalium creaturarum, iuxta illud Iob. 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stillas roris? Alicuius uerò, ut rationalis, secundum similitudinem imaginis, quale est illud Deuter. 32. Non ne est ipse pater tuus, qui possedit, & fecit, & creauit te? Aliorum uerò est pater secundum similitudinem gratiæ, qui dicuntur filii adoptiui, secundum quòd ordinantur ad hæreditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum, iuxtà illud ad Rom. 8. Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, ꝙ sumus filii Dei, ꝙ si filii, & hæredes. Finaliter uerò aliqui sunt filii secundum similitudinem gloriæ, eò quòd iam gloriæ hæreditatem possideant, iuxtà illud ad Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Ex quibus patet expressè, quòd paternitas per prius dicitur in diuinis, prout dicit respectum personæ diuinæ ad personam, quàm secundum quòd comparatur ad creaturam. Credimus igitur non modò Deum (prout dictum est supra) & in Deum patrem, modo præexposito, ut pater sumitur personaliter, & non essentialiter, sed omnipotentem. Pro quo notandum, quòd cùm audis omnipotentem, intelligis Deũ esse, ad cuius potentiæ, & maiestatis comparationem, nihil est hominum, aut
Q angelorum sublimitas. Et licet quilibet homo, uel angelus possit dici potens, absit tamen ut dicatur omnipotens, cùm hoc soli Deo conueniat. Et hoc facit ad confirmandam fidem imbecillium, & ad excludendas omnes ratiocinationes humanas in operibus diuinis. Quibus omnibus hoc uno uerbo respondetur. Quia nõ est impossibile apud Deum omne uerbum Luc. primo. Cùm enim infinita, & incomprehensibilis sit Dei potentia, stultum est disputare, quomodo hoc, uel illud fecerit: Ex quo fidelis homo hunc fructum capit: ut quemadmodum credit, Deum omnipotentem, hunc mundum, cùm nondum esset, condidisse, atq; alia omnia, quæ Deum fecisse sacra scriptura commemorat, ita cre-
R dat simul futurum quicquid ille futurum promisit, uel prædixit. Verùm cùm sit omnipotens; mori tamen non potest, falli non potest, nec mentiri. Similiter nec seipsum negare potest, ut ait Apostolus. 2. ad Tim. 2. cùm hæc omnipotentiæ

repugnent

repugnent. In hoc articulo cùm dicimus, patrem omnipotentem, filium, aut ſpiritum omnipotentem non negamus, ſed aſtruimus, cum dicat Athanaſius in symbolo, omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus. Cùm enim omnium trium perſonarum ſit eadem eſſentia, erit & eadem omnipotentia, & ſempiternitas. Attamen pro maiori huius articuli declaratione, eſt notandum ſecundum beatum Tho. parte prima q. 25. art. 3. quòd Deus dicitur omnipotens, quia poteſt omnia abſolutè. Dicitur autem aliquid poſſibile abſolutè, quando prædicatum non repugnat ſubiecto. Impoſſibile, quãdo repugnat. Quicquid igitur habere poteſt rationem entis, continetur ſub poſſibilibus abſolutis, reſpectu quorum, Deus dicitur omnipotens. Nihil autem opponitur rationi entis, niſi, non ens. Illud autem repugnat rationi abſoluti, quod implicat in ſe eſſe, & non eſſe ſimul, hoc eſt, contradictionem, quod ideò non ſubditur diuinæ omnipotentiæ, quia non eſt factibile. Quæ igitur contradictionem non implicant, ea omnia ſub illis poſſibilibus continentur, reſpectu quorum Deus dicitur omnipotens. Quæ autem implicant, nullo modo ſub tali omnipotentia comprehenduntur, cùm non poſſint rationem habere poſſibilium. Vnde conuenientius dicitur, quòd ea non poſsint fieri, quàm, quòd Deus ea non poſsit facere. Nec hoc eſt contra dictum angeli ſuperius allegatum: uidelicet. Quia non erit impoſsibile apud Deum omne uerbum: ex quo id quod cõtradictionem implicat, uerbum eſſe non poteſt, nullus enim intellectus, ualet illud concipere.

S
T

De eadem omnipotentia, & de eodem articulo. Cap. VII.

DOCTOR Subtilis 42. diſt. primi, arridendo dictis beati Tho. ubi ſupra inquit, quòd omnipotens poteſt dici agens, quod poteſt in omne poſsibile mediatè uel immediatè, eo modo, quo actiua potẽtia primi motoris eſt omnipotentia, prout ſe extendit ad omnem effectum, in ratione cauſæ proximæ, uel remotæ. Et cõcludit, quòd ſi probari poſſit eſſe aliquod primum efficiens naturaliter, concludi etiam poterit, illud hoc modo eſſe omnipotens. Alio modo accipitur omnipotens theologicè propriè, prout poteſt in omnem effectum immediatè, & in quodcũq; poſsibile, hoc eſt, in quodcunq; quod non eſt ex ſe neceſſarium, nec includit in ſe contradictionem, ita (inquit) immediatè, quòd ſine omni cooperatione cuiuſcũq; cauſæ agentis, poteſt in illud poſsibile. Et hoc modo omnipotentia eſt credita de primo efficiente, & non demõſtrata: quia licet primum efficiens, habeat in ſe potentiam effectiuam eminentiorem poteſtate cuiuſcunq; alterius cauſæ effectiuæ, ex eo tamen non poteſt concludi omnipotentia ſecundum iſtum intellectũ, quia, & ſi uerum ſit, non tamen eſt manifeſtum ratione naturali, quòd poſsit immediatè in effectum immediatum cauſæ ſecundæ, cùm hoc non cõcludat ordo cauſarum ſuperiorum, & inferiorum: Poſuerunt enim hoc Philoſophi, cauſam uidelicet ſecundam, quaſi neceſſario concurrere propter imperfectionem aliquã addendam effectui. Et ratio eſt, quia ex quo cauſalitas primæ & immediatæ cauſæ perfecta eſt, ideò poſuerunt eam non poſse immediatè eſse cauſam alicuius imperfecti effectus, & ex conſequenti oportet cauſam agentem aliam concurrere imperfectiorem, ad hoc, ut illa prima non producat ſecundum ultimum poten-

A
B
C

tiæ ſuæ, ſed cùm illa cauſa agente ſecunda, effectum diminutum & imperfectum
D producat. Si enim philoſophi non potuerunt per rationem naturalem concludere, Deum poſſe contingenter cauſare, multò minus, quòd poſſit immediatè in quemcunq; effectum, quod poteſt mediantibus cauſis ſecundis: Ideò propoſitio iſta. Quicquid poteſt cauſa effectiua prima cum ſecunda, poteſt ex ſe immediatè, eſt tantum credita. Omnipotentia tamen hoc modo ſumpta, licet nõ ſufficienter demonſtretur, probabiliter tamen poteſt concludi, ſicut uerum, & neceſſarium, & probabilius quàm quædam alia credita. Et licet Ricar. primo de Trini. c. 3. dicat, Quòd ad omnia, quæ fide tenemus, non ſolum habeamus rationes naturales, ſed neceſſarias: Reſpondetur, ꝙ licet ſint neceſſariæ rationes ad omnipotentiam probandam, non tamen ſunt euidenter ueræ, aut neceſſariæ, cùm præmiſſæ non ſint notæ ex terminis. Ex fide enim credimus, ꝙ Deus perfectè, uerè & propriè ſit omnipotens potentia completa, quæ uidelicet, non poteſt deficere, nec ſuccumbere, nec indigere. Dicta etiam omnipotentia (ut dictum eſt ſupra) licet ſit communis tribus perſonis, attribuitur tamen à doctoribus ſpecialiter patri. Appropriare enim aliquid perſonis diuinis, eſt ipſa communia
E tribus perſonis, ad notitiam propriorum perſonalium facientia, alicui perſonæ tribuere. Vt patri, unitatem, æternitatem, principium, omnipotentiam. Filio ueritatem, ſpeciem, exemplationem, omniſcientiam: Spiritui ſancto, bonitatem, uſum, finem, uoluntatem, de quibus infra diffuſè. Appropriatio igitur nihil aliud eſt, quàm ſpiritualis attributio, ratione alicuius conformitatis cùm proprio illius perſonæ, ſicut dictum eſt. Vnde omnipotentia habet ſimilitudinem cum patre, qui eſt principium uniuerſale: ſapientia cum uerbo: & bonitas cùm amore, quam appropriationem habet conſuetudo ſcripturarum. Pro horum ta
F men attributorum clariori notitia, eſt notanda diſtinctio illa, quam ponit diuus Tho. in prima parte ſuæ ſũmæ. q. 39. art. 8. Quòd uidelicet, in cõſideratione alicuius creaturæ, quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primo conſideratur rès ipſa abſolutè, ut eſt quoddam ens. Secundò, inquantum eſt una. Tertiò, ſecundum quòd ineſt ei uirtus ad operandum, & cauſandum. Vltimò ſecũdum habitudinem, quam habet ad cauſata. Vt autem Deus primo modo conſideratur abſolutè ſecundum eſſe ſuum, ſic ſumitur appropriatio Hilarii. 2. de
G Trini. ſecundum quam, æternitas patri, ſpecies filio, uſus uerò Spiritui ſãcto appropriatur. Aeternitas enim, prout ſignificat eſſe nõ principiatum, ſimilitudinem habet cum proprio patris, qui eſt principium non de principio. Species
H uerò ſiue pulchritudo, ſimilitudinem habet cum propriis filii, ad quam, ſcilicet ſpeciem, tria requiruntur, uidelicet, integritas ſiue perfectio, ſecundum quam, ſimilitudinem habet cum proprio filii, cùm ipſe habeat in ſe uerè & perfectè naturam patris: quæ enim diminuta ſunt, hoc ipſo turpia ſunt. Secundum requiſitum ad pulchritudinem, eſt debita proportio, ſiue conſonantia, quæ conuenit cum proprio filii, inquantum eſt imago expreſſa patris. Imago enim dicitur pulchra, ſi perfectè repræſentet rem cuius eſt imago: quamuis turpem. Tertiũ requiſitum ad pulchritudinem eſt claritas: quæ enim nitidum colorem habent; pulchra eſſe dicuntur: et hæc etiam conuenit cum proprio filii, inquantum eſt uerbum, quod lux eſt, & ſplendor intellectus. Vſus autem ſimilitudinẽ habet
I cum propriis Spiritus ſancti, ſumendo uſum impropriè, prout comprehendit ſub ſe frui, ſecundum quod, Vti, eſt aſſumere aliquid in facultatem uoluntatis,

& frui

& frui est cum gaudio uti, ut inquit beatus Augustinus .x. de Trini. Vsus ergo,
quo pater & filius se inuicem fruuntur, conuenit cum proprio Spiritus sancti, in
quantũ est amor. Et hoc est, quod inquit idem beatus Augustinus. Illa dilectio,
delectatio, fœlicitas, uel beatitudo, usus est, quod ostendit per sequentia uerba,
dicens. Est in trinitate Spiritus sanctus genitoris, genitiq; suauitas, ingenti lar-
gitate, atq; ubertate nos, uel creaturas perfundens. Secunda cõsideratio Dei est,
qua consideratur, ut unus, & sic diuus Augustinus in primo de doctrina Chri-
stiana cap. 5. appropriat unitatē patri, quæ quia absolutè dicitur, & nullā præsup-
ponit personam, cùm sit principium, non de principio, ideò uerè illi appropria-
tur. Filio æqualitatem, quæ importat unitatem in respectu ad alteꝝ. Nam æqua
le est, quod habet unam quantitatem cum alio. Ideò appropriatur filio, qui est
principium de principio. Concordia uerò, siue connexio, quæ importat unitatē
aliquorum duorum, appropriatur Spiritui sancto, inquantum est à duobus. Ex L
quo sēsu dicit idem sanctus, Tria, esse unum propter patrem, æqualia, propter fi-
lium, connexa, propter Spiritum sanctum. Vnitas autē statim inuenitur in per-
sona patris, remotis etiam, per impossibile, aliis personis. Ideò aliæ personæ à
patre habent unitatem, Remotis tamen aliis personis, æqualitas non inuenitur
in patre ante filii productionem, sed statim posito filio, pater dicitur æqualis. Et
hac ratione dicuntur omnia æqualia propter filium, non ꝙ filius sit principium
æqualitatis patri, sed quia nisi esset patri æqualis, filius, pater, æqualis dici non
posset. Hoc ēt ipsum, ꝙ Spiritus sanctus patri æqualis est, habet à filio. Simili- M
ter excluso Spiritu sancto, qui est duorum nexus, non posset intelligi unitas cõ-
nexionis inter patrem & filium. Ideò dicuntur omnia esse connexa propter Spi
ritum sanctum, cùm posito Spiritu sancto, inueniatur ratio connexionis in diui- N
nis personis. Secundum tertiam considerationem, dicitur sumi tertia appropri-
atio, quæ fit, primò secundum rationem similitudinis, uidelicet, potentiæ, siue
omnipotentiæ. Potentia enim habet rationem principii, unde habet similitu-
dinem cum patre cœlesti, qui est principium totius diuinitatis, quæ deficit in- O
terdum patri terreno, propter senectutem. Secundo respectu sapientiæ, quæ ha-
bet similitudinem cum filio cœlesti, inquantum est uerbum, quod nihil aliud
est, quàm conceptus sapientiæ, quæ etiam quādoq; deficit filio terreno, propter
defectum ætatis. Postremò secundum rationem bonitatis, quæ habet similitudi-
nem cum Spiritu diuino, qui est amor: sed repugnantiā habere uidetur ad spi-
ritum terrenum, secundum quod importat uiolentiam quandam, & impulsionē.
Quartò, & Vltimò secundum habitudinem, quam habet ad causata, secun-
dum quam Deus consideratur in habitudine ad suos effectus, & sic sumitur
illa appropriatio apostoli, ex ipso, per ipsum, & in ipso. Vbi hæc præpositio P
(ex) sumitur, ut dicit habitudinem causæ efficientis, quæ competit Deo ra-
tione suæ potentiæ actiuæ, & appropriatur patri, sicut & potentia, siue omni-
potentia. Hæc uerò præpositio (per) designat quandam causam mediam, & sic
est quandoq; propria filio, ut Io. primo, Omnia per ipsum facta sunt: non quòd
filius sit instrumentum, sed quia ipse est principium de principio. Quandoq;
uerò designat formæ habitudinem, per quā agens operatur, sicut dicimus, quòd
artifex operatur per artem. Vnde sicut sapientia & ars appropriantur filio, ita
& (per quem). Hæc uerò præpositio (in) denotat habitudinem cõtinentis:
cõtinet autem Deus res bifariam. Vno modo secundũ suas similitudines, prout

res

res dicuntur esse in Deo, inquantum sunt in eius scientia: & sic (in ipso) appro-
Q priatur filio. Altero modo continentur res à Deo, inquantum eas sua bonitate
conseruat, & gubernat, ad finem conuenientem adducendo. Et hoc modo (in
quo) appropriatur Spiritui sancto, sicut & bonitas. Veritas etiam, cũ pertineat
ad intellectum, licet approprietur filio, ut dicitur Ioan. 14. Ego sum uia, ueritas,
& uita, nõ tamen est proprium eius. Liber etiam uitæ, in recto, importat notitiã,
R in obliquo uerò, uitam. Est enim dictus liber, notitia Dei de his, qui habituri sũt
uitam æternam, & sic appropriatur filio, uita tamen appropriatur Spiritui sãcto,
ut importat quendam interiorem motum, per quem modum conuenit cũ pro-
prio Spiritus sancti, qui est amor. Quòd autem dicitur (qui est) appropriatur
personæ filii, non secundum propriam rationem, sed ratione adiuncti, ut uideli-
cet, in locutione Dei ad Moysen præfigurabatur liberatio generis humani, quæ
facta fuit per filium. Et ut finem imponamus huic secundo articulo: Credimus
in patrem omnipotentem, ubi (ut dictum est) pater sumitur notionaliter, & ut
proprium est primæ personæ, & non essentialiter, prout conuenit tribus in com-
parationem ad creaturas. Omnipotentia uerò sumitur theologicè, prout se extẽ-
dit ad omne illud, quod non implicat contradictionem: & ad omne possibile
absolutè, quæ appropriatur patri, licèt sit cõmunis tribus, & hoc propter ratio-
nes superius allegatas.

De Tertio articulo, uidelicet, & in Iesum Christum filium eius, unicum
Dominum nostrum, cuius declaratio pendet
à maiori symbolo. Cap. VIII.

A DOMINVS Alexander de Ales in tertia parte suæ summæ. q. 82.
art. 2. inquit, quòd dictus Articulus potest dupliciter legi. Primò, ut
dicas filium eius unicum, & sit ibi punctus: filium eius (idest patris)
unicum, siue unigenitum: Vbi demonstratur, quòd licet filius pro-
cedat à patre, & Spiritus sanctus similiter, unus est tamen filius, qui procedit per
modum generationis: Iesus Christus: non sic Spiritus sanctus, qui per modum
spirationis procedit. Altero modo potest legi, filium eius unicum dominũ no-
strum: Vbi Augustinus in lib. primo de symbolo, uel regula fidei ad Catechu-
menos cap. primo ait. Quando audis, unicum Dei filium, agnosce Deum. Si
B enim uerus est filius, hoc est, quod pater, & sic, si Deus pater, erit & Deus filius:
quicquid enim est id quod generat, est etiam id quod generatur. Non enim ge-
nerat homo, equum, aut ouis, canem, sed homo, hominem, & Deus, Deum. Et
quia unus scilicet est ipse Deus, ut dictum est supra, ideo, unicum. Et ex conse-
quenti, quando audis unigenitum, crede omnipotentem, & creatorem: quia
quicquid habet pater, habet filius: Vnde Ioannis 16. Omnia quæ habet pater,
mea sunt. Si quæratur (cum in symbolo Athanasii dicatur Dominus pater, Do-
minus filius, Dominus Spiritus sanctus) quare Dominium appropriatur magis
filio, quàm patri, & Spiritui sancto: similiter & (nostrũ) cùm opera ad extra sint
indiuisa, secundum beatum Augustinum? Respondet idem Dominus Alexan-
der, ubi supra, quòd quoddam Dominium est increatum, & quoddam creatum.
Primum non appropriatur filio, sed secundum, ad ipsius honorem, ut inquan-
tum homo, Dominus etiam creaturæ credatur. Dicit enim de seipso. Matthæi
ultimo

ultimo: Data eſt mihi omnis poteſtas &c. Et in pſal. 8. omnia ſubiiciſti ſub pedibus eius, ubi glo. Poteſtati eius omnia ſubieciſti, ut omnes eum adorent. Dicitur etiam (noſter) quia participat noſtram naturam, quam ſibi uniuit in unitate perſonæ, quod nec patri, nec Spiritui ſancto conuenit, cùm neuter eorum ſit incarnatus. Dicitur etiam (noſter) propter executionem myſterii redemptionis noſtræ, in carne humana. In ſymbolo Niceno, quò ad hunc tertium articulum, quædam ponuntur ad diuinitatem ſpectantia, per quæ magis exprimuntur, quæ ſunt in ſymbolo Apoſtolorum. Ideò hic sunt addenda, & sunt quinq;, per quæ excluduntur errores quinq; Arrianorum, quos ipſi mentiebantur de filio Dei. C
Primus eſt, quòd non ſit eiuſdem cum patre ſubſtantiæ, contra quos, ibi dicit fides, conſubſtantialem patri. Et Ioannis. 15. de ſeipſo inquit ueritas, Ego & pater unum sumus. Secundus, quòd filius ſit minor patre, contra quos catholica fides confitetur Dominum Ieſum Chriſtum, ideſt, æqualem patri & Spiritui ſancto in potentia. Vnde in pſal. 109. Dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis, dicit glo. interl. quaſi æqualis, & glo. Caſſiodori. Poſt laborem quieſce, & conregna ſecundum quod homo. Tertius error, quòd filius ſit adoptiuus, & non naturalis, quod euacuat fides dicens, filium Dei unigenitum. Ioannis primò, Deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius Dei. Quartus, quòd ſit natus ex tempore, & non ab æterno, contra quos fides profitetur. Et ex patre natum ante omnia sæcula. Quintus & ultimus eſt, quòd filius Dei ſit pura creatura, quod fides excludit dicens, Deum de Deo, lumen de lumine. Et Ioannis primò. D
Deus erat uerbum. Ex quibus erroribus, adeò uenerũt in profundum malorum, & obſcuratum eſt cor eorum, ut dicerẽt Chriſtum eſſe puram creaturam, & Deũ per adoptionem, ſiue per gratiam, & nõ naturalem, eo modo quo dicitur Moyſi, Exo. 7. Ecce conſtitui te Deum Pharaonis. Contra uerò fides catholica profitetur. Deum uerum de Deo uero, genitum non factum. Et licet ad Rom. primò dicatur. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid. Et ad Gal. 4. Miſit filium ſuum, factum ex muliere &c. Beatus Auguſtinus, ſuper Ioannem reſpondet, & in epiſtola ad Rom. Quòd factus eſt ſecundum humanitatem, & non diuinitatem. Et ſi obiiciatur illud Ioannis primo. Qui poſt me uenit, antè me factus eſt. Vbi Ioannes Baptiſta loquitur de Chriſto, glo. interl. in eodem loco inquit. Qui poſt me uenit tempore, ante me factus eſt dignitate, totum referens ad humanam naturam. Iſte Dei filius, in quem credere debemus, tres habet excellentias, quæ tãguntur ad hebræ. primo, in illis uerbis. Qui cùm ſit ſplendor patris, & figura ſubſtantiæ eius, portans omnia uerbo uirtutis ſuæ. Primam igitur dignitatem, ſiue excellentiam habet reſpectu patris, à quo producitur, & ſic eſt ſplendor gloriæ illius, propter quod dicitur uerbum, filius patris, quoniam perfectè loquitur, & manifeſtat bonitatem, & ſummam eius liberalitatem, ex quo nihil habere uoluit, quod filio ſuo non communicaret. Eſt enim, ut inquit beatus Dionyſius fontalis radius in ſe manifeſtans gloriam paternam. Secundam excellentiam habet reſpectu Spiritus ſancti, quem ex ſe producit, propter quod dicitur figura, ideſt ſimilitudo ſubſtãtiæ patris. Et propter hoc dicitur filius imago patris, quia quãuis tres perſonæ ſint æquales in æternitate, maieſtate, ac poteſtate, filius tamẽ dicitur potius imago patris, quàm Spiritus ſanctus, cùm non ſolum habeat conuenientiam cum patre in eſſentiæ idemptitate, ſicut & Spiritus ſanctus, ſed in communi notione, quia ſicut à patre procedit Spiritus ſanctus, ſic & à filio. Tertia E F

excellentia

excellentia notatur per illud quod sequitur, uidelicet. Portans omnia uerbo uirtutis suæ, propter quod dicitur, filius uirtus patris. primæ cor. primo. Nos autẽ prædicamus Christum, Dei uirtutem, & Dei sapientiam, non enim pater est sapiens sapientia genita, sed genuit filium, cui appropriatur sapiẽtia. Vnde pater dicitur fecisse omnia in sapientia, idest in filio suo, uel cum sapientia, quæ est filius, cùm opera ad extra sint indiuisa. Vnde hæc præpositio (In) notat subauctoritatem in filio, cùm hoc ipsum habeat à patre, ꝙ res creat. Generaliter enim uerum ẽ, quòd quicquid habet persona, uel operatur, hoc habet à Deo, à quo est. Filiorum dei, quidam est per gratiam unionis, ut homo Christus, quidam per ueritatem natiuitatis, ut Christus, in quantum Deus, quidam per adoptionem, ut sancti, Cæteri uerò per creationem, ut quæuis creatura. Idem filius Dei dicitur
G Imago, inquantum est expressa similitudo patris, & similitudo cõformis: dicitur uerbum, inquantũ est similitudo expressiua, & intellectualis: dicitur filius, ut est similitudo hypostatica, & similitudo connaturalis &c. De quo Athanasius in altercatione contra Arrium inquit, quòd est sensus, quo omnia cogitantur: sapientia, qua cogitata disponuntur: uirtus, qua disposita perficiuntur: uerbum, quo clarificata nunciantur: & lumen, quo perfecta clarescunt. Ipse igitur filius est ima-
H go, siue speculum, quia in eo uidetur pater, quem repræsentat, sicut & uerbum dicitur, eò quòd ipsum notificat. Vnde super. xi. caput Matt. dicit glo. In uerbo suo pater se declarat. Nulla autem persona omnino à Spiritu sancto plenitudinem diuinitatis accipit. Et ideò imaginem patris in se ipsa nõ exprimit. Filius uerò est ens à patre, cõmunicans cum patre, in natura, & in ratione naturæ, hoc est, notione, qua sunt unum principium Spiritus sancti. Hæc igitur persona, uidelicet, filius Dei unigenitus, in quam per hunc tertium articulum credere debemus. Iesus Christus unicus Dominus noster dicitur. Iesus hebraice, græcè σωτὴρ,
I latinè dicitur Saluator, cuius rationem assignauit angelus Dei, dicens Matt. primo. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorũ. Legimus in libris Moysi, quòd Auses Nauæ filius, cùm electus esset Dux populi, commutato nomine Ausæ, Iesus cognominatus est, quò scilicet ostenderetur, hoc esse nomen, quod Ducibus conueniret, iis duntaxat, qui salutẽ populis darent. Dictus Auses nullius alterius, quàm redemptoris nostri typum, & imaginem gessit. Moyses enim, qui typus ueteris legis est, non potuit populum in terram repromissionis perducere, sed illi succedens Dux Iesus, qui & Iosue, perduxit. Et quemadmodũ is, de terra ægypti populum eductum, deq; Eremi erroribus liberatum, in terrã repromissionis introduxit, ita hic Iesus redemptor noster, populum de ignorantiæ tenebris eductum, & de mundi erroribus euocatum, ad regna cœlorum prouexit. Nec enim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat
L nos saluos fieri. act. 4. Christus etiam, uel Pontificale, uel Regium nomen est. Nam & Pontifices unguento Chrismatis consecrabantur, & Reges, sed illi, uelut mortales unguento materiæ corruptibilis ungebantur, hic uerò sancto Spiritu perunctus, Christus efficitur, sicut de eo scriptura dicit, quem unxit pater Spiritu sancto misso de cœlis act. 10. Et Esaias p̃signauerat capite. 61. dicẽs ex persona filii: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, Euangelizare pauperibus misit me. Et ne duo præfata nomina uidelicet. Iesus, & Christus, tanquam humana uocabula, crederes quòd aliquid tibi terrenum docerent, ideò subdit, Vnicum hunc, esse filium Dei Dominum nostrum. Vnicus ergo filius est, qui

cùm ſit gloria, ſempiternitate, uirtute,regno,poteſtate,hoc,quod pater eſt, om-
nia tamen hæc, non ſine auctore, ſicut pater, ſed ex patre,tanquã filius, ſine ini-
tio,& æqualis patri , habet. Et cùm ipſe ſit omnium caput, ipſius tamen auctor
eſt pater,generando ſine initio : quia nec pater præcedit filium , nec filius ſequi-
tur patrem,in faciendo quaſi adoptiuum,ſicut nos. Filiũ,ſanè cùm audis, nolo M
cogitationem carnalis natiuitatis aſſumas : ſed meměto hæc de incorporeæ ſub-
ſtantiæ ſimplici natura dici. Ex prædictis epilogando non nulla, quæ dicta ſunt
de Ieſu Chriſto unico Domino noſtro, ut ſcilicet eſt filius Dei naturalis ex pa-
tre ab æterno per memoriam fœcundam genitus. Dico ꝙ filius eſt ſemper in pa-
tre,ſicut principiatum in principio : & pater in filio, ſicut principium in princi-
piato, de quo filio Dauid in perſona patris ps. 2. dicit. Filius meus es tu,ego ho-
die genui te,hoc eſt in æternitate,quæ eſt ſemper ei hodie, ſiue præſens, in qua
nulla eſt ratio præteriti,uel futuri. Et Eſa. 66 Nunquid ego,qui alios parere fa-
cio,non parturiam? Et ego,qui aliis generationẽ tribuo, ſterilis ero? Similiter,
quia Deus pater communicat filio eandem naturam numero,ideò pater & filius
non ſunt duo dii,ſed unus Deus. Et quia hæc altiſſima generatio eſt ab omni mu N
tatione aliena : ideò Eſa.53. inquit Generationem eius quis enarrabit? Impoſſi-
bile eſt enim,ut à uiatore clarè intelligatur,& per conſequens enarretur. In ſcri-
pturis etiam legimus, hanc in diuinis ſecundam perſonam, uerè dici uerbum,
iuxta illud Ioannis primo.In principio erat Verbum, Et primæ Ioan. 5. Tres ſunt
qui teſtimonium dant in cælo,pater,uerbum,& Spiritus ſanctus,& hi tres unum
ſunt. Et ſic,ſi uerbum propriè accipiatur pro conceptu interiori intellectus, eſt
nomen perſonale, & proprium filii, cùm conceptus mentis propriè ſignificet
aliquid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem notionum perſonarum,
eòꝙ perſonæ diuinæ diſtinguũtur ſecundum originem. Perſona modò in diui-
nis,quæ procedit ſecundum emanationem intellectus, dicitur filius, & emana-
tio,dicitur generatio. Vnde relinquitur,ꝙ ſolus filius dicatur propriè uerbum.
In uerbo tamen implicantur duo reſpectus : Vnus ad patrem : Alter ad creatu-
ras. Verùm qui eſt ad creaturas,eſt duntaxat rationis, & non realis. Deus enim O
ſe cognoſcendo,cognoſcit omnem creaturam. Et ideò uerbum in diuinis eſt re-
præſentatiuum omnium,quæ à Deo intelliguntur : Et quia unico actu ſe, & om-
nia alia intelligit,neceſſe eſt, quòd unicum uerbum eius ſit expreſſiuum, & pa-
tris,& omnium creaturarum, ita tamen,quòd reſpectu patris eſt tantùm expreſ- P
ſiuum,ſiue repræſentatiuum, reſpectu uerò creaturarum,eſt non modò repræſen
tatiuum, ſed & factiuum : quemadmodum & eius ſcientia reſpectu eius,eſt co-
gnoſcitiua, reſpectu uerò creaturarum, & cognoſcitiua, & factiua. Verbum ta-
men Dei, & uerbum oris humani, inter ſe multis differunt modis. Primò,quia Q
uerbum Dei eſt ſubſiſtens in propria hypoſtaſi diſcretum à patre, nec principiũ
ſui,nec finem habens,ſed patri coæternum eſt. Noſtrum nec eſt per ſe ſubſiſtẽs,
neq; perſonali ſingularitate diſcretum, ſed cùm profertur, eſt in aere, ut acci-
dens in ſubiecto, incipiens eſſe per prolationem, qua ceſſante, deſinit eſſe. Se-
cundò, quia diuinum uerbum ex ſubſtantia patris eſt genitum. Vnde dicitur in
ps. 109. Ex Vtero ante luciferum genui te. Noſtrum autem neq; ex hominis eſt
genitum ſubſtantia, neq; homini conſubſtantiale eſt,ſed oris prolatione forma-
tum. Tertiò, uerbum Dei eſt patri ſemper intimum, & immanens : non enim
extra patrem ſubſiſtere poſſet,cùm enim pater ipſe immenſus ſit,& ex cõſequẽti.

Verbum ipsi omnino æquale, immensum erit. Extra Deum uerò omnia sunt certa mensura determinata. Oris autem uerbum ad exteriora prodit, forisq; profertur. Quartò, uerbum Dei, est permanens, & minimè successione fluidum. Verbum uerò nostrum, cùm primùm profertur, in auras protinus euanescit. Vltimò, diuinum uerbum omnia habet, quæ sunt patris, ut potè potentiam, sapientiã, bonitatẽ, æternitatẽ. Vnde de seipso dicit, Ioannis.16. Omnia, quæcũq; habet pater, mea sunt: & omnia mihi tradita sunt à patre meo Matth. xi. Et rursus. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Ioannis.17. At uerbum oris nostri, non eas omnino sortitur proprietates, quas habet mens ipsius externi uerbi formatrix. Est enim uerbum à nostro proficiscens eloquio, auditu perceptibile, &
R quasi corporeo circundatum amictu, diffundens se per aera, & eidem coextensum. Mens autem nostra insensibilis est, extensionis expers, & naturæ corporalis immunis. Dico ultra, filium Dei esse imaginem patris, ut constat ex uerbis Apostoli dicentis ad col. primo. Qui est imago inuisibilis Dei, primogenitus creaturæ. Cùm uerò imago dicat repræsentationem & processionem, & ea, quæ important originem, & processionem, sint personalia, ex consequenti, hoc nomen imago erit personale, & proprium filio. Vnde beatus Augustinus. 2. de Trini. inquit, quòd solus filius est imago patris. Beatus etiam Tho. prima parte. q. 35. art. primo, dicit, quòd de ratione imaginis, est similitudo in natura specifica, signum autem speciei in rebus corporeis uidetur esse figura, cùm diuersæ species distinctas habeant figuras, sed nec ipsa similitudo rei uel figuræ sufficit ad rationem imaginis, sed requiritur origo, cùm igitur filius in diuinis procedat à patre per modum similitudinis in eadem natura numerali, sequitur, quòd est eius perfecta imago: quod negant latini à Spiritu sancto, cùm processio eius sit per modum amoris, & non similitudinis. Vnde ut inquit idem doctor ubi supra art. 2. licet Spiritus sanctus (quamuis sua processione habeat naturam patris sicut & filius, non tamen dicitur natus) accipiat speciẽ similem patris, non tñ dicitur imago, quia filius procedit ut uerbũ, de cuius ra-
S tione est similitudo speciei ad id à quo procedit, non autẽ est de ratione amoris, quamuis hoc conueniat amori, qui est Spiritus sanctus, inquantnm est amor diuinus. Ex quibus omnibus etiam patet, quòd ut ostẽdatur, quòd genitus est cõnaturalis patri, dicitur filius, ut dicit idem sanctus ubi supra. q. 34. ar. 2. Vt ostendatur coæternus, dicitur splendor. Vt ostendatur omnino similis, dicitur imago: Et ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur uerbum: non enim potuit unum nomen inueniri, per quod omnia ista nomina designarentur. Rectè etiam unicus & solus est, quia natus est, nec comparationem aliquam habere potest, quia unicus est. Hic ergo Iesus Christus filius unicus Dei, in quem credere debemus, & qui etiam est Dominus noster unicus, & ad filium referri, & ad Dominum, potest. Vnus est quippè filius, uerè filius & unus uerè Dominus Iesus Christus: cæteri uerò licet dicantur filii, adoptionis gratia tantùm tales efficiuntur, non ueritate naturæ. Et si dicantur alii Domini, concessa, non ingenita, potestate dicuntur. Hic uerò solus est unicus filius, & solus unicus Dominus, sicut & Apostolus dicit ad Eph. 4. Vnus pater Deus, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, cui est gloria in sæcula sæculorum.

De quarto Articulo uidelicet, Credo in Spiritum sanctum, qui exponitur, & declaratur in Nicæno Concilio, in quo illi additur, Dominum Viuificantem, & ex patre ac filio procedentem, consubstantialem, coæternum, sanctificationis fontem, ac uerum Deum cum patre & filio non modo existentem, uerùm & simul adorandum, ac glorificandum.
Caput VIIII.

CREDO similiter in Spiritum sanctum, tertiam in diuinis personã A
ex patre & filio procedentem, & patri, ac filio coæqualem, qui uiuificat & sanctificat omnia, & extra quem, sanctum est nihil. Vnde Spiritus sanctus appellatur, quo inspirãte loquuti sunt prophetæ, & sancti Dei homines, primæ Petri Primo. Dauid enim uocat Spiritum sanctum, ut patet in psalmo. 50. Spiritum rectum, & principalem, dicens, Cor mũdum crea in me Deus, & Spũm rectum innoua in uisceribus meis &c. At uerò Spũm sanctũ esse, & deũ esse, & si indubitata fide sit tenẽdũ, ex sacris tamen literis, sanctissimi patres abundè comprobant. Primò ex eo beati Petri dicto ad Ananiam act. 5. B
Anania, cur tentauit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus homini, sed Deo. Et patet, quòd ibi loquitur expresse de eodem Spiritu sancto, de quo erat superior locutio. Idemq; colligitur primæ cor. 12. ex Apostolo de distributione gratiarum Spiritus, dicente. Diuisiones uerò gratiarum sunt, idem autem Spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem uerò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce quomodo primò Spiritum uocat, deinde Dominum, postremò Deũ, C
quò prorsus eliminetur impietas Macedonii, & complicum garrientium, Spiritum sanctum creaturam esse, patre & filio minorem, natura, & utriusq; seruum. Rursus Spiritus sanctus, creare dicitur, testimonio psal. 103. Emitte Spiritum tuum, & creabuntur &c. & Iob. 33. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum omnipotentis uiuificauit me. Firmare itidem uirtutem cælorum perhibetur psal. 32. Verbo Domini Cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Hæc autem solius Dei propria sunt opera. Insuper Spiritum sanctum ubiq; esse, & omnia replere asseritur, psal. 138. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Et sap. primo Spũs Domini repleuit orbẽ terrarum. Quòd omnia cognoscat, ẽt occultissima Dei mysteria, astruitur primæ cor. 2. ubi beatus Paulus inquit. Quæ Dei sunt, nemo cognoscit, nisi Spiritus Dei. Scrutatur etiam profunda Dei, & diuinorum munerũ charismata, quibus uult, dispartitur. Spiritus enim ubi uult spirat, & uocem eius audis, Ioan. 3. Beatus quoq; Paulus primæ cor. 12. enumeratis gratiarum donis, quæ à Deo hominibus communicantur, subiũgit. Hæc autem omnia operatur unus atq; idem spiritus, diuidens singulis, prout uult. Præterea, sacratissimam Virginem, sine uiri consortio, reddidit cœlesti prole fœcũdã, ut inquit beatus lucas capite primo, Spiritus sanctus superueniet in te &c. D
& Matt. primo. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Id autem uirtutis creatæ nequaquam opus est. Blasphemia etiam in Spiritum sanctum, grauior esse innuitur, quàm ea quæ fit in filium hominis. Hæc enim remittenda, illa uerò non remittenda prædicatur, ut patet Matt. 12. In creaturam autem Dei, non difficilè remittitur, & ex consequenti Spiritus sanctus, non erit creatura, sed

Deus? Deniq;, quæ creata poterit uirtus omnium linguarum peritiam, diuinorumq; intelligentiam mysteriorum subitò in alios transfundere, quemadmodũ Spiritus sanctus in die Pentecostes, Apostolos linguarum omnium eloquio peritos reddidit, omnemq; ipsos docuit ueritatem, quippe qui eos literarũ prorsus expertes, & ineruditos repentino suo afflatu, totius mundi Doctores, constituit, & ut ad legem euangelicam, per totum orbem promulgandam, idonei

E ministri efficerentur? Est.n. Spiritus sãctus in se ipso, ut clarissimũ solis iubar in cælo. Idem uerò, in Apostolis, ut solaris splendor primùm exortus, in arduis apparens

F montibus. Verùm hæc diffusius, ex libro Dydimi Alexãdrini de Spiritu sancto, dinosci possunt. At uerò, quoniam Spiritus sanctus, Deus est, omnium creaturarum habet Dominium, & ipse nullius dominio subest: deificans est, & aliis summæ diuinitatis participationem, consortiumq; tradit. Non autem est Deificatus, idest, in Deiformitatem, deiq; assimilationem gratia & indultu diuino

G assumptus: quia tunc natura Deus non esset, sicut homines & angeli sunt hoc pacto deificati. Verũ (ut sacra testantur eloquia) cùm in principio creauit Deus cælum & terram, Spiritus Domini ferebatur super aquas, ad omnia suæ uirtutis efficaciam expandens: licet tamen sicut filius, ita & Spiritus sanctus suum esse, & quæuis alia sua, non à se, sed à patre, ut à fonte supersubstantialis deitatis, habeat. Quod & filius ipse de se testatur Matt.xi. Omnia (inquit) mihi tradita sunt à patre meo. Et Ioannis.5. Non possum ego à me ipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico. Et Ioannis.8. A me ipso facio nihil, sed sicut docuit me pater,

H hæc loquor. Et demum Ioannis.16. filius de Spiritu sancto, loquens, ait, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur. Ex Spiritus humani manuductione beatus Damascenus, primò libro orthodoxæ fidei.c.7. Spiritum Dei tertiam scilicet, in supersancta trinitate, personam etiam piè Confitendum esse ait. De qua uide multa ad propositum ibi, sicut & quomodo spiritus humanus à diuino multipliciter diuisus est. Doctores etiam communiter tenent, quòd hoc nomen, Spiritus sanctus (ut sumitur in ui unius nominis, sicut si imponeretur alicui nomen proprium, homo bonus) sit nomen proprium alicuius personæ diuinæ: & præcipuè beatus Tho. p.p. q.36. art. primo. Quod probat per illud, quòd dicitur primæ Ioannis ultimo. Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Vbi Augustinus.7. de tri. cap.3. inquit. Cùm quæritur, quid tres? Dicimus tres personas. Dicit etiam beatus Tho. ubi supra, quòd ad significandum diuinam

I personam, quæ procedit per modum amoris, accomodatum est, ex usu scripturæ, hoc nomen Spiritus sanctus, cuius conuenientiæ ratio, sumitur ex propria significatione. Nam nomen, Spiritus, in rebus corporeis impulsionem, & motionem significare uidetur. Nam flatum, & uentum, Spiritum nominamus,

K modò, proprium est amoris, quòd moueat, & impellat uoluntatem amantis in amatum. Sanctitas uerò illis rebus attribuitur, quæ in Deum ordinantur. Quia igitur persona diuina procedit (ut dictum est) per modum amoris, quo Deus amatur, conuenienter Spiritus sanctus nominatur. Quando igitur dicimus, Credo in Spiritum sanctum, diligenter consideranda est hæc præpositio (in) quæ

L manifestè declarat Spiritum sanctum, Deum esse, patri, & filio coæqualem. Nam in quas personas pariter creditur, easdem necesse est, coæquales, atq; unum Deum esse. Nemo enim in creaturam ullam credit, hoc est summam

fiduciam

fiduciam collocat(ut dictum est in principio,super credere in Deum,& habetur ab Augustino in Ioannem c.14)Sed in unicum,solumq; Deum,sicut scriptum L
est. Deut.6. Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. De eodem Spiritu, dicitur Ioannis.4. Spiritus est Deus,&.2. cor.3. Dominus autem spiritus est. Cæterùm,quia Ecclesia catholica declarauit, tenendum esse, tanquam de substantia fidei, quòd Spiritus sanctus procedat à patre, & filio, ut patet, extra de sum.tri.& fide catholica.c.firmiter,& in symbolo Athanasii,ac Nicæni concilii, M
ubi dicitur, ꝙ ex patre,filioq; procedit: ideò & nos idem uerissimè,& certissimè credere debemus. Et ratio est, quia,secundũ diuũ Tho. ubi supra art. 2. si spiritus sanctus non esset à filio, non personaliter distingueretur ab eo. Non enim dici potest(secundum eundem,& communem opinionem)ꝙ, secundum aliquid absolutũ,diuinæ personæ ab inuicem distinguantur, quia sequeretur, ꝙ non esset trium una essentia, quicquid enim (secundum eundem) in diuinis absolutè dicitur, ad unitatem essentiæ pertinet. Relinquitur ergo, ꝙ solis relationibus diuinæ personæ ab inuicem distinguantur. Relationes autem,personas distinguere non possunt,nisi secũdum ꝙ sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia N
pater habet duas relationes, quarum una refertur ad filium, & alia ad Spiritum sanctum,quæ tamen,quia non sunt oppositæ,non constituunt duas personas,sed ad personam patris tantùm pertinent. Si ergo in filio,& Spiritu sancto non inuenirentur nisi duæ relationes,quibus uterq; referretur ad patrem, cùm illæ non essent oppositæ, sicut neq; duæ,quibus pater refertur ad illos, sicut persona patris est una,ita & filius,& Spiritus sanctus essent una persona, habens duas relationes oppositas,duabus relationibus patris,quod est hæreticum dicere,cùm tolleret fidem trinitatis. Operæpretium ergo est, ut filius & spiritus adinuicem referantur oppositis relationibus,quæ non possunt esse nisi relationes originis, & tales accipiuntur secundum principium,& secundum ꝙ sunt à principio. Relinquitur, ꝙ necesse est dicere,uel filium esse à Spiritu sancto,quod nullus asserit, uel Spiritum sanctum esse à filio,quod nos confitemur. Et licet per uerba for- O
malia non inueniatur in sacra scriptura, ꝙ Spiritus sanctus procedat à filio, inuenitur tamen quantum ad sensum. Et præcipuè ubi dicit filius, Ioannis.16. de Spiritu sancto loquens. Ille me clarificabit,quia de meo accipiet. Et Ioannis.15. Quem ego mittam uobis Spiritum ueritatis. Modò nullus mittit alium, nisi habeat auctoritatem super ipsum. Nullus uerò habet auctoritatem super alium,nisi aliquid tribuat illi. Sed nulla persona tribuit,nisi ab ipsa procedat,ex cõsequenti Spiritus sanctus procedit à filio. Vt beatus Paulus etiam ad Gal.4. inquit. Misit Deus Spiritum filii sui. Ergo cum pater non mittat Spiritum,nisi filii, idẽ erit Spiritus utriusq; ,sed eius est Spiritus,à quo procedit,& ex consequenti dicendum est, ꝙ Spiritus procedit à patre & filio.

Græcorum opinio,circa productionem Spiritus sancti. Caput. .X.

GRæci asserentes Spiritũ sanctũ à patre duntaxat procedentẽ,aduersan A
tur nobis ex tribus causis,ut inquit diuus Bona in pri. dist.xi.q.pri. uidelicet. Ex ignorantia,ex superbia,& ex pertinacia. Ex ignorantia, quia nec scripturã intellexerunt,nec cõgruã habuerunt rationẽ, nec

apertam reuelationẽ. Ex superbia, quia cùm reputarent se sciolos, & uocati nõ fuissent, noluerunt profiteri, quòd non erat per eos inuentum. Ex pertinacia, ne conuincerentur, & irrationabiliter moueri uiderentur. Inuenerunt pro se apparentes rationes contra ueritatem, quibus suam ausi sunt defendere sententiam, & auctoritati Romanæ Ecclesiæ obuiare. Ideò facti sunt hæretici, cùm negent fidei ueritatem, & schismatici, cùm ab Ecclesiæ unitate recesserint. Et quia mos
B est hæreticorum, & schismaticorum, cùm se non possunt rationibus communire, aduersam partem accusare, & iniuriis afficere, ideò arguunt nos, tanquam curiosos, excommunicatos, ac schismaticos. Curiosos, quia sine huius articuli professione, salus erat, ideò, latini non debebant se in hoc intromittere, ex quo non erat necessariũ. Quibus nos respondemus, quòd opportuna fuit inquisitio propter periculum, in quod ipsi inciderunt. Excommunicatos nos asserunt, quia symbola corrumpimus, quod per sanctos Patres, sub excõmunicationis pœna, prohibitum erat. Ad quos idem Doctor respondet, quòd falsum est, quòd corrumpamus, imò perficimus, nec sententia lata est contra perficientes, sed contra corrumpentes, ut inquit idem doctor in dubiis circa literam, ubi supra. Excommunicationis uerò sententia, non se extendit, nisi ad contradicentes, cũ non fuerit mens patrum præcludere uiam ad explanationem fidei maiorẽ, si Deus alios
C magis illuminaret. Et si hoc dixissent, constat, ꝙ non bene moti fuissent, & sententia eorum meritò abolenda esset. Quando etiam addunt, Qui aliud docuerit, anathema sit, per aliud, sancti patres, intellexerunt contrarium, uel contrario modo. Vnde magister sen. in dist. xi. primi inquit. Nos illa uerba sanctorum Patrum ita declaramus, uidelicet. Qui aliud docuerit, uel contrario modo prædicauerit, anathema sit, ubi, Aliud, posuit, pro opposito, sicut & Apostolus ad gal. primo. Si quis, aliud, euangelizauerit (idest contrarium) Anathema sit. Non dicit, si quis addiderit. Nam si illud diceret, sibi ipsi (ut ait beatus Augustinus) contradiceret, qui cupiebat uenire ad quosdam, quibus scribebat, uidelicet Thessallo; ut suppleret, quæ eorum fidei deerant. Qui autẽ supplet, quod mi-
D nus est, addit, & non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulã, non incedit per rectam uiam, sed recedit ab ea. Dicunt tandem nos schismaticos, quia à nobis incœpit diuisio. Cùm enim hoc scilicet, Spiritum sanctum procedere à patre & filio, uellemus asserere, noluimus eos uocare. Ad quod respondet diuus Bonauen. eadem dist. q. prima. Quòd eos uocare non fuit opportunum, cùm Ecclesia hoc posset sine ipsis. Fuisset etiam illis, propter distantiam, difficile, & infructuosum propter insipientiam. Non enim erat in eis sapientia, qua aliàs florebant, sed ad latinos transierat. Erat quoq; periculosum, quia quod pro
E certo habendum erat, periculum fuisset, ne reuocaretur in dubiũ. Quibus omnibus patet, ꝙ eorum accusationes erant friuolæ. Dico ultra, ꝙ idem Spiritus sanctus procedit à patre & filio, ut sunt unum fœcunditate uoluntatis. Vnde beatus Anselmus in libro de processione Spiritus sancti. Nullus intellectus capit, Spiritum sanctum, esse patris, & filii, secundum ꝙ alter est pater, alter filius, sed secundum ꝙ uterq; est idem Deus. Idem inquit beatus Augustinus in .7. de
F Trini. Et ratio est, secundum beatum Bonauenturam, ubi supra q. 2. Quia pater prior est omni emanatione, scilicet generationis, & processionis, cùm nec generetur, nec procedat. Hinc est, ꝙ utroq; modo ẽ principiũ. Quia uero filius prior est, emanatione procesfionis, non generationis, cùm generetur, quia tamen est

inspirabilis

inſpirabilis, hinc eſt, ꝙ eſt principium ſpirandi, non generandi, & quia Spiritus ſanctus neutro modo ſe habet, neutro modo eſt principium. Inde ſequitur, quòd quamuis Spiritus ſanctus à duobus procedat, quia tamen procedit, non ut ſunt differentes, ſed ut eſt in eis una uoluntatis fœcunditas, patet ꝙ Spiritus ſanctus procedit ab eis inquantum ſunt unum. Sanctus tamen Tho. pp.q. 36.art. 4. dicit, Quòd ſicut pater & filius ſunt unus Deus, propter unitat formæ ſignificatæ per hoc nomen (Deus) ita ſunt unum principium Spiritus ſancti, propter unitatem proprietatis ſignificatæ in hoc nomine (principium) Et licet pater & filius ſint duo ſpirantes, non tamen duo ſpiratores. Et ratio eſt, quia, cũ nomen adiectiuum, ut eſt (ſpirans) ſignificet ſecundum numerum ſuppoſita, & ſubſtãtiuũ, ut (ſpirator) ſecundum formam, poſſumus, ut dictũ eſt, dicere ꝙ pater & filius ſunt duo ſpirantes, & non duo ſpiratores, & hoc propter unam ſpirationẽ. Hoc etiam nomen (amor) ſecundum beatum Gregorium in homil. penteco. eſt proprium Spiritus ſancti, quod intelligendum eſt, quando accipitur perſonaliter, in quantum utimur nomine amoris ad exprimendam habitudinem rei, quæ procedit per modum uoluntatis, ſicut uerbum exprimit habitudinem rei, quæ procedit per modum intellectus. Si uerò amor non dicat niſi habitudinem amãtis ad rem amatam, eſt nomen eſſentiale, & commune tribus. Quòd ſi eſſentialiter ſumitur pater & filius, non ſe diligunt, Spiritu ſancto, ſed ſecũdum ꝙ amor ſumitur notionaliter, quod nil aliud eſt, quàm ſpirare amorem, ſicut, dicere, eſt producere uerbum, & florere, producere florem, ita pater & filius diligunt ſe Spiritu ſancto, ſiue amore procedente, quo etiam ſe diligunt, & nos. Ad hæc dico. Quòd quando hoc nomen (Donum) ſumitur perſonaliter in diuinis, eſt proprium Spiritus ſancti. Pro quo aduertendum, quòd Donum propriè eſt datio, & traditio irreddibilis, cùm non detur ſpe retributionis, & ſic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuitæ donationis eſt amor. Ideo enim damus gratis aliquid alicui, quia uolumus ei bonum. Primum ergo, quod damus ei, eſt amor, quo uolumus ei bonum, hinc eſt, quòd amor habet rationem primi doni. Et per hunc modum beatus, inquit, Auguſtinus. Per id quod eſt Spiritus sanctus, multa propria dona diuiduntur in membris Chriſti. Nec obſtat, quòd filius datus ſit nobis. Eſa. 9. quia ſicut filius procedit per modum Verbi, de cuius ratione eſt, quòd ſit ſimilitudo ſui principii, propriè tamen dicitur imago, & non Spiritus sanctus, licet ſit ſimilis patri, Ita dicendum eſt de Spiritu ſancto, qui à patre procedit, ut amor, quòd dicitur donũ. Quamuis etiam filius detur, hoc enim ipſum, quòd filius eſt nobis datus, ex patris amore proceſſit, ſecundum illud, ſic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. Io. 3. & Eſa. ubi ſupra. Paruulus natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis. Symbolum Conſtantinopolitanum quod in miſſa cantatur, ut æqualitatem Spiritus ſancti in diuinitate cũ cæteris perſonis indicaret, addidit quaſdam uoces de eodem, ut dictum eſt ſupra, appellans illum, Dominum uiuificantem, & qui ex patre, filioq; procedit, ſimiliter, Qui cum patre, & filio ſimul adoratur, & glorificatur: & qui locutus eſt per prophetas. Sanctum appellauit, quia unicus eſt Spiritus, natura sanctus, ex ſe omnia ſanctificans, quæ ſancta ſunt. Vocatur quoq; à Paulo ad Rom. primo, Spiritus ſanctificationis angelorum, hominum uerò piorum ſpiritus. Sancti quoq; dicuntur, non ſanctificantes, ſed ſanctificati per Spiritum creatorem. Sanctus etiam Spiritus ſic nuncupatur, ad diſcretionem

tionem aliorũ Spirituũ. Nam in ſcripturis legimus in diuerſis spũs fuiſſe diuer-
ſos, ut in Saule Spũm malũ .1. reg.16. Spũm mendacẽ in ore Prophetarum.3.reg.
N .22. in quibuſdam aliis. Spiritum Vertiginis. 1.reg.28. Spiritum Pythonicum act.
16. Spũm fornicationis Luc.xi. Spiritũ neq̃. 2.cor.12. Spũm immũdũ prouer.16.
Spũm huius mundi Luc.xi. Spiritũ ſatanæ, Io.16.&. Spiritũ tumidũ, & elatũ. His
omnibus, Spiritus ſanctus contrarius eſt, eiiciens eos. Nam depellit omnem ma
litiam: feroces, mites reddit: deducit in omnem ueritatem: reuelat ſcripturarũ
myſteria: per fidem purificat corda: largitur ueram charitatem, quæ non cogitat
malum, nec perperam operatur: inſpirat huius mundi contemptum: eximit ab
omni conſortio ſatanæ: & ſubiectos reddit Deo, quia ſpiritus Dei eſt, & ſpiritus
Chriſti (ut dictum eſt) à patre, & filio procedens, à patre quidem, atteſtante ſcri-
ptura. Ioan.15. Spiritus, qui à patre procedit, à filio uerò, quia ſecundum Euan-
gelium, filius, poſt reſurrectionem mittens diſcipulos ſuos prædicare, inſuf-
O flauit in faciem eorum, & dixit: Accipite Spiritum ſanctum. Ioannis. 20. &
Apoſtolus ad Rom.8. Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius, qui
Spiritus nominatur in diuinis literis, diuerſis nominibus: dicitur Dei digitus, in
quo Chriſtus eiiciebat dæmonia, Luc.xi. Paracletus, ideſt conſolator, qui confir-
mat, & conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Matth.x. Aduocatus, eò φ
poſtulat pro nobis. 2. cor. primo, ideſt, ad poſtulandum nos incitat, & impellit.
Dicitur etiam Spiritus rectus: qui deducit nos in uiam rectam, ps.50. à terrenis
affectibus, quibus inambulabamus, nos purgans, & ad cæleſtia eleuans, à circui-
tu in quo impii ambulant, reuocans, & in uiam rectam mandatorum Dei redu-
cens. Dicitur etiam Spiritus principalis, quòd confirmat nos, ut nullis pertur-
bationibus, ſiue terroribus à Chriſto ſeparemur. Dicitur quoq; Spiritus bonus,
quem dat Deus petentibus eum, diffundens charitatem in cordibus noſtris. Et
P tandem dicitur Spiritus adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba, pa-
ter. Tribuitur in primis Spiritui ſancto, bonitas, quoniam per ipſum fit remiſſio
peccatorum, & largitio donorum, quibus ornat animam, abolitis peccatis. Item
charitas, quia per ignem amoris sui congregantur, & conglutinãtur fideles, ſicut
membra corporis noſtri cohærent integra, beneficio ſpiritus noſtri. Et, ut finem
imponamus huic quarto articulo, cum ſanctis patribus, & eccleſia, credimus in
Q Spiritum ſanctum, Deum uerum &c. procedentem à patre, & filio. Credimus,
quòd in illo, pater, per Chriſtum, & in Chriſto, omnia operatur, fouet, & uiuifi-
cat. Credimus, quòd hoc ducente & gubernante per filium ueniemus ad patrẽ,
quodq; per hũc à Deo patre excitemur, uocemur, & trahamur. Credimus, quòd
ille, per eam fidem, formatam ſcilicet, quæ in Chriſtum eſt, donetur. Quòd per
illum inhabitantem, efficimur templũ Dei, ut inquit beatus Paulus ad Rom.8.
Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos, & primæ cor.6. Neſcitis, quia
corpora ueſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in uobis eſt? Credimus, quòd
hic eſt, qui conſcientias noſtras reas arguit de peccato, & mortificat in nobis car
nales concupiſcentias, quòd extinguat opera carnis, quòd motus in nobis exci-
tet bonos, & fructus gignat ſpirituales. Eſt itaq; certiſſimum pignus uocationis
noſtræ, quoniam cùm ſentimus opera eius in nobis, ideſt conuerſionem noſtra-
rum animarum ad Deum uiuentem, ipſe Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui
noſtro, quòd ſumus filii Dei. Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei,
cohæredes autem Chriſti: quo imbuti cum fiducia clamemus, Abba, pater. Nã

qui

qui hoc Spiritu uacant, mundano Spiritu imbuti, falsò dicunt Christo: Domine Domine: quia hoc Spiritu carent, non facientes uoluntatem patris, nec fructus Spiritus. Proindeq; secundum Ioannis testimonium, nemo Iesum appellat Dominum, nisi in Spiritu sancto, Dominum enim Iesum appellare non potest quisquam, qui se illi totum non committit, & subdit, quod fit Spiritu sancto R
docente. Ergo fratres, ut diuus Paulus inquit. Debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. Si enim secundum carnem uixeritis moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Quicunq, enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii dei, ad Rom. 8.

Quintus articulus est de opere creationis, ibi Creatorem cæli & terræ Caput. XI.

ISTE articulus, sicut & nonnulli alii, propter surgentes hæreses, magis explicatur in symbolo Nicæno, uel Constantinopolitano, quàm A
hic. Ideò ad eas confutandas, addam ad symbolum Apostolorum nonnulla de Nicæno, quæ iudicabuntur pro eiusdem maiori explicatione necessaria. Hic articulus sumitur à primo capit. Geneseos, ubi dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram, ex qua auctoritate Manichæus sumit occasionem suæ ruinæ, dicens, quòd cùm cælum & terra sint uisibilia, Deus est causa duntaxat uisibilium. Hunc errorem excludit Ecclesia catholica in symbolo maiori, quæ exponens supradictum articulum, addidit: Visibilium omnium & inuisibilium. Pro cuius articuli intelligentia, dico, quòd soli Deo conuenit creatorem esse. Et ratio est, quia creare, illi causæ conuenit, quæ aliam uniuersaliorem non præsupponit, ut inquit diuus Thomas in opusculo. 3. cap. 7. Sed hoc soli Deo competit: ideò solus ipse est creator, cùm solus habeat potentiam infinitam, quæ requiritur ad creare aliquid propriè. Nulla creatura etiam Angelica potest in terminum creationis. Vnde Augustinus. 9. super Genesim cap. 13. B
Angeli omnino nullam creare possunt naturam. Et capite. 22. Creare naturam tam nullus angelus potest, sicut nec creare seipsum. Et Damascenus libro. 2. ca. 3. Qui dicunt angelos esse conditores alicuius naturæ, sunt omnes filii patris sui diaboli. Et idem Augustinus libro. 3. de Trinitate cap. 9. Non est creator nisi, qui principaliter ista format, nec quisquam hoc potest nisi ille pænes quem, primitus, sunt omniũ, quæ sunt, mensuræ, numeri, & pondera. Sed ut adhuc melius præfata intelligantur, supponitur iuxta principia scripturæ, & doctorum, quòd C
sumendo creationem, ut est mutatio simpliciter prima. Creatio est productio alicuius de nihilo primordiali, quæ est actio soli Deo competens. Et dicitur productio, quasi à procul ductio, de qua beatus Hieronymus in interpretatione tripartita. Productio est in longum tractus. Quia igitur primus terminus, à quo simpliciter Deus producit aliquid, est simpliciter primordiale nõ esse eius: ideò eius productio à tam procul, est creatio. Vnde Augustinus in gen. contra Manichæos libro primo cap. 2. inquit: Hæc facta sunt, nec ea genuit de seipso, ut hoc D
essent, quod ille est, sed ea fecit de nihilo: ut non essent æqualia, nec ei à quo facta sunt, nec filio eius, per quem facta sunt. Et beatus Ambrosius primo Hexameron cap. 4. ait. Auctorem enim angelorum, & dominationum, & potestatum facilè intelligimus eum, qui momento imperii sui, hanc tantam pulchritudinẽ

mundi

E mundi ex nihilo fecit esse, quæ non erat, & non de extantibus, aut rebus, aut causis, donauit habere substantiam. Et idem Ambrosius primo cap. eiusdē libri, contra Vuitcleff, ponentem, quòd creare sit producere aliquid, non ex omnino nihilo, sed ab esse intelligibili siue ideali, dicit. Tantum ne opinionis assumpsisse homines, ut aliqui eorum tria principia constituerent omnium, Deum, exemplar, & materiam: sicut Plato, discipuliq; eius, & ea incorrupta, & increata, ac sine initio esse asseuerarent, Deumq; non tanquam creatorem materiæ, sed tanquam artificem ad exemplar, hoc est, ideam intendentem, fecisse mundum de materia, quam uocauit Hylen. quæ gignendi causas rebus omnibus dedisse asseratur: ipsum quoq; mundum incorruptum, nec creatum, aut factum existimarent. Et Paulo post cap. 2. in Euangelio, Dei filius, dicentibus sibi. Tu quis es? Respondit, Principium, qui & loquor uobis. Et ita ipsum dedisse gignendis rebus initium, & ipsum esse creatorem mundi, non idea quadam duce, imitatorē materiæ, ex qua non ad arbitrium suum, sed ad speciem propositam, sua opera formaret. Annihilatio uerò, est mutatio primaria creationi diametraliter opposita, & est ex parte passi, generalis cessio creaturæ in primordiale non esse, de quo F non esse, Augustinus in primo super Gen. cap. 2. contra Manichæos. Sed & si in principio (inquit) temporis, Deum fecisse cælum, & terram credamus, debemus utiq; intelligere, quòd ante principium temporis non erat tempus. Deus enim fecit, & tempora, & ideò antè quàm faceret tempora, non erant tempora. Non ergo possumus dicere fuisse aliquod tempus, quando Deus nondū aliquid fecerat. Quomodo enim erat tempus, quod Deus non fecerat, cùm omnium tēporum ipse sit fabricator? Et si tempus cum cœlo & terra esse cœpit, non potest inueniri tempus, quo Deus nondum fecerat cœlum & terram. Ex quibus planè patet, tempus intelligibile, non fuisse tempus, sed cum illo tempore, uerum non esse temporis, computari, quousq; haberet esse per creationem. Hoc ergo, non esse, est uerus terminus à quo creationis formalis: & uerus terminus ad quem annihilationis oppositæ. Vnde Augustinus ubi supra, ait, quod si Deus potentiā suam fabricatoriam subtrahat à rebus, ita non erunt, sicut ante quàm fierent, nō fuerunt, ubi loquitur de annihilatione perfecta, in quam solus Deus potest, sicut & in terminum creationis: cum sit regula theologalis, uidelicet. Quod non potest fieri nisi creetur, non destruitur, nisi annihiletur. Vnde Ambrosius in Hexameron libro primo .c.5. loquens de Deo. Ex ipso (inquit) materia, Per ipsum operatio, quæ ligauit atq; constrinxit uniuersa. In ipso, quia & quam diu uult, omnia eius uirtute manent atq; consistunt: & finis eorum in Dei uoluntatem recurrit, & eius arbitrio resoluuntur. Et ibidem de partibus integralibus huius mundi loquens, ut fortuitò (inquit) iungerentur, ita fortuitò ac temerè dissoluerentur, nisi in sui gubernatoris uirtute diuina consisterent, hæc ille. Patriciani, de quibus beatus Augustinus de hæresibus, hæresi .lxi. ponunt carnem à diabolo conditam, quod est expresse contra scripturam, cùm fecerit Deus corpora carnea: Genesis primo. Hoc os nunc de ossibus meis, & caro de carne mea, & subdunt, quòd fatuum fuerit Christum filium Dei, in se opus diaboli assumpsisse, cùm ut dicitur Ioannis, 14. diabolus in eo non habuerit quicquam. Vuitcleff igitur (ut dictum est supra, & habetur .c. xi. primi trialogi sui) inquit cōtra creationem rerum. Quòd potentia diuina non se extendit ad nihilum, & uacuum, cùm res creandæ ante quàm crearētur habuissent perfectissimum esse ideale, cō-

tra quem beatus Iob c.26. Quis extendit Aquilonem super uacuum, & appendit terram super nihilum? Vnde idem Vuitcleff concludebat, quòd productio rei, nõ erat ab omnino nihilo: in quo arridebat errori Aristotelis dicentis, Quòd ex nihilo, nihil fiebat. Error etiam fuit Manichæorum dicentium, aliquid esse nihil: contra quos beatus Augustinus, cap. 24. de natura boni. Neq; inquit, audienda sunt deliramenta hominum, qui nihil hoc loco, aliquid intelligendũ putant. Sunt igitur fatuitates Manichæorum, ponere nihil esse aliquid quoquo modo: maximè illud nihil, ex quo Deus cuncta creauit, cùm illud sit simpliciter, & omnino nihil, dicente, in eodem loco, Augustino. c. 25. Quòd Deus omnia, quæ de se non genuit, sed per uerbum suum fecit, non de his rebus, quæ iam erant, sed de his, quæ omnino nõ erãt, hoc est, de nihilo fecit. Vnde dicitur in. 2. libro Machabæorum cap. 7. Peto nate ut aspicias ad cœlum & terrã, & ad omnia, quæ in eis sunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa deus, Apl'us ẽt ad Rom. xi. inquit, quòd ex ipso, per ipsũ, & in ipso sunt omnia. Et Augustinus de uera religione, cap. 34. concludit. Quòd materia informis, ex qua factus est mundus, facta est ex omnino nihilo. Et in libro de magistro, cap. 2. (inquit) De nihilo: Nihil, quid aliud significat, nisi illud, quod non est? Et in libro de natura boni in principio. Tam omnipotens est Deus, ut possit etiam de nihilo, idest ex eo, quod omnino non est, bona facere, & magna, & parua, cœlestia, & terrestria, spiritualia, & corporalia. Quia uerò & iustus est, ei, quod ex se genuit, ea, quæ de nihilo fecit, non æquauit. Et infra cap. 10. Ideò autem non incommutabiles naturæ sunt, quia nihil est, unde factæ sunt. Sacrilega enim audacia coæquantur, nihil, & Deus, si quale est illud, quod de eo natum est, tale uelimus esse illud, quod ab eo de nihilo factum est, hæc ille. Et beatus Gregorius in homilia, cùm esset serò die illo (inquit). Mirabilius namq; est cœlum, & terram ex nullis existentibus condidisse, quàm ipsum hominem ex terra reparare. Et Augustinus de uerbis Domini sermone ultimo, dicit. Quid est amplius ex nihilo facere homines, qui uiuant, an eos, qui facti sunt, atq; uixerunt reparare post mortem? Vtiq; plus est facere quod nunquam fuit, quàm reparare, quod fuit. Quomodo nos suscitare non potest conuersos in puluerem, qui, si & in nihilum rediremus, facere posset, ut essemus, sicut & fecit nos esse, cùm nunquam antea fuissemus? Ecce igitur quòd ex nihilo Deus ista producit, et si in nihilũ rediremus, adhuc facere posset Deus, ut essemus. Insanit ergo Vuitcleff, dicens quòd Dei potentia non se extendit ad nihil. Concludunt igitur omnes doctores, & præcipuè diuus Thomas prima parte. q 45. art. 5. de mẽte beati Augustini in. 3. de Trin. quòd neq; boni angeli, neq; mali possunt esse creatores alicuius rei: sed quòd creare sit propria actio solius Dei. Sic enim (inquit) impossibile est, quòd alicui creaturæ conueniat creare, neq; uirtute propria, neq; instrumentaliter, siue per ministerium. Vnde art. 6. (inquit) quòd creare, est propriè causare, siue producere esse rerum. Ideò creare conuenit Deo, secundum suum esse; quod est eius essentia, quæ est communis tribus personis: Et ideò creare non est propriũ alicui personæ, sed commune toti trinitati. Diuinæ tamen personæ, secundum rationem suæ processionis, habent causalitatem respectu creationis rerum. Vnde & Deus pater operatus est creaturam per suum uerbum, quod est filius, & per suum amorem, qui est Spiritus sanctus. Et secundum hoc, processiones personarum sunt rationes productionis creaturæ inquantum includunt essentialia

attributa

M attributa,quæ ſunt ſcientia,& uoluntas. Vnde ſicut natura diuina,licet ſit communis tribus,ordine tamen quodam eis conuenit, inquantum filius accipit naturam diuinam à patre, & Spiritus ſanctus ab utroq;. Ita etiam & uirtus creandi, licet ſit communis tribus perſonis,ordine tamen quodam eis conuenit,quia filius habet eam à patre,& Spiritus ſanctus ab utroq,. Vnde in hoc Articulo, creatorem eſſe, attribuitur patri,ut ei,qui non habet uirtutem creandi ab alio. De filio autem dicitur,per quem omnia facta ſunt,inquantum habet eandē uirtutem,ſed ab alio. Nam hæc præpoſitio (per) ſolet denotare cauſam mediam, ſiue principium de principio,ut dictum eſt ſupra. Sed Spiritui ſancto,qui habet eandem uirtutem ab utroq;,attribuitur, quòd dominādo gubernet, & uiuificet, quæ ſunt creata à Patre per filium. Et ratio poteſt aſſignari, quia patri attribuitur,potentia, quæ maximè manifeſtatur in creatione,ſimiliter & creatorem eſſe. Filio uerò appropriatur ſapientia, per quam agens per intellectum operatur, ideò dicitur de filio,per quem omnia facta ſunt. Et Spiritui ſancto, bonitas,ad quam pertinet gubernatio, deducens res in debitos fines,& uiuificatio. Nam uita in interiori quodam motu conſiſtit. Primum autem mouens eſt finis, & bonitas. Sicut igitur ordinatio rerum ad ſapientiā,& iuſtificatio impii ad miſeri-
N cordiam,& bonitatem ſe ſuperabundanter diffundentem, ita creatio, quæ eſt productio ipſius ſubſtantiæ rei,reducitur ad potentiam. Res etiam creatæ non fuerunt ab æterno,ut patet Ioannis.17. ubi dicitur. Clarifica me pater apud temetipſum claritate,quam habui priuſquam mundus fieret. Potuiſſet tamen eſſe mundus antequam eſſet, ſecundum Dei potentiam, & ex habitudine extremorum, quæ ſibi non repugnant, ſecundum quod impoſſibile opponitur poſſibili,ut patet.5. Metaphy. Et concluſiuè dico,quòd mundū incepiſſe, eſt articulus fidei, nec demonſtrari poteſt,cùm fides ſit de non apparentibus,ad hebræos .2. Ad hoc propoſitum dicit beatus Gregorius in homil. prima Ezechielis, ꝙ Moyſes prophetauit de præterito, dicens. In principio creauit Deus cœlum &
O terram, ex quo nouitas mundi trahitur,quæ tantùm per reuelationem habetur. Et ſic mundū non ſemper fuiſſe, ſola fide tenetur. Credimus igitur quòd Deus condidit cœlum,& terram,& quæcunq; cœlo, terraq; continentur, uiſibilia, & inuiſibilia,idq; ex nihilo per coæternum uerbum ſuum. Vnde in pſal.148. dicitur.Ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mandauit,& creata ſunt. Et Ioannis primo, Omnia per ipſum facta ſunt. Et ad Coloſſen: primo. Quoniam per ipſum condita ſunt uniuerſa,ſiue Throni,ſiue Dominationes, ſiue Principatus &c. Fecit & ho-
P minem,ut creaturis cæteris dominaretur: & conſtituit eum ſuper opera manuū ſuarum. Et ut hæc propter hominem,ita hominem,ac omnia alia propter ſe,tametſi ipſe nullius indigeat, creauit. Siquidem hic eſt finis omnium rerum conditarum, ut cognoſcant & glorificent conditorem ſuum. Omnia enim propter ſeipſum creauit altisſimus. Et quis eſt tam cæcus,qui non uideat cœlos enarrantes gloriam Dei? Et hanc uniuerſitatem rerum conditarum demonſtrare, ac teſtari Deum omnipotentem eſſe,ſapientem,bonum,& iuſtum? Vnde Paulus ad Rom. primo,oſtendit diuinitatem in natura conſpici. Inuiſibilia enim Dei à creatura mundi per ea,quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; eius uirtus,& diuinitas,ita ut omnes pronunciet inexcuſabiles,eò quòd,cùm cognouiſſet ex creatura Deum,non ſicut Deum glorificauerunt. Per hunc gradū etiam Ethnici uenerunt ad aliquam ſummæ illius mentis, unde omnia ſunt con

dita

dita,notitiam in quibus tamen nihil eſt tam egregium,quin infinitis partibus ſit
infra primam cauſam. Chriſtiani igitur hominis eſt,non ſolùm intelligere hunc Q
orbem à Deo ex nihilo conditum,ſed etiam Deum eſſe ubiq; præſentem,ſuſten-
tantem,& gubernantem omnia: adeò quòd ſi per ictum oculi ſuam ſubtraheret
manum, ſtatim in nihilum redigerentur,ſicut ſcriptum eſt p̄s.103. Aperiente te
manum tuam,omnia implebuntur bonitate,auertente autem te faciem, turba-
buntur, auferes ſpiritum eorum,& deficient,& in puluerem ſuum reuertentur.
Adeò,quòd in hoc articulo,nomine creationis,non modò conditio, sed et ſu-
ſtentatio, gubernatio,et conſeruatio rerum conditarum intelligi poteſt. Vnde
Act. 17. beatiſſimus Paulus dixit ad Athenienſes. Deus qui fecit mundum, et
omnia, quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ cùm ſit Dominus, non in manufactis R
templis habitat, intellige,circunſcriptus loco, quia ſi loquamur de eſſe in loco
non circunſcriptiuo, Deus eſt ubiq;: cum hoc tamen ſtat quòd ſingularius, &
particularius inhabitat templa,hoc eſt Eccleſias.Nec manibus humanis colitur,
indigens ſcilicet aliquo, cùm ipſe det omnibus uitam,& neceſſaria. Non enim
longè eſt ab unoquoq; noſtrum. In ipſo enim uiuimus,mouemur,& ſumus. Et
ad Coloſſ. primo, Omnia per ipſum creata ſunt,& ipſe eſt antè omnes,& omnia
in ipſo conſtant. Et Matth.6. Reſpicite uolatilia cœli,quoniam non ſerunt. neq;
metunt,& pater ueſter cœleſtis paſcit illa.Et p̄s 144. Oculi omnium in te ſperāt
domine,& tu das illis eſcam in tempore opportuno. Et p̄s.99. Ipſe fecit nos(lo-
quendo de Deo)& non ipſi nos: Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius.
Quæ omnia oſtendunt nos non naſci,aut uiuere, aut ali,aut hoc,uel aliud ope-
rari caſu, uel tantùm noſtris uiribus, aut prouidentia, ſed Deo dante,uiuifican
te,ac conſeruante. Vnde beatus Paulus primæ ad Timo.6. uocat Deum uiuifi-
cantem omnia,qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum,& eſt ſaluator om
nium hominum maximè fidelium. Ideò ab eo omnia cum fiducia ſunt petenda,
&non ſolis humanis uiribus, aut prouidentia comparanda. Quo fit, ut quis
ſyncero affectu totam ſpem in illum,tanquam in principalem noſtræ ſalutis cau S
ſam transferat. Et tandem uiua charitate erga Deum afficiatur, & in illum ten-
dat, quem nouit eſſe ſummè bonũ,nihil illi in amore,aut præferens,aut æquãs,
ut libeat potius relinquere omnia ſua,imò & uitam(ſi Deus ipſe iuſſerit) quàm
ipſum offendere, & quicquid ueneratur,metuit, uel amat præter eum,eius cau
ſa amet, metuat, ac ueneretur, omnia ad illius gloriam referens, ſemper gratias
agens,ſiue contingant proſpera,ſiue aduerſa, certus, diligentibus Deum omnia
cooperari in bonũ, & Deũ nõ derelinquere ſanctos ſuos,ſed in æternũ cõſeruare.

De ſexto Articulo uidelicet.Qui cõceptus eſt de Spiritu ſancto,natus
ex Maria Virgine. Cap. .XII.

NOn mõ chriſtiano,neceſſariũ ẽ credere filiũ Dei,sed & incarnationẽ
eius,quã beatus Ioa.inſinuat nobis,cùm dicit cap. pri.sui Euangelii. A
Et uerbũ caro factũ eſt, & hoc factũ eſt,qñ ex puriſſimis ſanguinibus
Beatiſſimè uirginis, uirtute Spũs ſancti, formatũ ẽ corpus Dñi noſtri
Ieſu Chriſti in utero eius,& unitũ eſt uerbo diuino in unitate hypoſtatica. Et ut
præfata incarnatio filii Dei melius intelligatur,eſt multũ accõmodata ſimilitudo
matrimonii,de quo Apl'us ad Eph.5.inquit. Sacramẽtũ hoc magnũ eſt: Ego aũt
dico in Chriſto, & Eccleſia. Vbi nobis explicat duplex ſpirituale matrimoniũ.

Primum, personæ filii Dei, cũ natura humana, cũ dixit in Christo, quod matrimonium, siue unio Christi cum natura humana dicitur incarnatio filii Dei. Secundum uerò, filii Dei incarnati cum Ecclesia, quod notatur cũ subditur, & Ecclesia. Prætermissa secunda unione, quæ non facit ad propositum, dicendum est in præsentiarum duntaxat, de prima quæ maximam habet similitudinem cũ carnali matrimonio, cùm certum sit, quòd omnes ferè conditiones, quæ in carnali obseruantur matrimonio, reperiantur in incarnatione filii Dei. In dicto carnali
B matrimonio quædam sunt antecedentia, quædam concomitantia, quædam consequentia. Prima, sunt sponsalia, quæ nuptias antecedunt. Secunda, nuptiæ ipsæ, & mutua contrahentium donatio, eò quòd concomitetur, hinc inde, omnium bonorum, & titulorum communicatio respectiuè. Tertia sunt consequentia, uidelicet, fidelis cohabitatio, & generatio. Quæ omnia eminentiori, & perfectiori modo, obseruata fuere in incarnatione filii Dei. Primò igitur fuerunt sponsalia,
C siue promissio de futuro cum Abraham, quando dictum est ei Gen. 22. Benedicentur in semine tuo, omnes tribus terre, & cùm Dauid ps. 131. De fructu uentris tui ponam super sedẽ tuam. Vnde beatus Hieronymus Matth. primo, inquit, Quòd, horum duorum dicitur filius, quia ad hos tantùm de Christo facta fuerit repromissio. Secundò, fuerunt nuptiæ, hoc est mutuus hinc inde cõsensus, quãdo uidelicet immaculata uirgo angelo assensum præbuit, dicẽs. Ecce ancilla Domini &c. Et fuit hinc inde facta donatio, cùm natura humana communicauerit filio Dei humanitatem, & filius Dei, humanæ naturæ suum esse personale. Filius etiam Dei cõmunicauit naturæ humanæ suum existere, & attributa, ac essentialia, & ex consequenti quæcunq;, conueniunt essentiæ diuinæ per communicationem idiomatum, sic quòd propter hanc communicationem prædicantur nunc
D de supposito, in quo humana subsistit natura, ob quàm causã humana natura est donata honoribus, priuilegiis, titulis, & prærogatiuis filii Dei. Vnde dicimus ab eo tempore, quòd homo est filius Dei, omnipotens, creator, gubernator omniũ, immensus, æternus &c. Natura etiam humana communicauit personæ filii Dei suas cõditiones, per quas filius Dei dicitur homo, corporalis, passibilis, mortalis, passus, & mortuus, & sic de aliis, quæ non importãt defectũ seu deformitatẽ. Sed quia natura humana non habet propriũ esse subsistentiæ, sed subsistit in suppo-
E sito filii Dei, ideò nõ dicimus, quòd in Christo sint duo supposita, quia tũc essent duæ personæ. Natura igitur assumpta à uerbo, licet esset singularissima, quia (secundũ Damascenũ) assumpsit naturã in atomo, nõn tñ erat suppositata, siue personata, cùm Christus non sit nisi unicũ suppositũ, & una persona, uidelicet Verbi diuini. Ipsa enim singularissima natura assumpta, naturaliter debebat suppositari in supposito proprio, sed fuit prȩuenta, & dependentiam eius terminauit suppositum alienũ, uidelicet diuinũ, propter quod, Deus dictus est homo, & homo Deus. Indiuiduũ .n. in genere substãtiæ, et in natura rationali, non est necesse ꝙ habeat rationẽ suppositi, uel personæ. Sed hoc sibi tantũ cõtingit, quando per se existit. Tertiò in incarnatione, & matrimonio filii Dei cũ natura humana fuerũt cõsequẽtia ad matrimoniũ, uidelicet, fidelis & indiuidua cohabitatio. Natura.n.
F humana in Christo inuiolatã fidẽ seruauit filio Dei, ob quã causam dicebat. Qui me misit, mecũ est, & nõ reliquit me solũ, quia ego, quæ placita sunt ei, facio sẽper Io. 8. Nec obstat ꝙ in morte fuerit diuinitas ab humanitate seperata, quia nõ ab anima,

quam dimiſit, quod intelligitur (ſecundũ Doctores) de partibus eſſentialibus. De hoc incarnationis matrimonio, exponi poteſt prophetia Adæ conſentientis connubio Euæ ex coſta ſui lateris formatæ, dicentis, Hoc nũc os, ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Gen. 2. Quia natura humana in Chriſto habet corpus, ex oſſibus, & carne Chriſti, hoc ẽ ex Beatiſſima uirgine, quæ dicitur specialiter caro eius, propter ſpeciale priuilegium præſeruationis ab originali peccato. Alii omnes ſunt natura filii iræ, & diaboli: cùm habeãt characterem eius, uidelicet originale. Præterea ſicut in matrimonio carnali relinquit homo patrem, & matrem, ut adhæreat uxori ſuæ, ſic Chriſtus, ut adhæreret naturæ humanæ, reliquit patrẽ Io. 6. Exiui à patre, & ueni in mundum. Quod ſic intelligitur, quia antequ ĩ ueniret in mundum, non habebat naturam humanam, nec matrẽ. Et hæc dimisſio intelligitur de ſecũda perſona in diuinis, quo ad aliquẽ effectũ perſonalem, quia uidelicet contraxit matrimonium cum natura humana, & aſſumpſit eam, in unitate ſuæ perſonæ, & nõ pater. Ideò non dicimus, quòd pater indiuinis ſit homo, neq; quòd homo ſit pater. Similiter non aſſumpſit naturam Beatæ uirginis, quæ eſt eius uera mater, ſed, ut dictum eſt, aſſumpſit præcisè naturam ſingularem humanam in eadem uirgine, Spiritus ſancti uirtute, formatam. Communicatio .n. idiomatum, non poteſt fieri, duabus naturis ſeparatis, niſi illæ hypoſtaticè uniãtur in uno ſuppoſito, hoc eſt, niſi ſit unum ſuppoſitum ſuſtinens, & terminãs illas duas naturas, ſicut in Chriſto. Pater enim, & Spiritus ſanctus hoc modo non cõmunicant ſuam perſonalitatem, ideò non dicuntur terminare naturam humanã, & per conſequens nec incarnari, quia ſi terminarent unà cum filio, tunc idẽ homo diceretur, pater, filius, & Spiritus ſanctus, quod non conuenit, ſed bene congruit, ut tantùm ſecunda perſona in diuinis incarnaretur, ut ille, qui ex patre filius erat in diuinis, idem eſſet etiam filius in humanis. Incarnatio etiam, ex quo facta fuit in remedium peccati Adæ, qui peccauit appetendo ſcientiam, ut patet ex uerbis ſerpentis promittentis homini ſcientiam boni & mali, ideò congruũ fuit, ut qui per inordinatum appetitum ſciẽtiæ receſſerat à Deo, per uerbũ, quod eſt ſapientia Patris, reduceretur in eundem, & inſtauraretur ab eo. G H

Quomodo magna miſeratio Dei per incarnationis myſterium, parabolico ſermone, inſinuatur in Euangelio, per hominẽ illum, qui de Hieruſalẽ deſcendit in Hierico, & incidit in latrones. Cap. .XIII.

SANE is homo, ſecundum myſticam ſignificationem, erat primus parens, qui de perfectione ſuæ cõditionis decidit in mutabilitatẽ, & inſtabilitatem, per peccatum. Hierico enim, luna interpretatur, & Hieruſalem, uiſio pacis. Incidit in latrones, qui eum deſpoliauerunt, & plagis impoſitis, abierunt, ſemiuiuo relicto, Luc. x. quia in Dæmonis incidit poteſtatem, qui nudauit eum gratia, & ueſte immortalitatis. Vulnerauit inſuper animam eius, ignorantia, pronitate ad malum, affectuq; mundi. Sed tamen ſemiuiuum reliquit, eò quòd Dei agnitionem, & pœnitudinis locum, illi pænitus non abſtulit. Hunc Sacerdos, & leuita ſaucium, & miſeris affectum modis, uidentes, prætericrunt: quia nec ueteris legis ritus, ſacrificia, & ſacerdotium, neq; Moyſes, Aaron, aut quiſpiam Patriarcharum, Prophetarum, uel antiquorum patrum, potuit uulnerato homini efficaciter mederi. Samaritanus uerò A

illac transiens,& misericordia motus,impendit illi subsidium, alligauit uulnera
eius, infundens uinum ,& oleum, quia Dominus noster Iesus Christus homi-
num custos (Samaritanus enim custos interpretatur) per dispensationem car-
nis in hunc mundum ueniens, salutiferam nostris uulneribus attulit medicinã,
sacramentorum efficacem gratiam contulit, misericordiæ dulcedinem nobis in-
fudit ,ac intra stabulum, idest sinum,& septa ecclesiæ reductos, ad integram sani
B tatem reuocauit. Sed obiiciet quispiam,non esse differendam medicinam, sed
statim lethifero adhibenda est morbo, ne ex dilatione,ægrotus incurrat mortis
periculum. Cùm igitur adeò noxius fuerit morbus ille, quo tantùm laborauit
genus humanum, paulò post lapsum,mittendus erat Dei filius, qui per incarna-
tionem perditum hominem redimeret. Cui respondendum est, nunquam me-
dicinam magni ponderis, & momenti cuiquam adhiberi ægroto debere ,nisi
antè fuerit præparatus per purgatorias potiones. Alioqui efficax non esset,neq;
operatoria medicina illa,quæ daretur crudis adhuc, & indigestis humoribus to-
tum corpus occupantibus. Ita sanè, si protinus post lapsum fuisset exhibitum
mundo diuinæ incarnationis mysterium, nemo illud propter sublimitatem rei
C capere potuisset, cùm non fuissent prædispositi hominum animi ad illius com-
prehensionem. Ideò Deus noster infirmitatis non ignarus, uoluit prius per Pro
phetarum oracula, uelamenta figurarum,& promissiones cœlitus factas, præpa-
rari mentes ad expectationem tanti beneficii, & demum dispositis hominibus,
& præmonitis,hoc tantum munus cœlo demittere ab alto, ne repentina illa Lu-
ce effulgente desuper, obtunderentur oculi nostri,& immensitate claritatis diui
næ,eorum acies perstringerentur. Proinde & in legis naturæ decursu, & Mosai-
cæ,uaria dedit contra dictum morbum remedia,nunc circumcisionem, nunc sa
crificia,& expiationes. Nullo enim tempore post lapsum, destitit homini ne-
cessariis ad salutem adesse remediis. Idcirco Dominus Damascenus libro .3.ca
pite primo ait. Quòd Deus multis prius,ut pædagogus instruxit hominem. Si
quidem pædagogus, puericp ductor,seueritate disciplinæ coercet illum à uitiis,
ad bonumq; inflectit, eundem etiam terrore,ac minis potius absterret ab inho-
nesto, quàm suauitate adhortationis. Sic Deus per totum ueteris testamenti
decursum,nunc horrenda punitione malorum, nunc legis Mosaicæ in clango-
D re, strepituq; tubarum datæ, durissimo iugo, genus humanum à uitiis deter-
ruit, ad uirtutemq, induxit. Cùm autem uenit plenitudo temporis, & misit
Deus filium suum in hunc mundum, tunc dulcedine paterni amoris, & le-
nitate legis euangelicæ ad bonum allecti sunt, & prouocati homines. Vnde
Paulus ad Galatas tertio, inquit. Itaq; lex, pædagogus noster fuit in Chri-
sto, ut ex fide iustificemur. At ubi uenit fides, iam non sumus sub pædago-
go,sed omnes filii Dei per fidem,quæ est in Christo Iesu. Vt tamen grata foret,
& idonea reconciliatio, debuit reconciliator ipse expers esse peccati, & nequa-
quam per peccatum esse subiectus morti,necessitatiq, moriendi. Talis profectò
erat Dñs noster,in quem mors (quæ per peccatum intrauit in mundum) nullũ
habuit Dominium, ius, & auctoritatem, sed sponte seipsum morti tradidit, ut
nos,spiritu mortuos,uiuificaret. Pertulitq; mortem indebitam, ut nos à debita
E morte,cùm corporis,ne esset perpetua, tum animæ,liberaret. In nouissimis igi-
tur diebus terminata uetustate temporum antiquorum circa hominem, magnũ
patefecit clementiæ diuinæ pelagus, qua Deus humanam assumpsit carnem,
per

per quam inutile uas,& cōfractum humanæ massæ,solidatum est, & innouatum reparata natura nostra. Ignis per eum in terram missus & succensus, quo excoctum est in nobis, quicquid prius erat terrenum,& imbecille, & cœlestis uirtus animis nostris indita. Sacratissima nanq, caro Christi diuinitatem in se latitantem obuelans, fuit ut esca occultans hamum, quam quidem escam piscis uolens deglutire,ab hamo clanculum latente captus detinetur. Sic satanas immaculatam Christi carnem ad mortem,sua suggestione,deduxit, sperans eiusdem se ga uisurum spolio. Verùm à diuinitate in ea delitescente prostratus est,& collectam anteacto tēpore pdam humani generis,meritò amisit: sic leuiathan(ut ait Iob.40. cap.)hamo captus est,& armilla diuinitatis perforata eius maxilla,uomuit omnes quos antè insatiabili ingluuie, tāquam suos absorbuerat. Res tamen dubia fuit, quis nam esset redempturus genus humanum. Non enim id potuit præstare purus homo, tametsi deberet: quia erat peccato obnoxius,& debitor Deo,pro suo proprio peccato. Omnes enim peccauerunt,ut inquit diuus Paulus ad Rom.3. & indigent gratia Dei: Neq; id redemptionis humanæ munus præstare debuit Deus,& si posset,nam is non offenderat. Consentaneum est enim æquitati,eundem emendare iniuriam,qui intulit,nō quidem secundum singulare suppositū, sed naturæ affinitatem. Huic enim dubiæ rei inuenta est decentissima solutio, quòd secundum diuinæ sapiētiæ ordinationem,redempturus humanum genus esse Deus & homo,peccati prorsus immunis. Quia enim Deus, satisfacere potuit,cùm sit omnipotens, & immensus: & quatenus homo, debuit satisfacere. Et si insistas, angelum fuisse ad hoc opus mittendum: protinus obuiat diuinæ sapientiæ ratio, quæ exigit,ut satisfaciat is,qui debet illam præstare satisfactionē & possit. Neutrum autem horum congruit angelo. Non enim debuit pro homine satisfacere, quia non habet naturæ consortium cum eo, qui peccauerat: Neq; ex parentum nostrorum origine traductum est in angelos peccatum, aut obligatio ad pœnam. Neq; etiam potuit huiusmodi satisfactionem condignam Deo exhibere,cùm condigna satisfactio exigat,ut æquum,aut amplius reddatur ei, qui læsus est,quàm fuerit idipsum ,quod in irrogatione iniuriæ fuerat ablatū, quod angelus præstare nequit. Nam cùm culpa primorum parentum, quoquo pacto rationem habeat infinitatis, attendendo conditionem eius, qui offensus est, sola infinitæ dignitatis persona,potuit Deo rependere dignum satisfactionis obsequium. Quòd si iterum obiectes Christum,ut hominem,omnino fuisse peccati immunem, ut inquit Esa. 53. c. Qui peccatum non fecit,nec inuētus est dolus in ore eius, & proinde eum non debuisse satisfacere pro homine. Fatemur nos Dominum nostrum Iesum Christum,pro seipso,nihil satisfactionis debuisse,cùm in eo nulla fuerit contra Deum offensa. Verùm quia naturæ nostræ communicationem suscepit, & ex uitiata Adæ massa(sine tamen corruptione & uitio) carnem sumpsit, ratione huius cognationis cum hominibus, congruū fuit,ut quia caro,& frater noster est,eam redemptionem,& salutem nostrā operaretur,fieretq; nobis iustitia,sanctificatio,& redemptio pri. cor. primo. Nusquā igitur angelos apprehendit,sed semen Abrahæ ad hebr.2. quæ tamen miseratio in homines,non est à ratione decentiæ aliena,quia scilicet homo ea magis indigebat, quàm angelus,utriusq; naturam attendēdo, tum quia minus indignus erat, tum deniq; quia magis ei prodesse poterat, quòd filius Dei naturam suam assumeret. Magis quidem indigebat, quia totus lapsus erat, minus indignus erat,

quia per alium corruerat. Deniq; plus ei proderat, quia adhuc in malo obſtina-
tus non erat. Huic accedit quòd aſſumptio humanæ naturæ, magis ſpectat ad
totius uniuerſi perfectionem, quàm angelicæ. Quia enim homo compoſitus eſt
ex natura corporali, & ſpirituali, & quodammodo communicat cum omni crea-
M tura: idcirco cùm humana aſſumitur natura, & deificatur, quodammodo omnis
natura creata in ea exaltatur, & euehitur, dum filio Dei unitur ſibimet conſimili.
Poſtremò congruum fuit potius naturam humanam, quàm angelicam aſſume-
re, propter diuinorum operꝶ excellẽtem conſummationem: cùm in incarnatio-
ne præfata, ultimum coniunctum ſit primo, ubi eſt perfecta conſummatio, ſicut
apertè patet in circulo, qui eſt perfectiſſima figurarum, qui ad idem punctum re-
greditur, à quo incœpit. Deus enim creaturarum omnium principium eſt, ho-
mo uerò finis, & ultimum totius uniuerſi, quòd poſtremus omnium conditus
ſit. In angelicæ uerò naturæ aſſumptione, non ita luceret totius naturæ uniuerſi
N exaltatio, cùm nõ ita habeat cum omni alia natura commercium, & affinitatem,
nec (ut patet) fieret ita diuinorum operum conſummatio per coniunctionẽ prin
cipii ad finem, cùm angelus minimè finis fuerit, & ultimus eorum, quæ à Deo
condita sunt. Sed supereſt diſſoluenda inquiſitio, cur potius unigenitus Dei
filius (ut inquit Damaſcenus ubi supra) humanam ſibi carnem uniuit, quàm
Pater, aut Spiritus sanctus? Cui reſpondetur: Neq; id quidem præter diui-
næ sapientiæ rationem factum. Vnde maximè decens, & congruum fuit, ut
qui filius Dei erat ab æterno, à patre ſcilicet ante ſecula genitus, etiam filius
hominis eſſet in ſeculo, ex ſubſtantia matris in tempore natus. Ad hæc dico, ꝙ
beneficium incarnationis, ad hoc ordinatum eſt à Deo, & indultũ hominibus,
ut ſimus filii Dei. Congruum itaq; fuit, ut filii Dei adoptiui efficeremur per eũ,
qui eſt filius Dei naturalis, ſecundum beatum Auguſtinum dicentem. Vt homo
ex Deo naſceretur, primò ex ipſo natus eſt Deus. Inſuper decentiſſimũ fuit ho-
O minem inter creaturas medium locum potitum, per mediam in beatiſſima trini-
tate perſonam reparari, ut congruè medium, medio reſponderet. Homo enim
cùm in meditullio creaturarum ſit collocatus, ſpiritualem scilicet supra ſe, & cor
poralem infra ſe habens, par fuit & æquum, per mediam trinitatis perſonam redi
mi. Cæterum quid decentius, quàm per eum reparari naturam lapſam, per quẽ
fuerat condita? Nõ ne conſentaneum eſt rationi, per eundem reparationem fie-
ri, & primam formationem? At per filium Dei fuerat homo conditus, quia per
ipſum omnia facta sunt Ioan. primo, igitur per eundem fuit reparandus, & pri-
ſtinæ reſtituendus dignitati. Porrò in hac suſcipienda carnis diſpenſatione, uni
P genitus Dei filius, inhumiliabilem (ut inquit Damaſcenus ubi supra) ſuam al-
titudinem, inhumiliatè humiliauit. Siquidem altitudo diuinitatis, ſecundum
ſubſtantiam, & maieſtatẽ ſuam, inhumiliabilis eſt, quia ſumma & superimmen-
ſa, neq; aliquo pacto diminui, aut exinaniri in ſe, & secũdum ſe poteſt, ſicut nec
exaltari. Secundum uerò commercium, & annexionem ad alterum, humiliata
dicitur ipſa deitatis sublimitas, quia coniuncta eſt, & unita humanæ ſubſtantiæ
plurimo interuallo, & improportionali graduum interſtitio, ab ea diſtanti, & lõ-
gè inferiori loco conſtitutæ. Perinde atq; ſi Imperatoriam gerens maieſtatem
uxorem ducat filiam uiri infimæ sortis, non propterea maieſtatis Imperatoriæ
quicquàm indignitatis aut imperfectionis ille contrahit ex huiuſmodi cõnubio,
ſed plurimum ſplendoris adiicit uxori, quam ignobili genere natam, euehit ad

impera

Imperatorium fastigium,ita neq; diuina natura quicquam sußstinet imminutio nis, quòd humanæ naturæ longè subsidenti sit unita,sed hanc potius superexaltat ultra suam sortem ad summæ diuinitatis consortium. Si enim solaris radius ad hæc ima porrectus,non deiicitur à suæ perfectionis gradu, quòd fluminibus & aquis irradiet, à quibus uapores sußstollens sursum reducit, quis nisi mentis inops putauerit,diuinæ naturæ sublimitatem,aliquid diminutionis subire posse, quòd ineffabiliter carni coniuncta, eam ad altā,& humanæ naturæ metas excedentem extollit unionem? Demum per hoc incarnationis & natiuitatis sacramē tum descendisse dicitur Dei filius de cœlo, non quia cœlo se dimisit, & terram tunc primùm,diuinitate sua impleuerit, sed quia nouo existendi modo,ut potè per dispensationem carnis,præsentem huic mundo se exhibuit, cùm in terris uisus est,& cum hominibus conuersatus Baruch. 3. quo quidem modo prius non se terris obtulerat. Q R

De beneficio ex Christi incarnatione humano generi exhibito. Caput. .XIIII.

DOminus Ioannes Damascenus de Orthodoxa fide libro .4. capite.4. inquit. Filium Dei ea potissima ratione incarnatum, & ex uirgine natum, ut repararet in homine quod in prima ipsa conditione illi indiderat,& rursus ei impartiret, quod prius in creatione dederat, sed per præuaricationem labefactum fuerat. Siquidem creauit hominem Deus ad imaginem & similitudinem suam, Gen. primo. Imaginem quidem quantū ad naturales animæ uires,intellectum,uoluntatem,memoriam fœcundam. Similitudinem uerò,quantùm ad uirtutum assimilationem, quibus à principio insigniuerat hominem, & decoratum reddiderat, quantùm ipsius ferebat natura. Impressitq; illi suæ diuinitatis signacula,immortalitatem,sapientiam, iustitiam, uirtutem,& cætera id genus,non tamen adeò expressè,& exactè, sicut in ipso reperiuntur signata, quia excedunt captum ipsius hominis. At quoniā hanc Dei imaginem nobis à principio inditam labefactauimus per peccatum,& ab illa diuina similitudine longè excidimus, per auersionem dissimiles ei facti, ipse ut hanc nostram repararet ruinam; assumpsit nostræ naturæ impotentiam, assumpsit Dei filius & fragilitatem,ut uirtutem pristinam nobis repararet, mortalitatem,& passibilitatem sponte suscepit, ut morte & passione sua, in nobis mortē destruens,immortalitatem,& impassibilitatem humano generi conferret. Et ut uno uerbo claudantur omnia, imperfectiones nostras in se sustinuit,ut ad perfectionem nos reduceret. Languores enim nostros ipse tulit (ut ait Esaias capite .53.) & dolores nostros ipse portauit. Posuit enim Deus in eo iniquitatem omnium nostrum,& liuore eius sanati sumus, Esa. ubi supra. Cumulatissima bona ex filii Dei incarnatione,& natiuitate,nobis prouenientia enumerans, Damascenus ubi supra,dicit,quòd per hanc benignam Dei misericordiam,qua uisitauit nos oriens ex alto,cessauit in primis Dæmonum mortifera cultura. Sanè cùm Moyses eduxit populum Israeliticum ex ægypto,dicuntur omnia ægypti simulacra corruisse,& eorum templa,aut fulmine tacta,aut terremotu diuina uirtute diruta fuisse,ut habetur.c. 31. Numerorum,prout non nulli contendunt, cùm ibidem dicatur. Nam & in Diis eorum exercuerat ultionem. Id itaq; figura erat A B C D

cultus

cultus Idolorum porſus extirpandi. Cùm uerus legifer noſter Dominus noſter
(cuius Moyſes typum gerebat) genus humanum ex ægypto ſpirituali, tenebris
ſcilicet & umbra mortis, carcereq́;, & ergaſtulo peccati, & à duriſſimo Principis
huius mundi imperio per Pharaonem ſignificato, liberaret. Quod utiq; futurũ
E Propheta Eſaias pronunciauerat, c. 19. dicens. Ecce aſcendet Dominus super nu
bem leuem, & ingredietur Aegyptum, & mouebuntur ſimulacra Aegypti, Ete-
nim super leuem nubem aſcendit Dominus, quando carnem, de intemerata uir
gine nullo peccati pondere prægrauata, animo in cœleſtibus semper ſuſpenſa, &
superni luminis illuſtrata ſplendore, sumpſit. Aegyptũ tunc ingreſſus eſt, quan
do humanæ carnis trabea indutus, ſubiit hanc tenebrarum uallem: ut eam cœle
ſtis gratiæ lumine perfunderet. Et tunc commota ſunt Idola Aegypti, quoniam
per aduentum eius, & euangelicam promulgationem, ſuperſtitioſus, & peſtifer
Idolorum cultus eſt exterminatus. Idem quoq; & Daniel futurum uidit in ſpiri
tu, cùm conſpexit lapidem exciſum de monte ſine manibus, qui Chriſtum ſigni
F ficabat, percuſſiſſe ſtatuam quatuor præcipuorum Regnorum, in quibus Idolorũ
cultura maximè inualuerat, deſignatiuam, & eam prorſus comminuiſſe. Demũ
Ezechiel. c. 30. Diſperdam (inquit) ſimulacra, & ceſſare faciam Idola de Mem-
phi, & Dux non erit amplius de terra Aegypti. Hanc etiam futuram culturæ ido
lorum ceſſationem præcognouerunt (fortaſſe Dæmonum miniſterio) ſapientes
gentilium, atq; deplorarunt. Quos acerrimè confutat beatus Auguſtinus. 8. de
ciuit. Dei, c. 23. & sumpto ex ipſis argumento, noſtram religionem mũdam eſſe,
& immaculatam mirumimmodum confirmat. Cuius quidem ſynceræ religio-
nis, ſi plantatio prima inſpicitur, cognoſcitur profectò, Euangelii diuulgationẽ,
& diſſeminationem chriſtianæ fidei, omnino fuiſſe diuinæ uirtutis opus.

Dicti Articuli planior explanatio, ac errorum circa illum occurrentium confutatio. Caput. XV.

A CVM ergo ex supradictis pateat Chriſtum, ſecundum naturam diui-
nam, ab æterno ineffabiliter ex patre natum: Eundem in hoc arti-
culo intelligimus ex tempore de Spiritu ſancto conceptum, & ex uir
gine natum, quemadmodum antè multa ſæcula uaticinatus erat,
Eſaias. c. 7. cùm diceret. Ecce uirgo concipiet, & pariet filium &c. In quo articu
lo innuitur primò, quòd Spiritus ſanctus Dominicæ carnis, & templi eius eſt
formator, ſic tamen, ut intelligas totam trinitatem hoc adorabile myſterium co-
operatam eſſe, ut patet in reſponſione angeli beatæ uirgini. D. Spiritus ſanctus
superueniet in te &c. Et quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei. Vbi
per (altiſſimum) intellige patrem fontem & auctorem deitatis. Adeſt etiam uir-
tus altiſſimi, uidelicet. Filius, qui propriè carnem aſſumpſit. Adeſt & Spiritus
ſanctus, cui hoc opus peculiariter attributum, ſcriptura ſibi dedicat. Sequitur.
G Natus ex Maria uirgine, ex quibus uerbis, Nicæni Concilii, adimpletur ſcriptu
ra, prophetico myſterio perpetuam integritatem uirginis Mariæ, repræſentans;
cùm ait, Ezechielis. 44 Porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & uir non tranſi-
bit per eam, eritq; clauſa à principio, clauſa fuit in ea uirginitatis porta, & ſoli
Deo Chriſto principi patuit, reſpiciens ad orientem, unde ſol oritur (ut inquit
beatus Cyprianus) nunquam occidens, qui uiſitauit nos oriens ex alto. Luc.
primo

primo. Vt illucescat his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Per hāc portam prodiit sol ille iustitiæ, qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Spectabat enim porta ad uiam sanctuarii exterioris, quoniam ea natiuitas, erat extra uulgarem hanc nostram natiuitatem, nihil habens admistum humanæ concupiscentiæ, suscipiēs uerbum carnem, non est mutatum in carnē, quia manens Deus suscepit hominem. Virginem uerò designat ex nomine, uidelicet, Maria, idq; non temerè, quòd & Lucas facit, dicens. Missus est angelus, ad uirginem desponsatam uiro, & subdit paulò post, & nomen uirginis, Maria. C
Hæc est illa, ad cuius nomen, omnes animæ recreantur piorum. Eua siquidem diabolo assentiens, mortem orbi, & maledictionem intulit. Maria uerò angelo fidem adhibens, benedictionem & uitam protulit. Per Euam serpentis afflatu deceptam, uenit calamitas. Per uirginem, Spiritus sancti afflatu grauidam, rediit beatitudo. Per preuaricationem Euæ, iræ filii nascimur. Per Mariam uero Deo perfectè subditam, dicto angelico credētem, Christum accepimus, per quem renascimur, & filii Dei adoptiui efficimur. Io. primo & .3. Eua Dei mandatum cōtēnens gratiam Dei amisit, audiuitq; multiplicabo ærumnas tuas, in dolore paries &c. Maria apud Deum inueniens gratiam, humilis audiuit. Aue gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uētris tui, D
nimirum in quo benedicentur omnes tribus terræ. In hoc quidem sexto articulo, multi errauerunt, ideò patres in maiori symbolo, uidelicet in synodo Nicæna, multa addiderunt, quibus omnes destruuntur errores. Origines enim, prout beatus Thomas in .5. opusculo scribit, & in declaratione huius articuli, asserit, quòd Christus est natus, & uenit in mundum, ut etiam saluentur dæmones, saltem in fine mundi, quod est contrarium scripturæ dicenti Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Quare E
ad hunc eliminandum errorem, additur. Qui propter nos homines, & non propter Dæmones. Similiter & propter nostrā salutē. Photinus uerò, & si dicat Christum natum de beata uirgine, addit tamen uenenum, dum subdit, quòd sit purus homo, qui tamen bene uiuendo, & uoluntatem Dei exequēdo, meruit filius Dei fieri, sicut & cæteri sancti. Contra quem Io. 6. Descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed eius qui misit me. Constat autem quòd non descendisset, nisi ibi fuisset, ibi autem non fuisset, si esset purus homo. Ideò ad excludendum hunc errorem dicitur. Descendit de cœlo. Manichæus uerò inquit, quòd licet filius Dei fuerit semper, & descenderit de cœlo, non tamen habuit ueram carnem, sed phantasticam, uel apparentem, quod est erroneum, attribuere uidelicet doctori ueritatis, mendacium, non enim dixisset Luc. 24. Palpate & uidete, quia spiritus carnem, & ossa nō habet, sicut me uidetis habere. Propter hoc, additum est in symbolo, & incarnatus est. Hebion uerò genere hebræus dixit, q̄ Christus natus erat ex beata uirgine, sed ex uirili semine. Contra quem G
dixit angelus, quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Valentinus, licet confiteatur, quòd Christus cōceptus sit de Spiritu sancto, addit tamen blasphemiā, quòd, uidelicet, Spiritus sanctus portauit unum corpus cœleste, & posuit in Beata uirgine, quod fuit corpus Christi, adeò quòd secundum eum beata uirgo præparauit tantùm sibi locum. Cui angelus aduersatur dicens Luc. primo. Quòd enim ex te nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Et ad Gala. 4. At ubi uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere. Ideo additum est,

in symbolo

F in symbolo Nicæno. Ex Maria uirgine. Arrius uerò, & Apollinarius dixerunt, quòd licet Christus fuerit uerbum Dei,& ex Beata uirgine natus,non habuit tamen animã,sed loco eius data fuit sibi diuinitas,quod est expresse cõtra scripturam, cùm ueritas dixerit Io.12. Nũc anima mea turbata est,& Matth. 26. Tristis est anima mea usq; ad mortem. Ad hunc autem errorem excludendũ sancti patres subdiderũt, Et homo factus est, Anima modò,ut habetur,extra de sum. tri. & fide catholi. cap. Firmiter,est forma hominis,nec potest esse homo sine ea, & dicens oppositum,anathematizatur. Conclusiuè igitur dico, quòd non sufficit nobis credere supradicta,cùm dæmones credant,& cõtremiscant.Iaco.2. Exclamantes,
G Iesu filii Dei altissimi,uenisti ante tempus torquere nos. Matth. 8. Sed operæprecium est, ut credamus,omnia prædicta in hoc articulo propter nos facta, quemadmodum Nicænum demonstrat symbolum,dicens. Qui propter nos homines,& propter nostram salutem descendit de cœlis &c. Venit igitur de cælis Deus homo factus ex uirgine (secundum beatum Augustinum lib 7. confessionum. c.18.) Vt esset mediator Dei,& hominum, homo Christus Iesus, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Vt esset uia per quam ueniremus ad patrem, Io. 14. Ego sum uia &c. Non enim est aliud nomen sub cælo,in quo oporteat nos saluos fieri. Verbum enim caro factum est, ut lactaret infantiam nostrã sapientia Dei, per quam creata sunt omnia, induit humanam naturam æterna ueritas,ut subditos erigeret ad seipsum, ut aperiret uolũtatem Dei nobis,ut erudiret nos abnegare omnem impietatem, & secularia desideria, ut inquit beatus Augustinus,de symbo. ad catechumenos, ut nos diuerteret, à nobis ipsis,& ad se reduceret, ut carnales faceret spirituales, ut filios hominum, per adoptionẽ faceret filios Dei. Conceptus de Spiritu sancto, sine omni humana, & carnali actione. Idq; propter nos,ut conceptionem nostram carnalem ac impuram mũdaret, nosq; per infinitam suam,patrisq; misericordiam,in Spiritu sancto regeneraret. Natus ex Maria Virgine, illæsa ipsius uirginitate,ac pudore permanẽte. Idq; propter nos,& ut natiuitatem nostram originalis peccati macula pollutam, purgaret Deus,& homo.Nam quis posset hæc,nisi esset pariter Deus, & homo? Quis enim(ut Iob ait)potest facere mundum de immundo conceptum semine, non ne tu qui solus es?

De septimo Articulo,uidelicet. Passus sub pontio Pilato, crucifixus, mortuus,& sepultus. Caput. XVI.

A IAM misterium illud excessiuæ charitatis,& passionis filii Dei ingrediamur,& dicamus cũ sãcta matre nostra Ecclesia.Credimus Christũ uerè in humana natura passũ,de quo Esa.53.c.clamat.Verè langores nostros ipse tulit,& dolores nostros ipse portauit. Et Lu.22.de seipso dñus dixit.Desiderio desideraui,hoc pascha mãducare uobiscũ,anteq̃ patiar.Et .c. 24.dicitur. Nõ ne oportuit Christũ pati, & ita intrare in gloriã suam. Et primæ Petri. 2. Qui cum pateretur, non comminabatur. Proposuerat enim nos Deus pater redimere,non corruptibilibus, auro,& argento,sed pretioso sanguine filii sui. Passus igitur est Saluator noster in corpore,dolorem,& in anima tristitiã,de qua dixit. Tristis est anima mea usq; ad mortẽ. Et cõstitutus in agonia, factus est sudor eius,sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Absit autem, ut creda-

credamus Christum,damno aliquo,impassibilis diuinitatis,in carne passum,aut passionem,quã in carne & animo sustinuit, per diuinitatis unionem absorptam esse. Pro maiori tamen prædictorum declaratione,notanda sunt quædam, quæ de huiusmodi passione dicit diuus Thom. in tertia parte summæ.q.46. art. 5. uidelicet. Quòd pasiones humanæ si considerentur quo ad speciem, sic nõ oportuit Christum pati omnem pasionem,cùm multæ similes sibi inuicem contrarientur, sicut combustio in igne,& submersio in aqua. Et loquimur in præsentiarum,de pasionibus ab extrinseco illatis,cùm nõ decuerit Christum pati pasiones à natura,siue ab intrinseco causatas,ut ægritudines,secundum magistrum sententiarum dist.15. tertii senten. Secundum uerò genus, passus est omnẽ humanam pasionem. Et hoc uel ex parte hominum à quibus passus est,ut à Gentilibus,à Iudæis,à masculis, & fœminis,sicut patet de Ancillis accusãtibus Petrũ. B
Similiter de principibus,ministris eorũ,& popularibus,iuxta illud ps.2. Astiterũt Reges terre,& Principes cõuenerũt in unũ, aduersus Dñum & aduersus Christũ eius. A familiaribus etiam,& notis,ut patet de Iuda eum prodente, & de Petro negante. Vel ex parte etiam eorum in quibus homo potest pati. Et sic passus est Christus in suis amicis eum deserentibus,in fama per blasphemias contra eum prolatas ,in honore & gloria,per irrisiones ,& contumelias sibi illatas, in rebus per hoc,quia etiam uestibus expoliatus fuit, in anima per tristitiam, tædium, & timorem ,in corpore per uulnera,& flagella. Vel ultimò potest considerari pasio, quantum ad corporis membra,quia idem passus est in capite pungentiũ spinarum coronam ,in manibus & pedibus fixionem clauorum ,in facie alapas, & in toto corpore flagella. Fuit enim passus secundum omnem sensum corporeũ. Secundum enim tactum clauis affixus. Secundum gustum, felle, & aceto potatus. Secundum olfactum,in loco cadauerum pædore infecto appensus patibulo. Secundum auditum,lacesitus uocibus blasphemantium,& irridentium. Secundum uisum, respiciens matrem & discipulum,quem diligebat, flentes. Dolor etiam Christi maior fuit, & intensior omnibus doloribus, de quo Tren. primo,ex persona Christi dicitur. Attendite,& uidete,si est dolor sicut dolor meus, fuit profectò maximus propter quatuor causas. Primò propter doloris causam, nam doloris sensibilis causa fuit, læsio corporalis,quæ acerbitatem habuit ex genere pasionis, cùm mors crucis esset acerbisima ,ex quo claui infiguntur in locis neruosis,& maximè sensibilibus, uidelicet ,in manibus,& pedibus. Pondus etiam corporis pendentis,& doloris diuturnitas,augent dolorem, cum non statim moriantur, sicut ii qui gladio interficiuntur. Doloris etiam interni causa fuerunt, omnia peccata humani generis, pro quibus patiendo satisfaciebat, & specialiter casus iudæorum,& aliorum in eius morte delinquentium ,& præcipuè discipulorum,qui scandalum pasi sunt in Christi pasione. Similiter & amisio uitæ corporalis,quæ est ultimum terribilium, & naturaliter horribilis humanæ naturæ. Secundò ex perceptibilitate patientis, secundum animam, & corpus, secundum enim corpus, quia erat optimè complexionatus, ex quo corpus suum miraculosè formatum erat uirtute Spiritus sancti(unde & illa quæ per miraculum fiũt sunt aliis potiora,sicut dicit Chrysostomus de uino, in quod Christus conuertit aquam in nuptiis.) In eo etiam maximè uiguit sensus tactus,ex cuius perceptione sequitur dolor. Anima etiam secundum uires interiores tenacisimè apprehendit omnes tristitiæ causas. Tertio magnitudo doloris Christi

(C and D margin letters appear beside "lo. Secundum auditum" and "nam doloris sensibilis" lines respectively)

poteſt conſiderari, ex doloris, & triſtitiæ puritate. Nam in aliis patientibus, mitigatur interior triſtitia, & exterior dolor, ex aliqua conſideratione rationis per quandam redundātiam à ſuperioribus uiribus ad inferiores, quod in Chriſto patiente nō fuit, quia unicuiq; uirium permiſit agere, quod eſt ſibi proprium, ſicut inquit Damaſcenus. Quartò poteſt conſiderari ex hoc, quod paſſio illa, & Dolor à Chriſto fuerunt aſſumpta uoluntariè propter finem, liberationem (ſcilicet) hominis à peccato. Et ideò tantam quantitatem doloris aſſumpſit, quanta erat proportionata magnitudini fructus, qui inde ſequebatur. Anima etiam Chriſti patiebatur ſecundum omnes uires inferiores, quia in ſingulis uiribus animæ inferioribus, quæ circa temporalia operantur, inueniebatur aliquid, quod erat cauſa doloris Chriſti. Sed ſecundum hoc, ſuperior ratio non patiebatur in Chriſto ex parte Dei obiecti ſui, qui non erat animæ Chriſti cauſa doloris, ſed delectationis & gaudii, secundum autem illum modum paſſionis, quo potentia aliqua dicitur pati, ex parte ſui ſubiecti, ſic omnes potentiæ animæ Chriſti patiebantur, cum omnes radicentur in eſſentia eius ad quam peruenit paſſio, paſſo corpore, cuius eſt actus. Hæc beatus Thomas ubi ſupra articulo .7.

Opinio diui Bonauenturæ ſuper hoc paſſionis Chriſti articulo Caput. .XVII.

A Dictus enim Doctor. Diſt. 15. 3. q. pri. inquit. Quòd congruum fuit Chriſtum aſſumere naturam noſtram pasſionibus afficiendam, & hoc præcipuè ex tribus, uidelicet, propter pretium noſtræ ſalutis, propter exemplum uirtutis, & propter fulcimentum noſtræ fragilitatis. Propter primum, quia propoſuerat redimere nos, nō corruptibilibus, auro, & argento, ſed pretioſisſimo ſanguine ſuo, & animam ſuam ponere pro animabus noſtris, ad quod non eſſet idoneus, niſi naturam deficientem, & pasſibilem aſsūpſisſet, & propterea pœnalitates noſtras debuit in ſeipſo habere. Propter uirtutis exemplum fuit etiam congruum, & ſpecialiter humilitatis, patientiæ, & pietatis, quibus peruenitur ad cœlū, & in quibus uoluit Chriſtus, ut nos ſe ſe imitaremur, uñ dixit Matth. 11. Diſcite à me quia mitis sum, & humilis corde Poſtremò aſſumpſit pœnalitates noſtras propter fulcimentum noſtræ fragilitatis, ob quā, rationalis natura difficultatem habet ad credendum uera, iraſcibilis ad ſperandum ardua, & concupiſcibilis ad amandum bona, ideò ſaluator noſter, nō modò uoluit nobis asſimilari in natura, ſed etiam in pœnalitatibus, ut manifeſtando in se ueritatē humanæ naturæ, præberet fulcimētum noſtræ rationali ad credēdum. Oſtendēdo etiam immenſitatem suæ miſericordiæ, per suſceptionem noſtræ miſeriæ, præberet iraſcibili fulcimentum ad sperādum. Oſtendendo uerò magnitudinem suæ beneuolētiæ, præberet cōcupiſcibili incitamētum ad se amādum. Ideò, licēt incōgruum uideatur huiuſmodi defectus reperiri in Chriſto, si per se conſiderentur, tamen, si ad finem referantur, magnam in eis inuenies congruitatis condecentiam. Quæſtione uerò sequenti, pro maiori adhuc prædictorum intelligentia, ait, quòd quidā sunt defectus, qui sunt ex culpa: et quidā, qui sunt
B ex culpa, & ad culpam, sicut pronitas ad malum, & difficultas ad bonum: Et hos omnes nō decuit Chriſtum asſumere, cùm fuerit miniſter iuſtitiæ, omnino segregatus à peccatis: Alios autem defectus decuit aſsumere, ſed non omnes, quia

quidam

quidam ſunt naturales,quidam perſonales.Naturales uoco,qui totam reſpiciũt, naturam humanam,ſicut fames,ſitis, fatigatio, & ſimiles. Perſonales uerò ſunt qui reſpiciunt aliquas perſonas ſpecialiter,ſicut diuerſę ægritudinum ſpecies. Quoniam ergo Chriſtus uenerat naturam humanam redimere communiter ſine perſonarum diſtinctione, hinc eſt quòd defectus naturales nõ perſonales,pœnales tantùm,non uitioſos debuit in ſe habere. Dicit etiam in eadem Diſt. art.2. q.2.Quòd non modo fuit uerus dolor in Chriſto,ſed & triſtitia, nõ tamen omnino eo modo,quo in nobis eſt. Pro quo notandum,quòd eſt quædam triſtitia, quæ eſt præter rationis imperium,& iſta eſt quæ conſurgit,ex quadam neceſſitate,& ſubreptione,ſicut primi motus,prout dictum eſt in tractatu decẽ præceptorum,ſuper illud.Non occides, & hæc eſt cõmunis ſapiẽtibus,& inſipientibus,bonis,& malis. Eſt & alia triſtitia,quæ eſt contra rectum rationis iudicium,& hæc ẽ in qua ratio ſubiicitur ſenſualitati,quæ nõ tantùm turbatur, ſed ẽt conturbatur. Alia eſt,quæ eſt ſubiecta rationis imperio,& iudicio,& hæc eſt,quãdo quis triſtatur ratione dictante,& ſuadente ipſum tantùm,& taliter ſuper aliquo debere triſtari. Et ſic dico,quòd in Chriſto fuit triſtitia hoc ultimo modo, cũ de nullo triſtatus fuerit,niſi prout dictabat ei ratio,& hoc idem innuitur Io.xi. ubi dicitur. Ieſus autem infremuit ſpiritu,& turbauit ſemetipſum,in quo oſtenditur, quòd turbatio,& triſtitia rationi nõ præſidebat,ſed ſubiacebat. Primis uerò duobus modis relegata erat ab eo penitus triſtitia. De ira,an fuerit in eodẽ, dicit idem ſanctus ubi ſupra.q 3.Quòd ira uno modo dicit purè affectionem, & hoc modo eſt affectus deteſtationis alicuius mali apparentis,uel exiſtentis. Alio modo ira dicit affectum cum pœna,& ſic ira habet perturbationem, & inquietudinem annexam,& hoc in triplici differentia,quia,aut perturbatio illa tangit ſolùm potẽtias inferiores,& non oculum mentis,aut tangit dictum oculum ad tempus turbando, aut attingit ipſum perturbando,& obnubilando. Et hoc modo,ſecundum catholicos doctores,motus irę in quatruplici differentia reperitur. Vno modo, ut purè dicit affectum deteſtationis,& hoc modo potuiſſet eſſe in Adam in ſtatu innocentiæ. Alio modo ut dicit motum deteſtationis cum inquietatione,& perturbatione partis ſenſualis,ſine aliqua perturbatione mentis, & hoc modo affectio iræ fuit in Chriſto,ſicut enim dicit Euangelium,Infremendo conturbauit ſe ipſum. Tertio modo, dicit affectum deteſtationis cum cõmotione, & perturbatione,non modò partis ſenſualis,ſed etiam rationalis ad tempus,& hoc modo reperitur ira in uiris iuſtis,qui iraſcuntur ex zelo,de quibus dicit Gregorius, quòd inde mens perturbata proficit,ut clareſcat,ſicut oculus per collyrium immiſſum ad tempus perturbatur,ut poſtmodum clarior efficiatur. Quarto modo ira dicit affectum deteſtationis cum cõmotione ſenſualitatis,& etiã mentis; ita quòd cõmotio illa habet ſecum perturbationem mentis annexam, uel ad illam eſt ordinata,& ſic ira eſt ex uitio,& reperitur in criminoſis,ac prohibetur à Deo. Ad propoſitum dico,quòd in Chriſto fuit paſſio iræ,ſiue affectio, prout uidelicet dicit affectum deteſtationis,& cõmotionẽ partis ſenſitiuæ,quæ tamen ſubiecta eſt rationi. Non aũt fuit in eo ira,prout dicit perturbationem oculi mentalis,& prout dicit affectum repunitionis,inquantum uidelicet ille affectus eſt ex libidine uindictæ,& non ex zelo iuſtitiæ,cùm ſic ſit paſſio perturbans. Addit idem, diſt. 16. ubi ſup.q.2. Quòd paſſio & dolor Chriſti inter oẽs paſſiones fuit acerbiſſima,& acutiſſima quod patet,ſi illa cõſiderẽtur,quæ doloris paſſionẽ acerbiorẽ reddere

ſolent,& hæc ſunt tria,uideli cet cauſa paſsionis,modus patiēdi, & conditio patientis. Si conſideretur cauſa, ob quam Chriſtus paſſus eſt, fuit in eo doloris afflictio magna, non enim patiebatur pro culpa propria,ſed aliena,& non modò pro amicis,ſed etiam pro inimicis,& pro his,quos uidebat ingratos. Si autem cō ſideretur modus patiendi, fuit in eo dolor acerbior propter generalitatē, quia in omnibus membris affligebatur. Si uerò conſideretur qualitas, uel conditio patientis,maxima fuit afflictio, propter perfectiſſimam cōplexionis æqualitatē, & propter ſenſus uiuacitatē. Vnde quia nullus potuit ei in talibus,æqualitate cōplexionis,uel ſēſus uiuacitate æquari,dolor illius omniū dolorū fuit acerbiſſimus

De Paſsione corporis Chriſti,& impaſsibili eius diuinitate. Cap. XVIII.

A Quanuis Saluator noſter uerè uulnera,plagas, & mortem, paſſus ſit, non tamen ſecundum utranq; naturam hæc ſuſtinuit,ſed duntaxat ſecundū humanā. Diuinitas autē, quia ſuapte natura eſt impaſſibilis ab omni paſsiōis iniuria credi debet aliena. Vnde Caſsiodorus ſuper ps. 21. inquit,paſſus ē impaſsibilis,per paſsibilem, quam ſuſcepit, humanitatē. Immortalis mortuus eſt,& qui nunquam moritur,reſurrexit. De quo loco beatus Cyrillus locutus eſt. Gratia uerò Dei pro omnibus guſtauit mortem,tradens ei proprium corpus, quanuis naturaliter ipſe uita ſit,& reſurrectio mortuo rum. Similiter & beatus Ambroſius,idem patiebatur,& non patiebatur,moriebatur,& non moriebatur,ſepeliebatur,& non ſepeliebatur. Hæc Caſsiodorus. Vbi affirmatiua uerba ad humanam, negatiua uerò ad diuinam accommodantur ſubſtantiam. Nempe idem Chriſtus patiebatur ſecundum humanitatem, & non patiebatur ſecundum diuinitatem, & ita de aliis. Cæterùm ad familiarem manuductionem,qua intelligatur propoſitum, Diuus Damaſcenus libro tertio cap. 26. ponit exemplum de corpore & anima humana, inquiens, quod inciſo corpore noſtro,anima illi coniuncta nō incidatur,ſymbolum quoddam eſt, & exēplum diuinitatis,non ſuſtinentis paſsionem, quanuis ei caro coniuncta paſsioni fuerit expoſita,nomine carnis totam naturam humanam intelligendo. Quòd uerò patiente corpore inciſionem,anima illi compatiatur,in eo diſſimile eſt exē-
B plum,nam neque compaſſa eſt,neque condoluit diuinitas carni patienti,cū ſit prorſus aliena ab omni paſsibilitate & mutatione. Et hoc præſignatum fuit in immolatione ipſius Iſaac facta ab Abraham, in qua Iſaac ereptus fuit à gladio, angelo inclamante,ne extenderet pater in eum manus. Et ſic aries hærens cornibus inter uepres immolatus eſt pro Iſaac. Quippè in eo ſacrificio,Iſaac diuinitatis gerit typum nulli moleſtiæ, aut paſsioni obnoxiæ, Aries uerò humanitatem Chriſti oblatam pro peccato deſignat,qui quidē cornibus hæſiſſe inter uepres traditur, quia Chriſtus ut homo inter duo brachia crucis,ſuſpēſus eſt. Et,ut ait ſcriptura in perſona Chriſti,ſpinis peccatorum ſuorum circūdedit me populus hic. Vnde, Gen. 22. c. dicitur. Quòd angelus Dn̄i de cælo clamauit dicens. Non extendas manum tuam ſuper puerum,neq; facias ei quicquam, ubi glo. interli. inquit. Quia
C caro crucifigi,diuinitas tangi non potuit. Et Leuitici. 14. Mundatus à lepra iubetur offerre pro ſe duos paſſeres uiuos;quorum unum immolari curabat, alterum aūt uiuum dimittere præcipiebatur, ut in agrum auolaret,nempe per duos paſſeres,glo. eodem loco intelligendas eſſe dicit,Chriſti diuinitatem, & humanitatē, per paſſerem unum,qui immolari præcipitur, ſignificari aſſerit id quod in Chriſto

paſſibile

passibile est,& occidi pōt,per alterũ uerò,qui uiuus dimissus auolabat in desertũ, D
glo.accipi debere sētit diuinitatē Xp̄i impassibilē. Deniq; idē mysteriũ, arduũq;
sacramentũ humanitatis in Xp̄o passæ,& diuinitatis à passione immunis,atq; expertis,sub occulto figuræ uelamine designatur leuitici,16. cap. ubi describitur ritus purgationis totius populi,obseruandus in die expiationis solēni:in quo quidem ritu obseruatur,quòd Aaron suscipere debeat ab uniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato,quos stare faciat coram domino in ostio tabernaculi testimonii,mittens super utrunq; sortem, unam domino, alteram capro emissario.Cuius exierit sors domino,offeret illum pro peccato,cuius autem in caprum emissarium,statuet eum uiuum coram domino, ut fundat preces super eum,& emittat illum in solitudinem. Nempe Christus,quia pro totius mundi expiandis peccatis oblatus est,hircus pro peccato non absurdè nuncupatur. Duorum autem hircorum,is,qui missa sorte immolabatur,sanctissimam Christi carnem significat, pro peccatis nostris oblatam,& grauissima passam supplicia, is uerò super quem uenit emissionis sors, Christi diuinitatem insinuat impassibilem. Quod & glo. eodem loco comprobat, dicens. Quia Christus Deus, & homo,secundum humanitatem passus,secundum diuinitatem impassibilis. Sumuntur duo hirci,& statuuntur coram domino in ostio tabernaculi, ipse enim est uerum ostium,quod ducit ad ostiũ tabernaculi testimonii,quod est in cælis. Mittit Aaron super utrunq; sortem, qua diuinitatem,& humanitatem diuidi intelligamus, ut hæc patiatur,illa confortet patientem,unam domino,alteram capro emissario,Christo scilicet. Et paulo post subiũgit. Et abiit hircus emissarius in solitudinem,idest Christi diuinitas in sinum patris,quò nullus accedit nisi ipse,& Spiritus sanctus. Abiit ergo,quia operandi uirtutem cohibuit, & portauit iniquitates nostras,non ut haberet,sed ut consumeret. Deus enim ignis consumens est, Deut.4. Et rursum. Abiit in solitudinē, de qua dicitur. Terra deserta inuia,& inaquosa, ps. 62. Ibi hostis locum non habet,ubi Deus manet. In cælum enim diuinitas tempore passionis abiisse dicitur,non locũ mutans,sed quodammodo uirtutem cohibens,ut possent impii consũmare passionem. Cæterũ E
Dominus Damascenus ubi supra,alio sensibili exemplo manuducit imbecillitatem nostram ad rectè intelligendum,quo nam modo id fieri possit, quòd carne mortem patiente,diuinitas illi coniuncta manserit impassibilis, exemplo inquã solaris radii arborem superillucentis,dum ait. Nam quemadmodum sole arborē superillucente, si securis incidat arborē, inincisus,& impassibilis perseuerat sol: multò magis Christi diuinitas secundum hypostasin carni copulata,carne patiēte,impassibilis perseuerabit. Non tñ necesse est,hæc exempla rerum sensibiliũ, undequaq; similitudinem habere,ut nullũ inter ea sit discrimen. Quod & beatus Hieronymus in expositione fidei catholicæ attestatur,cũ ait. Ad hoc primò omnium illud dicimus,cùm etiam in exteris rebus præferuntur exempla, nō per omnia seruare possunt similitudinem rei illius,cui præbere putãtur exemplum, sed unius alicuius partis,pro qua uidentur assumpta, similitudinē tenent. Quē- F
admodum exemplo fermenti,& retis,quorum utriq; in euangelio regnum cælorum comparatur,idem deinde diffusius explicat, post quæ demum subiungit. Ex quibus constat,exempla non in omnibus iis,quorum exempla sunt, esse similia, alioqui si eadem essent in omnibus,iam non exempla dicerentur,sed ipsæ potius res,de quibus agitur,uiderentur &c.

De secunda parte & tertia, articuli supradicti, uidelicet, de Crucifixione, & morte Christi. Caput. XVIIII.

A MOrtis genus audis, quando dicitur Crucifixus, quod, ut erat maximè cruciabile, ac lentum, ita erat maximè ignominiosum, & præcipuè apud iudæos, cùm in lege eorum scriptum esset, Maledictus homo, qui pendet in ligno. Cur autem hoc mortis genus omnium acerbissimum elegerit Deus, præter scripturæ uaticinium, quæ hãc, & typis, & prædictionibus apertissimis futuram prodiderat, non oportet christianum admodum in inquirendo esse curiosum, modò credat, ac sciat id mortis genus ad redimendũ naturam humanam, ne dum optimum, sed & decentissimum fuisse. Decebat .n. ut qui in ligno, per superbiæ & uoluptatis stimulos, uicerat, in ligno quoq;, per profundissimam humilitatem, & ingentissimos dolores, uinceretur. Decebat ẽt, ut Christus expansis brachiis à terra sublimis, penderet, qui pro sua ineffabili misericordia quærebat omnes complecti, quemadmodum ipsemet. Io.12. id mor-
B tis genus discipulis suis prænuntiauit, dicens. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Decebat quoq; eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, per crucem consũmari. Decebat iterum ut sponsus noster thalami sui lignum ascenderet, & latus eius, qui in huiusmodi thalami lecto dormiret, aperiretur, & Ecclesia uirgo prodiret, desponsanda Christo, ut eo modo, quo Eua facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formaretur ex latere Christi in cruce pendentis, ex quo manauit sanguis, & aqua, quæ sunt Ecclesiæ sacramenta. Decebat deniq; ut Christus, qui sibi tria regna subiecturus uenerat, de quibus Apostolus ad Philip.2.c. inquit. In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, in aerem su-
C blimatus, aereas subiugaret sibi potestates. Extenderetq; manus, ut & populi nõ credentis, incredulitatẽ exprobraret, & inuitaret credentes. Fixa demum Cruce in terra, indicaret, ꝙ & inferna sibi regna subiiceret. Crux igitur ista triumphus erat, seu potius triumphi insigne, quod trophæum appellamus, nempe deuicti hostis indicium: Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus in oratione, in Cyprianum inquit. Ita enim res se habet, ꝙ cùm multa sint, quæ nos ad meliora producunt, ac multa, quæ ad uirtutem erudiunt, uerbum, lex, Prophetæ, Apostoli, Christi passiones ipsæ, martyris primi, qui in crucem ascendit, ac me secũ deduxit, ut peccatum meum illic affigeret, de serpente triumpharet, lignum sanctificaret, uoluptatẽ superaret, Adam rursus saluaret, imaginem, ruinam minantẽ reuocaret, inter tanta tamen, & talia non minus nos martyres instruunt. Et Paulus ad Heb. 12. Per patientiã curramus ad propositũ nobis certamen, aspicientes
D in auctorẽ fidei, & consummatorẽ Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem confusione contempta. Sequitur, Mortuus, Ecce hostia pro peccato in ara crucis immolata. Ecce Christum Dei & hominis filium obediẽtem patri usq; ad mortem, mortem autem crucis. Ecce Iesum, gratia Dei, pro omnibus mortẽ gustantem, atq; ideò participantem carnẽ, & sanguinem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totã uitam obnoxii erant seruituti. Vnde Oseas.13. prædixit, ò mors ero mors tua, & morsus tuus ero inferne. Et ad hebr.9. Ideò Christus noui testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum præuarica-

tionum,quæ erant ſub priori teſtamento,repromiſſionem accipiant, qui uocati ſunt æternæ hæreditatis. Vbi enim teſtamentum eſt,mors neceſſe eſt,intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt. Obtulit autem ſemetipſum uoluntariè ſacrificium Deo. Sanctus .n. Thomas in tertia parte ſummæ.q.50. ar.pri. q. prima,ſuper hoc mortis myſterio,inquit Quòd cōueniens fuit ipſum mori(iuxta illud Ioannis xi.Expedit ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat, quod Caiphas propheticè dixit, ut teſtatur Euangeliſta).Primò quidē ad ſatisfaciēdū pro humano genere,quod erat morti adiudicatum propter peccatum, iuxta illud Gen. 2. Quacunq; hora comederitis morte moriemini. Conueniens autem ſatisfaciendi pro alio modus eſt, cùm quis ſe ſu- E
biicit pœnæ,quā alius meruit. Ideò Chriſtus mori uoluit,ut moriendo pro nobis ſatisfaceret,ſecundum illud primæ Petri tertio. Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Secundò ad oſtendendam ueritatem naturæ aſſumptæ. Si enim(ut inquit Euſebius) poſt conuerſationē cum hominibus,euaneſcens ſubitò euolaret, fugiens mortem,ab omnibus compararetur phātaſmati. Tertiò ut moriendo nos à timore mortis liberaret. Vnde ad hebræ.2. Communicauit carni & ſanguini,ut per mortem deſtrueret eum,qui habebat mortis imperium, & liberaret eos,qui timore mortis (ut dictum eſt ſupra) per totam uitam obnoxii erant ſeruituti.Quartò,ut corporaliter moriendo,ſimilitudini peccati,ideſt pœnalitati,daret nobis exemplum moriendi ſpiritualiter peccato. Vnde dicitur ad Rom. 6. Quod autem mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel, quod autem uiuit, uiuit Deo, ita & uos exiſtimate mortuos quidem eſſe peccato, uiuentes autem Deo. Quintò ut à mortuis reſurgendo,& uirtutem ſuam oſtenderet,qua F
mortem ſuperauit,& nobis ſpem reſurgendi à mortuis daret,unde Apoſtolus primæ Cor. 15. Si Chriſtus prædicatur,quòd reſurrexit à mortuis, quomodo quidā in uobis dicunt,quòd reſurrectiò mortuorum nō eſt? Chriſtus igitur ſecundum quòd Deus,eſt fons uitæ,non autem ſecundum quòd homo. Ideò mortuus eſt, ſecundum quòd homo, & non ſecundum quòd Deus. Abſit ergo quòd Chriſtus ſic ſenſerit mortem, ut quantum in ſe eſt uita; uitæ fontē Deum ſcilicet perdiderit. Si enim hoc ita eſſet,uitæ fons aruiſſet. Senſit ergo mortem participatione humani affectus, quam ſponte ſuſceperat, non tamen naturæ ſuæ diuinæ perdidit potentiam,per quam cuncta uiuificat. Poſtremò ſubinfertur, & ſepultus. Sepultus eſt,ut ſepulchrum clauſum,reſurrecturo ad uitæ nouitatem, teſtimonium præberet, ſicut naſcituro,uirginalis uterus. Sepultus autem in monumento nouo è uiuo ſolidoq; lapide exciſo,ut ſicut in hoc ſepulchro nullus alius G
mortuus ſepultus ē,nec āte,nec poſtea,ſic in illo utero,nec ante,nec poſt,quicq̄ mortale cōceptū eſt.Chriſtus etiā in triduo,quo fuit in ſepulchro,erat uerè mortuus. Propter quod in epiſtola ſynodali Cyrilli dicitur. Si quis non confiteatur Dei uerbum paſſum carne, crucifixum carne,& quòd mortem guſtauerit carne, Anathema ſit. Ad ueritatem autem mortis eius,ut inquit ſanctus Tho. 3.p.q.50. art.4. pertinet, quòd per mortem deſinat eſſe homo, & licet Hugo de ſancto Vi- H
ctore dixerit,Chriſtum in triduo fuiſſe hominem,hoc fecit, ut dicit idem Tho. quia credidit,& falsò,animam eſſe hominem. Magiſter uerò ſent. in.22.diſt. tertii, ex alia ratione dixit Chriſtum in triduo fuiſſe hominem,quia ſcilicet credidit, ꝙ unio animæ, & carnis non eſſet de ratione hominis. Communis tamen opinio Doctorum,& præcipuè Pariſienſium, ut inquit diuus Bonauen. in dicta

I dist.22. q.prim. est,ꝙ non fuerit homo,cùm secundum eundem nihil faciat hominem esse in actu, nisi actualis coniunctio animæ cum carne. Si quæratur, an carni in sepulchro fuerit diuinitas unita, cùm secundum Damasce. in.3. suæ orthodoxæ fidei.c.24. Quod semel assumpsit,nunquā dimisit. Respondetur quòd
L sic. dictum enim Damasceni intelligitur de partibus essentialibus, ut exponunt Doctores. Erat igitur in triduo diuinitas unita cum anima Christi,& cum carne. Verùm caro ipsa erat in loco determinato, uidelicet,in sepulchro, licet diuinitas, propter suam immensitatem,esset ubiq;. Et licet in sacramento,corpus Christi sit in pluribus locis, est tamen secundum Innocentium ibi tantùm sacramentaliter,sicut in cœlo localiter,& personaliter ubiq;, hæc Bonauentura,ubi supra.
M Si iterum quæratur, an in triduo corpus Christi fuerit in sepulchro, respondet idem sanctus,quòd ex quo non conueniebat corpus Christi statim post mortem suscitari,nec sic stare usq; ad resurrectionem mortuorum, cùm nostræ fidei certitudo,qua credimus nos surrecturos, fundata sit supra ueram Christi resurrectionem, tenendum est, quòd tantùm per triduum fuerit in sepulchro,nō tamen integrum,& completum,sed per ultimam partem diei ueneris,per totam diem sabbati, & per primam partem diei Dominicæ. Ita quòd requietio illa per triduum
N intelligēda est per synecdochen,& in hoc omnes sancti conueniunt, nec fuit corruptum corpus illud,ut dicit Cassiodorus super illud ps. 15. Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem,idest putrefactionem. Tertio enim die cùm reuiuificari promeruerit carnem,probata est non potuisse corrumpi.

Dicendum est consequenter de fructu,quem habemus ex Christi passione,crucifixione,morte,& sepultura. Cap. XX.

A ET primò,an Christus meruerit nobis aliquid in passione. R̄ndet diuus Bonauen. 18. tertii ar. pri.q.3.ꝙ non tantum meruit in actione, sed & in passione, cùm non fuerit passus frustra, sed ex rationabili causa,& propter amorem ueritatis & iustitiæ. Verùm in passione duo sunt consideranda,uidelicet passionis causa, & passionis sustinentia, passionis causa est à uiolentia agentis,sed passionis sustinentia,est à uoluntate patientis. Primo modo passio nec meritoria est, nec demeritoria,cùm sit ab extra. Secundo modo potest esse meritoria,si quis eam perferat ex uoluntate bona, & demeritoria,si sustineatur impatienter & ex iniqua uoluntate. Sed quia Saluator noster sustinuit eam ex optima uoluntate,hinc est,quòd fuit maximi meriti, & inter omnia merita tenuit principatum. Vnde beatus Augustinus exponens illud uerbum apostoli ad Philipp.2. uidelicet. Propter quod & Deus exaltauit illum, inquit. Vt Christus clarificetur in resurrectione, prius humiliatus est in passione. Si quæratur an sibi meruerit per mortē, præmium substantiale. Respondet idem sanctus,ubi supra art.2.q.pri. Quòd non conceditur, quòd sibi meruerit
B præmium,ut dicit Magister in litera. Et ratio est, quia meritum dicit dispositionem,& uiā ad præmium, ideò est necesse meritum præcedere præmium tempore uel natura. Neutro modo in Christo præcessit, propter hoc,quia anima Christi non fuisset ad unionem, idonea,nisi esset beatissima & deiformissima, quod fit per gloriæ influentiam, ideò gloria in Christo præcessit omnia merita. Quo non obstante,meruit sibi glorificationem corporis,& in agendo,& patiendo,ut dicit

dicit idem Magister dist. præfata. Et ratio est, quia Christus mediator Dei & hominum fuit simul comprehensor propter suam dignitatem, & uiator propter nostram necessitatem. Ideò partim debuit esse in statu gloriæ, & partim in statu miseriæ. Cùm ergo remunerari non possit quantum ad stolam primam, sed secundam, merebatur utiq; tunc Christus sui proprii corporis gloriam. Meruit ultra hoc nobis, ut idem sãctus inquit, ianuæ paradisi apertionem. Vnde Augustinus super Epistolam ad Hebr. Per aliam hostiam non potuit nobis aperiri aditus, & fieri salus nostra, nisi per mortem unigeniti, cui fuit tanta humilitas & patientia, ut eius merito pateret credentibus in eum aditus regni. Pro quo notandum, ꝙ Paradisus est duplex, terrestris scilicet, & cœlestis. Peccante Adam utriusq; ianua clausa fuit, & determinauerat Deus neminem ad suum aspectum admittere, nisi facta esset sibi satisfactio pro illo peccato. Et quoniam talis facta fuit per Christum, hinc est, ꝙ per meritum eius patuit nobis ingressus in cœlum. Dico ultra, ꝙ per Christi passionem, & mortem, fit remissio omnium peccatorum, de qua Apoc. primo. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & ad Hebr. 9. Omnia penè emundantur in sanguine, & sine sanguinis effusione, nõ fit remissio peccatorum. Et paulo post. Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatũ Deo, emundabit cõscientias nostras ab operibus mortuis, idest peccatis. Et in cõsecratione sãguinis dicitur. Hic est calix noui & æterni testamenti, qui pro uobis & multis effundetur in remissionem peccatorum, quod trahitur ex Euãgelio. Dicit igitur diuus Bonauen. ubi supra dist. 19. q. pri. ꝙ nostra iustificatio attribuitur tã passioni, quã resurrectioni, de qua ad Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Attamẽ neutri attribuitur iustificationis causa propriè, siue deletio culpæ, habent tamen ambæ rationem excitantis, & regulantis respectu nostræ iustificationis, secundum duo quæ in dicta iustificatione habent cõsiderari, scilicet ablatio mali, & collatio boni. Ablatio mali, appropriatur ipsi passioni, collatio uerò boni, resurrectioni, & hoc est quod dicitur in glo. super illud. Traditus est propter delicta nostra. Mors Christi sola, interitum uitæ ueteris significat, & in resurrectione, sola uita noua significatur. Et sic patet, qualiter nostra iustificatio fit à passione Christi. Est enim ab ea per modum meriti, per modum exemplaris, & signi. Quæstione uerò sequenti, inquit, ꝙ dicta passio, & mors delet chirographum decreti, quod erat nobis contrarium, de quo ad Collossen. 2. Donans nobis delicta, & delens, quod aduersum nos erat, chirographum decreti. Chirographum autem culpæ dicitur memoriale (secũdum beatum Augustinum, & glo. ibi) quo anima tenetur astricta, & obligata alicui pœnæ, sicut aliquis, quando se obligat alicui, facit ei Chirographũ. Et hoc innuit Augustinus in lib. de agone christiano, cùm dicit. Culparum chirographa deleta sunt, quibus debitores ante tenebamur. Et tale dicitur chirographum culpæ, & decreti, quia talis obligatio consurgit ex nostra culpa, tanquam ex merito, & ex diuina sententia, tanquam ex decreto. Et per consequens chirographum dicitur esse memoriale illud, quo quidem peccatum manet quantum ad reatum, ratione cuius diuina iustitia habet nos punire, diabolica malitia potest accusare, & detinere, & conscientia nostra potest contra nos remurmurare. Et illud chirographum aduersum nos habet inscribi, non modò pro peccatis nostris actualibus, sed etiam pro peccato primi parentis, ratione cuius ipse diabolus habet in nos aliquam potestatem simpliciter,

citer, uel ad tempus. Quoniam ergo Chriſtus per paſſionem & mortem ſuam, non ſolum impetrauit nobis remiſſionem culpæ, quantum ad maculam, ſed etiã quantum ad reatum, hinc eſt, ꝙ dicit Apoſtolus, & Auguſtinus de peccatorũ meritis & remiſſione lib. 2. cap. 30. contra pelagia: ꝙ Chriſtus per paſſionem ſuam deleuit chirographum culparum. Apoſtolus dicit ſingulariter delens chirographum decreti, quia loquitur de memoriali tranſgreſſionis primi parentis. Auguſtinus uerò pluraliter (ubi ſupra) cap. 31. quia loquitur de remiſſione omniũ pec-
L catorum, quantum ad reatum, ut perfectum exprimat ipſius paſsionis effectum. Et ſic patet, quomodo per paſsionem deletur chirographum decreti. Vltra prædicta, dico, ꝙ eadem paſsio, & mors Chriſti liberat nos omnes, à poteſtate diaboli, ut dicit Magiſter ſent. diſt. ſupradicta, quo ad ſufficientiam, ſed ſaluãdos, quo ad efficaciam. Diabolus enim ante paſsionem Chriſti habebat duplicem manũ,
M uidelicet attrahentem, & impellentem. Prima erat poteſtas trahendi ad limbum iuſtos, & ſanctos. Secunda erat poteſtas præcipitandi in malũm, uel per fallaciã, uel per uiolentiam, quia tentabat, ut Draco, & ut Leo. Et prima manus uidelicet attractiua erat tantæ potentiæ, ut nullus poſſet ei reſiſtere; quæ fuit ei omnino amputata per paſsionem, & Chriſti mortem, iam enim nullum iuſtum poteſt ad limbum trahere, cùm per Chriſti paſsionem (ut dictum eſt ſupra) deletum ſit chirographum peccati Adæ. Manũ autẽ impellentem habebat ita fortem, ut cũ magna difficultate poſſet quis ei reſiſtere. Et ideò in multis, & ferè in omnibus regnabat, & ſuperabat eos, uel per fraudolentiam, uel uiolentiam. Et hæc poteſtas debilitata eſt per paſsionem, per quam lumen ueritatis aperitur contra fraudolentiam, & adiutorium uirtutis tribuitur contra diabolicam uiolentiam. Apparuit autem lumen ueritatis interius, per diuinam inſpirationem, & exterius, per humanam inſtructionem. Adiutorium etiam uirtutis tribuitur, per gratiæ infuſionem, quæ reprimit concupiſcentiam, & per angelicam protectionem, quæ comprimit, & reprimit poteſtates aduerſas, & hoc etiam uirtute paſsionis, merito cuius mittitur nobis Spiritus ſanctus, mittuntur etiã & ipſi angelici ſpiritus,
N ut ſuperetur aduerſarius. Vnde diabolus ſuper omnia abhorret memoriam paſſionis, & figuram crucis, per quam ſumus à poteſtate eius liberati. Si quæratur de ultimo fructu dictæ paſsionis, an uidelicet per Chriſti paſsionem, & mortem abſoluamur a pœna peccati, idem Doctor Seraphicus ubi ſupra ar. pri. q. 4. dicit ꝙ ſic, iuxta illud beati Petri primæ, cap. 2. Peccata noſtra pertulit in corpore ſuo
O ſuper lignum, quod exponens Magiſter ſen. ubi ſupra in litera, inquit quòd portare peccata noſtra, eſt portare pœnam peccatorum noſtrorum, quod confirmatur per illud. Eſa. 53. Verè languores noſtros ipſe tulit, & infirmitates noſtras ipſe portauit. Et Zacha. 9. Tu autem in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti uinctos de lacu, in quo non erat aqua: Et pro maiori adhuc prædictorum intelligentia, eſt notandum, ꝙ Chriſti paſsio, ſiue mors liberauit nos à pœna tẽporali, & æterna, & ab ea, quæ eſt inter utranq; media. Dico igitur primò, quòd uirtute illius condonantur nobis peccata non ſolùm quantum ad culpam, & reatum pœnæ æternæ, ſed etiam quantum ad dimiſsionem pœnæ ſatisfactoriæ, & hoc per ſa-
P cramentum baptiſmi. A pœna æterna nos liberat, liberando à culpa, dum enim per paſsionem Chriſti nobis gratia impetratur, per quam culpa dimittitur, nobis debitum pœnæ æternæ mortis relaxatur. Liberat etiam à pœna media, quæ eſt carentia uiſionis diuinæ ex merito peccati Adæ. Et ſi fuerit ad tempus, pro-

pter

pter gratiam repertam in eis,qui detinebantur in limbo, deberet tamen habere æternitatem,habito respectu ad culpam Adæ. Vnde quantumcunq; passio sensus in eis non esset, diuina tamen præsentia fuisset eis subtracta, nisi Deus adinuenisset aliquam uiam. Et ab hac dãni pœna liberati sumus per Christi passionem. Et sic patet, ꝙ per omnem modum uerum est, passionem Christi efficacẽ esse ad liberandum nos à pœna peccati. Et licet uerum sit, ꝙ etiam resurrectio Christi liberat ab illa,hoc tamen conuenit sibi ratione termini ad quem, uidelicet,collationis boni,ipsi uerò passioni respectu termini à quo, scilicet ratione amotionis mali, ut dictum est supra.

Qualiter Deus adumbrauit à mundi primordio multis figurarum inuolucris,passionem,crucem,& mortem Christi,in supradicto Articulo contentas. Cap. .XXI.

Legimus enim Gen.2.Deum immisisse soporem in Adam,& dum ille dormiret,formauit Euam matrem nostram de costa ipsius, quã cùm ille experrectus uideret,ait. Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea,propter hãc homo relinquet patrẽ & matrem, & adhærebit uxori suæ,& erunt duo in carne una. Quid hoc mysterium significet, Paulus A
ad Eph. 5. exponit dicens. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & Ecclesia. Et Augustinus super Ioannem, & in lib.2. de Gen. contra Manichæos.c.24.inquit,ꝙ Adam figura fuit Christi apertissima, ut enim Adam dominus fuit mundi, & pater omnium hominum secundum carnem,& ex terra nunquam maledicta sine hominis cooperatione formatus,ita Christus rex regũ, & dominus dominantium,pater omnium bonorum secundum spiritum,& absq; opere uirili de terra nũquam maledicta,hoc est de beata uirgine, quæ nulli unq̃ B
peccato subiacuit,formatus est. Neq, minus clara figura Ecclesiæ, mater nostra Eua fuit.Eua enim mater omnium uiuentium secũdum carnem, & Ecclesia mater omnium uiuentium secũdum spiritum,nemo enim uiuit nisi per eam, & extra Ecclesiam nemo saluatur.c. firmiter de sum.trin. & fid.cath. Eua dilecta mirumimmodum ab Adam, & Ecclesia mirè dilecta à Christo. Volumus uidere quantũ Adã dilexerit Euã? Ne cõtristaret eam, & se,& nos perdidit,ex sententia Augustini lib.14.c.11.de ciui.dei,sed multo plus Christus dilexit Eccl'am,qui se ipsum tradidit pro ea. Et cũ sufficeret una gutta sanguinis, penè totũ dedit. Cũ sufficeret minimus dolor, totus plenus fuit doloribus, & non solùm matrẽ suã propter illam reliquit, sed & patrem suum quodammodo,dum exiuit à patre,& uenit in mundum,ubi exinaniuit semetipsum,& in morte derelinqui ab eo uoluit,ut plenius & copiosius Ecclesiam redimeret. Dormit Adam,& sopore tene- C
tur uehementi,dum de ipsius latere formatur Eua. Et dum Christus dormiebat in cruce somno profundissimo mortis,pectus eius aperuit lancea longinus, & fluxerunt de latere Christi aqua & sanguis, figuræ præcipuorum sacramentorũ, quibus formatur Ecclesia. Euigilans Adam,dicit de Eua, Os nunc de ossibus meis,& caro de carne mea, hæc uocabitur uirago,quia ecclesia futura erat plusq̃ uirilis,in perferendis huius uitæ tribulationibus, à Christo tamen fortitudinem suam, delitiasq; suas spirituales,& non aliunde habitura. Abel innocens,uirgo, D
martyr,& secundum Augustinum de mirabilibus sacræ scripturæ,lib. pri. cap.3.

sacerdos,

sacerdos, occisus in campo à suo ipsius fratre Cain ex inuidia, figura fuit Christi uirginis, martyris, innocentissimi, & sacerdotis in æternum, occisi in campo Caluariano, opera & studiis sui ipsius populi Israelitici, qui ex inuidia ferre non poterat gloriam, & claritatē Christi nominis. Noe inebriatus à uino uineæ, quā plantauerat, Gen. 9. & discoopertus inter dormiendum. Eaq; de causa irrisus à filio suo Cham, figura fuit aperta Christi, qui irrisus fuit à filiis Israel, cùm ille præ ebrietate quadam amoris in uineam, quam plantauerat, nudus penderet in cruce, & somno mortis dormiret. Vnde Noe interpretatur requies, & Christus requies animarum nostrarū. Noe secundus pater orbis, & Christus secundus Adā, qui nos perditos in uitam, & libertatem uocauit. Noe inuentus est perfectus, iustus, & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio, & eius merito saluatum est genus humanum, cùm factum est diluuium, & testamenta sæculi apud eum posita sunt, ne deleri posset diluuio omnis caro. Et Christus iustitia sempiterna est, ut inquit Daniel, & omnibus donis sapientiæ, scientiæ, gratiarum, donorum, & uirtutum plenus, & perfectus fuit, & ipse est propitiatio nostra, cuius meritis, &
E propter promissiones ei factas, nos uiuimus. Nemo saluatus est tempore diluuii, nisi qui de generatione fuit Noe, & intra Arcam, quàm ille fabricatus est, fuit inuentus. Ita nemo saluatur modò, nisi qui regeneratur à Christo, & intra ecclesiā est, quam ille suis doloribus, lachrymis, & proprio sanguine, construxit. Et ideò irrisus est Noe à filio suo, quia de populo iudaico, quem Deus sæpè filium suum primogenitum appellabat, non defuturi erant, qui antè Christum pendentem in cruce prætereuntes dicerent, Vah qui destruis templum Dei, & in triduo reædificas illud. Matt. 27. &c. Isaac unigenitus Abrahæ, eiq; dilectissimus, super humeros portans ligna, Gen. 22. quibus erat sacrificandus, per obedientiam sui patris, ligatis manibus & pedibus reclinatus super altare, in quo erat interficiēdus, quid fuit aliud quàm typus Saluatoris, qui licet unigenitus esset filius Dei patris, tamē in passione crudelibus se funibus ligari passus est, ut obediret patri suo, & super humeros suos baiulauit crucem, in qua erat immolandus patri? Isaac. n. interpretatur risus, & Christus gaudium est mundi. Isaac extenditur supra altare, ut immoletur Deo, & Christus in altari omnium altarium sanctissimo, in cruce uidelicet extensus est, ut patri immolaretur. Et ꝙ tandem non sit mortuus Isaac, sed ab Abrahā immolatus sit aries, hoc significabat, ꝙ moriēte Dei filio, nō moriebatur eius diuinitas, sed humanitas duntaxat spinis omni ex parte corona-
F ta. Quia uerò in Christo duæ fuerunt naturæ, non potuit una re totum mysteriū depingi, atq; ideò adiunctus est aries eidem Isaac, ut in uita illius, uita figuraretur diuinitatis indeficiens, & in morte arietis mors exprimeretur suæ humanitatis. Vnde mons in quo immolatus fuit aries, dicitur mons in quo Dominus uidebit, quia in monte extollendus erat Christus, ut eum omnes intueri possent.
G Scala etiam, quam uidit Iacob, Gen. 28. cuius cacumen cælum tangebat, & per quam angeli ascendebant, & descendebant, in loco ubi postea ædificatum est tēplum Salomonis, ut colligitur ex primo Paral. c. 22. typus fuit expressissimus crucis, cuius meritis nobis cæli aperti sunt, & angeli descendunt ad inseruiendum nobis, & consolandum nos, ascenduntq;, ut offerant orationes nostras ante thronum Dei. Et addit scriptura, Iacob uidisse Dominum innixum scalæ, & ei inde magnifica beneficia promittentem. Erat enim in futurum Dominus omnium cruci affigendus, & magnifica inde collaturus beneficia matri suæ, Ioanni, latroni, &

ni,& omnibus,qui ipſius paſſionem pio affectu meditarentur, & ipſum in cruce pendentem contuerentur. Ioſeph filius Iacob uenditus eſt à fratribus ſuis triginta argenteis,Gen. 37. & ab eiſdem in ciſternam ueterem coniectus, poſteaq; in carcerem miſſus,eò quia noluit acquieſcere Dominæ ſuæ ſolicitanti ſeſe ad adulterium.Et hoc totum adumbratio quædam fuit Chriſti Saluatoris noſtri,quem diſcipulus ſuus Iudas triginta uēdidit argēteis,cùm eſſet unus ex Apoſtolis ſuis, H
quos ille oēs uocabat fratres,qui fuit poſitus in carcere Pilati gētilis, licet primò in carcere iudæorum ex inuidia phariſeorum, cū nollet aſſentire adulteræ ſynagogæ in peruerſis & iniquis cōſtitutionibus,quas cōtra deū, & ipſius legē conſtituerat, tametſi in omnibus ei inſeruiret uti dominæ, ad ſuam ſalutem neceſſariis. Vide quàm pulchrè omnia ſibi reſpondeant. Ioſeph uocatur augmentum, & præfectus.Chriſtus uerò omnia bona noſtra auxit, ſacramenta,ſcientiam,uirtutes,ſtatus,religionem,Dei cultum,diuinorum notitiam,fidelium numerum, & ſanctorum, Princeps eſt,& rector fratrum, Dominuſq; cæli & terræ. Ioſeph dilectiſſimus patri. Et Chriſtus antonomaſicè filius patris cæleſtis dilectus. Ioſeph pulchra facie,Chriſtus uerò ſpecioſus forma præ filiis hominum,pſ.44. Ioſeph adorant pater & fratres, Chriſto uerò curuantur Maria,Ioſeph,& diſcipuli ipſius.Ioſeph Saluator mūdi, & ſtabilimentum populi dictus eſt.Eccleſiaſtici 49 Et Chriſtus firmamentum,& ſalus eſt mundi. Patriarcha ille ſanctiſſimus & ſingulare patientiæ exemplum Iob,expoliatus primò omnibus bonis & filiis ſuis, deinde ul- L
cere peſſimo percuſſus à ſatana à planta pedis,uſq; ad uerticem capitis, adeò ut teſta ſaniem raderet ſedens in ſterquilinio,& poſtremò à propria uxore ibi deſpectus,quid aliud ſignificabat,quàm Chriſtum nudum in cruce,& expoliatum omnibus ſuis bonis,ac diſcipulis,à plantaq; pedis uſq; ad uerticem capitis uulnerādum,& à ſynagoga deridendum, quæ ipſius erat uxor? Iob enim interpretatur dolens uel gemens,& Chriſtum uirum dolorum appellauit Eſaias, nempe quòd in anima,& omnibus partibus corporis plenus fuerit doloribus. Iob orientalis, & Chriſti regio oriens,à ſūmo enim cælo egreſſio eius,unde eum orientē appellauit Zach. c. 6. dicens. Ecce uir,oriens nomen eius. Ditiſſimus etiam fuit Iob inter omnes orientales,& Chriſtus diuitiæ eſt mundi,ac omnes gentes in conſpectu eius tanquam nihil. Iob habitauit in terra Hus,quæ interpretatur conſilium, de Chriſto autem ſcriptum eſt, Ego ſapientia habito in conſilio. De Iob teſtatus eſt Deus per ſe,& per ſcripturam,quòd erat uir ſimplex,rectus,timens Deum,recedens à malo,& quòd non erat ei ſimilis in terrā,ſimiliter quod docuit plurimos,& confortauit, ac iuge ſacrificium pro filiis ſuis obtulit, Chriſtum uerò ſcimus plenum fuiſſe Spiritu ſancto,ſcientia,gratia,uirtutibus,ac doctorem fuiſſe populorum,ſimiliter & robur,ac firmamentum imbecillium,& fragilium, & quod à die cōceptionis ſuæ nunquam ceſſauit ſacrificium pro omnibus nobis offerre, inſomneſq; ſæpè in orationibus,& lachrymis pro nobis noctes duxit, neq; aliqua creatura,fuit ei ſiue in cælo,ſiue in terra ſimilis,non ſolum quia Deus fuit & homo, uerùm quia omnes omnium hominum,& angelorum uirtutes collatæ ad Chriſti uirtutes,nitorem,decoremq; ſuum amittunt. Vnde ſponſa in Cant. cap. primo,inquit,nolite conſiderare me,quòd fuſca ſim,quia decolorauit me ſol. Qui te fuſcam dicit ò ſponſa,quæ pulcherrima mulierum diceris in cāticis,intelligebat profectò,quòd,quantacunq; tua eſset pulchritudo,nulla eſset,ſi ad pulchritudinem gratiarum,& uirtutum ſolis iuſtitiæ compararetur. Quòd uerò Iob à tanta

proſperitate

prosperitate subito in tantam deiectus calamitatem, apertè significabat, id quod in Christo passionis tempore, uisum fuit. Nam cùm solennissimè receptus fuerit quinq; retro diebus à toto populo Hierosolymorum inclamãte, osanna filio Dauid, subita tamen & repētina mutatione idem populus ad eum, usq; ad mortem persequendum, conuersus est. Et cùm uenerunt ad eum consolandũ tres eius amici, non cognoscebant eum, hoc nimirum significat, quod Esaias, magis ut euangelista, quàm ut Propheta, ait cap. 53. Non est species ei, neq; decor. & uidimus eum, & non erat aspectus. Et ubi cognouerunt eum, exclamantes plorauerunt, scissisq; uestibus, sparserunt puluerem super caput suum in cælum, neq; tamen ei loquebantur uerbum, quia uidebant dolorem eius esse uehementem, figurantes quippe dolorem, luctum, & taciturnitatem, quam beatissima uirgo, euangelista Ioannes, tres Mariæ, & aliæ sanctæ, ac piæ mulieres habituræ erant

M stãtes iuxta crucẽ Saluatoris mutæ, & stupefactæ de admirabili spectaculo, quod uidebant. Agnus etiam Paschalis, cuius sanguine ex præcepto Domini ungentes israelitæ utrunq, postem, Exo. 12. et super liminaria domorum suarum, defenderũt se ab angelo percutiente, qui percussit omnia primogenita ægypti, figura fuit mansuetissimi agni, qui coràm tondente se, in passione obmutuit, & nõ aperuit os suum, & in ara crucis igne amoris, & doloris assatus est pro nobis, ut ipsius sanguine à deuastante angelo protegamur, quicũq; utrumq; postem animarum nostrarum, intellectum, scilicet, ac uoluntatem, ipsius sanguine resperserimus. Et ut apertum fieret, figuram fuisse passionis Dominicæ Agnum Paschalem (quanuis Iudæi nolebant eum interficere in Die festo, ne fortè tumultus fie

N ret in populo) admirabili Dei prouidentia factũ est, ut in festo Agni typici Agnus ille uerus pro nobis occideretur. Et sicut occiso Agno Paschali, & nõ antè, populus Israel egressus est de ægypto, ita sãcti patres, occiso Christo, egredi potuerũt, & non antè, de ergastulo Limbi. Serpens etiam æneus, quem erexit Moyses in

O deserto, ut eius, aspectu sanarẽtur, qui à morsibus serpentium peribant. Nume. 21. typus fuit (ut ipsemet Christus exposuit Ioannis. 3.) Saluatoris nostri, qui in cruce, passionis tempore exaltatus est, uti peccator serpentinus, ut nos attendentes in eum, & expendentes, quanta humilitate, patientia, & charitate patiebatur, sanaremur ab infirmitatibus superbiæ, inuidiæ, & aliorum uitiorũ, quæ morsibus, & astutia dæmonum incurreramus. Sed ne tædio afficiam legentes, mittã apertissimas alias figuras, quæ in Regibus, patriarchis, dominis, sacerdotibus, & prophetis præcesserunt. Consentaneum enim fuit, ut in supradictis ueluti in omnium ordinum primordiis, eius passio exprimeretur, eò quòd Rex, Dominus, Pater, Prophetarum lumen, & sacerdos, passurus erat.

Postremò applicanda sunt supradicta omnia ad nostrum spiritualem profectum. Caput. XXII.

A SI uolumus grandia mysteria supradicta nosse, sentiat unusquisq; nostrum, ac meditetur in se, quæ in Christo Iesu fuerunt, iuxta illud beati Pauli ad Philip. 2. Hoc enim sentite in uobis, quod & in Christo Iesu, Ibi proculdubio inueniemus magna, & intellectum nostrum exuperantia mysteria. Vnde Esa. 9. Eum admirabilem appellandum prædixit, quia omnẽ captum, & intelligentiam nostram exuperat in se, in suis uerbis, operibus, & passionibus.

& paſſionibus. Perpendamus omnes, quæ in Chriſti paſſione fuerunt, quia inde regulam uitæ, doctrinam morum, documenta totius Sāctitatis, & ſpirituales profectus colligemus. Quid putamus eſſe paſſionem & mortem Chriſti? Nempè inter omnia opera Dei, eam maximè nobis fuiſſe mirabilem, lamentabilem, & utiliſſimam, dicunt doctores, ſine illa enim neq; ſaluari de communi lege, neq; dānationem euadere poteramus, neq; redire in gratiam Dei. Itaq; paſſio Chriſti remiſſio eſt omnium peccatorum noſtrorum, reconciliatio hominum cum Deo, uictoria dæmonis, ſalus mundi, reſeratio myſteriorum abſconditorum, apertio regni cælorum, & deniq; ſingularis mundi doctrina. Per ipſam liberati ſumus à tyrānica dæmonis captiuitate, & libertate donati, per ipſam redempti ſumus, per ipſam adoptati in filios Dei, ex peccatoribus facti iuſti, ex immundis ſancti, ex inimicis beneuoli, ex filiis iræ filii gratiæ, & hæredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe. In ipſa intelligimus quid ueteres ſignificarent figuræ. Ab illa uirtutem ſuam habent ſacramenta. Ipſius gratia augemus uirtutes, & in chariſmatibus proficimus ſpiritualibus. Deniq; ab ea habemus omnia beneficia à Deo nobis poſt Adæ lapſum collata, & ſi illam bene contemplemur, diſcemus profectò in ipſa charitatem, cùm pro ſeruis ingratis, & malis, omnium dominus extrema paſſus ſit ſupplicia. Iuſtitiam uidebimus, quia omnia debita noſtra pretio ſui ſanguinis exoluit. Liberalitatem, dum ſe totum nobis ille impendit. Patientiam dum coràm tondente ſe, obmuteſcit. Fortitudinem, & Magnanimitatem, dum iniuſtas accuſationes, & contumelias, ac falſa in ſe teſtimonia paruipendit. Humilitatem, & obedientiam, dum pro noſtra ſalute, & per obedientiam patris acerbisſimæ morti ſe ſubdit. Pasſio quoq; Chriſti non modò eſt ſummè utilis, ſed eſt ex omnibus Dei operibus admirabilis, & maximis fœcūda myſteriis. Nam Deo non eſt difficile magna operari, ſed difficile uidetur, ꝙ qui omnium eſt auctor omniaq; ſuſtentat, & nutu ſuo gubernat, magna patiatur à ſuis creaturis, & labore ac triſtitia afficiatur ingenti. Excedit profectò omnem intelligentiam creatam myſterium incarnationis, neq; id quiſpiam hominum uel angelorum conſequi potuiſſet, niſi Deus illud nobis reuelaſſet. Fide fuit opus nos illuſtrari, ut rem adeò mirabilem crederemus. Sed & hoc myſterium excedi uidetur à myſterio pasſionis, & mortis. Eximium enim, & omnem ſcientiam ſuperuincens, Deum fieri hominem, immortalem mortalem, & ut quem cæli capere non poterant, fœmineo circumdaretur utero. Sed & aliquantò incredibilius (niſi Deus reuelaſſet) mihi uidetur, Deum pati, Deum anguſtiari, & præ mœrore ſudare guttas ſanguinis, Deum flagellari, Deum ſpinis pungi, Deum mori & ſepeliri. Angeli admirati ſunt, quando uiderunt rem adeò nouam. Dæmones ſtupefacti ſunt. Prophetæ, quando Deus eis hoc tantum myſterium reuelabat, & reuelare aliis præcipiebat, obmuteſcebant, & quidam ex eis dicebant, adhæſit lingua mea faucibus meis, & alius, Domine quis credet auditui noſtro? Alter quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? Similiter quis adhibebit fidem rei tā imperueſtigabili? Alius quoq;, Dn̄e audiui auditū tuum, & timui, uerè attonitus ſū, & ſtupore & timore corripior, dū audio, quod te factum prædicis. Hoc eſt autem, quod maximè admirari debemus, ꝙ Deus ſic ſeipſum exinaniuerit, ut nō modò nō uideretur Deus, ſed neq; homo, niſi abiectisſimus, & leproſus, percuſſuſq; à Deo, & humiliatus. Sed præter prædicta, Chriſti paſſio eſt etiam admodum lamētabilis, quia, ſi in aliquē uſum optandæ ſunt lachrymæ,

B

C

D

illas maximè optare debemus,ut defleamus eius pasſionē. Legimus enim Gen. .50. Ioſeph flentem in faciem patris cōcidiſſe,& cum lachrymis deoſculatū fuiſſe eum, neq; potuiſſe lachrymas continere,cùm uideret patrem morientē, tametſi in eximio honore,& non morte crudeli. Et nos ergo ſiccis oculis ſpectabimus patrem ſpirituum noſtrorum morte morientem acerbisſima? Timere certè debet,ſe eum non habere patrem,qui neq; dolore cōcutitur,neq; cùm meditatur, aut legit pasſionem Chriſti, effundit lachrymas. Vnde ſi quæratur, an Chriſti
E paſſio ſit deflenda,reſpondetur,ꝙ ſic,ob tria potisſimùm,& hæc uellem alta mēte reponeremus,quia gratiores lachrymæ noſtræ Deo erunt, ſi propter has tres cauſas defleuerimus. Primò quidem ex compasſione ipſius, cùm nunquam homo adeò fuerit afflictus in hac uita, nunquam tam tribulatus, & tam crudeliter uexatus,ſicut ipſe. Secundò flere debemus grauisſima,quæ in Deum ob pasſionem,& mortem Chriſti,ſunt crimina commiſſa,& generaliter omnium noſtrū peccata,quæ piisſimo Domino tanti doloris extiterunt cauſæ, atq; hoc præcipuè dolore cuperem ſemper condiremus dolores noſtros,quos ex compasſione habemus Saluatoris. Reflectamus igitur dolorem ipſum ſuper nos, qui tantarum ei pasſionum cauſam præſtitimus. Tertiò flendum eſt ex compasſione erga beatam uirginem,quæ maximè omnium,tempore pasſionis, crucifixionis,mortis,& ſepulturæ, poſt Chriſtum, afflicta eſt. Tanta enim fuit offenſa, ut totum mundum ad compasſionem,& luctum commouerit. Sol induit ſe ueſte lugubri,dum totus eſt ecclipſatus. Luna tincta ſanguine apparuit in teſtimonium in ſignis crudelitatis in Chriſtum commiſſæ. Terra contremuit tentans infandum
F à ſe excutere ſacrilegium,petræ ſciſſæ ſunt,monumenta aperta, uelum tēpli ſciſſum. Perpendamus in hoc ſeptimo articulo magnum myſterium,& admirabile diuinæ ſapientiæ conſilium,cùm pasſio Chriſti maximè fuerit utilis, maximeq; admirabilis,& lamentabilis.

De octauo Articulo qui eſt, Deſcendit ad inferos, Tertia die reſurrexit à mortuis. Caput. .XXIII.

CVM Articulus ſit, Chriſtum ad inferos deſcendiſſe,& non posſit intelligi ratione diuinitatis,ſecundum quam eſt ubiq;, nec ratione cor
A poris, ſecūdum quod fuit in Sepulchro, reſtat,ꝙ intelligatur ratione animæ. Anima igitur Chriſti deitati coniuncta deſcendit in Infernū, locumq; imum,in quo erant iuſti,qui detinebantur ibidem ob reatū peccati primi parentis,qui uulgò ſolet limbus patrum appellari, deſcendit inꝗ; non ſecundum ſolam uirtutis ſuæ operationem,& manifeſtationem, in uinctorum liberatione,& aduerſariorum ſpoliatione (quod utiq; ſi uoluiſſet, facere potuiſſet) ſed etiam ſecundum præſentiæ exhibitionem, & asſiſtentiā, ut re uera anima Xp̄i ſanctisſima, diuinitati unita præſens fuerit, ſeq; ipſam exhibuerit eidē loco, quo ſancti patres aduētum eius præſtolabantur, ut quemadmodum his,qui in terra, iuſtitiæ ortus eſt ſol (ut inquit Dama. lib.3. orthodoxæ fidei.c.29.) ſic & his, qui ſub terra in tenebris,& in umbra mortis ſedebant, lux appareret,& ut quēadmodum in terra euangelizauerat pacem, captiuis remisſionem, cæcis uiſum, & credentibus, factus eſt cauſa ſalutis æternæ, incredulis autem, infidelitatis improperium,& redargutio, ſic & iis, qui in inferno erant exhiberet ſe præſentem, ut ipſi omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quòd autem

autem ſecundum ueritatem, & præſentiam deſcenderit ad inferna, liquido conſtat ex eo loco pſalmi.15. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, cùm non niſi de anima, quæ in inferno aliquando fuerit, non tamen ibidem derelicta, aptè quiſpiam dixerit. Et beatus Petrus ad iudæos in actis Apoſtolorum c. 2. de Chriſto conteſtatur, quem Deus ſuſcitauit à mortuis, ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat illum ab eo teneri. Chriſtus uerò, ps. 29. ad patrem ait, Domine abſtraxiſti ab inferno animam meam, ubi manifeſtè indicat ſe ad infernum deſcendiſſe, aliòqui inde eductus non eſſet. Et ps.70. Côuerſus uiuificaſti me, & de abyſſis terræ iterum eduxiſti me, ideſt de profunda uoragine inferni ſuſcitans me, rurſus in uitam me reuocaſti. Et Zacha. c.9. ad Chriſtum. Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti uinctos de lacu, in quo non erat aqua. Beatus uerò Paulus ad Ephe. 4. inquit. Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primò in inferiores partes terræ, ideſt ad inferos, ut exponit gloſa: cuius probatio præmiſſa eſt, quia captiuam duxit captiuitatem, quã inde traxit. Et beatus Ambroſius eundem Apoſtoli locum ad literam exponens, continuò uerbis Apoſtolicis ſubnectit. Verum eſt, quia ideò deſcendit, ut aſcenderet, non ſicut homines, qui ad hoc deſcenderunt, ut illic remanerent. Ex ſententia enim tenebantur apud inferos, quæ ſententia Saluatorem tenere non poterat, quia uicit peccatum. Triumphato ergo diabolo, deſcendit in cor terræ, ut oſtenſio eius, prædicatio eſſet mortuorum, ut & quotquot cupidi eius eſſent, liberarentur. Nec poterat non aſcendere, qui ad hoc deſcenderat, ut ui poteſtatis ſuæ, calcata morte, cũ captiuis, quorum cauſa pati ſe permiſit, reſurgeret, hæc ille. Ex quibus planè uerbis conſtat, apoſtolum eo loco ſermonem facere de Chriſti deſcenſu ad inferos, licet ſufficeret nobis fidẽ habere huic articulo, quòd Chriſtus deſcendit ad inferos ex ſymbolo apoſtolorum. Hæc enim ſola (ceſſantibus cæteris aſſertionibus contra hæreticos, qui hunc Articulum ex ſacræ ſcripturæ literã minimè haberi aſſerunt) approbatio ſufficit, ut quiſq; indubitata mente adhæreat huius articuli ueritati. Dionyſius etiam Carthuſianus in elementatione theologica de incarnatione Chriſti, propoſitione. 126. de huiuſmodi deſcẽſu ad inferos, inquit, Paſſionis tẽpore ſeparata ẽ anima Chriſti à ſuo corpore, & ẽ côuerſo, ideò uerè mortuus eſt, utrunq; tñ manſit uerbo æterno, ac diuinæ naturæ unitum. In puncto. n. mortis anima Chriſti deſiit informare, & uiuificare corpus ipſius, & receſſit ab eo realiter, atq; localiter, deſcẽdendo in limbũ ſanctorũ patrũ, quos protinus uiſitans, ſua illuſtrauit pſentia, qui eodẽ momento à ſuperbeatiſſima trinitate repleti ſunt lumine gloriæ, & Deũ uidere cœperũt facie ad faciem, quia iam ſatisfactũ fuerat per Chriſtum pro originali peccato, pro cuius reatu detinebantur ibidem. Idcirco obſtaculo illo deleto, mox in ſpirituali paradiſo ſunt conſtituti, hoc eſt in diuinæ eſſentiæ beatifica uiſione. Vnde Saluator noſter in cruce latroni dixit, Lucæ.23. Hodie mecum eris in Paradiſo. Hic autem deſcenſus ad inferos fuit conueniens, ſecundum beatum Tho. par.3. ſuæ ſummæ. q.52. art. primo, ex tribus rationibus. Primò, quia ipſe uenerat pœnam noſtram portare, ut nos à pœna eriperet, ſecundum illud Eſa 33 Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ex peccato autem, homo incurrerat non modò mortem corporis, ſed etiam deſcenſum ad inferos, ideò ſicut conueniens fuit eum mori, ut nos à morte liberaret, ita decens fuit, eum deſcendere ad inferos, ut nos ab illo deſcenſu liberaret. Vnde dicitur Oſeæ. 13. Ero mors tua, ò mors

ero morſus tuus inferne. Secundò, decentiſſimum erat, ut uicto diabolo per paſſionem, uinctos eius eriperet, qui detinebantur in inferno, ſecundũ illud ad Coloſ. 2. Expolians principatus & poteſtates, traduxit cõfidenter palã. Tertiò, ut ſicut poteſtatem ſuã oſtendit in terra uiuendo & moriendo, ita eandem oſten-
G deret in inferno, ipſum uiſitando, & illuminando. Vnde dicitur in ps. 23. Attollite portas principes ueſtras, glo. ideſt principes inferni, auferte poteſtatem ueſtrã, qua uſq; nunc homines in inferno detinebatis, ut ſic in nomine Ieſu omne genu flectatur, non ſolùm cæleſtiũ, ſed etiam infernorũ, ad Phil. 2. Paſſio enim Chriſti ex quo fuit uniuerſalis humanæ ſalutis cauſa, applicari debet ad ſingulares effectus, per aliquid ſpeciale. Vnde ſicut uirtus Chriſti paſsionis applicatur uiuentibus, per ſacramenta configurantia nos paſsioni Chriſti, ita etiam applicata eſt mortuis, per deſcenſum Chriſti ad inferos, propter quod ſignanter dicitur, Zacha. 9. Quòd eduxit uinctos de lacu in ſanguine teſtamenti ſui, ideſt per uirtutẽ ſuæ paſſionis. Diuus Bona. 22. diſt. 3. inquit, ꝙ nomine inferni aliquãdo pœna aliquando pœnæ locus, intelligitur, & ſecundũ hoc, duobus modis poteſt aliquis dici deſcendere ad inferos, aut quia uidelicet, deſcendit ad pœnam, aut quia de-
H ſcendit ad locum pœnæ. Primo modo non conuenit Chriſto, cùm in eo nec fuerit pœna damni, nec pœna ſenſus. Secundo uerò modo competit ſibi, eò quia deſcendit quantum ad illam partem, in qua erãt iuſti, qui detinebantur meritò peccati primi parentis, quæ quidem pars conſueuit limbus appellari: ad illam inquã partem deſcendit non compulſus neceſſitate, ſed ſua uoluntate, & poteſtate. Ratio autem quare uoluit deſcendere ad eripiendos illos, qui tenebantur ibi cõpediti, cùm etiã facere poſſet hoc non deſcendendo, fuit duplex, uidelicet pro-
I pter conſolationem uinctorum, ut inquit Damaſc. ubi ſupra, magna quippè fuit conſolatio de præſentia ipſius animæ Ieſu Chriſti, & maximæ fuit dignationis in hoc oſtenſio, quòd ipſe perſonaliter uoluit deſcendere ad eos Secundò propter confuſionem aduerſariorum, ut ipſi dæmones confunderentur, ex ſua præſentia, & ſicut uicerat eos in terra, in natura aſſumpta, ſic anima eius de eiſdẽ triũpharet
L apud inferos, ipſos inuitos expoliando. Si uerò quæratur, an Xp̃us deſcẽderit ad infernum damnatorum. Reſpondet diuus Tho. ubi ſupra art. 2. ꝙ dupliciter dicitur eſſe aliquid alicubi, uno modo per ſuum effectum, & hoc modo Chriſtus in quemlibet infernorum locum deſcendit, aliter tamen, & aliter, nã in inferno dãnatorum habuit hunc effectum, quòd deſcendens ad inferos, eos de ſua incredulitate, & malitia confutauit. Illis uerò, qui detinebantur in purgatorio, ſpem cõſequendæ gloriæ dedit, ſanctis autem patribus, qui pro ſolo originali detinebantur in inferno, lumen æternæ gloriæ infudit. Alio modo dicitur aliquid eſſe ali-
M cubi per ſuam eſſentiam, & hoc modo anima Chriſti deſcendit ſolum ad locum inferni, in quo iuſti detinebantur, ut quos ipſe per gratiam interius uiſitabat ſecundum diuinitatem, eos etiam ſecundum animam uiſitaret, & loco. Sic ergo in una parte inferni exiſtens, effectum ſuum aliqualiter ad omnes inferni partes deriuauit, ſicut & in uno loco terræ paſſus, totum mundum ſua paſſione liberauit. Sed quia (inquit diuus Auguſtinus, in libro tertio, de ſymbolo ad catechumenos cap. 7. Totus filius ad patrem, totus in cælo, totus in terra, totus in uirginis utero, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiſo, quò latronem introdu-
N xit, quærendum eſt, cùm anima Chriſti ſeparata fuerit à corpore, quomodo uerificatur dictum Auguſtini, ꝙ totus ſit in inferno? Reſpondet idem Tho. ubi ſupra

pra art.3. ꝙ masculinum genus,ut totus refertur ad hypostasim, uel personam. Neutrum autem genus,ut totum,pertinet ad naturam In morte autem Christi, licet anima fuerit separata à corpore,neutrum tamen fuit separatum (ut dictum est supra) à persona filii Dei, ideò in illo triduo mortis Christi dicendum est, ꝙ totus Christus fuit in sepulchro,quia tota persona fuit ibi per corpus sibi unitũ. Et similiter totus fuit in inferno,quia tota persona Christi fuit ibi ratione animæ sibi unitæ. Totus quoq; Christus,idest persona eius,quæ est persona uerbi, siue ipsum diuinum uerbum,tunc etiam erat ubiq;. Traxit quoq; moram post eius mortem anima Christi in inferno usq; ad horam resurrectionis, secundum illud,quod dicit beatus Petrus Act. 2. Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni,iuxta quod imposibile erat teneri illum ab eo. Statim enim ꝙ Christus ad infernum descendit, sanctos ibi existentes liberauit, non quidem educendo eos de loco inferni, sed in ipso,eos luce gloriæ illustrando. Conueniens tamen fuit,ut tandiu anima eius remaneret in inferno, quãdiu corpus manebat in sepulchro,& licet uectes inferni dicantur impedimenta,quibus sancti patres de inferno exire prohibebantur propter reatum culpæ primi parentis;Christus tamen statim ut descendit ad inferos,uirtute suæ passionis, & mortis,confregit, & licet dixerit in cruce latroni,hodie mecum eris in paradiso, hoc intelligendum non erat de paradiso terrestri,sed de spirituali, in quo esse dicuntur quicunq; diuina gloria perfruuntur. O

An Christus ad inferos descendens,solos sanctos patres, an aliquot etiam damnatos,uel qui in Purgatorio erant, aut pueros decedentes cùm solo originali peccato,inde liberauerit, Caput. .XXIIII.

AD primam partẽ respondet diuus Augustinus in sermone secũdo,de descensu Christi ad inferos in die Paschatis, ꝙ Xp̃us, quãdo ad inferos descendit,portã inferni,& uectes confregit,& oẽs iustos, qui originali peccato astricti tenebantur,absoluit. Beatus uerò Tho. ubi supra art.5.inquit.Quòd Christus descẽdens ad inferos operatus est in uirtute suæ passionis,per quam liberatum est genus humanum,non modò à peccato, sed ẽt à reatu pœnæ,cui homines erant duobus modis astricti. Vno modo pro peccato actuali,quod quilibet in sua persona commiserat, alio modo pro peccato totius humanæ naturæ,quod à primo parente in omnes originaliter deuenit, ad Rom. .5. cuius quidẽ peccati pœna est mors corporalis,& exclusio à uita gloriæ, ut patet Gen 2. &.3. Nam Deus hominem de paradiso post peccatum eiecit,cui ante peccatum mortem fuerat comminatus,si peccaret. Et ideò Christus descendens ad inferos uirtute suæ passionis,ab hoc reatu sanctos absoluit,quo erãt à uita gloriæ exclusi,ne possent Deum per essentiam uidere,in quo consistit nostra beatitudo,saltem initiatiuè. Per hoc autẽ sancti patres detinebantur in inferno, quia eis ad uitam gloriæ,propter peccatum primi parentis,aditus non patebat, & sic Christus descendens ad inferos, sanctos patres ab inferis liberauit, unde contulit eis adeptionem gloriæ, & per consequens soluit eorum dolorem, quem patiebantur ex dilatione gloriæ,ex cuius tamen spe magnum habebãt gaudium, iuxta illud Ioannis.8. Abraham pater uester exultauit, ut uideret diem meum, uidit, & gauisus est. Quare Augustinus in epistola.99.ad Euodium inquit. C

D Quòd à quibusdam, scilicet à sanctis patribus secundum beatificam præsentiam suæ diuinitatis, nunquam recesserit, inquantum uidelicet ante aduentum Christi erant beati in spe, licet nondum essent perfectè beati in re. Sancti igitur patres, dum adhuc uiuerent, liberati fuerunt per fidem Christi ab omni peccato tam originali, quàm actuali, & à reatu pœnæ actualium peccatorum, non tamen à reatu originalis peccati, per quem excludebātur à gloria, nondum soluto precio redemptionis humanæ, sicut etiam nunc fideles Christi liberantur per baptismum à reatu actualium peccatorum, & à reatu originalis, quantum ad exclusionem à gloria, qui tamen remanent adhuc obligati reatu originalis peccati, quantum ad necessitatē corporaliter moriendi. Renouantur enim secundū Spiritum, sed nondum secundum carnem, iuxta illud ad Rom. 8. Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus uerò uiuit propter iustificationem. Statim igitur, Christo mortuo, anima eius ad infernum descendit, & suæ passionis fructum exhibuit sanctis in inferno detentis, quanuis ex loco illo non exierint, Christo apud inferos commorante, quia ipsa Christi præsentia pertinebat ad
E cumulum gloriæ. Eius enim descensus ad inferos illis solis liberationis contulit fructum, qui fuerunt Christi passioni coniuncti, per fidem Charitate formatam, per quam peccata tolluntur. Illis autem, qui erant in inferno damnatorum, aut qui penitus fidem passionis Christi non habuerunt, sicut infideles, aut si fidem habuerunt, nullam conformitatem habebant ad charitatem Christi patiētis, nec à peccatis suis erant mundati, descensus iste Christi ad inferos non contulit libe-
F rationem à reatu pœnæ infernalis. Pueri etiam decedentes cum originali in descensu Christi ad inferos non fuerunt liberati. Vnde ad Rom. 3. inquit Apostolus, quòd Deus proposuit Christum propitiatorem per fidem in sanguine eius. Pueri modò, qui cum solo peccato originali decesserunt, nullo modo participes erant fidei Christi, & ex consequenti non perceperunt fructum propitiationis
G Christi, ut per ipsum ab inferno liberarentur. In solis enim ipsis effectum liberationis habuit Christi descensus ad inferos, qui per fidem, & charitatem, passioni Christi coniungebantur, in cuius uirtute, descensus Christi ad inferos liberatorius erat. Pueri autem, qui cum originali decesserant, nullo modo fuerant coniuncti passioni Christi per fidem, & dilectionem. Neq; enim fidem propriam habuerant, ex quo carebant usu liberi arbitrii, neq; per fidem parentum, aut per aliquod fidei sacramentum fuerant ab originali mundati, & ex consequenti talis descensus eos non liberauit ab inferis. Et licet Sancti Patres adhuc tenerentur astricti reatu originalis peccati, inquantum respicit humanam naturam, tamen liberati erant per fidem Christi ab omni macula peccati, ideò capaces erāt illius liberationis, quam Christus attulit descendens ad inferos, quod de pueris dici
H non potest. Vnde sicut peccatum Adæ ad eos tantùm peruenit, qui per seminalem rationem carnaliter ab eo descenderunt, ita gratia Christi ad illos tantùm peruenit, qui spirituali regeneratione eius membra sunt facti, quod non competit pueris decedentibus cum originali peccato. Sed quid dicendum de animabus existentibus in Purgatorio, an eas liberauerit Christus in suo descensu ad inferos? Respondet beatus Gregorius. 13. moralium dicens, Dum conditor ac redemptor noster, claustra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit,
I nos illò ire non patitur, unde iam alios descendendo liberauit. Patitur autē nos ire ad purgatorium, & ex consequenti descendens ad inferos animas à purgatorio

rio non liberauit. Vnde diuus Tho. ubi supra art 8. ait. Quòd descensus Christi ad inferos liberatorius fuit (ut dictum est supra) uirtute passionis illius. Passio autem eius non habet temporalem uirtutem,& transitoriam,sed perpetuam, secundū illud ad heb. x. Vna oblatione consummauit in sempiternū sanctificatos. Et sic patet,quòd nō habuit tunc maiorem efficaciam passio Christi, quàm nunc, ideò illi qui fuerunt tales,quales nunc sunt,qui in purgatorio detinētur, non fuerunt à purgatorio liberati per Christi descensum ad inferos. Si qui autē inuenti sunt tales,quales etiam nunc uirtute passionis Christi à purgatorio liberātur,nihil prohibet,per dictum Christi descensum ad inferos, à purgatorio esse liberatos. Aliquibus tamen fuit illud beneficium collatum,illis uidelicet, qui iā sufficienter purgati erant,uel etiam,qui,cùm adhuc uiuerent,meruerūt per fidē & deuotionem ad mortem Christi,ut eo descendente liberarentur à temporali purgatorii pœna. Diuus tamen Bonauentura.22.dist. tertii.q. 5. breuissimè absoluit dubium de pueris,& damnatis,dicens, quòd liberauit eos duntaxat, pro quibus patiebatur,quantum ad efficaciam,qui soli erant electi. Ad illos ergo se extendit,qui membra eius effecti erant per fidem, uel per aliquod fidei sacramētum ,cuius modi non sunt pueri præfati. Dictus etiam sanctus ultimò, quò ad hunc articulum, quærit, an statim post mortem introduxerit electos in cælum, & dicit expresse, quòd non. Vnde Micheæ. 2. dicitur de Christo, Ascendit pandens iter ante eos, sed Christus non ascendit ad cælum, usq; ad quadragesimum diem post resurrectionem : & ex consequenti, nec animæ Sanctorum. Ideò eædem animæ non statim, post mortem Christi, perductæ sunt in cælum,quantum ad locum,uerùm statim, post resolutionem animæ Christi à corpore in eiusdem descensu ad inferos, uiderunt lumen æternum, & beatæ factæ sunt,& patefactum est cælum eis,quantum ad præmium. Vnde in loco etiā infernali existentes habuerunt Paradisum,& apertam Dei uisionem, quæ est uita æterna, modo præexposito. Io. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te, & quem misisti,filium tuum.Licet igitur beatitudinem statim post Christi mortem habuerint,nō tamen locum beatitudinis statim adepti sunt,quoniam ipse Christus debuit in omnibus primatum tenere,ut primogenitus esset in multis fratribus,tanquam caput omnium. Resurrectio autem Christi,& eius ascēsio differri debuit,propter nostræ fidei confirmationem. Ideò enim dilata fuit resurrectio, ut ostenderetur,quòd uerè Christus mortuus fuerit, itidem dilata fuit ascensio, ut per multa argumenta ostenderetur,quòd uerè Christus resurrexerit, secundū quòd dicitur act. primo. Præbuit semetipsum in multis argumentis apparens eis. Quoniam ergo nulla anima in cælum debuit ascendere ante Christum, & Christi ascensio,propter nostram salutem,debuit differri, hinc est, quòd animæ sanctorum nec statim fuerunt de limbo eductæ, nec in cælesti paradiso fuerunt (stante diuina dispēsatione hoc faciēte ad nostram salutem) statim collocatæ. In morte autem fuit aperta ianua subitò,quo ad meritū. In resurrectione uerò,quātum ad egressum de limbo. Et in ascensione,quantum ad ascensum in cælum. Limbus olim dicebatur sinus Abrahæ,quia ibi Abraham fuit, sed nunc cælum Empireum dicitur sinus Abrahæ,quia iam est ibi Abraham. A nullo prædictorum locorum est trāsitus modo ad alium. Verùm olim à tertio, idest purgatorio erat transitus ad quartum,scilicet limbum sanctorum patrum: cùm purgati à tēporali pœna transirent ad locum iustorum,& purgatorum. Ex quibus patet quare

re cantamus,libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu , ubi infernus ſumitur pro purgatorio ,ſicut & ibi ſumitur pro limbo , quando dicitur, Chriſtū ad inferos deſcendiſſe,uel infernū deſtruxiſſe.

In duobus præcedentibus capitibus uiſum eſt de prima parte octaui articu li,uidelicet de deſcenſu Chriſti ad inferos, conſequenter uidendum eſt, de altera eius parte,Reſurrectione ſcilicet illius. Caput. XXV.

A CHriſtus Dominus noſter tertia die ſurrexit à mortuis,reſumēdo corpus,nō quale prius habuit,ſed impaſſibile,& immortale. Caro enim Chriſti , quæ in natiuitate floruit , in paſſione aruit, per gloriā reſurrectionis refloruit,& renouata eſt,ut aquilæ iuuentus Chriſti, ꝑs. 102. Tunc leo catulum ſuum ſuſcitauit. Tunc Phœnix reuixit. Tunc ut dicitur Hiere.16. Figulus ex eodem luto fracti uaſis,fecit uas aliud , ſicut placuit in oculis eius . Tunc Ionas de uentre Ceti illæſus exiuit. Tunc ueſtitum eſt candelabrum auro . Tunc ſuſcitatum eſt tabernaculum Dauid,quod cecidit. Tunc refulſit ſol, qui prius erat in nubilo . Tunc uiuificatum eſt granum frumenti,quod cadens in terram mortuum fuerat.Tunc Ceruus reſumpſit cornua. Tūc Samſon tulit portas cum poſtibus. Tunc Ioſeph eductus de carcere conſtituitur Dominus Aegypti . Tunc conſciſſus ſaccus circūdatur lætitia . Reſurrectionis Chriſti ueritas patet,ex multis ſcripturæ locis,& præcipuè Luc.ultim. Vbi dicitur.Oportebat Chriſtum pati,& reſurgere,à mortuis . Manifeſtatur & per angelos,qui non mentiuntur Matt. 28. Reſpondens autem angelus dixit mulieribus , quem quæritis ? ſurrexit,non eſt hic.Per inimicos,quorum ualidiſſimum eſt teſtimonium . Matt. ultimo, ubi dicitur . Ecce quidam de cuſtodibus uenerunt in
B ciuitatem,& nuntiauerunt Principibus Sacerdotum omnia,quæ facta fuerant,& congregati cum ſenioribus, conſilio accepto,pecuniam copioſam dederunt militibus,dicentes . Dicite,quòd diſcipuli eius nocte uenerunt , & furati ſunt eum uobis dormientibus,& ſi hoc auditū fuerit à Præſide,nos ſuadebimus ei,& ſecuros uos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt ſicut erant edocti,& diuulgatum eſt uerbum iſtud apud iudæos,uſqꝫ in hodiernum diem.Manifeſta etiam facta eſt per comeſtionem Luc. 24.Et quòd non habebat phantaſticum corpus,Ioan. 20. per tactum. Probauit etiam Deus noſter eam in eodem corpore,quo fuit
C facta per oſtenſionem cicatricum.Item probauit eam fuiſſe in corpore glorificato unito Deitati, & hoc per ingreſſum in domum ianuis clauſis. Probauit quoqꝫ eam multis apparitionibus. Apparuit enim quinquies in ipſa die reſurrectionis, ut habetur ex ſcripturis . Primò Mariæ Magdalenæ Ioannis .21,ei dicendo . Mulier quid ploras ? Secundò Mulieribus redeuntibus à monumento Matt.ultimo. Tertio, Petro Luc. 24. Quartò duobus diſcipulis euntibus Emaus, ibidē. Quintò Diſcipulis congregatis propter metum iudæorum ianuis clauſis,quādo Thomas non fuit cum eis, Ioannis.20. Item apparuit inter reſurrectionem , & aſcenſionem quinquies,ſcilicet. Thomæ cum aliis,ibidem. Diſcipulis piſcantibus ad mare Tiberiadis,Ioannis .21. Diſcipulis in Monte tabor , Matt. ultimo . In Hieruſalem , Marc. ultimo . Poſtremò quando comedit cum diſcipulis, Matt. & Lucæ ultimo,& Actorum primo . Concluditur enim act. 10. Quem Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri, non omni populo,ſed teſtibus præ-

ordinatis

ordinatis à Deo. Et ad hæc dico, quòd secundum beatum Tho. parte 3. q. 53. articulo primò. Necessarium fuit Christum resurgere propter quinq;. Primò quidem ad commendationem diuinæ iustitiæ, ad quã spectat exaltare illos, qui se propter Deum humiliant, secundum illud Luc. primò. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Quia igitur Christus propter charitatem, & obedientiam Dei, se humiliauit usq; ad mortẽ crucis, oportebat, quod exaltaretur à Deo usq; ad gloriosam resurrectionem, unde in eius persona dicitur in ps. 138. Tu cognouisti me, idest approbasti sessionem meam, humilitatem, & passionem, similiter & resurrectionem meam, idest glorificationem in resurrectione, ut glo. exponit. Secundò ad fidei nostræ instructionem, quia per eius resurrectionem confirmata est fides nostra, circa diuinitatem Christi. Vnde .2. cor. ult. dicitur. Et si crucifixus est ex infirmitate, uiuit ex uirtute Dei. Si enim Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est, & fides nostra, ut inquit Apostolus primæ cor. 15. unde glo. super illud ps. 29. Quæ utilitas in sanguine meo &c. quasi dicat, nulla. Si enim statim non resurgo, corruptumq; fuerit corpus meũ, nemini annunciabo, nullum lucrabor. Tertiò ad subleuationẽ nostræ spei, quia dum uidemus Christum resurgere, qui est caput nostrum, speramus & nos resurrecturos, unde idem Apostolus ubi supra. Si Christus prædicatur, quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in uobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Et Iob. 9.c. ait. Scio, uidelicet per certitudinem fidei, quòd redemptor meus uiuit, à mortuis resurgens, & ideò in nouissimo die de terra surrecturus sum, reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quartò ad informationem uitæ fidelium, secundum illud ad Rom. 6. Quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Et paulò post. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, ita & uos existimate mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo. Vltimò ad complementum nostræ salutis, quia, sicut per hoc, quòd mala sustinuit, humiliatus est moriendo, ut nos liberaret à malis, ita glorificatus est resurgendo, ut nos promoueret ad bona, secundum illud Apostoli ad Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Dico ultra, quòd conueniens fuit, Christũ die tertia resurgere, iuxta illud, Matt. 20. Tradent eum gentibus ad illudendum, flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget. Resurrectio enim Christi necessaria fuit, ut dictum est, ad instructionem fidei nostræ. Est autem fides & de diuinitate, & de humanitate Christi, nec sufficit unũ sine altero credere, & ideò ad hoc ut confirmaretur fides de ueritate diuinitatis illius, oportuit, quòd citò resurgeret, & quòd dicta resurrectio non differretur usq; ad finem mũdi. Ad hoc autem ut cõfirmaretur fides de ueritate humanitatis, & mortis eius, oportuit moram esse inter mortem, & resurrectionem. Si enim statim post mortem resurrexisset, uideri posset, quòd eius mors uera non fuisset, & per consequens nec resurrectio uera. Ad ueritatem igitur mortis Christi manifestandam, sufficiebat, quòd usq; ad tertiam diem eius resurrectio prorogaretur. Quia non contingit, quin intra triduum, si Christus non fuisset uerè mortuus, apparuissent in eo aliqua indicia uitæ. Ostenditur etiam secundum mysterium, quòd Christus una morte sua corporali, quæ fuit lux propter iustitiam, duas nostras scilicet animæ & corporis destruxit, quæ sunt ptopter peccatum tenebrosæ, ideò, ut dictum est, una die integra, & duabus noctibus permansit in morte, ut inquit beatus Augustinus

4 de Tri. Per hoc etiam ſignatur, quòd per Chriſti reſurrectionem, tertium incipiebat tempus. Nam primum fuit ante legem. Secundum ſub lege. Tertium ſub gratia. Incœpit etiam in Chriſti reſurrectione tertius ſtatus ſanctorum, quia primus ſub legis figuris fuit. Secundus ſub ueritate fidei. Tertius erit in æternitate gloriæ, quam Chriſtus reſurgendo inchoauit. Nec ex hoc ſequitur, quòd ſancti tertia die debeãt reſurgere, ſed differri uſq; ad uniuerſale iudicium, quia licet
M caput & membra conformentur in natura, non tamen in uirtute, cùm excellentior ſit uirtus capitis, quàm membrorum. Reſurrexit igitur Chriſtus circa diluculum, illuceſcente iam die, ad ſignificandum, quòd per ſuam reſurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat.

Quomodo Chriſtus poſt reſurrectionem uerum habuit corpus, & primò reſurrexit, fuitq; cauſa suæ reſurrectionis, ſimiliter & quomodo reſurrexit cum integritate carnis, corporeq; glorioſo, in quo cicatrices retinuit. Caput. XXVI.

QVO ad primam huius capitis partem dicendum, iuxta ſententiam diui Tho. 3. parte sum. q. 54. art. primo, quòd habuit uerum corpus,
A unde diſcipulis, qui conturbati exiſtimabant ſe spiritum uidere, ac ſi haberet corpus phantaſticum, dixit Luc. ultimo. Palpate & uidete, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Ideò ſecundum Damaſce. in 4. cap. 28. dicendum. Quòd illud dicitur reſurgere, quod cecidit, corpus autem Chriſti per mortem ceciderat, inquantum fuit ab eo anima ſeparata, quæ erat eius formalis perfectio. Quare oportuit ad hoc, quod eſſet uera Chriſti reſurrectio, ut idem corpus Chriſti iterato animæ ſuæ uniretur. Et quia ueritas naturæ eſt ex eſſentiali forma, conſequens eſt, ut corpus Chriſti, poſt reſurrectionem, & uerum corpus fuerit, & eiuſdem naturæ, cuius erat prius. Si enim dictum corpus fuiſſet phantaſticum, non fuiſſet uera reſurrectio. Vnde beatus Auguſtinus in ſermone tertio octauæ paſchæ, inquit, quòd quidam ſic diſputant. Si corpus erat, ſi hoc reſurrexit de ſepulchro, quod pependit in ligno, quomodo ianuis clauſis potuit ad diſcipulos ingredi? Et ipſemet eiſdem reſpondet. Si comprehendis modum, non eſt miraculum: ubi deficit ratio, ibi eſt fidei ædificatio. Et super Ioannem dicit. Moli corporis, ubi diuinitas erat, oſtia clauſa
B non obſtiterunt, ille quippè non eis apertis intrare potuit, quo naſcente, uirginitas matris inuiolata permanſit? Idem inquit beatus Gregorius, in quadam homil. de octaua Paſchæ. Chriſtus igitur reſurrexit ad immortalem gloriæ uitam. hæc modò diſpoſitio eſt corporis glorioſi, ut ſit ſpirituale, hoc eſt ſpiritui subiectum, ut dicit apoſtolus primæ cor. 15. Ad hoc autem, quòd ſit omnino corpus ſpiritui ſubditum, requiritur, quòd omnino actio corporis, ſubdatur ſpiritus uoluntati. Dicit enim Ariſto. 2. de Anima, quòd ad hoc ut aliquid uideatur, ſit per
C actionem uiſibilis in potẽtiam uiſiuam. Ideò quicunq; habet corpus glorioſum, ſecundum Tho. ubi ſupra, in poteſtate ſua habet, uideri, quando uult, & nõ uideri. Hoc habuit Chriſtus, non modò ex conditione ſui corporis glorioſi, ſed ẽt ex uirtute diuinitatis, per quam fieri poteſt, ut corpora etiam non glorioſa, miraculoſè non uideantur, ſicut legitur præſtitum fuiſſe beato Bartholomeo, ut ſi uellet uideretur, & non uideretur, nolens uideri. Chriſtus Dominus noſter ab

oculis discipulorum euanuit,nõ quia corrumperetur, aut resolueretur in aliqua inuisibilia,sed quia sua uoluntate desiit ab eis uideri,tã præsens,quàm recedens, per dotem agilitatis, de qua diffusè differemus in articulo.13.uidelicet,de carnis resurrectione. Accepit igitur in resurrectione gloriam claritatis, unde mutata est effigies,dum ex mortali effectus est immortalis,ut hoc sit,acquisiuisse uultus glo D riam,non uultus substantiam perdidisse,nec tamen illis discipulis in specie gloriosa apparuit,sed sicut in potestate eius erat,ut corpus suum uideretur, uel non uideretur,ita in potestate eius erat,ut ex eius aspectu formaretur in oculis intuentium, uel forma gloriosa,uel non gloriosa,aut etiam commista. Ad secundã partem uidelicet,quòd primò resurrexit,respondet beatus Paulus primæ cor.15.di- E cens,Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, ubi glo. Quia prius tempore,& dignitate surrexit. Sanctus Tho. ubi supra q.53.art.3.ait. Quòd resurrectio est reparatio à morte ad uitam. Dupliciter modò aliquis eripitur à morte. uno modo à morte duntaxat in actu, ut aliquis uiuere incipiat, postquã mortuus fuerat,alio modo ut aliquis liberetur non solùm à morte, sed etiam à necessitate moriendi,& à possibilitate:& hæc est uera & perfecta resurrectio,quia quãdiu aliquis uiuit subiectus necessitati moriendi,quodammodo mors ei dominatur,secundum illud ad Rom.8.Corpus quidem mortuum est propter peccatũ. Illud autem quod possibile est,secundum quid dicitur esse,uidelicet potentialiter. Et sic patet, quòd illa resurrectio,qua quis eripitur solùm ab actuali morte, est resurrectio imperfecta,qua quidam surrexerunt ante Christũ ad præmonstrandam,quasi in quodam signo,resurrectionem illius. Loquendo igitur de resurrectione perfecta,Christus est primus resurgẽtium,quia ipse resurgendo primò per F uenit ad uitam penitus immortalem,secundum illud ad Rom.6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Et licet resurrexerint multi cum Christo,Augustinus tamen sentire uidetur in Epistola ad Euodium,quòd resurrexerint iterum morituri. Ad idẽ pertinere uidetur, quod Hieronymus inquit super Matt. ꝙ sicut Lazarus resurrexit,sic & multa corpora sanctorum resurrexerunt, ut Dominum ostenderent resurgentem, quanuis hoc in sermone de assumptione sub dubio relinquat. Ad tertiã partẽ capitis supradicti uidelicet, ꝙ Xp̃us fuerit causa suæ resurrectionis,respõdetur affirmatiuè, quòd sic, unde ip̃e de se dicit Ioan.x: G Nemo tollit animam meam à me,sed ego pono eam, & iterum sumo eam, & sequitur,potestatem habeo ponendi animam meam,& iterum sumendi eam. Modò resurgere non est aliud,quàm iterato animam sumere,& ex consequenti,propria uirtute Christus resurrexit. Ideò dico,quòd tã anima Christi mortui,quam eius caro considerari potest dupliciter, uno modo ratione diuinitatis, alio modo ratione ipsius naturæ creatæ: respectu autem uirtutis diuinitatis, & cor- H pus reassumpsit animam,quam deposuerat,& anima corpus,quod dimiserat: & hoc modo Christus propria uirtute resurrexit,de quo secundæ cor.ultimo.Nam & si crucifixus est,ex infirmitate,sed uiuit,ex uirtute Dei. Si uerò consideremus corpus,& animam Christi mortui secundum uires naturæ creatæ, sic non potuerunt sibi inuicem reuniri, sed operæpretium fuit Christum à Deo suscitari, quã resurrectionem inquantum homo meruit à Deo. Ad quartam partem,uidelicet I quòd Christi corpus resurrexit integrũ,dico quòd sic, per illud Luc. ultimo.ubi Dominus post resurrectionem discipulis dixit,spiritus carnem & ossa nõ habẽt, sicut me uidetis habere. Dico igitur de mente dicti beati Tho. ubi supra.q.54.

art.2.

art. 2. quòd corpus Christi in resurrectione fuit eiusdem naturæ, sed alterius gloriæ. Vnde quicquid ad naturam corporis humani pertinet, totum fuit in corpore Christi resurgentis. Ad naturã autem corporis humani pertinent carnes, ossa, sanguis, & huiusmodi, ideò omnia ista in corpore Christi resurgẽtis fuerunt integraliter, alioqui non fuisset perfecta resurrectio, si non fuisset reintegratũ quicquid per mortem ceciderat. Vnde idem Dominus discipulis suis promisit, dicẽs
L Matt. x. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt, & Luc. 21. Capillus de capite uestro non peribit. Dicere uerò, quòd Christi corpus carnem, & ossa non habuerit, & alias humano corpori partes naturales, pertinet ad errorem Euchicis Episcopi Constantinopolitani, dicentis, quòd corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, & uentis, aereq; subtilius. Et quòd Dominus post confirmata corda discipulorum palpãtium, omne illud, quod palpari potuit, in subtilitatem aliquam redegit. Quod Gregorius super dicta loca Matt. & lucæ allegata, impugnat, quia corpus Christi post resurrectionem immutatum nõ fuit, secundum illud ad Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis &c. Si enim inconueniens fuit, ut Christus alterius naturæ corpus in sua conceptione acciperet, puta cæleste (ut Valentinus asseruit) multò maius fuit inconueniens, quòd in resurrectione, alterius naturæ corpus reassumpserit, quia corpus in resurrectione reassumpsit ad uitam immortalem, quod in conceptione assumpserat ad mortalẽ. Quinta pars fuit, quòd corpus Christi resurrexit gloriosum, iuxta illud Apostoli ad Philip. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori clari-
M tatis suæ, & hoc triplici ratione. Primò, quia resurrectio Christi exemplar fuit, & causa resurrectionis nostræ, ut habetur primæ cor. 15. Sancti autem in resurrectione habebũt corpora gloriosa, ut ibidẽ dicitur. Seminatur corpus in ignobilitate, resurget in gloria, unde cũ causa sit potior causato, & exẽplar exẽplato, multò magis corpus Christi resurgentis fuit gloriosum. Secundò quia per humilitatem passionis meruit gloriam resurrectionis. Vnde dixit ipsemet, nunc anima mea turbata est, quod pertinet ad passionem, & subdit postea, Pater clarifica nomen tuum, in quo petit gloriam resurrectionis, ut inquit idem Tho. ubi supra art. 3. Tertiò quia, ut dictum est supra, anima Christi à principio suæ cõceptio-
N nis fuit gloriosa per perfectam fruitionem diuinitatis: fuit autem dispensatiuè factum, ut ab anima gloriosa gloria non redũdaret in corpus, ut mysterium redẽptionis nostræ sua passione impleret, ideò peracto hoc mysterio passionis & mortis, statim anima in corpus per resurrectionem reassumptum, suam gloriam deriuauit, & sic factum est corpus illud gloriosum. Porrò, si corpus gloriosum non indiget cibo (sicut de iustis dicitur Apocalypsis. 7. quòd non esurient, neque sitient amplius &c.) quid est quòd credimus Christum caput nostrum, cuius resurrectio, ut cæteris prior, atq; præclarior, ita & cæterarum causa est, post resurrectionem suam manducasse? Dicit Beda, & beatus Gregorius, quòd id fecit, non
O quasi cibo indigens, sed ut eo modo naturam corporis surgentis astrueret. Dico ultra respondendo ad ultimam propositi capitis partem, uidelicet, quòd cum cicatricibus Christus uerè resurrexit, de quibus Dñus dicit Thomæ. Ioa. 20. Infer digitum tuum huc, & uide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis, quod congruum fuit propter quinq; respectus. Primò propter ipsummet Christum, unde Beda super Lucam inquit, ꝙ non ex impotentia curandi, cicatrices in resurrectione Christus sibi reseruauit,

sed

sed ut in perpetuum uictoriæ suæ circumferat triumphum, unde Augustinus. 22. de ciu. Dei cap. 20. ait, Quòd fortassis in cælesti regno, in corporibus martyrũ uidebimus uulnerum cicatrices, quas pro Xpi nomine pertulerũt. Nõ.n. deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam, quanuis in corpore, nõ corporis, sed uirtutis pulchritudo fulgebit. Secundò ad confirmandum corda discipulorum, circa fidem suæ resurrectionis, ut fecit in Thoma prout dictũ est paulò antè. Tertiò, ut patri pro nobis intercedẽs, quale genus mortis pro homine pertulerit, sẽper ostendat. P
Quartò, ut sua morte redemptis, quàm misericorditer sint adiuti, propositis eiusdem mortis indiciis, insinuet. Postremò, ut in iudicio quàm iustè dãnentur impii, ibidem denuntiet. Vnde ait beatus August. in lib. 2. de symbolo ad catechũenos, cap. 8. Sciebat Xps, quare cicatrices in suo seruaret corpore. Sicut .n. demonstrauit, Thomæ non credenti nisi tangeret & uideret, ita etiam inimicis uulnera demonstraturus est sua, ut conuincens eos, ueritas dicat. Ecce hominem, quem crucifixistis, uidetis uulnera, quæ inflixistis? agnoscitis latus, quod pupugistis, quoniã per uos, & propter uos apertum est, nec tamen intrare uoluistis? Ex quibus patet quòd cicatrices illæ in eius corpore semper remanebunt; quia, inquit beatus Augu. ad cõsentium epistola 145. De resurrectione carnis, ego proinde domini corpus, ita in cælo esse credo, ut erat in terra, quando ascendit in cælũ. Resurrectionem autem suam, ut habetur act. pri. ostendit multis argumentis saluator noster, non Q
ut argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem (quia talis probatio argumẽtatiua processisset ex aliquibus principiis, quæ si non essent nota discipulis, nil per ea eis manifestaretur, cùm ex ignotis nihil possit sciri. Si uerò essent eis nota, nõ transcenderet rationem humanã, & ita non essent efficacia ad fidẽ resurrectionis astruendam, quæ humanam excedit rationem). Sed ut argumentũ dicitur aliquod signum sensibile, quod inducitur ad alicuius ueritatis manifestationẽ, quo etiam modo, Arist. utitur nomine argumenti. Probauit igitur Xps resurrectionẽ suam discipulis per scripturæ auctoritatẽ quæ est fidei fundamentum, cùm dixit, R
Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, psalmis, & prophetis de me, ut habetur Luc. ult. Resurrectionis igitur signa ostẽdit Saluator discipulis suis propter duo. Primò, quia nõ erant corda eorum disposita ad hoc, ut de facili fidẽ resurrectionis acciperent, unde eos reprehendit dicens, ò stulti & tardi corde ad credendũ, Luc. ult. & Marc. ult. Exprobrauit incredulitatẽ eorum, & duritiã cordis. Secũdò, ut per huiusmodi signa eis ostẽsa efficacius eorum testimonium redderetur, secundum illud pri. Io. pri. Quod uidimus, & audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt, hoc testamur. Auctoritas uerò beati Ambrosii, quæ inquit, Tolle argumenta, ubi fides quæritur; similiter & dictum beati Gregorii, quòd fides nõ habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum, loquuntur de argumẽtis secundum humanam rationem procedentibus, quæ inualida sunt ad ea, quæ sũt fidei, ostendenda. Meritũ enim fidei est ex hoc, quòd homo ex mandato Dei credit, S
quod nõ uidet. Vnde illa sola ratio meritũ excludit, quæ facit uideri per scientiã, id quod ad credendũ proponitur. Huiusmodi aũt demonstratiuas rationes Xps non induxit ad suã declarandam resurrectionẽ, cuius typus fuit, ut ipsemet Dñs Io. 21. inquit, Ionas propheta, unde ad iudæos dixit. Generatio hæc praua signũ T
quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut .n. Ionas fuit in uentre Ceti tribus diebus, & tribus noctibus (quod, ut dictũ ẽ supra, per synecdochen intelligitur) ita filius hominis erit in corde terræ. Porrò in euãgelio ni-

hil eſt, quod tam ſæpè inculcet Xp̃s, tam euidẽter prædicet & p̃dicat, q̃; ſe paſſurum, & tertia die reſurrecturum, ut poſtquã factum fuerit, quod prædixerit, incõcuſſa fide teneremus, Xp̃m Deum & hominẽ, ut hæc omnia noſtræ ſalutis cauſa perageret, de cælis deſcendiſſe. Reſurrexit ergo Xp̃us pro nobis, ſicut paſſus eſt pro nobis. Primùm, ut eum, quẽ auctorẽ ſalutis noſtræ agnoſcimus, in quo omnẽ p̃ſidium incolumitatis noſtræ collocamus, immortalem ſciremus. Deinde, ut nos ſimul cũ illo, per pœnitentiã cõmortui peccatis, & per baptiſmũ cõſepulti, ſimul etiã cũ illo in nouitate uitæ reſurgeremus, ut quomodo Xp̃us ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus, ut excitati per gratiã, ac spiritum ipſius, ipſi piè uiuendo, & in mandatis Dei ambulando, ſeruiremus: Si enim mortui ſumus cum Xp̃o, ad Rom. 6. credimus, q̃ ſimul etiam uiuemus cũ illo. Quòd.n. mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel, q̃ autẽ uiuit, uiuit Deo. Ita & uos exiſtimate, uos mortuos quidem eſſe peccato, uiuentes autem Deo in Xp̃o Ieſu, mortificatos legi per corpus Xp̃i, ut ſitis alterius qui ex mortuis reſurrẽ

V xit, ut fructificetis Deo. Fructus aũt ſpiritus ſunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas: aduerſus quæ non eſt lex. Qui.n. ſunt X'p̃i, carnem ſuã crucifixerunt cum uitiis, & concupiſcentiis ad gal. 5. Et item, ſi conſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quæ ſuper terram. Mortui.n. eſtis, & uita ueſtra abſcõdita eſt cũ Xp̃o in Deo. Induite ergo uos, ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, uiſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, ſupportantes inuicem, & donantes uobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, ſicut & Dominus donauit uobis, ita & uos, ſuper omnia autem hæc, charitatem habete, quæ eſt uinculum perfectionis, & pax Chriſti exultet in cordibus ueſtris, in qua & uocati eſtis in uno corpore, & grati eſtote. Proinde, piiſſima eſt oratio Pauli ad hebræos. 13. Deus pacis, qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ouium in ſanguine teſtamenti æterni, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, aptet uos in omni bono, ut faciatis uoluntatem eius, faciens in uobis, quod placeat coram ſe, per Ieſum Chriſtum, primæ cor. 15. Deniq; Chriſtus ſurrexit primitiæ dormientium, ut nobis certam ſpem reſurrectionis faceret. Ipſe eſt enim caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, qui autem primus eſt, ſolus eſſe non poteſt, neq; caput deſeret ſua membra. Si enim, ut diuus colligit Paulus, Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus.

De nono Articulo, qui eſt, Aſcendit ad Cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris. Caput. XXVII.

A CONSVMMATIS his, quæ in terra gerebãtur, & animabus de inferni captiuitate reuocatis, cõſummatoq; redẽptionis myſterio, aſcẽdit in cælum, non ſecundum deitatem, qua ſemper æqualis eſt patri, & ubiq; eſt, ſed ſecundũ hominem aſſumptum, gloria, & honore coronatum, ſubiectis ſibi omnibus, & quæ in cælo, & quæ in terra. Aſcendit in altum, captiuã ducens captiuitatẽ, corporis aſpectũ ſubducens diſcipulis, & animos eorũ ad cæleſtia ſubuehens, promittens dona ſpiritus ex alto. Aſcendit autem poſt quadraginta dies à reſurrectione, intra quos ſeipſum diſcipulis ſuis uiuum præ-

buit

buit,in multis argumentis apparens eis,& loquẽs de regno Dei. Pro maiori prædictorum intelligentia est sciendum,quòd differentia est inter ascensionem, assumptionem, & euolationem,quoniam ascensio pertinet ad Christum, eò quòd fit propria ascendentis uirtute. Vnde de dicta ascensione loquebantur angeli,dicentes Esa.63. Quis est iste,qui uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra,gradiẽs in multitudine uirtutis suæ? Et Micheæ.2. de Christo, dicitur, Ascendit,pandẽs iter ante eos, sed quia beatus Leo Papa in sermone de Ascensione,exponens illud uerbum, Videntibus illis eleuatus est,inquit, cùm audis eleuatum, agnosce militiæ cælestis obsequium, in eo,qui eleuat,diuinam potentiam, in eo, qui eleuatur,humanam agnosce naturam, ex consequenti uidetur,quòd fuerit eleuatus,& ita uectus. Cui arridet glo. super illud ps.90. Angelis suis Deus mandauit de te,dicens,Manibus angelorum sublatus est Christus in cælum. Dominus Alexander de Ales in.3. parte suæ sum, q.23. membro.2. respondet distinguendo,quòd uidelicet,ferri dicitur dupliciter. Vno modo necessitate sustentationis,quando scilicet uirtus corporis non est sufficiens ad complendum motũ. Alio modo obsequio uenerationis,sicut Papa fertur à suis ministris,& Rex à suis. Cùm ergo dicitur,corpus Christi fuit latum per angelos in ascẽsione,solùm fuit obsequio uenerationis, & non necessitate sustentationis, & hoc modo locuntur Leo Papa,& Glo. quæ dicit,& in manibus portabunt te,idest angeli qui obsequebantur Regi. Quo etiam sensu intelligitur illud ps. 67. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium. Secundum igitur propriam uirtutẽ ascendit, quod hoc modo intelligitur, secundum diuum Tho tertia parte sum.art.3. uidelicet, quòd in Christo duplex est natura,diuina scilicet,& humana,& secũdum utranque potest accipi propria uirtus eius, secundum humanam adhuc potest Christi uirtus accipi, uel pro naturali,quæ procedit ex principiis naturæ, & tali uirtute manifestum est,quòd Christus non ascendit in cælum,uel pro uirtute gloriæ,secundum quam Christus ascendit in cælum, cuius uirtutis rationem assignat ex parte glorificatæ animæ, ex cuius gloriæ redundãtia glorificabitur corpus,ut inquit beatus Augustinus ad Dioscorum. Erit enim tanta obedientia corporis gloriosi ad animam beatam, secundum eundẽ.22.de ciui. Dei,Vt certè ubi uolet spiritus,ibi protinus erit corpus,nec uolet aliquid spiritus,quod nec spiritum possit decere,nec corpus. Decet autem corpus gloriosum & immortale esse in loco cælesti,& ideò ex uirtute animæ uolentis, corpus Christi ascendit in cælum. Christus igitur ascendit in cælũ non modò uirtute diuina,sed & uirtute animæ glorificatæ mouentis corpus,ut ipsamet uult,de quo glo. super illud ad Ephe. 4. Quòd autem ascendit,quid est, nisi quia descendit? inquit, Constat, quod secundum humanitatem Christus descendit,& ascendit. Assumptio autem uirginis uirtute Christi assumentis fit,quia filius specialiter obsequitur matri. Euolatio uerò fit ministerio angelorum. Alia posset etiam assignari differentia,quia locus Euolantium est distinctio chororum, locus uerò assumptæ uirginis est super choros angelorum,locus uero Christi ascendentis est supra, uel ultra locum beatæ uirginis. De hac Christi ascensione dicitur Esa 63. Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Et beatus Gregorius in homil. Ascensionis,ait, quòd Elias in curru legitur ascendisse, ut uidelicet apertè demonstraretur,quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noster,non curru, non angelis subleuatus legitur, nisi eo modo, quo dictum est

ſupra,uidelicet obſequio uenerationis, quia qui fecerat omnia,ſuper omnia ſua uirtute ferebatur. Vnde Auguſtinus in ſermone tertio de Aſcenſione ait, de noſtro fuit,quòd filius Dei pependit in cruce,ſed de ſuo, quòd aſcendit. Ex ſupra dictis patet,quomodo ſecundum naturam diuinam,& quomodo ſecundum hu-
I manam aſcendit. Quod autem aſcenderet,fuit conuenientiſſimum. Dixit enim de ſeipſo, Io.20. Aſcendo ad patrem meum,& patrem ueſtrum.Et ratio eſt,quia locus debet eſſe proportionatus locato. Chriſtus uerò poſt reſurrectionem,uitã immortalem, & incorruptibilem inchoauit. Locus autem in quo habitamus eſt locus generationis,& corruptionis.Cæleſtis autẽ locus eſt incorruptiſſimus,ideò non fuit conueniens,quòd Chriſtus poſt reſurrectionem remaneret in terris,ſed condecens,ut aſcenderet cælum. Nihil enim ſibi ipſemet adauxit, quantum ad
L ea,quæ ſunt de eſſentia gloriæ animæ & corporis,ſed ſibi addidit aliquid,quoad loci decentiam,quod eſt ad bene eſſe gloriæ,de qua decentia gaudium quoddã habuit,non de nouo aſcendendo,ſed quia nouo modo de hoc gauiſus eſt, ſicut de re completa. Vnde glo. ſuper illud ps.15.Delectationes in dextera tua,uſq; in finem,dicit. Delectatio & lætitia erit mihi in conſeſſu tuo, humanis obtutibus
M ſubtracto. Ipſa autem aſcenſio Chriſti in cælum, qua corporalem ſuam præſentiam nobis ſubtraxit, magis fuit utilis nobis,quàm fuiſſet præſentia ſua corporalis,licet quo ad diuinitatem,& euchariſtiæ ſacramentum,ſit ſemper futurus nobiſcum,iuxta illud,Matt. ultimo. Ecce ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationem ſæculi. Primò quidem propter fidei augmentum, quæ eſt de non uiſis. Vnde Saluator diſcipulis,Ioannis.16. inquit,quòd Spiritus ſanctus aduenięns arguet mundum de iuſtitia,eorum qui credunt,ut dicit Auguſtinus ſuper Ioannem. Erit igitur ueſtra iuſtitia,de qua mundus arguetur,quoniam in me,quem non uidetis,creditis. Secundò ad ſpei ſubleuationem. Vnde ipſemet de ſeipſo, Ioan.14. ait,ſi abiero,& præparauero uobis locum,iterum ueniam,& accipiã uos ad meipſum,ut ubi ego ſum,& uos ſitis,ubi enim fuerit corpus,illic congregabũtur & aquilæ,Matt. 24. Tertiò ad dirigendum charitatis affectũ in cæleſtia. Vnde dicitur ad Coloſſen.3.Quæ ſurſum ſunt quærite,ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapite,non quæ ſuper terram. Et Ioan.16. Expedit,ut ego uadam,ſi enim non abiero paracletus non ueniet ad uos,ſi autẽ abiero, mittam uobis eum, ubi Augu. Non poteſtis capere ſpiritum, quandiu ſecundum carnem noſſe perſiſtitis Chriſtum. Chriſto autem diſcedente corporaliter, non ſolùm Spiritus ſanctus,ſed etiam pater & filius aderit ſpiritualiter.

Quomodo Chriſtus aſcenderit ſuper omnes cælos,& omnem creaturam,& an dicta aſcẽſio ſit noſtræ ſalutis cauſa. Caput. XXVIII.

A Concluſio affirmatiua certa ẽ ex ſcriptura,ꝙ ſcilicet aſcẽdit ſuper omnem creaturã,unde ad Eph.3.dicitur,aſcendit ſuper omnes cælos, ut adimpleret omnia. Et ratio eſt,quia quãtò aliqua corpora perfectius participãt bonitatem diuinã,tantò ſunt ſuperiora corporali ordine, qui eſt ordo localis. Vnde uidemus, quòd corpora, quæ ſunt magis formalia, ſunt naturaliter ſuperiora,per philoſophum.4. Phy.& .2. de cælo. Per formã.n. unũquodq; corpus participat diuinũ eſſe. Plus aũt participat de diuina bonitate corpus per gloriam,quàm quodcunq; corpus naturale per formã ſuæ naturæ.

Modò

Modò inter cætera corpora gloriosa,manifestũ est,ꝙ corpus Xp̄i maiori refulget gloria ,ideò cõuenientissimũ est sibi,ꝙ sit super omnia corpora cõstitutũ in alto. H
Vnde glo.super illud ad Eph.4. Ascendens in altũ,dicit,loco scilicet & dignitate. Et licet dicatur,quòd sedes Dei sit in cælo,hoc non est uerum,sicut in continente,sed magis sicut in contento. Vnde non oportet aliquam partem cæli eo superiorem esse, sed ipsum esse super omnes cælos,de quo in ps̄. 8. Eleuata est magnificentia tua super cælos Deus. Corpora etiam gloriosa,& maximè corpus Christi,non indigent continentia cælestis corporis,cùm nihil recipiant à corporibus cælestibus,sed à Deo,mediante anima. Vnde dicit Tho. parte 3. suæ sum.q.57. art. 4. Quòd nihil prohibet corpus Christi esse extra totam continentiam cælestium corporum, & non esse in loco continente. Nec oportet ex hoc inferre, ꝙ extra cælum sit uacuum,cùm non sit ibi locus,nec est ibi potentia aliqua susceptiua alicuius corporis, sed facultas illuc perueniendi est in Christo. Quòd autẽ Arist. 2. cæli dicit,extra cælum non esse corpus,intelligendum est de corpore in puris naturalibus constituto. Corpus enim gloriosum non habet ex principiis suæ naturæ,quòd possit in cælo,aut supra cælũ esse,sed habet hoc ex anima beata,ex qua recipit gloriam. Et sicut motus gloriosi corporis sursum,non est uiolentus,ita nec quies uiolenta ,unde nihil prohibet eam esse sempiternam. Nubes etiam illa,quæ suscepit eum ab oculis discipulorum, act. primo, nõ præbuit adminiculum Christo ascendenti per modum uehiculi,sed apparuit in signũ diuinitatis,secundum quòd gloria Dei Israel, apparebat super tabernaculum in nube. Dico ultra quòd ascẽdit super omnes spirituales creaturas,idest angelos. Vnde ad Eph.primo,inquit apostolus. Constituit illum supra omnem Principatum,& potestatem,& supra omne nomen, quod nominatur, siue in hoc sæculo,siue in futuro. Alicui enim rei tantò debetur altior locus,quantò est nobilior, siue debeatur ei locus per modum cõtactus corporalis,sicut corporibus, siue per modum contactus spiritualis, sicut spiritualibus substantiis,quibus, secundum quandam congruẽtiam,debetur locus cælestis,qui est supremus locorum, quia illæ substantiæ sunt supremæ,in ordine substantiarum. Corpus uerò Saluatoris nostri,licet considerando conditiones naturæ corporeæ,sit infra spirituales substantias,considerando tamen unionis dignitatem,qua est personaliter Deo coniunctum,excellit dignitatem omnium spiritualium substantiarum. Ideò propter hoc debetur sibi locus altior,ultra omnem creaturam,etiam spiritualem. Vnde beatus Gregorius in homil. Ascensionis,inquit, Quòd qui fecerat omnia, super omnia sua uirtute ferebatur. Pro ultima parte præsentis capitis, dico de mente beati Tho. ubi supra art. 6. quòd Christi ascensio causa est nostræ salutis,de qua ipsemet, Ioannis.6. dixit. Expedit uobis,ut ego uadam, idest recedam à uobis per ascensionem,& hoc tam ex parte nostri, quàm ex parte ipsius. Ex parte nostri, inquantum per Christi ascensionem,mens nostra mouetur in ipsum, quia per eius ascẽsionem augetur fides,subleuatur spes, & charitatis affectus erigitur in cælestia,ut dictum est supra. Et ultra hoc reuerentia nostra augetur ad ipsum, dum non iam existimamus eum sicut hominem terrenum, sed sicut Deum cælestem, ut inquit Apostolus secundæ cor. 5. Et si cognouimus secundum carnem Christum,idest mortalem,per quod putauimus eum tantùm hominem, ut glo. exponit, nunc iam non nouimus eum talem, sed iam immortalem effectum. Ex parte autem sui, quantum ad ea, quæ ipse fecit,ascendit propter nostram

ſalutem, Primò quidem quoniam uiam nobis præparauit aſcendendi in cælum,
H prout ipſemet dicit, Ioannis. 14. Vado parare uobis locum, quia enim ipſe eſt caput noſtrum, oportet illuc ſequi mēbra, quò caput pceſſit. Vnde ipſe ibidē ſubdit. Vt ubi ego ſum, & uos ſitis. Et in ſignum huius, animas ſanctorum, quas de inferno eduxerat, in cælum traduxit, quia uidelicet eos, qui fuerāt à diabolo captiuati, ſecum duxit in cælum, quando captiuam duxit captiuitatem, quaſi in locū peregrinum humanæ naturæ, bona captione captiuos, ut potè per uictoriam acquiſitos. Secundò, quia ſicut Pontifex in ueteri teſtamento intrabat ſanctuariū,
I ut aſſiſteret Deo pro populo, ita & Chriſtus intrauit cælum ad interpellādū pro nobis, ad Heb. 7. Ipſa enim repræſentatio ſui ipſius, ex natura humana, quam in cælum intulit, eſt quædam interpellatio pro nobis, ut ex quo Deus humanam naturam, ſic exaltauit in Chriſto, etiam eorum miſereatur, pro quibus filius Dei humanam naturam aſſumpſit. Tertiò, ut in cælorum ſede, quaſi Deus, & homo cō
L ſtitutus, diuina dona hominibus mitteret, ſecundum illud ad Eph. 4. Aſcendit ſuper omnes cælos, ut adimpleret omnia, ſcilicet donis ſuis, ſecundum glo. Eſt igitur Chriſti aſcenſio cauſa noſtræ ſalutis, non per modum meriti, ſed per modum efficientiæ, ſicut dictum eſt de reſurrectione. Et licet paſſio Chriſti ſit cauſa noſtræ aſcenſionis in cælum propriè loquendo, per remotionem peccati prohibentis, & per modum meriti, aſcenſio tamen Chriſti eſt directè cauſa aſcenſionis noſtræ, quaſi inchoando ipſam in capite noſtro, cui oportet membra coniungi. Et ultra hoc dicit beatus Tho. ubi ſupra, ꝙ Chriſtus ſemel aſcendens in cælum
M adeptus eſt ſibi, & nobis in perpetuum ius & dignitatem cæleſtis manſionis, cui tamen dignitati non derogat, ſi ex aliqua diſpenſatione, Chriſtus quandoq; corporaliter ad terram deſcendat, uel ut oſtēdat se omnibus, ſicut in iudicio, uel ut oſtendat se alicui ſpecialiter, ſicut Paulo, de quo habetur act. 9. Vnde ipſemet Paulus primæ cor. 15. teſtatur, ꝙ ſibi apparuit ad confirmandam reſurrectionis fidem, dicens, Nouiſſimè omnium tanquam abortiuo uiſus eſt & mihi, quæ quidem uiſio ueritatem reſurrectionis non probaret, niſi uerum Chriſti corpus uiſum fuiſſet ab eo. Ex præfatis circa aſcenſionem Chriſti ſunt octo conſideranda, quæ circunſtant aſcenſionem. Primum, quòd eleuatus eſt, uidentibus omni-
N bus diſcipulis, act. primo, ut deſiderium eundi ad eum excitaretur in eis. Secundum, quòd nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum, Luc. 24. Vbi per umbram nubis figuratur, quòd in hoc mortali corpore Ieſum in alto uidere non poſſumus. Tertium, quòd eleuatis manibus ferebatur in cælum. Eleuauit autem manus, & ut ſuos patri offerret, & ut inimicos altè retracta manu percuteret. Quartum, quòd benedixit eis, ut eos contra hoſtem muniret, & bonis cæleſtibus impleret. Quintum, quòd aſcendit in iubilatione, quod refertur ad uocem iocunditatis redemptorum aſcendentium cum ipſo, qui prius uoce lachrymabili in portis inferni clamauerunt. Aduenisti deſiderabilis, quem expectabamus in tenebris, ps. 46. Sextum, quòd aſcendit in uoce tubæ, quod refertur ad sonū prædicationis Apoſtolorum, qui ſonus fuit eis iniunctus, Matt. 28. Euntes in mundum uniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ, ex tunc enim in omnem terram exiuit ſonus eorum. Septimum eſt, quòd aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, ideſt captiuos captiuitate inferni, quos ſecum uictor captiuos eduxit, ad Eph. 4. Vltimum, quòd dedit dona hominibus, quia omnia bona noſtra deſurſum ſunt, quò Chriſtus aſcendit, ps 67.

De

De sessione Christi ad dexteram Patris. Caput .XXIX.

DE hac sessione loquitur Damasce. li. 4. de orthodoxa fide .c. 2. Vnà cum commento. Consessum Christi ad dexteram patris, intelligere debemus sublimationem eius,& exaltationem in beatitudine cæle-sti,super omnem creaturam,& ad æqualem cum patre honorificen-tiam,& subleuationem,ad quam nostram subuexit sibi unitam natu-ram. Nunc autem Christus non solùm ut Deus,sed etiam ut homo,propter idẽ-ptitatem hypostaseos,gloriam & honorem habet super omnia. Exaltauit enim illum Deus propter humiliationem & obedientiam usq; ad mortem, & donauit illi nomen,quod est super omne nomen,ut in nomine Iesu omne genu flectatur; cælestium, terrestrium,& infernorum,& omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris,ad Philip. 2. Et ad Eph. primo,Pater Christum constituit super omnem principatum,potestatem,dominationem, & uirtutem, & super omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Chrysostomus etiam exponens illud ad hebr. primò de Christo, uidelicet, Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis,ait,non loco concludit Deum, sed ostendit hominem Christum omnibus altiorem,& eminentiorem,sic & per dexteram non Deum deformauit,sed similitudinem honoris demonstrauit. Cõses-sus enim nihil aliud demõstrat,nisi honoris æqualitatem, & quòd sublimatus est Christus ad æqualitatem patris. Si enim humano more loquamur, non posset quispiam augustæ auctoritatis,& insigni dignitate præditus,alterum sibi familiarem maiori honore afficere,aut illum euidentius sibi potestate adæquare, quàm si ipsum ad dexteram suam asciuerit,& sibi collateralem collocauerit. Porrò nõnulli consessum Christi ad dexteram patris interpretantur (& non absurdè) iudiciariam potestatem uniuersorum, ipsi à patre traditam,à quo constitutus est iudex uiuorum,& mortuorum. Non enim pater iudicat quempiam,sed omne iudicium dedit filio,ut omnes eum honorificent,sicut honorificant patrem. Potestatẽ dedit ei iudicium facere,ut habetur Ioa. 5. Quia filius hominis est. Enimuerò iudicis est, cùm causam examinat,& fert sententiam,sedere ad maturitatem animi,& prudentiam discussionis propositæ rei exprimendam. Proinde angeli continuò post ascensionem Christi,discipulis denuntiarunt futurum eius aduẽtum ad iudicium,dicentes. Hic Iesus,qui assumptus est à uobis in cælum,sic ueniet,quemadmodum uidistis eum,euntem in cælum. De sessione eius ad dexteram habetur Mar. ultimo,ubi dicitur, Dominus Iesus postquam locutus est eis, ascendit in cælum,& sedet à dextris Dei. Sanctus uerò Tho. par. 3. q. 58. art. pri. dicit,quòd nomine sessionis intelligere possumus, uel quietem, secundum illud Luc. ultimo. Sedete hic in ciuitate; uel regiam,aut iudiciariam potestatẽ; iuxta illud Prouer. 20. Rex, qui sedet in solio iudicii,dissipat omne malum intuitu suo. Vtroq; enim modo conuenit Christo sedere ad dexterã patris. Primò,quia æternaliter manet incorruptibilis in beatitudine patris,quæ eius dextera dicitur, secundum illud ps. 15. Delectationes in dextera tua usq; in finem, & beatus Augustinus in lib. primo de symbolo,uel regula fidei ad catechumenos. Per sedere ad dexteram patris intelligite,habitare,eo modo,quo dicimus de quocũq; homine,in illa patria sedit per annos tres, sic ergo credamus Christum habitare in dextera Dei patris, beatus enim est, & ipsius beatitudinis nomen est dextera

patris

patris. Vnde glo. ad Eph.primo ſuper illud,Conſtituens illum ad dexteram,dicit, ideſt æternam beatitudinē. Secundò Chriſtus ſedere dicitur in dextera Dei patris,inquantum patri corregnat,& ab eo habet iudiciariam poteſtatem, ſicut
G ille,qui conſidet Regi ad dexteram,aſſidet ei in regnando, & iudicando. Vnde idem Auguſtinus in alio ſermone de ſymbolo,inquit,ipſam dexteram intelligite poteſtatem,quam accepit ille homo ſuſceptus à Deo, ut ueniat iudicaturus, qui prius uenerat iudicandus. Item beatus Gregorius in homil. Aſcenſionis ait, ſedere,iudicantis eſt,ſtare uerò,pugnantis,uel adiuuantis. Stephanus in labore certaminis poſitus, ſtantem uidit Ieſum,quem adiutorem habuit,act.7. Sed eundem poſt aſcenſionem, Marcus ſedere deſcribit,quia poſt aſcenſionis ſuæ gloriā,
H iudex in fine uidebitur. Dominus Alexander de Ales parte.3.q.24.mēb.primo inquit,quòd ſedere ad dexteram patris ſoli Chriſto conuenit,ita quòd alicui creaturæ non conuenit iſte cōſeſſus,nec angelis,de quibus ad Hebr.primo. Cui.n. angelorum aliquando dixit. Sede à dextris meis? quaſi dicat nulli. Sed notandum secundum dictum dominum Alexandrum ubi ſupra,quòd hæc duo differunt,uidelicet eſſe ad dexteram patris,& ſedere ad dexterā patris, quia eſſe ad dexteram,& ſi poſſit conuenire alteri à Chriſto,non tamen ſedere ad eius dexteram,quia ſedere importat unionem,uel æqualitatem,aut quandam beatitudinis communionem cum patre,quod nulli alii à Chriſto conuenit, ſed eſſe ad dexteram, eſt eſſe in æterna beatitudine, quod bene aliis à Chriſto conuenit. Vnde
I Chryſoſtomus, Locus ille,ideſt conſeſſus dexteræ, inuius eſt omnibus,non ſolū hominibus,ſed etiam angelis. Et licet filii Zebedæi peterent, medio matris, ꝙ unus ſederet ad dexteram,alter ad ſiniſtrā in regno Chriſti, beatus tamen Tho. ubi ſupra inquit,ꝙ non petebant ſedere ad dexteram patris, ſed excellentiam habere præ aliis,in participando iudiciariam Chriſti poteſtatem. Et ſi adducatur illud apoſtoli ad Eph.2. Quòd conſedere nos fecit in cæleſtibus, intelligitur in hoc ipſo,quòd caput noſtrum, ſcilicet Criſtus,ibi ſedet. Addit Dominus Alex. ubi ſupra mem.2. Quòd cōſeſſus in dextera patris,poteſt intelligi,uel ſecundū rationem æqualitatis,uel ratione unionis ad illum, qui eſt æqualis patri, ſi primo
L modo,ſic Chriſto non conuenit iſte conſeſſus ſecūdum humanam naturam, ut, ſecundum,dicit conditionem naturæ. Si uerò intelligatur ſecundum rationem unionis ad illum,qui eſt æqualis patri,ſic conuenit Chriſto ſecundum quod homo. Vbi,ſecundum,dicit unitatem perſonæ. Conuenit enim humanitati Chriſti uniri in una perſona filii Dei, qui eſt æqualis patri,quo modo ſecundum Damaſce. Adoratur una hypoſtaſis cum carne ab omni creatura. De qua loquitur Leo Papa,& glo.ſuper illud.Et occurſus eius. Quia occurrit plenitudine diuinitatis ad æqualitatem patris,quæ plenitudo eſt per unionem ad diuinitatem. Et ſi iterum quæratur,an Spiritui ſancto conueniat ſedere ad dexteram patris. Reſpondet idem Dominus Alex. ubi ſupra mem. tertio,ꝙ eſt loqui de æqualitate propriè, uel per appropriationem. Prout ſumitur propriè,non dicit aliud æqualitas in diuinis,niſi diuinam eſſentiam,uel uirtutem, quæ non eſt maior in una perſona, quàm alia,ſed una eadem,in qua coæquantur perſonæ, hoc modo eſt una æqualitas in diuinis perſonis,ſicut una eſſentia. Vnde æqualitas eſt ipſa di-
M uina eſſentia. Alio modo ſumitur æqualitas in diuinis ſecundum appropriationem,ut dicatur æqualitas conformitas in notione,& hoc modo appropriatur filio. Aequalitas enim,ut dicit conformitatem in eſſentia diuina & uirtute, conuenit

uenit

uenit cuilibet personæ, et ita sedere ad æqualitatem patris conuenit Spiritui sancto. Sed si sedere ad patris æqualitatem sumatur secundum appropriationẽ, quæ est cõformitas in notione (quia sicut pater est persona, à qua alia est per spirationem, sic eodem modo filius est persona, à qua est alia persona per eandem spirationem) sic soli filio, & non Spiritui sancto conuenit sedere ad dexteram patris. Ex prædictis epilogando dico, quòd nomine dexteræ, tria intelligi possunt. Primum, secundum Damasce. Gloria & honor diuinitatis. Secundum, per Augustinum. Beatitudo patris. Tertium per eundemmet, iudiciaria potestas. Sessio enim, uel habitationem, ut dictum est, uel Regiam seu iudiciariam dignitatem designat. Et sic sedere ad dexteram patris, nihil aliud est, quàm simul cum patre habere gloriam diuinitatis, beatitudinem, & iudiciariam potestatem immutabiliter, & regaliter, & hoc conuenit filio Dei, secundum quòd Deus. Vnde manifestum est, quòd Christus, secundum quòd Deus, sedet ad dexteram patris: ita tamen quòd hæc præpositio (ad) quæ transitiua est, solam distinctionem personalem importat, & originis. Dico ultra pro maiori declaratione eorum, quæ dicta sunt, quòd duo intelliguntur per dexteram. Primum æqualitas maiestatis, ad quam Christus sedet secundum diuinitatem, de qua dextera loquitur apostolus ad Heb. 8. Talem habemus Pontificem, qui considet in dextera sedis magnitudinis in cælis. Secundum est, ꝙ per dexteram intelliguntur potiora bona gloriæ, in quibus Christus sedet secũdum humanitatem, quoniam collatũ est ei à Deo, quicquid conferri potuit. Et licet ab instanti conceptionis Xp̄us acceperit bona gratiæ, & gloriæ in anima, eadem tamen bona fuerunt in ascensione manifestata, & in loci congruentia completa. De hac dextera dicitur ad Colossen. 3. Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Vnde super illo loco glo. inquit, quòd sursum, ubi sedet Christus, sunt potiora bona gratiæ, & gloriæ. Dicimus ergo quòd ascensio Christi fuit tam ad locum, quàm ad dignitatem, inquantum fuit ad locum, sic ascendit super omnes cælos, idest ad dignissimum locum cœli empyrei, siue ad altissimam eius partem, eò quòd nobilissimo Christi corpori congruit locus talis, nõ tamen dicimus, quòd corpus eius sit obligatum ad locum illum, sed quia locus ille sit sibi secundum congruentiam deputatus. Inquantum autem ascensio fuit ad dignitatem, sic sedet ad dexteram patris, non tamen quo ad situm, qui patri nõ conuenit, sed quo ad duplicem excellentiam præfatam, quia, ut dictum est, per dexteram intelligitur, uel æqualitas maiestatis, quæ competit Christo secundum diuinitatem, uel perfectio præmii, quæ sibi competit ratione humanitatis. Meritò igitur Christus sedere dicitur ad dexteram Dei, sedere quidem, quia laborauit p̄s. 87. In labore fui à iuuẽtute mea. Ad dexteram autem, quia diu fuit in sinistra aduersitatis p̄s. 37. Afflictus sum & humialiatus sum nimis. Dei, quia post abiectionem, meritò debet consequi gloriam, iuxta illud. Qui se humiliat exaltabitur, Lucæ 14. Vide quantum Christo debeas, ut enim te à seruitute diaboli redimeret, factus est homo, & ut certus de liberatione tua esses, tradidit se in mortem, animam suam pro te posuit, teq; precioso sanguine suo redemit, ut in nouitatem uitæ resurgeres, ut certa fiducia crederes te, in die illo extremo, eodem, quod gestas, sed glorificato corpore reuicturum. Ipse primus à mortuis resurrexit, ut scires, unde petenda esset fœlicitas, ut hoc mundo, non aliter, quàm peregrinus ac in transituutereris, aliam inquirens patriam, omnemq; curam ad illam cælestem æternamq; uitam transferres, sub-

uehendus tandem in terram uiuentium. Ipſe primus aſcendit in cælum, ut non timeres, uel à mũdo, uel à morte, uel à diabolo. Sedet ad dexteram uirtutis Dei, paratus miſereri tui. Ideò enim, ut Paulus ait ad Hebr.2. Debuit per omnia fratribus aſſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis Põtifex ad Deum, & ut repropitiaret peccata populi. In eo enim, in quo paſſus eſt ille, & tentatus, potens eſt eis, qui tentantur opitulari.

De decimo Articulo, uidelicet, Inde uenturus eſt iudicare uiuos, & mortuos. Caput. .XXX.

A DIVVS Bernardus in aduentu Domini de uerbis Eſaiæ ad Achaz, Pete tibi ſignum &c. ſermone ſecundo, inquit. Triplicem aduentum Chriſti nouimus, ſcilicet, ad homines, in homines, & cõtra homines. In primo uenit in carne, & in infirmitate. In ſecundo, in ſpiritu & uirtute. In tertio, in gloria, & maieſtate. In primo, Chriſtus fuit redemptio noſtra. In ſecundo, eſt requies, & conſolatio noſtra. In ultimo, apparebit uita noſtra. Primum expoſuimus in articulo de conceptione & incarnatione Chriſti, de ſecundo uerò ſubiungam nonnulla hic, ſed de tertio diffuſè diſſeremus:
B Secundus igitur aduentus eſt in mentem per gratiam gratum facientem. Licet enim Deus communiter ſit in omnibus rebus, ſicut cauſa in ſuis effectibus, bonitatem ipſius participãtibus, & hoc, aut per eſſentiam, eo quòd adeſt omnibus, ut cauſa eſſendi, aut per potentiam, ſicut Rex in regno, inquantum omnia poteſtati eius ſubduntur, uel per præſentiam, ſicut paterfamilias, eò quòd omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius, nouo tamen modo exiſtit, ubi prius erat, per hũc
C ſecundum aduentum. Nouus autem modus, ſecundum quem Deus eſt in creatura rationali per hunc ſecundum aduentum, eſt ſicut cognitum in cognoſcẽte, & amatum in amante, cognoſcere autem Deum, & amare Deum, inquantũ eſt obiectum beatitudinis, eſt per gratiam gratum facientem. Et ſic aduentus Chriſti in mentem, ſecundum gratiam gratum facientem, intelligendus eſt. Quẽ aduentum deſiderabat ſapiens, cùm dicebat, ſap. 9. Mitte illam de cælis ſanctis tuis & à ſede magnitudinis tuæ, ut mecum ſit, & mecum laboret, ideſt, mitte Chriſtũ Dei uirtutem, & ſapientiam, ut mecum ſit per uirtutem gratiæ gratificãtis, & mecum laboret per dilectionem gratiæ ſubleuãtis, ut ſciam quid acceptum ſit apud te, per ſplendorem gratiæ illuſtrantis. Petit igitur aduentum Chriſti in mentem, ut gratificetur quo ad modum eſſendi, & conſoletur quo ad ſtatum uiuendi, & illuſtretur quo ad actum intelligendi. Et de hoc aduentu ſparſim dictum eſt in tractatu ſacramentorum, per quæ, tanquam per ſigna ſenſibilia, confertur nobis
D gratia, uel eius augmentum, aut effectus gratuitus. In hoc articulo diſſeremus tantùm de tertio aduentu, de quo Luc.21. Tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Scotus doctor ſubtilis diſt.47. .4. ſẽn. q. prima, ponit quatuor congruentias dicti iudicii uniuerſalis, ex quo ipſum non poteſt rationibus naturalibus demonſtrari. Prima eſt, quia congruum eſt finaliter ſeparari omnes malos ab omnibus bonis, ex quo malus non communicat bono, niſi, uel ut malus corrigatur, uel ut bonus per eum exerceatur, iuxta
E illud Auguſtini ſuper p̃s.54. Nunc autem ueniet finalis determinatio, ubi nec ultra boni exerceantur, nec mali corrigantur, & ex conſequenti congruum eſt ferri

finaliter

finaliter generalem sententiam,& generale iudicium esse, ut separatio illa generalis appareat iusta. Secunda, quia in secretis iudiciis, quæ fiunt circa singulas personas, licet sit iustitia, non tamen omnibus manifesta. Rationabile est ergo, quod Deus habeat aliquod iudicium generale, in quo manifestetur sententia, uel iustitia, quam exercuit in iudiciis particularibus. Tertia est, quia sicut res sunt à primo efficiente, ita reducuntur in primum, ut in finem; sed propter speciales exitus rerum à Deo, per illam operationẽ, de qua dicit Saluator Ioan. 5. Pater meus usq; modo operatur, & ego operor, cùm fuerit unus exitus uniuersalis in prima rerum creatione, ita à simili præter singulares reductiones congruit esse unam finalem in finem suum, & per consequens adhæc, unam finalem sententiam discretiuam, mali autem non reducuntur. Quarta, & ultima, quæ est melior, quia propter hoc, quòd unusquisq; ascribitur regno, uel carceri, tota multitudo ordinata ad regnum debet aliquando determinari ad possidendum illud, & tota alia multitudo, relinqui carceri, ut sic sit sequestratio duarum familiarum, seu ciuitatum, sicut tractat Augustinus, per totum de ciui. Dei. Licet ergo singulariter nũc iste, nunc ille ascribatur regno, nunc iste, nunc ille carceri, tamen cõgruũ est aliquod iudiciũ generale, futurũ esse, per quod tota multitudo psuisa ad regnũ, mittatur in possessionẽ illius, & tota alia relinquatur carceri. Notandum ad hæc, quòd ultimum aduentum Christi, quædam sunt antecedentia, quædam uerò concomitãtia, & quædam sequentia. Antecedentia, ut dicit beatus Tho. opusculo. 60. de ultimo Christi aduentu, ultra illa septem, quæ uulgaria sunt: Quorum primum erit iniquitatis abundantia, & fidei, ac charitatis defectus, secundum illud Luc. 18. Filius hominis ueniens, putasne inueniet fidẽ in terra? & primæ ad Tim. 4. Quòd in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, & Matt. 24. Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Secundum bellorum commotio, de quo Matt. 24. Audituri estis prælia, & opiniones præliorum, & Mar. 13. Exurget gens contra gentem, similiter, & Luc. 12. Et in terris pressura gentium. Tertium fames, Matt. 24. & Mar. 3. Erit fames per loca, & Luc. 21. Arescentibus hominibus, scilicet famis inedia. Quartum pestis. Matt. Mar. & Luc. ubi supra. Erunt Pestilentiæ per loca. Quintum, terremotus per loca, ut dicunt tres Euangelistæ præfati in dictis locis. Sextum discessio, de qua Apostolus. 2. ad Thess. 2. Rogamus ne terreamini, neq; per spiritum, neq; per sermonem, neq; per epistolã tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Nemo uos seducat, quoniã nisi uenerit discessio primùm ab obedientia Romani Imperii, ac etiã ab obediẽtia Romanæ Ecclesiæ, & fidei catholicæ, ut dicit ibi beatus Tho. non erit Iudiciũ. Septimum signum, est prædicatio Euangelii in uniuerso mũdo, ut habetur Matt. Mar. & Luc. ubi supra, licet ex supradictis signis, non possit inferri certitudinaliter aduentus Christi ad iudicium, cùm in præfatis Euãgelistis dicatur, quod oportet hæc primùm fieri, sed nondum finis. Vnde Beatus Matthæus addit, prædicabitur Euangelium regni in uniuerso mundo, in testimonium omnibus gentibus, & tũc ueniet consummatio. Sunt alia tria, Primũ est Antichristus cum ueritatis contradictione. Vnde Apostolus. 2. ad Thessal. 2. cum glo. inquit. Non ueniet ad iudiciũ Dominus, nisi prius, ut dictum est, fiat discessio à Romano imperio, siue ecclesiarum, à spirituali obedientia Romanæ Ecclesiæ, siue hominum à fide. Et nisi manifestus fiat homo peccati seruus scilicet & fons Antichristus, filius perditionis, idest diaboli, qui aduersabitur Christo in membris suis. Extolletur. n.

super

super omne, quod falsa opinione dicitur aut colitur Deus, ut sunt Dii gentium, ita ut in templo Dei sedeat à Romanis destructo, quod iudæi reædificabunt. Nascetur autem Antichristus in Babylone de tribu Dan reprobata, sicut dicit glo. super Apocalypsim. Et beatus Ambrosius in libro de benedictionibus Patriarcharum, fuit enim filius Iacob ex Bala concubina, ancilla Rachelis. Post hæc ueniet in Hierusalem, & circumcidet se, dicens iudæis, se esse Christum in lege pro-
L missum. Vnde plebs iudæa specialiter ei adhærebit, ut dicit Haymo super Apocalypsim. c. xi. Donec Enoch, & Elya prædicantibus, qui ex illis fuerint saluandi ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primò Antichristo ad custodiam, sed quando ueniet in profundum malorum, & obstinabitur taliter in peccato, quòd dicet se esse Deum, & extollet se super omne, quod dicitur Deus aut colitur, ut inquit Apostolus .2. ad Thessal. 2. tunc deseret eum angelus bonus ex toto, nec habebit eum postmodum ad protectionem, sed ad accusationē, ut inquit Viguerius in tractatu de iudicio uniuersali de mēte beati Tho. Ipse autem erit incontinentissimus Dan. xi. In aperto tamen per hypocrisim simulabit
M castitatem, & sanctitatem, ut alios facilius decipere posit. Cor suum per superbiam magnificabitur contra Principem principum consurgens, idest contra uerum Deum, ut dicit glo. super .8. cap. Daniel. In tantum enim eleuabitur per superbiam, ut leges & cæremonias mutare conetur. Tantæq; præsumptionis erit quòd nō putabit se à Deo puniendum, propter hoc, quòd Iudiciū differtur ps. x. Auferuntur iudicia tua à facie eius. Erit & blasphemus, ut dicitur Apoc. 12. unde
N Daniel .xi. inquit, aduersus Deum Deorum loquetur magnifica. Et ad maiorem Dei contumeliam faciet imaginem suam adorari, & omnes suo charactere signari in manu dextera, & frontibus suis: Confitebitur enim uerè se filium Dei & hominis. Affirmabit ante se nullum fuisse Christum, sed Antichristos, ut dicit glo. super .2. ad Thess. 2. Quia sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis habitat ad Collos. 2. ita & in Antichristo plenitudo omnis iniquitatis, quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus. Vnde glo. super illud. Matt. 24. Cùm uideritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in
O loco sancto, dicit, hoc est, Antichristum sedentem in templo sancto Hierusalem, & se adorari facientem.

De origine Antichristi, de eius sæuitia in Christianos, deq; eius malis qualitatibus, similiter & de Elia, & Enoch, ac illorum morte & resurrectione. Caput. XXXI.

ORiginem uerò huius Antichristi referens Dominus Damasce. lib. 4.
A Orthodoxæ fidei .c. 27. Ostendit planè eam ad ortum Christi opposito modo prorsus se habere. Nempè Christus ex matre uirgine Spiritus sancti uirtute conceptus, & natus est supra naturæ legem, & cum summa munditia, puritate, integritateq; matris. Antichristus autem non ex immaculato nuptiarum toro, sed ex turpi fornicatione, inconcessoq; cōcubitu nascetur, ut talia in eo iaciantur, ab ipso exortu, suæ malitiæ fundamenta, qualia deinde consequentur eius opera, sapit enim plerumq; ramus suæ radicis
B naturam. Insuper Christus Dominus noster, ab ipso conceptus sui Articulo, Spiritu sancto fuit omniquaq; plenus, & septiformi illius dono repletus. Antichri-

ſtus uerò ſtatim, ab ipſo natiuitatis exordio, diabolico ſpiritu replebitur, cuius ſuggeſtione per tyrannidis uiolentiam inducet multos in ſuæ ueſaniæ conſenſum, cùm ſaluator noſter, per ſummam manſuetudinem, & benignitatem, indu xerit hominum corda in ſuæ doctrinæ & legis ſuſceptionem. Chriſtus item ipſam docuit ueritatem, & cæleſtem hominibus diſciplinam attulit. Antichriſtus autem, fraude, dolis, aſtu, & multiplici calliditate circumueniet homines, & ad ſuam pertrahet ſententiam, edoctus à patre mendacii, cuius ſuaſu & inductione tentabit omnia. Deniq; Chriſtus uera fecit miracula, mortuos ſuſcitauit, cæcos illuminauit, & leproſos mundauit. Antichriſtus uerò ſigna mendacia, & prodigia faciet, inducentia hominibus admiratione͂, ſed ab eo, cui mille noce͂di ſunt artes, & fraudum nomina mille, inſtructus, nulla ſecundum ueritatem faciet miracula uel ſigna, ſed ad ſolam opinionem, phantaſiam, & apparentiam. Quæ omnia, ex teſtimoniis ſcripturæ à Damaſceno in dicto capite adductis, perſpicua ſunt. Cæterùm, quemadmodum tyranni, Reges, & Principes, paulo poſt exordium legis Euangelicæ ſuſcitarunt graues perſecutiones in Eccleſiam Dei, ita faciet & Antichriſtus, quinimò longè acerbiores, & duriores, ut de tempore illius loquens Saluator, Matthæi. 24. conteſtatus fuerit. Quòd erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi uſque modò, neque fiet. Surgent enim pſeudoChriſti, & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita ut in errorem ducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur. Breuiabuntur inquam non menſura, ſed numero, ne mora temporum fides concutiatur credentium. Graſſabuntur enim hæc mala tribus annis, & dimidio, quemadmodum Daniel. c. 12. dicit de Antichriſto, quòd durabit per tempus, tempora, & dimidium temporis. Inter omnes perſecutiones quas à tyrannis perpeſſa eſt Eccleſia, illa maximè inſignis fuit crudelitate, & ſæuitia perſequentium, quæ Imperatoribus Maximiano, & Diocletiano auctoribus, facta eſt, cùm & exquiſita tunc in profeſſores Chriſtiani nominis tormenta ſint excogitata, & illis irrogata. At perſecutio ab Antichriſto futura ab ore ueritatis denuntiatur grauior uentura, & uiolentior, quàm quæcunque præterita infeſtatio Eccleſiæ. Verumtamen non deſeret ſuam dilectam ſponſam Deus, tunc ſine adiutorio, neque deſtituet ipſam ſuo præſidio, ſed mittet duos propugnatores ſuos, Eliam & Enoc, Hiere. 33. & conuertent, ſicut dicitur Malach. ultimo, corda patrum in filios ad inſtructionem præteritorum de fide Saluatoris, inquantum & ipſi crediderunt, & cor filiorum ad patres eorum, ubi glo. Quia ſuſcipient fidem, quam illi habuerunt. De eorum prædicatione, & ſancta conuerſatione, dicitur Apoca. xi. Dabo duobus teſtibus meis, ſcilicet, Eliæ, & Enoch, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta amicti ſaccis, glo. Prædicantes pœnitentiam, & eiuſdem exemplum oſtendentes. Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini ſtantes, Glo. ideſt lumen dantes aliis. Et cùm finierint teſtimonium suum, faciet ſcilicet filius perditionis aduerſus eos bellum, & uincet eos, & occidet, & corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ uocatur ſpiritualiter Sodoma & Aegyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus eſt, & ui debunt de tribubus, & populis, & gentibus, & linguis corpora eorum, per tres dies, & dimidium, & corpora eorum non ſinent poni in monumentis. Et poſt tres dies & dimidium, ſpiritus uitæ à Deo intrauit in eos, & ſteterunt ſuper pedes ſuos, &

audierunt uocem magnam de cælo dicentem eis. Ascendite huc, & ascenderũt in cælum in nube,& uiderunt illos inimici eorum. De aduentu supradicto Eliæ dicitur Iohelis ultimo Ecce ego mittam uobis Eliam Prophetam,antequam ueniat dies Domini magnus,& terribilis. Ex quo loco,& supradicto Apoc.xi. Elicio
L falsum esse,quòd nonnulli, asserunt Mahumeten illum spurcissimum,& execrandæ legis auctorem, fuisse uerum in persona Antichristum à sacris literis prænuntiatum, cùm nec tempore suo,nec post eius mortem completa sint, aut cõplenda uideantur,quæ uentura sunt circa finem mundi. Et præcipuè quæ dicuntur specialiter de Elia & Enoch mittendis contra Antichristum. Tandem Deus
M occidet Antichristum spiritu oris sui,ut dicitur .2. ad Teſſ.2.Vbi glo. ideſt inuirtute spiritus sui. Et subdit,quòd, secundum Doctores,occidetur in monte oliueti in papilione,& solio suo,in illo loco,in quo Dominus noster ascendit ad cælos. Interfecto autem Antechristo, non statim ueniet Dominus ad iudicium secundum glo. Daniel.12 Sed concedentur quadraginta quinq; dies ad refrigeriũ sanctorum,& ad conuersionem,& pœnitentiam subuersorum.Ministri uerò Antichristi post mortem illius gaudebunt,ducentes uxores,& dicentes,licet Prin-
N ceps noster mortuus sit, habemus tamen potestatem, pacem, & securitatem, Matth. 24. Et cùm talia dixerint, repentinus eis ueniet interitus,primæ Theſſ.5. Iudæi uerò tunc conuertentur ad fidem Hierem. 33. Et sancta Ecclesia usque in finem pacificata quiescet, quia tunc fraudulentia, & sæuitia diaboli penitus ubique deficiet. Secundum principale præcedens iudicium,siue ultimum Chri
O sti aduentum,sunt signa cum horribili coruscatione. Vnde Luc.21. Erunt signa in Sole, Luna, & Stellis, de quibus expressius dicitur Matthæi.24. Quòd Sol obscurabitur,& Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo,quia lumine carebũt,ut dicit glo. Rabani, Nihil prohibet ueraciter intelligi solẽ, & Lunam cum cœteris syderibus ad tempus suo lumine priuari, sicut de Sole constat factum tempore passionis. Vnde Iohelis .2. dicitur. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinẽ, antequàm ueniat dies Domini magnus,& horribilis. Quod quidem fieri potest diuina uirtute, tum ut uicinum indicent Domini aduentum, secundum glo. Tum etiam ad terrorem hominum, ut ad reuerentiam iudicis uenturi,& subiectionem, homines præparentur. Verùm, ut inferius dicetur, peracto die iudicii, & mundo innouato, maius lumen dictæ stellæ, similiter sol & luna recipient, ut dicit glo. super Matthæum. Tertium,
P quod præcedet ultimum Christi aduentum, erit ignis cum uehementi conflagratione,de quo in ps. 96. Ignis ante ipsum præcedet,& inflammabit in circuitu inimicos eius. Vbi notandum, quòd ignis iste quatuor habebit effectus secundum diuum Thom. Opusculo.60 de ultimo Christi aduentu. Primus est, quòd mundum purgabit,unde glo. super illud primæ cor.7. Præterit figura huius mundi,inquit,ideſt pulchritudo. Et super illud secundæ ad Thessa. primo. In flamma ignis dantis uindictam. Quòd ignis erit in mundo, qui præcedet iudicium, tantum spacium aeris occupans, quantũ occupauit aqua diluuii: qui exuret terram,& crassitudinem eius. Purgabit autem mundum à culpæ infectione,& impuritatis commistione,quæ sunt contrariæ dispositiones ad quandam gloriæ perfectionem, quam Christus in aduentu suo mundo cõferet,ut sensus carnis glorificatus delectabilius in ipso mundo Deũ contẽpletur. Secundus
Q effectus est, ꝙ bonos purificabit,ut dicit glo. ubi supra, in flãma ignis, quia ille

ignis

ignis purificabit electos Dñi Iesu, unde boni, in quibus nihil purgãdũ inuenietur nullũ dolorẽ ex igne sentient, sicut nec pueri senserũt in camino. Dan. 3. Quãuis Q eorum corpora non seruabuntur integra, sicut puerorum seruata fuerũt. Et hoc diuina uirtute fieri poterit, ut sine doloris cruciatu resolutionem corporum patiantur, de quibus Augustinus. Hoc erit incendium mundi sanctis, quod fuit caminus tribus pueris, in quibus fuerit aliquid purgandum per illum ignem. Aliis uerò nullam molestiam ingeret. Sunt autem tres causæ, quare subitò illi, qui uiui reperientur purgari poterunt. R Vna, quia pauca in eis purganda reperientur, cùm terroribus & persecutionibus præcedentibus fuerint purgati. Alia, quia uiui uoluntariè sustinebunt. Pœna autem uoluntaria in hac uita suscepta, multò plus purgat, quàm pœna post mortẽ inflicta, sicut patet in martyribus, qui ultro ad carceres & mortem exponebant corpora sua Vnde si quid in eis purgandum fuerit, passionis flamma tolletur, cùm tamen pœna martyrũ fuerit breuis in comparatione ad illam, quæ sustinetur in purgatorio. Vltima, quòd iste ignis recuperabit in intensione, quantum amittit in temporis abbreuiatione. Tertius effectus est, quòd cruciabit malos. S Vnde in ps. 49. Ignis in conspectu eius exardescet, dicit glo. Ignis iste materialis erit, quo comburetur facies huius mundi, & mali puniuntur, boni uerò purgabuntur, pœna enim terret, quos præmia non inuitant. Quartus effectus huius ignis, secundum Doctores, est quòd tam bonorum, quã malorum corpora incinerabit, & quantum ad omnes prædictos effectus, T præcedet iudicium, sed quantum ad cruciatum malorum, sequetur iudicium, propter enim diuersa officia huius ignis præcedentis, & sequentis iudicium, dicũtur duo ignes, ut tangit glo. primæ cor. 3. super illud, uniuscuiusque opus quale fuerit, ignis probabit.

De comitantibus uniuersale iudicium. Capitulum. XXXII.

SAluator noster expressè nobis manifestauit concomitantia hoc iudicium, & eius ordinem, cùm dixit Matt. 15. A Cùm uenerit filius hominis in sede maiestatis suæ. In quo declarantur quatuor iudicii generalis mysteria omnibus ualdè notanda, ideo ea in hoc capite disseremus. Primùm est generalis citatio, ibi congregabuntur ante eum omnes gentes, ipsum autem iudicium præcedet trina citatio Prima fuit per Prophetas, prouer. primo: Vocaui, & renuistis. Secunda per apostolos & ꝑdicatores, Lucæ. 14 Misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis &c. Tertia erit per ultimã uocẽ tubæ, & hæc citatio erit peremptoria. Veniet igitur dies, in qua conuocabit omnes angelos, & sanctos, qui sunt in cælo, & omnes homines, qui tunc erunt in E terra, & omnes dæmones, & damnatos, qui erunt in inferno, similiter & eos, qui erunt in purgatorio. Vnde dicitur, Cùm uenerit filius hominis in maiestate sua & omnes angeli cum eo, à fortiori dæmones non deficiẽt, ne unus quidem. Et beatus Paulus. 2. cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Iesu Christi. Non erit quæstio comparendi per procuratorẽ, sed oportebit in propria persona comparere ad portandum processum, & respondendum categoricè, prout gestum est in corpore, siue bonum, siue malum. Beatus Tho. addit ad prædicta, quòd intererunt etiam pueri decedentes cum originali, quod probat per illud C Apoc. 20. Vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & aper-

ti sunt libri, & iudicati sunt mortui, ex his quæ scripta sunt in libris eorum. Et quamuis in libris illorum paruulorum non sint scripta peccata actualia, peccatū tamen originale scriptum est, ideò iudicabuntur, non tamen tristabuntur, sed læ-
D tabuntur de gloria corporali iudicis, quam misericorditer Christus, secundum dictum Doctorem, eis ostendet. Et cùm per dexteram intelligatur potior & nobilior locus, dextera in iudicio erit in aere, in qua erunt boni, & sinistra in terra, in qua ex uno latere erunt damnati, & ex alio paruuli illi sub bonis. Et quo ad illam sententiam dicendum est, quòd ignis nomine omnis pœna intelligitur, & quòd illa sententia est generalis, & applicatur singulis secundum proportionem peccatorum, & demeritorum. Et quantum ad dexteram, uel sinistram intelligi-
E tur de his, qui habuerunt usum rationis. Omnes ergo comparebunt. Nec obstat illud ps. primi. Non resurgent impii in iudicio, quia debet intelligi, de immutari in melius. Vnde Apostolus primæ cor. 15. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Mali quidem resurgent, sed non immutabuntur in melius. Si quæratur quis faciet illos resurgere. Respōdet Apostolus, quòd Deus in nouissima tuba. Canet enim tuba, quæ erit ualde terribilis, quod considerans Iob. 31. dicebat. Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum, & pondus eius (scilicet citationis & tubæ) ferre non potui, quin uidelicet caderem
F in terram. Quæ uerba exponens beatus Gregorius ait. Iob flagellatus, simplex, & iustus, à Domino approbatus, timuit uidelicet hanc tubam, & Apoc. 14. Ioannes Euangelista beatissimus, uirgo, electus à Domino, & inter cæteros magis dilectus, cùm audiuit uocem de cælo, tanquam uocem aquarum multarum, & tanquam uocem tonitrui magni, cecidit tanquam mortuus, propter scilicet terribilem sonum, quem non poterat sustinere. De hac tuba beatus Hieronymus dicebat. Siue comedam, siue bibam, siue quid aliud faciam, semper insonare uidetur in auribus meis illa terribilissima Tuba, surgite mortui, uenite ad iu-
G dicium. Secundum principale notandum de iudicio uniuersali, & tactum in Euangelio, est diuersa situatio, unde subditur in eodem. Separabit eos ab inuicem, sicut pastor separat oues ab hædis. Statuet quidem oues à dextris, hædos autem à sinistris, per dexteram intelligens digniorem in sacris literis; & potiorem locum, siue maius bonū, & hoc modo boni erunt in eminentiori loco, quia in aere, mali autem erunt in terra ex latere sinistro, respectu Christi, non immutati in bonum, sed inuoluti doloribus, tormentis, ac igne conflagrationis, associati, & circundati dæmoniis. Tunc adimplebitur illud ps. 76. Mirabilis muta-
H tio dexteræ excelsi. Multi tamen in hac peregrinatione sunt in parte dextra, qui tunc erunt in sinistra, & è contra. Illi dicuntur esse in dextera huius mundi, de quibus ps. 143. Promptuaria eorum plena, & paulo post, beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. Pauperes uerò iusti, afflicti, angustiati, sunt in sinistra parte huius mundi, sed in iudicio fiet mutatio dexteræ excelsi, & illi, qui in mundo fuerunt in dextra, erunt in sinistra, & qui in sinistra, in dextra. Tunc uerificabitur illa eiusdem ps. sententia. Beatus populus, cuius Dominus Deus eius.
I Hæc mutatio figurata fuit in cancellatione manuum Iacob, gen. 40. cùm benediceret filios Ioseph. Hæc dexteræ mutatio, & separatio inchoabitur in resurrectione ēt apud eos, qui uiui reperiētur, quia dictū ē, unus assumetur, & alter relinquetur. Tūc separabūtur uiri ab uxoribus, & parētes à filiis, si unus eorum fuerit bonus, & alter malus, nec fiet cum benedictione talis separatio, sicut in hac uita sed

ta sed

ta, sed cũ maledictione, & improperio malorũ, quæ egerũt, & ingratitudine beneficiorũ. Tũc uerificabitur illud Hiere. 9. Vnusquisq; à proximo se custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam, quia omnis frater supplantans supplantabit; & illud Marci. 24. Tradet frater fratrem in mortem, & filii insurgent in parẽtes; & morte eos afficient. Tertium notandum circa iudicium est singularis discussio, & examinatio; ibi, tunc dicet his, qui à dextris &c. de qua Iohelis. iii. Cõgregabo omnes gentes in ualle Iosaphat, & ibi disceptabo cum eis, tunc processus cuiuslibet examinabitur, & expostulabitur ratio uillicationis. Sed quia dicitur Ioan. 5. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudiciũ dedit filio, & paulò post. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, posset dubitari de ministro huius discussionis, super quo dicunt Theologi, quòd potestas iudicandi auctoritatiua pertinet ad solum Deum, delegata uerò, & instrumentalis ad Christum secundum humanam naturam unitam filio Dei, & hoc propter bonorum consolationem, quibus recitabit omnia merita, & de eis ipsos coram toto mundo commendabit, & præmia prænunciabit. Similiter & propter acriorem exprobrationem malorum, quorum demerita etiam manifestabit, & exprobrabit eorum malitiam, & negligentiam, quippè cùm eos interius inspirauerit, & exterius monuerit, ac exẽplum præbuerit. Allegabitq; omnia, quæ pro eis ipse fecit, & sustinuit, exaggerabitq; illorum ingratitudinem. Posset ulterius quæri, an huiusmodi discussio, & examinatio fiet in instãti, uel in tẽpore, & an uocaliter. Beatus Augustinus. 20. de ciui. Dei. c. pri. inquit, Per diem iudicii intelligimus nouissimum tempus, nam per quot dies hoc iudicium tendatur, incertum est, sed scripturarum more sanctarum, diem solere poni pro tempore, nemo, qui illas literas quàmlibet negligenter legerit, nescit. Vnde Ioelis. 3. dicitur. In diebus illis. Quòd autem in iudicio generali sit duratio successionis, ex ordine iudicii à Christo reuelato apparet. Iudicium etiam uniuersale erit ad manifestãdam diuinam iustitiam de quibuscunq; operibus bonis & malis, coram toto mundo. Et quanuis saluati clarè uidentes diuinam essentiam, omnia distinctè in instãti cognoscere possint, propter diuinæ essentiæ perfectionem, omnia distinctè repræsentantem, mali tamen, qui ad huiusmodi uisionem non eleuabuntur, omnia distinctè simul intueri non poterunt. Et quanuis Angeli, qui sunt altioris naturæ, quàm homo, possint plura distinctè per speciem intelligere, non tamen omnia. Fient igitur omnia in tempore breui, diuina uirtute ad hæc iuuante. Nec obstat quod dicit Apostolus primæ cor. 15. In momento, in ictu oculi, quia uel illud refertur ad resurrectionem, uel accipitur pro tempore breuissimo, mira enim celeritate, secundum dictum Augustinum, enumerabuntur. Aderit enim quædã uis diuina, qua fiet, ut cuncta peccata breui tempore ad memoriam reuocentur. Vnde Malach. 3. dicitur, ero testis uelox maleficis. Et habet beatus Augustinus pro inconuenienti, quòd legatur aliquis liber materialis in iudicio. Vltimum est finalis omnium retributio, ibi. Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam, de qua in sequenti capite, similiter & de sententiis ferendis in iudicio, ac eorum executione. Antequam ueniamus ad sententiæ prolationẽ, dicendum est de persona iudicis. De qua diuus Bonauentura. 47. dist. 4. q. prima, art. pri. (inquit) quòd Iudex in aliquo, duplici dicitur ratione, aut quia ipsius est ferre sententiam, aut quia assistit ferenti, secundum quòd aliqui iudices assistũt, & quodammodo consulunt iudici principali. Qui ergo fert sententiam, ille est

Q principalis iudex,& talis eſt ſolus Chriſtus, ſicut patet, Matt. 25. Vbi exprimitur modus quo feret ſententiam. Qui autem asſiſtunt iudici,etiam nomen & dignitatem iudicantis ſortiuntur,& tales ſunt uiri perfecti,qui ultra opera neceſsitatis præceptorum,ſupererogauerunt perfectionem conſiliorum,ut Apoſtoli,tanquã capita,& eorum perfecti imitatores. Aſſiſtentia illa non erit ad conſulendum, cùm Dominus conſilio non indigeat,ſed erit ad quendam honorem, & appropinquationem ad iudicem,quam poſſumus,iuxta uerbum Domini, appellare honorabilem confeſſionem,ratio autem huius honorabilis confeſſionis meritoria,eſt perfectio ſupererogationis,ſed ratio finalis eſt ad condemnationem malo
R rum,ex uitæ ſuæ comparatione,& ad gloriam Chriſti,per ſententiæ eius approbationem. Sententiam enim Domini ut iuſtam approbabunt, & malorum uitam ſua comparatione, condemnabunt. Ex quibus ſequitur, quòd quidam ſancti & Apoſtoli dignitate iudicabunt,non tamen ut Chriſtus. Vnde dicitur de eiſdẽ Apoſtolis Matt. 19. Sedebitis ſuper ſedes duodecim,iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Et. c. 12. Loquens Dominus iudæis de Apoſtolis,dicit. Ipſi iudices ueſtri erunt,ubi glo. inquit,quòd habebunt iudicandi auctoritatem Similiter ibidem, Viri Niniuitæ, & Regina Auſtri ſurgent in iudicio contra generationem iſtam. De Angelis idem ſanctus Bonauentura. q. 2. ait, quòd iudiciaria poteſtas triplici ex cauſa communicata eſt Apoſtolis,uidelicet,Ratione comparationis,& ſic iudicium erit bonorum & malorum. Ratione approbationis, & ſic erit bonorum,
S & angelorum tantùm. Et ratione confeſſionis honorabilis, quod erit bonorum ſolummodo. Propriè autem loquendo, iudiciaria poteſtas non erit in angelis,niſi eo modo,quo dictum eſt,ratiõe ſcilicet approbationis, ratio autem quarè aliis à Chriſto attribuatur iudicium,eſt quia ſeruarunt conſilia. Quia igitur perfecerunt illa Apoſtoli & ſancti,& fuerunt ſimiles Chriſto in uera perfectione,iccirco
T ei in iudicando,modo ſupra expoſito aſſiſtent. Si quæratur an omnes iudicabuntur. Reſpondet idem Doctor,ubi ſupra. q. 3. Quòd eſt iudicium extenſo nomine,& ſic eſt collatio manifeſta meriti ad præmium. Et eſt iudicium propriè, quod dicitur diſcuſſio meritorum, & prolatio cum quadam diſcuſſione, & ſententiæ definitione. Similiter eſt iudicium appropriatè,quod eſt ipſa condemnatio,unde iudicatus dicitur condemnatus. Primo modo omnes iudicabuntur, quia omnes conuenient,& patebit quomodo Deus omnibus retribuet ſecundũ merita,& hoc eſt quod dicit Apoſtolus, Omnes manifeſtari oportet. Secũdo modo non omnes iudicabuntur,ſed erũt quatuor ordines,ut diſtinguit beatus Gregorius in moral. & Magiſter ſen. in ſupradicta diſt. In iudicio enim duæ erunt
V partes,electorum ſcilicet,& reproborum,& bini ordines in eiſdem ſingulis partibus continebuntur. Alii enim iudicabuntur,& peribunt,quibus dominica inclamatione dicetur,Eſuriui,& non dediſtis mihi manducare. Alii non iudicantur,& pereunt,ut illi quibus Dominus ait, Qui non credit iam iudicatus eſt,Ioannis. 3. Eorum enim damnatio toti Eccleſiæ nota eſt & certa, & ideò dicuntur tunc non iudicari,quia ad conſpectum diſtricti iudicis cum aperta damnatione ſuæ infidelitatis accedent. Qui uerò profeſſionem fidei ſine operibus habent,iudicabuntur,& peribunt,ideſt redarguentur ut pereant,Qui autem fidei ſacramẽta non tenuerunt,increpationem iudicis in ſe fieri non audient, quia infidelitatis ſuæ tenebris præiudicati, eius,quem deſpexerant, inuectione, redargui non merentur. Illi ergo uerba iudicis audient,qui eius fidem,ſaltem uerbo tenuerũt

Et

Et hi iudicandi dicuntur,non autē illi qui æterni iudicis,nec uerba perceperunt, X
nec eius reuerentiam, uerbotenus seruare uoluerunt. Ex electorum uerò parte.
Alii iudicantur,& regnant,uidelicet qui uitæ maculas lachrymis tergunt, & eleemosynarum superinductione operiunt,quibus iudex uenturus in dextera consistentibus dicet. Esuriui,& dedistis mihi manducare. Alii autem non iudicantur & regnant,qui etiam præcepta legis perfectiori uirtute transcendūt, quia nō hoc solùm,quod lex præcipit,implere contenti sunt,sed & quod ad perfectionē, de quibus Esa. 3. Dominus ad iudicium ueniet cum senatoribus suis, & Salomō Prouer.35. de Ecclesiæ sponso loquens,ait,Nobilis in portis uir eius,quando sederit cum senatoribus terræ. Hi ergo rectè sub generali iudicio nō tenentur, sed iudices ueniunt, quia & præcepta generalia uiuendo uicerunt, & omnibus relictis, Christum sequuti sunt. Rectè pauperibus iudicium tribuit,qui quantò huic mundo humilitate despecti sunt,tantò tunc maiori culmine potestatis excrescēt, de quibus dicitur Apoc. 3. Qui uicerit,dabo ei sedere mecum in throno meo,sicut & ego uici,& sedi cum patre meo in throno eius. Vincēs Dominus, cum patre in throno sedit,quia post passionis certamen,& resurrectionis palmam, quòd patri esset æqualis omnibus claruit. Nos uerò in throno filii sedere,est ex eiusdem filii potestate, iudicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius uirtute percipimus,quasi in throno eius residemus. Tertio modo,secundum quòd dicitur iudicium condemnationis,iudicabuntur,ut dictū est,mali soli. Et istud iudicium incipit in præsenti,per executionem in infidelibus, & per expoliationem in dæmonibus,& consummabitur in futuro. Vnde iudiciū non iterabitur, sed consummabitur. Quò ad angelos dicit idē Bonauentura,ubi supra. q.4. quòd Dæmones iudicabuntur iudicio condemnationis,sed non discussionis,ratio cōdemnationis uenit,tum ex parte iustitiæ Dei,tum ex parte gloriæ Christi, tū ex parte meriti,tum etiam ex parte cōsummationis supplicii. Ex parte iustitiæ Dei, quia sicut iudicium hominum uniuersale fiet,ut iustitia Dei hominibus innotescat,& appareat,sic etiam iudicium angelorum,& condemnatio fieri debet. Ex parte gloriæ Christi,quia Christus triumphauit de diabolo,& iudicatus fuit eius suggestione à membris eius, ideò debet iudiciariam auctoritatem super ipsum accipere. Ex parte meriti,quia enim participes fuerunt culpæ humanæ, debent & participes esse contumeliæ, & pœnæ. Ex parte supplicii consummandi,sicut enim omnes homines expectant iudicium,uel ad consummationem gloriæ, uel pœnæ,ita & Dæmones iudicium euadere non debent,ut si quid pœnarū eis deest,suppleatur plenè. Vnde simul inuoluentur cum omnibus damnatis, & simul incarcerabuntur,& ita ad iudicium deducentur,& iudicabuntur. Quòd autem, Ioan. 16. dicitur,Princeps huius mundi iam iudicatus est,iccirco iudicatus dicitur,quia potestas est ei aliquo modo subtracta,quantum ad bonos, sed non omnino,ideò oportet tunc eius iudicium consummari,sicut supra de infidelibus dictum est. Antequam ferantur sententiæ,sunt prænotanda quædam scitu digna, posita à Domino Ioanne Scoto 47. dist.4.q. prima Videlicet, quòd iudicium primò sumitur generaliter, pro quacunque certa notitia communi sensibilibus,& intelligibilibus,de quo Arist.2. de Anima.t.c.145. Quòd sensus communis iudicat de sensibilibus diuersorum sensuum. Secundò,pro certa apprehēsione intellectuali,quo modo definitiua cognitio de aliquo,dicitur iudicium de ueritate illius,iuxta illud primi Ethi. c. 3. Vnusquisque bene iudicat, quæ cognoscit,

Margin letters: Y, AA, BB, CC, DD, EE, FF, GG, HH

&hic

II & hic est bonus iudex. Tertiò iudicium accipitur magis proprie, ut dicitur de uero aliquo complexo, secundum enim Augustinum .3. de libero arbitrio, nullus iudicat de regulis æternis, sed secundum eas de aliis, & sic iudicium est certa apprehensio de aliquo per aliud, omne enim uerum complexũ apprehenditur esse tale per aliud, etiam si esset immediatum, cùm iudicetur uerum per rationes terminorum primo post.t.c.6. Principia enim cognoscimus, inquantum terminos cognoscimus. Quartò modo dicitur iudicium de uero complexo, quod est conclusio, cùm de ea iudicetur, nõ modò per terminos, sed & per principia. Quintò,
LL & specialius dicitur iudicium de conclusione practica, cùm iudicium sit dictamẽ intellectus practici, consonum iustitiæ, quæ non respicit speculabilia, sed operabilia. Sextò, cum lex non tantũ determinet de agendis, & fugiẽdis, sed & de præmiis reddendis, bene meritis, & suppliciis, malè meritis, ut ex amore præmiorũ, illi alliciantur ad bene agendum, & ex timore pœnarum isti retrahantur à malè agendo, ideò magis propriè accipitur iudicium pro determinatione certa, de pmiis, uel suppliciis reddendis. Vltimò, & strictissimè iudicium accipitur, prout
MM pertinet ad habẽtem auctoritatem determinãdi iuxta illud de regulis iuris in .6. Sententia à non suo iudice lata nulla est, & ex consequenti completissima ratio iudicii stat in hoc, quòd est completa determinatio, & auctẽtica reddendi alicui
NN secundum merita sua. Completa inquam quia includit determinationem firmã intellectus, & uoluntatis efficacem, hoc est uoluntatis potentis, & intendentis, secundum determinationem intellectus retribuere. Et hoc est quòd specificatur, per illud, autentica, quia per hoc intelligitur quòd sit illius, qui secundum uolũtatem suam efficacem potest determinationem intellectus, & uoluntatis perducere ad effectum, Ex quibus apparet diuisio iudicii, in genere, in approbatiuum
OO & condemnatiuum. Nam iudici possunt esse manifesta aliqua, ex quibus sequitur in particulari, illum esse præmiandum, puta quia bene meruit, uel puniendũ,
PP quia malè egit, & prima sententia est approbatiua, secunda cõdemnatiua. Iuxta ista, quandoq; in nobis feruntur duæ aliæ sententiæ, una quando pro aliquo proponuntur digna merita, & iudex inueniat proposita non esse uera, sequitur sententia repulsiua à præmiò. Altera, quando contra quempiam proponũtur aliqua digna supplicio, & inueniuntur esse falsa, sequitur sententia absolutiua, qua talis coram iudice accusatus, pronuntiatur innocens. Addit ad hæc Scotus, quòd
QQ in illo iudicio aliquid erit præuium, uidelicet, innotescentia meritorum, uel demeritorum, propter quæ feretur talis uel talis sententia, & aliud completiuum, uidelicet latio sententiæ, & executio illius, licet possint distingui latio, & executio, de quibus infra per ordinem dicetur, & primò de sentẽtia bonorum, secũdò de sententia malorum de quibus non nulli dicunt, quòd per locutionem ferendæ sunt, iuxta illud, Matth.25. Tunc dicet his, qui à dextris eius erunt, & cætera. Et illud quod Saluator dixit Pharisæis Ioan.8. Multa habeo de uobis loqui, & iudicare. Cæterum, ut dictum est supra, secundum humanam naturam iudicabit, cùm dicat de seipso Christus, Ioan. 5. Data est mihi omnis potestas iudicium faciendi, similiter. Venit hora, quando mortui audient uocem filii Dei. Citatio insuper fiet in uoce Archangeli, & tuba Dei. Sanctus tamen Tho. tenet, quòd superius allegata intelligantur mentaliter, adeò quòd mentaliter percipient omnia supradicta, & quãuis Xps corporaliter appareat, & uideatur ab omnibus, ut iudex cognoscatur, nõ inde sequitur, quòd corporaliter audiatur, uisio .n. subitò fieri

potest

poteſt,non ſic locutio,cũ tempore menſuretur. Alia tamen opinio oppoſita poteſt probabiliter teneri,quia quo ad bonos,ſententia,licet pauca uerba cõtineat, magnam tamen mercedem comprehendit,& quamuis uideatur eadem retributio omnibus data ſecundum uerba,erit tamen diuerſa, ſecundum diuerſitatem meritorum,ut dicitur Ioan. 14. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Per uerbum, Venite, inuitantur omnes ad denarium diurnum,hoc eſt ad uiſionem diuinæ eſſentiæ,non tamen eodem modo,& æqualiter participãdam, de qua tamen omnes erunt repleti,ſatiati,& contenti,qui tamen maiorem habuerunt charitatem,& plus meruerunt,cũ maiori delectatione fruentur ea Quo ad poſſeſſionem Regni notandum,quòd cùm omnes ſint morituri ante huiuſmodi ſententiã qui mortui fuerint in gratia,iam quantum ad animam ante reſurrectionem habebunt regnum. Ideò non dicit Saluator,accipite, ſed poſſidete regnum, non mutabile,ſed æternum. Efficientur enim omnes electi Reges: regiæ enim dignitati conuenit,obedientia,conformitas,ac executio uoluntatis Regis. Vnde omnes ſancti mutuò uolent,quæ alii uolẽt,& exequentur. Erunt & ſacerdotes,quia omnes in gratiarum actione offerent Deo Chriſti Paſſionem, cuius merito erũt ſaluati,offerent & ſacrificium laudis. Hoc regnum & ſacerdotium dicitur paratum,hoc eſt figuratum à cõſtitutione mundi in requie Domini, qui ſeptimo die requieuit ab omni opere,quod patrarat,per hoc ſignificãs,quòd iuſti per impletionem mandatorum Dei,in eo requieſcerent. Saluator deinde aſſignabit rationem huius inuitationis,dicens,Eſuriui enim &c. per quæ uerba exprobrãtur hæretici, qui negant merita. Si enim per bona opera nil mereremur, nõ allegaſſet Chriſtus hanc rationem, Eſuriui. Hæc coniunctio (enim) rationalis eſt. Tũc boni ineffabili lætitia repleti,ut Regina Saba uiſo templo, & Sapiẽtia Salomonis, præ admiratione non habebunt ultra Spiritum, dicentq́;, Quando uidimus te eſurientem &c. Reſpõdebit,quod uni ex minimis meis feciſtis,mihi feciſtis. Tũc omnes humillimè in maximam gratiarum actionem prorumpent.

RR

SS

TT

VV

De ſententia malorum,ac executione illius, ſimiliter & de conſequentibus uniuerſale iudicium. Caput. XXXIII.

DVM prædicta fient,mali timore, & tremore correpti,uidentes ſe derelictos,turbabuntur de iudicis benigna cõuerſione ad bonos, & eorum retributione,& tunc dicent illud ſapien 5. Hi ſunt,quos aliquãdo habuimus in deriſum,nos inſenſati uitam illorum æſtimabamus inſaniam,& finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei,& inter ſanctos ſors illorum eſt. Quibus exiſtentibus in tali turbatione, & conſcientiis eorum eos accuſantibus,iudex uidelicet Saluator noſter in forma terribili uertet ſe contra eos ſententiam ferendo,& dicet. Ite maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo,& Angelis eius. In qua exprimuntur principalia inferni tormenta. Primum uerbum in dicta ſententia contentũ, uidelicet, Ite.ſignificat pœnam priuationis Regni,quæ eſt maxima pœnarum, ad quam ſequitur maius tormentũ,q́; à pœna gehennæ. Exemplum habemus in perditionibus bonorum,quia quantò maius bonum ex culpa perditur, tantò maiorem generat triſtitiam. Secundum uerbum eſt, Maledicti,maledici enim à Deo, & expelli cũ opprobriis, & contumeliis eſt maximum tormentum. Vnde Naum.3. A

dicitur.

dicitur Maledictio Dei est maius opprobriũ, quod possit inferri, maximè cùm ex culpa propria obiicitur. Hoc opprobriũ maximum generabit in eis cruciatum, de quo in figura, exemplum habemus gen. 25. in Esau, qui amittens benedictionem primogenituræ, quæ sibi debebatur, irrugiit clamore magno, & consternatus est, & maledixit Lentis edulio, & nisi Isaac pater eius cõsolatus fuisset eum, dicendo. In rore cæli, & pinguedine terræ erit benedictio tua. Gen. 27. præ angustia mortuus fuisset. Tertium uerbum est, in ignem, per quod exprimitur pœna sensus extrinsecè afflictiua, qua mirabiliter torquebuntur. Mitti enim in tormentorum ignem, qui inter agentia uehementius agit, præcipuè ut instrumentũ diuinæ iustitiæ, pœna est grauissima, per quæ uerba damnantur, qui dicunt non esse ignem in inferno. Et quamuis post diem iudicii, in quo cessabit motus cæli, & per consequens omnes motus, & alterationes, ignis ipse non aget naturaliter, aget tamen, & cruciabit, ut instrumentum diuinæ iustitiæ secundum diuersitatẽ demeritorum, iuxta illud Deut. 25. Secundum mensuram delicti, erit & plagarũ
B modus. Et illud Apoc. c. 18. Quantũ se glorificauit, & in delitiis fuit, tantũ date illi tormentum, & luctum. De quo igne dicitur Esa. 33. Quis de uobis poterit stare cum igne deuorante? aut quis habitabit, idest habitare poterit, cum ardoribus sempiternis? Quartum uerbum est, æternum. Quoniam damnati nunquã ab illo cruciatu & igne sunt liberandi. Quintum uerbum est, qui paratus est dia-
C bolo, & angelis eius. Si enim damnati mitterentur ad societatem eis gratam, haberent inde aliquam consolationis occasionem, sed mitti ad diabolum & angelos eius, qui ad peccandum eos induxerunt, & ex consequenti eorum ruinæ occasio fuerunt, ut sine fine & absq; pietate ab eis, qui sunt eorũ letales inimici, crudeliter torqueãtur, generabit in eis ingentem tristitiam, & desperationem. Vbi notandum, quòd non dixit Saluator, qui paratus est diabolo, & angelis eius à cõstitutione mundi, sicut de regno iustorum, ad ostẽdendum, quòd aliter se habet Deus ad miserendum, & aliter ad puniendum. Ad miserendum enim ex suo proprio æterno, ad puniendum uerò ex malorum proprio crimine. Vnde Esa. 30. dicitur, Ab heri præparata est Tophet, hoc est ruina. Et quàmuis ille ignis præuisus sit ab æterno, & ante mundi constitutionem, non est tamen præparatus ab æterno, uel à cõstitutione mundi, sed ab heri secundum dispositionem creaturæ: quotidie enim præparatur per multiplicationem culpæ, quæ puniẽda est per dæ-
D mones, & horribiles tortores. Resolutoriè damnati ex huiusmodi sententiæ publicatione, ex multis maximè cruciabuntur. Primò ex aspectu iudicis, qui eis apparebit terribilis. Secundò, ex sonitu, cùm nunquam fuerit tale tonitruũ auditum tamque tremendum, qualis erit hæc sententia in auribus damnatorum, iuxta illud primi reg. 2. Dominum formidabunt aduersarii eius, & super ipsos in cælo tonabit. Legitur. n. Ioã. 18 quòd quando milites furibundè uenerunt ad cõprehendendũ Iesum, ipsemet ultro eis obuiam ueniẽs, dulciter interrogauit. Quẽ quæritis? responderunt, Iesum Nazarenum, qui dulciter subdens. Ego sum Iesus, paratus ad saluandum uos, Sequitur, ut ergo dixit eis, ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, ubi beatus Augustinus ait, Quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc fecit? Rationem sententiæ condemnatiuæ allegabit Christus, dicens, Esuriui, & non dedistis mihi manducare & c. Vnde Origenes inquit. Quòd si improperabit eis minora peccata, à fortiori maiora. Omissio etiam operum misericordiæ exprimitur, tum quia illa sunt homini magis con-

naturalia,

naturalia, tum etiam quia illa includunt charitatem, saltem acquisitam uirtutū reginam, tum tertiò, ut appareat, quàm iustè negetur reprobis misericordia, cū illam proximis impendere noluerint, tum quartò, ut homines excitentur ex his ad opera pietatis, & ad insinuandum, quòd salus nostra, ex misericordia Dei pro ficiscitur, & pendet. Vltimò, quia in illis omnia uirtualiter includuntur. Tunc illi desperati blasphemando respondebunt, dicentes. Quando te uidimus esurientem &c? eis tamen exprobrabit, dicens, Quandiu non fecistis uni de minoribus qui in me credunt, nec mihi fecistis. Matt. 25. Latam sententiam, beata Virgo, Apostoli, & alii sancti approbabunt, asserentes non modo eam esse iustissimam, sed quòd maiori digni essent supplicio, iuxta illud Matt. 19. In regeneratione, cū sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Tunc uerificabtur illud ps. 57. Letabitur iustus cùm uiderit uindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Si ergo mater misericordiæ, & peccatorum aduocata & omnes eius sancti, eos condemnabunt, ad quem miseri illi recursum habere poterunt? Non ad dæmones, qui executores sententiæ Christi erunt, nec ad alias creaturas, quia ut dicitur Sapientiæ. 9. Armabit omnem creaturam in ultionem inimicorum suorum, non poterunt fugere, quia grauitate mirabili tenebuntur, & ignis conflagrationis eos circūdans impediet. Tunc, sicut dicitur Matt. 13. Exibunt angeli, hoc est dæmones executores, ut inquit beatus Hieronymus, & separabunt malos de medio iustorum. F
Iustum est enim, ut cùm homines peccatores dæmonibus se subdiderint peccando, subiiciantur eis in pœnis. Ibi etiam miserorum societas pœnas non minuet, sed augebit. Executio autem huius sententiæ præfigurata fuit in punitione Dathan, & Abiron, ad quos absorbendos, ut habetur ps. 105. aperta est terra, & deglutiuit Dathan, & operuit super congregationem Abiron. Sic post sententiam ministerio dæmonum aperietur terra, & damnati cum igne cōflagrationis, & immunditiis terræ & maris, in infernum detrudentur, ubi erit fletus & stridor dentium. Vnde concludit Euangelista, Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam. Postremò dicendum est de sequentibus uniuersale iudicium, & de innouatione mundi, de qua Esa 65. Ego creabo cælos nouos, & terram nouam, & non erunt priora in memoria. Item Apoc. 21. Vidi cælum nouum, & terram nouam. Pro quo notandum, quòd omnia corpora facta sunt propter hominem, & dicuntur ei omnia subiecta, quæ seruiunt ei dupliciter. Vno modo ad sustentationem uitæ corporalis. Alio modo ad profectum cognitionis diuinæ, in quantum uidelicet homo, per ea quæ facta sunt, inuisibilia Dei conspicit, ad Rom. pri. Primò ergo, ministerio creaturarum uidelicet ad sustentationem, homo glorificatus nullo modo indigebit, cùm eius corpus omninò incorruptibile sit futurum, uirtute diuina id faciente per animam, quam immediatè glorificat. Secundò, etiam ministerio non indigebit, quātum ad cognitionē intuitiuā, quia tali cognitione Deum sancti uidebunt immediatè per essentiam, ad quam uisionem diuinæ essentiæ oculus carnis attingere non potest. Ideò, ut eius solatium ēt sibi congruum de uisione deitatis præbeatur, inspiciet deitatem in suis effectibus corporalibus, in quibus manifesta inditia diuinæ maiestatis apparebunt, & præcipuè in carne Christi, post hæc in corporibus beatorum, & postremò in omnibus aliis corporibus. Et ideò oportebit, ut etiam alia corpora maiorem influētiam à diuina bonitate suscipiant, non tamen speciem uariantem, sed addentem

cuiusdam

cuiuſdam gloriæ perfectionem,& hæc ſecundum diuum Tho. in.60.opuſculo.c.
L de iudicio finali. Erit mundi innouatio. Ad quæ ſanctus Bona. in 48. 4. art. 2.
q. pri. circa remunerationem corporum cæleſtium,addit,quòd remunerari con
tingit uno triũ modoꝝ, uidelicet,uel quia eſt aptũ natum mereri,& hoc eſt libe-
rum arbitrium. Vel quia eſt ipſi merenti coniunctum,ut corpus humanum. Aũt
quia eſt ad ipſum ordinatum,ſicut ad obſequium. Et ſecundum hoc,præmiatur
homo aliquando in ſe ipſo,aliquando in corpore,aliquando ex eis,quæ ſunt ſibi
utilia,ſic etiam præmiatur in corpore ſuo,& in ipſo mundo,qui eius eſt habita-
culum. Vbi concludit,quòd corpora ſupercæleſtia præmiari, non eſt aliud,quã
hominem præmiari in illis,quia Dominus totum mundum,hominis amore,red
det pulchriorem. Et ideò,quia propter hominem præmiantur corpora ſupercæ-
leſtia,ſecundum eam proprietatem p̃miantur,ſecundum quam ſunt conſona cor
poribus glorioſis. Hæc autem eſt lux, ideò in luce & ſplendore augebuntur & cre
M ſcent. Dicit ultra. q. 2. ubi ſupra de mete Iſidori,ut inquit Magiſter in dicta diſt.
quòd ſol,& luna poſt iudicium non tendent ad occaſum, ſed ſtabunt in ordine
ſuo,in quo creati ſunt,quia etiam motus corporum cæleſtium ordinatur ad cõ-
plendum numerum electorum,& illum neceſſe eſt compleri,ideò & motum ter-
minari, quanuis per naturam non habeat terminum ſui. Elementa etiam,ut idẽ
ſanctus dicit.q.3. ubi ſupra,innouabuntur, ubi uerò eſt innouatio,ſubſtãtia re-
manet eadem,ſed ſub aliis proprietatibus, ideò concludit,quòd omnia elemen
ta ſecundum ſubſtantiam remanebunt, ſed quantum ad qualitates innouabun-
tur. Vnde omnes res,quantum eſt de ſe,appetunt eſſe perpetuum & diuinũ, ſed
quædam formæ ſunt,quæ appetunt continuare eſſe per multiplicationem ſui in
altero,ut puta formæ accidentales,& ſubſtantiales actiuæ, quædam autem appe-
tunt continuare eſſe ſuum per continuam adhærentiam cum materia,ut ſunt for
mæ,& qualitates paſſiuæ. Quia igitur poſt iudicium auferetur ab elementis om-
nis ratio multiplicandi ſe, & dabitur uirtus cõtinuandi ſe in ſe,quia erunt incor-
ruptibilia,hinc eſt,quòd elementa,quæ habent qualitates actiuas,dicuntur tota-
N liter abſumi,quia omnino auferetur ab eis ratio agendi,& ſe multiplicandi. Alia
uerò duo dicuntur in meliorem faciem reſtitui,quia appetitus continuandi in ſe
eſſe,qui modò eſt in eis ſecundum eſſe imperfectum,complebitur & perficietur.
Manebunt ergo qualitates omnium elementorum,quantum ad ſubſtantiam,ſed
quantum ad rationem corruptionis innouabuntur, ſimiliter & formæ ſubſtãtia-
les. Quid uerò dicendum de plantis,& animalibus brutis? Reſpondet idem Do-
ctor ubi ſupra. q. 4. quòd non innouabuntur,quia eorũ ultima perfectio eſt cor-
O ruptibilis per naturam,& ortum,& radicem habent à materia,unde non ſunt ido
nea ad uiuendum,ſiue durandum æternaliter. Formæ autem corporum ſuper-
cæleſtium ſunt incorruptibiles, ſimiliter formæ elementoꝝ incorruptibiles ſunt
ſecundum totum,& ſecundum partem,quantum eſt in ſe,quia ſunt corpora ſim
plicia,quòd enim corrumpantur,hoc eſt per actionem uenientẽ ab extrinſeco,
& ideò remota illa actione,remanent incorruptibiles,manifeſtum autem eſt, ꝙ
plantæ & animalia non ſunt ad ornatum terræ, ſed ad hominis obſequium, nec
ad Dei laudem, aut ad uniuerſi perfectionem, niſi ſecundum ſtatum eundem,
P qui eſt corruptibilis, & uariabilis,& ideò non oportet illa innouari. Sunt enim
de perfectione uniuerſi ea parte, qua eſt habitaculum hominis uiuentis corpora-
liter,ideòq; ſunt homini concreata,qui homo alimoniis indigebat. Poſtq̃ uerò

homo

homo spiritualis fuerit effectus, nequaquam erunt necessaria. Imponendo finē huic articulo concludo, quòd credimus Christum propter nos uenturum iudicare uiuos,& mortuos, ut pios à corporali morte, ac cæteris angustiis liberatos in suum cæleste regnum, ubi perpetuò cum eo erimus, subuehat. Impios uerò debitis afficiat pœnis, quemadmodum ipse dixit Matt. 25. Et ibunt hi, nimirum impii, in ignem æternum. Iusti uerò, in uitam æternā, cui sententiæ arridet Apostolus ad Rom. 2. dicens. Qui reddet unicuiq; secundum opera sua, his quidē, Q
qui secundum patientiam boni operis, gloriam, honorem, & incorruptionem quærunt, uitam æternam, his autem, qui sunt ex contentione,& qui non acquiescunt ueritati, credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio,& angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm,& Græci. Non enim est personarum acceptio apud Deum. Proindeq; omnes Pii, hunc aduentum cū summo præstolantur desiderio, Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei,& Saluatoris nostri Iesu Christi, ad Tit. 2. Et primæ ad Thessa. 5. Ab omni specie mala abstinete uos, ipse autem Deus pacis sanctificet uos per omnia ut integer spiritus uester,& anima & corpus sine querela in aduētu Domini nostri Iesu Christi conseruetur; fidelis est, qui uocauit uos, qui etiam faciet. Dili- R
gentibus enim aduentum eius, magna repromittitur beatitudo, ut beatus Paulus, secundæ ad Tim. 4. De cætero, inquit, reposita est mihi corona iustitiæ, quā reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum Domini. Voluit autem Saluator hunc diem aduentus sui esse ignotum ad excitandum nos, quò semper in officio,& ea qua uocati sumus, uocatione, parati inueniamur. Vnde beatus Marcus cap. 13. Euangelium suum claudit, dicens. Videte, uigilate, & orate, nescitis enim quando Dominus Domus ueniet, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne cùm uenerit repentè, inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico uigilate. Vnde Augustinus in symbolo inquit, Vigilemus ergo & oremus, quia breuis S
est,& incerta ista uita,& nescimus tempus, quando uenturus est Dominus.

Vndecimus Articulus est, sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum Communionem. Caput. XXXIIII.

NON dicit iste Articulus, Credo in sanctam Ecclesiam &c. sicut non nulli alii scilicet. Credo in Deum, Credo in filium &c. Sed Credo A
Sanctam Ecclesiam Catholicam, idest credo Ecclesiam à Deo congregatam esse, non in sanctam Ecclesiam, ut in Deum. Hac ergo præpositione (in) creator secernitur à creaturis, & diuina separantur ab humanis. Sic enim in solum Deum credēdum est. Vnde Augustinus, super illud Creditis, in Deum, Io. 14. ait. Nunquam aliquis Apostolorum ausus est dicere, Credite in B
me. Et super illud ad Rom. 4. Omni credenti in eum, dicit, Aliud est credere illi aliud illum, aliud est credere in illum. Et cum dicitur in symbolo, Credo in Spiritum sanctum, Sanctam Ecclesiam, illa præpositio (in) non refertur ad Ecclesiā, sed ad Spiritum sanctum, illam sanctificantem. Ecclesia græca uos est ab ἐκκαλεῖν, quod est euocare. Vnde Ecclesia dicitur quasi euocata concio. Fides .n. ut Aplus ad Rom. xi. inquit, ex auditu est, auditus autem per uerbum Christi, qui ergo uel interna uocatione, uel per Christi uerbum, aut alia Spiritus sancti instrumen-

C to euocati sunt, à simulachris mortuis ad Deum uiuum, ab ignorantiæ tenebris, ad lucem christianæ ueritatis, & obtemperarunt, ecclesia Dei dicuntur, quæ tamen multipliciter dicitur. Ideò ne laboremus in æquiuoco, uidendũ est de singulis ecclesiæ (secundum catholicos doctores, & sacras literas) significatis. Ecclesia enim uno modo sumitur pro domo materiali diuinis obsequiis, & orationi mancipata, quo modo accipitur Iudith. 6. Conuocatus populus per totam noctẽ intra ecclesiam orauerunt, petentes à Deo auxilium, de qua etiam loquitur beatus Paulus primæ cor. xi. dicens. An ecclesiam Dei (hoc est domum orationis,
D secundum glo.) contemnitis? Sumitur etiam ecclesia pro uniuersitate omnium iustorum & sanctorum tam uiatorum, quàm comprehensorum, & hoc modo, eã accipit Apostolus ad Eph. 5. dicens de Christo, Ipsum constituit caput super omnem ecclesiam, hoc est sanctorum congregationem, angelorum & hominũ, quæ
E in cælo, & quæ in terris est. Accipitur quoq, ecclesia pro congregatione omniũ iustorum duntaxat comprehensorum, sicut eam accipit beatus Augustinus in Enche. c. 56. dicens, quòd est cœtus ille beatarum animarum cum Christo regnãtium, qui & regnat cum Christo securus in æternum, & hæc dicitur ecclesia triũphans in qua non est ruga neque macula, quam describit beatus Ioan. Apoc. 7. sub infrascriptis uerbis. Hi (inquit) sunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni, & ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui sedet in throno, habitabit super illos, non esurient, neq; sitient amplius, neq; cadet super illos sol, neq, ullus æstus, quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad fontem aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eo
F rum. Alio etiam modo sumitur ecclesia pro congregatione hominum in charitate existentium, de qua Apostolus ad Eph. 5. ait, Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ, & tales dicuntur esse de ecclesia, numero, & merito, qui etiam ita sunt in ecclesia, & domo Dei, ut & ipsi sint domus Dei, seu templum Spiritus sancti, qui constituunt urbem illam beatam Hierusalem, de cælo descendentem, à Deo paratam, constructam uiuis ex lapidibus, de quibus idem Apostolus primæ cor. 12. Multi unũ corpus sumus in Christo Iesu, quos ad Rom. 12. uocat populum emundatum ab omni iniquitate, Deo acceptabilem, sectatorem bonorum operũ. Ecclesia sic accepta nota ẽ soli Deo, ut inquit beatus Paulus ad Eph. 4. Nouit Dñs, qui sũt eius.
G Verùm ad hunc modum non accipitur ecclesiæ nomen, ubi Xp̃s de audienda ecclesia præcipit, uel patres post Apostolos, de auctoritate ecclesiæ differunt. Illam .n. quæ audire, & cuius auctoritatem sequi debemus, nobis cognoscibilem, atque uisibilẽ esse oportet. Altero mõ sumitur ecclesia, ut cõplectitur omnes, qui communionẽ professionis fidei, similiter & doctrinæ, ac sacramentorũ, secundũ catholici, & apostolicã traditionẽ habent. Ad ecclam hoc mõ acceptã nimirũ attinent
H tã boni, q̃ mali, qui per quandã colligantiã eiusdẽ professionis, ac exterioris participationis sacramẽtorũ sunt in ecclesia Dei. Et quemadmodũ humano corpori plerũq; adhærent mẽbra, aut mortua, aut arida, aut putrida, aut lãguida, quæ nõ nunq̃ resecanda ueniunt, ne cætera mẽbra horũ contagione inficiantur, interdũ toleranda, ne fortè si abscindantur, totum corpus in periculum ueniat, quæ, & si membris uiuis in uitali spiritu non communicent, colligantia tamen quadam
I uiuis adhærent, proinde adhuc corporis membra dicuntur, & corporis esse partes,

tes, ita de ecclesia ad hunc modum accepta, sentiendum est, ut sit popolus in unam fidei possessionem, & communionem sacramentorum uocatus, cohærens saltem secundum unitatem professionis, & uisibilem quandam Christianæ fidei formam. In quo cætu & bonos & malos dicimus esse permistos, qui & si nõ sint colligati omnes unitate spiritus, & uinculo charitatis, colligati tamen sunt secũdum unionem unius signaculi fidei, & corporaliter coniuncti, secundum uisibilia ecclesiæ sacramenta, quanuis non nulli inter eos, impii, peccatores, auari, & id genus homines, secundum exteriorem fidei professionem sint, formam quidẽ pietatis habentes. 2. ad Tim. 3. uirtutem tamen eius abnegantes. Verùm in supradictis, ut Augustinus contra Cresc. Gram. c. 31. ait, tenenda est beatissimi Cy L
priani ad Max. plenissima charitatis, pietatisq; sententia, dicentis. Quanq; in ecclesia uideamus esse zizania, non tamen debet perturbari aut fides, aut charitas nostra, neq; de ecclesia recedere debemus ob id, quòd zizania in ecclesia esse cernimus, quin potius ubi uidemus ecclesiam opprimi per impios, hic fidei articulus, quem tractamus, nos confirmabit, ne desperemus, sed sciamus ecclesiã esse permansuram, ut nauiculam iactandam quidem, sed non submergendam. Et hæc est ecclesia militans, in qua criminosi licet sint numero, non tamen merito. Et de hac ecclesia loquitur Dauid ps. 21. dicens. Erit apud te laus mea in ecclesia ma M
gna, et in medio ecclesiæ laudabo te. Quæ comparatur sagenæ missæ in mari, ex omni genere piscium congreganti. Vbi glo. exponit, magna, hoc est in toto orbe diffusa. Quandoq; etiam accipitur pro ecclesia particulari, ut secũdæ cor. pri. ecclesiæ, quæ est corinthi. Aliquando pro Præsidẽte in ecclesia, ut in fraterna correctione, Matt. 18. Si te non audierit, dic ecclesiæ. Aliquando pro subditis tantum, ut act. 12. Oratio autem fiebat ab ecclesia ad Deum pro eo. Aliquãdo pro N
solis ecclesiasticis, aut eorum maiori parte, ut in .c. primo. 63. dist. Ecclesia tamẽ, de qua communiter loquũtur doctores, accipitur pro cœtu fidelium uiatorum, qui numero, uel merito adunati sunt, in fide, & cultu uisibili unius ueri Dei, & non, ut hæretici dicunt, pro congregatione sanctorum in spiritu, quã nescimus ubi sit, aut ubi eam inquirere, aut inuenire possimus. Sed (ut dictum est in quinto modo acceptionis eius) præcipuè accipere eam oportet pro congregatione omnium uiatorum fideliũ, siue sint boni, siue mali, cuius auctor est Deus sapientissimus, & omnipotens, finis uerò eius est omnium fidelium salus, quia quantũ in ipso Deo est, uult omnes fideles baptizatos saluos fieri. Vnde inquit Mar. ult. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Nulli enim extra ecclesiam salus contingere potest, ut habetur in .c. firmiter, extra de sum. trini. & fide catho. O
Quæ optimè figurata fuit per arcam Noe, extra quam existentes submersi sunt. Ex quibus omnibus apparet, quòd Ecclesia catholica est uisibilis, sensibilis, siue euidens, & manifesta, & tam prælatus, qui est illius caput, quàm subditi, qui sunt membra, sunt manifesti, & uisibiliter Baptismi sacramento sunt intincti, aliàs in uanum dixisset Christus, dic ecclesiæ, si esset incognita, & inuisibilis. Similiter & si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Notãdum etiam, quòd licet ecclesia secundum rationem uniuersitatis non possit stare in uno cõ- P
pletiuè, tamen quo ad fidem, in qua fundatur ecclesia, & à qua aliquis dicitur de illa, bene potest seruari in uno. Vnde beatus Hieronymus super ps. 33. dicit. Vbi uera fides est, ibi ecclesia est, & iuristæ inquiũt, quòd uniuersitatis ius in uno seruari potest. Dicitur etiam de beata Maria matre Christi, quòd in ea sola in tri-

duo sepulturæ filii, mansit fides explicita de diuinitate Christi, quanuis nõ nulli alii per iudæam existentes habere tunc potuerint fidem Catholicam actualẽ, & implicitam, non tamen explicitam de eius diuinitate. In maiori uerò symbolo iste articulus magis exprimitur sic. Et unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Vbi dictæ ecclesiæ quatuor attribuuntur notæ, quibus cognosci posfit, & ab ecclesia malignantiũ discerni. Est. n. una, est sancta, ẽ catholica, & Apostolica:

De prima Ecclesiæ nota uidelicet, quòd est una. Caput. XXXV.

A PRimò dicitur, quòd est una unitate qua secerni possit ab his, qui uel præcisi sunt ab ea, cuius generis sunt: quibus interdictum est piorum cœtu, quos excommunicatos uocamus: uel qui ipsi se ultro præciderunt, quales sunt hæretici, & schismatici. Hanc illius unitatem significauit inconsutilis illa Christi tunica, quam, qui Christum crucifixerunt, milites Ioan. 19. non scindendam, sed (iuxta id, quod prædixerat Dauid ps. 21.) Sortẽ
B super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit una illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi, ab origine mundi in diuina præordinatione occisi. Hanc expresfit Apostolus cùm dixit ad
C Eph. 4. Vnum corpus, unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ, illa enim uisibilibus rebus, nimirum sacramentis, fidei confesfione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam sæpè uisibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur, & propterea uocat eam diuus Paulus unũ corpus,
D quòd ex multis uisibilibus (ut dictum est) membris constet. Porrò qui congregat eam, qui uitam huic præstat corpori, Spiritus sanctus est, ideò spiritum etiam unum appellat, quòd per eam in cordibus hominum diffusa charitate, retinetur, Similiter & unitas in uinculo pacis, ut idipsum dicant, idipsũ sentiant, idẽ sapiãt oẽs, atq; unanimes uno ore honorificent Deum, & patrem Domini nostri Iesu
E Christi, ad Rom. 5. Sola ergo sancta catholica Ecclesia una est, terra est unius labii, Gen. xi. unus in ea Christus adoratur, una ueritatis regula obseruatur. Deniq; multitudinis credentium est cor unum, & anima una, Act. 4. Vnde Beda in secundam Ioan. Epistolam idem testatur his uerbis. Reuera omnes per orbẽ catholici unam ueritatis regulam sequuntur, non autem omnes hæretici, & infideles unanimo errori consentiunt. Sed semet non minus alterutrum, quàm ipsam
F ueritatis uiam ĩpugnant. De unitate huius nostræ ecclesiæ, & disfensione synagogæ hæreticorum, scribit uenerabilis Beda in quintum caput beati Marci, Benè in Babilonis constructione linguarum unitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma per gratiam Sancti Spiritus linguarum uarietas adunata est, ita ut illa confusio, hæc uisio pacis interpretetur, quia uidelicet electos in pluribus linguis, & gentibus, una fides, ac pietas toto orbe pacificando confirmat, reprobos autem plures sectæ, quàm linguæ, dissociando confundunt. De quibus
G Hilarius libro. 7. de trin. Fidem illi nostram, dum sibi aduersantur, confirmant. Bellum enim hæreticorum, pax est Ecclesiæ catholicorum. Tertulianus de sui temporis hæreticis, de præscriptione aduersus eosdem hæreticos, scripsit, ꝙ etiam à regulis ipsi suis uariant inter se. Hilarius quoq; in libro ad Constantium Augustum, inquit, periculosum nobis admodum, atq; ẽt miserabile est, tot nunc fides existere, quot uoluntates, & tot nobis doctrinas esse, quot mores, & tot cau

sas

ſas blaſphemiarum pullulare,quot uitia ſunt,dum aut ita,fides ſcribuntur, ut uo lumus,aut ita,ut uolumus,intelliguntur. Et cùm ſecundum unum Deũ & Dominum,& unum baptiſma,etiam fides una ſit,excidimus ab ea fide, quæ ſola ẽ, & dum plures fiunt,ad id cœperunt eſſe,ne ulla ſit. Epiphanius in confutatione ſynodi,quæ falſò ſeptima dicta eſt,ait.Hunc morem habẽt hæretici, quoties uno uerbo pietatem contempſerint,& à ueritate aberrauerint,in multos & uarios errores labi, uniformis enim res ueritas,mendacium autem in uaria diſtrahitur. H

Eccleſia tamen iſta noſtra uiſibilis, de qua in propoſito,eſt una multiplici unitate. Primò,unitate fidei,de qua ad Eph. 4. Etenim in uno ſpiritu, omnes nos in unum corpus baptizati ſumus.Et beatus Hieronymus ad Euandrum Epum,nec altera Romanæ urbis Eccleſia,altera totius orbis exiſtimanda eſt. Secundò, unitate ſpei,de qua Apoſtolus ad Eph. 4. Vocati eſtis una ſpe uocationis ueſtræ,ubi glo. hoc eſt ad unam rem ſperatam. Hæc unitas poteſt etiam dici unitas finis ultimi,qui eſt beatitudo,ad quam ordinatur. Vnde beatus Auguſtinus ſuper ps.85. inquit, Multæ gentes,& una gens,ſed quare una gens? quia una expectatio. Dicitur poſtremò una unitate unius Præſidentis, Rectoris,& gubernatoris uiſibiliter conuerſantis cum illa. Vnde Iohelis pri. Congregabuntur filii Iudæ, & filii Iſrael pariter,& ponẽt ſibi caput unũ. Et Ioa.x. dicitur.Fiet unũ ouile,& unus paſtor,ob quam cauſam dixit Petro,Paſce oues meas,Ioan.21. Hanc unitatem eccleſia retinere non poteſt,niſi aliquis unus toti præſit eccleſiæ,cui omnes pareãt. I L

Chriſtus uerò huius corporis licet ſit caput,tamen,quia ad patrem ſuum cæleſtẽ ex hoc mundo migraturus erat,atq; ita facturus, ut genus humanum corporali ſua præſentia deſtitueret,cùm ſub ſuæ tempore paſſionis oraſſet patrem,Ioan.18. ut eos,quos dederat ſibi ſeruaret,ut eſſent unum,ſicut ipſe cum patre unum eſt, quò facilius unitas hæc ſempiternis temporibus retineri poſſet,aſcenſurus ad patrem uni curam Eccleſiæ ſuæ mandauit,uni Petro paſcendas oues ſuas commiſit, unum illum Principem multis deſignauit argumentis,ut ipſe quidẽ in cælis auctor eſſet unitatis perpetuæ,& Petrus ac quiſquis ei ſucceſſiſſet,unitatis retinendæ dux,& princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque cõſtituendæ principium Chriſtus, & retinendæ per eundem,Petrus,& eius ſucceſſor, ſtatuitur. Hoc uniuerſa credidit antiquitas. Hoc ſacroſanctum Nicænum Concilium confeſſum eſſe legimus: de quo Ezech. 37. Paſtor erit unus omnium eorum. Quem unum & ſolum eſſentialiter bonum paſtorem libenter Chriſtum agnoſcimus, libenter eum eſſe caput,& fundamentum Eccleſiæ principale profitemur. Vnde licet ſacramenta perficiat omnia,& ipſe ſit qui baptizat, & qui peccata dimittit. Similiter licet ſit uerus ſacerdos,qui ſua uirtute corpus ſuum, & ſanguinem, ex eo, quod panis erat, & uinum,conficit,ut iterum offeratur, non in mortem, ſed in mortis recordationem, tamen,quia cum ſuis fidelibus non erat in corpore permanſurus,miniſtros elegit,quibus in ſacramentis adminiſtrandis uteretur. Sic igitur ipſe caput, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe ordinem in ea ſimul, & unitatem conſeruat. Quoniam uerò præſentiam ſui corporalem & inuiſibilem eccleſiæ ſubtracturus erat,unius uti miniſterio uoluit,per quem unitas hæc retineretur,cui præ cæteris oues loco ſui paſcendas commiſit, & cognomen tribuit Ioan. 21. Nam cùm petram eſſe Chriſtum dicat Apoſtolus primæ cor.x.cum Petro in cõſortium indiuiduæ unitatis aſſumpto,nomen hoc communicare dignatus eſt. Tu es (inquiens) Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meã. M N O P

Q Matt. 16. Neque enim quisquam est, qui inficietur Christũ esse petram illam in-
uiolabilem,esse lapidem illum angularem,qui fecit utraq; unum ,esse fundamen
tum ,præter quod nemo potest aliud ponere . Cum hoc tamen stat, quòd ,(cũ
secundum beatum Dionysium de diui , nominibus .c. 4. Bonũ sit sui ipsius ma-
ximè diffusiuum,& communicatiuum) ad gloriam suam illustrandam ,& ad in-
credibilem suam bonitatem toti mundo manifestandam,illud,quod sibi ipsi po-
testate proprium est,participatione quadam esse sibi cum homine commune uo
luisse diceretur . Nunquid non solus ipse est lux inaccessibilis,quæ illuminat om-
nem hominem uenientem in hunc mundum , Ioan.8? & tamen Apostolis legi-
tur dixisse. Vos estis lux mundi. Nunquid non ipse solus bonus est? Nam ne-
R mo bonus,nisi solus Deus, Matt. 19. Et tamen Luc. 5. dicitur. Bonus homo de
thesauro cordis sui profert bona . Nunquid non solus ipse remittit peccata? hoc
enim non est nisi proprium Dei Eandem tamen potestatem sacerdotibus quoq;
concessit , dicens Ioan. 20. Quorũ remiseritis peccata,remittuntur eis . Sed quid
S opus est tot recensere ? Potest ne quicquam esse gloriosius,quàm dici filiũ Dei?
ipsius tamen filii Dei bonitas contulit humano generi, ut quod ille solus natura
est,homo esset per adoptionis gratiam,nosq; Dei patris filios,& hæredes,fratres
autem suos,& cohæredes,esse uoluit . Nunquid non dicitur primæ ad Tim. pri.
Soli Deo honor & gloria? & tamen idem Apostolus ad Rom. 2. inquit. Gloria
T autem,honor,& pax omni operanti bonum . Adducens autem Basilius locum
illum Euangelii, Matth. c.16. uidelicet. Tu es Petrus &c. in libro de pœnitentia
inquit,si petra est, non ut Christus petra est,sed ut Petrus petra . Christus enim
reuera petra est immobilis & inconcussa . Petrus enim talis dicitur propter hanc
inconcussam petram . Largitur enim Deus suas dignitates,non euacuans se , sed
habens dat . Lux. est, ideò ait uos estis lux mundi . Sacerdos est, sacerdotes fa-
cit . Cuis est, ecce inquit mitto uos tanquam oues in medio luporum,Petra est,
petram facit . Et quæ propriè sunt illius,largitur seruis . Vnde Ambro. in . c.9.
beati Lucæ ait. Continet itaq; uirtute sua,molem Ecclesiæ Christus,ac inuisibili-
ter eam gubernat,sed quemadmodum in sacramentis , cùm ipse solus inuisibili-
ter operetur omnia,ministerio tamen utitur uisibilium sacerdotum,sic uisibilem
V in terris elegit ministrum , per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret,per quem
gregem suum uisibilem inuisiblis ipse gubernaret . Est igitur petra Christus , est
petra fides de Christo,quam confessus est Petrus ,est petra Petrus ipse confitens
Christum . Hæc adeò sibi non aduersantur, ut nisi credas Ecclesiam super Petrũ
confitẽtem Christum ædificatã esse,nihil credas,nec ubi sit Ecclesia,scire queas.
Quamobrem si talem esse uolumus Ecclesiam,quæ uideri & agnosci possit , ne-
cesse est, ut uisibilem esse petram statuamus , super quam sit uisibilis ædificata ,
ut petræ nomine , Petrum, petriq; successorem confitentem Christum intelligi
uelimus.Et hoc est quod dicit Hieronymus libro primo contra Iouinianum .
Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum (in alio loco) super omnes Apo-
stolos fiat ,& cuncti claues regni cælorum accipiant,ut ex æquo super eos eccle-
X siæ fortitudo solidetur ,tamen unus inter duodecim eligitur,ut capite constitu
to,schismatis tollatur occasio. Ante etiam illum à Cypriano de simplicitate præ-
latorum dictum fuit . Hoc erant utique cæteri Apostoli, quod fuit Petrus , pari
consortio præditi , honoris,& potestatis ,sed exordium ab unitate proficiscitur,
ut ecclesia una monstretur . Sed ante eum Anacletus ,qui uixit Apostolorum tẽ-

poribus

poribus, Epiſtola.3. dixit. Licet omnes pares eſſent Apoſtoli, Petro tamen à Domino eſt conceſſum,& ipſi inter ſe id ipſum uoluerunt, ut reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, & Cephas ideſt caput,& principium teneret Apoſtolorum. Quoniam itaq; una eſt eccleſia,ſuper unum,qui claues eius accepit Domini uoce fundata eſt, per quem fit,ut Epiſcopatus etiam unus ſit multorum Epiſcoporum concordi numeroſitate diffuſus,ſicut ad Iubaianum,& ad Antonianũ lib.4. epiſtola.2. ſcribens teſtatur Cyprianus. Hieronymus etiam contra Luciferianos,ſalutem eccleſiæ dicit à ſummi ſacerdotis dignitate pendere, cui ſi non exors quædam,& inter omnes eminens detur poteſtas, tot in eccleſiis efficientur Y ſchiſmata,quot ſacerdotes. Vnde idem Cyprianus ad Florentium Pupianũ li.4. epiſtola.9. & ad Cornelium libro primo epiſtola.3. ſcribens,teſtatur dicens.Vnũ itaq; toti præeſſe eccleſiæ uſq; eò neceſſarium eſt,ut abſq; hoc, eccleſia una eſſe non poſſit, ſuam igitur unitatem,ut dictum eſt, ſpecialiter ab unitate capitis & prælati habet.

De ſecunda Eccleſiæ nota,uidelicet,quòd eſt ſancta. Caput. XXXVI.

LIcet uerò Eccleſia ſit ſancta, nõ tamen in ea ſunt ſoli iuſti & ſancti,ut dictum eſt ſupra. Vnde Matt. 13. Deſignatur nomine Areæ, in qua A ſicut eſt triticum,ita ſunt & paleæ. Vocatur ager, in quo cum tritico creſcunt & zizania. Eſt & Sagena,in qua congregantur boni,& mali piſces. Vocatur Vinea,in qua ſunt palmites proferentes uuas, & qui producunt labruſcas. Comparatur gregi,in quo ſunt & hædi & oues,ſunt & arietes,& hirci. Cõfertur domui,in qua ſunt uaſa aurea& argẽtea,ſimiliter et lignea, ac fictilia,quædam in honorem,quædam uerò in contumeliam. Comparatur decem uirginibus,quarum quinq; erant fatuæ, & quinq, prudentes.Quamobrem permiſti ſunt mali bonis in hac eccleſia,quæ militans dicitur. Quarè, non ideò B ſancta dicitur eccleſia,quòd in ea non ſint reiecti,& reprobi, ſed quia quicunq; ſancti ſunt, non niſi in hac eccleſia ſancti ſunt,extra quam ſpecies ſãctitatis eſſe non poteſt. A meliori itaq; ſui parte ſancta dicitur, ſicut regnum cælorum ſæpè uocatur à Chriſto,quòd non niſi intra ipſius ſepta continentur,quibus potiri datum eſt regno cælorum. Dicitur quoque ſancta,quaſi Chriſti ſanguine tincta. Chriſtus.n.eã lauit à peccatis ſuis in ſanguine ſuo,Apoc. primo. Qui ſic eã dilexit ad Eph.5. ut ſeipſum traderet pro illa,ut eam ſanctificaret,atq; ab operibus mortuis emundaret ſanguine ſuo. Hac ratione fideles omnes olim,ſicut teſtatur Auguſtinus in ps. 45. Sancti uocabantur. Cæterum apud eos, qui latinè ſcripſerunt,ſanctum dici legimus,quod firmum eſt & munitũ,ut uiolari facilè non poſ- C ſit, neq; debeat,ſic muros,leges uocant ſanctos,ſic tribunos,ſanctos,ſic ærarium quoq; ſanctum appellatum legimus. Qua ratione eccleſia etiam dicitur ſancta, qua nihil firmius, nihil fortius. Vel quia Chriſto dicata eſt, cui quod dedit pater, nemo poteſt ab eo eripere. Vel quia ſupra petram ædificata eſt,ita ut neque pluuiæ,neque flumina,neque uenti irruentes eam ſubuertere poſſint, intantum, ut nec portæ inferi præualere poſſint contra eam. Habet enim firmum,& ſtabile fundamentum,de quo beatus Apoſtolus primæ cor. 3. Fundamentum aliud nemo ponere poteſt,præter id quod poſitũ eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus. Huic fundamento cùm innitatur,nulla eſt neq; fuit neq; erit uis unquam tanta, qua ſupe D

rari

rari possit. Ideò Chrysostomus Tomo.5. homil. de expulsione sancti. Fortiorem eam terra, imo fortiorem esse dicit ipso cælo, ubi radices eas fixas habere affirmat non in terra, solem, ut extingui sit facilius, quàm ecclesiam obscurari. Hæc est
E illa terra, quam fundauit in sæcula altissimus, ps.77. de qua idem Propheta. Fundasti eam super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi. Aciē huius ecclesiæ perrumpere conati sunt pagani, omnia suppliciorum genera de piis sumendo. Conati sunt Tyranni, libertatem eripiendo. Conati sunt falsi fratres,
F charitatem exterminando. Conati sunt Iudæi, fidem impugnando. Conati sunt schismatici, obedientiam tollendo, & eius unitatem scindendo. Conati sunt hæretici, scripturas adulterando, ueritatem earum obscurando, prauèque eas interpretando, sed fuit hæc acies terribilis omnibus, uicit, fudit, fugauit omnes, uicit paganos, pro Christi fide, uitam cum sanguine profundendo, tanta animi constantia, tanta alacritate, ut gauderent etiam, eò quòd digni essent habiti pro nomine Iesu contumeliam pati, act. 5. Vicit Tyrannos, in Deo spem, & fiduciam collocando, ac pro se persequentibus deprecando. Vicit falsos fratres, tolerando Vicit Schismaticos, ordinem retinendo, & unitatem capitis conseruando. Vicit
G iudæos & hæreticos, uerum scripturarum sensum, ab illis non intellectū, sed prauè detortum, aperiendo. Vnde ecclesiæ suæ dixit Saluator noster, Luc. 21. Ego dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere aduersarii uestri. Est ergo uerè sancta, inuicta, & inexpugnabilis ecclesia, quæ tot, tantisque grauissimorum hostium oppugnationibus, non modò fracta non est, seu debilitata, uerùm magis confirmata, & corroborata, ut uerè dicere possit illud ps. 128. Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerūt mihi. Imò semper sibi proprium fuit, ut oppugnationibus cresceret. Qua de re scripsit Clemens Præsbyter Alexandrinus lib. 6. stromatum. Græcam quidē Philosophiā, si quisuis magistratus prohibuerit, ea statim perit, nostram autem doctrinā à prima usque prædicatione prohibent simul Reges, & Tyranni, duces singuli, & magistratus cum uniuersis satellitibus nos pro uiribus excindere conantes, illa autē
H magis etiam floret. De qua Hilarius.7. de trinitate. Ecclesia nostra dum persequitur, floret, dum opprimitur, crescit, dum contēnitur, proficit, dum læditur, uincit, dum arguitur, intelligit, tunc stat, cùm superari uidetur. Et beatus Ambrosius lib. 9. in capit. 20. Lucæ de eadem. Vt uinea dum iugatur, inquit, erigitur, dum humiliatur, attollitur, dum reciditur, coronatur. Quanti ab initio oppugnarunt ecclesiam, ostendit Chrysostomus in sermone de Pentecoste dicens. Cū fidei semina iacerentur, arma contra eam commota sunt, sed quantò magis impugnabatur, tantò clarior reddebatur. Hæc igitur nota ita est ecclesiæ propria, ut
I eam hæretici sibi nulla ratione queant usurpare. Verùm ecclesia non dicitur sancta per naturam, siue per essentiam, sicut Deus, qui ut dicitur in hymno angelico est solus sanctus, & primi reg. 2. Quis sanctus ut Dominus? Sed dicitur sancta per participationem gratiæ, fideles enim omnes in gratia existentes, dicuntur sancti. Vnde Dauid ps. 85. dicebat de seipso. Custodi animam meam, quia sanctus sum. Et licet in ecclesia mali sint permisti bonis, & in maiori numero, quā boni, iuxta illud, Matth. 20. Multi sunt uocati, pauci uerò electi, inde non sequi-
L tur, quin ecclesia non dicatur sancta, cùm à nobiliori fiat denominatio, nec per hoc quòd ecclesia dicitur sancta, sequitur aut datur intelligi, quòd omnia illius membra sint in charitate existentia, sed solùm illa, quæ numero & merito (ut di-

ctum

ctum est supra) sunt de ecclesia, quæ sunt propriè membra Christi, uita gratiæ uiuentia. Nec etiam sic intelligẽdum est, ecclesiam dici sanctam, quòd aliqui de ecclesia fuerint semper sancti, cùm constet omnes, dempto Christo, & beata Virgine, sub peccato esse conclusos, iuxta illud ad Rom. 5. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerũt, multi enim fuerunt in gratia, per quam erant membra uiuentia, qui decidentes ab ea, facti sunt membra arida, sed dicitur ecclesia semper sancta, quia in omni tempore in ecclesia, quæ utitur uisibilibus sacramentis, fuerunt aliqui iusti & sancti. M

De tertia Ecclesiæ nota, quæ est, quòd est Catholica. Caput. XXXVII.

PRO huius tertiæ notæ declaratione, notandum quòd ecclesia dicitur Catholica (hoc est uniuersalis, & per totum orbem diffusa) dupliciter. Vno modo, quia constat ex diuersis ecclesiis, ut sumitur in .c. Alienus. 24. q. pri. ubi ex sententia beati Cypriani dicitur, Alienus est, profanus est, hostis est, nec potest Deum habere patrem, qui uniuersalis ecclesiæ non tenet unitatẽ, quo modo Ecclesia Romana non est uniuersalis, sed pars ecclesiæ uniuersalis, prima tamẽ & præcipua, uelut caput in corpore, ut habetur .c. Quanuis. 21. dist. Alio modo ecclesia dicitur Catholica, idest uniuersalis, quia sub se continet ecclesias uniuersas, seu quia præest uniuersis, & isto modo ecclesia Romana dicitur uniuersalis, ut habetur in dicto .c. Quanuis. Quo etiam modo accipiendo ecclesiam uniuersalem, Papa dicitur Pastor, & Rector uniuersalis ecclesiæ, ut in .c. In nomine Domini. 23. dist. & Ioannis. 20. Erit unum ouile, & unus Pastor, cui omnes oues indistinctè erunt commissæ, quod factum fuit cùm dictũ est Petro, Ioan. 21. Pasce oues meas. Vnde tota synodus Calcedoneñ. acclamauit Leoni Papæ, Sãctissimus, Apostolicus, Oecumenicus, idest uniuersalis Patriarcha, per multos annos uiuat. Nec obstant .c. nullus, & .c. Ecce, 99. dist. ubi prohibetur, Romanum Pontificem dici uniuersalem, quia dicta prohibitio facta est, ne putetur quòd Papa præficiatur cuilibet particulari ecclesiæ, ut proprius & specialis illius ecclesiæ rector, quia sic cessarent omnium aliorum Pontificum potestates. Sed propter hoc non prohibetur dici uniuersalis, hoc est supremus, & principalis post Christum. Ecclesiæ autem particulares possunt dici Catholicæ, nõ ratione diffusionis, sed ratione fidei Catholicæ, quæ est communis omnibus ecclesiis, quo etiam modo omnes fideles dicuntur Catholici. Ex pmissis apparet, quòd nulla alia à christiana religiõe debet dici Catholica Vnde beatus Augustinus lib. de uera religione, ait. Quia licet quælibet secta proponat, quæ tradit ab omnibus uniuersaliter credenda, & obseruanda, hoc tamẽ, iure non competit cuicunq; sectæ, quæ si hoc sibi uendicare præsumat, ad hoc tamẽ nunquam pertinget. Et quanuis Idololatria ad omnes mundi partes pertigerit, non tamen iuridicè, neq; etiam Idololatria erat una religio uniuersaliter obseruata, sed apud diuersos, diuersa, cùm diuersi diuersos Deos colendos sibi instituissent. Non etiam ab omnibus nationibus fuit recepta, cùm à ueris Dei cultoribus fuerit reprobata, similiter & à sapiẽtibus gentilibus asserentibus huiusmodi cæremonias esse obseruandas tanquam legibus iussas, non tanquam diis placitas, ut de Seneca inquit beatus Augustinus. 16. de ciui. Dei. Ecclesia tamen no-

stra

ſtra licet à ſui exordio fuerit ſemper catholica,& uniuerſalis,uniuerſitate puritatis,ſanctitatis,& ueritatis, nõ tamen uniuerſitate dilatationis,aut uniuerſitate p̃ceptorum,& remediorũ,unde dicitur in p̃s. 75. Notus in Iudæa Deus, & p̃s. 147.
E Non fecit taliter omni nationi,& iudicia ſua nõ manifeſtauit eis. Vnde lex Moyſi non obligabat gentiles. Hac uniuerſitate dilatationis,cœpit eccleſia eſſe catholica,cùm fides annuntiata eſt per Apoſtolos & cõcionatores in uniuerſum mũdum. Beatus Auguſtinus ſermone .131. & 181. de tempore,declarãs hoc nomen (catholicam) inquit. Eccleſia,ideò catholica,quia toto orbe diffuſa,unde diuerſorum hæreticorum eccleſiæ,ideò catholicæ non dicuntur,quia per loca,atq; per ſuas quaſq; Prouincias cõtinentur. Hæc uerò à ſolis ortu uſq; ad occaſum unius
F fidei ſplendore,diffunditur,quam græci uocant catholicam, & latini uniuerſalẽ, pertinet enim ad uniuerſa loca,ad uniuerſa tempora,ad uniuerſa hominum genera,& ad nationes uniuerſas. Apoſtoli enim in mundum uniuerſum ire iuſſi ſunt,& prædicare euangeliũ omni creaturæ, Marci ultimo. Hinc eſt quòd diuus Paulus commendans Romanos. Fides, inquit, ueſtra, annuntiatur in uniuerſo mundo ad Rom. primo. Sumpſit quoq; exordium cum orbe condito, duratura uſq; ad finem seculi. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit Matt. 28. Ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationem seculi, ideò pertinet ad uniuerſa tempora. Quòd autem pertineat ad omnia hominum genera,cuiuſcunq; ſtatus,
G conditionis,ætatis,ſexus,ſiue gentis fuerint, teſtis eſt beatus Paulus ad Rom. 10. Non eſt in ea diſtinctio iudæi,& græci,non eſt in ea circunciſio, & p̃putium,non barbarus,& ſcytha,non ſeruus,& liber,non maſculus,neq; fœmina,ſed omnia in omnibus Chriſtus,idem Dominus omnium, diues in omnes,qui inuocãt eum. Quòd autem pertineat ad uniuerſas nationes,indicat ille locus, Apoc. 5. Redemiſti nos Deus in ſanguine tuo,ex omni tribu,lingua,populo,ac natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum. Oſtendit,& beatus Petrus. Act. x. inquiens. In ueritate comperi,quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet eum,& qui operatur iuſtitiam,acceptus eſt illi, poſita eſt enim ſuper eum mõtem eccleſia, quẽ uidit Nabuchodonoſor ex lapide ſine manibus exciſo creuiſſe in montem magnum,& orbem uniuerſum impleuiſſe, Dan. 2. In quo, cõ-
H minutis regnis aliis uniuerſis,iuxta Danielis interpretationem. Deus cæli ſuſcitauit Regnum,quod in æternum non diſſipabitur,& alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens beatus Bernardus ſermone .66. ſuper Cant. cõtra ſui temporis hæreticos. Ita ne (inquit). Lapidem de monte abſciſum ſine manibus,montem factum,& implentem mundum,ueſtris creditis intruſum antris? habet & ſemper habebit integram Chriſtus hæreditatem ſuam, & poſſeſſionem ſuam terminos terræ. Si quis dixerit, Matt. 24. Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, monet nos ipſe,nolite credere,ſi dixerint uobis, ecce in deſerto eſt,nolite exire. Ecce in penetralibus,nolite moueri. Non eſt caput niſi in corpore ſuo, non eſt
I Chriſtus,niſi in ſua ſancta catholica eccleſia, quæ ibi eſt, ubi eſt fides catholica, fides autem catholica ea eſt. quæ per orbem uniuerſum iuxta Chriſti p̃ceptum,eadem ſemper annuntiatur, nec uel tempore,uel locis unquam uariatur, à qua ſi quis diſſentiat,is catholicus non eſt,quòd ſingularem quandam opinionem,nõ unam communem omnium fidem complecti uideatur.

De quarta

De quarta Ecclesiæ nota, uidelicet Apoſtolica. Caput. XXXVIII.

CVM uerò uocamus Eccleſiã Apoſtolicam, non excludimus Patriar-
chas, & Prophetas, quia non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Adã, uel eius A
filio Abel initium ſumpſit eccleſia, quæ ædificata eſt ſupra fundamen
tum Apoſtolorum, & Prophetarum ad Eph. 2. Nam quòd Apoſtoli
factum eſſe prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Dici-
tur itaq; eccleſia Apoſtolica, in qua & doctrina Apoſtolorum, & legitima Epiſco-
porum eſt ſucceſſio, à temporibus Apoſtolorum, ad hæc uſq; noſtra, deducta.
Porrò doctrina Apoſtolorum non ſcripto tantum, uerùm & traditione conſtat,
quos, quæ ad cõſtituendam eccleſiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad
ritus & cæremonias ſpectant, multa docuiſſe dubium nõ eſt, quæ nuſquã ſcripta
reperiuntur. Beatus enim Paulus ſcribens ad Theſſal. c. 2. epiſtolæ. 2. inquit. B
State & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam
noſtram. Qua etiam ratione Euchariſtiæ ſacramentum celebrari debeat, uerbo
tradidiſſe uidetur, unde primæ cor. xi. ait. Cætera (de eodem loquens ſacramẽ-
to) cùm uenero diſponam. Ex quo loco beatus Auguſtinus, ad Ianuarium, Epi- C
ſtola .118. à Paulo inquit, totum illum ordinem agendi, quem uniuerſa per orbẽ
tenet eccleſia, inſtitutum eſſe, quòd nulla morum diuerſitate uarietur. Idẽ Pau-
lus eodem loco, laudat Corinthios, quòd tenerent præcepta quæ tradiderat illis, D
&. 2. ad Tim. 2. Quæ audiſti, inquit, à me per multos teſtes, hæc commenda fi-
delibus, qui idonei erunt & alios docere. Ireneus lib. 3. c. 4. dicit. De multis re
bus quæ literis mandatæ non erant, edoctam ab Apoſtolis recentem illam eccle-
ſiam fuiſſe, quas ſucceſſores Apoſtolorum Epiſcopi ſibi per manus ab illis tradi-
tas, ſuis uiciſſim ipſi ſucceſſoribus eccleſiæq; tradiderunt. Hilarius ſuo quoq; tẽ-
pore in lib. ad Conſtantium Auguſtum, cùm dixiſſet quidam. Nolo uerba quæ
ſcripta non ſunt dici, dic, inquit, prius (ſi rectè dici putas). Nolo aduerſus noua
uenena, nouas medicamentorum comparationes. Nolo aduerſus nouos hoſtes,
noua bella. Nolo aduerſus nouas inſidias, conſilia recentia. Athanaſii ẽt uerba
ſunt hæc in lib de decretis Nicænæ synodi contra Euſebium, cùm ex diuerſis do
ctoribus probaſſet filium eiuſdem eſſe cum patre eſſentiæ. Ecce, inquit, nos qui-
dem ex patribus ad patres, per manus traditam fuiſſe hanc ſententiam demõſtra
uimus. Apud etiam Theodoretum lib. primo. c. 8. Legimus, ex non ſcriptis ſer-
monibus, piè tamen intellectis, Arrianos eſſe damnatos, cùm reiicerent illi uocẽ
Homouſii, propterea quòd nuſquam in ſcripturis reperiretur. Athanaſius quip-
pè, & qui cum eo faciebant Epiſcopi Catholici, teſtimonio patrum, qui doctrinã
hanc ab Apoſtolis receperant, eos redarguebat. E ſcripturis Eluidius Mariæ per-
petuam uirginitatem, è ſcripturis etiam Donatiſtæ paruulorum baptiſmum im- E
pugnabant, ſed ſicut illum Hieronymus, ita hos Auguſtinus eccleſiæ traditione
refellit, cuius tantam eſſe uim Paulus ad Gal. pri. uoluit, ut audacter diceret.
Etiam ſi nos, aut angelus de cælo euangelizet uobis, præterquam quod euange-
lizauimus uobis, anathema ſit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, ſi quis uo
bis euangelizauerit præter id quòd accepiſtis, anathema ſit Non dixit; ſi uos do-
cuerit aliter q̃ ſcripſit aut Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Io͂nes, aut q̃ ipſi
ſcripſimus, ſed præter id quod euangelizauimus, hoc eſt p̃dicauimus uobis, præ-
ter id quod ipſi corã tradidimus uobis. Quatuor ſunt enim euangelia quæ ſcri-

ptura

F ptura nobis prodit,& tamen si quis ea non credit hæreticus est. Vnde ideò credimus,non quia scriptum est,sed quia sic ab Apostolis legitima episcoporum ,& sacerdotum successione per manus nobis traditum est. Tres etiam personas esse dicimus,non quia scriptura dicit tres personas esse,ut inquit Augustinus lib. 7. de tri.c.4. Sed quia scriptura non contradicit ,& quia sic ab Apostolis & eorum
G successoribus traditum accepimus. Quorum etiam esse traditionem , ut paruuli baptizentur. Diuus Dionysius c. 7. Eccle. Hierar.& orig. lib.5.in epistolam ad Rom. testantur. Quòd etiam in missæ sacrificio pro defunctis oretur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus Homil. 3. in epist. ad Philip. Similiter quòd de maioribus ecclesiæ causis, ad sedem apostolicā sit referendū, Apo-
H stolos instituisse,scribit Zepherinus Papa,& Martyr. Symbolum Apostolorum, quod præ manibus habemus,ab apostolis confectum esse narrat Clemēs,in epistola ad Iacobum fratrem Domini. Hieronymus ad Pāmachium aduersus hæreses Ioannis Hierosolymitani. Augustinus serm. 115. &. 181. de tempore. Et Leo epistola 13. &. 24. Multa etiam esse refert beatus Augustinus lib. 2.c.7.de baptismo paruulorum,quæ neq; in literis Apostolorum,neq; in conciliis posteriorum reperiuntur. Tamen,quia per uniuersam seruantur ecclesiam , non nisi ab ipsis apostolis tradita, & commendata creduntur. Reuertendo ad principale,beatus
I Gregorius in registro exponens symbolum,ait. Credo unam fidem , unum baptisma,unam Apostolicam & uniuersalem ecclesiam,quæ dicitur apostolica triplici ratione,tum quia apostoli primò Christo adhæserunt, & primitias spiritus habuerunt. Vnde apostolus secundæ Thess. secundo. Elegit nos Deus primitias in salutem,in sanctificatione spiritus,& fide ueritatis. Et ad Rom. 8. Nos ipsi primitias spiritus habentes,ubi glo. dicit,tempore prius,& cæteris abundantius, tū etiam,quia Apostoli post ascēsionem Domini in fide, & sancta doctrina,uerbo, & exēplo sanctitatis,& miraculis eā fundauerūt. Vnde beatus Paulus ad Ephe. 2. Superædificati scilicet estis, super fundamētum Apostolorum, & prophetarum, hoc est super nouum & uetus testamentum , quia quæ apostoli prædicauerunt, hæc prophetæ prædixerunt. Postremò,dicitur apostololica magis quam prophetica:eo quia apostoli fidem magis explicitam tradiderūt,quàm prophetæ. Vnde glo. super illud ps 17. Tenebrosa aqua in nubibus aeris,dicit , obscura doctrina est in prophetis. Similiter quia prædicatio Apostolorum fuit uniuersalior,& diffusior quàm Prophetarum,cùm in omnem terram exiuerit sonus eorum, prædicatio uerò Prophetarum soli populo iudæorum nota fuit. Et quia omnis christianæ religionis,& sacrarum institutionum ecclesiasticarum obseruantia,per traditionem Apostolorū deriuata est ad ecclesiam, ut habetur in .c. Ecclesiasticæ .xi. dist. Hinc sedes beati Petri,quæ nobis mater est,& magistra rationis , quæ ēt à tramite Apostolicæ traditionis nunquam recessit,iuxta. c. à recta. 24.q. pri. specialiter apostolica nominatur. Spiritus enim sanctus,qui remittit peccata , non alibi residet,quàm apud ecclesiam apostolicā. Apostolis enim Iesus dixit Io. 20. Accipite Spiritum sanctum,quorum remiseritis peccata , remittūtur eis. Hic.n. Spiritus copulat, & sotiat omnia ecclesiæ membra, non secundum corporalem congregationem in unam patriam,prouinciam,regionem , sed secundum spiritualem copulam,in uno fidei sacramēto,in una professione,in uno grege,in uno ouili ,sub uno pastore,& sub una cathedra. Sequitur in articulo,Sanctorum cō-
L munionem,quæ propriè est explanatio pcedentium. Declarat enim quid intelligendum

gendum sit per sanctam Ecclesiam,& quem fructum referat, qui Ecclesiæ catholicæ membrum uiuum est. Proinde credimus aliorum omnium piorum hominum benefacta,nobis subuenire,nos iuuare,defendere,ac confirmare, donec tamen membra corporis,hoc est Ecclesiæ fuerimus.Hinc est quòd Saluator noster nos orare docens,iubet non sibi quenque peculiariter aliquid rogare, sed uelut unius corporis membra,eodem animata spiritu,quod communiter omnibus expediat,postulare. Alter enim alterius onera portemus, & sic adimplebimus legē Christi, ad Gal. 6. Extra hanc sanctorum communionem,quæ est Ecclesia, ne propria quidem benefacta etiam eximia conducunt quenquam ad salutem. Qua propter & si pro Christi nomine quis sanguinem fundat, si in hac uita non M
tenuit Ecclesiæ catholicæ unitatem (secundum Cypri. in tracta. qui sibi ascribitur de symbolo) non habebit æternam salutem. Nam si unam sanctam Ecclesiā, sanctorumque communionem credimus,quæ est Christi corpus mysticum,consequens est, eum nullam cum sanctis communionem habere, qui hanc deserit unitatem, in corpore quoq; Christi mystico non esse,qui ab illa recedit,nec pertinere ad Christi præmia,qui relinquit eius Ecclesiam. Alienus est, prophanus est, hostis est,deniq; habere non potest Deum patrem,qui non habet Ecclesiam matrem,in qua sola est remissio peccatorum,secundum Augustinum de symbo. ad catechum. libro secundo.c. 10. Communio bonorum (ut dictum est) fit in N
Ecclesia,inter alia uerò membra ecclesiæ,principale est Christus,quia est caput, ad Eph. primo. Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, bonum enim Christi communicatur omnibus christianis,sicut uirtus capitis omnibus membris, quæ communicatio fit per ecclesiæ sacramenta,in quibus operatur uirtus passionis Christi,quæ operatur ad consequendam gratiam in remissionem peccatorum,non modò enim nobis communicatur uirtus passionis, sed & meritum uitæ Christi,& quicquid boni egerunt omnes sancti,communicatur in caritate existentibus, ex quo omnes unum sunt,iuxta illud ps.118. Particeps ego sum omnium timentium te. Specialiter tamen illi pro quo specialius fit aliquod bonum. Excommunicati autem, quia sunt extra ecclesiam,amittunt O
partem omnium bonorum,quæ fiunt,quòd est maius damnum,quàm damnum amissionis omnium bonorum temporalium. Per illa enim suffragia (ut inquit diuus Tho. opuscu. 7. de symbolo) impeditur diabolus, ne possit nos tentare, quando enim quis excluditur à dicta communione,diabolus facilius uincit eū, P
hinc est,quòd in primitiua ecclesia cùm aliquis excommunicabatur,statim diabolus uexabat eum corporaliter.

De Duodecimo Articulo,idest peccatorum remissione. Caput. XXXIX.

EX superioribus euidentissimè patet,quòd nec Deus pater ob aliam A
causam misit filium suum, nec ipsemet filius propter aliud suscepit hominem sanandum,nec Spiritus sanctus sua dona ob aliud infudit, nisi ut nostræ animæ sarcinis peccatorum leuarentur. Suscepit igitur Christus totum hominem,& in anima & in corpore curandū, à cura tamen animæ cœpit,tādem etiam corpori daturus fælicitatem,immortalitatēq;. Quin priorem curam animæ adhibendam esse,quàm corpori, Matt.9. demonstrauit, cùm paralyticum sanaret. Fili,inquit,confide remittuntur tibi peccata tua,deinde cū uidisset peruersam iudæorum mentem,ut (inquit) sciatis quia habet potestatem

filius hominis in terra dimittendi peccata,ait Paralytico. Surge,tolle grabbatum
B tuum,& ambula, Mar. 2. Congruum est enim ut prius interius sanus sit, qui exterius saluus esse desiderat, quemadmodum Dominus alibi, ait. Munda prius quod intus est,ut fiat & id quod deforis est mundũ. Credimus ergo in sola Xp̄i ecclesia, & non alibi esse remissionem peccatorum per baptismũ, & post baptismum,per poenitentiam,& claues ecclesiæ datas. Baptismus enim extra ecclesiam esse potest apud hæreticos,baptizantes in nomine Patris,& Filii,& Spiritus san-
C cti,sed prodesse non potest adultis ad remisionem peccatorum, nisi baptizatus ante uitæ suæ finẽ catholicæ ecclesiæ reconciliatus,redditus,& incorporatus fuerit. Dictus baptismus omnia prorsus delicta delet,& originalia,ac propria,similiter & omnem poenam peccatis debitam. Si uerò post baptismum, in peccata
D quamuis grauia & crebra ceciderimus,superest secunda post naufragium tabula, nempe poenitentia,per quam lapsis in uirtute sanguinis Christi, & aliorum ad iustificationem concurrentium,donatur remissio peccatorum,ministerio clauiũ ecclesiæ in persona Petri traditarum,de quibus inquit Saluator, Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorum,& quodcunq; ligaueris super terram,erit ligatũ & in cælis,& quodcunq; solueris super terram,erit solutum & in cælis. Et ut melius su prædicta,& articulus iste intelligantur, uolui hic inferius iustificationis articulũ annectere,quò quis salutem,& animæ uitam per peccata perditam,cõsequi pos-
E sit. De resurrectione uerò corporis diffusè in sequenti articulo differemus. Ad impii iustificationem,multa requiruntur.Primùm,Dei præueniens gratia,gratia uidelicet gratis data,de qua p̄s.58.Misericordia eius præueniet me,& p̄s.78.Citò anticipent nos misericordiæ tuæ,& Ioan.6. Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum,& Ioan.15. Sine me nihil potestis facere, &.2. cor. 3. Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis &c. & ad Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis,& uelle,& perficere .Et ego sto ad hostium,& pulso,si quis aperuerit,ingrediar ad eum, & cænabo cum eo,Apoc.3. Propter hoc declinamus à Pelagianorum hæresi dicente. Liberum arbitrium nostrum propriis uiribus, & absq; gratia illa præueniente,à peccatis resurgere,ac iustitiam acquirere posse. Secundũ re-
F quisitũ est liberi arbitrii cooperatio,cũ in facultate nostra sit assentire,uel dissentire uocationi,pulsationi, & attractioni diuinæ. Vnde prouer.1.Vocaui (inquit Deus) & renuistis,extendi manũ meã,& nõ fuit qui aspiceret. Vnde August. de uerbis Dñi.Sine uoluntate tua non erit in te iustitia Dei, & in libro de spiritu & anima,Consentire diuinæ uocationi,& ab ea dissentire,propriæ est uoluntatis. Tertiũ,requisitũ ẽ motus dicti liberi arbitrii in Deũ,per fidẽ,spem & charitatem, unà cum poenitentia interiori peccatorum.De p̄exigentia fidei habetur.Hebr.xi. Credere oportet accedentẽ ad Deũ,& sine fide imposibile est placere Deo, cùm ipsa sit totius spiritualis structuræ fundamẽtũ. De spe habetur p̄s.36.Saluauit eos, quia sperauerunt in eo,& p̄s.90. Quoniã in me sperabit,liberabo eũ, & ad Ro.8. Spe salui facti sumus,& secundũ beatũ Ambro. Nemo potest bene agere poenitẽtiam,qui non sperauerit indulgẽtiã,ut habetur de poenitentia dist. pri. c. Nemo. De charitate p̄requisita,qua liberꝫ arbitriũ cõuertitur ad creatorẽ, & in eũ tẽdit. patet,quia ab eius mãdato uniuersa lex pẽdet Matt.22.& Luc.10. Hoc fac. (idest dilige) & uiues,&.1. Ioan. 3. Trãslati sumus de morte ad uitã, quoniã diligimus
G fratres,qui.n. non diligit,manet in morte. Quòd poenitẽtia,ẽt p̄exigatur habetur Ecc.17. Poenitẽtibus,dedit Deus uiã iustitiæ,& Mar.13. Nisi poenitẽtiam egeritis,

oẽs

oés peribitis,& act.3. Pœnitemini, ut deleãt peccata ueſtra. Et de pœnitẽtia diſt. pri.c. Quis aliquando. Nullus unq̃ ſine pœnitentia Deo reconciliari poterit Si dicatur quomodo præquiritur pœnitentia,cùm ſit ſecunda tabula. Reſpondetur,quòd,prout habetur de pœnitentia ubi ſupra. Duplex eſt pœnitentia, quædam interior tantùm ,quæ eſt quædam diſplicentia,& deteſtatio peccati, & hæc ſemper præexigitur baptiſmo adultorum in iuſtificatione,de qua Auguſtinus ad Felicianum. Omnis qui ſuæ uoluntatis arbiter eſt conſtitutus, & ad ſacramenta fidelium accedit,non poteſt nouam inchoare uitam,niſi eum ueteris uitæ pœniteat,& hæc non eſt ſecunda tabula. Alia enim eſt pœnitentia exterior, quæ dicitur ſecunda tabula, & ſub ſe continet contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem ,quæ non præexigitur baptiſmo,ut inquit beatus Ambroſius ad Roma. Sine pœnitentia ſunt dona ,& uocationes Dei,quia gratia Dei in baptiſmate nõ requirit planctum,& patet quòd loquitur de exteriori pœnitentia,licet ſit neceſſaria poſt perditam per mortale ,primam gratiam, ſeu gratiam baptiſmalem. In iuſtificatione uerò infidelium adultorum neceſſariò requiritur præfata interior pœnitentia,qua uoluntas dolet de peccatis ,& ab eis abſtinere de cætero proponit, & Deo obedire, ac diabolo & pompis eius renuntiare. In ſupradictis omnibus,dempto primo,concurrit uoluntas noſtra actiuè, ſiue cooperatiuè, merè liberè, diuinæ uocationi aſſentiendo,& intellectui ,ut credat,imperãdo, & actus ſpei, dilectionis,& pœnitentiæ eliciendo. His præmiſſis, Deus peccatori ſic diſpoſito,occurrens, gratis ei omnia errata condonat, omnemq; culpam remittit ut cauſa effectiua ,de qua Eſa. 43. Ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me, & Mar. 2. Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? Concurrit etiam tanquam cauſa meritoria Saluator noſter, qui pretioſiſſimi ſui ſanguinis aſperſione ſatisfecit pro nobis æterno Patri. Adæque debitum ſoluit, ac chirographum decreti deleuit,ad col. 2. Lauit etiam nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Apoc. 1. In quo etiam habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum,ad Eph.1. & primæ Ioan. primo. Sanguis Chriſti emundat nos ab omni peccato. Culpa ſic remiſſa, ſequitur ſecundus actus iuſtificationis, qui eſt infuſio gratiæ, cuius Deus eſt mera cauſa efficiens,de qua Ezech. 36. Effundam ſuper uos aquam mundam,& mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Cauſa uerò meritoria eſt piiſſimus Ieſus, qui per eandem ſui ſanguinis effuſionem meruit nobis gratiam,& gloriam. Vnde ad Eph. 1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius. Ad iſtum uerò infuſionis gratiæ actum, uoluntas noſtra ſe habet merè paſſiuè, cùm gratia ſecundum Theologos ſit creationis terminus,in quẽ (ſecundum Auguſtini ſententiam ſuper Gen. c. 22. lib. 9.) Non poteſt etiam ſupremus Angelus,ſicut nec creare ſeipſum. Et ſimul cum ipſa gratia gratum faciente, uel charitate, Deus in animam infundit habitum fidei & ſpei. Poſt quæ ſtatim ſequitur tertius actus, uidelicet immutatio,ſeu innouatio mentis uel animæ,de quo 2. cor. 4. Is qui intus eſt homo noſter renouatur. Mox enim ut anima habitu charitatis,fidei, & ſpei ex alto induitur,deponens ſecundum priſtinã conuerſationẽ ueterem hominem, renouatur ſpiritu mentis ſuæ,induitque nouum,qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia,& ſanctitate ueritatis,ad Eph.1. Imago quoque Dei in nobis,quæ per peccatum denigrata fuerat,priſtino decori reſtituitur. Datque Deus cor nouum homini,& ſpiritum nouum, Ezech. 36.

Et sicut homo ante huiusmodi iustificationem, per infidelitatem erat membrū
à mystico corpore Christi præcisum, & si fidelis erat, mortali tamen culpa infe-
ctus, aridum, & sterile, ita quòd nihil boni operis meritorii uitæ æternæ operari
poterat. Sic in renouatione ista, eidem Christi corpori, per gratiam annectitur,
P eiusque membrum efficitur, & ab ipso capite Christo uegetatur, & tanquam fœ-
cundissimus Palmes ueræ uiti, quæ Christus est, inseritur, & unitur. Vel si per fi-
dem unitus erat, uiuificatur, ita ut uberes bonorum operum fructus, uitæ eternæ
dignos, producere possit, prout ipsemet Ioan. 15. dicit de se. Ego sum uitis, &
uos palmites, qui manet in me, hic fert fructum multum &c. In supradictis totus
processus iustificationis fidelium, & infidelium adultorum exprimitur, in quo ta
Q men est triplex differentia. Quia in iustificatione infidelium, quæ fit per baptis-
mum, non præexigitur pœnitentia exterior, sed interior tantùm. In iustificatio-
ne uerò fidelium, qui à gratia baptismali, per mortale exciderūt, requiritur unà
cum interiori, exterior pœnitentia, quæ tres habet partes, ut dictum est in tra-
ctatu de Sacramentis, titulo de pœnitentia .c. 4. 5. & .9. uidelicet contritionē,
confessionem, & satisfactionem, quarum prima in actu necessariò requiritur, aliæ
uerò duæ, si actu haberi nequeunt, requiruntur saltem in uoto. Secunda diffe-
rētia est, quia in prima iustificatione per gratiam baptismalem remittitur omnis
culpa, tam originalis, quàm actualis, similiter & omnis pœna, tam æterna, quàm
temporalis, ita ut nulla maneat iustificato satisfactio in hac, uel aliena uita pera-
genda. In secunda uerò deletur tantùm culpa actualis, & remittitur in ea pœna
æterna, & non temporalis, pro qua remanet satisfactio in hac uita, uel in purgato
rio facienda. Tertia autem differentia, quia in prima, iustificatus, qui antea per
infidelitatem erat totaliter separatus à Christo, & ab eius corpore seiunctus, eidē
Christi corpori per gratiam baptismalem annectitur, & unitur. In secunda, iu-
stificatus, qui per culpam mortalem effectus erat membrum aridum, sterile, &
mortuum, sed non ab ipso corpore Christi præcisum, eidem corpori non unitur,
cùm præfato corpori per fidem adhæreat, sed uirescit per pœnitentiam, ac uiui-
ficatur. Et spiritualem, à Christo tanquam à capite, uegetationem accipiens,
fructuosus, & ad producendum bonorum operum fructus, fœcundus efficitur.
Et hæc, quòad remissionem peccatorum, sufficiant.

De Articulo tertiodecimo, uidelicet de Carnis Resurrectione. Cap. XL.

DOminus Ioannes Damascenus capite .28. quarti libri Orthodoxæ fi-
A dei, inquit. Credimus resurrectionem mortuorum, quæ indubitatò
erit. Resurrectionem uerò dicentes, corporum intelligimus, siue cō
positi. Est enim resurrectio secunda eius, quod interiit, statio. Nam
animæ cum immortales sint, quomodo resurgent? Siquidem mortem definien-
tes dicimus esse separationem animæ à corpore, & sic secundum eundem, Re-
surrectio omnino erit cōiūctio rursus animæ & corporis, & secūda, iterataq; eius,
C quod dissolutū fuerit, ieritq, pessū, animalis restitutio. Ne quis igitur se difficilē
præbeat in suscipiēda fidei resurrectione, idē Santus Doctor Damasce. ad omni-
potentiam Dei considerandā nos inducit, quæ sicut prius ex limo terræ potuit
B corpus humanū formare, ita ipsum in puluerē resolutū poterit denuo in pristinū

statum

ſtatum reparare. Et reuera qui ſolum naturæ uirtutem attendebant, ut rerum B
naturalium perſcrutatores philoſophi, impoſſibilem putabant eſſe corporum reſurrectionem, & Apoſtolos eam prædicantes, ut deliramenta quædam, & friuola aſſerentes irridebant, quemadmodum acta Apoſtolorum. c. 17 de Paulo Athenis prædicante atteſtantur. Verùm huiuſmodi rerum indagatores defecerunt ſcrutantes ſcrutinio, quia uirtutem Dei infinitam intenſiuè, & immenſam uoluerũt C
concludere finibus, & metis uirtutis naturæ finitæ, & certo limite determinatæ, & unam alteri æquare contenderunt. Attamen ex his quæ in natura nobis perſpecta ſunt, & ex operibus Dei præteritis, poſſumus faciliter manuduci in credendam mortuorum reſurrectionem, modo nos ipſos præbeamus dociles & perſuaſibiles. Et hac uia ſancti patres plurimùm tentarunt ipſam reſurrectionem nobis credibilem oſtendere. Vnde beatus Gregorius ad infirmos in fide, apud ſe hæc conquirentes de futura reſurrectione, quando homo ex puluere reducitur? quãdo agitur, ut cinis animetur? ſic reſpõdet. Longè minus eſt Deo reparare quod D
fuit, quàm creaſſe quod non fuit. Aut quid mirum, ſi hominem ex puluere reſuſcitet, qui omnia ex nihilo creauit? Mirabilius namq; eſt cælum & terram ex nullis exiſtentibus condidiſſe, quàm ipſum hominem ex terra reparare. Videmus enim quòd in uno grano paruiſſimi ſeminis, latet tota, quæ naſcitura eſt, arboris moles. Quid ergo mirum, ſi oſſa, neruos, carnem, capilloſq; reducat ex puluere, qui lignum, fructus, folia in magna mole arboris, ex paruo quotidie ſemine reſtaurat? Si enim tolleretur mortuorum reſurrectio, tunc in nullo à brutis animalibus, & ratione carentibus (ut inquit Damaſce. ubi ſupra) diſcreparemus. Si.n. E
non eſt reſurrectio, ex conſequenti non erit anima ſuperſtes poſt mortem, præmium, aut pœnam pro ſuis operibus receptura. Ideò ſi anima noſtra poſt mortem non permanet, eadem eſt humana conditio, quæ & brutorum, in quibus anima interit cum corpore. Quinimò deterior erit, & infelicior noſtra ſors, quàm animalium ratione carentium. Rectè enim rationis iudicio à cupiditatibus, & F
uoluptatibus corporis nos in hac uita abdicamus, atq; frænamus, ſi igitur futuræ uitæ oblectamentis non perfruemur, quibus bruta animalia paſſim in hac uita perfruuntur, erunt ipſa eo ipſo beata, homo uerò undiq; miſer, ut cui omnes abnegatæ ſunt uoluptates, cuiq; & præſentis uitæ & futuræ interdictæ ſunt delectationes. Quare beatus Paulus primæ cor. 15. inquit. Si in hac uita tantùm in G
Chriſto ſperantes ſumus, & mortui non reſurgunt, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Aliud inconueniens quod adducit idem Doctor eſt, quòd tollentes reſurrectionem, etiam tollunt Dei prouidentiam, & rectum ſeu iuſtum iudicium, cùm non relinquant locum corpori cum anima, præmiis affici, aut pœnis pro qualitate operum. Qandoquidem in præſenti uita huiuſmodi non exer- H
cetur iudicium, in qua ipſi peccatores, & abundantes in ſeculo diuitias obtinẽt, & rerum proſperitatem pſ. 72. boni uerò calamitatibus affliguntur, & ærumnis q; plurimis. Porrò & ſi Deus in præſenti uita bonos ſinat tribulationibus agitari, I
ac premi, malos uerò rebus gaudere ſecundis, & fortunatos florere, non tamen idcirco, aut iudicium eius non eſt iuſtum, aut prouidentia non recta. Nam hoc in mundo non exercet extremum ſuum iudicium, ſed illud reſeruat in finem mundi, & in uita futura conſummandum, quo iuſtis præmia pro ſuis reddat operibus, & malis ſupplicia. Et illud erit maximæ æquitati conſentaneum, quandoquidem pro bonis, tunc bona retribuet, & pro malis intermina mala, quemad-

modum Lazaro ulceribus, fame, & paupertate afflicto, sinum quietum Abrahæ
L concessit, Lucæ.16. Malis quippè, huius mundi opes & bona impartit, ut suæ beneficentiæ muneribus reuocet eos ad uitæ rectitudinem, & ex diuinæ in eos benignitatis largitate reducat ad salutem, atq; ad suum benefactorem colēdum. Verùm ipsi suæ uoluntatis prauitate, eisdem abutuntur bonis, ad illecebras suarum uoluptatum, & ad grauioris iudicium dānationis, illa sibi materiā faciunt.
M E diuerso bonis infert Deus hic tribulationes, ad expurgationem terrenæ fecis hærentis animæ, & peccatorum contractorum, quia meliora illis bona præparat, uidelicet, æterna. Quocirca non uult animos impleri bonis huius uitæ, fluxis, & caducis, sed, quemadmodum dicit beatus Gregorius. Qui humiliter hic flagella suscipiunt, postea ad requiem sublimiter suscipiuntur, sic uua, inquit, calcibus tū-
N ditur, & in uini humorem liquatur, sic oliua contusionibus expressa, amurcam suam deserit, & in olei liquorem pinguescit, sic per trituram areæ à paleis grana separantur, & ad horreum purgata perueniunt. Idem Damascenus scripturæ testimonio probans futuram resurrectionem adducit inter cætera illud in Gene. c. 9. uerbum Domini ad Noe post diluuium, quo prohibuit humani sanguinis effusionem, quòd de manu omnium bestiarum ipsum esset requisiturus, quod, secundum glo. in præfato Damasceni loco, sic intelligitur, de manu omnium be-
O stiarum requiret Deus humanum sanguinem, quia hominum etiam à bestiis interfectorum corpora, in extrema resurrectione reuocabit ad uitam, rursus unito corpori sanguine, qui, dum uitam hic agebat, prius in eo fuerat. Matt. etiā.22. dicitur. Quod Dominus non est mortuorum Deus, neq; morientium. Mortuos & morientes scriptura appellat, nullo modo subsistentes, & qui omnino, & quātum ad corpus, & quantum ad animam interierint, horum quidem non dicitur Deus, quia refertur duntaxat Deus ad existentes, & in natura quoquo pacto habentes esse. Cùm itaque Deus ad Moysem se appellauerit Deum Abrahā, Isaac, & Iacob, iam morte resolutorum contestatur, probatam esse, & ostensam mortuorum resurrectionem, quo argumento usus est Dominus noster in Sadducæos negantes resurrectionem. Matt. 22. Adiicit & aliud scripturæ testimonium Damasce. ex ps.103 depromptum, scilicet. Emitte spiritum tuum, & creabuntur, ubi,
P secundum eundem, de iterata animarum ad corpus unione, est sermo, siquidē emittet spiritum suum Deus, cùm uirtutem uiuificandi (quæ Spiritu sancto fit) expandet in omnes mortuos, & è tumulis rediuiuos excitabit, ut Ezechiel.37. capite, latius explicuit, Et tunc sanè creabuntur, quia è puluere terræ, quasi ex nihilo suscitabuntur corpora, & renouabitur facies terræ, quia terrena corporis humani moles in meliorem commutabitur qualitatem. Insuper subnectitur ab eodem Damasce. ex Daniele, aliud eiusdem rei argumentū, qui.12. cap. ait. Quòd multi dormientium in terræ puluere resurgent, quod non ideò dictum putetur, quia multis ad iteratam resurgentibus uitam, & aliqui futuri sint resurrectionis expertes, & minime resurrecturi, cùm dicat beatus Paulus secundæ cor. 5. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat quisque, prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum, & primæ cor. 15. Omnes quidem resurgemus. Sed est haud dubiè omnium futura resurrectio. Verùm consuetudo
Q loquendi sacræ scripturæ est (ut inquit beatus Augustinus.20. de ciui. Dei) Omnes multorum appellatione denotare, & multos, pro omnibus interdum dicere. Itaque multi dormientium resurgent, idest, omnes mortui resurrecturi sunt, cu-

iusuis fuerint ætatis dum uitam agerent,sexus,aut conditionis. Quinimò & qui in ipso iudicis aduentu, aut paulò ante inuenientur uiui, morientur per ueram animæ à corpore dissolutionem ,ut compleatur in eis illa ps. 88. sententia. Quis est homo, qui uiuet ,& non uidebit mortem ? & illa Pauli ad hebræos .9. Statutum est hominibus semel mori. Ex Euangelio etiam beati Ioannis.c. 5. Damasce. ubi supra,astruit resurrectionem ,ubi omnes,qui in monumētis sunt,dicuntur audituri uocem filii Dei,uidelicet. Surgite mortui, & uenite ad iudicium, R nam eius fiet iussu,& imperio: Archangeli autem,& cælestium spirituum, eadē uox erit,ut exequentium Dei iussum, & formationem uocis administrantium, ut dicit Apostolus primæ ad Thess. 4. Quoniam ipse Dominus in iussu,& in uoce Archangeli,& in tuba Dei,descendet de cælo. Dicitur autem uox illa, tuba, S quia officium tubæ ueteris testamenti fungetur,& simile cum illa peraget ministerium. Si quidem,secundum Mosayca instituta, tuba ordinata fuit ad conuocandum populum ad concilium,ad præparandum milites in bellum,& denique ad inuitandum homines ad festum. Illa autem diuina uoce accersentur omnes ad iudicium Dei. Armabitur omnis creatura,in accusationem malorum. Nam pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos,sap.5. Et inuitabuntur iusti ad perpetua festa cælorum. Deniq;,facto, & opere, Dominum nostrum comprobasse mortuorum resurrectionem,ostendit Euāgelista Ioannes.c.xi. eò quòd Lazarum resuscitauit quatriduanum à monumento. Verùm quia mortuorum resurrectio fit ad uitam immortalem,& nullo unquam fine terminandam, ideò La T zarus,adolescens, & puella, à Christo suscitati,cùm non fuerint suscitati, nisi ad mortalem,& passibilem uitam, completam resurrectionem non habuerunt, sed potius imaginem quandam futuræ resurrectionis sortiti sunt.

De qualitate suscitandorum,quò ad omnes in generali,& in specie,quò ad bonos,& malos. Caput. XXXXI.

SAnctus Thomas opusculo .6. super hoc articulo,inquit. Quòd quò A ad omnes, quatuor conditiones attendi possunt in resurrectione. Prima de idemptitate corporum resurgentium, cùm idem numero corpus surrecturum sit,quò ad carnem,& ossa,de qua,primæ cor.15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē,& Iob. 19. Rursum circundabor pelle mea,& in carne mea uidebo Deum Saluatorem meum. Secunda erit quantum ad qualitatem,quia corpora resurrectura,erunt alterius qualitatis,quàm nunc sint,quia,& quò ad beatos,& quò ad malos, corpora erūt incorruptibilia,cùm boni sint futuri semper in gloria, & mali semper in miseria. Tunc etiam propter eorum immortalitatem,& incorruptibilitatem, nō erit usus ciborum,& uenereorum, Matt.22. In resurrectione,neque nubent,neque nubē- B tur,sed erunt,sicut angeli Dei in cælo. Tertia conditio concernit integritatem, quia omnes,& boni,& mali resurgent cum omni integritate, quæ ad perfectionem hominis pertinet,non enim erit ibi cæcus,uel claudus. Vltima est quantū ad ætatem,quia omnes resurgent in ætate perfecta,idest,triginta trium,uel duorum annorum. Et ratio est,quia,qui nondum peruenerunt ad tempus hoc,non habent perfectam ætatem, senes uerò eam iam amiserunt, ideò iuuenibus, & pueris addetur quod deest,senibus uerò restituetur,ut dicitur ad Eph.4. Donec

occurramus

C occurramus omnes in uirum perfectum,in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ad hæc secundum diuum Bonauenturam dist. 43. quarti art. primo.q.5. sciendum,quòd in resurrectione tria est reperire. Primùm est corporis ex pulueribus reformatio,& hoc est contra naturam, idest, contra solitum naturæ cursum, quæ potest perfecta destruere,non autem destructa reparare. Secundum est ipsi corpori reformato,animæ unio,& hoc est animæ naturale,quòd ,uidelicet, corpori optimè organizato,cui desiderabat uniri,uniatur, licet non possit seipsa eidem uniri,sed uirtute duntaxat diuina. Tertium est unitorum inseparabilis colligatio,& hoc est supra naturam,uidelicet,quòd ex corruptibili fiat incorruptibile,& inseparabile. Quoniam igitur primùm,& ultimum sunt supra,uel contra naturam ,ideò nullo modo habemus dicere resurrectionem esse naturalem , sed D supra naturam. Si quæratur causa nostræ resurrectionis,dicit idem sanctus, ubi supra.q.6. Quòd in Christo est assignare nostræ resurrectionis duplicem causam, uidelicet,efficientem,& exemplarem. Prima adhuc est duplex,scilicet,uel ut primum principium,aut ut instrumentum,efficiens ut primum principiũ, erit beata trinitas, efficiens uerò ut instrumentum,erit uox Christi, ad cuius uocationem,& uocis prolationem,mortui resurgent .Exemplaris etiam est duplex, una, in qua res cognoscitur,& disponitur,& sic est Dei filius, secundum diuinam na-E turam,& tota trinitas. Secunda,in qua res inchoatur, & exemplificatur, & hoc modo Christi resurrectio est causa,de qua Augustinus in libro de tri. Talia erũt corpora nostra,quale Christus sua resurrectione monstrauit, unde est quasi exemplum,in quo nostra resurrectio est inchoata,tanquam membrum in capite, ut dicitur ad Eph. 2. Conuiuificauit nos Christo, & corresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.Ex quibus patet,quomodo Christi resurrectio & uox eius est causa nostræ resurrectionis,& quòd resurrectio,& uox est filii Dei F in carne. Ideò inquit beatus Augustinus super primum caput Ioannis. Quòd per uerbum carnem factum,fit resurrectio corporum. Quantum uerò ad qualitatem bonorum,dicunt Doctores,quòd erit specialis gloria, quia habebũt corpora glorificata. Modum ponit Apostolus,primæ cor. 15. dicens. Insipiens tu, quod seminas,non uiuificatur,nisi prius moriatur,& quod seminas,non corpus, quod futurum est, seminas,sed nudum granum. Deus autem dat sibi corpus,sicut uult,& unicuiq; seminum proprium corpus,quasi diceret. Quod in seminibus,quæ tu in terram iacis, per annos singulos fieri uides,hoc in tua carne, quæ lege Dei seminatur in terra,futurum esse non credis? Nonne, cùm diuersa semina quis in unum permiscet,& hæc indiscreta seminat, ac passim spargit in terrã, uniuscuiusq; seminis satio,quocunq; loco fuerit,competenti tempore,secundum naturæ suæ speciem,germen producit, & culmũ suæ formæ,suiq; corporis,repa-G rat? Quid ergo mirum si Deus,uniuscuiusque carnis substantiam, quamuis uariè dispersam,mutatis qualitatibus refingat sic,ut unicuique animæ, non confusum,aut extraneum corpus,sed suum,quod habuerat reparetur,ut subinde idem corpus cum sua anima sancta coronari,uel peccatrice puniri possit? Sicut igitur portauimus imaginem terreni,uidelicet Adam ,ita & portemus cælestis, scilicet, Christi,qui,ut inquit Paulus,primæ cor. 15. Resurrexit à mortuis primitiæ dormientium , quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum,& sicut in uno homine omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur ,primitiæ, Christus,deinde qui sunt Christi, qui in aduentum

eius

eius crediderunt. Et ſtatim poſt uerba iſta (*ſtella, à ſtella, differt in claritate*) ponit dotes corporis glorioſi, uidelicet. Seminatur in corruptione, &c. Dotes corporis præfati ſumuntur, ſecũdum quatuor defectus, quos corpus ſingulorum H
habet à quatuor elementis, ex quibus componitur, habet enim ab igne caliditatem, & inde nigredinem, à terra craſſitiem, ab aeré paſſibilitatem, ab aqua frigiditatem, & inde tarditatem, quæ omnia tolluntur per quatuor dotes corporis, quas Saluator noſter habuit in corpore ſuo, & oſtendit ante paſſionem ſuam, ut dicit Hugo de ſancto Victore, claritatem in transfiguratione, Matt. 17. Agilitatẽ quando ambulauit ſupra Mare. Marc. 6. Subtilitatem, in natiuitate, quia ſalua uirginitate matris, & integritate, natus fuit, Luc. 2. Impasſibilitatem, quando corpus ſuum diſcipulis manducandum dedit, quod intelligendum eſt ſecundũ I
actum, & nõ habitum, quia aliter diuinis derogaretur miraculis. Dos prima corporis beati & reſuſcitati eſt claritas. Pro qua nota, quòd aliquid dicitur clarum duobus modis, aut quia peruium, ut uitrum clarum, aut quia lucidũ, ſicut ſtella à ſua luce dicitur clara. Duo enim ſunt quæ nunc cauſant obſcuritatem, ſcilicet materiæ impuritas, & luminis defectus, tunc autem tolletur utrunq; uidelicet, impura denſitas, & obſcuritas, quæ ex defectu luminis eſt, ideò erunt corpora clarisſima, imò ſepties clariora, quàm modò ſit ſol. Vnde Matt. 13. dicitur, quòd iuſti fulgebunt ſicut ſol. Et Eſa. 30. Erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux L
ſolis ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum. Claritas tamen ſanctorum non erit æqualis, quoniam melior anima habebit corpus lucidius. Claritas etiam ſanctorum erit ſicut ſtellarum, in comparatione ad claritatem Chriſti, ſancti enim plus uel minus lucebunt, ſecundum differentiam meritorum. Pueri uerò qui imme- M
diatè moriuntur poſt baptiſmum, claritatem habebunt ſimilem claritati lunæ, quæ lucem habet per participationem, hoc eſt à ſole, ſic illi gloriam habent, ex merito preciſè alieno uidelicet Chriſti, cùm baptiſmus ex Chriſti paſſione ſuam habeat efficaciam. Secunda Dos eſt impaſſibilitas, quæ reſultat ex uirtute animæ corpus ſuum potenter continentis, ut à nullo exteriore agente ualeat immutari. Et quãquam corpora ſanctorum erunt compoſita ex contrariis, illa tamen contrarietas erit ad omnimodam æqualitatẽ, & concordiam redacta. Et hæc impaſſibilitas erit, non poſſe pati. Impaſſibilitas uerò Adæ fuit poſſe nõ pati, ſicut puerorum in limbo erit nihil pati, & hoc non erit ex potentia reſiſtendi læſioni ex- N
trinſecæ, quam non habebunt, ſed ex ordinatione diuinæ miſericordiæ, quæ non permittet aliquid eis adhiberi, per quod posſint lædi. Vnde ſi ponerẽtur in igne læderentur, niſi obſtaret diuina miſericordia, ſecus eſt de corporibus glorificatis, quæ ſi ponerentur in inferno, nullam ſentirent læſionem. Tertia Dos eſt ſubtilitas, quæ aufert crasſitiem corporis cauſatam ex materialitate elementi, & com poſitione elementalium qualitatum, quæ non prouenit ex raritate partium, ſed ex perfecta uictoria formæ ſuper materiã. Et huiuſmodi ſubtilitas eſt unita ſubſtantiæ, ſicut dicitur cælum ſubtile. Verùm ſicut duo corpora non beata nõ poſ- O
ſunt eſſe ſimul in eodem loco, ita nec duo corpora glorioſa. Corpus autèm glorioſum bene poteſt eſſe ſimul cum corpore non glorioſo, ut dicunt Doctores in 49. diſt. 4. Vltima Dos eſt agilitas, quæ tanta erit, ut inquit beatus Auguſtinus quòd protinus ubi uolet ſpiritus, ibi erit & corpus. Sed melior anima habebit corpus agilius, ita tamen quòd uoluntas ſanctorum erit omnino coniũcta rationi. Vnde uoluntas eorum nunquam appetet, quod non deceat. Voluntas P

enim

enim Animæ ſanctioris, uolet rationabiliter citius moueri corpus ſuum, quàm alterius,& ſpiritus minoris gloriæ,non uolet corpus ſuum tam citò moueri, quã
Q alterius. Quarè modo corpora ſunt tarda,hæc eſt ratio, quia in corpore duplex eſt motor, uidelicet natura elementi prædominantis,quæ mouet ad medium locum,& uoluntas animæ, quæ mouet indifferenter ad quemlibet locum. Nunc autem corpora tarda ſunt ex contraria inclinatione naturæ ad uoluntatem, cùm terra prædominans naturaliter trahat deorſum. In futuro uerò natura erit totaliter uoluntati ſubdita, unde tunc corpus mouebitur ad imperium Spiritus.
R Eæ quatuor corporis dotes,uel qualitates ponũtur ab Apoſtolo primæ cor. 15. ubi ait. Seminatur corpus in corruptione,reſurget,ſcilicet per dotem impaſſibilitatis,in incorruptione. Seminatur corpus ignobile,reſurget in gloria, per dotem claritatis. Seminatur corpus animale, reſurget ſpirituale,per dotem ſubtilitatis. Seminatur corpus in infirmitate,reſurget in uirtute, per dotem uidelicet agilitatis. De his quoque idẽ Apoſtolus ad Philip.3. ait Saluatorẽ expectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ, De quibus etiam loquitur beatus Auguſtinus.22.de ciui. Dei,dicens. Aberit à corporibus noſtris omnis deformitas,omnis tarditas, omnis infirmitas, omnis corruptio. Omnis deformitas,per claritatem,omnis tarditas, per agilitatem. Omnis infirmitas,per ſubtilitatem, uel penetrabilitatem, omnis corruptio, per impaſſibilitatem. Hæ demum corporis dotes tanguntur ſapientiæ.3.ubi dicitur, Fulgebunt iuſti,& tanquam ſcintillæ in arũdineto diſcurrent. In fulgore notatur claritas. In ſcintilla,impaſſibilitas. In arundineto, ſubtilitas,& in diſcurſu,agilitas. De quibus diuus Bonauentura in.49. diſt.4 art. primo.q. 2. partis ſecundæ inquit. Quòd eſt loqui de dotibus corporis,in quibus eius glorificatio conſiſtit, uel quantum ad diſpoſitionem,uel quantum ad conſummationem. Si primo modo,dicit, quòd ſunt diſpoſitiones, & qualitates abſolutæ corporis, quæ ſibi à Deo elargiuntur in ſua reformatione. Si uerò quantum ad conſummationem,concludit,quòd ſunt à gloria animæ. Vnde ſicut in præſenti uita anima in corpus influit,per quam influẽtiam corpus eſt coloratius, durabilius,uirtuoſius, & agilius,quàm cùm anima ſeparatur.Sic dicit in propoſito,quòd ſuo modo anima glorioſa influens in corpus omnes dictas dotes,ad quas, diſpoſitiones habebat per ſui reformationem,perficit, & conſummat. Vnde credit quòd ſi corpus ſepararetur,ſi eſſet clarum,ſubtile,agile, & impaſſibile, non tamen ita ut tunc quando anima beata erat ſibi coniuncta. Dãnatorum uerò conditio, ut inquit diuus Tho. opuſculo.6. in declaratione huius articuli,contraria erit conditioni
S beatorum, quia erit in eis pœna æterna,in qua quadrupliciter afficientur eorũ corpora,quia erunt obſcura,de qua Eſa.13. Facies combuſtæ uultus eorum erũt. Paſſibilia,licet nunquam corrumpentur,ſemper enim in igne ardebunt, & nunquam conſumentur, Eſa. 66. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Erunt & grauia,quoniam anima erit ibi quaſi catena, de qua in ps.149. Ad alligandos Reges eorum in compedibus. Poſtremò erunt quodam modo carnalia,anima ſcilicet,& corpus,de qua Iohelis primo. Computruerunt
T iumẽta in ſtercore ſuo.Ex fide enim huius articuli,& ſpe reſurrectionis, quatuor conſequimur utilitates. Primò enim ualet ad tollendas triſtitias,quas ex mortuis concipimus. Difficile eſt enim quòd homo non triſtetur de morte chari ſui,ſed per hoc,quia ſperat eum reſurrecturum, ualdè dolor mortis temperatur. Vnde

primæ

primæ ad Thessal 4 dicit Apostolus. Nolumus uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent. Secundò aufert mortis timorem, nam si homo post mortem non speraret aliam meliorem uitam, dubio procul mors esset ei ualde timenda, & prius eligeret quodcũq; incõmodum quàm mortem, sed quia meliorem speramus uitam, ad quam, functi uita corporali, ex Dei misericordia perueniemus, constat quòd nullus debet mortem timere, aut eius timore aliqua mala operari. Vnde idẽ Apostolus ad hebr. 2. Vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxii erant seruituti. Tertiò reddit sollicitos & studiosos ad bene operandum, quia enim credimus, quòd per hæc bona, quæ facimus in hac peregrinatione, recipiemus bona æterna in resurrectione, ideò studemus bene operari. Vnde primæ cor. 15. Si in hac uita (ut dictum est supra) tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Vltimò retrahit à malo, sicut enim spes præmii allicit ad bonum, ita timor pœnæ, quam credimus malis reseruari, retrahit à peccatis, Ioannis quinto. Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in resurrectionem iudicii. Credimus ergo per Spiritum sanctũ resuscitandam omnem carnem, hoc est, omnes homines secũdum corpus & carnem reuicturos, tam pios, quàm impios, tam bonos, quàm malos, sic, ut eadem caro, quam circunferimus, quæ mortua est, & sepulta, resuscitanda sit, quod apertè ostendit Apostolus cum resurrectionem carnis tradit, addito pronomine, hoc, uidelicet. Oportet corruptibile, hoc, induere incorruptionem, primæ cor. 15. cùm enim dicit, hoc, in carnem, quam gestamus quasi digitum intendit. Quid enim aliud est dicere, mortale hoc, quàm quòd hæc uisibilis caro sit reuictura? Resurget ergo hoc corpus ad immortalitatem, quæ piis, atq; impiis communis erit, sed longè diuersa ratione, nam piis æternam beatitudinem, impiis uerò æternos cruciatus afferet, quemadmodum Danielis. 12. Legimus. Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, hi quidem in uitam æternam, hi autem in opprobrium, & confusionem æternam. Procedent enim qui mala egerunt in resurrectionem iudicii, idest æternæ damnationis, ut expressius in symbolo tangitur Athanasii.

V

X

Y

De ultimo Symboli Articulo, uidelicet uita æterna, ibi. Vitam æternam. Caput. XLII.

DVlcis profectò & iucunda est huius sancti symboli conclusio, qua in Christo manentibus, post gloriosam resurrectionem corporum, promittitur æterna uita, à catholicis doctoribus, Aurea dicta, quæ nõ est nisi beatitudo illa essentialis, uel substantialis, & secernitur ab aureola, quæ est gloria incorruptionis, secundum profectum trium uirium animæ in carne operantium, ut sunt uis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola uirginum ẽ gloria de incorruptione corporis uel carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis, pro fide uel iustitia. Aureola uerò prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum uerbo, & exemplo prolatæ. Tribus igitur generibus hominum debetur aureola propter opera excellentissima trium potentiarum animæ, excellentissimum enim opus concupiscibilis, est obseruantia uirginalis castitatis, singularissimum

A

B

ſimum opus rationalis,eſt prædicatio ueritatis ,& perfectisſimum opus iraſcibilis,eſt perpesſio mortis:uirginibus enim,prædicatoribus, & martyribus cõuenit Aureola. Per dictas profectò uirtutes,reportamus de hoſtibus in ſpirituali militia (quæ eſt uita hominis ſuper terrã. Iob. 7.) Victoriam, Martyres enim uincũt mundum ,uirgines carnem,prædicatores ueritatis, diabolum, quem non ſolum
C de ſe, uerùm & de cordibus audientium expellunt. Cæterum quia pasſionum, quædam ſunt innatæ, quædam illatæ,& quædam in cordibus aliorum inflictæ. Primas ſuperat uirginitas. Secundas,martyrium.Tertias,prædicatio,ſecundum quas Chriſto Saluatori perfectiſſimè conformamur. Fuit enim Saluator noſter Doctor,ueritatem mundo manifeſtando, Matt. 22. Martyr,à mundo paſſionem & mortem ſuſtinendo,Ioan.19. Fuit & uirgo,uirginitatem illibatam ſeruando,
D Ioan.8. Aureola diminutiuum eſt ab aurea, quæ quidem aurea (ut dictum eſt) præmium eſt ſubſtantiale, quod metaphoricè dicitur corona ,tum ex parte meriti,cum non reſpondeat generi operis,ſed radici charitatis, tum ex parte præmii,cum per hoc efficiatur homo particeps diuinitatis,& per conſequens Regiæ poteſtatis, tum etiam ratione perfectionis, quam ſignificat figura circularis.
E Aureola ergo eſt præmium accidentale, & illud ſolummodo, quòd reſpondet operi excellenti,& priuilegiato,ut uirginitati, martyrio,& prædicationi. Palma uerò eſt præmium accidentale,quod nec radici,nec operi debetur,ſed uolũtati. Tale enim præmium habuit non modò beatus Antonius Patauinus,in cuius hiſtoria dicitur. O martyr deſiderio ,ſed & ſanctus Epiſcopus Martinus, pro uoluntate ſuſcipiendi martyrium ,de cuius anima,ſancta mater Eccleſia cantat, O ſanctisſima anima,quam,& ſi gladius perſecutoris non abſtulit, palmam tamen martyrii non amiſit. Aureola prima debetur martyribus,in quibus eſt perfectiſ-
F ſima uictoria de impugnatione exteriori,quæ uictoriæ perfectio,cõſideratur primò ex magnitudine pasſionis,cùm inter omnes illatas exterius,mors ſupremum obtineat locum. Dolor etiam tactus ſingulis aliis præeminet,propter quod in eo
G glorioſior uictoria eſt. Secundò ex cauſa pugnæ,quæ ipſe Chriſtus eſt. Martyrẽ enim non facit pœna, ſed cauſa,ideſt mors propter Chriſtum ſuſcepta. Martyrio ſiquidem non debetur præmium,prout alicui exterius infligitur, ſed ſecundum quòd uoluntariè pro Chriſti nomine ſuſtinetur,cum propriè non mereamur,aut demereamur,niſi per ea quæ ſunt intra noſtram, & in noſtra facultate, Quantò autem id, quod quis uoluntariè pro Chriſti nomine ſuſtinet, difficilius eſt,& uoluntas magis naturaliter refugit illud,tantò uoluntas,quæ propter Chriſtum id ſuſtinet,ſtabilior, firmiorq; oſtenditur,& cæteris paribus,excellentius ei præmium debetur. Aureola ſecunda,debetur uirginibus,propter ſingularem uictoriam, quam obtinet de carne,contra quam quotidie bellum geritur,licet .n. uiduæ pugnent contra carnem,perfectius tamen triumphant uirgines, quia no-
O bilisſimum genus uictoriæ eſt,hoſti nunquam cesſiſſe. Illis uerò uirginibus tantùm debetur aureola,qui,uel quæ ſeruandi integritatem carnis, propoſitum habuerũt,tametſi propoſitum hoc,quãdoq; interruptũ fuerit, dũmodo in eiſdẽ remaneat integritas carnis,& dũmodo in fine uitæ inueniatur ad primũ propoſitũ rediiſſe,cùm uirginitas mentis recuperari poſſit,non autem corporis. Verùm aliquã poteſt carne corrumpi,quæ non amittet aureolam,ut illa quæ uiolenter op-
P primitur. In ſuo enim agone dicebat beatisſima Lucia, ſi inuitam me corrũpas, merces mihi duplicabitur ad coronam,quod de duplicata aureola non eſt intelligendum

ligendum, sed quia duplex erat reportatura præmium, unum pro integritate seruata, alterum pro iniuria perpessa. Aureola tertia est prædicatorum, ex prædicatione enim perfectissima uictoria obtinetur, dum aliquis non modò diabolo impugnanti non cedit, uerũ ipsum de eius regno, & ab aliis expellit. Nec est dicẽdum, ut quidam asserunt, quòd hæc aureola debeatur illis duntaxat quibus cõpetit ex officio, prædicare, & docere, cùm etiam quibuscunque exercentibus licitè actum istum, meritò conueniat. Prælatis uerò non debetur hæc aureola, eò quòd illis incumbat ex officio prædicare, sed quia actu prædicant, cum aureola non detur habitui, sed actui pugnæ, secundum illud Apostoli secundæ ad Timot. 2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Notandum etiam quòd Dos sumitur uno mõ iuridicè, & ciuiliter, de qua diffuse dicetur in sacra. matrimonii. Alio modo naturaliter, & physicè pro proprietate, & uirtute alicuius rei, sicut dicitur, hic est bene dotatus in fortitudine. Sumitur ultimò theologicè, & supernaturaliter, & sic secundum beatum Tho. 49. dist. 4. Est ornatus perpetuus, collatus corpori, & animæ, uitæ sufficiens, in æterna beatitudine consistens. Hoc tertio modo sumendo eam, secundum Doctores in supradicta. 49. distin. 4. sen. Dotes sunt septem, quatuor pertinentes ad corpus, de quibus dictum est in præcedenti Articulo, & tres ad animam. Quæ, ut adhuc melius intelligãtur, est prænotandum, quòd sponsis carnalibus dantur tria, uidelicet. Dos, donatio propter nuptias, & Parapherna. Dos est donatio facta sponsæ ex parte patris, & hoc ad usum sponsi propter onera matrimonii, sed ad possessionem sponsæ. In diuinis uerò Deus pater dat sponsæ dotem ad possidendum Christum sponsum ad gloriam, & honorem, & non ad usum, cùm bonorum nostrorum non egeat. Donatio autem propter nuptias est, quæ à sponso datur sponsæ. Et hoc erit in futuro gaudium, quod habebit anima in uisione Christi hominis. Parapherna sunt, quæ habet sponsa præter dotem, ut sunt munera quæ ei donãtur ab amicis, & huiusmodi. Hæc erunt in patria, gaudium, quod habebit anima de societate beatorum, & de congratulatione fœlicitatis eorum. Dotes etiam animæ sunt, quibus Deo, tanquam principio uitæ, coniungitur, & per quas introducitur in amplexus sponsi sui indissolubiles, & in fruitionem. Dos etiam in patria est illud, quod immediatè animam Deo coniungit, & dotes dicuntur tantùm dona præcipua, per quæ ad actum uitæ gloriosæ disponitur, sicut in matrimonio corporali, non dicitur propriè dos quodcunque donum datum sponsæ, sed præcipuum, de quo sustentari debeat. Dotes uerò animæ, ad substantiale, corporis uerò, ad accidentale spectant præmium. Christus Dominus noster dotes non habet, quia sponsus est, sed anima eius sponsa. Dos autem est possessio sponsæ, quæ usum eius habebit post mortem uiri. Angeli etiam non habent dotes, quia in nuptiis est consensus animarum, & unio corporum, angeli uerò, licet primum habere possint, cùm careant secundo, ideò propriè non possunt dici sponsæ, ut homo, & ex consequenti, non habent propriè dotes. Omnes enim uires, quæ habent per gratiam actum in Deum, ut inquit diuus Bonauentura. 49. distin. 4. artic. primo. quæst. 5. habebunt per gloriam actus perfectos, euacuatis imperfectis. Vnde rationalis, cuius est modò credere per fidem, tunc uidebit apertè. Concupiscibilis, cuius est amare, diliget tunc perfectè, Irascibilis, cuius est erigi, & inniti per spem, tunc perpetuò, & certè tenebit. Vnde, secundum hos tres actus, distinguntur tres dotes, scilicet, uisio, de qua

L Ioan.

Ioan. 17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te, & quem miſiſti filium. Et beatus Auguſtinus primo de tri. c. penultimo. Viſio eſt tota merces. Dilectio, de qua idem Auguſtinus primo de Doctrina Chriſtiana. c. 6. Summa merces eſt, ut ipſo perfruamur, frui modò eſt actus uoluntatis. Eſt enim amore inhærere alicui propter ſe. Et comprehenſio, ſiue tentio, Erunt enim ſancti perpetuò beati, & de ſua corona ſecuri. Vnde Matt. 25. dicitur, Ibunt iuſti in uitam æternam. Et ps. 83. dicitur de beatis, In ſæcula ſæculorum laudabunt te. Tentio uerò uno modo, ut
Y inquit Scotus diſt. præfata. q. 6. pertinet ad uoluntatem, ut eſt concupiſcibilis, & dicitur ſuccedere ſpei, ſicut uiſio, fidei, & fruitio, charitati, eo modo quo per ſpem uoluntas deſiderat ſibi bonum habendum, & per tentionem amat illud bonum habitum, & illa tentio eſt amor concupiſcentiæ, boni præſentis. Alio modo tentio dicitur eſſe, quidam actus aſſecutionis, uel paſſio conſequens ſpem paſſionis. Et hoc modo, eſt in iraſcibili. Et nullo iſtorum duorum modorum tentio eſt de eſſentia beatitudinis. Ratio primi eſt, quia amor præſentis commodi, non pertinet ad beatitudinem, ut inquit dictus doctor ubi ſupra, ſed amor boni honeſti, uel boni in ſe. Ratio ſecundi, quia cùm ſit in iraſcibili, magis appropinquat ad ſecuritatem, quæ ſuccedit ſpei paſſioni, quam ſpei uirtuti.

De Dei cognitione in cœleſti gloria habenda. Caput. XLIII.

Illa ergo beatitudo conſiſtit in Dei cognitione, dilectione, & fruitione, in qua cognoſcitur Deus facie ad faciem, ſicuti eſt, hoc eſt Deus
A per Deum. Vnde ps. 35. In lumine tuo uidebimus lumen, ideſt Deũ patrem in filio Deo, & filium Deum in patre Deo, & Spiritum ſanctum in utroq;. Vnde Apoſtolus primæ cor. 13. Tunc cognoſcam, ſicut cognitus ſum. Deus enim cognoſcit nos, per ſe Deũ, pari modo & nos cognoſcemus ipſum. Tunc oculo ad oculum Deus manifeſtabitur in omni attributo diuinæ naturæ ſuæ, uidelicet, potentia, ſapientia, bonitate. Hæc ergo beata cognitio iuſtitiam conſummatam facit, & immortalitatem adducit, iuxta illud ſapientiæ. 15. Noſſe te, conſũmata iuſtitia eſt, & ſcire iuſtitiam & uirtutem tuam, ideſt totam diuinam naturam, totam ſapientiam, potentiam, bonitatem tuam, radix eſt immortalitatis. In hac pcipuè cognitione eſt gloriandum, ut dicitur Hier. c. 9.
B Qui gloriatur, in hoc glorietur, ſcire, & noſſe me. In eadem beata cognitione, quicquid cognoſcitur in Deo, uel de Deo, ducit ad Deum, & in Deum, ſiue ſit potentia, ſapientia, bonitas, ſiue charitas. Tanta eſt enim in Deo iucunditas, & amabilitas, ut cognitus ab anima, ſtatim ipſam ad ſe trahat, eamq; uehemẽter in ſe abſorbeat ad ſimilitudinem adamantis. Hoc modo cognoſcens Dominũ Saulus per uocem dicentem Ego ſum Ieſus Nazarenus, act. 9. mox tractus fuit ad
C obſequendum diuinæ uoluntati, dicens. Domine, quid uis me facere? Idem fecit Magdalena, ut cognouit, quòd Ieſus accubuit in domo Phariſæi, quæ in feruore ſpiritus uenit, afferens ſecum alabaſtrum unguenti pretioſi. In præfata etiam beata uiſione cognoſcitur ipſe Deus, propter Deum, cùm finis cognitionis ipſe ſit, licet enim anima ex illa faciali cognitione percipiat æternam beatitudinem, ſicut habetur Ioan. 17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum &c.

Illam

Illam tamen beatitudinem non percipit finaliter pro ſuo priuato commodo, ſed pro manifeſtatione gloriæ Dei, ut glorificetur in anima, beata trinitas. Ibi enim limpidè cognoſcet anima, quomodo uidelicet æternus Deus immēſus ſit, unus in ſubſtantia, & trinus in perſonis, quomodo etiam filius æternaliter naſcitur à patre, & Spiritus ſanctus continuè, & æqualiter ab utroq; procedit, & quòd una perſona non eſt maior uel minor altera, aut prior, ſiue poſterior, ſed quòd in ſingulis, eſt uera æternitas, & coæqualis maieſtas. Cognoſcet etiam quomodo diuinitas, & humanitas inſeparabiliter unitæ ſunt in perſona uerbi, ſimiliter & ꝙ quicquid Deus habet per naturam, habet ille homo per gratiam. Et licet dicat Salomon Eccleſiaſtes. 8. Quòd omnium operum Dei, nullam poſſit homo inuenire rationem eorum, quæ fiunt ſub ſole, & quantò plus laborauerit ad quærendum, tantò minus inueniet. Ibi tamen manifeſtè cognoſcet anima omnia opera diuina, & creaturarum, rationem creationis cæli, & terræ ex nihilo, diſtinctionē omnium ordinum angelorum, ſapientiſſimum diſcrimen donorum gratuitorū, & naturalium, & in ſingulis diuinis operibus, anima ſupra modum delectabitur, luculentiſſimè cernens ſingula opera Dei, eſſe optima, ac ſuo tempore, optimo modo ordinata, adeò quòd nec meliori modo potuiſſent fieri. Item & apertè uidebit anima ſingula dona à fonte diuino fluentia, non tamen taliter, ut ab ipſo recedant, ueluti riuus à fonte, ſed perpetuò in ipſo integraliter manent, ſicut ſol, qui non amittit ſuam plenitudinem ex eò quòd ſine ſui diminutione communicat lumen omnibus, ſine enim damno & diminutione bonorum ſuorum omnibus deſiderantibus dat affluenter Iac. primo. Dona etiā Dei ibi ſemper noua ſunt, cùm nec ſit ibi præteritum, nec futurū, ſed præſens, & quod ſemel dat, ſemper dat. Rurſus anima ibi uidebit, quæ hic ſunt occulta, quomodo, uidelicet, Deus idem ipſe immutabilis, ſimplex, indiuiſibilis, non æqualiter participatur ab angelis, & ſanctis, ſed magis & minus ſecūdum quòd magis & minus diuinis moribus aſſimilantur, ad inſtar ſolis, qui unum magis, alium minus calefacit. Et licet teſte Apoſtolo ad Rom. xi. Incomprehenſibilia modò ſint iudicia Dei de damnandis, & inueſtigabiles uiæ eius, circa ſaluandos, ibi tamen, ſcilicet in illa beata patria apprehendet anima, quòd uniuerſæ uiæ Domini in iudiciis peragendis, miſericordia, & ueritas, miſericordia reſtringet iuſtitiā, ne nimis ſeuerè animaduertat in damnandos, iuxta illud Habacuc. 3. Cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis, iuſtitia uerò temperabit miſericordiam, ne faciliter condonet delicta, & ſit incentiuum delinquendi. Iuſtitia enim ſemper miſericorditer punit, & miſericordia ſemper ſuperexaltat iudicium. O quàm occulta ſunt hic mō diuina iudicia. Quis .n. inueſtigare poterit illud, quod dixit Dominus, ad Rom. 9. Cùm nondum nati eſſent, aut aliquid boni egiſſent, Iacob dilexi, Eſau uerò odio habui? Quod tunc uitium deteſtabatur in Eſau, & quam uirtutem diligebat in Iacob, cùm, ſecundum beatum Tho. in opuſculo. 63. c. primo, Nullum iudicet, niſi ſecundum præſentem iuſtitiam? Similiter cùm duo deferuntur ad baptiſmum, unus natus de fideli, qui moritur antequam baptizetur, & deſcendit ad Limbum, alius uerò natus ex infideli baptizatur, moriturq;, & ſtatim euolat ad cælum? Quarè etiam Dominus Ieſus tantam gratiam contulit uni latroni, & alteri nullam? Similiter quarè Iudam finaliter cadere permiſit, & nullum aliorum Apoſtolorum? Cur etiam unius grauia, & multa peccata, diu tolerat, ut Dauid, Saulem uerò uno duntaxat peccato admiſſo damnat? Hæc

ſoluit gloſa ſuper gen. dicens. Nouit dominus cui parcat, uſq; ad conſūmationē
in melius, ſicut pepercit Aaron, quem non perdidit cum aliis in conflatione ui-
tuli aurei, ſicut & pepercit Ezechiæ, contra quem dederat mortis ſententiam, cu-
ius dehinc uitæ tempus annorum quindecim ſuperaddit. Nouit etiam cui par-
cat ad tempus, quamuis præſciuerit eum mores uitioſos nunquam emendaturū.
Ante etiam diluuium peccatoribus dedit centum annorum ſpatium ad pœni-
tendum, poſtmodum uerò omnes perdidit per diluuium, præter octo animas.
Nouit inſuper quibus non parcat, intantum, ut nec mutationem eorum expe-
ctet, quales fuerunt Sodomitæ, quos igne, & ſulphure combuſſit, Datan, & Abi-
I ron, quos terra in momento abſorbuit uiuos. Hæc omnia clariſſimè anima ui-
debit in ſpeculo æternitatis, ſicut & omne illud, quod augere poteſt ſuam beati-
tudinem, de quibus omnibus mirum inmodum gaudebit cum electis. Cogno-
ſcet etiam ibi, quomodo ſapientiſſimus Deus omnia diuina opera, angelica, &
humana, ſemper conuertit ad optimum finem, hoc eſt ad manifeſtationem glo-
riæ ſuæ, & angelis, & hominibus ad fruitionem diuinæ naturæ, & ſapientiæ. Si-
militer, & quod ſingula mala opera ordinat ad magnum bonum ſapientiſſimus
Deus, qui in domo ſua nihil inordinatum relinquit. Vnde miſerabilem, & irre-
cuperabilem caſum angelorum, & eorum conſummatam, & obſtinatam malitiā,
ordinauit ad exercitium, & coronam iuſtorum. Similiter unicum caſum ſolius
hominis Adæ, conuertit in admirabilem humanæ naturæ exaltationem. Ex hoc
enim humana natura diuinæ inſeparabiliter unita eſt in perſona filii Dei. Reue-
ra enim magnum, & mirabile eſt, carnem noſtram ſurſum ſedere, & ab angelis
L omnibus adorari, quod nequaquam factum fuiſſet, ſi Adam non peccaſſet, Non
enim ueniſſet, ut redemptor tunc, ſed ut glorificator duntaxat. Iniquam quoq;
uenditionem Ioſeph conuertit in ſalutem ægypti, & fratrum ſuorum, quia ſi uen-
ditus non fuiſſet, tota ægyptus, & circuniacentes Prouinciæ, inedia periiſſent.
Eodem modo grauiſſimum peccatum, quod ab initio factum fuit, cùm de conſi
lio iudæorum uenditus fuit filius Dei, traditus, blaſphematus, & ad turpiſſimā
mortem condemnatus, crucifixus, & inter latrones ſuſpenſus, ſapientiſſimus Do
minus ordinauit ad peccati deſtructionem, Angelicæ ruinæ reparationem, dia-
M bolicæ poteſtatis diminutionem, captiuorum in limbo liberationem, cæleſtis ia-
nuæ apertionem, & reſerationem, & ut quilibet peccatorum, functi hac uita, mul
tò facilius, quàm antiqui patres, promereri poſſent immediatum tranſitum ad
diuinam fruitionem. Grauem etiam illam Petri negationem conuertit ad non-
nullorum eccleſiæ membrorum aridorum bonum, ut apud eum, quem dicta ec-
cleſia Paſtorem, & caput habere debebat, uberiorem compaſsionē, & miſericor-
N diam inuenirent. Ex quo etiam Petri caſu, præſumptionem dominus omnibus
amputauit hominibus. Graue quoq; infidelitatis peccatum ſancti Thomæ rede
git Saluator noſter ad profectum totius Eccleſiæ, maiorem enim fidem adhibe-
re debemus, de reſurrectione Domini, beato Thomæ, pro uiſu, & tactu cicatricū,
quàm beatæ Magdalenæ, quæ pro ſolis uerbis credidit Angelorum. Pertinaciam
etiam Sauli conuertit Deus in ſalutem omnibus eccleſiis, cùm proſtratus ex lu-
po uerſus in agnum, Euangelii factus eſt intrepidus prædicator. Graue quoque
peccatum, & contumeliam, quam ſuſtinuit in mēbris ſuis, Prophetis uidelicet.
Apoſtolis, & Martyribus, ſaluator noſter, conuertit in fulcimentum ſpei cunctis
fidelibus. Vnde Eſa. primo dicitur. Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, uide
licet,

licet, in Apostolis,& martyribus,quasi Sodoma fuissemus,& quasi Gomorra ef-
semus. Cognoscet itidem anima in illa uita beata prouidentiam Creatoris circa O
salutem humani generis,quæ in hoc apparuit, cùm unumquenq; hominem ad
suam creauerit imaginem,& unicuiq; angelũ custodem deputauerit, qui eundẽ
in materno utero conceptum ab insultu dæmonum custodiret, necessaria corpo
ri & conuenientissima singulis momentis ministrauit ,ab originali peccato un-
da baptismatis animam mundauit,conferens Spiritum sanctum cum omnibus
donis suis,in filiũ ẽt adoptauit,in adolescẽtia, quandoq, per sonũ quãdoq; inter
na inspiratione ad æternã salutẽ inuitauit,exterius uerò per creaturas,ac uiuorũ,
& mortuorum exempla,ut ad inuisibilem Creatorem animam introduceret,ex-
citauit. Eodem modo Saluator ipse noster,per sacram,& diuinam scripturam , P
lucidissimè demonstrat,quomodo homo ad Deum,qualiter ad proximos, simi-
liter amicos,& inimicos,qualiter quoque ad Prælatos,& ad subditos, ad uiuos,
& mortuos,se habere debeat. Sed quia non omnes diuinam intelligunt scriptu-
ram,addidit Doctores,& Nuntios fidelissimos,qui eam omnibus fideliter,& de
uotè exponunt. In qua quidem scriptura,per suos ueros prædicatores,& nõ per
adulterantes uerbum eius,nunc minis terret,nunc blanditiis,& promissis allicit
miseros ad salutem,qui fortè nihil de propria sunt solliciti conuersione. Vnde
dicit sponsus animæ,in Canticis. 5.c. Aperi mihi soror mea, quia caput meum
plenum est rore, quod beatus Gregorius exponens,inquit. Dum spõsa dormit,
dilectus ei,ut aperiat,pulsat,quia dum mens sibi per otium intendit, Christus
multa peccatorum opera in hac uita tolerat,quia,nisi spirituales uiri ad doctri-
nam se accingãt,nunquam infirmi seipsos carnales,cognoscunt,uel corrigere cu
rant. Vult ergo sponsus,ut aliquando otium dimittatur,& ad ædificationẽ pro-
ximorum spirituales intendant,quia,dum perfecti sibi solum per interiorẽ quie- Q
tem occupantur,dolet spõsus,quòd infirmi,uel imperfecti, in dies ad peiora cor
ruant. Quoniam autem hæc omnia pro salute minimè suffecissent, propter di-
uersa peccatorum uulnera, ideò benignissimus pater,ineffabili motus dilig̃tia,
& charitate,filium unicum suum misit,qui diligenter animaduertens, quomo-
do in singulis membris omnipotentem Deum peccatores offenderent,abundan
tiorem emendam,quam meruerat genus humanum,exhibuit in cruce Deo pa-
tri in singulis membris,in qua cum clamore ualido,& lachrymis,in singulis par-
tibus uulneratus,salutem perditam humano generi restituit, à patre pro sua re-
uerentia exauditus,ab hebr. 5. Et innumera simul contulit alia beneficia, quæ
breuitatis causa omitto. Nihil enim ꝑtermisit eorum,quæ ad nostram spectabãt
salutem,dicente Esa.c. 5. Quid ultra debui facere tibi,& non feci? hoc solum nõ R
fecit,quòd uiolenter ad cælum nos trahere noluit,quòd ideò prætermittit, quia
suæ non conuenit iustitiæ,inuitum aliquem scilicet coronare,cui liberum dedit
arbitrium à nemine cogendum.

De dilectione,& fruitione Dei in cælis Caput. XLIIII.

VLtra cognitionem intuitiuam ,& facialem , sancti , in illa cælesti pa-
tria,diligent Deum. Pro cuius intelligentia notandum ,quòd in bea A
to Ioanne.c.5. scriptum est,quòd pater diligit filium , & cap. 14. in
persona Christi. Ego diligo patrem. Hæc dilectio non est minor ,
quàm

quàm diligens,& dilectus,quia Spiritus sanctus est amor patris, & filii, nec minus amatur ab amante,& amato ipse amor,quàm amans ab amato,& amatus ab amante. Et hæc est illa serenissima,& iucundissima,ac perfectissima trium personarum in una substantia,dilectio ,ubi amans est idem , quod amatus , & amatus idem,quod amans, Amor uerò,idem quod amatus,& amans,& è conuerso , idest,amatus,& amans,idem quod amor. Vbi etiam amans,amatus,& amor , penitus unum esse communicant ,in uno uelle conueniunt , unum nolle habent , idem posse participant,imò totum possident. Ibi unum summum bonum,quod
B est omne bonum,in solidum possidetur,& nullius boni sine dilectione ẽ possessio . In qua quidem dilectione nullus defectus, nulla omissio, nulla unquam turbatio,nulla interpollatio . De qua totum mutum est , quod loquimur , etiam si summo studio loqueremur . Hæc est cuius unio animam sibi unitam uerè beatã facit . Hæc est gaudium,de quo dicitur Ioan.15. Vt gaudium meum in uobis sit,
C & gaudium uestrum impleatur. Quod est gaudium patris,& filii , nisi amare , & amari ? & taliter amari,quòd anima famelica non saturabitur , nisi huic gaudio uniatur,& ipsa in hoc gaudio,& gaudium hoc ,in ipsa sit ,& eius sic gaudium impleatur,cùm amanti,ita unita fuerit ,& amato, quòd se in tam fœlicissima unione,amare sentiat,& amari . Amor enim Dei uehementer ducit Deum in animã, & animam in deum , iuxta illud primæ Ioan.4. Qui manet in charitate , in Deo manet,& Deus in eo . Et quare ? quia Deus charitas est . O quàm fœlix anima ; quæ se, absq; interpollatione,ex omni uirtute sanctæ trinitatis, ad omne , & propter omne, sentit se amari,& Deum tanto amore circa se occupari , ut dicit bea-
D tus Tho. in opusculo .63. c.2 quasi omnium creaturarum sit oblitus , cuius beatitudo augetur, cũ è conuerso in amore beatissimæ trinitatis cum omnibus uiribus suis penitus se immergit. Et tunc implebitur illud præceptum Deut.6. quod secundum expositionem beati Augustini,in hac uita impleri non potest, uidelicet. Diliges Dominum Deum tuum,ex toto corde (idest,intellectu,sine errore) ex tota anima (idest,memoria,sine obliuione) ex tota mente (ut uoluntate,sine contradictione). Tunc enim anima nunquam errabit in amore Dei, ut ei aliquã creaturam æquet ,uel præponat , nunquam obliuiscetur ad momentum amoris diuini , qui semper præsens est,nunquam contrarium sentiet amori Dei , sicut , in hac uita, ubi frequenter aliquid æquiparat Deo,uel præponit, uel aliquid diligit,propter quod Deum minus diligit,& sæpè Dei obliuiscitur, uel appetit aliquid diuinæ contrarium uoluntati . Quid enim est diligere toto corde (secundũ
E expositionem Chrysostomi) nisi,ut cor tuum ad nullius rei dilectionem , magis inclinatum sit,quàm Dei,nec delectetur in specie, plusquam in Deo,non in honoribus,non in auro, non in amicis,sed præ his omnibus Deum amet ? Quid est diligere Deum tota anima,nisi certissimum habere animum in ueritate, & firmũ esse in fide ? Quid est Deum diligere tota mente,nisi ut omnes sensus nostri, intellectus,sapientia,cognitio , memoria , Deo uacent ? Qui ergo aliquem horum sensuum occupat circa temporalia iam non ex tota mente diligit Deum , quod etiam est impossibile hic impleri . Vltra prædicta in illa beata patria frue-
F tur anima Deo . Fruitio uerò,est delectatio proueniens ex coniunctione intellectus,& affectus in Deum . Cùm enim anima figit intellectum in æternitatem,immensitatem,omnipotentiam,sapientiam,bonitatem,largitatem,charitatem, nobilitatem Dei,&c. statim affectus animæ delectatur in singulis intellectis, & non

solum

ſolum in ſeipſo,ſed & in ſingulis angelis,& ſanctis,& ſingulis uirtutibus,& donis eorum gratuitis,& naturalibus. Et ita ſecundum Apoſtolum primæ corin. 15. Deus erit omnia in omnibus, ideſt,ipſe in omni creatura,quã ipſe plenè & propriè poſſidebit. In ſingulis quæ ab ipſo ſunt,uidelicet,angelis,& ſanctis. De hac fruitione,dicit Eſa. 60. Tunc uidebis,& afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, uidebis intellectu diuinam naturam,& diuina opera. Et afflues,te in ſingulis delectando. Et mirabitur cor tuum, trinitatem in unitate, & unitatem in trinitate, & ſingula opera diuina contemplando, ſimiliter, & quomodo in ſingulis ſit totus. Et dilatabitur cor tuum,ad ſuſcipiendam trinitatem, cum omni quod habet,& poteſt. Hanc delectationem operabitur in nobis ipſe Deus, ſicut per Eſa. 66. dicit. Quomodo, ſi cui mater blandiatur, ita ego ipſe conſolabor uos, quia delitiæ meæ eſſe cum filiis hominum. Ibi igitur fruetur anima Deo, propter Deum, quia frui, ſecundum beatum Auguſtinum, eſt amore alicui inhærere propter ſe, & non propter priuatum commodum. Delectatio enim, qua anima Deum apprehendit,accendit eam ad deſiderandum multò uehementius diuinæ gloriæ manifeſtationem,quàm propriam beatitudinem. Valdè enim manifeſtatur diuina gloria,dum ſe fideli animæ Deus exhibet ad fruendum,& tanta puritate afficitur anima circa Deum,ut ſi ſibi neceſſe eſſet eligere unum de duobus,uel æterna carere beatitudine,uel diuinam uoluntatem in ſe, uel in aliis impediri,multò lubentius eligeret æterna priuari fœlicitate,quàm Dei uoluntatem in aliquo retardare, & magnam ſibi reputaret beatitudinem,cum proprio detrimento,diuinam in omnibus implere uoluntatem. Sic Eleazarus, ut ſcribitur in ſecundo libro Machabæorum .c. 6. potius uoluit in inferno puniri, quàm ex timore mortis, mandatum legis,de non comedendo carnes porcinas,tranſgredi. Et ne tædio afficiam legentes, ut huic citius imponam finem Articulo, qui potius ſcrutari deberet, quàm legi, uel audiri. Concludo, quòd ſupradicta ſunt, quæ nos uerè fœlices,& beatos faciunt, non quæ uulgo expetenda, & optabilia uidentur, uita uidelicet contemplatiua, non uoluptuoſa, modeſta, non affectibus obtemperans, ſtudioſa,non inerti ocio torpens, Dei cognitione illuſtris,nõ falſo inflantis ſcientiæ nomine cæca,futuræ uitæ ſpe firma,non præſentis fiducia fluctuans, Dei charitate fœlix,non mundi amore miſera,& captiua,& ad eas capeſſendas Metamorphoſi opus eſt, hic ſit inopia, illic opes, hic lachrymæ, illic lætitia, hic nuditas, & mendicitas, illic copia, & abundantia, hic labor, illic quies: hic contumeliæ, illic gloria: hic malorum perpeſſio,illic omnium bonorum conſecutio: Ideo ſi hic compatimur,in cæleſti illo regno corregnabimus. O beata regio ſupernarum uirtutum: ubi beata trinitas à beatis,facie ad faciem, uidetur: ubi illa ſublimia agmina, pẽnarum applauſu ſanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus ſabaoth, clamare non ceſſant. Locus eſt uoluptatis,ubi torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Locus ſplendoris,ubi iuſti fulgent,ſicut ſplendor firmamenti. Locus lætitiæ,ubi lætitia ſempiterna ſuper capita eorũ. Locus abundãtiæ,ubi nihil deeſt uidentibus eum. Locus ſuauitatis, ubi apparet Dominus ſuauis uniuerſis. Locus pacis,ubi in pace factus eſt locus eius. Locus admirationis,ubi ſunt mirabilia opera eius. Locus ſatietatis,ubi ſatiabimur cùm apparuerit gloria eius. Locus uiſionis, ubi magna uidebitur uiſio. O Regio ſublimis plena diuitiarum, de ualle lachrymarum ſuſpiramus ad te, ubi ſapientia, ſine ignorantia, memoria,ſine obliuione: intellectus,ſine errore, ratio,ſine obſcuri-

tate

táte splendebit. Regio, in qua Dominus transiens, ministrabit electis suis, id est, talem se, qualis est, ostendet: Illic erit Deus omnia in omnibus, ubi rerum uniuersitas mirabiliter ordinata, dabit creatori gloriam, lætitiam creaturæ. Oculus non uidit Deus absq; te, quæ præparasti diligentibus te. Pax enim est, quæ exuperat omnem sensum, pax super pacem, indeficiens exultatio, torrens uoluptatis diuinæ, flumen lætitiæ, gaudium plenum. Cogita quicquid uis, quicquid potes exopta, excedit cogitatum omnem, desiderium omne exuperat illa fœlicitas, æternitas illa, beatitudo illa. Ad quam nos sua miseratione perducat, præueniens in benedictionem dulcedinis, & indeficienter interim tribuens promissam centupli gratiam, ad solatium utiq;, & remedium laboris huius, ne deficiamus in uia, ut de exhibitione præsentium munerum, firma sit expectatio futurorum, qui uenit, ut uitam æternam habeamus, & abundantius habeamus, Iesus Christus Dominus noster &c.

AMEN.

QVoniam omnia supradicta uerissima esse indubitatè credimus, & quæ, uel ad creationem, uel redemptionem, uel iustificationem nostram pertinent patrem cœlestem per uerbum suum, in, & cum Spiritu sancto operatum esse, & nobis certò per Dei misericordiam obuentura credimus, idcircò dicimus, Amen; quæ uox est sermonem confirmantis, & ratum fore præcantis, hoc est, ita certò fiat.

Finis Symboli.

ABsoluimus in superiori tractatu (Deo optimo labori nostro aspirante) Apostolici Symboli expositionem, accuratisq; lucubrationibus (ut par erat) contentarum in eo rerum medullas enixè expressimus, quęstionesq; enucleauimus. Nunc de Sacramentorum materia eorumq; explanatione consequenter agendum est: Et primò in generali, minutatim postmodum de singulis disserturi.

CAPVT PRIMVM.

SACRAMENTI vocabulum Sancti Patres, & qui Biblia transtulerunt, accommodarunt ad significandum id quod grǽcè mysterium dicũt, quod sacrum secretum, aut religiosum arcanum, dicere possumus. In qua tamen significatione, interdum latius, interdum restrictius, accipitur. Nam in genere accepto vocabulo, significat omne religiosum arcanum, seu omnem rem sacram absconditam, etiam quòd alterius rei signum nõ sit, uti dicimus sacramentum diuinitatis, de quo Paulus Ephesiis cap. 1. scribens, ait; Deus nobis sacramentum voluntatis suæ notum fecit secundum beneplacitum suum, quod aliis generationibus non est agnitum, sed absconditum à sæculis, quippe cùm gentes cõcorporales sint, & comparticipes promissionis eius, in Christo Iesu, in quo omnes habemus fiduciam, ac accessum in confidentia per fidem ad ipsum: Et primæ Tim. 3. Et manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne: nimirum, ipsum Christum, innuens, magnum esse pietatis sacramẽtum, quòd cùm sit filius Dei inuisibils, manifestatus est in carne. Frequentius verò sacramentum dicitur sacræ rei signum, quòd eius similitudinem gerit, cuius signũ est, quemadmodum signa, & figuræ veteris testamenti, sacramenta appellantur: id quod familiare est patribus; Vnde Augustinus contra Faustum Manichæum lib. 19. c. 13. ait. Sacramenta, quæ obseruabantur ex lege, prænũciatiua tantùm fuisse Christi venturi. Deniq; quod ad propositum nostrum attinet, patres strictissimè sacramẽti vocabulum, ad significandum peculiariter sacramenta nouæ legis deflexerunt: ea scilicet, quæ sunt signa visibilia inuisibilis gratiæ, quam Deus efficaciter, & certè in ipsis operatur, modò ritè tractentur, & accipiantur. Sunt ergo sacramenta omnia nouæ legis principaliter instituta, vt sint non modò signa certa gratiæ, sed causa, cùm id efficiant, siue conferant, quod significant. Causa verò potissima institutionis sacramentorum dictæ nouæ legis hæc est, vt sint prǽsentissima remedia contra peccata, & efficacia signa gratiæ Dei. Proindeq; sic sunt signa, vt non tantùm signent, sed & sanctificent. Quamobrem Dominus Iesus Christus leui iugo suo, & leui sarcinæ nos subdens, sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis societatẽ noui populi, colligauit. Et sic cælestis medicus humani generis reparatiuus, tali modo sanauit ægrotum, sicut optimè competebat ægrotanti, ægritudini, occasioni ægrotandi, & ipsius ægritudinis curationi, Aegrotus erat humanum genus. Morbus originalis culpa. Origo verò istius culpæ, licet principaliter fuerit ex consensu voluntatis, occasionem tamen sumpsit ex sensibus exterioribus. Ad hoc, ergo vt medicina respõdeat morbo, oportet, vt non tantùm spiritualis sit, verùm etiã aliquid habeat de sensibilibus signis: vt sicut sensibilia fuerant animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Et hac ratione medicina nostri vulneris consistit, in ecclesiasticis sacramentis. Propter quod quęritur, an congruum fuerit in qualibet lege institui aliqua sacramenta, ad prolapsi generis

humani reparationem. Manifestum est enim, ꝙ sacramenta in nulla lege sunt necessaria simpliciter: cùm sic necessarium sit solùm illud, quod per nullam potentiã potest non esse, vt Deus qui est ens necessarium simpliciter. Nec sacramenta sunt homini necessaria in ordine ad finem, qui est beatitudo: cùm Deus eam possit homini conferre sine sacramentis, Non enim (ut inquit magister sentent. pri. dist.4.) Deus suam potentiam alligauit sacramentis. Ex suppositione tamen diuinæ ordinationis (qua ordinauit nullũ de massa ꝑditionis propagatũ, saluare regulariter, si nõ excusat suscipiẽdi impotẽtia, nisi ꝑ sacramẽta) ipsa sacramẽta sunt ad salutẽ necessaria. Vnde Io.3. de sacramento baptismi dicitur. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnũ cælorum. Quæstio igitur est de institutionis sacramentorum congruitate. Pro quo notandum, secundum Doctores, quòd tres sunt hominis status. Primus naturæ perfectæ. Secundus naturæ integræ, nondum à perfectione suæ conditionis lapsæ. Tertius naturæ lapsæ, siue corruptæ per peccatum Adæ. Primus erit in patria, de quo Boet. 3. de consol. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Secundus fuit in Paradiso terrestri, sub præcepti obedientia. Tertius est hominis in præsentis exilii miseria. Sacramenta etiam sunt quædam animæ medicinæ, secundum Hugonem lib. 1. de sacra. parte 9. c. 4. dicentem. Ipsa medicina, ipsa sunt sacramẽta: & capite 3. Ea vasa esse, inquit, medicinalia: cùm ait. Deus, medicus, homo, ægrotus, Sacerdos, minister, vel nuncius, gratia, antidotũ, vas, sacramentum. Medicus donat, Minister dispensat, Vas seruat, quæ sanat percipientem ægrotum, gratiam scilicet spiritualem. Et Deus vt magister, contra peccati originalis, & actualis vulnera, sacramentorum remedia instituit. Ex quibus elicitur, ꝙ ante lapsum hominis, sacramentorum institutio curatiua, non fuit congrua, cùm tunc non esset morbus. Non enim opus est valentibus medico. Matt. 9. Et licet in illo statu indiguerit gratia, prout ipsa est ornatus animæ, disponens, vel cooperans ad meritum, & beatitudinem; non tamen gratia sacramentali, vnde Ricar. dist. pri. 4. ar. 2. q. pri. inquit, ꝙ hominibus non dispositis ad aliquam infirmitatem, prout erant homines tempore innocentiæ, non est danda medicina, sed ordinatum regimen percipiendum. Et præcipiendum erat, vt rectè viuerent, per cuius præcepti obedientiã, mererẽtur cõfirmationẽ gratiæ, qua ꝑpetuò ꝑseruarent à lapsu. Et licet matrimonium institutũ fuerit in statu innocentiæ, non tamen sacramentũ matrimonij, cùm ibi institutum fuerit in officium tantùm, nec fuit efficax gratiæ signum. In qualibet tamen lege, hominis lapsi, congruum fuit sacramenta institui. Et ratio est, quia, vt dictũ est supra, congruũ est hominibus vnius religionis, in aliquibus signis exterioribus communicare, per quæ ab aliis alterius instituti distinguantur. Et hoc scire congruit. Quia cùm cognoscunt se esse eiusdem legis, se mutuò iuuent ad eius obseruationem: & si alterius, se vitent, & caueant tanq̃ mutuò impediẽtes, & talia signa expedit esse practica, respectu alicuius effectus inuisibilis cooperantis, ad religionis suæ obseruantiam. Huiusmodi autem signa in religione christiana sunt sacramenta. Et ideò eorum institutio toti cõmunitati fidelium fuit congrua. Vnde beatus Augustinus lib. 19. contra Faustum Manichæum cap. 11. In nullum nomẽ religionis, seu verum, seu falsum, homines coagulari possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio, colligentur, Nec congruit signa ipsa esse certa, certitudine euidentiæ, quia sic auferrent à suscipiente debitam præparationẽ: cum sufficeret sibi qualitercunq; indisposito, signa illa suscipere, quòd impediret suscipientis deuotionem, & profectum: sed congruit ꝙ sint certa, vt in pluribus, idest

semper

ſemper, niſi ſuſcipientis indiſpoſitio impediret. S. Bona. pri. quarti q. prima, aſſignat rationes congruitatis inſtitutionis ſacramentorum ex parte Dei, & noſtri. Ex parte Dei, ſummam miſericordiam, iuſtitiam, & ſapientiam. Miſericordiam, qua homini, qui malè gratiam propter voluntatis vertibilitatem ſeruauerat, ſacramenta præparet, ad quæ recurrens, gratiam certè inueniret. Iuſtitiam, qua hominis, qui per ſuperbiam ceciderat, humiliationem requireret, per quam ad gratiam ſe diſponeret: hinc ſacramenta inſtituit, vt ſuſcipiendo illa quæ infra eum ſunt, ſe humiliaret, & ſic gratiam quaſi ex pacto inueniret. Sapientiam, vt in eo, in quo homo ceciderat, reſurgeret: & ſicut à viſibilibus occaſionem lapſus acceperat, ita in ſacramētis viſibilibus gratiam inueniret. Ex parte noſtri fuit congruum ſacramenta inſtitui, quia homo lapſus, cęcatus erat in rationali: ideò data ſunt ei ſacramenta ſenſibilia ad eruditionem. Elatus erat in iraſcibili, ideò data ſunt ad humiliationem, torpebat in concupiſcibili, ideò dari debuerunt ſacramenta ad exercitationem. H

Congruebat diuerſa ſacramenta inſtitui pro ſtatu diuerſarum legum ad hominis vulnerati curationem. Cap. II.

DIuerſa autem ſacramenta congruebat inſtitui in diuerſis legibus quantū ad ſenſibilia ſignificantia, & quantum ad perfectionem ſignificati, ſimul & modi ſignificandi. Et ratio eſt, per Sco. in pri. diſt. 4. quia in proceſſu generationis humanæ ſemper creuit notitia veritatis, vt patet per Beatum Gregorium homil. 16, ſuper Ezech. Lex etiam poſterior regulariter in progreſſu humani generis fuit priore perfectior: lex autem perfectior, eminētioribus ad ſui obſeruantiam indiget adiutoriis. Et notitia veritatis clarior, exigit ſigna manifeſtiora: & ad hoc magis congruebat inſtituere alia ſigna, q̃ priora de nouo confirmare, vt ſic tolleretur ſignorum ęquiuocatio, quæ eſt mater dubiorum, & errorum. Præterea lex Moyſi, propter pronitatem populi ad Idololatriã, data erat in onus, & hac ratione dicta eſt lex ſeruilis, & timoris: ideò multis cæremoniis, & ſacramentis (ſumendo ſacramenta impropriè) oneranda erat: vt populus ille iugo legalis ſeruitutis oneratus, ab Idololatria arceretur. Lex verò Euãgelica, quæ eſt lex gratiæ, & amoris, & à ſeruitute legis liberans, potioribus, facilioribus, paucioribus, & magis manifeſtis ſacramentorum auxiliis indigebat: prout Beatus Auguſtinus 19. lib. contra Fauſtum Manichæum cap. 13. inquit. Cùm Chriſtus ſuo aduentu veteris legis ſacramenta impleuiſſet, ablata ſunt, & ideò ablata, quia impleta: non enim venit ſoluere legem, ſed adimplere: & alia ſunt inſtituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanq̃ iuſtitia fidei reuelata, & in libertatem vocatis filiis Dei, iugo ſeruitutis ablato, quod duro, & carni dedito populo congruebat. hæc ille. Videndum eſt primò de ſacramentis legis naturæ: nullo enim tempore dimiſit Deus cultores ſuos ſine remedio neceſſario ad ſalutē. Omni nanq; tempore poſt lapſum fuit neceſſaria ad ſalutem deletio originalis peccati: & ad hoc, omni tempore, poſt lapſum fuit aliquod efficax remedium. Vnde Dominus Alexãder de Ales. parte 4. q. 5. mem. pri. quē Sco. pri. diſt. 4. q. vltima imitatur, tenet, quòd licet peccatum originale in adultis potuerit deleri, per aliquem bonum motum intrinſecum, in paruulis tamen, in quibus talis motus fuit impoſſibilis, non potuit deleri per actum proprium eorum, ſed per actum aliorum, ad paruulorū ſalutem relatum: de quo nullus potuit eſſe certus, niſi hoc eſſet inſtitutum à Deo. Cùm ergo non ſolum adultis ſuis cultoribus prouiderit Deus, de remedio neceſſario ad

 ſalutem,

ſalutem, ſed & paruulis eorum,& de tali remedio de quo parentes poſſent eſſe certi; ſequitur ꝙ pro tempore legis naturæ,erat à Deo inſtitutum aliquod ſignum certum, & efficax ad deletionem originalis: & magis probabile eſt, ſignum huiuſmodi fuiſſe ſenſibile q̃ intelligibile tãtùm, Cui opinioni concordat dictum Auguſtini ſupra allegatum contra Fauſtum,videlicet, Quòd in nullũ nomen religionis homines coagulari poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum, vel ſacramentorum viſibilium conſortio colligentur: Ad illud verò, quòd beatus Gregorius 4. moralium dicit. Quòd apud
E nos valet aqua baptiſmi, hoc egit apud veteres, pro paruulis, ſola fides, & pro maioribus virtus ſacrificii, Reſpondent præfati, quòd per ſolam fidem, non intelligit ſolum habitum, aut actum interiorem fidei, ſed actum ſenſibilem exteriorem,fidem proteſtantem, & ille actus ſufficienter habere potuit rationem ſacramenti, etiam ſi illa proteſtatio fieret in aliquo verbo ſolùm, inuocando Deum, vel paruulum eidẽ offerẽdo.Et ſic diſtinguitur fides ſola, ideſt ſolitaria ſine ſacrificiis, contra fidem in ſacrificiis proteſtatã. Et primum ponit idẽ beatus Gregorius ſufficere pro paruulis: Secundùm verò, videlicet, fidem proteſtatam in ſacrificiis, requiri in adultis, vt pa-
F tet ex ſcriptura, eò quòd pro tẽpore illo placuerunt Deo ſacrificia, vt patet de oblatione Abel,Gen. 4. Noe Gen.8. Melchiſedech Gen.14. Abrahæ diuidentis vaccas, Gen.15. Non autem placuiſſent. niſi fuiſſent à Deo inſtituta: imò præſumptuoſum reputaretur, ſi talia obtuliſſent ſine diuina inſpiratione,vel præcepto. Subdit ad hęc
G idem doctor,ꝙ aliud eſt inſtitutio ſacramentorum,aliud promulgatio:& ſecundum, ſcilicet promulgatio p̃ſupponit inſtitutionem per ſe,vel alium factam. Inſtitutio autem ſacramentorum (quæ non ſolum repręſentant, ſed certè, & efficaciter ſignificãt, & cauſant ſacramẽtalẽ effectũ) per ſolũ Deũ fieri poteſt. Cùm ipſe ſolus inſtituere poſſit ſacramentum, qui cauſare poteſt ſacramentalem effectum, cùm enim ſit ſupernaturalis, excedit facultatem creaturæ. Et licet ſolus Deus poſſit ſacramenta inſtituere, alius tamen à Deo poteſt huiuſmodi inſtitutionem promulgare: cùm hoc non excedat facultatem hominis. Inſuper licet inſtitutio ad ſignificandum ſimpliciter poſſit committi creaturæ, non tamen inſtitutio ad certè, & efficaciter ſignificãdum, cùm illa non poſſit fieri, niſi per determinationem voluntatis diuinæ producendo effectum ſignatum. Si quæratur vnde habeant ſacramenta efficaciam, an ex
H inſtitutione diuina,an ex Xpi paſſione. Reſpondet Biel pri.diſt.4. q.2. Quòd ſacramenta ex tribus habent efficaciam,videlicet, à Deo tanq̃ à cauſa principali inſtituẽte, à paſſione Chriſti, tanq̃ à cauſa prima merente, & à fide eccleſiæ cauſam minus principalem principali cauſæ continuante. Vnde Auguſtinus de prima cauſa merẽte, 15. de Ciuit. Dei.c.26. declarans oſtium Arcæ Noe ait; Illud eſt vulnus, quãdo latus crucifixi lancea perforatum eſt, hac ad illum venientes ingrediuntur, quia inde ſacramenta manarunt, quibus credentes initiantur: manarunt inq̃ tanq̃ à cauſa meritoria. Si quæratur quæ ſint partes integrales ſacramentorum. Reſpondet ma-
I giſter in litera, ꝙ duobus ſacramenta conſiſtunt,verbis ſcilicet, & rebus: quæ duo beatus Auguſtinus tractatu 81. cap.15. ſuper Ioannem,nominat elemẽtum,& verbum. Accedit, inquit, verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Per rem, ſiue elementum intelligens actum aliquem ſenſibilem, ſiue rem, vt ablutionem,vnctionẽ, calicis traditionem &c. quæ cum verbis ſignificant effectum ſacramentalem. Per verba autem,orationem prolatam ore miniſtrantis ſacramentum. Elementum ſiue res dicitur materia. Verba verò dicuntur forma. Vltra etiam p̃fata requiritur intẽtio actualis, vel virtualis in conferente ſacramentum, qua intendit miniſtrare illud,

ideſt

idest rē, & verba exhibere, tanq̃ ea quæ ad certū effectū instituta sunt à Christo, hoc est exhibere in fide ecclesiæ, etiam si non crederet sequi effectum. Hæc autem intelliguntur dūtaxat de sacramentis nouæ legis: quoniam sacramenta veteris legis cōsistunt in rebus, & non coexigunt aliqua verba, vt patet de circuncisione, cui non p̄scribitur aliqua forma. Congruitas autem, quarè in sacramentis nouæ legis requirūtur verba, est, quia ipsa sunt perfectiora sacramentis veteris legis, non modò in causando, sed & in significando. Perfectissima autem significatio fit per verba: quæ certius, expressius, & distinctius significant, secundum omnem mentis conceptum ex impositione, q̃ ex naturali similitudine.

Sacramenti variæ descriptiones, idem ferè significantes. Caput. III.

SAcramentum secundum beatum Thomam, & Duran. in 4. dist. pri. dicitur à sacrando actiuè, sicut ornamentum ab ornando: est enim medicamentum, quo aliquis sacratur. Interior enim contritio præparās, vel gratia formaliter sanans, non est sacramentum: quippè cùm sacramentum sit aliquod sensibile extrinsecus ad sanctificādum hominem, appositum: Sacramentum autem sumptum pro signo gratiæ efficaci, & certo, primò definitur ab Augustino, in libro de corpore Christi. Quòd est, per quod sub tegumēto rerum visibilium, diuina virtus secretius salutem operatur. Secunda definitio est magistri dicentis. Sacramentum est inuisibilis gratiæ, visibilis forma, vt ipsius imaginem gerat, & causa existat. Scotus verò pri. dist. 4. q. 2. (licet concludat, q̃ definitio propriè dicta non sit, nisi entis positiui, per se vnius, realis, cōpositi realiter, vel quo ad conceptus, vniuersalis, & solius talis.) Ponit tamen (eo videlicet modo, quo entia rationis possunt definiri) talem sacramenti descriptionem, scilicet. Quòd est signum sensibile, gratiam Dei, vel effectum eius gratuitum, ex institutione diuina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris. Et hæc ratio est eadē cum definitione magistri, si illa rectè intelligatur: per hanc enim, illa supplenda est: nam quod illa per formā intelligit, hæc per signum sensibile explicat, eo modo quo imago Herculis dicitur forma Herculis, Et quòd additur, visibile, debet intelligi p̄ sensibili cuiuslibet sensus: cum visus sit excellentior omni sensu, & plurium differētiarum cognitiuus, pri. Meta. in proœmio. Ponitur ibi gratia inuisibilis, pro effectu Dei gratuito interiori, ordinato ad salutem hominis viatoris. Suppleri autem debēt differentiæ specificantes signum: puta, ex institutione, contra signum significans naturaliter: & efficaciter, contra signum æquiuocum, quod est signum incertum: cùm æqualiter habeat secum signatum concomitans, vel oppositum; Signum enim diuiditur in rememoratiuū, quod est p̄teriti: prognosticum, quod est futuri: & demostratiuum, quod est p̄sentis. In supradicta etiā definitione, efficaciter, includit, tam certitudinaliter, q̃ prognosticè: accipiendo prognosticum pro signo non tantùm priori duratione signato, sed etiam natura. Tria autem sunt necessaria ad sacramētum. Primum quòd sit res sensibilis habens naturalem similitudinem ad gratiam, siue effectum Dei gratuitum, quem repręsentat, naturalem similitudinem dico, per proportionabilitatem, quæ est similitudo duarum proportionum, vt sicut se habet aqua ad abluendas maculas corporales, ita se habet gratia ad abluendas spirituales: hæc Sanctus Tho. dist. pri. 4. q. pri. Secundum necessarium est, quòd sit à Deo actualiter institutum, ille enim solus potest instituere sacramentum, qui potest eius signo dare

E certitudinem, & efficaciam, & iste est solus Deus. Tertium est, quòd sit signum efficax, & certum; ita ꝙ semper habeat effectum suum, quē signat infallibiliter: nisi suscipiens ponat obicem: Significare, & repræsentare differunt, quia signa æquiuoca repręsentant, sed non significant. Sacramenta verò primò significant gratiam, seu effectum gratuitum, respectu cuius (vt dicetur in sequenti capite) habent aliquam causalitatem. Secundò principalem causam meritoriam gratiæ, videlicet Christi
F passionem. Postremò verò finem effectus sacramentalis, qui est vita æterna, ad quã omnia sacramenta ordinantur. Exemplum, baptismus primò significat gratiam baptizato collatam, qua mundatur à peccato. Ad hanc enim significãdam, & causandam est institutus. Significat secundò Christi passionem, & mortem. Vnde ad Rom. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte eius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Significat finaliter futuram gloriam, ad quam perueniemus per finalem resurrectionē. Vnde Apostolus vbi su-
G pra. Si enim complantati sumus facti similitudini mortis eius (scilicet per baptismũ) simul, & resurrectionis erimus. Est ergo baptismus similitudo mortis Christi, resurrectionis Christi, & resurrectionis nostræ ad gloriam. Quo ad primum sacramenta sunt signa demonstratiua, habentia semper effectum concomitantem. Quo ad secundum, sunt signa rememoratiua. Quo ad tertium prognostica; hæc Tho. vbi supra. q. 2. & Paludanus ibidem. Verum vt dictum est supra, quia sacramenta ordine
H naturæ pcędunt effectum sacramentalem; ideo respectu illius possunt dici signa prognostica, per Scot. vbi supra, qui. q. 3. ponit tres conditiones signi efficacis. Prima est quòd sit practicum, idest habens aliquam causalitatem respectu signati. Secũda quòd sit certum, certitudine vt in pluribus idest semper, dum non ponitur impedimentum ex parte suscipientis. Tertia ꝙ sit naturaliter prius effectu signato.

Quomodo saluatur ꝙ sacramenta sint causa gratiæ. Caput. IIII.

A EST ergo modus saluandi ꝙ sacramenta sint, prout sunt causa gratiæ talis, videlicet, quia susceptio sacramenti est dispositio necessitans ad effectum signatum, per sacramentum, non quidem per aliquam formam intrinsecam, per quam necessariò causaret terminum, sed secũdum diuum Bonauenturam, per assistentiam Dei causantis illum effectum, non necessariò absolutè, sed necessitate respiciente potentiam ordinatã. Disposuit enim vniuersaliter Deus, & de hoc certificauit suam ecclesiam, ꝙ suscipienti tale sacramētum, ipse conferret effectum signatum. Nec obstat, ꝙ susceptio sacramēti est aliqd circa corpus suscipientis, gratia autem creatur in anima. Quia sufficit ꝙ dispositio, & forma sint in eodem supposito, maximè quando dispositio non est ex parte Dei, sed
B in ordine ad agens voluntarium. Scotus enim vult, & sanctus Bona. in pri. dist. 4. q. 4. Quòd cum necessitas eorum quæ sunt ad finem, sumatur à fine, & finis sacramenti, secundum omnes, sit gratia, vel aliquis effectus Dei inuisibilis, disponens hominē ad salutem, & iste finis possit sufficienter haberi, eo modo quo habetur per sacramētum, absq; hoc ꝙ dicatur sacramentum habere aliquam actionē propriè dictam, respectu gratiæ, quam non potest attingere, cùm illa creetur; sequitur ꝙ non sit ponēda talis actio. Si verò fiat altercatio propter auctoritates sanctorum de isto vocabulo, virtus, an sit aliqua virtus supernaturalis in sacramento. Et propter decretũ Eugenii quarti in regulis traditis Armenis, qui ponens discrimen inter sacramenta veteris legis, & nouæ, dicit, quòd Sacramenta legis antiquæ non causabãt gratiam, sed

eam

eam per passionem Christi dandam figurabant: nostra verò & continent gratiam, & eam dignè suscipientibus conferunt. Respondet sanctus Bonauentura, vbi supra, dicens, quòd est assistentia diuinæ virtutis, quæ est causa gratiæ: & fides, ac deuotio suscipientis, quæ disponũt ad dictam gratiam. Et ponit exemplum: quia ad verbum Elisæi, Naamam se lauit, cui astitit virtus diuina, sanitatis effectiua, & deuotio ac obedientia ipsiusmet Naamam dispositiua: causalitas tamen, nec fuit in verbo Elisæi, nec in aqua iordanis. Si ergo Deus ita instituisset, vt ad verbum Elisæi, non solùm ipse Naamam, sed cæteri accedentes curarentur: & hoc ex quadam pactione, ita ꝙ semper assisteret vis diuina: aqua illa diceretur curare, & sanare lepram, ac esse causa curationis, & habere virtutem curãdi. Eodem modo dici potest de sacramẽtis (secundum eundem) quæ dicuntur habere virtutem, & dicũtur causa, & efficere, secundum cõmunem modum loquendi, propter assistentiam diuinę virtutis. Scotus tamen addit saluando ibi virtutem, propter auctoritatem Augustini super Ioannem homil. 80.d. Quæ est ista virtus aquę tanta, quæ corpus tangit, & cor abluit? Quòd virtus vno modo est vltimum de potentia pri. cæli. t. c. 116. Vltimum autem potentiæ signi practici, est ꝙ significet efficaciter, hoc est præuiè, & certitudinaliter. Nam non potest signo, inquantum practicum est, competere maior potentia, Et sic talis virtus potest (secundum eum) concedi in sacramento esse, sed illa nõ est aliqua forma absoluta, sed relatio conformitatis signi ad signatum. Et ad Augustini auctoritatem Respondet Scotus, quòd aqua abluit cor, idest animam, tanq̃ instrumentum siue dispositio proxima, & immediata ad gratiam. Donum.n. gratiæ, vt inquit diuus Tho. in 2. parte summæ.q. 112. art. pri. excedit omnem facultatem naturæ creatæ. Nam cũ aliud nõ sit, q̃ quædam participatio diuinę naturę, quę excedit omnem aliã naturam, ideo impossibile est, ꝙ aliqua creatura causet gratiam, sic enim necesse est, ꝙ solus Deus deificet, cõicando consortium diuinæ naturæ, per quãdam similitudinis participationẽ, sicut impossibile est, ꝙ aliq̃d igniat, nisi sit ignis. Itẽ ibidẽ, humanitas Christi, non causat gratiam, cùm gratia & veritas per Iesum Christũ facta sit, sed virtute, scilicet, diuinitatis adiunctę, ex qua actiones humanitatis Christi, sunt salutares. Dicit etiam vbi supra.q. 76.art.2.ꝙ gratia non acquiritur nostris actibus, sed ex Dei munere. Et in 3. parte q.64. art.pri. inquit ꝙ solus Deus operatur interiorem effectum sacramenti, cũ solus illabatur animæ in qua sacramẽti effectus existit. Et infra subdit, ꝙ virtus meriti passionis Christi operatur in sacramẽtis, nec minister illud operatur, sed impetrat operandum à Deo. Si dicatur quæ erit igitur tunc differentia sacramentorum veteris, & nouæ legis. Respondet. Sco. quòd est ex efficacia signi & gratiæ, quę cõpletè confertur ex ope op͂ato. Et ad magistrũ dicentem, ꝙ sunt causa gratiæ, respondet, ꝙ ideò hoc inquit, quia sunt signum efficax, per quod intendit, signum practicum, certum, verum, & præuium naturaliter ad suum signatum. Neutra enim sacramenta, nec nouæ, nec antiquæ legis agunt ad aliquid spirituale in anima, vt dictum est supra de mente Scoti. Sed noua causant, tanq̃ signũ efficax, siue sñ alios, instrumentaliter. Vetera vero nõ. Si verò decretũ Eugenij & p͂res antiq̃ plus attribuãt cãlitatis sac͂ris, q̃ Bona. & Scotus, ego ẽt sentẽtiæ dictorũ p͂rum, & Eugenij oĩno me subscribo. Hugo verò de sacramẽtis, lib. pri. inquit, ꝙ sacramẽta p͂fata veteris legis instituta fuerunt primò ad significandum, vel passionem Xp͂i, vt sacrificia, vel nr͂a sacramenta, vt baptisma eorum, baptisma nostrum. Sed ad efficiendum non sunt instituta, nisi solum exterius circa carnem. Sed quia significant id quod fides credit, in eorum perceptione est perfectio fidei, non tantùm ver-

bo,

bo, ſed & facto, & quia talis fides diſponebat ad iuſtificationem, ideò ſacramenta illa per accidēs iuſtificabant. Sacramēta autem nouæ legis, ex prima ſua inſtitutione ſunt ordinata ad iuſtificādum, & obtinendam gratiam. Ideo iſta per ſe iuſtificāt, illa per accidēs. Auguſtinus vero in p̄s. 73. aſſignat aliam differentiam, videlicet.
F Quod veteris legis ſacramenta promittebant tantùm, & ſignificabant, hæc vero nouæ legis, dant ſalutem, vbi accipitur promiſſio, non gratiæ iuſtificantis, ſed gloriæ, & illa promittebant, & non dabant, quia ianua nondum erat aperta. Hæc autē promittunt, & dant. Sacramentorum in veteri lege, ſecundum Frāciſcum de Mayronis: in pri. 4. q. pri. fuerunt quatuor genera. Quædā moralia, quæ ordinabant hominem ad perfectum ſtatum, vt p̄cepta decalogi. Quædam ſacramentalia, quæ ordinabant ad cultum diuinum, ſicut ritus ſacerdotales. Quædam cęremonialia, quæ pertinebant ad ritum humanum. Vnde cęremonialia dicuntur, quæ non habebant ex ſe rationem manifeſtam ſuæ vtilitatis, vt Non arabis in Boue, & Aſino &c. Quędam iudicialia ad directionem populi, ſicut illud. Dentem pro dente &c. Omnia p̄fata fuerunt euacuata in lege noua, pręter primum. Sacramenta enim legis nouæ, vt vult Scō. pri. diſt. 4. q. 6. ex virtute operis operati conferunt gtatiam: ita ꝙ non requiritur ibi bonus motus interior, qui mereatur gratiam: ſed ſufficit, ꝙ ſuſcipiens nō ponat obicem. In ſacramentis vero veteris legis conferebatur gratia, non quia non
G ponebant obicem, ſed ex virtute boni motus interioris, tanq̄ meriti: Circūciſio vero ſecundum Magiſtrum fuit propriè ſacramētum in lege p̄ceptum, & obſeruatum, non tamen in ea inſtitutum, quod ratione operis operati, & remittebat originale, & conferebat gratiam per Scotum, vbi ſupra dicentem, Quod non eſt poſſibile de potentia ordinata culpam originalem, nec aliquam mortalem dimitti, ſine infuſione gratiæ: quia licet abſolutè, & ſine contradictione, poſſit eſſe medium in ſpecie humana, inter filium regni, & perditionis, vt homo in puris naturalibus, tamen ſecūdum legem ſapientiæ diuinæ poſt lapſum, nullum eſt medium inter gratum, qui eſt filius regni, & peccatorem, qui eſt filius carceris, & ideò nullum liberat à culpa, niſi
H cui dat gratiam. De facto enim circūciſio delet culpam originalem, propter auctoritates ſanctorum. Aduerſatur autem Glo. ad Rom. 4. ſuper illud. Signaculum accepit circūciſionis, inquiens, ꝙ peccata ibi ſolum dimittebantur, ſed gratia ad bene operandum non p̄ſtabatur. Et Auguſtinus in p̄s. 73. Illa, inquit (de ſacramētis legis veteris loquens) tantum promittebant, & ſignabant, hæc autem videlicet, legis nouæ, dant ſalutem, Circūciſio etiam, ſecundum Bedam, Luc. 2. non aperiebat ianuā, quę patet habēti gratiam ſecundum Auguſtinum. 15. de tri. c. 19. dicentem, ꝙ ipſa diuidit inter filios regni, & perditionis, Et ad hoc eſt ratio, quia Deus nullo tempore reliquit genus humanum, ſine remedio neceſſario ad ſalutem: maximè illos q̄bus legem dedit, vt per eius obſeruantiam pertingerent ad ſalutem. Fruſtra enim fuiſſet data lex ſine tali remedio. Non autem potuiſſent attingere ad ſalutem ſine deletione originalis culpæ: & ideo Gen. 17. dicit̄ Maſculus cuius caro p̄putii &c. R̄ndetur tn̄
I ꝙ, his non obſtantibus, conferebat gratiā, ſecundum ſanctum Bona. diſt. pri. 4. ar. 2. q. 3 dicentem, ꝙ in circūciſione dabatur gratia, paruula tamen reſpectu eius quæ datur in baptiſmo. Et ratio eſt, quia gratia quātūcunq; parua plenum effectum habet ad delendū omnem culpam mortalem, ſed ſemiplenum ad habilitandum potētias animę & ad proficiendum: ideo circūciſio dicitur ordinari ad effectum ablationis culpę, non quia ipſum ſolum habeat, ſed quia ſolum completum habet effectum illum, & quia ſacramentum non omne ſignificat quod facit, ſed quod plenius, & perfectius

& perfectius facit. ideò in circũcisione solum est signum ablationis effectus completi, qui est remissio originalis: & per hoc respondetur ad obiecta in cõtrarium supra, Quia nec glo. nec doctores adducti voluerunt negare, ꝙ nullo modo daretur gratia habilitans: sed ꝙ ita parum habilitans, & reprimens concupiscentiam, ꝙ solum merebatur dici deletiua culpæ, non habilitatiua potentiæ, Concludit ergo Sco. vbi supra ꝙ circũcisio per modum sacramenti cõferebat gratiam ex virtute operis operati, & non tantùm ex virtute operis operantis, idest ex motu interiori. Non tamẽ tantam conferebat, quantam Baptismus, Et licet non contulerit gratiam, vt dispositionem immediatam ad gloriàm, cùm non aperuerit ianuam, hoc non fuit ex defectu eius, sed quia fluxit tempore. quo precium non fuit solutũ. Quantũcunq; enim iustus accedat ad baptismum, vberiorem recipit gratiam: cùm baptismus generaliter augeat ibi gratiam iam habitam: sed non est ita in circũcisione: Vnde Abrahę iam iustificato, signaculum tantùm fuit. Nihil enim sibi interius contulit, quia gratia Abrahę iam attigerat, vel transcenderat illum gradum videlicet gratię, ad quẽ determinata fuerat circũcisio, intelligendo sic ꝙ nihil sibi intus cõtulit per modum sacramenti siue ratione operis operati. Sed credidit, ꝙ sibi contulerit per modũ meriti siue virtute operis operãtis: Est enim verisimile ꝙ actus circũcidendi se, ex obedientia Dei, & ex charitate fuerit ei meritorius, sicut, & immolàtio Isaac &c. Et si dicatur, ꝙ cùm circuncisio non habeat semper certum effectum non potest esse sacramentum. Dico ꝙ satis significat circuncisio certitudinaliter gratiam, tũc in fieri, si non sit obex, vel tunc inesse, & sic fuit signum certum, cùm ex parte sui semper habuerit effectum concomitantem. Et hoc modo soluuntur auctoritates in oppositum. Quia vel loquebantur de sacramentis veteris legis impropriè dictis, scilicet, de ceremoniis, vel si loquantur de circũcisione, quę fuit propriè sacramentum, negãt eam conferre gratiam, secundum aliquem sensum supradictũ. Sanctus tamen Tho. 3. parte sum. q. 70. art. 4. dicit ꝙ in circũcisione conferebatur gratia, quantũ ad omnes effectus gratię, aliter tamen q̃ in baptismo, nam in baptismo confertur gratia, ex virtute illius baptismi, quam habet inquantum est instrumentum passionis Christi, iam perfectæ. In circuncisione autem conferebatur gratia, non ex virtute circuncisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circuncisio. Ita scilicet quia homo qui accipiebat circuncisionem, profitebatur se suscipere talem fidem, vel adultus pro se, vel alius pro paruulis. Et quia baptismus operatur instrumentaliter in virtute passionis Christi, non autem circuncisio: ideo baptismus imprimit characterem incorporantem hominem Christo, et copiosiorem gratiam confert, quàm circuncisio, maior enim est effectus rei iam pręsentis quàm spei: Et in responsione ad quartum, dicit, sed & circuncisio si haberet locum post passionem Christi introduceret in regnum, ante tamen passionem Christi non introducebat, sicut nec baptismus. Certum modo est, quòd regnum non consequitur quis, nisi sit in gratia gratum faciente: hęc opinio differt à pręcedente in hoc, quia ibi dicitur, ꝙ circuncisio ex opere operato, cõferebat gratiam, hęc verò ꝙ ex virtute fidei passionis Christí, adherendũ verò est illi opinioni, quæ magis rectę consonat rationi, ac orthodoxę ecclesię determinationibus, à cuius humillima subiectione, ne me vnquã vis vlla amouere queat, certa firmaq; deliberatione mecum ipse decreui. Quippe cùm, me à primæuis, vsq; annis in sacra religione educatum, neq; vlla vnquã fraude, neq; terroribus, neq; mortis timore, è gremiò piæ matris ecclesiæ euelli posse, deceat.

De ratione qua vnum ſacramentum eſt altero maius. Caput.V.

A SAcramentũ vnũ dicit̃ maius altero, multipliciter. Vno modo, ſignificatione: & ſic matrimoniũ dicit̃ maius, cùm ſignificet vnionẽ Xp̃i, & Eccleſię, & naturarũ in Xp̃o. Alio modo, cõtinẽtia, quo modo Euchariſtia eſt maius: cõtinet̃ enim realiter, & verè corpus, & ſanguis Xp̃i, ſub illis ſpeciebus, videlicet panis, & vini; ſimiliter, & anima Xp̃i, cùm ſit corpus viuũ: Chriſtus enim ſemel mortuus (vt inq̃t beatus Paulus) iam nõ morit̃, mors illi vltra nõ dominabit̃: viuet ergo ꝑpetuò: q̃bus ẽt eſt coniũcta diuinitas, ex eo q̃a, quod ſemel aſſumpſit (ſecundũ Damaſcenũ) nunq̃ dimiſit, loquendo de partibus eſſentialibus, anima ſcilicet, & corpore, quibus à ſua conceptione fuit vnita diuinitas. Et talis vnio etiam in morte integra remanſit, cùm, nec ab eius corpore, nec ab anima, fuerit ſeparata diuinitas tempore mortis. B Tertio modo, efficacia, vt baptiſmus, per quem remittitur omnis culpa, & pœna. Quarto, dignitate miniſtrantium, ſiue diſpenſantium, vt cõfirmatio, cùm detur à ſummis Sacerdotibus, ſiue Epiſcopis. Quinto, quia in nobiliori eccleſię gradu conſtituit; vt ordinis ſacramentum. Cęterùm ſeptem ſunt eccleſię ſacramenta, videlicet, Baptiſmus, Cõfirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordinis ſacramentum, & Matrimonium, de quibus concilium Tridentinũ, ſeſſione ſexta, inquit. Si quis dixerit ſacramenta nouę legis non fuiſſe omnia à Domino noſtro Ieſu Chriſto inſtituta, aut eſſe plura, vel pauciora, q̃ ſeptẽ videlicet ſupradicta, aut etiam, aliquod horum ſeptem, non eſſe verè, & propriè ſacramentum anathema ſit. Per baptiſmum renaſcimur in vitam quandam nouam, qua non iam nobis viuimus, ſed viuit in nobis Chriſtus, quem in baptiſmo ſumus induti: vnde baptiſmus dicitur ſacramentum fidei. Sed poſtq̃ in baptiſmo ſemel Chriſto deſponſi ſumus, non ad fidem ocioſam, ſed ad pugnam periculoſam nos vocati ſumus. Dolet enim ſatanas ereptum ſibi bolum ex faucibus: quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, vt in ſuam iterum nos reducat ſeruitutem. C Vnde, Iob. 7. ſcriptum eſt. Militia eſt vita hominis ſuper terram. Quò igitur ſimus in ꝑlio gerendo fortiores, ſignamur in frõte, & vngimur Chriſmate ſalutis: quo ſigno datur nobis Spiritus ſanctus, qui pręſto nobis ſit pugnantibus, robur pręſtet, fiduciamq; reſiſtendi ſuppeditet. Vnde vocatur confirmatio ſpei ſacramentum, eo ꝙ per illud in bonam ſpem erigimur, ex hoſtibus victorię deportandę. Sed quia, qui pugnãt, indigent alimento, aliter vires non ſuppeditarent, de illo pater miſericordiarum, nobis prouidit: qualis enim vita per baptiſmum, & qualis pugna per confirmationem, talis, & alimonia. Omnia enim in p̃fatis ſpiritualia ſunt, quia ſpiritus eſt, qui viuificat, Ioannis. 6. Quamobrem, non ea carne, quę videri, quę tangi, & quę ſenſu aliquo compꝛhendi poſſit, ſed ea, quam ſola fide complecti licet, ſua videlicet vera, & viua carne, ſuo vero, & viuo ſanguine, nos reficere dignatur: qua in re cũ maxima ſit illius in nos charitas, qua nos ad illum amandum inflammamur viciſſim, rectè dicit̃ Euchariſtia ſacramentum charitatis, per quam vnum cum Chriſto capite, vnum inter nos corpus efficimur. Sed quia ſępe noſtra culpa fit, vt, cum hoſtibus dimicantes ſuccũbamus, grauiterq; ſauciati proſternamur, hac quoq; in parte de remedio Pater noſter Cęleſtis prouidit, pœnitentięq; medicinam conceſſit, qua ſanati reſurgere poſſemus, Deo quoq; per hoc ſacramentum reconciliaremur, neq; tamen tam gratis, ſicut in baptiſmo, cum requiratur aliquid à nobis, ſi redire velimus in gratiam, vt à peccatis ceſſemus, vt ea deteſtemur, & odio habeamus, vt corde cõtrito, & humiliato (quod Deus non deſpicit) nõ ſolum recogitemus in amaritudine peccata noſtra,

verùm

verùm etiam ministro reconciliationis, Euangelico Sacerdoti ea confiteamur, & ab eo absolutionis beneficium petamus. Postremò, vt per ieiunia, orationes, eleemosinas, ac alia pia vitę spiritualis exercitia, dignaq́; pœnitentiæ opera, satisfaciamus, non quidem pro pœna ęterna, quę meritò Christi passionis, & mortis per sacramentum, vel sacramenti votum, vna cum culpa nobis remittitur, sed pro pœna temporali, quę non tota semper, vt fit in baptismo, remittitur. Sacramentum enim hoc ad iustitiam refertur: cùm iustum sit, vt qui gratię quam acceperat ingratus, Spiritum sanctum contristauit, & templum Dei violauit, non sine satisfactione reconcilietur; Sed planum est, quòd non alio tempore grauius, & periculosius certamen instat, q̃ cùm graui infirmitate conflictatis ex hac vita migrandum est: qua de re non dedignata quoq; est Dei benignitas, deditq́; sacramentum extremę vnctionis, quo vires tam corporis, q̃ animi refocillari possint, vt cum ad congrediendum, cum tam potenti aduersario accedimus illius gratia adiuti, nõ omninò ei impares esse possemus. Hòc sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars est perseuerantia, quam huius vnctionis beneficio, consequimur, fortes in pugna perseuerantes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguimus. Sed quia sine ministris vita constare non potest, de illis etiam Ecclesię suę Deus prouidit non sine ordine, qui nõ solùm ad decorem facit plurimum, verũ etiam ad concordiam, & vnitatem retinendam. Vnde dedit minores ordines quatuor: dedit & maiores, subdiaconatum, diaconatum, & sacerdotium, cum suis ministris. Refertur autem hoc sacramentum ad prudentiam, quandoquidem fidelem esse seruum, & prudentem oportet, quem cõstituit Dominus super familiam suam. Fidelem, vt bonum in cõmunem vtilitatem ordinet. Prudentem, vt rationem dispensandi agnoscat: personę enim vtilitas in dispensatione attendenda, non est principaliter, sed ecclesiæ, vt inquit, Paulus primę cor.x. Sine offensione estote iudæis, & gentibus, & Ecclesiæ Dei, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quęrens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiãt. Quoniam verò vnius hominis ætas longa non est, breui defecturi erant, qui per baptismum renati, Christi se militiæ ascriberent, etiam huic rei, remedium Deus cõtulit, ac matrimonium in ipso paradiso instituit, vt noui Christi milites conscriberentur, si modò parentes non alia volũtate liberos procrearent, q̃ vt per baptismũ ex mẽbris primi hominis, in membra Christi translati, in eiusdem Christi militum locum, siue album, referrentur, atq; ijs, qui vita functi essent, noui semper succederent. Hoc sacramentum ante Adæ peccatum erat tantùm in officium, & ministeriũ: post verò non modò in officium, sed, & in remedium institutum erat: qua propter ad eam virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt est incontinentiæ remedium.

Nouæ legis sacramenta, quarè instituta sint, & quomodo differant à sacramentis veteris legis. Caput. VI.

SAcramenta nouæ legis Christus Saluator noster instituit, qui cũ sit summę bonitatis, summę veritatis, & summę virtutis: ratione primi promisit p̃mia beatificantia: ratione secundi, dedit p̃cepta ad bonum dirigentia: ratione verò tertij instituit remedia adiuuantia, vt per sacramenta reparetur virtus ad implenda pręcepta, quibus perueniatur ad præmia; Initiauit quędam sacramenta ante aduentum suum, vt matrimonium, & pœnitentiam, sed ea perfecit, & confirmauit in lege Euangelica dum pœnitentiam prędicauit, & A

uit, & nuptijs interfuit. Alia quinq; in dicta noua lege instituit. Confirmationem, paruulis manus imponendo Mar. x. Vnctionem, discipulos ad curandum mittendo qui infirmos vngebant oleo, Marci.6. Baptismum, illud suscipiendo, & formam tradendo. Ordinem, potestatem ligandi, & soluendi tribuendo. Eucharistiam consecrando, ac discipulis potestatem conficiendi conferendo. Sacramenta à peccato mũdant: in bono conseruant; mystico Christi corpori incorporant, iustificant, ad futuram vitam ꝑparant, erudiendo illuminant, & demum à malo preseruant, vt patebit infra cùm de singulis eorum differemus. Sacramenta semper habent sanctificationẽ veritatis, non tamen semper efficaciam curationis: non propter defectum ex parte sui, sed suscipientis, quia nulli repugnanti, & charitatis fontem impugnanti, datur gratia: non.n. sanctificant, nisi dignè absq; fictione accedentes. Primum, vt baptismus, est intrantium: Secundum, pugnantium, vt confirmatio. Tertium, vires sumẽtium, vt Eucharistia. Quartum, resurgentium, vt pœnitentia. Quintum exeuntium vt extrema vnctio. Sextum. ministrantium, vt ordo. Septimum, nouos milites intro ducentium, vt matrimonium. Ordinãtur verò contra triplicem culpam, & quadruplicem poenam. Baptismus contra originale. Pœnitentia contra mortale. Extrema vnctio contra veniale. Ordo contra ignorantiam. Eucharistia contra malitiã. Cõfirmatio contra impotentiam. Matrimonium contra concupiscentiam, quam temperat. Huiusmodi sacramentorum dispensatio committitur homini, nõ ratione sanctitatis, quę variatur, sed ratione virtutis, &; assistentiæ diuinæ, quę semper adest quantum est de se. Triplex est status fidelium in acie Ecclesiastice Hierarchie, vt dicetur infra in sacramẽto ordinis, videlicet, fidei genitę, fidei roboratę, & fidei multiplicatę. Per primum fit distinctio fidelium ab incredulis in baptismo. Per secundũ, fortium ab infirmis, & hoc in confirmatione. Per tertium Clericorum à laicis, in sacramento ordinis. Hinc est, quòd hęc tria sacramenta imprimunt characteres, vt habetur in cõcilio Tridentino, ꝑ quos indelebiliter impressos semper distinguntur habentes à non habentibus; vnde nullatenus iterari possunt. Character baptismalis est incipientium. Confirmatio proficientium. Ordo vero perfectorum. Character baptismalis est omnium characterum fundamentum, & ideò illo nõ habito, non possunt cęteri characteres imprimi. Vnde si quis ordinaretur nondum baptizatus, nihil prorsus fieret. Ab initio enim instituta sunt sacramenta (largè sumẽdo sacramentum) ad curationem hominum, & semper cum morbo cucurrerunt, in lege naturę fuerunt oblationes, sacrificia, & decimationes. In lege scripta: introducta est circuncisio quę sola erat verum sacramentum, & conferebat gratiam, eo modo quo dictum est supra, cui adiuncta est expiatio, oblatio, & sacrificiorum distinctio. In lege noua, vt dictum est, statuta sunt sacramenta, numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, & digniora, ac significatione euidentiora: in quibus est impletio simul, & euacuatio omnium predictorum, vt inquit Hugo de Sancto Victore in libro de Sacramentis. Primi temporis sacramenta fuerunt sicut vmbra. Secundi, sicut imago, & figura. Tertij scilicet gratię, sicut corpus, quod intra se veritatem continet, & gratiam, quam significatione representant. Sacramenta veteris legis nutriebant paruulos, exercebant perfectos, & duros onerando domabant. Sed sacramenta nouę legis conferunt, quę vetera de longinquo monstrabant. Vnde priora sacramenta pręparauerunt, & perduxerunt ad noua, sicut via ad terminum, sicut figura ad veritatem, & sicut imperfectum ad perfectum. Item legalia secundum Augustinum fuerunt ante passionem Domini viua, post passionem verò

mortua:

mortua, ſed poſtquam claruit euangelij veritas, fuerunt omnino ſepulta. Noſtra verò sacramenta vſque ad finem in ſuo ſemper vigore manebunt. In ſequentibus dicemus, ſi ſint apud hæreticos sacramenta, & ſi vtilia vel ne, ſimiliter quomodo sacramentum nō eſt melius propter miniſtrum, & quomodo ſacramenta ipſa extra Eccleſiam non proſunt.

Antequàm de baptiſmo Chriſti diſſeramus, prius de baptiſmo Ioannis dicendum eſt, & cur dicatur illius, ſimiliter & quid operabatur. Cap. VII.

QVAESTIO igitur eſt de baptiſmo beati Ioānis Baptiſtę, quò pręuenit baptiſmū Chriſti, ad quā dicimus, Quòd nō dicebatur pręcisè Ioannis, quia hunc Ioānes miniſtraret; cùm tunc ſimiliter eſſet dicendus baptiſmus Petri, quo ipſe baptizabat, quòd reprobatur 1. Cor. 1. &. 3. Nec dicitur baptiſmus Ioannis, quia fuerit à Ioanne inſtitutus, cùm à Deo, à quo miſſus fuerat baptizare, fuiſſet ordinatus; vnde ipſemet Ioannes ait. Qui miſit me baptizare, ipſe mihi dixit &c. Ioannis 1. Ille enim inſtitutor eſt rei; cuius pręcepto; & auctoritate fit, vt inquit beatus Auguſtinus lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, vbi propriè loquitur de dicto baptiſmo Ioannis. Nec etiam dicitur baptiſmus Ioannis, eò quòd primus ipſe dicto baptiſmo baptizauerit, ſicut nec eſſet baptiſmus Apoſtoli, ſi aliquis apoſtolorū primus baptizaſſet baptiſmo Chriſti: sed dicitur Ioannis, quia ipſe primus fuit illius baptiſmi promulgator, & eiuſdem miniſter, cùm ſolus illo baptiſmo, & nullus diſcipulorum ſuorum baptizauerit. Vnde Auguſtinus vbi ſupra inquit, Nulli prophetarum, nulli prorſus hominum eſt conceſſum baptizare in aqua pœnitentiæ in remisſionem peccatorum, ſed tantùm Ioanni, qui mirabili gratia, ſuſpendens in ſe corda populorum, viam pręPararet in eis, illi, quem ſe tantò pręſdicabat eſſe maiorem. Ex quo ſequitur, quòd talis baptiſmus durabat duntaxat tempore eius: & ita congruum erat, vt adueniente baptiſmo Chriſti, ceſſaret baptiſmus eius, qui fuit pręparatorius ad ipſum, ſicut ceſſat generaliter diſpoſitio, introducta forma. Dicitur etiam baptiſmus Ioannis, eò quòd Ioannes fuit auctor totius quod agebatur exterius, cùm per baptiſmum fieret exterior corporis lotio, quam totam Ioannes operabatur, & non interior, cùm per baptiſmum eius non conferretur gratia ex opere operato, & ex conſequenti, nec remiſſio peccatorum. vnde Matthęi 3. Ego vos baptizo in aqua, ille autem baptizabit vos in Spiritu ſancto. & Act. 1. Ioannes baptizauit aqua, vos autē baptizabimini Spiritu ſancto. Quia verò beatus Marcus 1. cap. dicit. Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prędicans baptiſmum pœnitentię in remiſſionem peccatorum; videtur dicto baptiſmo attribuere remisſionem culpę. Dicendum quòd remiſsio peccatorum non determinat participium baptizans, ſed nomen baptiſmus. Dicitur enim baptiſmus Ioannis, baptiſmus pœnitentię, quia baptizando prędicauit pœnitentiam: vel quia baptizatis impoſuit fructus dignos pœnitentię. vbi glo. Pœnitentię baptiſmum dedit; baptiſmum verò in remiſsionem peccatorum prędicauit, & non dedit. vnde Hugo de Sacramentis lib. 2. parte 6. c. 6. Solùm ſacramentū fuit ibi ſcilicet in baptiſmo Ioannis, ſed non remiſſio peccatorum. Vltimò dicebatur Ioannis, quia non dabatur in forma, quam inſtituit Chriſtus. Si quis petat. In qua ergo forma baptizabat, tenet Magiſter, & poſt eum D. Alexander Alenſis, Petrus de Palude, & Thomas, quòd in forma venturi, iuxta illud Act. 19. Ioannes baptizabat populum baptiſmo pœni-

tentię, dicens, quòd in eum, qui venturus erat post ipsum, crederent, hoc est in Ie-
D sum venturum, non quantum ad carnis præsentiam, sed quantum ad effectum redemptionis, siue passionis, vel quantum ad actum baptizandi, & docendi. Fuit ergo hæc forma sua, secundum eosdem. Ego te baptizo in nomine (idest in fide) venturi, secundum Alexandrum, licet Duran. teneat, quòd non baptizabat in aliqua forma verborum, cui etiam arridet Gabriel Biel dist.2.4.q.2.

An baptizati baptismo Ioannis, erant rebaptizandi baptismo Christi. Cap. VIII.

A AD hoc dubium respondeo secundum doctrinam sancti Thomę, sancti Bonauenturæ, Scoti, Petri de Palude, & communiter aliorum, quòd omnes baptizati baptismo Ioannis, iterum rebaptizādi erant baptismo Christi. Non enim sufficiebat dictus baptismus ad salutem, ex quo non conferebat gratiam, cùm esset tantùm præparatio ad baptismum Christi, non obstante, quòd baptizati habuissent fidem trinitatis, & non ponerent in eo spem, sed ipsum referrent ad baptismum Christi. Magister tamen senten. aliter sub distinctione respondet, dicens, quòd baptizati baptismo Ioannis, erant in duplici differentia; quidam enim in eo spem ponebant, non referentes baptismum illum ad baptismum Christi, nec habentes fidem trinitatis, sed erant de illis, qui dicebant. Neque si Spiritus sanctus est, audiuimus Act. 19. Et tales erant rebaptizandi baptismo Christi. Quidam autem spem in baptismo Ioannis non fixerant, & fidem trinitatis habuerant; & tales non erant baptizandi baptismo Christi, sed per impositionem manuū ab Apostolis factam recepturi erāt Spiritū sanctum in robur, quē
B prius receperant in remissionem peccatorum. Et pro hac Magistri opinione adducitur illud Act.8. Quòd Apostoli in Samariam venientes, baptizatos à Philippo, nō rebaptizabant, sed tantùm eis manus imponebant, vt acciperent Spiritum sanctū. Adducitur & illud quod beatus Hierony. super illud Iohelis.2. Effundam de spiritu meo, inquit, scilicet, hæc est causa, quare quidam baptizati à Ioanne, Christi batismo iterum baptizati sunt à Paulo, quia fidem trinitatis non habebant. Sed quia communiter in hoc Magister non tenetur, ideò ad duas auctoritates præfatas respondeo. Ad primam, quòd baptizati à Philippo, baptizati erant baptismo Christi, & ideò non erant rebaptizandi: in quo baptismo dabatur Spiritus sanctus in remissionem peccatorum, non autem ad robur, cùm sic daretur per sacramentum confirmationis, quod tantùm per Apostolos, qui erant Episcopi, conferebatur. Iste enim Philippus fuit vnus ex septem Diaconibus, qui cùm non esset Episcopus, nec Apostolus, ex consequenti, non poterat imponere manus. Ad secundam verò dicitur, quòd admissis verbis Hieronymi, conceditur, quòd baptizati baptismo Ioannis, nō habentes fidem trinitatis, rebaptizandi erant baptismo Christi, sed non sequitur à contrario sensu, quòd habētes fidem eiusdem trinitatis, & baptizati baptismo Ioānis, non sint rebaptizandi; quoniam secundum Tho. consequentia à contrario sensu non tenet, nisi in causis præcisis. Modò non sola infidelitas fuit causa rebaptizationis, sed præcipua fuit, quia baptismus Ioannis non erat verus baptismus, nec
C conferebat gratiam. De Apostolis autem an fuerint baptizati, glo. super illud Ioan. 13. Qui lotus est non indiget, & cęt. dicit quòd sic, licet quando, & vbi, nō legatur. Notādum tamen ad hæc, quòd refert dicere, Iterum baptizari, & iterato baptismo, baptizari.

baptizari. Nam iterum baptizatur, qui secundò abluitur, siue prima ablutio fuerit verus baptismus, siue non: sed iterato baptismo baptizatur, qui post verum baptismum, secundò baptizatur: & ideo quando baptizati baptismo Ioannis, baptizabantur baptismo Christi, non iterato baptismo baptizabantur, cùm primus non fuerit verus baptismus. Concludo igitur, quòd vniuersaliter omnes (dempto Christo) baptizati baptismo Ioannis, post sufficientem baptismi Christi promulgationē, erant baptizandi baptismo Christi: Christus verò nō erat rebaptizandus, cùm esset super legem, & super omnes. Circuncisi enim ante promulgationem baptismi, per circuncisionis sacramentum sine baptismo saluabantur. vnde Augustinus super Ioa. homil. 5. ait. Quos baptizauit Ioannes, iterum sunt baptizandi, planè iterum, sed non iterato baptismo. Quos enim baptizauit Iudas, baptizauit Christus: non sic quos baptizauit Ioannes. Et in libro de baptismo contra Donatistas, inquit. Tali baptismo Christus mundat Ecclesiam, quo accepto, non erat alter necessarius. Si dicatur ex quo baptismus Ioannis non conferebat gratiam, ad quid fuit institutus? Respondent doctores, quòd fuit vtilis propter quatuor rationes. Prima, ad figurandum baptismum Christi. Secunda, ad preparandū populum ad Christi baptismum, nam suo baptismo assuefecit populum, vt non horreret Christi baptismum. vnde glo. Matth. 2. in persona Ioannis, ait. Quia soluere peccata nequeo, sicut Christo nascendo, & prædicando præcurro, sic baptizando, ad baptismum Christi dirigo. Tertia, ad manifestandum Christum, & nostri baptismi materiam consecrandam. vnde Matth. 3. Cum baptizaret Christum, aperti sunt cœli, & visus est Spiritus sanctus descendere in specie columbæ super eum, & vox patris dicentis. Hic est filius meus dilectus. In hoc etiam baptismo Christus contactu suæ mundissimæ carnis, vim regeneratiuam contulit aquis, secundum Bedam, idest aquam ordinauit, siue sanctificauit, vt esset materia sacramenti regenerationis. Quarta ratio est, vt reuocarentur iudæi à circuncisione. Potest autem dici baptismus Ioannis finis veteris testamenti, secundum illud Matth. 11. Lex, & prophetæ vsque ad Ioannem. Dubitatur etiam, quare baptismus Christi magis habuit præparatorium, quàm circuncisio, & quàm alia sacramenta nouæ legis. Respondet Alexander par. 4. q. 9. mem. 1. Quòd perfectè obedientibus non est necessarium præparatorium; sed ad obediendum duris. Circuncisio data est Abrahæ, qui fuit credulus, & obedientissimus verbis Dei. Populus autem Israel, cui erat dandus primò baptismus, ex quo erat duræ ceruicis, indiguit præparatorio, quod Abrahæ, cùm esset obediens, necessarium non fuit. Similiter filiorum est acquiescere præceptis, & doctrinæ patris; sed anteq̃ sint filij, necessaria est quædam præparatio, vt fiant filij, & acquiescant doctrinæ, & præceptis patris. Nunc autem per baptismum, ex filijs iræ, efficiuntur filij Dei, ideo baptismus indiget præparatorio. Sed iam facti filij Dei per baptismum, non indiget eodem ad alia sacramenta percipienda. Dubitatur tertiò, quibus conueniebat baptismus Ioannis. Respondetur, quòd Christo, & multitudini virorum, sed alia, & alia ratione: Christo, vt humilitatem impleret, vt baptismum Ioannis approbaret, vt aquam sanctificaret, ac vt ipse innotesceret. Populo autem iudæorum conueniebat, vt ad pœnitentiam, quam Ioannes prædicabat baptizando, instrueretur, & incitaretur. Ideo baptismus pœnitentiæ prædicabatur, vt ad baptismum Christi preparetur, & à circuncisione auocaretur. Propter hoc non conueniebat pueris, qui pœnitentiæ incapaces erant, nec ad Christi baptismum preparari poterant, cùm vsu carerent rationis. Sed dubiū est, an mulieres baptizatę fuerint baptismo Ioan-

nis. Alexander de Ales in 4. parte suę summę opinatur, quòd non: tum propter honestatem, ne in conspectu multitudinis virorum ad baptismum Ioannis concurrentium, nudarentur: tum quia non fuit opus eas reuocari à circuncisione, ad quam non tenebantur: tum etiam, quia satis per baptismum virorum inclinari poterant, & disponi ad baptismum Christi, quo vniuersaliter omnes erant baptizandi.

De Baptismo Christi, qui est ianua omnium sacramentorum, & de eius institutione. Caput VIIII.

A BAptismus, primum Sacramentum nouæ legis, non fuit institutus, quando Saluator noster à Ioanne baptizatus fuit, cùm eum baptizauerit in forma propria, & non Christi. Dedicauit tamen tunc aquam tanq̃ materiam idoneam suo baptismo, ex contactu suæ mundissimæ carnis; Nec in illo verbo dicto Nicodemo Ioannis 3. Nisi q̀s renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto &c. Cùm non fuerit congruum, vt tam necessarium Sacramentum institueretur coràm persona priuata: quæ nō debebat fieri præco illius institutionis. Neq; prorogata fuit institutio vsq; ad tempus ascensionis, cùm certum sit, quòd Discipuli Christi ante illud tempus baptizauerint Christi baptismo. Vnde Discipuli
B Ioannis dicebant ad eum (Ioannis 3.) Rabbi, cui testimonium perhibuisti, ecce ipse baptizat, & omnes veniunt ad eum. Et capite sequenti. Quanq̃ Iesus non baptizaret, sed eius discipuli. Sacramentum ergo principale Euangelicæ legis, per quod intratur in eius obseruantiam; debuit esse nouum, & proprium illi legi: debuit esse euidens in significatione, cùm lex nostra sit lex veritatis, euacuās vmbram: Debuit esse copiosum in grāæ collatione, cùm hæc sit lex grę: Gratia enim, & veritas per Iesum Christum facta est, Ioannis pri. Debuit etiam esse facile, cùm eius iugum suaue sit, & leue, Matt. 11. Debuit postremò esse commune, quia Deus ad legē Moysi recipiendam elegit vnum tantùm populum: sed ad legem nouam, totum mundum, iuxta illud p̄s 18. In omnem terram exiuit sonus eorum &c. Hæc quatuor inueniuntur in baptismo videlicet, ablutio cum verbis, quia hoc euidenter significat mundationem animæ, quæ est effectus principalis, & dat gratiam copiosè, de qua p̄s. 22. Aqua refectionis educauit me. Est facilis, & nullo modo periculosus, sicut fuit Circuncisio. Et est cōmunis omni sexui, & ætati, de quibus vide Scotum dist. 3. 4. q. 4.
C Dico vltra quòd institutio huius præcessit promulgationem: cùm ante institutionē non promulgetur: à determinatione enim legislatoris suam habet firmitatem: & potest dicta determinatio nuncupari institutio. Super quo dico duo, primum quòd per institutionem non erat simpliciter necessarium baptizari: vnde dicitur Ioannis. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem peccatum nō haberent. Nullus enim obligatur ad aliquod præceptum diuinum, nisi per aliquem ministrum idoneum, & auctenticum: vel fama veridica, & testimonio bonorum, cui debet quilibet rationabiliter credere, sibi promulgetur. Et hoc est verum de lege positiua, quæ non est nota interius in corde. Per solam ergo illam institutionem præcedētem promulgationem non obligabatur populus ad baptismum. Nec præceptum positiuum Circūcisionis debuit statim dimitti: ex quo erat à Deo institutum, nisi certum esset præceptum baptismi fuisse datum ab eodem: quæ certitudo non potuit sine promulgatione
D auctentica haberi. Promulgatio baptismi potest poni duplex; Altera per modū consilij: & altera per modum præcepti; Prima adhuc ex duobus: quia lex Euangelij

perfectissima

perfectissima non debuit præcipitanter imponi, sed homines primò ad illam allici, vt iam exercitatis posset sub præcepto imponi. Secundò, quia lex vetus non erat mala, ideò non debuit subitò aboleri, sed synagoga cum honore sepeliri, vt ostẽderetur eam fuisse bonam pro tempore suo. Impositio autem baptismi per modũ præcepti euacuauit circuncisionem, saltem quantum ad necessitatem. Pro quo nota, quòd promulgatio facta de consilio diuino, obligat ad non contemnendum: cùm E
tunc contemneret consulentem. Promulgatio verò per modum præcepti obligat ad obseruandum, si sit affirmatiuum, vel cauendum, si sit negatiuum. Secus est de consilio, & præcepto humano: quia licet illud tanq̃ irrationale, & infructuosum iudicare, quanq̃ non licet, dum est Prælatus, contemnere, non obseruando, Matt. 23. Super Cathedram Moysi sederunt Principes, & Pharisæi, quęcunq; dixerint vobis facite. Et sic patet obligatio prima baptismi per modum consilij ad non contemnendum: & per modum pręcepti ad suscipiendum. Prima durauit à principio, ex quo prędicabatur Euangelium, vel baptismus per Christum, vel ꝑ Apostolos, vsq; ad ꝑdicationem solẽnem eiusdem post ascensionem Christi. Secundum autem tempus F
(vt credunt aliqui) incœpit à die pentecostes in Hierusalem, quia vsq; ad illum diem Apostoli non prędicauerunt publicè, iuxta illud Luc. 24. Vos autem sedete in illa ciuitate, donec induamini virtutę ex alto. Non enim incœpit tempus simul apud omnes, sed de Sion exibat lex, & verbum Domini de Hierusalem. Esa. 2. Quibusdam enim incœpit tempus præcepti baptismi post mensem, alijs post annum &c.

Quo tempore baptismus fuit necessarius, & quo euacuata circuncisio. Cap. X.

SVpposito tanq̃ verissimo Baptismum fuisse in noua lege institutum, & A
quòd in baptismo non est distinguere, nisi duo tempora: primum quo erat sub consilio: & secundum quo erat sub præcepto, vt patet ex dictis in capite pręcedenti. Vidẽdum est, an ex eodem fuerit circuncisio euacuata. Sanctus Bonauẽtura in dubijs circa literam dist. 3. 4. dicit de mẽte Hugonis de Sancto Victore, quòd non est culpandus aliquis, nisi ex culpa sua sit ingratus, consilij, aut pręcepti. Fuit autem Nicodemo reuelatum tanq̃ consiliũ amico. Cùm verò dictum est Matt. vltimo. Ite, docete omnes gẽtes, baptizantes eos &c. Omnibus informandis expositus est sub præcepto. Vnusquisq; autem ex eo tempore debitor esse cœpit baptismi, quo ad ipsum per prædicationem institutio peruenit. Scotus tamen dist. 3. quarti. q. 4. distinguit eiusdem circũcisionis quatuor tempora. Primum, in quo erat necessaria. Secundum in quo vtilis. Tertiũ in quo licita. Quar- B
tum in quo erat omnino mortifera. Primum tempus præcessit vtrũq; tempus baptismi. Secundum tempus comitabatur primum tempus baptismi: iudæus enim tunc poterat eligere vtrunq;, & sic licitum, & vtile fuit pro illo tempore circuncidi, licet magis vtile fuisset, dimissa circuncisione, baptizari. Tertium tempus cucurrit cum secundo tempore baptismi, & hoc quo ad iudæos, vsq; ad tempus, quo beatus Paulus dixit ad Galatas 5. Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit, & forte vltra, cum tempore purificationis Pauli, videbantur fratres Hierosolymis approbare obseruantiam legis, & de ea consulere Paulo. Sed quo ad gentiles conuersos, nõ est C
dubium, quin cucurrerint secundum tempus baptismi, & quartum circuncisionis simul: maximè post illud tempus, quo Paulus ascendit hierosolymam ad seniores super illa quęstione, consulens, Act. 15. Vbi primo Petrus allegat factum Cornelij, de

quo Act. 10. Et deinde Iacobus tanq̃ Epiſcopus hieroſolymitanus (ſecundum magiſtrum hiſtoriarum) profert ſententiam, dicẽs, Act. 15. Ego iudico nõ inquietare eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum, ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe à contaminationibus &c. De illis quatuor duo ſunt neceſſaria, videlicet, abſtinere ab immolatis ſimulacrorum, & fornicatione: duo alia ſcilicet abſtinere à ſuffocato,
D & ſanguine, non erant neceſſaria: verùm congruebat, vt abſtinerent, ne iudæis cõuerſis eſſent abominabiles. Quo verò ad iudæos conuerſos, nec in principio ſecũdi temporis ipſius baptiſmi, nec poſt illud tertium Concilium Apoſtolorum circuncisio omnino excluſa eſt tanq̃ illicita, nec etiam cętera legalia: ſed multo poſt tempore, licitè ſeruabãtur. Si dicatur, quòd Paulus ad Galatas. 2. Reſtitit Petro in Antiochia dicens; Cũ veniſſet Cephas in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat, & reddit cauſam. Prius enim q̃ veniſſent quidam à Iacobo, edebat Petrus cum genti-
E bus, cùm verò applicuiſſent, ſegregabat ſe ab illis, timens eos, qui ex circunciſione venerant, & ſimulationi eius conſenſerunt cæteri iudæi. Paulus ægrè ferens dixit. Si tu iudęus cum ſis gentiliter viuis, & non iudaicè, quomodo gentes cogis iudaizare? Et hoc fuit paulò poſt illud tertium Concilium; nam quarto Claudij anno venit Petrus Romam, & in via, cùm tranſiret Antiochiam facta ſunt iſta. Reſpondeo, quòd de hoc facto eſt controuerſia inter Hieronymum, & Auguſtinum. Scotus tenet cum Paulo, & Auguſtino, hac ratione, quòd licet Apoſtoli in actibus, aut verbis, vt homines potuerint errare, Nullus tamen Apoſtolus vel Propheta, inquantũ ſcriptor
F alicuius libri canonici aliquo modo errauit; Quia ſecundum eundem Auguſtinum in epiſtola ad Hieronymum. Si ad ſcripturas diuinas admiſſum fuerit aliquod mendacium etiam officioſum, quid in eis remanebit auctoritatis? quaſi dicat, nihil. Vbi ſubdit, his ſolis libris ſcriptorum, qui Canonici dicuntur, hanc didici habere reuerentiam, quòd nullum eorum in ſcribendo erraſſe firmiter credam. Cùm ergo Paulus (ad Galatas, quæ eſt pars ſcripturę canonicę) in faciem Petri reſtiterit, quia reprehenſibilis erat, & quia non ambulabat rectè ad veritatem Euangelij; neceſſe eſt dicere, illa verba eſſe ſimpliciter vera, aliter totius ſacræ ſcripturę auctoritas auferretur. Poterat ergo dici reprehenſibilis: quia, vt dicunt beati Ambroſius, & Auguſtinus. Ad quamcunq; Eccleſiam veneris, illi te conformes: ideò Eccleſię gentium li-
G berè debebat ſe conformare, & non dare occaſionem gentibus (ſubtrahendo ſe ab illis, ne ſcandalizaret iudęos venientes ad eum) ſeruandi legem. Vel quia oſtendebat facto illud eſſe neceſſarium, ſaltem ad hoc, vt conuerſi ex iudæis, vellent communicare cum eis &c. Poteſt ergo intelligi ad hunc ſenſum illa Pauli reprehenſio, quia ſimulabat, non reputans mente hoc faciendum, quod fecit opere, licet Scotus credat, omne illud, quod fuit reprehenſibile in Petro fuiſſe veniale, & non mortale peccatum. Concludit tamen, quòd nullum illicitum eſt committendum, propter ſcandalum euitandum. Cùm vtilius ſcandalum naſci permittatur, quàm veritas relinquatur. extra de reg. iur. c. Qui ſcandalizauerit. Breuiter ergo Paulus licitè in-
H ter iudęos ſeruauit legalia, & multo tempore poſt tertium Concilium prędictum. Et hoc fuit licitũ, dũmodo nõ poneret in eis ſpẽ: tametſi illud, neq; vtile, neq; neceſſarium eſſet. Inter gentes autem eiſdem ſe conformabat, quia licuit ſibi non ſeruare legem, pro illo ſecundo tempore baptiſmi. Petrus autem hieroſolymis ſimiliter ſeruans legem non peccauit: quia licuit iudæo, & inter iudæos tunc temporis legem ſeruare. In Antiochia autem inter gentiles conuerſos non ſeruans legem, ſed conformans ſe gentibus, in cibis, & potibus, non peccauit. Sibi enim licuit

non

non seruare legem, Peccauit autem segregans se postea ab eis, in cibis, propter iam dicta, vt verba Pauli prędicta saluentur. Nec obstat, quod habetur de baptismo, & eius effectu. c. Maiores. Vbi dicit Innocentius. Absit vt in illam damnatam hęresim incidamus, quę perperam affirmabat legem cum Euangelio, & Circuncisionem cũ baptismo seruandam. Cùm non videatur, quòd ecclesia hoc iudicauerit hęresim ex sola omissione iudęorum quadam necessitate dispersionis, vel huiusmodi, non seruantium legem; sed vt inquit Scotus, videtur, quòd hoc fuit propter aliquã reuocationem simpliciter factam à Deo. Et si dicatur quòd circũcisio Abrahę in fœdus sempiternum data fuerit Gen. 17. Respondetur, quòd erat fœdus sempiternũ inter Deũ, & Abraham, & specialiter eius semen, cùm nunq̃ fuerit aliud signum specialiter inter Deum, & illud genus: cũ hoc tamen futurum erat aliquod signum fœderis, inter Deum, & totum genus humanum. Et melius erat semini Abrahę esse sub illo fœdere cõmuni, q̃ remanere sub signo fœderis specialis. Quantum ergo ad gentiles cõuersos, pręceptum de circuncisione reuocatum erat in tertio Cõcilio auctoritate Petri, & Iacobi: imò & Spiritus sancti, cum dixerit Iacobus, visum est nobis, & Spiritui sancto. Quantum autem ad iudęos, supponitur aliquando reuocata, licet tempus non fuerit simpliciter explicitum in scriptura. I

De definitione baptismi, & eius propria forma. Cap. XI.

Magister Sent. dist. 3. 4. sic describit baptismum. Baptismus dicitur intinctio, siue ablutio corporis exterius facta, sub forma verborũ pręscripta. Vbi dicit beatus Bonauen. quòd ablutio auctoritate Eccesię determinatur ad standum pro ablutione aquarum, similiter & corpus ad standum ꝑ corpore humano. Vt sit sensus, ꝙ baptismus est ablutio corporis humani in aqua facta. Ablutio enim facta in elemento, est sacramẽtum. Et subdit, quòd in baptismo concurrit lotio tribus modis nuncupata. Nam ille qui mergit dicitur lauare: & ex consequenti baptizare. Similiter & aqua dicitur lauare, & corpus lauari; & sic lotio est hominis, & aquæ lauantis, & corporis loti. Quia ergo ad baptismum hæc trina lotio necessariò concurrit, per illam potissimũ describitur, quę alias claudit, & ꝓsupponit. Et hęc est lotio corporis passiua, quæ immediatè respicit baptismum, & presupponit duplicem lotionem prędictã, factam ab homine, & ab aqua, quę lotio est signum effectus gratiæ, nec habet perfectam significationem, nisi prout coniungitur lotioni aquæ, & ministri. Illa enim est signum, quòd anima purificatur à Deo. Doctores tamen nõnulli, quibus arridet Dominus Gabriel Biel in 4. dist. quarti q. vnica, assignant talem quid nominis baptismi definitionem, dicentes. Quòd est lotio hominis viatoris non dissentientis, facta in aqua elementari fluida, ab alio, simul formam debitam cum intentione debita proferente, ex institutione diuina efficaciter significans ablutionem à peccatis. Descriptio causalis est, simul indicans quidditatẽ baptismi, subiectum, materiam, formam, suscipientem, & finem. Dicitur ablutio in aqua, nõ aqua, cũ baptismus nõ sit aqua, quę est res ꝑmanẽs, sed lotio in aqua, quę est operatio trãsiens. Dicit̃ hominis viatoris, ꝑ quod tãgit̃ subiectũ, recipiens baptismum. Pro quo nota, quòd omnis homo, qui lauari, seu tangi potest secundum se totum, vel aliquam sui principalem partem, potest baptizari. Paruulus verò in ventre baptizari non potest, eò quia secundum beatum Paulum 1. Cor. 15. Non prius quod spirituale, sed quod animale. Dicitur non dissentientis, quia in paruulis carentibus

vsu

viu rationis, requiritur fides Ecclesię, in adultis fides propria, vnà cum pœnitentia interiori peccati mortalis à se commissi, non vt recipiant sacramentum, sed vt consequantur gratiam, quę est res sacramenti. Dicitur in aqua elementari: aqua enim D simplex, siue elementaris est materia sacramenti baptismi, iuxta illud Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & cęt. Vnde in concilio Tridentino sess. 6. titulo de sacramento baptismi c. 2. dicitur. Si quis dixerit aquam veram, & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa domini nostri Iesu Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit. Per aquam igitur excluditur omnis humor, qui specie differt ab elementari: vnde in aquis artificialibus distillatis, quia specie differunt ab aqua com- E muni, vt ex eorum proprietatibus patet, nõ potest fieri baptismus, nec in quocunq; humore misto, vt vino, sanguine, flegmate, saliua, vrina, & similibus, quę specie differunt ab aqua elementari. Si verò non mutatur species, potest in ea fieri baptismus. Dicitur fluida, quia in niue, aut glacie, nisi prius resoluantur, non potest quis baptizari. Aqua enim elementaris congruit significationi effectus baptismi, & vsui. Congruitatem tangit Scotus q. 3. dist. 3. 4. dicens, quòd aqua est frigida, lucida, communis, & necessaria: quę proprietates conueniunt humori, in quo debet fieri baptismus, qui est ad reprimendum æstum concupiscentię, ad flectendum rigorem F inobedientię, ad illustrandum claritatem fidei, ad introducendum in viam salutis. Dicitur facta ab alio, cùm nemo baptizari possit à se ipso: cuius ratio est diuina institutio, sicut & omnium aliorum, quę sunt essentialia in quolibet sacramẽto. Vnde Matth. vlt. habetur. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos: eos, dicit, non vos ipsos: oportet ergo esse distinctionem personalem inter baptizantem, & baptizatũ, cùm baptismus sit regeneratio spiritualis Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit, & cęt. Nemo (vt inquit beatus Augustinus in lib. de Tri.) vt sit, generat seipsum. Dicitur consequenter, simul debitam formam cum intentione proferentem: vbi duo tanguntur, videlicet forma debita, scilicet verba ad hoc à Deo instituta, & simultas prolationis formæ, cum lotione. Nam ea, quæ sunt constituta pro reuerentia sacramentorum, & non sunt sacramento substantialia; sunt de necessitate ministri: ea enim omittendo peccaret, & tamen verum esset sacramentum, quod ministraret. G Si tamen sint de necessitate sacramenti, cùm sint etiam de necessitate ministri, si omittantur, non est sacramentum. Est quoque aduertendum, quòd forma baptismi exprimitur de baptismo, & eius effectu cap. 1. vbi dicitur. Si quis puerum ter in aqua immerserit in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Amẽ, & non dixerit, ego baptizo te in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, non est puer baptizatus: Amen verò, non est de complemento formæ, ideo nihil refert si addatur, siue omittatur. Hæc oratio videlicet, Ego te baptizo in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, est H forma baptismi necessaria, quantum ad omnes suas partes, necessitate ministri, Ecclesiæ Romanæ subiecti. Peccaret enim non obseruando, cùm teneatur illius legibus parere. Ecclesia enim prædicta statuit hanc formam seruari, vt habetur vbi supra, de baptismo, & eius effectu. c. si quis. Nec potest quispiam se excusare de ignorantia, si incumbat sibi ex officio baptizare; cùm quilibet teneatur ea scire, quæ spectant ad suum officium. Apud græcos autem, forma quantum ad aliquos terminos minus principales, est mutata. Verba principalia sunt, quibus inuocatur trini- I tas, scilicet; In nomine patris, & cęt. Minus principalia sunt, quibus significatur suscipiens, actus, & minister, videlicet, Ego te baptizo: baptizant enim græci in hac forma

forma. Baptizetur seruus Christi in nomine patris, & cęt. qua ideò vsi sunt, ne gloriarentur de ministris baptizantibus, contra illud 1. Cor. 1. Vnusquisque vestrum dicit. Ego quidem sum Pauli,&cęt. Melius tamen potuisset, nomine proprio exprimi suscipiens, quàm per seruum Christi: & ratio est,quia non est seruus Christi cùm baptizatur, sed vt sit seruus Christi spiritualis, eo modo quo christiani sunt eius serui, baptizatur. Hæc tamen forma, quandiu toleratur ab Ecclesia Romana, & pro tempore, quo fuit instituta; fuit rationabilis: quòd autem toleretur, patet per decretum Eugenij IIII. pro doctrina Armenorum in fine concilij Florentini. Pro qua forma notandum, quòd licet de substantia formæ sit expressio actus, & suscipientis, non est tamen de substantia, quòd determinatè exprimatur per verbum indicatiuum, vel optatiuum: similiter quòd per pronomen primæ, vel tertiæ personæ, quia licet Saluator Matth. vlt. exprimat actum, & suscipientem, non tamen exprimit sub verbis innuentibus præceptum. Quousque igitur Ecclesia Romana sic permittit, non peccant græci, sed secundum Durandum dist. 3. 4. q. 1. verè baptizant, cùm secundum eum, in forma sua sint omnia substantialia formæ, & reuertentes ex eis ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ, non rebaptizantur. Statutum autem Ecclesiæ, licet possit ligare ministrum, non tamen euacuare sacramentum. Si igitur minister intendit facere quod Christus instituit, & non sit mutatio circa substantialia, licet sic faciens credat Ecclesiam catholicam errare, & se bene sentire, verum sacramentum confert. Mutatio tamen verborum principalium formæ, quæ sunt, in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, in alia verba eis synonyma, nisi Deus dispẽset, tollit sacramenti veritatem, & amouet eiusdem efficaciam. Hoc patet per verba Christi Matth. vlt. supra allegata, videlicet; Baptizãtes eos in nomine patris, &c. Vnde de consecratione dist. 4. c. In synodo, dicit Zacharias Papa. In synodo Anglorum decretum firmissimè præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, quòd quicunque sine inuocatione trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Dicitur verborum principalium, quia in verbis, quæ exprimunt actum, & suscipientem, quorum expressio non est necessaria, admittitur aliqua variatio per terminos non synonymos, ut dictum est de græcis. Additur non synonyma, quia licet illorum verborum, videlicet, in nomine patris, &c. ponere eorum synonyma in alia lingua, cùm in omni lingua, latina, hebraica, græca, teutonica, &c. possit tradi baptismus dummodo verba, infrascriptis, fuerint synonyma latinis, videlicet in nomine patris, &c. Quamuis Sacerdos latinus sub Romana Ecclesia constitutus, peccaret in alia lingua solenniter ex officio baptizando, sicut etiã si consecraret eucharistiam in alia lingua: cùm ordinauerit dicta Ecclesia Romana, vt officia ecclesiastica dicantur, & ministrentur in latina, & græca. Nec intelligo per verba synonyma, verba æquipollentia, quæ idem significant, vt vult glo. in c. Multi, de consecratione dist. 4. sed per synonyma intelligo verba idem, & eodem modo significantia ex natura sua, vel ex propria institutione, aut ex communi vsu accommodato, & hoc modo Pater, & Genitor, quantumcunque idem significent, differunt tamen in modo significandi. Si autem esset tanta corruptio verborum, quòd sensus eorum non perciperetur ab audientibus, & latinum intelligentibus, tunc nihil fieret, nisi Deus dispensaret. Hoc modo ex dispẽsatione diuina Apostoli ex familiari Spiritus sancti consilio, in principio nascentis Ecclesiæ, baptizabant in nomine Christi. Act. 2. & Ioan. 10. In quo tamen implicitè tota trinitas designatur, & inuocatur. Nam qui dicit Christum, idest vnctum, dicit eum qui vnxit, scilicet pa-

L M N O

trem, & eum quo vnctus eſt, Spiritum ſanctum, vt inquit Magiſter ex auctoritate
beati Ambroſij. Et hoc fecerunt, vt nomen Chriſti Ieſu,in quo eſt ſalus, diuulgare-
tur, & amabile redderetur, quod tunc plurimis odioſum erat incredulis, & erube-
ſcibile infirmis. Dum enim videbant ſuper baptizatos in nomine Chriſti deſcende-
re Spiritum ſanctum in ſigno viſibili, excitabantur ad amorem, & venerationem
nominis eius, vt inquit dominus Alexander de Ales in 4. par. ſuæ ſummæ. Sed ra-
tione illa ceſſante, & nomine Chriſti iam diuulgato, Eccleſia redijt ad priorem for-
mam à Chriſto inſtitutam. Quia ceſſante ratione diſpenſationis,etiam ipſa diſpen-
ſatio ceſſauit,vt dicit.S. Thomas in 4. Ex quibus, ſecundum nonnullos, ſequitur, ꝙ
ſi quis nunc baptizaretur in nomine Chriſti, non eſſet baptizatus, ſed veniret iterū
baptizandus: cum deficeret forma, & diſpenſatio locum non haberet. Concordant
P Thomas, Bonauentura, Durandus, & Petrus de Aliaco. Scotus tamen videtur du-
bitare, nec audet dicere quòd baptizatus hodie in nomine Chriſti,eſſet baptizatus;
nec quòd non eſſet baptizatus,ex quo non legit,vbi fuerit dicta diſpenſatio reuoca-
ta: & circa ipſum (ſecundum eundem) agendum foret,vt in dubijs,hoc eſt rebapti-
zandus eſſet ſub conditione, vt habetur de baptiſmo,vbi ſupra. Ex quibus ſequitur,
quòd ſi quis baptizaretur in nomine trinitatis, aut in nomine genitoris,& geniti, &
procedentis ab vtroque, non eſſet baptizatus, ſecundum ſententiam ferè omnium
doctorum. Pronomen (ego) non eſt ſubſtantiale in forma baptiſmi,cùm,vt dictum
eſt, græci ſine eo baptizent. Si dicatur, quòd beatus Ambroſius in libro de trinitate
ait.Si vnum in ſermone comprehendens,vel patrem,vel filium,vel Spiritum ſanctū:
fide autem, nec patrem, nec filium, nec ſpiritum ſanctum abneget; plenum eſt ſa-
cramentum fidei,ideſt baptiſmus. Reſpondet dominus Alexander cum cæteris, ꝙ
ibi ſumitur ſignum pro ſignato: vnde cùm dicitur plenum fidei ſacramentum, hoc
eſt, plena eſt fides, quæ per ſacramentum deſignatur. Dominus verò Gabriel Biel
tertia diſt. 4. q. vnica, aliter de mente domini Alexandri Alenſis reſpondet: quere
eum ibi.

De miniſtro huius ſacramenti. Cap. XII.

DOminus Gregorius Nazianzenus dictus Theologus in ſanctum lauacrū
A oratione tertia, elegantiſſimè inquit. Ne dicas, Epiſcopus me baptizet,
& hic Metropolitanus,vel Hieroſolymitanus, ſi quidem, non locorum
eſt gratia, ſed ſpiritus. Ne dicas, nobilis ille ſit: indignum etenim eſt, ſi
baptizatori ignobilitas exprobretur. Ne dicas, ſenior ſit, ſed & cœlebs,
& ex continentibus illis, qui angelica viuunt conuerſatione: nam moleſtum eſſet ſi
purgationis tempore ſordibus inquinarer. Verùm, ne tu queras prædicatoris, ſeu
baptizatoris dignitatem, aliùs enim rei huius eſt iudex, & abſconditorum cenſor:
quandoquidem homo ſecundum faciem; Deus autem iuxta cor diiudicat. Tibi aūt
vnuſquiſque ad purgationem fidedignus cenſeatur; tantummodo ſit ex approbatis,
& non manifeſtè damnatis. Noli iudicare iudices, tu qui indiges medela, noli mihi
dignitates eorum qui te purgant curioſè expendere, neque ex maiorum proſapia
iudica: etenim alius alio melior vel humilior: at te vnuſquiſque eſt ſublimior. Ad-
dit ſubinde ad hoc exemplum accomodum, inquiens, cæterum ita conſidera. Sint
annuli duo, aureus hic, ferreus alius, vterque eadem regia imagine ſculptus, ceræ
B ambo imprimantur, quid inter ſignum hoc, & illud intererit? nihil, diſcerne mate-
riam

riam, etiam ſi ſapientiſſimus exiſtas,dic quodnam ferri, quodue ſit auri ſignaculum. ſed quo pacto vnum eſt? quia inter materiam, non characterem, eſt diuerſitas. Ita & tibi ſit omnis baptizator, qui tametſi conditione excellat, æqualis tamen baptiſmatis vis eſt, ac vnuſquiſque tibi æqualis ſit expurgator, qui fide eadem eſt formatus. quin nec tu diues vnà cum paupere baptizari dedigneris, nec tu generoſe cum ignobili, nec tu domine cum eo, qui hucuſque ſeruus fuit. Beatus Hierony. aduerſus Luciferianos de ijs, qui ſua dignitate, & auctoritate ſanctiſſimum baptiſmatis ſacramentum adminiſtrant,ait. Eccleſiæ ſalus in ſummi Sacerdotis dignitate pendet, cui ſi non exors quædam, & ab omnibus eminens detur poteſtas,tot in eccleſijs efficientur ſchiſmata, quot Sacerdotes. Inde venit, vt ſine chriſmate, & Epiſcopi iuſſione, neque presbyter, neque diaconus ius habeant baptizandi: quod frequenter(ſi tamen neceſſitas cogit) ſcimus etiam licere laicis.Beatus autem Augu ſtinus libro 2. contra epiſtolam Parmeniani cap. 13. inquit. Et ſi laicus aliqua pereuntis dederit neceſſitate compulſus, quod cum ipſe acciperet, dandum eſſe addidicit, neſcio an piè quiſquam dixerit, eſſe repetendum. Nulla enim cogente neceſſitate, ſi fiat, alieni muneris vſurpatio eſt. Si autem neceſſitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum eſt: ſed & ſi nulla neceſſitate vſurpetur, & à quolibet, cuilibet detur, quod datum fuerit, non poteſt dici non datum, quanuis rectè dici poſſit illicitè datum,non enim per deuotum militem, quod à priuatis vſurpatum eſt, ſignum regale violabitur.Proprius enim miniſter huius ſacramenti eſt Sacerdos,ſecundum Iſidorum in libro de officijs, & habetur de conſecr.diſt.4.c.Cōſtat, dicentem,quòd ſolis Sacerdotibus eſt traditus baptiſmus, quod intelligitur,niſi neceſſitas aliud poſtulauerit: quo tempore cuilibet baptizare licet. Vnde de Eunucho ſcribit Hilarius in pſal. 67. Quòd ſacramentum baptiſmatis, adeo impatientis cupiditate deſiderij præuenerit, vt à diacono Philippo, videlicet miniſterium apoſtolici officij, ſalutis ſuæ cupidus, exigeret. Verùm quia ſacramentum baptiſmi eſt neceſſitatis,ideò ea adueniente,in abſentia Sacerdotis,Diaconus,& eo abſente,Subdiaconus,& deinde Accolytus, & conſequenter vſque ad Clericum, & in abſentia eius, laicus, & in abſentia viri, mulier conferre poteſt. Vnde in c.Mulier, de conſecr.diſt.4. dicitur. Mulier quanuis docta, & ſancta, viros docere, vel baptizare non præſumat, niſi cogente neceſſitate. Neque verò ad integritatem baptiſmatis quicquam refert, qua vita ſit præditus, qui baptizat, nam neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus 1.Cor.3.Vnde beatus Ambroſius in prologo librorum ſuorum de Spiritu ſancto inquit. Non mundauit Petrus, non Ambroſius, non Gregorius, noſtra enim ſeruitia, ſed tua ſunt ſacramenta, Neq; enim humani operis eſt diuina conferre,tuum domine munus,& Patris eſt, qui loquitur per Prophetas,dicens. Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem. Et ad Anaſtaſium Auguſtum,ſcribens Anaſtaſius Papa diſt.19.c.Secundum. Baptiſma quod procul ſit ab Eccleſia, ſiue ab adultero, ſiue à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum, quoniam vox illa, quæ per columbam ſonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua dicitur: Hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.Porrò Chriſti baptiſmus cuiuſcunque tandem miniſterio ſemel datus, iterari fas non fuit, adeò vt etiam, ſi ab hæretico datus eſſet, modò intendat facere quod Eccleſia facere intendit, eum repeti non liceret. Quodq; maius eſt, etiam ſi non baptizatus, baptizaſſet, modò formam debitam obſeruaſſet, valere baptiſmum, nec eum iterandum eſſe, viſum eſt: vt expreſsè habetur in decreto Eugenij IIII. pro doctrina

Armenorum

Armenorum, in fine concilij Florentini. Verùm illud interea scire oportet, baptismum esse quidem extra Ecclesiam posse, prodesse non posse: Ecclesia enim paradiso comparata (sicut ab Augustino libro 4. de vnico baptismo c. 1. scriptum est) indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte paradisi foras largiter manauerunt Gen. 2. nec tamen in Mesopotamia, vel in Aegypto, quò illa flumina peruenerunt, felicitas vitæ est, quæ in paradiso commemoratur. Ita fit, vt cùm paradisi aqua sit extra paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra eandem. Quamobrem, & si redeuntes ad Ecclesiam hæretici, re-
G baptizandi non sint; verumtamen non nisi post abiuratam hæresim, per manuum impositionem sunt suscipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiant ad salutem, sicut copiosè de eo contra Donatistas scribens, multis in locis disserit Augustinus. Et licet non sit de necessitate sacramenti baptismatis, quòd baptizandus leuetur ab aliquo, præcipuè in necessitate: extra tamen necessitatis casum peccaret Sacerdos baptizans sine leuante, propter ritum à sanctis Apostolis institutum, prout beatus Dionysius c. vltimo suæ ecclesiasticæ Hierar. dicit, quia, cùm baptismus sit quædam regeneratio, sicut in generatione carnali paruulus eget nutrice, & pędagogo, sic in spirituali, propter imbecillitatem spiritualem, quæ reperitur etiam in adultis, de quibus primæ Petri 2. Sicut modò geniti infantes, lac concupiscite. Vnde sicut nouitij in religione egent speciali instructore, circa ea quæ sunt religionis, sic nouiter baptizati. Tenentur autem leuantes ad instructionem. Vnde beatus Augustinus in quodam sermone paschatis dicit. Vos autem tam viros, quàm mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo, vt cognoscatis vos fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte
H suscipere. Nota tamen quòd licet non baptizatus, & infidelis possint baptizare, non possunt tamen leuare, vt declaratum est in concilio Maguntino.

De quibusdam ritibus adhibendis circa sacramentum baptismi non simpliciter necessarijs, licet peccaret quispiam si sine necessitate, & ex contemptu, illos prætermitteret. Caput. XIII.

ADhibentur autem ij ritus maioris cuiusdam solennitatis, & decoris gratia, tribus præcipuè ex causis. Primò vt tantò maiore pietate, ac re-
A uerentia ad hoc accedatur sacramentum, ne communis quædam ablutio esse putetur, si citra solennitatem vllam fiant, & sic sacramentum hoc contemni incipiat. Secundò vt per benedictiones, obsecrationes, & alia similia vis dæmonis arceatur, qui nihil intentatum relinquit, vt impediat, ne fructus huius sacramenti percipiatur. Tertiò, quò per hæc exteriora, qui ex fidelibus indigent lacte, & non solido cibo, diligentius instruantur: eorum enim vsus est vetustissimus, cùm ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum, & Sacerdotum successionem ad nos peruenerint. Cęterùm cùm ritus, & cæremoniæ præfatæ, non vacent mysterio, ideò breuiter pro rudiũ instructione, quicquid nonnullę earũ significent, explicabo. Principiò, non statim baptizandus templum ingreditur, neq; se dignum iudicat, vt domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cùm adhuc diaboli potestati sit subiectus. In hunc, ante fores templi constitutum, insufflat Sacerdos, neq; id sine Christi exemplo, qui & ipse in discipulos insufflasse legitur, Spiritum sanctũ eis daturus,

turus, exsufflantur enim, & exorcizantur paruuli, vt dicit Augustinus de Symbolo ad catechumenos libro pri. c. pri. vt pellatur ab eis diabolica potestas, quæ decepit humanum genus, vt illud possideret. In libro autem de gratia, & peccato originali. c. 60. asserit, eam esse priscam traditionem, & rectè, præcipuè cum beatus Dionysius. c. pri. Ecclesiasticæ hierar. exsufflationis præfatæ, & exorcismi meminerit. Insufflatione facta, sacerdos exorcizat: cuius rei meminit Chrysostomus in homil. de Adã & Eua. Exorcizare verò nihil aliud est, quàm per diuina verba spiritum immundũ adiurando expellere: quod Apostolorum temporibus factum legimus. Cùm exorcizatur quis, signat eum sacerdos signo crucis in fronte primùm, vbi sedes est verecundiæ, deinde in pectore, vt intelligat diabolus expelli se eius virtute, qui in cruce pependit, vnde suam virtutem crux contra eum accepit, ne impedimento sit, quò minus, qui baptizatur, corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantũ autem exorcismo (qui adhibetur ante baptismum secundum Augustinũ sermi. 10. de verbis Apostoli) & catechismo tribuat, ex Chrysostomo homil. 40. in Epist. ad Corinthios. Possumus videre, vbi quæ præcedũt baptismum, vocat arcana verba, & metuenda, ac horribiles canones de Cœlo transmissos. Post exorcismum, leguntur super baptizandum orationes, vt fiat catechumenus, idest, vt edoceri possit mysterium sacræ fidei: quæ cum Dei donum sit, ab eo petenda est, qui adiuuat incredulitatem nostram. Rectè etiam exorcismus præcedit catechismum, cùm prius eripi vasa necesse sit de manu iniusti possessoris, q̃ transferri in possessionem illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem. Quòd verò sal postmodum in os infantis imponit baptizans, & ꝙ aures, & nares sputo postea linit; aurium linitio, significat receptionem sanę doctrinæ, narium, approbationem: Sal in ore, confessionem. Idẽ enim fecisse Christum Ioannis. 9. & Mar. 7. legimus. Liniuisse enim lutũ super oculos cęci, & iussisse abire, vt ablueret: Misisse etiã digitos in aures surdi, dixisseq;, effeta, quod est adaperire, expuentemq; tetigisse linguam muti. Dum autem catechizatur baptizandus, legitur Euangelium, admonenturq; patrini, vt manus imponant super caput infantis baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum, & orationẽ dominicam. Vnde Augustinus sermone 163. de tempore, admonet patrinos præfatos his verbis. Admoneo fratres charissimi, quicunq; viri, quæcunq; mulieres de sacro fonte filios spiritualiter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deũ extitisse, vt dictum est in præcedenti capite. Quòd autem benedictiones cum impositione manuum inter catechizandum fiant, ratio est, vt qui semel per exorcismũ pulsus est iam diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur postea baptizandus in ecclesiam: vt à sacerdote interrogatus, respondeat per susceptores suos, si est paruulus, vel per se ipsum, si sit adultus, abrenunciare se satanæ, & omnibus operibus, & pompis eius, ac Christo se coniungi velle. De hac abrenuntiatione loquitur beatus Diony. de ecclesi. Hierar. In cuius etiam rei signum ad singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet. De qua abrenuntiatione, Augustinus de nuptijs, & cõcupiscen. lib. 2. c. 29. diffuse disserit. Beatus quoq; Chrysostomus homil. 21. ad populum Antiochenum. Nihil hac voce (scribit) esse tutius, abrenuntio tibi satana, si ipsam per opera exibemus. Hortatur itaq; non modò cùm in forum prodimus, verum etiam cùm fuerimus egressi ianuę vestibulum, vt ijs prius verbis vtamur. Abrenuntio tibi satana, & coniungor tibi Christe. Hęc vox sit nobis baculus, hęc armatura, hęc turris inexpugnabilis. Post hęc vngit eos sacerdos oleo, more athletarum, qui palestram iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi

athletę deſignentur, quibus colluctatio futura eſt contra ſpiritualia nequitię in cœ-
leſtibus. De qua beatus Auguſtinus tractatu.33.in Ioannem dicit. Chriſti nomen à
chriſmate dictum eſt, chriſma autem grecè, latinè vnctio nominatur, ideò autem
nos vnxit,quia luctatores contra diabolum fecit. Et Cyprianus lib. pri.epiſtolarum,
epiſt. 12. Vngi quoq; neceſſe eſt eum,qui ſit baptizatus,vt accepto chriſmate,& vn-
ctione,eſſe vnctus Dei,& habere in ſe gratiam Chriſti poſſit. Vngitur etiã, & in pe-
ctore,vt intrepidus diabolo reſiſtat, charitate erga Deum inflammatus, cui nihil eſt
difficile. Et inter ſcapulas, vt ad ſuaue Chriſti iugum ferendum fiat robuſtior. Qui-
bus peractis,baptizatur, ac ter immergit̃, quæ trina immerſio,vt inq̃t Damaſcenus
lib. 4. c. x. tres dies Dominicę ſepulturę repręſentat,vel trinitatem perſonarum. In
concilio tamen quodam Toletano in deteſtationem erroris cuiuſdam, ita conſtitu-
tum eſt, vt vna tantùm fieret immerſio, quin & ipſa immerſio prætermitti rectè po-
teſt: ac ſola aſperſio, vel perfuſio (qua multi nunc vtuntur) ſufficit: vt apud B. Cy-
prianum lib. 4. epiſt. 7. legimus, Baptizatum puerum, miniſter ſignat cruce, cum
chriſmate in vertice capitis ſuper cerebrum, vt admoneat, quòd vetus homo cruci-
fixus in illo eſt, atq; cum Chriſto conſurrexit, vt in nouitate vitę ambulet, quando-
quidem ex terreno,cæleſtis,ex Adę filio, dei filius factus eſt. Poſtea dat illi veſtẽ cã-
G didam: vt ſit indicium,prout dicit beatus Ambroſius libro de ijs qui initiantur my-
ſterijs, quòd exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentię caſta velami-
na. Nam in primitiua eccleſia fuit mos,vt non baptizarentur, niſi in vigilia Paſchæ,
& Pentecoſtes: qui itaq; baptizabantur in vigilia Paſchæ,incedebant veſte candida
induti per octo dies,& vocabãtur albati: atq; octauo demum die veſtem albam de-
ponebant. Vnde tractum nomen eſt Dominicę in albis. Quarè autem patrini adhi-
beantur,dictum eſt ſupra. Et hoc eſt,vt dicit Diony. de eccle. Hierar.lib. 7. ex apo-
ſtolica traditione. Contrahi autem cognationem ex baptiſmo,antiquum eſt,de qua
Origenes explicans illum Pauli locum. Lucius, & Iaſon, & Soſipater cognati mei,
ad Rom. 16. Hanc inquit cognationem vel conſanguinitatem arbitror eſſe ex ba-
ptiſmo contractam. Datur poſtremò baptizato cereus ardens, vt meminerit,
quòd ſponſauit eum ſibi Chriſtus in fide, & vt cùm venerit ſponſus ad nuptias, ſe
præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, ſed ardente, hoc eſt,
cùm fide non mortua, ſed igne charitatis accenſa, quæ ocioſa eſſe non poteſt.
H Pręfata ferè omnia de ritibus, & cęremonijs, circa ſanctum baptiſmum,habentur in
confeſſione Chriſtiana catholicę fidei Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Domini Hoſij Car-
dinalis VVarmienſis,in tractatu de Sacramẽtis.c.37.quę nõ ſunt temerè pętermit-
tenda, quippè quòd & ipſis Apoſtolorum temporibus obſeruata, ac deinceps longo
ſeculorum tractu nunq̃ intermiſſa, ad hęc vſq; noſtra tempora deueniſſe,ex vetu-
ſtiſſimis quibuſq; ſcriptoribus,abundè liquere poteſt.

Effectus ſancti lauacri ſiue baptiſmi ſunt multiplices. Cap. XIIII.

A DOminus Gregorius Nazianzenus Theologus oratione 3. in ſanctum la-
uacrum nominat dictum Sanctum Balneum diuerſis nominibus, videli-
cet, donum, quia cùm nihil contulerimus,nobis datum ſit. Beneficium
tanq̃ debentibus. Baptiſma tanq̃ peccata in vnda pariter ſepeliantur.
Vnctionem,tanq̃ ſacra ſit & Regia,ſiquidem hæc erãt vncta. Illuminationem tanq̃
ſplendorem.Indumentum,veluti turpitudinis tegumentum. Lauacrum verò, tanq̃
ablutionem.

ablutionem. At sigillum tanquam cõseruationem, & dominationis designationem: lux igitur est peculiaris baptismatis illuminatio, de qua nunc nobis sermo est, magnum & admirandum nostræ salutis continens mysterium. Postquam enim nil peccare, Dei naturæ est proprium (simplicitas enim pacifica existit, & seditione caret) at peccare humanum est, indignum est arbitratus, dominus facturam suam sine auxilio derelinquere. Verùm quemadmodum, cùm non esset, illam creauit, ita & creatam, reformauit. Vnde ipsa baptismatis gratia, ac vis, non mundi diluuium, vt olim: sed vniuscuiusque peccati continet purgationem, & omnimodam fœditatum, & inquinationum, quæ à prauitate ingressæ sunt, reiectionem. Proinde cùm compositi simus ex anima, quæ naturæ est inuisibilis, & ex corpore visibili, duplex erit purgatio, per aquam, inquam, & spiritum, hæc quidem scilicet aqua visibiliter, & corporaliter suscipitur, illa verò incorporaliter, & inuisibiliter concomitatur: vna est figuralis, altera vera: quæ & profunda expurgat, prioris generationis adiutorium existens, nouos pro veteribus ac Deo similes, pro eo quòd nunc sumus, efficit, absque igne conflans, & sine conflatione irradians. Et vt breuiter comprehendam multa, baptismatis vis, cum Deo, vitæ secundę, ac purioris conuersationis, est pactum censendum. Quapropter admodum timendum, ne pactum hoc fallere videamur: si enim pacta humana non absque Dei indignatione franguntur, quantò periculo obnoxij erimus, si ea pacta, quæ cum Deo ipso pacti sumus, transgredi inueniamur? Regeneratio autem baptismatis cõmunis est, & facilis ac honore æqualis omnibus, seruis, dominis, pauperibus, opulentis, humilibus, excelsis, nobilioribus, ignobilioribus, debentibus, nil debentibus: quemadmodum aeris spiritus, & luminis effusio, annui temporis immutatio, ac creaturæ aspectus, ob magnas, & cõmunes oĩbus nobis delitias. Si igitur tentator te insatiabiliter oppugnare conatur, vt te à baptismali gratia faciat excidere, omnia ostendens regna, tanquam illa vno tempore, momentoq; & ictu oculi præstare possit, adorationem expetens, tanq̃ mendicum contemne, ac signaculo cõfisus, responde; & ego ad Dei sum imaginem, nondũ propter elationẽ veluti tu à superna excidi gloria: Xp̃um indui, Christũ baptismate acquisiui, tu me adora, discedet, rectè noui: his deuictus, inq̃t Naziãzenus, & veluti à Xp̃o lumine primo, ita & ab ijs, q̃ ab eo illuminati sunt, cõfusus. Talia lucrum ijs, qui illud sentiunt, confert. hæc ille. Baptizemur igitur, vt vincamus, & participes fiamus aquarum purgatiuarum, & tunc si corpore ęthiopi similes erimus, anima tamẽ vt nix dealbabitur. Debitè igitur sacramentum baptismatis susceptũ, plures parit effectus. Primus remisio est peccatorum: non futurorum, aut post baptismum commissorum, vt hæretici astruunt, dicentes, quòd per memoriam baptismi delentur peccata post baptismum commissa: quorum hæresis damnata fuit in concilio Tridentino, sess. 6. tit. de baptismo, can. 10. vbi dicitur. Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post baptismum fiunt, sola recordatione, & fide suscepti baptismi, vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit. Fit igitur remisio peccatorum non modò originalis, verùm & actualium omnium: cùm gratia Christi magis abundauerit, quàm delictum Adæ. vnde beatus Paulus ad Rom. 5. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Ideò diuus Augustinus in lib. de baptismo paruulorum inquit. Quod generatione carnis, tantùm trahitur peccatum originale: regenerante autem Spiritu, non solùm originalium, sed & actualium omnium fit remisio peccatorum. Et licet in adultis prę requiratur pœnitentia interior, quam contritionem vocamus, per baptismum enim

veteri vitæ, peccati moritur homo, vt nouam vitam inchoet: hæc autem contritio est odium, & detestatio vitæ prioris, siue actus pœnitentiæ virtutis, quæ non sufficeret ad remissionem culpæ, nisi adesset fides passionis Christi, & propositum suscipiendi baptismum, per quod regulariter recipitur gratia, non ita tamen quin possit iterum amitti. vnde in concilio Tridentino, sess. 6. tit. de sacramento bapt. can. 6.
G decretum fuit, Si quis dixerit, baptizatum nō posse, etiam si velit, gratiam amittere, quantuncunque peccet, nisi nolit credere, anathema sit. Secundus effectus est deletio omnis reatus, siue liberatio à pœnis pro peccatis debitis, eò quòd per baptismū sumus plenè incorporati passioni Christi: & ex consequenti baptizato communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus esset. vnde ad Rom. 8. Nihil damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant. Damnatio enim solùm duo comprehendit, videlicet culpam, & pœnam, modò baptizati verè sunt in Christo Iesu, cui in baptismo perfectè consepeliuntur. Hæc deletio pœnæ, locum habet apud Deum, cùm remaneat obligatus apud homines, quos iustum est ædificari de pœna, sicut fuerunt scandalizati de culpa, nec habet locum de pœnalitatibus huius vitæ, quæ sunt debitæ naturæ. vnde super illud ad Rom. 6. Destruatur corpus peccati, dicit glo. Per baptismum id agitur, vt vetus homo crucifigatur, nō tamen ita, vt in ipso carnis concupiscentia respersa & innata, absumatur, & non sit
H fomes, æstus, & mors. Tertius effectus est character, q̧ est indelebilis, de quo diffusè in sacramento confirmationis dicetur. Fictio etiam impedit principalem effectum sacramenti, videlicet gratiam. vnde Sapien. 1. dicitur. Spiritus sanctus effugiet fictū. Fictus autem dicitur aliquis per hoc, quòd voluntas eius contradicit baptismo, vel eius effectui. Vnde cùm Deus, secūdum Damascenum, non cogat aliquem ad iusti-
I tiam, ad hoc quòd aliquis iustificetur per baptismum requiritur quòd homo voluntate amplectatur baptismum, & eius effectum. Quartus effectus baptismi est gratia sacramentalis, de qua beatus August. in lib. de baptismo paruulorum inquit. Quòd ad hoc baptismus valet, vt baptizati Christo incorporentur, & membra eius fiant, ac à capite nostro Christo in omnia membra eius, gratia & virtutis plenitudo deriuetur, secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius omnes nos accepimus. Vltimus effectus baptismi, est apertio regni cælestis, vt inquit venerabilis Beda, super illud Lucæ. 3. Apertum est cęlum. Virtus hic baptismatis ostenditur, de qua quisque cùm egreditur, ei regni cœlestis ianua aperitur. Ante passionem baptismus non habebat hunc effectum in re, sed solùm in spe, ideo post ascensionem Christi, quando anima separatur à corpore, si post baptismum non posuit impedimentum, statim aditum habet ad regnum celorum. Negandum tamen est simpliciter, quòd baptismus liberet ab omnibus Christi præceptis, & solùm obliget ad fidem; vt hæretici fingunt. vnde in concilio Tridentino vbi supra can. 7. decretum fuit, Si quis dixerit bapti-
L zatos per baptismum ipsum solius fidei fieri debitores, non autem vniuersæ Christi legis seruandæ, anathema sit. & can. 8. dicitur. Si quis dixerit baptizatos esse liberos ab omnibus Ecclesiæ sanctę præceptis, quæ vel scripta, vel tradita sunt, ita vt obseruare ea minimè teneantur, nisi sua sponte illis se submittere voluerint, anathema sit. Non mediocria sunt igitur baptismi bona, per illum enim reconciliamur Deo: reconciliatis pœna omnis, & culpa remittitur: deinde regeneramur, & renouamur,
M infusa nobis fide, spe, & charitate, quæ dicitur iustitia christiana: neque iam deinceps filij Adę, sed Dei nominamur, & sumus: si filij, & hęredes; hęredes autem vitæ æternæ, quam nos assecuturos certò persuasum habemus, si vel baptizati statim ex

hac

hac vita excesserimus, vel post baptismũ ambulauerimus dignè Deo, sibi per omnia placentes: & ambulauerimus in omni opere bono, scientes quòd labor noster non erit inanis, cùm bonorum laborum gloriosus sit fructus, Sapien. 3.

Baptismus iterari non debet, & quomodo est triplex, & non modò adultis, verùm & paruulis est necessarius. Cap. XV.

BAptismus nullo modo iterari debet, noceret enim si scienter reiteraret. Vnde beatus Paulus ad Eph. 4. inquit. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, Et ad Hebr. 6. Impossibile est eos qui semel illuminati sunt, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam, scilicet per baptismum, vt dicit Chryso. & Damasce. in. 4. & dominus Augustinus contra Petilianum. Et ratio est, quia baptismus repræsentat mortẽ, & sepulturam Christi. Vnde ad Rom. 6. Consepulti enim sumus cum illo, per baptismum in mortem, Christus verò semel mortuus est, & sepultus. Qui ergo rebaptizat, signat Christum bis mortuum, quod est contra Apostolum dicentem. Christus mortuus est semel, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Et de talibus subdit, Rursus crucifigẽtes filium Dei in semetipsis. Si quis etiam more Arrianorum vitiaret sacramẽtum, & diceret, Ego te baptizo in nomine patris maioris, & in nomine filij minoris, talis non esset baptizatus, sed baptizandus, cùm primus non fuerit verus baptismus. Ex verbis etiam. B. Augustini lib. 4. de baptismo cõtra Donatistas. c. 23. colligimus triplicẽ esse baptismum, fluminis scilicet, flaminis, & sanguinis: vltimum quorum Origenes homil. 7. in librum iudicum docet esse eminentiorem eo, qui per aquam traditur. Ac paruulos quidem, persuasum habemus, nisi aut aqua, aut (quod de innocẽtibus illis, Herodis iussu trucidatis, factum legimus) sanguine suo fuerint baptizati, minime esse salutem assecuturos. Si quis etiã ex adultis, nec inopinata morte præuentus, cuperet maximè baptizari. Sacerdotis tamen baptizantis potestatem habere non posset; fit illud, quod ab Augustino in p̃s. 103. concione pri. scriptum est, Coronat Deus intus volũtatem, cùm non inuenit facultatem, affectum enim Deus pensat, non effectum. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur: qui quãuis ex aqua, & spiritu renatus nõ esset, quia tamen poposcit: eò ipso quòd poposcit, quam desiderauit gratiam, eũ accepisse, scribit beatus Ambrosius in oratione funebri de obitu Valentiniani. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret absq; actuali baptismo saluari posse neminem: cuius errorem, ad Hugonem scribens, Epistola. 77. grauiter confutauit. Est itaq; baptismus omnibus ad salutem necessarius, quem, nisi re paruuli receperint, ab ingressu regni cælorum arcentur; In adultis (modò contemptus absit) si baptizantis potestas non datur, volũtas prõpta sufficit. Beatus quoq; Augustinus in libro de baptismo paruulorum, inquit, Baptismi vicem aliquando implere passionem, vt de latrone illo, cui non baptizato, dictum est, Hodie mecum eris in Paradiso: qui licet non fuerit occisus pro Christi nomine, fuit tamẽ ei mors accelerata, propter defensionem Christi: ideò martyr potest appellari. Passio enim Christi operatur in baptismo aquæ, per quandam figuralem repræsentationem: in baptismo verò pœnitentiæ per cordis commotionem: & in Baptismo sanguinis per potissimum dilectionis, & affectionis feruorem, secundũ illud Ioannis 15. Maiorem charitatem nemo habet q̃ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Cæterum paruuli, sicut secundum scripturam, & fidem contrahunt

originale, ita & baptizari debent. De quibus beatus Auguſtinus de fide ad Petrum, inquit, Firmiſſimè tene paruulos, qui ſine ſacramento baptiſmi de hoc ſeculo tranſeunt, æterno ſupplicio puniendos: quia originale peccatum in carnali conceptione contraxerunt. Et licet dicti infantes baptizati non credant actu, credunt tamen habitu. Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus vbi ſupra in oratione tertia in ſanctũ lauacrum mouet dubium, dicens. Dicet quiſpiam, quid de infantibus, qui neq; quid gratia, quidue pœna ſit cognouerunt? Num & illos baptizemus? Reſpondet: maximè quidem, ſi periculum aliquod imminet: Melius eſt enim nondum rationis compotes ſanctificari, ꝗ nõ ſignatos, & initiatos, vita excedere: idq; nobis deſignat, poſt octauum diem, circunciſio illa, quę figurale fuit ſignaculum. Beatus Hieronymus
G lib. 3. aduerſus Pelagianos dicit. Infantulos baptizari debere, vt eis peccata in baptiſmate dimittantur. Regnauit enim (vt inquit Apoſtolus ad Rom. 5.) mors ab Adã vſq; ad Moyſem, etiam in eos qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adam, qui eſt forma futuri. Sãctus etiam Cyprianus Epiſtola ad Fidum presbyterum, qui cenſebat infantes infra ſecũdum, vel tertium diem, quo nati ſunt, nõ debere baptizari: ſed expectandum octauum diem, vti in circũciſione; apertè indicat paruulos recenter in lucẽ hominum emiſſos, ob noxam originalem, omni hora poſſe baptizari, nulliq; hominum nato miſericordiam Dei, & gratiam denegandam. Nã Luce. 9. Filius hominis non venit animam hominum perdere, ſed ſaluare. Quantũ enim in nobis eſt, ſi fieri poteſt, nulla anima ꝑdenda eſt. Chryſoſtomus quoq; Chriſtianè ſentiens de baptiſmo infantium, ait homil. 24. ad Neophytos, Hac de cauſa, etiam infantulos baptizamus, vt non ſint coinquinati peccato, & eis addatur ſanctitas, iuſtitia, adoptio, hæreditas, Chriſti fraternitas, vt eius membra ſint omnes, vt Spiritus habitatio fiant. Diuus quoq; Auguſtinus in Epiſtola ad Dardanum ita inquit, ad templum Dei pertinent paruuli ſanctificati ſacramento Chriſti, regenerati Spiritu ſancto: qui certè regenerati, per ætatem nondum poſſunt cognoſcere Deũ. Et Epiſtola 89. ad Hilarium cõtra Pelagianos, & Manichæos, quæſtione 3. de peccato originis, ita inquit. Quòd autem dĩt infantem morte præuentum, non baptizatum, perire non poſſe, quoniam ſine peccato naſcitur. Non hoc dicit Apoſtolus, & arbitror eſſe melius, vt beato Paulo, potius, ꝗ iſtis credamus: dicit enim ad Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Et lib. 4. de bapt. contra donat. c. 23. ait. Traditionem eſſe vniuerſalis eccleſiæ, ꝙ cùm paruuli infantes baptizantur (qui certè nondum poſſunt corde credere ad iuſtitiam, & ore cõfiteri ad ſalutem, quòd latro potuit, quin etiam flendo, & vagiendo cum in eis myſterium celebratur, ipſi mœſtis vocibus oſtrepunt) nullus Chriſtianorum credere debet eos inaniter baptizari. Damaſcenus etiam huic arridet ſententiæ libro. 4. c. x. dicens. Peccatorũ igitur remiſſio, omnibus æquè per baptiſmum donata eſt: Gratia verò Spiritus ſancti ſecundum proportionem fidei, & puritatis.

Infantes iudæorũ, an inuitis parentibus debeant baptizari, ſimiliter & expoſiti, & an peccet, qui ſcienter recipit baptiſmum à malo miniſtro. &c. Caput. XVI.

A SAnctus Thoma, in 3. parte ſuæ ſummæ. q. 68. ar. x. reſpondet ad primam partem dubij. Quòd aut baptizandi habent vſum rationis, aut non, ſi ſic, quantũ ad illa quæ ſunt iuris diuini vel naturalis, incipiunt ſuæ eſſe poteſtatis; & ſic propria voluntate, inuitis parentibus, baptiſmum ſuſcipere

pere possunt, sicut, & matrimonium contrahere: & ideò tales licitè moneri possunt, & induci ad suscipiendum baptismum. Si verò nondum habeant vsum liberi arbitrij, secundum ius naturale, sub cura parentum existunt, quandiu ipsi sibi prouidere non possunt. Vnde pueri antiquorum saluabantur in fide parentum, ideo secundum eundem, contra iustitiam naturalem esset, si tales inuitis parentibus baptizarentur: sicut si aliquis habens vsum rationis baptizaretur inuitus, esset periculosum eum baptizare, quia de facili ad infidelitatem redire posset, propter naturalem affectum ad parentes. Diuus verò Bonauentura in 4. dist. 4. art. 2. q. 1. & ante eum dominus Alexander de Ales in 4. par. q. 18. memb. 1. ponunt duplicem coactionem, alteram sufficientem, & alteram inducentem: in prima non recipitur sacramentum, si violenter, & eo renitente baptizetur. Si verò immergatur coactione inducente, vt potè minis, & flagellis, ita quòd magis vult se baptismo subijcere Ecclesiæ, quàm morte perire; ita tamen quòd velit id quod facit Ecclesia circa se fieri, magis quàm perire, tunc siue credat, siue non, siue velit habere gratiam, siue non (secundum eosdem) recipit sacramentum, eò quòd, quanuis non sit ibi meritoria voluntas, est tamen ibi consensus, & voluntas: nec est simpliciter inuoluntarium, cùm talis recipiat sacramentum exterius: vnde secundum canones iudicandus est baptizatus. & hoc definitum est in decretali Innocentij. In concilio tamen Toletano, vt habetur dist. 45. Sicut non sunt iudæi ad fidem cogendi, ita nec conuersi ab ea recedere permittantur. Ricard. de Media villa in 4. dist. 4. ar. 3. q. 3. idem in substantia dicit, quod S. Thomas. Scotus verò eadem dist. q. 9. ait, Quòd licet ratio diui Thomæ, & Ricardi concludat de quacunque persona priuata, quòd non possit paruulos à talibus auferre, aut iustè baptizare, non videtur tamen concludere de principe, cui in regimine reipublicæ tales sunt subditi. Nam in paruulo Deus maius habet ius dominij, quàm parentes. Vniuersaliter enim in potestatibus ordinatis, potestas inferior non obligat in his, quæ sunt contra superiorem, sicut docet beatus Augustinus de verbis domini homil. 6. & ponitur c. vlt. 2. lib. Si illud iubet potestas quod non debes facere, hanc sanè contemne potestatem, timendo maiorem, quod declarat exemplo de Curatore, & Proconsule: de Proconsule, & Imperatore: de Imperatore, & Deo. Si quis igitur habet regere rempublicam, magis debet quantum in se est, cogere vnumquenque parere domino superiori, quàm inferiori. Si ergo Imperator procurare deberet, vt obediatur Proconsuli, contempto Curatore, si contradiceret Proconsuli, multò magis deberet Princeps zelare pro dominio seruando supremi domini, videlicet Dei: & per consequens (secundum eundem) non modò licet, sed debet Princeps auferre paruulos à dominio parentum, volentium eos educare contra cultum Dei, qui est supremus, & honestissimus dominus, & applicare cultui diuino. Concludit ergo, quòd si Princeps hoc exequeretur cum cautela bona, ne scilicet parentes prius cognoscentes hoc futurum, occiderent pueros suos, & quòd baptizatos faceret religiosè educari; benefaceret. Si supradictæ opiniones benè & rectè expendantur, crederem quòd facilè esset tantos viros ad inuicem conciliare. Quid dicendum de paruulo exposito, si nullum signum sit, aut testimonium, quòd sit baptizatus, an debeat absolutè, aut sub conditione baptizari? Respondet Scotus vbi supra q. 8. quòd debet absolutè baptizari, si nullum testimonium haberi possit per fide dignos, quòd sit baptizatus: si verò aliqua certa signa non inueniantur in eo quod sit baptizatus, & aliqua quòd sit, tutius est in eo baptizando, vti forma illius capitis, extra, de baptismo, & eius effectu, de quibus dubium, & de isto casu loquitur

Leo

Leo de consecra. dist. 4. dicens, Quando nulla extant inditia inter propinquos, & vicinos, quibus baptizati fuisse cognoscantur, agendum est, vt renascantur, ne pereant, in quibus, quod non ostenditur gestum, ratio non finit, vt dicatur iteratum.

F Si quæratur, an recipiens baptismum à malo scienter, peccet mortaliter, Scotus q. 2. dist. 5.4. respondet, quantum ad adultum, quòd ei licet recipere baptismum à præciso, si alius minister haberi nequit; vt expresè innuit beatus Augustinus de bapt. contra Donat. lib. 6. cap. 5. inquiens. Potest tradere separatus, sicut potest habere separatus, sed vitiosè tradere: ille autem, cui tradidit potest salubriter accipere, si ipse non separatus accipiat: Sicut plerisque accidit, vt catholico animo, & corde ab vnitate pacis non alienato, aliqua necessitate mortis ingruentis in aliquem hæreticum irruerent, & ab eo Christi baptismum, sine illius peruersitate perciperent, & siue defuncti, siue liberati, nequaquam apud eos remanerent, ad quos nunquam corde transierant, quia non animo efficiendi sequaces eorum, susceperunt. Quo verò ad paruulum, si nullus posit non præcisus haberi, & immineat periculum tale; quòd non posset idoneum expectare ministrum, tenetur necessariò quis offerre paruulum suum præciso. Nimis enim durum esset dicere, quòd teneatur illum perpe-

G tuæ damnationi committere, cùm posit habere aliquem, qui eum baptizet, ex quo saluatur à quocunque baptizetur, etiam si paganus baptizaret, de consecra. dist. 4. c. Romanus, & per decretum Eugenij IIII. vbi supra. Si autem loquamur de malo non præciso ab Ecclesia, respondet quòd si sit occultè malus, ita quòd vita eius non sit offendiculo proximo, debet à tali recipere baptismum, cùm propter peccatum occultum, non debeat aliquis in actibus notorijs vitare proximum. Si verò sit notoriè malus, vt publicus concubinarius, tunc aut incumbit sibi ex officio conferre sacramentum, vtpotè quia est Sacerdos, & curatus eius: aut non incumbit, sed est datus, aut vocatus in adiutorium curati. Primo modo non peccat qui recipit baptismum pro se, vel pro paruulo suo, cùm petat vel accipiat debitum: Curatus enim est debitor parochiæ suæ in sacramentis istis ministrandis. Secundo modo si posit habere alium, cui incumbit ex officio baptizare, eò quòd est Sacerdos, licet non sit eius parochus, tunc aut æque malum, aut meliorem: si meliorem, peccat, si ab illo recipit, ex quo non incumbit sibi ministrare sacramenta baptizando, cùm in illo actu non sit sibi subditus. Si æque malum, debet recipere à suo proprio parocho,

H cui ex munere sibi demandato incumbit ministrare illud. Sed si nullus alius posit haberi Sacerdos nisi æquè malus isti, posit tamen haberi aliquis bonus laicus, concludit, ex quo officium ministrandi sacramenta in Ecclesia competit Sacerdoti, quòd magis est eligendus malus Sacerdos, quàm bonus laicus. Et si dicatur, quòd secundum beatum Ambrosium de initiandis rudibus, qui faciunt, & quibus faciunt nihil prodest, sed ad iudicium est. Respondet Scotus quòd si hæreticus baptizat paruulum in forma & intentione Ecclesiæ, nihil obest paruulo, nec quantum ad sacramentum, nec quantum ad effectum. Si verò adultum, adhuc confert sibi vtrunq; prædictum, si in eo non est aliquis malus motus, puta assensus in hæresim baptizan-

I tis, vel intentio vt fiat eius discipulus: & de istis loquitur beatus Ambrosius. Si iterum obijciatur, quòd cooperans alicui ad peccandum mortaliter, peccat mortaliter, cùm sit contra fraternam charitatem, huiusmodi est recipiens baptismum à malo ministro, &c. Respondetur quòd ille qui petit baptismum à malo Sacerdote, non cooperatur illi directè ad mortale, cùm ab eo petat actum debitum, & in hoc non delinquit, quia nullius malitia excusat eum à soluendo debitum, quo tenetur

alteri.

alteri. Ille etiam actus petitus posset solui sine peccato, si baptizaturus contereretur. Vnde quantum est ex actu petentis, magis inducit ministrum ad pœnitendum. Si verò non pœniteat, nihil est imputandum petenti, cùm petat sibi rem debitam. Quæritur vltra, an aliquis debeat ministrare baptismum, quando præsumitur, quòd vergeret in periculum vitæ corporalis suscipientis. Respõdet idem doctor vbi supra q. 3. quòd, aut talis præsumptio ex certis signis est certa, & tunc peccaret mortaliter eum submergendo, vel occidendo: cùm quilibet magis teneatur vitare peccatum L
mortale in seipso, quàm quærere salutem proximi, ex quo ordinata charitas magis sit ad seipsum. Si verò præsumptio illa de morte acceleranda per baptismum non sit certa, sed leuis, & fortè irrationabilis, vt si baptizandus sit in articulo mortis constitutus: subdit, quòd talis conscientia de acceleranda morte est erronea. Ideo tenetur de necessitate salutis (si nullus adsit) baptizare illum, ne damnetur, cùm magis teneatur diligere eius perpetuam salutem, quàm eiusdem vitam corporalem. Nec ille erit irregularis, cùm nulla lex ecclesiastica reddat, quãtum ad hoc, irregularem, M
nisi verè homicidam. Quid dicendum de furiosis, & amentibus, qui nunquam habuerunt vsum rationis, nec habent lucida interualla, an debeat eis dari baptismus? Respondent doctores, quòd sufficit quòd baptizans intendat facere, quod Ecclesia facit, & sic ex fide Ecclesiæ sacramentum operatur in illis. Qui verò ex infirmitate, vel aliquo sinistro accidente, de sana mente inciderunt in amentiam, tales iudicandi sunt, secundum voluntatem quam habebant, dum erant sanæ mentis: & ideo si tũc apparuit aliqua uoluntas in eis recipiendi baptismum, dãdus est eis in amentia existentibus. Si uerò nulla apparuit in eis uoluntas, non debet eis dari. Amentes autẽ & furiosi, qui habent lucida interualla, & tempore interualli habent uoluntatem suscipiendi baptismum, debent baptizari, etiam in amentia, si est periculum mortis; aliàs melius est expectare tempus sanæ mentis. Si uerò in interuallo non apparuerit desiderium baptismi, non sunt baptizandi.

Baptismus, diuersimodè figuratur in lege antiqua. Caput. XVII.

HIS quatuor præcipuè figurabatur baptismus, videlicet, circuncisione, A
diluuio, nube, & mari rubro. Vnde Beatus Augustinus lib. 6. contra Iulianum Pelagianum. c. 3. inquit. Baptismum Christi fuisse circuncisione adumbratum his verbis. Quòd sacramentum circuncisionis in figura p̃cesserit baptismatis, quis vel mediocriter sacris eruditus literis ignoret? cum apertissimè de Christo dicat Apostolus ad Coloss. 2. Qui est caput omnis principatus, & potestatis, in quo & circũcisi estis circuncisione nõ manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed in circũcisione Iesu Christi consepulti ei in baptismo, in quo & cõsurrexistis per fidem operationis Dei &c. Beatus Chrysostomus huic arridendo assertioni, quantum ad typum baptismi ex diluuio, sermone super illud dictum Pauli primæ cor. 10. Nolo vos ignorare, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & oẽs mare transierunt, dicit. Transitus ille, futuri baptismi typus erat: Oportebat igitur primùm figuram illam bene omnia figurare, quòd omnes ipsam tenerent, sicut, & hîc omnes ex æquo participes sunt. Et paulo post. Nam ibi aqua, & hic aqua, lauacrum hic, & ibi pelagus: omnes hic in aquam ingrediuntur, & ibi omnes: iuxta hoc similitudo est. Ibi quidem liberati sunt ex Aegypto per mare, hic autem ab idololatria: & ibi quidem Pharao submersus est, hic autem diabolus: ibi Aegyptij, hic autẽ

vetus

vetus homo peccati defoditur. Magna est cognatio figuræ ad veritatem: neq; enim omnino alienum oportet esse typum à veritate: alioqui non esset typus: neq; omnino adæquari debet veritati, cùm veritas ipsa foret. Maiora tamen, & excellentiora nostra sunt, quia à veritate, quæ figuræ p̄stat, & imagini. Ioan. Damasce. lib. 4. c. x. idem sentit cùm dicit. Primum baptisma fuit diluuij in abscissionem peccati. Secũdum quod per mare, & nubem: signũ erat nubes, spiritus: mare verò p̄ferebat aquã. Clictoueus in additionibus ad Cyrilli cõmentaria in Ioannem ad locum illum. Hæc cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei, vade ad natatoria Siloe, quod interpretatur missus, abijt ergo, & lauit, Ioan. 9. Erudite declarat baptismi sacramentum, multis ante figuris fuisse p̄figuratum, & p̄nuntiatum, atq; in euangelica lege multa virtute exhibitum. Aquis, inq̄t, diluuij totius mundi expiata sunt peccata: & qui in Arca reconditi erant, per aquã salui facti sunt. Id baptismi typum gessit, per quem sordes omnes peccatorum deponuntur, & vitæ vetustas tollitur: de quo primæ pet. 3. In diebus, inquit, Noe, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, quod & nos nũc similis formæ saluos facit baptisma. Insuper populus Israel duce Moyse, Mare rubrũ sicco pede pertransijt, submersis ibidem Aegyptijs: quòd per baptismi susceptionem totam diabolicæ prauitatis cohortem à nobis expelli insinuat. Nosq; in Christo regeneratos, à durissima eius tyrannide, Dei gratia liberari, Testem huius habemus Paulum primę cor. x. dicẽtem, Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in Mari. Beatus verò Ambrosius lib. pri. de sacramẽtis. c. 6. dicit, Baptismum præfiguratum fuisse per transitum maris rubri. Quid præterea populus Israeliticus, Iosue ductu, iordane traiecto, vbi etiam aquæ, hinc atq; hinc immotę constiterant, & mediũ p̄buerant iter, Iosue. 3. in terram promissionis perductus significat? nisi Christo auctore quicunq; baptizati sacramentum ritè susceperint, in terram viuentium tãdem peruenturos? Quid Naaman Syrus septies in iordane ablutus, & à lepra mundatus nobis innuit, 4. reg. 5. nisi baptismo Christi lotos, ab omni prorsus animæ lepra, peccatoq; purgari? Quid deniq; aqua expiationis, secundum legis ritum, tollẽs immũditiam ex contactu morticinorum contractam, denotat, nisi aquam baptismi omnẽ penitus animi impuritatem abstergẽtem? Hanc planè aquam Dominus per Ezech. 36. c. promisit dicens. Effundam super vos aquam mũdam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, vidit etiam eam cum dixit. Vidi aquam egredientem de templo à latere dextro, & omnes ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt. Deniq; hanc effudit latus Christi transfixum in remissionem peccatorum: qua sanctificata est ecclesia, & à maculis emundata. Postremò hanc baptismi gratiam p̄signauit probatica piscina: in quam, post aquæ ab Angelo motionem, descendens, quacũq; tenebatur ægritudine languidus, illico sanabatur. Multa alia de hoc fidei sacramẽto dici possent, quæ breuitatis causa omitto.

Confirmatio quid sit, & quomodo est sacramentum legis nouæ. Cap. XVIII.

A NOtandum q̄ hic non sumitur confirmatio pro constanti firmitate in bono, eo modo quo beati dicuntur confirmati, sed pro quadam vnctione; Vnde sic definitur à Scoto. 7. dist. 4. q. pri. Sacramentum confirmationis est vnctio hominis viatoris, aliqualiter consentientis, vel libero arbitrio nunq̄

nunq̃ vſi, facta in fronte in figura crucis cum chriſmate ſanctificato,& hoc à miniſtro idoneo ſimul cum intentione debita inungente, & verba certa proferẽte, ſignificans efficaciter ex inſtitutione diuina, ac conferens ſicut alia ſacramẽta, vt inquit decretum Eugenij IIII. vnctionem animæ per gratiam roborantem ad confitendũ cum conſtantia fidem Chriſti. Materia proxima eſt vnctio facta in fronte in figuræ crucis cum chriſmate ſanctificato. Materia verò remota eſt ipſum chriſma compoſitum ex oleo oliuæ, & balſamo. Forma verò eſt, Signo, vel conſigno te ſigno crucis: confirmo te chriſmate ſalutis, vel ſanctificationis, in nomine patris, & filij & Spiritus ſancti. Suſcipiens eſt viator aliqualiter conſentiens, ſi ſit adultus, vel libero arbitrio nunq̃ vſus, ſi ſit puer, vt dictum eſt de baptiſmo: ſecundum determinatam partem, videlicet frontẽ. De miniſtro dicetur infra, ex parte cuius requiritur vltra debitam intẽtionem, ſimultas in exequendo vtrunq; actum, videlicet vnctionem, & formæ prolationem. Per verba verò ſequentia, videlicet, efficaciter ſignificans, & cætera, intelligitur illud quod eſt formale in hoc ſacramento. Et quod vltimò additur, ſcilicet Vnctionem interiorem, denotat correlatiuum illius relationis. Et ſi dicatur ꝙ Chriſtus non inſtituerit huiuſmodi formam, cùm per inſufflationem dederit diſcipulis Spiritum ſanctũ, & in linguis igneis, vt patet Io. 20. & Act. 2. Apoſtoli etiam non vtebantur huiuſmodi forma, ſed impoſitione manuum. Reſpondet, idem Doctor, quòd Chriſtus ſuam non alligauit potẽtiam ſacramentis, ideò ſiue in terra exiſtens, ſiue in cælo, potuit confirmare Apoſtolos ſine huiuſmodi materia, & forma, cum Apoſtolis etiam in primitiua eccleſia potuit diſpenſare, præcipuè, quia in confirmatione ab eis collata, erant aliqua ſigna ſenſibilia, vt deſcenſus Spiritus ſancti ſuper confirmatos, & donum linguarum. Ceſſantibus tamen dictis miraculis, miniſtri hanc materiam, & formam ſeruare debuerunt. Supponitur enim tanq̃ verũ hoc ſacramentum inſtitutum fuiſſe à Deo: licet tempus & modus dictæ inſtitutionis in ſcriptura non legatur. Multa enim ſunt tradita auctoritatiuè à Chriſto eccleſiæ ꝑ Apoſtolos, quæ tamen in ſcriptura non legimus. Vnde Beatus Auguſtinus epiſtola. 108. inquit, Quòd non omnia quæ facta ſunt ab Apoſtolis ſcripta inueniuntur, veruntamen facta eſſe ex cęteris documentis probantur. Idem dicit Damaſcenus lib. 4. c. 4. vbi loquens de adoratione imaginum ait. Eſt autem nobis tradita hęc traditio, quòd oportet ad orientem adorare crucem, & alia plurima his ſimilia. Si iterum quæratur, an Sacerdos ſimplex poſſit hoc ſacramentum conferre, Videtur quòd ſic, iuxta. c. Peruenit diſt. 95. vbi Beatus Gregorius Ianuario Epiſcopo ſcribens, inquit. Peruenit ad nos quoſdam ſcandalizatos, ex eo quòd Presbyteros tangere chriſmate, eos qui baptizati ſunt prohibuimus. Et ſequitur. Si omnino de hac re aliqui contriſtentur, vbi Epiſcopi deſunt, vt Presbyteri etiam in frontibus baptizatos chriſmate tangere debeant, concedimus. Sanctus Thomas in 3. parte ſummæ. q. 72. art. 11. arridens dictæ ſententiæ, inquit, quòd Papa in eccleſia habet poteſtatis plenitudinem, ex qua poteſt quædam, quę ſunt ſuperiorum ordinum, committere quibuſdam inferioribus: ſicut quibuſdam presbyteris concedit conferre minores ordines, quod pertinet ad poteſtatem Epiſcopalem, & ex hac plenitudine poteſtatis conceſſit Beatus Gregorius Papa, quòd ſimplices Sacerdotes hoc ſacramentum conferrent, quãdiù ſcandalum tolleretur; Euſebius tamẽ Papa, vt habetur in. c. Manus, de conſecra diſt. 5. inquit, Manus impoſitionis ſacramentum, magna veneratione tenendum eſt, eo ꝙ ab alijs perfici non poteſt, niſi à ſummis Sacerdotibus, Neq; tempore Apoſtolorum ab alijs, q̃

Apoſtolis

Apostolis legitur, aut scitur peractum esse, Neq; ab alijs, quàm qui eorum locum tenent, vnq̃ perfici potest, aut fieri debet, Nam si aliter p̃sumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, & inter ecclesiastica non reputabitur sacramenta. Vnde in concilio Tridentino titulo de confirmatione, canone. 3. dicitur. Si quis dixerit sanctæ confirmationis ministrum ordinarium nõ esse solum Episcopum, sed simplicem Sacerdotem, Anathema est. Si quis uelit saluare beatum Gregorium, posset respondere, ꝙ præsumendum est tantum Pontificem non errasse in dicta dispensatione. Pro quo adduci potest in simili beatus Bernardus de præcepto, & dispẽsatione circa finem, respondens suis monachis, ac dicens. Postulastis absolui vobis, cur B. Gregorius, nescio quem Venantium, habitum monachalem, quem piè susceperat, impieq; reiecerat, non solum resumere non coegit, sed etiam omnem legitur indulsisse communionem apostatæ perduranti, post multa respondet sic. Certus sum enim, siue in suo abundauerit sensu, siue in Dei Spiritu, sicut & in cæteris, ita & in hoc extitisse fidelem, uidelicet in dispensando, quod præ manibus erat. Viguerius uerò in suis institutionibus de sacramento confirmationis, ver. 3. nititur hoc modo defendere beatum Tho. dicens. Quòd ad plenitudinem potestatis Papæ, non solùm pertinet disponere, & ordinare ea quæ sunt duntaxat iurisdictionis, uerùm & ea quæ sunt sacramentorum, inquantum illa præcise concernunt corpus Christi mysticũ. Et ideò sicut potest aliquam uariationem facere circa materiam matrimonii illegitimando personas, ut in gradibus consanguinitatis, ita ꝙ si post illegitimationem attentent contrahere, matrimonium est nullum. Pari modo Papa aliquam immutationem facere potest circa ministrũ sacramenti, in his tantùm quæ spectant ad corpus Christi mysticum, ut sunt confirmatio, & quatuor ordines minores, qui ex se non habent ordinationem directam, & immediatam ad corpus Christi; sicut habẽt ordines superiores, qui quidem habent ordinationem directam, & immediatam præparandi, & præsentandi materiam eucharistiæ. Confirmatio uerò, & quatuor ordines minores habent tantùm ordinationem ad corpus Christi mysticum, ideò ad plenitudinem potestatis Papæ pertinet illa committere etiam inferioribus ministris: sicut Rex potest committere receptionem, & consignationem militum, non solùm ducibus principalibus, uerùm, ex causa, Centurioni. Neq; hoc Papa faciẽdo tollit, quin Episcopus sit ordinarius minister huius sacramenti, nec mutat ministrum, non enim quando simplex Sacerdos fit Episcopus, recipit nouum characterem, sed character eius secũdũ sanctũ Tho. & dictũ Vigueriũ extenditur: & illa extensio, in his quæ p̃tinent ad corpus Christi mysticum, spectat ad Papam, quæ per solam cõmissionem absq; consecratione fieri potest. Et sic resolutoriè dicit, ꝙ minister determinatus sacramenti confirmationis, & quatuor minorum ordinum iure diuino est Episcopus, uel simplex Sacerdos ex commissione plenitudinem potestatis habentis. Quæ commissio erit mista ex potestate ordinis, & plenitudine potestatis iurisdictionis, quam non habent Episcopi. Eusebius Papa loquitur de ministro ordinario, simplex uerò Sacerdos, sine commissione Papæ nihil faceret, etiam ꝙ attentaret. Scotus uerò ubi supra, adducit aliquot modos respondendi supradictæ obiectioni, & uidetur approbare ultimum, uidelicet, ꝙ à principio non licuit Sacerdoti simplici, Papa tamen potuit quemlibet sacerdotem illius regionis, ex suæ potestatis plenitudine facere Episcopum, quantum ad istum actum, quod tamen nõ sic intelligitur, ꝙ gradus Episcopalis possit diuidi, & una pars sine alia conferri. Nam, aut fecit eos Episcopos, aut nõ, si sic, contulit omnem potestatem ad hunc gradum pertinentem, si non, tunc cõcessit non

sit non

ſit non Epiſcopo ꝙ confirmaret,ut dicit Biel .7.4.q. unica. Sed intelligit Scotus, ꝙ fecit eos uerè Epiſcopos: Tamen quantum ad omnes alios Epiſcopales actus, poteſtatem præcepto reſtrinxit,& hunc ſolum actum confirmandi liberè conceſſit, propter ſcandalum vitandum. Iſta tamen reſponſio non placet Domino Franciſco de Mayronis .7.4. dicenti,ꝙ per literas non datur ordo Epiſcopalis,licet iuriſdictio da ri poſſit. Præfatus tamen Biel. aliter uidetur dicere,uidelicet, ꝙ beatus Gregorius conceſſit,non poteſtatem tradendo,ſed factum tolerando, propter turbationem,& ſcandalũ vitãdũ. Ego uerò,tũ propter auctoritatẽ diui Ber. ſuperius adductã, tum etiam propter ſupradictas rationes, quę ſatis mouent,non auderem dicere, ꝙ tãtus ſanctus,& Doctor,diuus uidelicet Gregorius, pro ſcandalo uitando tacuiſſet ueritatem,& dediſſet auctoritatem ſacerdotibus præfatis confirmandi,ſi ex iure diuino ad ſolos Epiſcopos huiuſmodi actus confirmandi ſpectaret. Cùm utilius ſcandalum naſci permittatur, quàm ueritas relinquatur, extra de regulis iuris. Ante tamen mille centum annos in Carthaginenſi .3.&.4. & Toletano primo, conciliis, poſtea uerò in Anthiſiodoreñ.& Bracharenſi fuit conſtitutum,ut ne quiſquam alius præter Epiſcopum Chriſma conſecrare auderet,quod etiam à Leone Põtifice cautum eſt, dum ad Germaniæ, & Galliæ ſcribit Epiſcopos, epiſtola. 88.

De materia,& forma huius Sacramenti. Caput. XVIIII.

PReſuppono (ut inquit diuus Bonauentura in.7. diſt. 4. circa literam) ꝙ confirmatio eſt ad corroborationem fidei, & euchariſtia ad augmentũ charitatis,quia ibi eſt ſignum confeſſionis fidelis,hic unionis. Similiter ꝙ dicta confirmatio,ſit legis nouæ ſacramentum. Vnde Auguſtinus lib. .2.contra literas Petiliani.c.104. Vocat illud ſacramentum chriſmatis,quod quidẽ, inquit,in genere ſignaculorum ſacroſanctum eſt,ſicut ipſe baptiſmus. In lib. etiam Conciliorum extat epiſtola ſancti Fabiani Papæ,& martyris,quam ſcripſit ad Epiſcopos orientales, in qua teſtatur,ꝙ poſtquam cęnauit Dominus cum diſcipulis, & lauit pedes eorum, chriſma conficere docuit,ſicut,inquit, à ſanctis Apoſtolis, prædeceſſores noſtri acceperunt,nobiſq; reliquerunt. Beatus etiam Cyprianus librum edidit de chriſmate. De hoc ſacramento Melchiades Papa, ſcribens ad Hiſpaniarum Epiſcopos,ait. De his ſuper quibus rogaſtis nos,uos informari,utrum ſit maius ſacramentum, manus impoſitio Epiſcoporum,an Baptiſmus. Dicimus ꝙ utrũq; magnum eſt ſacramentum,quod Chriſtus,ut inquit ſanctus Thomas,in.3. parte.q.72. art. pri. Inſtituit,non exhibendo,ſed promittendo,ſecundum illud Ioan. 16. Si nõ abiero paracletus non ueniet ad uos, ſi autem abiero mittam eum ad uos. Et hoc ideò,quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus ſancti, quæ non erat danda ante Chriſti reſurrectionem,& aſcenſionem, ſecundum illud Ioan. 7. Nondũ erat Spiritus datus,quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et licet Dominus Alexãder de Ales, in.4. parte ſuæ ſummæ.q. 34. mem. primo,dicat. Quòd poſtquam apoſtoli, qui erant baſes Eccleſiæ,& à Domino prælati,& à Spiritu ſancto cõfirmati, defecerunt, inſtitutum fuit hoc ſacramentum Spiritus ſancti inſtinctu, in Concilio Meldenſi,quantum ad formam uerborum,& materiam elementarem, cui etiam Spiritus ſanctus contulit uirtutem ſanctificandi;hæc tamen opinio communiter non tenetur,ſed ſupradicta. Si quæratur,an modo chriſma ſit materia determinata huius ſacramenti. Reſpondet Beatus Gregorius in regiſtro. Presbyteri baptizatos infan-

tes ſignare in frontibus ſacro chriſmate non præſumant. Et hoc non propter aliud, niſi quia chriſma eſt conueniens materia huius ſacramẽti. Et ratio eſt ſecundũ beatum Tho. ubi ſupra ar. 2. quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus ſancti ad robur ſpirituale, quod competit perfectæ ætati. Homo autem cùm ad perfectam ætatem peruenerit, incipit iam cõmunicare actiones ſuas ad alios, antea uerò, quaſi ſingulariter ſibiipſi uiuit. Gratia uerò Spiritus sancti in oleò deſignatur: unde Chri-
E ſtus dicitur eſſe unctus oleo lętitię, propter plenitudinem Spiritus sancti, quam habuit. Et ideò oleum competit materię huius sacramenti. Admiſcetur autem balſamum propter fragrantiam odoris, quę redundat ad alios, de qua. 2. cor. 2. Chriſti bonus odor ſumus Deo. Et licet multa alia ſint odorifera, pcipuè tamen accipitur balſamum, eò ꝙ pręcipuũ odorẽ, & incorruptionẽ pręſtat: de quo Eccleſiaſtici. 24. Quaſi balſamum nõ miſtum odor meus. Vnde Scotus in fine queſtionis primæ diſt. .7.4. inquit, ꝙ Balſamo corpora mortuorum condiuntur, ne putrefiant, ideò ſignificat incorruptionem. Per illam ergo materiam ſcilicet chriſma confectum ex oleo & balſamo, ſignificatur, ꝙ confirmatus debet habere munditiam, charitatem, & bonam famam: cùm ſine iſtis non ſit multum utilis cõfirmatio fidei chriſtianę, hæc ille. Rabanus de naturis rerum lib. 18. c. 6. inquit. Balſamum in chriſmatis confectione liquori oliuę admiſceri, ac Pontificali solet benedictione conſecrari: quatenus fide-
F les omnes impoſitione manus ſacerdotalis, qua Spiritus ſãctus accipitur, hac unctione ſignentur. Subdit tamen beatus Tho. ubi supra. Quòd Chriſtus ex poteſtate excellentię, quam habet in sacramẽtis, contulit Apoſtolis rem huius ſacramenti, ideſt plenitudinem Spiritus ſancti, ſine ſacramento, eò quòd ipſi primitias Spiritus ſãcti acceperunt, ſicut dicitur ad Rom. 8. Nihilominus tamen aliquid cõforme chriſmati exhibitum fuit Apoſtolis ſenſibiliter in collatione Spiritus ſancti. Quòd enim ſenſibiliter Spiritus sanctus ſuper eos deſcenderit in ſpecie ignis, ad eandem ſignificationem refertur, ad quam oleum, niſi ꝙ ignis habet uim actiuam, oleum autem paſſiuam, inquantum eſt materia, & fomentum ignis, quod ſatis conueniebat, cùm per Apoſtolos gratia Spiritus ſancti eſſet ad alios deriuãda. Super Apoſtolos quoq; Spiritus ſanctus deſcendit in figura linguę: quod ad idem ſignificãdum refertur, ad quod balſamum: niſi ꝙ lingua per locutionem eſt communicatiua ad alterum, Balſamum uerò per odorem: quia, uidelicet Apoſtoli replebantur Spiritu sancto, ut fidei doctores, alii uerò fideles, ut operatores eorum, quę pertinent ad ędificationem fidelium. Similiter etiam ad impoſitionem manus Apoſtolorum, & eorum prędicationem deſcendebat Spiritus sanctus super fideles, in uiſibilibus ſignis, quemadmodùm à principio deſcenderat super eoſdem Apoſtolos. Vnde beatus Petrus act. xi. inquit. Cùm cœpiſſem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, ſicut & in nos ab initio. Et ideo nõ erat neceſſaria senſibilis materia sacramẽtalis, ubi senſibilia ſigna miraculoſè exhibebãtur diuinitus. Vtebantur tamen Apoſtoli communiter chriſmate in exhibitione ſacramenti, quando huiuſmodi uiſibilia ſigna non apparebant. Vnde beatus Dionyſius. c. 4. Eccleſia. hierar. ait. Eſt quędam perfectiua operatio, quam Duces noſtri (ideſt Apoſtoli) chriſmatis hoſtiam nominant. Hęc etiam for-
G ma, uidelicet Conſigno te ſigno crucis & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, conuenit huic ſacramẽto, ſecundum pręfatum Dominum Alexandrum, ubi ſupra mem. 2. ar. 2. Et ratio eſt ſecundum eundem, quia hoc ſacramentum eſt ad conferendum robur chriſtiano, & ad confitendum uiriliter fidem Chriſti coram inimicis eiuſdem: ad quam confeſſionem tria ſunt neceſ-

ſaria

ſaria,quæ miniſtrant robur confitenti. Primum eſt notitia incommutabilis ueritatis: quæ tenet rationem in rectitudine,ne declinet à ueritate per deuium erroris, quod exprimitur, cùm dicitur,in nomine Patris, & Filij,& Spiritus ſancti. Secundũ eſt memoria mortis Saluatoris,in qua ipſe per crucem de noſtræ ſalutis aduerſariis, triumphauit,ad Col. 2. quæ excitat ad inſurgendum contra hoſtes fidei, quod exprimitur,cùm dicitur,ſigno crucis. Vltimum eſt unctio ſpiritualis, quæ uirtutẽ miniſtrat ad pugnandum,ut quaſi fortis,& inuincibilis Athleta,pro Chriſti fide dimicet confirmãdus, & hoc per acceſſum,& conſtantiam uoluntatis, quod exprimitur, cùm dicitur, Chriſmate ſalutis. Ad hæc dico ſecundum Caetanũ ſup. q.72.3.partis ſancti Tho. ꝙ chriſma,non eſt ita materia neceſſaria ſacramenti confirmationis ſicut aqua baptiſmi,quoniam ſine balſamo confirmatio tradita ualet,ſine aqua verò non ualet baptiſmus. Et de hoc ſecundum eum extat textus clarus, extra de ſacramentis non iterandis .c. Paſtoralis, ubi queritur,ſi confirmationis ſacramentum, in eo debeat reiterari,qui per errorẽ fuit,non chriſmate,ſed oleo delinitus, & reſpondet,ꝙ non eſt aliquid iterandum,ſed cautè ſupplendum,quod incautè fuerat pręter miſſum. Ex quo apparet ſacramentũ confirmationis quò ad ſubſtantialia fuiſſe cõpletum ſine balſamo,fuiſſet ſiquidem alioqui reiterandum,ſine balſamo collatum. Vnde intelligimus chriſma eſſe regularem materiam confirmationis de neceſſitate ꝓcepti,& non de neceſſitate ſacramenti. Accedit ad hæc,ꝙ chriſmatis nomen,quod ſecundum Diony. Apoſtoli impoſuerunt huic ſacramento, non ſignificat balſamũ, ſed unctionem, cui oleum ſufficit,hæc ille. H

Hoc cõfirmationis Sacramẽtum imprimit characterem, ꝓſupponit baptiſmũ, & gratiam gratum facientem confert. Caput. XX.

QVO ad primum dicit diuus Tho. in. 3. parte.q.72.ar. 5. ꝙ ſicut baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio in uitam chriſtianam, ita confirmatio eſt quoddam ſpirituale augmentum, promouens hominẽ in ſpiritualem ætatem perfectam. Vnde ſicut in uita corporali, alia eſt actio hominis ſtatim nati,& alia cùm ad perfectam ætatem peruenit, ita per ſacramentũ confirmationis datur homini ſpiritualis poteſtas ad quaſdam alias actiones ſacras, ꝑter illas ad quas datur ei poteſtas in baptiſmo. Nam in baptiſmo accipit homo poteſtatem ad ea agenda,quæ ad propriam pertinent ſalutem, ſed in confirmatione accipit homo poteſtatem ad agendum ea, quæ cõcernunt pugnam ſpiritualem cõtra hoſtes fidei,ut patet in exemplo Apoſtolorum,qui antequàm plenitudinem Spiritus ſancti acciperent,erant in cęnaculo perſeuerantes in oratione: poſt uerò acceptum in die Pentecoſtes Spiritum ſanctum,egreſſi,non uerebantur publicè fidem fateri coràm inimicis crucis Chriſti,& tyrannis. Manifeſtũm eſt etiam ꝙ in confirmatione imprimitur character,ſicut & in quolibet alio ſacramento, quod nõ iteratur, ut tenent omnes Theologi, & decretũ Eugenii quarti pro doctrina Armenorum. Dominus autem Franciſcus Mayro,ubi ſupra, inquit, ꝙ character eſt ſignum quoddam ſpirituale in anima noſtra ad ornatum ordinatum. Proprietates verò characteris ſecundum eundem ſunt quatuor. Eſt enim ſignum repręſentatiuum illius,ad cuius inuocationem imprimitur,quæ eſt beata trinitas unus Deus. Eſt ſignũ rememoratiuum ad reducendum ad memoriam actus pręteritos. Eſt ſignũ aſſimilatiuum: cùm homines eiuſdem exercitus habeant ſignum conforme. Eſt poſtremò A B

ſignum diſtinctiuum, cum diſtinguat nos ab aliis, qui non ſunt eiuſdem religionis. Et licet ſupernaturaliter imprimatur, naturaliter tamen ſignificat illud, cuius eſt ſignum, nec anima coniuncta corpori poteſt tale ſupernaturale donum
C in ſeipſa cognoſcere. Anima tamen ſeparata, ſi intuitiuè cognoſcere poſſit animam noſtram, poteſt conſequenter cognoſcere omnia, quæ in ea ſunt, & multò magis angeli, ſiue boni, ſiue mali, ex cuius cognitione, Spiritus (ſecundum eundem Doctorem) poſſet uenire diſcurſiuè in cognitionem trinitatis, cum ipſam ratione imaginis naturaliter repræſentet. Impoſſibile eſt enim cognoſcere Cęſaris imaginem, ut imago illius eſt, quin cognoſcat Cęſarem. Tria igitur ſacramenta ſunt quæ non iterantur, ut baptiſmus, confirmatio, & ordo: & iſta tria imprimunt characteres, qui non ſunt eiuſdem ſpeciei: cum ad aliquid se extẽdat unus, ſcilicet baptiſmalis, ad quod non ſe extendit alius, scilicet sacerdotalis, sunt enim ſicut species intelligibiles in anima. Ex natura tamen eorũ non eſt ordo eſſentialis inter iſtos characteres, ſed ex inſtitutione diuina, qualis eſt inter characterem baptiſmi, & confir-
D mationis. Ad ponendum eoſdem characteres, non modo hãbemus auctoritatem omnium Theologorum modernorum, ſed & ſanctorum, & p̃cipuè characterẽ baptiſmalem. Vnde beatus Dionyſius de eccleſiaſtica hier. c. 2. dicit, Epiſcopus baptizans confert ſacramentum & ſignum: per ſignum intelligens characterem. Damaſce. quoque in. 4. c. primo inquit. In sacramento baptiſmatis datur gratia & ſignum. Auguſtinus etiam de baptiſmo contra donatiſtas lib. 6. ait. Quando aliquis reducitur foris, recipit Dominicum characterẽ. Et paulo poſt, ab hęreticis baptiſmum recipiens, à lupo characterem recipit. Innocẽtius quoque extra de baptiſmo, & eius effectu .c. Maiores, affirmat, ꝙ fictus recipit characterem. Character uerò
E ponitur ad ornandum, ſicut cętera dona. Nec facit ad ſubſtantiam actus: ſed ſicut homini dantur arma ad defendendum, & deferendum ſignum, & diſtinguendum, ita & character ex inſtitutione diuina, vt dicit ſupradictus Doctor. Character eſt indelebilis, ſed non ſimpliciter, poteſt enim per illum annihilari de potentia abſoluta, per quem creatur & animæ infunditur, de potentia tamen ordinata non annihilatur, sed remanet etiam in inferno ad damnatorum contumeliã. Dico ultra ꝙ character non eſt totalis cauſa non iterationis, sed uirtus sacramentorum, cùm ſint ſufficienter efficacia ad ſuum effectum in vno actu. Character etiam propter auctoritatem Eccleſię eſt forma realis, & abſoluta, quia eſt principium aſſimilatiuum, diſtinctiuum, & repræſentatiuum: quę tria conueniunt tantum formæ reali & abſolutæ: & poſſet poni in prima ſpecie qualitatis. Quòd autẽ character confirmationis, pręſupponat characterem baptiſmalem, affirmat Rabanus in libro de inſtitutione clericorum dicens. Nouiſſimè à ſummo Sacerdote per impoſitionem manus para-
F cletus traditur baptizato, ut roboretur per Spiritum sanctum ad intrepidè confitẽdum fidem Chriſti. Dicit enim ſanctus Tho. ubi ſupra ar. 6. Quod ſi aliquis non baptizatus cõfirmaretur, nihil reciperet: sed oporteret eum iterato confirmari poſt baptiſmum. Vnde ſicut nullus poteſt promoueri ad ætatem perfectam, niſi primò fuerit natus, ita nullus poteſt ſacramentum confirmationis accipere, niſi prius fuerit baptizatus. Quòd autem hoc ſacramentum conferat gratiam gratum facientẽ, patet per Melchiadem Papam dicentem, Spiritus sanctus in fonte baptiſmi plenitudinem tribuit ad innocentiam. In confimatione augumentum pręſtat ad gratiã. Ideo concludit diuus Tho. ubi ſupra ar. 7. Quòd in hoc ſacramento datur Spiritus ad robur, ſicut Apoſtolis datus eſt in die Pentecoſtes act. 2. & dabatur baptizatis per impoſiti onem

per impositionem manuum Apostolorum, Act. 8. Datio autem Spiritus sancti, non est sine gratia gratumfaciente. Quia ergo hoc sacramentum auget gratiam, ideo non debet dari, nisi per pœnitentiam reparatis. Vnde in Aurelianen. concilio declaratum fuit, vt ieiuni ad confirmationem veniant, & moneantur, quòd prius confiteantur Sacerdoti peccata sua, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere, quia tunc virtus talis sacramēti in adultis prædispositis addit ad gratiam baptismalem tres effectus, quorum primus est character, secundus robur, & firmitas ad pugnandum contra inimicos, tertius est deletio alicuius partis pœnę peccatorum, post baptismum commissorum: & vltra istos effectus auget gratiam baptismalem. Sed quia isti effectus non sunt eiusdem speciei cum aliis effectibus gratiæ baptismalis, ideo dicitur alia gratia sacramentalis.

G H

Sacramentū hoc non est simpliciter necessarium, & est conferendum in fronte, confirmandus etiā ab alio teneri debet, nec aliqua irregularitas in iure incurritur propter eius iterationem. Cap. XXI.

AD primam partem respondet Scotus 7. dist. 4. q. 2. dicendo, quòd hoc sacramentum non est simpliciter necessarium ad salutem. vnde Mar. vlt. dicitur, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. & de consecr. dist. 5. c. Spiritus, habetur, quòd baptizatus per solum baptismum saluatur. Est tamen necessarium adulto, sic quòd non contemnat, sicut habetur ext. de sententia excommunicationis, vbi glo. inquit, Quòd non est plenus christianus, qui contemnit. & quando dicitur vbi supra de consecra. dist. 5. Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum post baptismum Spiritum sanctū suscipere debent, ut pleni christiani inueniantur. Respondet Scotus, quòd loquitur de adulto, qui debet suscipere, idest non contemnere, & pro tempore congruo recipere in effectu. Iudicaretur enim ibi contemptus, si omnimoda oportunitate oblata non susciperetur. Peccarent enim mortaliter qui ex contemptu expresso, vel interpretato, omitterent Spiritus sancti plenitudinem ad firmiter, & publicè confitendum fidem: cùm nō sufficiat interius credere, sed oportet etiam fidem exterius protestari, iuxta illud ad Rom. 10. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, à qua confessione propter verecundiam impediri possunt: cōtra quam ordinata fuit confirmatio. Hoc sacramentum non solùm potest dari viris adultis, sed & mulieribus, ac paruulis. Vnde Act. 2. dicitur, quòd Spiritus sanctus adueniens repleuit totam domum, vbi erant viri, mulieres, & paruuli: vt colligitur ex primo c. dicti libri. Et quanuis in mundanis agonibus, vt inquit Chryso. in homil. de Machabœis, Aetatis forma, generisq; dignitas requiratur, ideo seruis, mulieribus, ac pueris denegātur. In cœlestibus tamen omni personæ, ætati, sexui, indiscreta facultate, stadium patet. Multi etiam in puerili ætate propter robur Spiritus sancti vsque ad sanguinem fortiter pugnauerunt pro Christo. & pueri confirmati decedentes, maiorem gloriam consequuntur, sicut & hic maiorem gratiam. Morituris etiam hoc sacramentum dandum est, non quidem propter periculum vitæ præsentis, sed vt in resurrectione perfecti appareant: secundum illud ad Ephe. 4. Donec occurramus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Est etiam conueniens, respondendo ad tertiam partem tituli, vt confirmandus habeat tenentem vel leuantèm. Quia si aliquis de nouo natus indiget instructorē in his quæ pertinent

A B C

D ad conſeruationem vitæ: quanto magis illi qui aſſumuntur ad pugnandum, eruditoribus indigent, à quibus inſtruantur de his quæ pertinent ad modum certaminis? Vnde in.c.ſi quis 30.q.4.dicit. Si quis ex vno coniugio, filium aut filiam alterius, de ſacro fonte ſuſceperit, aut ad chriſma tenuerit, ambo & vir, & vxor compatres exiſtunt parẽtibus infantis, quia vir, & mulier caro vna effecti ſunt. Et quia qui erudire habet alium, oportet eum eſſe eruditum; ideó non debet quis, alium tenere in confirmatione, niſi ſit ipſe confirmatus: quia licet per baptiſmum factus ſit membrum eccleſiæ, nondum tamen eſt aſcriptus militiæ chriſtianæ: & ideò Epiſcopo tanq̃ duci exercitus per alium militiæ aſcriptum exhiberi debet. Nec refert, an tenẽs ſit maſculus, vel fœmina: cum ſcriptum ſit ad Col. 3. In Chriſto Ieſu, neq; maſculus, neq; E fœmina. Quo ad ſecundum in titulo huius capitis poſitum, an ſcilicet ſit in fronte hoc ſacramentum conferendum, Rabanus in lib. de inſtitutione clericorum, reſpõdet. Signatur baptizatus in ſummitate capitis per ſacerdotem, per Pontificem verò in fronte. Sanctus Tho. vbi ſupra ar. 9. Aſſignat duplicem, quo ad hoc, congruentiam. Primam, quia inſignitur chriſmãdus ſigno crucis, ſicut miles ſigno Ducis. Signum autem debet eſſe euidens, & manifeſtum. Inter omnia autem corporis loca frons eſt notoria, q̃ quaſi nunq̃ obtegitur. Ideò linitur confirmandus chriſmate in fronte, vt in manifeſto cõfiteatur ſe eſſe chriſtianum: ſicut, & Apoſtoli poſt acceptam Spiritus ſancti plenitudinem, ſe manifeſtarũt, qui prius in cœnaculo latebãt. Secundam, quia aliquis impeditur à libera nominis Chriſti cõfeſſione propter duo, videlicet, aut propter timorem, aut propter verecundiam: vtriuſq; ſignum maximè manifeſtatur in fronte, tum propter propinquitatem imaginationis, tum etiam quia ſpiritus à corde directè ad frontem aſcendunt. Vnde verecundati, erubeſcunt, ti- F mentes verò palleſcunt. 4. Ethi. Et ideò in fronte ſignantur chriſmate, vt neq; ob timorem, neq; ob erubeſcentiam, nomen Chriſti palàm confiteri pertimeſcant. Ad vltimum quod tangitur in titulo huius capitis. Qua ſcilicet pœna plectuntur hoc iterantes ſacramentum: Reſpondet Sco. vbi ſupra.q. 5. ꝙ vniuerſaliter nulla pœna canonica, quæ non eſt inflicta à Papa condente ius incurritur eo ipſo. Nec propter argumenta exponentium Canonem, ſiue à ſimili, ſiue à cõtrario ſenſu, eſt aliquis tali pœna plectendus. Poſſunt enim exponere ius conditum, non tamen condere nouũ per ſuas expoſitiones. Vnde Innocentius, qui tamen fuit Papa, cum magnum opus compoſuiſſet exponendo ius canonicum, & ſciſcitatus fuiſſet, quale robur vellet il- G lud opus habere, dixit quòd nolebat ipſum eſſe authenticum, ſed tantũmodo magiſtrale. Cùm ergo non inueniatur in iure canonico expreſſè pœna irregularitatis inflicta pro iteratione confirmationis, ſequitur quòd non incurratur: præcipuè cum conſtitutiones pœnales ſint reſtringendæ, non ampliandæ. Si enim voluiſſet legislator pœnam talẽ infligere pro iteratione confirmationis, ſicut pro iteratione baptiſmi, expreſſiſſet hic, ſicut ibi. Confirmatur etiam hoc per.c.Illud, de conſecra. diſt. 5. vbi nulla pœna iniungitur Epiſcopo iterum confirmanti, igitur nec ſuſcipienti: niſi quòd ſoli Deo ſub habitu regulari, vel clericali ipſum religioſiſſimè famulari decretum eſt: vbi magis innuit oppoſitum videlicet exercitium officij clericalis: nam in executione ordinum, & p̃cipuè in conſecratione Euchariſtię, clericus Deo ſuo religioſiſſimè famulatur, cui ſit gloria in ſecula ſeculorum.

De Maximo omnium Sacramentorum, videlicet Euchariſtia. Caput. XXII.

EVcharistia, secundum nominis etymologiam, idem est, quod bona gratia, & cōuenit rei huius Sacramēti: cū sub speciebus panis, & vini consecratis, contineatur realiter, & verè Christus dominus noster, qui est auctor gratię. Cū gratia, & veritas per ipsum facta sit. Ioan. pri. Dignè enim se recipientibus confert gratiam, aut gratię augmētum. Eucharistia igitur est species panis, vel vini, corpus Christi, & sanguinem, virtute Sacerdotalis cōsecrationis, verè, & realiter continens, vt inquit Biel. 8. dist. 4. Per speciem intelligēs accidentia sensibilia, vt colorem, saporem, odorem, humorem, calorem, pondus, &c. Additur panis, & vini: quia sub eis ante consecrationem fuit substantia panis, & vini. Sacramentum etiam Eucharistię, non est actio transiens, sicut & cętera sacramēta, sed permanens, cùm illa accidentia panis, & vini post cōsecrationem remaneāt. Consecratio etiam ipsa, non est Eucharistia, cùm transeat, nec contineat realiter Christum: sed est via ad ipsam. Per ipsam. n. consecrationem corpus Christi, & sanguis incipit esse sub illis speciebus: vnde dicitur in supradicta definitione, virtute sacerdotalis consecrationis. Additur postremò, verè & realiter continens corpus, & sanguinem Christi: in quibus includitur, materia, forma, & intentio requisitę ad esse, vel fieri huiusmodi sacramenti: nam quicquid horum deficeret, non esset ibi corpus, & sanguis. Corpus. n. Christi verum est sacramentum, & res: sacramentum, respectu corporis Christi mystici: res verò, respectu speciei panis. Dicitur etiam panis vel vini disiunctim: quia tam species panis, sine speciebus vini: q̃ species vini, sine speciebus panis, sunt Eucharistia, quia vtrūq; continet totum Christum. Omnis etiā deuotio populi Christiani (per Sco. octaua dist. 4.) ferè est in ordine ad hoc sacramentum: cùm propter hoc, populus deuotius audiat missam, cōfiteatur &c. Excedit enim alia sacramenta, In significando, In significato, In continendo, Et continēdi modo. Primò in significādo, quia certius significat alijs sacramentis: alia. n. significant quantum est ex se: quandoq; tamen non habent effectum, propter indispositionem suscipientis, effectum enim non habent, nisi in suscipiente. Eucharistia autē nunq̃ caret suo effectu, videlicet pñtia corporis Christi. Non enim propter malitiā conficientis, vel recipientis impediri potest, cùm suum effectum habeat, non solùm in suscipiente, sed extra in speciebus illis in pixide reseruatis. In significato quoq; excedit alia sacramenta: quia illa significant gratiam accidentalem, & creatā. Hoc verò significat gratiam substantialem, increatam, & gratię cęterorum sacramentorum creatricem, scilicet Christum fontem gratiarum. In continendo etiam, excedit cętera: quia alia non continent id, quod significant, cùm gratia formaliter nō sit in alijs sacramētis, nisi vt inquit Beatus Thomas in 3. parte. q. 62. art. 3. in signo, vel in causa, aut secundum esse fluens, vel incompletum: sed in suscipientibus illa. Istud autem verè, realiter, & in esse completo continet in se gratiam substantialem, quam significat. In mō similiter continendi, est alijs dignius: quia cętera sacramenta non continent gratiam, nisi in vsu, sicut nec sunt nisi in vsu. Istud autem cōtinet, permanenter, etiam ante vsum. Significant igitur istę species effectum gratuitum duplicē, videlicet gratiam substantialem, scilicet Christum, & accidentalem, cùm conferat gratiam, aut eius augmentum dignè suscipienti. Hoc etiam sacramentum dicitur sacrificium, & hostia: cum sit simpliciter institutum in memoriam illius summi sacrificij in Cruce pro nobis oblati, per quod iterū filius patri offertur, & sacrificij fructus suscipienti applicatur. Dicitur etiam sacramentum sacramentorum, & hostiarū hostia. Nam cum tria sint quibus Deus ritè colitur Fides, Spes, Charitas, Baptismus

G fidei (ab eo.n.fideles appellamur) Confirmatio ſpei,cùm per illam erigatur ſpes noſtra,tutore nobis dato Spiritu ſancto.Euchariſtia verò, ſacramẽtum eſt Charitatis: in eo.n. recolimus quāta fuerit charitas Dei, & domini noſtri Ieſu Chriſti erga nos, qui dilectam animam ſuam dedit pro nobis. Quare quantò eſt excellentior chari-
H tas q̃ fides, & ſpes,tantò præſtat hoc ſacramentum alijs omnibus. Hoc etiam ſacramentum eſt vnum perfectione, & integritate: cùm ordinetur ad ſpiritualem refectionem, quæ conformatur corporali, ad quam duo ſunt neceſſaria, ſcilicet cibus,q. eſt alimentum, & potus. Ita & ad integritatem huius ſacramenti duo concurrunt, videlicet ſpiritualis cibus, & ſpiritualis potus, ſecundum illud Ioannis.6. Caro mea verè eſt cibus,& ſanguis meus verè eſt potus. Ideo Apoſtolus pri. cor. x. inq̄t, Vnus panis,& vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus. Ex quibus patet,quòd cùm euchariſtia ſit ſacramentum eccleſiaſticæ vnitatis,erit vnum & non plura.

De huius Sanctiſſimi Sacramenti diuerſis appellationibus. Cap. XXIII.

A ILLVD itaq; ſcire oportet, quòd cùm diuerſæ ſint res, quarum ꝑ hoc ſacramentum admonemur,diuerſæ ſunt etiam illius appellationes.Nam quorum admonemur, partim p̃ñtia, partim futura, & partim pręterita ſunt. Admonemur p̃ñtis vnitatis, quam hoc sacramentum efficit, atq; ita vocaẽ Synaxis græcè, latinè cõmunio: quòd per illud, ſicut à Damaſceno lib. 4. c. xiiij. traditũ eſt, Xp̃o cõmunicamus,fructus paſſionis,& mortis eius participes efficimur, & ſicut cũ illo, ita ipſi inter nos vnũ reddimur, vt ſimus omnes vnũ corpus, ſub vno capite Chriſto,iuxta illud Beati Pauli ſuperius allegatum,pri.Cor.x.Vnum
B corpus,vnus panis multi ſumus,qui de vno pane participamus. Admonemur etiam eius,quod futurum eſt, quòd ſicut in hoc ſacramento, Chriſto coniungimur, & eo fruimur,non in ſua, ſed in panis,& vini ſpecie,ita poſtq̃ ex huius vitæ diuerſorio in cœleſtem illam patriam,ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per ſpeculum, & in ænigmate, ſed facie ad faciem videbimus eum ſicuti eſt. Atq; illius aſpectu ſatiabimur, iuxta illud, Pſal. LX. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Hac ratione vocatur Viaticum, quòd viam nobis præbeat eò perueniendi, quãdoquidẽ in ſe continet eum, qui via noſtra eſt,Dominũ Ieſum Chriſtum, qui etiã eſt oſtium illud, per quod ad cœleſtem illam gloriam ingreſſus nobis patet. Admonemur po-
C ſtremò illius, cuius admonebamur primò, præteritę ſcilicet Chriſti paſſionis, quæ fuit gratiſſimum Deo ſacrificium, quo nos, ille Deo patri ſuo reconciliauit: pro peccatis noſtris morte ſua ſatisfecit, ac non modò remiſſionem peccatorum noſtrorum nobis meruit, verùm etiam dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum. Ad Coloſ. pri. qui in filios eius, & hæredes adoptaremur. Atq; hac ratione vocatur hoc ſacramentum Sacrificium. Sic. n. à beato Cypriano lib.2.Epiſtola 3. dictum eſt. Paſſio Chriſti eſt ſacrificium, quod offerimus, Vocatur etiam, vt dictum eſt ſupra,Euchariſtia, hoc eſt gratiarum actio, eò quòd in hoc ſacrificio grata quadam recordatione proſequimur, cùm alia omnia,tum præſertim immenſum illud redemptionis no-
D ſtræ beneficium. Vt autem intelligi poſſit, qua ratione ſacrificium vocetur, breuius quo ad potero enarrabo. Iuge. n. ſacrificium illud,quod nouiſſimis temporibus per antichriſtum ſublatum iri, Daniel.c.8.prædixit,quid aliud intelligi rectè poteſt, q̃ iſtud corporis Chriſti, & ſanguinis ſub ſpeciebus panis, & vini ſacrificium? Quod

vſq;

vſq; ad conſummationem ſeculi duraturum eſſe dubitandum non eſt. Quamobrem cũ Chryſoſtomo homil. 17. in Epiſtola ad Hebræos, vnam hanc eſſe dicimus hoſtiã cũ illa, quæ in cruce peracta eſt, vnum ſacrificium, & non aliud; niſi quod offerendi modus non eſt idem. Ibi facta eſt oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationẽ. Illa fuit immolatio ſanguinea, hæc verò eſt incruenta, ſic.n. appellatur non modò à Gregorio Nazianzeno in libris carminum, & Cyrillo in interpretatione anathematiſmi.x.verùm etiam à patribus in concilio Epheſino congregatis. Vnde Auguſtinus dicit, non ne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo? & tamen in ſacramento nõ ſolum per omnes Paſchæ ſolẽnitates, ſed omni die populus immolat, Epiſtola 23.

Sacrificiũ hoc Euchariſtiæ fuit figuratũ in oblatione Melchiſedech. Cap. XXIIII.

BEatus Hieronymus in.c. xxvij. ſuper Matthęum, inquit, poſtq̃ typicum paſcha fuerat impletum, & agni carnes Chriſtus cũ Apoſtolis comederat, aſſumpſit panem, qui confortat cor hominis: & ad verum paſchæ transgreditur ſacramentũ: vt qũo in præfiguratione eius Melchiſedech A ſummi Dei ſacerdos panem, & vinum offerẽs fecerat, ipſe quoq; veritatem ſui corporis, & ſanguinis repręſentaret. Auguſtinus idem teſtatur. 16. de ciuit. Dei.c.xxij. cũ ait, Tunc benedictus eſt à Melchiſedech, qui erat ſacerdos Dei excelſi, de quo in epiſtola ad Hebræos multa, & magna conſcripta ſunt. Ibi quippè primum apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur toto orbe terrarum, impleturq; illud, quod longè poſt hoc factum, per Prophetam dicit̃ ad Chriſtum, Tu es ſacerdos in B æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, nõ ſcilicet ſecundum ordinẽ Aaron: q ordo fuerat auferendus, illuceſcentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Epiphanius lib.2. contra hæreſes, hæreſi. 55. inquit, Viſum eſt, vt in ſacerdotio veteri, ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, ſed ad id, quod ante Leui, & Aaron fuit ſecundum ordinem Melchiſedech ſacerdotium, transferatur: quod ſanè nunc in Eccleſia viget. Idem dicit Chryſoſtomus oratione.4. contra Iudæos. Et Ioannes Damaſcenus lib. 4. c. 4. inquit, Pane, & vino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cęde alienigenarum reuertentem, qui erat ſacerdos Dei altiſſimi. Illa menſa hãc myſticam præfigurauit menſam: ſacerdos ille Chriſti veri ſacerdotis figuram præſeferebat, & imaginem. Tu es, inquit, ſacerdos in æternum &c. Arnobius in pſal. 109. C ante mille trecẽtos annos explicans illum locum, Tu es ſacerdos in æternum, ita de Chriſto loquitur. Hic qui per myſterium panis, & vini ſacerdos factus eſt in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech; panem, & vinum ſolus obtulit in ſacerdotibus, dum Abraham victor reuerteretur de prælio. Cyprianus de cœna Domini, Significata, inquit, olim à tempore Melchiſedech prodeunt ſacramenta, & filijs Abrahæ, D facientibus opera eius, ſummus ſacerdos panem profert & vinum, hoc eſt, inquiens, corpus meum. Et Rubertus lib.5.de trinitate.c.12. At verò Chriſtus rex ſalem, ideſt pacis, rex inq̃, idemq; põtifex maximus, illorum talium hominum diebus natus, ſacerdotio ſuo functus eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, protulit.n. panem, & vinum dicens. Hoc eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus, & ſic obtulit ſemetipſum pro fideli Abraham verum ſacramentum. Nonnulli tamen hæretici fuerunt, qui ſacramentum hoc corporis, & ſanguinis, quod in Eccleſia celebratur, ſoli patri immo- E landum exiſtimarunt: quorum ſententiam ad Monimum ſcribens Fulgentius lib.2. grauiter confutauit. Sacrificium, itaq; quod à Chriſtianis, ſacris altaribus admouetur, non

tur, non ſolum Deo patri, ſed etiam filio cōmuni deuotione, offertur. Hoc.n.Eccleſię ſacrificium, quoniam ſic asſidua ſui repręſentatione memoriam innouat, fidem auget, ſpem roborat, charitatem confirmat, non ſuperfluum, ſed valde neceſſarium eſt. Vnde Petrus Abbas Cluniacēſis vir doctrina, & ſanctitate pręclarus, loquens de ſacrificio in cruce peracto. Hoc eſt, inquit, noſtrum ſacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui teſtamenti, hoc noui populi, holocauſtum: quod tunc ſemel in cruce à Dei, & hominis filio, Deo oblatum eſt: & quod ſemper in altari ab ipſius populo offerendum, ab eodem præceptum, & inſtitutum eſt: non.n. aliud tūc oblatum, aliud nunc offertur, ſed quod, vt dictum eſt, ſemel Chriſtus obtulit, hoc ſemper Eccleſiæ ſuæ reliquit, in vltima cœna, Matt.26.offerendum. Accepit.n.panē, gratias egit, fregit, deditq; diſcipulis ſuis dicens, Accipite, & māducate ex hoc omnes, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem.

Sacrificia legis veteris quō ordinabātur ad hoc altaris ſacrificiū. Cap. XXV.

A PRO quo notandum, ſecundum beatum Auguſtinū 10.de ciui.Dei.c.4. Quòd ſacrificium eſt cultus, ſiue honor ſoli Deo exhibendus. Per ſacrificium igitur intelligunt doctores theologi omnem oblationem, ſiue omne id, quod Deo offertur in recognitionem ſupremi dominii: vel ad impetrandam miſericordiam, & veniam peccatorum, & gratiam acquirendam, aut ad auertendam iram, vltionem, atque vindictam, ſiue ad reddendas gratias de acceptis beneficiis: & ſic peccatorum contritio dicitur ſacrificium interius, iuxta illud
B pſal.50. Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus. Nec ipſe offerendi actus dicitur ſacrificium, ſed id quod Deo offertur in recognitionem ſupremi dominii, quæ vel eſt interior, vel exterior. Recognitio interior eodem modo fiebat in antiqua lege, quo nunc fit in noua: antiqui enim patres cor habebant contritum, & humiliatum, laudabantq; Deum interius, & ei gratias agebant, ſicut & nos qui ſumus in lege noua. Recognitio verò ſupremi dominii exterior, alia erat in lege Moyſi, & alia eſt in lege gratiæ, & ſic aliud, & aliud ſacrificium erat exterius in eiſdem legibus. In antiqua enim lege aliquando offerebatur ſacrificium de inanimatis, vt de pane, ſimila, & thure, quod fiebat in laudem, & gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, & vocabatur oblatio ſine addito: licet communi nomine omnia ſacrificia,
C oblationes vocarentur. Quandoque fiebant ſacrificia de animatis, quæ occidebantur, & quorum ſanguis effundebatur, & dicebantur victima, quæ ad triplicem ordinabatur finem: aliquando in expiationem, & ſatisfactionem pro peccato, aliquando pro pœnis debitis pro ipſis peccatis, & vocabatur ſacrificium expiatiuum, & hoſtia pro peccato. Aliquando autem fiebat ad placandum Deum, & dicebatur holocauſtum, ſiue victima holocauſti: & totum fiebat ad cultum Dei. Quandoque autem exhibebatur in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, & vocabatur ſacrificium pacificum. Et cum omnia illa ſacrificia ordinarentur ad ſacrificium Chriſti (qui verè continetur in hoc ſacramento) tanquam ad finem, eò quòd eius ſacrificium, & oblatio eminentius continet omnes effectus præteritorum ſacrificiorum, ſequitur quòd in ſacris literis hoc ſacramentum ratione contenti nominatur nominibus prædictorum ſacrificiorum. Primo enim dicitur oblatio ad Ephe.5. qui
D dilexit nos, & tradidit ſemetipſum oblationem pro nobis Deo, & in c. Tribus, de conſecra.diſt.2. Secundo dicitur victima holocauſti in odorem ſuauiſsimum domino, quia

no, quia Christus ad placandum Deum, & reconciliandum nos illi, se obtulit in ara crucis, ideo dicitur holocaustum, siue sacrificium reconciliatiuum: de quo ad Rom. 5. Cùm inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filii eius. Et ad Eph. 5. Tradidit semetipsum oblationem, & hostiam in odorem suauitatis, scilicet ad placandum Deum. Tertio hoc sacrificium dicitur expiatiuum, siue sacrificium, vel hostia pro peccato, eò quòd expiet, & mundet peccata, & satisfaciat pro pœnis eorum. Vnde Paulus ad Hebr. 9. Si enim sanguis hircorum, aut vitulorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quantò magis sanguis Christi, qui se ipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis? & ad Col. 2. Donans vobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat, E
chirographum decreti, & tulit ipsum de medio, affigens illud cruci. Chirographũ decreti secundum glo. tulit, cum nobis delicta condonauit. Decretum dicitur sententia Dei, respectu necessitatis mortis: chirographum verò erat reatus peccati Adæ in totum genus humanum: si enim Christus emundauit conscientias nostras à peccatis, & satisfecit pro eis, & in hoc altaris sacrificio offertur Deo patri, consequens est, quòd hoc sacramentum, quod ipsum continet, & eum tanquam in cruce repræsentat, expiet conscientias nostras, & emundet à maculis, & pœnis peccatorũ: & sic dicitur sacrificiũ expiatiuum. Sicut enim panis habet ex se virtutem nutriendi, & reubarbarum detrahendi coleram, & si panis reubarbaro misceatur, vtranq; habet virtutem: sic Christus dominus noster, qui est verus panis, nutrit inquantum est sacramentum, inquantum verò est mistus reubarbaro, & amaritudini passionis, per quam dolores nostros ipse tulit, expiat peccata, & pœnas peccatorum: & sic Christus est nutrimentum, & medicamentum, similiter & holocaustum ad sanandas infirmitates, purgandasq; iniquitates.

Q̃uo meritũ sacrificii crucis applicatur nobis ꝑ hoc sacramentũ. Cap. XXVI.

Animaduertendum autem est, quòd Apostoli omnes, & orthodoxi patres ad nostra vsque tempora, maximo consensu (vt ex eorum lucubrationibus patet) intellexerunt, quomodo ad memoriam reuocandum A
sæpe est, fidele illud, & certè christianum Origenis consilium, quod in quadam homilia super Matth. 24. his verbis inculcat. Quoties, inquit, aduersus ea, quæ obseruat vniuersa Christi Ecclesia, quibus omnis orbis christianus consentit, & credit, canonicas scripturas aliqui proferunt, videntur dicere, Ecce in domibus verbum veritatis est. Illis nos credere non debemus, neque exire à paterna, & ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum Ecclesiæ tradiderunt nobis. Stat ergo firmum fidei, & Ecclesiæ fultum fundamentum, eucharistiam (per dicta in præcedenti capitulo) non obstantibus scripturis ab hæreticis perperam in- B
tellectis, & contra hanc catholicam assertionem adductis, esse verum sacrificium. Celebratio enim huius sacramenti duplici ex causa dicitur immolatio. Primo quia, vt inquit beatus Augustinus ad Simplicium, solent imagines, earum rerum nominibus nuncupari, quarum imagines sunt, sicut cùm intuemur statuas, dicimus, illa beatus Petrus, & illa beatus Paulus est: sed celebratio huius sacramenti est imago repræsentatiua passionis Christi, quæ est vera immolatio, ideo celebratio supradicta dicitur etiã immolatio, vt ex domino Ambrosio in epistola ad Hebr. deducitur. C
Et secundum hunc modum potest dici, quòd in antiquo testamẽto Christus immolabatur,

labatur, hoc est, in figuris, & immolationibus, eius passio futura repræsentabatur. Vnde Apocal. 13. dicitur, quòd Agnus occisus est ab origine mundi: quia animalia quæ non peccauerant, pro peccatis hominum immolabantur, & occidebantur, sanguisq; eorum, & illorum occisio erat figura, & repræsentatio Christi innocentis occidendi pro peccatis nostris. Secundò dicitur immolatio quantum ad effectum passionis eius, quia videlicet per hoc sacramentum fide, & deuotione applicatur nobis fructus passionis eius, & participes efficimur illius. Pro quo nota quòd hoc tremendo sacramento, ea de causa nos vtimur, vt quod pridem promeruit nobis
D Christus in ara crucis, id in nos trãsferre, & eius fructum nobis applicare possimus. In qua quidem re, opus est nobis operibus, opus est sacramentis, & quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur. Quò verò id, quod dico, clarius queat intelligi, est sciendum, quòd ad modum fontis vitæ perennis est latus Christi in cruce pendentis apertum: est enim fons perennis, fons copiosus, & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, & ad salutem omnibus conferendam, mortalibus prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est, vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per
E eam, qui solus peccata nostra abluit, salutemq; nobis confert, Christi sanguinem ad te deriues, atque attrahas: vt per eum ablutus, & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas, non ipsius fistulæ, siue canalis, vt principalis causæ, sed Christi sanguinis, te ꝑ canalem irrigantis virtute. Hinc videre liquet, quòd omnia quæcunque ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, non nisi fonti qui apertus est in Christi latere, vti principali causæ meritoriæ, tribuuntur. Verùm fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi, qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctum sanguinem per instrumenta, & quasi canales quosdam
F ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus, & quotidianum hoc sacrificiũ, similiter & missa, per quam, illius in cruce peracti sacrificii, & fusi pro nobis preciosi sanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus, & apprópriamus. Falsò igitur christianis satanæ ministri impingunt, quòd per quotidianum hoc sacrificiũ, illud in cruce peractum obscuretur, cùm illustretur magis: imò per hæc verba (hoc facite in meam commemorationem) Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificium præcepit, vt testatur Chrysost. homil. 17. ad Hebræos. Vetustior etiam illo Cyprianus lib. 2. epist. 3. Si Iesus Christus, inquit, dominus, & Deus noster, ipse est summus Sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri, ipse primùm obtulit, & hoc fieri in suam commemorationem præcepit, vtique ille Sacerdos vice Christi fungitur, qui id, quod Christus fecit, imitatur. Eusebius quoque lib. 1. demonst. euangel. c. 10.
G Post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiumq; eximium patri suo operatus, pro nostra omniumq; salute obtulit: eiusq; rei memoriam, vt nosipsi Deo, pro sacrificio offerremus, instituit. Leo etiam sermone de passione. 7. Iesus, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cœnam corporis, & sanguinis sui, ordinans sacramentum, docebat qualis hostia debebat Deo offerri. Theophylactus in cap. 28. super Matthæum, manifestum esse scribit, quòd Christus tunc immolauerit seipsum, ex quo tradidit discipulis corpus suum, quo tempore etiam functus est sacerdotio secundum ordinem Melchisedech.

Minister huius sacramenti quis, & qualis esse debeat. Cap. XXVII.

Scotus

SCotus 13.dist.4. quest.2. dicit, ꝙ conficere Eucharistiam, vt principali causæ, nulli potest cõuenire,nisi soli Deo: tanq̃ verò ministro potest cõuenire homini. Loquendo ergo de ministro conficiente, distinguit, vel de posse conficere absolutè, ita ꝙ si attentet, facit quod intendit: vel de posse ordinatè: plus.n.requiritur ad posse ordinatè ministrare, q̃ ad simpliciter posse. Primo modo vltra materiam debitam, de qua infra, non requiritur, nisi minister debitus,cui tria sunt necessaria: primùm quòd sit Sacerdos,cùm ille solus simpliciter possit, & omnes tales possunt, vt patet extra de summa trin.& fid. cath. vbi dicitur, Hoc sacramentum nemo potest conficere, nisi Sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus secundum claues Ecclesię, & hoc ex sentẽtia Christi Matth. 26. dicentis. Hæc quotiescunq; feceritis,&c. vbi loquitur Apostolis, vel ad minus non nisi discipulis, quibus in Ecclesia non succedunt nisi Sacerdotes, sicut Apostolis succedunt Episcopi, vt habetur dist.21.Idem etiam habetur ex pri.Pauli Cor.x.Panis,quem frangimus, non ne communicatio corporis Domini est? quem frangimus, nos, inquit, scilicet Apostoli,& discipuli eius. Si.n.quilibet fidelis, vt hæretici fingunt, posset conficere, quilibet posset de suo sacrificio communicare, nec esset necessarium, vt alius alijs frangeret. Secundum requisitum est,ꝙ possit proferre consecrationis verba. Tertiũ ꝙ possit habere intentionem debitam faciendi,scilicet, quod intẽdit facere Ecclesia,quę duo vltima sunt cõmunia oĩbus sacramẽtis:Propter defectũ primi duorũ vltimorũ mutus nõ potest conficere:ꝓp defectũ verò secundi,carẽs vsu rationis.Si aũt obijciatur de degradato,ꝙ cũ maneat Sacerdos non poterit simpliciter conficere,ex quo spoliatur priuilegio clericali,& traditur curię seculari. Respondet post Scotum dominus Gabriel Biel lect.2.super canonem, quòd character qui infunditur in ritè ordinato, est indelebilis,& forma supernaturalis à Deo creata, quę per nullam virtutem creaturæ corrumpi potest: Eius enim desitio est annihilatio,ad quam virtus creata non se extendit,& infra. Quantũcunq; Sacerdos suspendatur, excõmunicet̃, degradetur, hæreticus efficiatur, semper manet in eo potestas cõsecrandi, similiter, & auctoritas ligandi, & soluendi: in cuius signum, cum supradicti reconciliantur Ecclesiæ non reordinantur. Quod probat auctoritate Beati Augustini contra Cyprianum: & habetur pri. quęst. pri.c.Quòd quidam, dummodo in fide Ecclesię cõficiant,idest intendant in vniuersali facere,quod Christus instituit faciendũ,& quod Ecclesia facit, licet crederent Eucharistiã in speciali nihil valere. Multa. n. sunt impedimenta ad posse ordinatè conficere, cum ex parte ministri, tum ex parte loci, & ex parte temporis: supposito. n. quòd minister habeat materiam conuenientem, & possit verba proferre cum intentione debita, sunt tamen nonnulla impedimẽta quæ non sinunt rectè vel ordinatè eum posse conficere, videlicet, vel culpa tantũ,vel pœna tantũ,vel nec pœna,nec culpa. De primo dico,quod existens in mortali, non potest ordinatè conficere: & hoc, vel quia peccat mortaliter actu interiori, vel exteriori: & talis cum indignè manducet pri. Cor. 11. peccat mortaliter. Aut quia post peccatum mortale prȩteritum, de quo non recolit, non pœnituit,nec pœnitet: Vnde si est negligentia affectata, vel crassa, propter quam non recordatur, non excusatur à peccato,licet minus peccet q̃ primus: de quo Beatus Paulus vbi supra, Probet seipsum homo. Tenetur.n.se examinare secundum diligentiam suę fragilitati possibilem,anteq̃ conficiat & communicet. Vel tertio, quia etsi de illo prȩterito pœnituit,vel pœnitet, non tamen cõfessus est, vel absolutus in Ecclesia, de quo dicit Scotus.9. dist.4. Quòd si occurrat oportunitas, tenetur prius confiteri, q̃ celebret, siue

cõmunicet. Et ratio eſt, quia non tantum debet reconciliari Deo, ſed etiam Eccleſiæ, ad hoc,vt recipiat ſacramentũ vnitatis. Si verò non occurrat opportunitas cõ-
F fitendi: ſi poteſt ſine ſcandalo vitare ne celebret, vel communicet,tenetur non communicare. Si verò occurrit ſcandalum, ſi non ſtatim cõmunicet, & nõ poteſt habere opportunitatem confeſſoris, tunc cum contritione, & propoſito cõfitendi poteſt celebrare, vt ſcandalum euitetur. Dilatio.n.cõfeſſionis in actu,quæ habetur in affectu ſiue voto, non excludit,quin ſit membrum Eccleſiæ militantis habile ad actus, in quibus membra cõmunicant, maximè cum teneatur ſcandalum proximi vitare. De ſecundo impedimento ex parte miniſtri: quod nec eſt culpa, nec pœna, ſcilicet
G cum quis non eſt ieiunus. Scotus. 8. diſt.quar.q.3.diſtinguit, quòd eſt quoddam ieiunium Eccleſiæ, & quoddam naturæ. Primum non ſoluitur, niſi per aliquam refectionem extraordinariam prẹter morem Eccleſiæ: non.n. ſoluitur per ſpecierum, & medicinalium ſumptionem. Ieiunium verò naturæ, eſt carentia cibi ſuſcepti in ſtomacho, vel in via ad ſtomachum, à principio diei: à qua dicitur aliquis ieiunus. Et ſubdit, quòd regulariter oportet ad perceptionem ſacramenti præfati, ſuſcipientẽ eſſe ieiunum ſimpliciter, ideſt ieiunio naturæ: Cuius non eſt alia cauſa, niſi inſtitutio diuina: quã vel Chriſtus diſcipulis dedit,vel per ipſos promulgauit,vel ab eis inſtituendam reliquit. Vnde Auguſtinus ad inquiſitiones Ianuarij, & habetur de con-
H ſecra: diſt.2.c.liquido,inquit. Placuit Spiritui ſancto,vt in honorem tanti ſacramẽti prius in os Chriſtiani dominicum corpus intraret, q̃ alij cibi. Et quidem rationabilis eſt inſtitutio propter reuerentiam ſacramenti, quæ minor eſt regulariter in pranſo, q̃ ieiuno. Et etiam,vt prius quæratur cibus ſpiritualis, q̃ corporalis: licet in aliquo neceſſitatis caſu,poſſit à non ieiuno confici, & infirmo non ieiuno elargiri. Si ẽt aliquis ſuper aquam diceret verba cõſecrationis, credens illa dicere ſuper vinũ, qua ſumpta,non eſſet ieiunus,cum aqua non poſſit confici, tunc in iſto caſu, ſecundum Scotum vbi ſupra, tenetur conſecrare ſanguinem de nouo,& conſecratum percipere,dato ꝙ non ſit ieiunus. Cuius ratio eſt. quia quando ſunt duo præcepta ordinata,
I mandatum ſuperioris magis ligat: nunc autem præceptum Chriſti, & Eccleſiæ, ac etiam ipſa ratio ſacramenti exigit, quòd quando ſacramentum conficitur,conficiatur integrum: cum Euchariſtia (vt dictum eſt ſupra) ſit ex duobus integra: de qua integritate ſeruanda eſt diſtricta obligatio Eccleſiæ de conſecr. diſt.2.c.Comperimus. Vbi dicitur,quòd ab integris arceantur: & loquitur de ſacerdotibus conficiẽtibus, & poſtea non communicantibus. Inde ſequitur, quòd qui iam percepit aquã ſimpliciter,tenetur ad illud complendum,quod prætermiſit,videlicet ad conſecrandũ integrè ſacramentũ,& ſic conſecratum ſumere. Et ſi dicatur iſte non eſt ieiunus, Reſpondet Scotus, ꝙ Eccleſia non intendit obligare iſtũ in dicto caſu, maximè cum p̃cepta Chriſti,& Eccleſiæ obligent ad ſeruãdã integritatẽ ſacramẽti.Nec iſte eſt ꝑplexus,q,a ſeruãdo præceptũ ſuperioris,& præceptũ ſtrictius Eccleſiæ,benefacit: nec
L peccat omittendo mandatum minus graue de ſumendo hoc ſacramento ieiuno ſtomacho. Ad hanc ſacramenti integritatem non obligantur laici, videlicet ad ſumendam euchariſtiam ſub vtraque ſpecie, propter tria. Primò propter amotionẽ erroris, ne ſimplices crederent totum Chriſtum ſub altera ſpecie nõ eſſe: cùm dicat Auguſtinus epiſt. 118. Quòd ſub vtraque totus continetur Chriſtus: idẽ etiã habẽt in concilio Floren. Secundò propter cauendam iniuriam: quia cùm ſanguis ſit fluxibilis naturæ, cito & faciliter poſſet effundi. Tertiò propter correſpondentiam veritatis ad figuram: quia in lege, & ſacrificiis offerebantur libamina, de qui-

bus nihil

bus nihil habebant offerentes, sed tantùm Sacerdotes, licet de sacrificio participarent. Et ideò, vt congruè figuratum & veritas conueniant signo; de sacrificio, idest de corpore Christi sub specie panis datur populo, sed non sub specie libaminis, idest sub specie liquida. Vnde Gregorius Papa III. ante octingentos annos tacito quodam populorum omnium consensu, vtriusque speciei communionem abrogauit, quoniam quidam vino abundabant, quidam non: quò fiebat, vt vnus atque idem ritus apud omnes minimè seruaretur. Perdurauitq; huiusmodi abrogatio vsque ad concilium Constantiense. In quo primùm exorti sunt qui dicerent populum sub vtraque specie, etiam sumpto prandio vel cœna, eucharistiam sumere debere. Qua de re, cùm esset ad patres concilii relatum, post maturam deliberationem habitam, decretum est, quòd consuetudo ab Ecclesia, & sanctis patribus rationabiliter introducta, communicandi scilicet populum sub vna specie tantùm, & diutissimè obseruata, habenda esset pro lege: quam nec liceret reprobare, nec sine Ecclesiæ auctoritate mutare: quodq; dicere, hanc consuetudinem obseruare, sit sacrilegium, aut illicitum, erroneum sit, & pertinaciter oppositum asserentes, tanquam hæretici sint arcendi. Porrò Reuerendus Abbas ad sanctum Trudonem; qui floruit sub Cæsare M Henrico IIII, quem Trithemius libro de Ecclesiasticis scriptoribus, claro prosequitur elogio; prædictam consuetudinem, videlicet, Quòd christi fideles, siue clerici, siue laici sint, qui tantùm communicant & non conficiunt: sub vna tantùm specie videlicet corpore, sacramentum accipere debeant; non modò ante suam ætatem obseruatam esse, sed loco præcepti habitam, luculenta attestatione demonstrat. Quippè cùm Ecclesia, quæ Spiritu sancto perpetuò regitur, & Christi præsentia ad mundi vsque consummationem cohonestatur, ex officio sibi concredito, eam approbarit, & decreto admodum maturo confirmarit. Cæterùm attestationem ipse met suam nedum oppidò commendauit, verùm & sequenti (vt vir erat vndequaque N disertus) carmine insigniuit. Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter ægris, Aut sanis tribuat laicis, de sanguine Christi. Nam fundi posset leuiter, simplexq; putaret, Quòd non sub specie totus Iesus esset vtraque. Restat ergo videre de impedimẽto, quod est pœna. Nulla enim talis est purè naturalis, sed tantùm canonica, quæ (vt breuiter dicamus) est aliqua prohibitio actus exercendi, vel gradus recipiendi, qui aliàs competeret prohibito. Huiusmodi pœnæ multæ sunt: quæ non fundantur in aliquo defectu naturali, vt est degradatio, quæ est duplex, videlicet actualis, & verbalis: de qua in c. Degradatio lib. 6. de pœnis, Irregularitas, Excommunicatio maior, Suspensio ab executione eorum, quæ sunt ordinis, Simonia, & Infamia, sub qua O continetur publicus fornicarius, & manifestus vsurarius. Nonnullæ etiam pœnæ fundantur super defectus naturales: quibus Ecclesia addit pœnas canonicas, videlicet prohibitiones ministrandi propter reuerentiam sacramenti, & ad euitandum scandalum pusillorum: de quibus dist. 25. & ext. De corpore vitiatis: & meritò, quia in lege etiam veteri, vt habetur Leuitici 21. ponitur talis lex. Qui habuerit maculam nõ offeret Deo suo panem, & non accedet ad ministerium eius. Ex parte ministri requiritur applicatio ornamentorum, de quibus de consecr. dist. 1. c. Vestimenta. vbi dicitur. Vestimenta, quibus Deo ministratur, debent esse sacrata, & honesta, quibus non est vtendum, præterquam ad peragenda ecclesiastica officia. de quibus Innocentius de officio missæ par. 1. c. 10. inquit, quòd sunt sex communia Episcopis, & Presbyteris, scilicet Amictus, Alba, Cingulum, Stola, Manipulus, & Planeta. In quibusdam verò locis inoleuit consuetudo quòd cingulum non bene-

dicatur: & ex consequenti ibi vti possunt eodem non benedicto. Si autem non Sacerdos vsurpat sibi munus sacerdotii,nō solùm peccat mortaliter,& nihil facit, sed etiam efficitur irregularis,vt habetur extr.de clerico non ordinato ministrante.c.1. & 2. Idem est similiter dicendum de vsurpante sibi ordinem, quem non habet.Pœna autem ministrantis in quocunque impedimento canonico, videtur esse irregularitas, vt patet ext. de cler. excom. vel deposito, in diuersis capitibus, præcipuè si ministrans ignoret ignorantia facti: & ista, vt habetur in eodem cap. Apostolicæ,excusat, nisi fama veridica,& publica sibi manifestetur, quòd sit tali pœna affectus. Inter præfata impedimenta,non includitur minor excommunicatio: quia &si

P peccet grauiter in minori excommunicatione celebrans, nullius tamen irregularitatis notam incurrit, vt habetur vbi supra c. Si celebrat. Simoniacus tamen dictam pœnam incurrit 1. q. 1. vbi Papa Gregorius simoniacos omnino damnat, ac deponendos auctoritate apostolica censet. Notorius etiam peccator ante pœnitentiā conficiendo, non modò peccat mortaliter, sed scandalizat, licet non inuenerim in iure,quòd incurrat irregularitatem. Idem potest dici de publico vsurario. De in-

Q fami autem, quem tamen pœnituit peccati, sed nondum est restitutus in integrū, Scotus non audet dicere eum irregularem, cum non inueniatur in iure canonico, quòd tali pœna sit afficiendus. Pro celebrantibus cum ornamentis non consecratis non inuenitur etiam in canone pœna supradicta: & ita, ex quo ista est pœna iuris

R positiui, si non infligatur à iure non incurritur. Minister autem ex conditionibus requisitis in eo, non obseruatis nunquam incurrit irregularitatem, nisi ex defectu sacerdotii, vel ex alia taxata pœna simpliciter prohibente, & remouente eum ab exercitio sacerdotii. Si loquamur de requisitis ex parte loci, oportet distinguere locum, in propriè dictum, & in vas,quod est locus mobilis secundum Arist.4.Phys. Primo modo loquendo de loco, requirit̃ quòd non sit interdictus, & quòd sit sanctificatus: primum est necessarium ex parte ministri: quia celebrans in loco interdicto facit contra præceptum Ecclesiæ, nisi casus occurrat necessitatis, de consec. dist.

S 1.c.Sicut,vbi dicitur,Non in aliis quàm domino consecratis locis, idest tabernaculis à Pontificibus delibutis missas celebrare licet. Vnde in eadem dist. dicitur. Nullus presbyter missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cetero voluerit esse sacerdotii. Exceptio autem illa, de casu necessitatis,habetur vbi supra.c.Concedimus. Non enim verisimile est, quòd obseruationē illius præcepti decalogi Exod.20. Sanctifica sabbatum (quod Ecclesia interpretata est in hoc, quòd est audire missam die dominico, de consecr. dist.1.c.Missas) voluerit dicta Ecclesia impedire per aliud præceptum minus necessarium: cùm non debeat quis restringi ab obseruatione magis necessarii, per arctationem ad minus necessarium. Oratorium siue locum facere sacrum, non licet nisi auctoritate Episcopi, de consecr.dist.1.c. Nemo. In hoc autem loco requiritur ornatus, videlicet

T lumen, vt dicitur extr. de celebratione missarum c. vlt. Vnde de illo qui sine igne sanctificabat,& aqua dicitur. Mandamus quòd officio, & beneficio ipsum priues perpetuò. De loco autem mobili, siue vase, dico quòd vas remotum, est altare: quod debet esse lapideum, de consecr. dist. 1.vbi dicitur. Altaria si non sint lapidea chrismatis vnctione non consecrentur. Vasa verò propinqua sunt calix, & patena,

V quæ debent esse de auro, vel argento, vel ad minus, si paupertas cogat,de stanno, vbi supra.c. Calix. De ære autem, aut aurichalco calix non fiat, cùm ob vini virtutē æruginem, vel rubiginem faciat pariter & vomitum prouocet. Nullus quoque in calice

calice ligneo, vel vitreo præsumat celebrare. In vitro enim irrationabile est, ppter eius fragilitatem, ne sanguis domini periculo exponatur: in ligno verò prohibetur, ne imbibat humorem. Hæc vasa supradicta debent esse consecrata. De altari, siue fixo (quo cõmuniter vtimur in ecclesiis) siue portatili, habetur de consecr. dist. 1. in diuersis capitibus, in quibus licet missas celebrare. Altare igitur supradictum, siue fixum, siue mobile oportet esse non enormiter fractum, extr. de consecr. ecclesiæ, vel altaris: quia si esset imminutum, deberet iterum benedici. Calice quoque, & patena non nisi consecratis vtendum est, vt habetur vbi supra. Vasa etiam, & altare debent esse ornata: altare quidem tobaliis duabus (vbi est mos Ecclesiæ) consecratis. Corporale oportet esse de sindone munda, quod debet cooperire ad minus locum calicis, & hostiæ, quæ collocari debent super altare consecratum fixum, vel mobile. Pœna autem celebrantium sine supradictis ex parte vasis, & loci requisitis, est irregularitas in duobus casibus. Primus est, si scienter celebrat in loco interdicto à iudice, vt patet extr. de clerico excommunicato ministrante. c. Postulasti. vel à iure, vt si est pollutus sanguine, vel semine, extr. de consecr. eccl. c. vlt. & in talibus, si notorium est factum, peccatum est celebrare, si autem priuatum est, & non peccatum, reconciliatione non indiget. Secundus si celebrat in calice non idoneo. Pœna tamen illa depositionis, quæ habetur de celeb. missarum. c. vlt. infligitur propter multa simul, videlicet, quia non vtebatur calice debito, nec aqua, nec igne: & ita dubium est si propter quodcunque istorum separatim debeat infligi depositio, cum omnia ibi concurrerent. Tertium quod requiritur ad ordinatè posse, est ex parte temporis, de quo Scotus. 13. dist. 4. q. 2. inquit. Quòd à principio diei vsque ad nonã missa congruè celebratur, non computando principium diei ab ortu solis super orizontem nostrum, sed ab illa hora, ex qua radii solares illuminant hemisphærium nostrum, quod dicitur principium auroræ, quæ incipit secundum auctores in libro de crepusculis, quando sol est sub orizonte ad decem & octo gradus: quorum ascensus non continet spacium vltra horam, & quintam vnius horæ, loquendo de horis æqualibus. Et iste terminus celebrandi habetur de consecr. dist. 1. Nocte verò sancta Natiuitatis, missas celebrent presbyteri. In sabbato verò sancto circa noctis initium missarum solennia sunt celebranda: quia illa pars diei artificialis, quæ est post nonam sabbati sancti computatur cum nocte præcedente diem dominicam. vnde in benedictione cerei dicitur, hæc nox est. Vltimum requisitum est, quòd celebrantem oportet habere aliquem respondentem in persona totius Ecclesiæ, vt denotetur, quòd est mediator inter Deum, & hominem, offerens sacrificium Deo pro Ecclesia, quæ sibi assistit in offerendo.

X

Y

Z

De intentione debita, materia idonea, & forma necessaria huic sacramento. Caput. XXVIII.

QVO ad primũ, dicit Scotus dist. 6. quar. quest. 6. quòd cõmuniter duæ intentiones assignantur, videlicet actualis, & habitualis: quibus rationabiliter tertia addi potest, scilicet virtualis. Ille enim dicitur actualiter intendere, qui habet actum elicitum respectu eius quod intendit. Ille verò habitualiter, qui habet habitum inclinantem ad talem actum. Si enim aliquis intendit in principio missæ celebrare, & postea distrahatur, certum est, ꝙ in illa distractione non habet actualem intentionem, cum tunc non intelligat illud in actu: nec A

ex consequenti vult. Nec habet tantum intentionem habitualem: cum talẽ habeat dormiens: habebit se ergo medio modo, & hanc eius dispositionem Scotus vocat
B intẽtionẽ virtualem: quia videlicet virtute alicuius intentionis prius habitæ actualiter, facit omnia quæ facit, ex illa dico tanq̃ ex radice: ita ꝙ illa intentio actualis fuit principium ordinatum ad omnes istos actus, & habet in se virtualiter intentionem propriam cuiuslibet istorum actuum: Sicut intentio finis, habet in se virtualiter intentionem propriam cuiuscunq; ordinati ad finem. Et pro tanto manente intentione cuiuscunq; ad finem ordinati, manet ista intẽtio actualis prima, virtualiter in omnibus istis. Hoc modo intendens ire hierosolymam, ex intentione huius finis, ordinat omnia necessaria ad illam peregrinationem. Exequens autẽ omnia illa ordinata, non semper cogitat de hierosolymis, nec de reuerentia illorum locorum, in quibus saluator generis humani nostram operatus est salutem. In omnibus tamen
C ordinatis ad illam peregrinationem semper meretur: quia vel habet intentionem eorum, quæ sunt ad visitanda loca sancta necessaria, quorum est illa prima intentio: vel habet actus quosdam sequentes ex illis intentionibus: licèt in itinere cõcurrant aliqui actus distrahentes, & ab intentione illa prima, & ab intentionibus proprijs eorum quæ sunt ad illum finem. Et forte nonnulli martyres in actu sustinendi martyrium, non habuerunt intentionem nisi istam virtualem: quæ erat meritoria virtute illius primę actualis intentionis, qua se sponte pro Christo tradiderãt in manus tyrannorum: immensitas enim pœnarũ absorbebat fortè vsum rationis eorũ. Quia tamẽ ista perpessio pœnarum, erat quidam effectus deriuatus ex intentione seruandi fidem Christi, ideò dum durabat passio, durabat etiã ista intentio virtualis
D sicut in effectu, dummodo actus descendẽtes essent absq; omni motu voluntatis cõtrario interueniente. Ex quibus concludo, quòd si induens se pro sacro peragendo, intendit actualiter celebrare secundum vsum sanctæ Romanæ Ecclesię, & conficere corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & facere in illo actu, quod facit Ecclesia, proferatq; verba necessaria ad consecrationem vtriusq; speciei, tanq̃ talia, & illa quæ sunt ad reuerentiam similiter, vt talia, ordinemq; sacrum, etiam cum magna distractione continuet; verè facit ea, quæ sunt necessaria ad hunc actum sacramentalem, & consequenter verè conficit. Quippè cùm Deus non obliget ad tã difficile imò ferè impossibile vinculum, videlicet ad non distrahi, cum secundũ Augustinum. 3. de libero arbitrio, Non sit in potestate nostra, quin visis tangamur. Et hæc virtualis intẽtio est illa, quę requiritur ex parte ministri, etiam in alijs sacramẽtis. Sufficit igitur ministro intendere proferre verba consecrationis, eo modo, quo
E Christus instituit ea proferenda, quibus tanquàm instrumento à tali agente adhibito, Deus assistit, causans in vltimo instanti talem effectum. Ad hæc quæritur de materia huius sacramenti, an sit panis, & vinum. Sanctus Thomas parte. 3. q. 74. art. pri. respondet: Quòd materia ante consecrationem est panis, & vinum: quia Christus accepit in sanctas manus suas panem, & vinum. Melchisedech, quoq;, qui suo sacrificio (vt dictum est supra) figurabat Christum, obtulit panem, & vinum: & rationabiliter, tum quantũ ad vsum sacramenti, qui est manducatio (sicut enim aqua
F assumitur in sacramẽto baptismi ad vsum spiritualis ablutionis, quia corporalis cõmuniter fit in aqua: ita panis & vinum ad refectionem spiritualem, eò quòd homines regulariter his corporaliter reficiantur) tum etiam quo ad effectum respectu totius Ecclesiæ, quæ constituitur ex diuersis fidelibus, sicut panis ex diuersis granis, & vinum ex diuersis racemis, vt dicit glo. super illud pri. Cor. x. Multi

vnum

vnum corpus ſumus. Nec vnum poſſet ſine alio confici, cum non eſſet perfectum ſacramentum in ſignificatione myſterij, licet eſſet perfectum in ratione contenti, q̃ a tantũ continet ſub vna ſpecie, quantũ ſub vtraq;. Panis autem huiuſmodi debet eſſe triticeus, cum Chriſtus, qui verè continetur in hoc ſacramento, cõparauerit ſe grano frumenti, Ioannis 12. Et panis debet adeò eſſe ſanus, vt non ſoluatur ſpecies. Propter hoc non nulli tenent, quòd cum amylum ſit ex tritico corrupto, in pane ex eo confecto, non poſſit confici. Si etiam eſſet adeò magna commiſtio farinæ alterius ſpeciei à tritico, vt mutaret ſpeciem, non eſſet materia idonea ad conficiẽdum. Nõ eſt tamen de neceſſitate ſacramenti, quòd panis ſit azimus, vel fermentatus, quia in vtroq; confici poteſt. Conueniens tamen eſt, vt vnuſquiſq; ſeruet ritũ Eccleſiæ ſuæ. Vt enim dicit beatus Gregorius in regiſtro, Romana Eccleſia offert panes azimos: ideò punitus eſt Sacerdos, qui in pane fermentato celebrare præſumpſerat, in. c. per literas de celebra. miſſarum. Græci tamen conficiunt in fermentato. Conſuetudo verò celebrandi in azimo eſt rationabilior, tum quia Chriſtus hoc ſacramentũ inſtituit prima die azimorũ: quo die in domibus iudęorum nihil fermentatum habebatur. Exo. 12. tum quia panis azimus eſt magis propriè corporis Chriſti ſignificatiuus, cum fuerit ſine corruptione conceptum: tum etiam quia hoc magis conuenit ſynceritati fidelium, quæ requiritur ad vſum ſacramẽti, ſecundum illud: Itaq; epulemur in azimis ſynceritatis, & veritatis. Dico vltra quòd ſicut ſolus panis triticeus eſt mareria huius ſacramenti, ita etiam, & vinum vitis: præcipuè cum Chriſtus in vino vitis hoc inſtituerit ſacramentum, Matt. 26. Amodo non bibam de hoc genimine vitis. Non refert tamen an ſit album, vel rubrum. Cæterùm quemadmodũ ex pane corrupto, non poteſt confici hoc ſacramẽtum, ſic nec ex vino corrupto, aut aceto, aut in aliam ſpeciem conuerſo: quãquàm bene ex vino aceſcenti, ſicut de pane qui eſt in via ad corruptionem: licet peccet conficiens. In agreſta, non poteſt cõfici, cùm nondum habeat ſpeciẽ vini: licet benè in muſto, eò quòd vini ſpeciem habeat. Prohibitum tamen eſt à Iulio Papa, ne muſtum ſtatim expreſſum de vua, propter eius impuritatem, in calice offeratur: ſi tamen fuerit neceſſe, botrus ſecundum eundem Iulium, in calice prematur. Aquam verò vino permiſcendam eſſe ſcribit. Alexander Papa, dicens. In ſacrorum oblationibus, quæ inter miſſarum ſolẽnia celebrantur, panis tãtum, & vinum aqua permiſtum in ſacrificiũ offerantur: hoc enim cõuenit repræſentationi dominicę paſſionis: quia vtrunq; ex latere Chriſti in paſſione effluxiſſe legitur. De qua aqua beatus Auguſtinus in lib. de ſacramentis, ait, Redundat aqua in calice, & ſalit in vitam æternam. Non eſt tamen permiſtio aquæ de neceſsitate ſacramenti, ſecundum Beatum Cyprianum dicentem. Si quis de anteceſſoribus noſtris, vel ignoranter, vel ſimpliciter non obſeruauerit, vt ſcilicet aquã miſcuerit in ſacramento, poteſt ſimplicitati eius venia concedi: quod nõ eſſet, ſi eſſet, de neceſsitate ſacramenti: peccaret tamen mortaliter Sacerdos eam prætermittendo. Eſt enim naturale corpori humano vulnerato, ꝙ ex eo profluat ſanguis: ſed effuſio aquæ non eſt de neceſsitate paſsionis. Sed ad oſtendẽdum effectum paſsionis: qui eſt ablutio à peccatis, & ad refrigerium contra ardorem concupiſcentiæ, voluit Deus, ꝙ ex latere Chriſti exiret ſanguis, & aqua. Ideo aqua nõ offertur ſeorſum à vino, ſed permiſta, & in parua quantitate. Vnde in. c. Perniciosus extra de celebra. miſſarum dicitur. Pernicioſus in tuis partibus inoleuit abuſus, videlicet, quòd in maiori quantitate aqua in ſacrificio ponitur, quàm vinum: cum ſecundum laudabilem Eccleſiæ conſuetudinem, plus vini quàm aquæ in ipſo ſit ponẽdum. Et quia finis huius

G H I L

huius ſacramenti ad quē ſpecialiter ordinatur, eſt vſus fidelium, ideo oportet quòd quantitas materiæ illius determinetur per comparationem abſolutè ad vſum eorũ, & non reſtringatur ad determinatum numerum hoſtiarum.

De forma conſecrationis panis, & vini. Cap. XXIX.

A PRO huius capitis intelligentia eſt notandum ſecundum Scotum. 8. diſt. quar. q. 2. Quòd ſicut hoc ſacramentum, vt dictum eſt ſupra, eſt vnum vnitate integritatis, & nõ indiuiſibilitatis: cum in ſe includat duo ſigna partialia: quæ primò repręſentant duo propria ſignata proxima, corpus ſcilicet, & ſanguinem, et duo remota, videlicet cibationem, & potum ſpiritualem, ita etiam eſt vna conſecratio vnitate integritatis, & plures formæ partiales, quarum diſtinctio patet, quia vna eſt efficax ſine alia, alioqui fideles corpus adorantes antę ſanguinis conſecrationem, eſſent idololatræ, quod eſt falſum. Forma conſecrationis Euchariſtiæ ſub ſpecie panis, ſecundum Beatum Matt. Marcum, Lucam, & Paulum pri. Cor. 11. eſt iſta. Hoc eſt corpus meum. Conſuetudo tamen Romanæ Eccleſię
B ex traditione Apoſtolorum adiunxit hanc dictionem, enim, propter coniunctionē ad verba præcedentia, quæ ſunt. Accepit panem, benedixit, fregit dicens, accipite, & comedite. Hoc eſt enim corpus meum. Vnde ſi conſecrans omitteret illam coniunctionem, enim, licet conſecraret, peccaret tamen mortaliter non ſeruans Eccleſię ritum. Vnde beatus Ambroſius in lib. de ſacram. Conſecratio fit verbis, & ſermonibus domini Ieſu. Nam per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo offertur, oratione, petitur pro populo, pro Regibus, & cęteris. Et verba immediate præcedētia ſunt Euangeliſtæ, hiſtoriam & rem geſtam, texētis. Vbi autem ſacramentum conficitur, iam non ſuis ſermonibus Sacerdos vtitur, ſed Chriſti. Vis autē conuerſiua, ſiue trāſubſtantiatiua, quæ eſt in verbis, ſequitur ſignificationem, quæ in prolatione vltimæ dictionis terminatur. Vnde licet ſit in omnibus verbis per modum fluxus, non tamē
C in quolibet verbo habet effectum, ſed in vltimo inſtanti terminatiuo vltimæ dictionis: in quo ſignificatio dictionis terminatur. Et ideò hæc virtus dicitur ſimplex, licet in ipſis verbis exterius prolatis, ſit compoſitio. Sciendum eſt vlterius, quòd pronomen demonſtratiuum, hoc, non demõſtrat panem, cum panis nõ ſit corpus Chriſti, nec etiam ſignificatum per hoc complexum (hoc eſt corpus meum) cum in ſacramētis, hoc efficiatur, quod ſignificatur, & ſic per hanc formam nõ fieret, quòd Chriſtus eſſet in hoc ſacramento ſecundum virtutem: ſed demõſtrat contentum ſub his ſpeciebus, ſub quibus erat panis, eſſe corpus Chriſti in vltimo inſtanti locutionis. Pronomen igitur non demõſtrat accidentia, ſed ſubſtantiam ſub accidentibus contentam. De forma autem ſanguinis dicit Scotus vbi ſupra, ꝙ non eſt nobis traditũ om-
D nino certitudinaliter, an ad formam conſecrationis ſanguinis pertineant aliqua verba, poſt iſta, ſanguinis mei, an verba omnia ſequentia, vſq; ibi, hoc facite. Ideò periculoſum eſt aſſerere de quo ſufficiens auctoritas non habetur. Nõ eſt autem periculoſum ignorare: quia videtur ignorantia inuincibilis. Quod ergo erit cõſilium? Dicit quòd Sacerdos intendens facere, quod facit Eccleſia legensq; diſtinctè verba à principio vſq; ad finem, verè conficit. Nec eſt tutum alicui, ſe reputare valde pe-
E ritum, & dicere, volo vti præcisè his verbis pro cõſecratione ſanguinis: ſed ſecurior eſt ſimplicitas dicentis, volo iſta verba proferre ſub ea intentione, ſub qua Chriſtus inſtituit ea eſſe proferenda: vt quę ex Chriſti inſtitutione ſunt de forma, dicere, vt

de forma:

de forma: & quæ ad reuerentiam, ex reuerentia. Tota tamen forma sanguinis, videlicet. Hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui ꝓ vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, ex diuersis scripturæ locis accipi potest. Nam, hic est calix, habetur Lucæ. 12. Matthæi autem. 26. hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Sanctus verò Lucas dicit pro vobis. Quòd autem additur, æterni testamenti, & mysterium fidei, ex traditione domini habetur: quæ ad Ecclesiam per Apostolos peruenit, secũdum illud. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Et notãdum, ꝙ hęc dictio, calix, sumitur pro poculo in calice cõtento. Nullus nãq; liquor potabilis accipitur nisi in vase. ideò Christus non accepit immediate vinum tangẽdo, sicut panem: sed accepit in calice contentum. Sensus igitur huius propositionis (hic est calix sanguinis mei) est contentum sub his speciebus in vltimo instanti terminatiuo verborum, est sanguis, qui tunc erat effudendus, & nunc est effusus. Subditur, Noui & æterni testamenti, & rationabiliter, quia nouum testamentum in veritate exhibebat vitam æternam: quã vetus in figura ostendebat. Et dicitur æternũ, idest perpetuum, secundum Scotum: quia post istud, non erit aliud. Additur, mysterium fidei: vbi mysterium non ponitur ad excludendam rei veritatem, sed ad ostendendam occultationem: quia corpus, & sanguis Christi, occulto modo sunt in hoc sacramento. Ipsa etiam passio Christi, q̃ occulte fuit figurata in veteri testamento, dicitur etiã mysterium fidei, quasi fidei obiectũ. Quòd enim sanguis Christi secundum veritatem sit in hoc sacramẽto, sola fide tenetur. Vltimo dicitur, Qui pro vobis, & pro multis effundetur: quod sic intelligitur, pro vobis, scilicet iudæis, ad quos Christus in persona Apostolorum loquebatur, & pro multis, videlicet, gentilibus, ex quibus multo plures erãt saluandi. Non tamẽ dicitur pro omnibus: quia licet sanguis, & passio Christi sufficienter satisfecerint pro toto mundo, vt dicitur pri. Ioannis. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantũ, sed etiam totius mundi, imò pro infinitis, si tot possent esse: Non tamẽ efficaciter, cũ non omnibus applicẽtur, propter eorum indispositionem.

F G H

De veritate huius sanctissimi sacramenti. Cap. XXX.

POST consecrationem panis, & vini, transubstantiatis substantia panis in verum corpus Saluatoris nostri, & substantia vini in verum eius sanguinem, firmiter credendum est ab omnibus, & simpliciter confitendũ, verum corpus Christi, & sanguinem, animam, & diuinitatem realiter esse sub sacramento, cum eisdem dimensionibus, quas habet in cœlo: licet secundũ eas non commensuretur sacramento, siue speciebus illis. Nec sunt audiendæ rationes hæreticorum, & infidelium irrisiones, aut suggestiones, siue illusiones dæmonũ, quas immittunt, vt à fide nos deuiare faciant. Ad excutienda tamen omnia supradicta, notanda, & perpetuò memoriæ tradenda sunt quatuor fundamenta, quæ habemus ex sacris literis, & sanctis doctoribus ab Ecclesia approbatis. Primum ex diuo Paulo, qui 2. Cor. 10. inquit. In captiuitatem redigentes omnem intellectum, in obsequium Christi: hoc est ad credendum omnibus, quæ Christus dixit, & obediendum ei. Secundum, habetur Lucæ 1. Non est imposibile apud Deum omne verbũ, cùm Deus posit facere omne illud, quod intellectus potest concipere. Tertium est ex domino Hilario in lib. de trinitate, vbi ait, Cùm Deus sit infinitæ potentiæ, &

A B

actiuitatis, & intellectus noſter ſit finitus, & limitatus, ſequitur quòd Deus multo plura poſſit facere, quàm intellectus noſter intelligere, ideo beatus Iob cap. 36. ait. C Deus magnus vincens ſcientiā noſtram. Quartum eſt, quòd cùm Chriſtus ſit Deus & veritas per eſſentiam, iuxta illud, Ego ſum via, veritas, & vita, mentiri non poteſt. Vnde ad Hebr. 6. dicitur, Impoſſibile eſt Deum mentiri. Inde ſequitur, quòd quicquid ipſe dixit, verum eſt: ſed Saluator noſter accepto pane, dixit, Hoc eſt corpus meum, non vt in ſigno, ſed realiter, prout manifeſtant verba ſequentia, videlicet, Quod pro vobis tradetur, & de ſanguine, Qui pro vobis effundetur: cùm clarum ſit verum corpus traditum fuiſſe, & verum ſanguinem effuſum, ex conſequenti erit ibi verè, & realiter. Vnde & correſpondent vltima primis. Primum enim miraculum quod fecit, fuit conuerſio aquæ in vinum, vltimum verò conuerſio panis in corpus, & vini in ſanguinem. Vnde ſi, pro quia, credimus ſcripturæ dicenti Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum, & terram: quare non credimus dicenti, Accipite, & man D ducate, hoc eſt corpus meum? Si credimus quòd Deus ſubitò ex limo terræ Adam formauerit, & ex eius coſta Euam, Gen. 10. quare non credimus vinum conuerſum in ſanguinem? Si credimus vxorem Loth cōuerſam in ſtatuam ſalis, de qua Luc. 17. Mementote vxoris Loth. quare non credimus tranſubſtantiationem panis in corpus Chriſti? Si credimus quòd Moyſes virtute Dei conuerterit virgam in colubrū, & aquas in ſanguinem, quare non credamus conuerſiones in hoc ſacramento, cùm non maior virtus requiratur hic, quàm ibi, præcipuè cùm hoc Eccleſia atteſtetur, quæ eſt columna veritatis? Vnde in concilio Epheſino contra Neſtorium, cui præfuit Cyrillus nomine Papæ: & in concilio Lateranenſi, vt habetur in c. firmiter extr. E de ſumma trin. & fide cath. dicitur. Vna eſt vniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur, in qua idem eſt Sacerdos, & ſacrificium Ieſus Chriſtus: cuius corpus, & ſanguis in ſacramento altaris, ſub ſpeciebus panis, & vini realiter continetur; tranſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem poteſtate diuina. Omnes ēt ſancti doctores ab Eccleſia approbati idem ſentiunt. Et licet nonnulli doctores dicant quòd corpus, quod videtur non manducaturi ſumus, non intendunt propter hoc excludere veritatem corporis Chriſti, ſed modum manducandi, cùm non ſit manducandus viſibiliter in ea ſcilicet ſpecie, qua ab Apoſtolis videbatur.

De fructu ſanctiſſimæ Euchariſtiæ. Cap. XXXI.

A CVM eſu ligni vetiti parens noſter prolapſus eſſet in mortem, quam vnà cum peccato propagauit in vniuerſum humanum genus, ſeipſum Chriſtus in nouiſſima cęna cibum fidelibus inſtituit, per quem in vitam reſurgere, & illam amiſſam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter ſumus ſauciati, ita per hunc, quem Chriſtus nos ſumere præcepit, ſanaremur, & vnde ſubrepſit mors, inde vita veniret. De præcepto primo dicitur Gen. 3. Quacunq; die comederitis, morte moriemini. De hoc vero, Si quis comederit ex hoc pane viuet in æternum: & hoc tam vita gratiæ, quam confert dignè ſumentibus, euchariſtia, quàm vita glorię, quam ſpe conſequimur, manducantes corpus domini. De prima vita dicit Chriſtus, Qui manducat me, viuet propter B me. De ſecunda, Qui manducat meam carnem, habet vitam ęternam. Vnde ſi quis dignè manducauerit hunc cibum ſpirituali quadā coniunctione Chriſto arctiſſimè vnietur, particeps effectus carnis ſcilicet, & ſanguinis eiuſdem: quę quando ſumitur

facit

facit, vt Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantùm reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, & immortalitatem præparante: sicut ab Hilario.8.de trini. & Cyrillo lib.10. in Ioan. c. 13. traditum legimus. Mortui enim sumus peccatis, vt iustitię viuamus, Christus verò vita est: & hic est primus fructus eucharistię. Secundus, quia cùm illam sumimus, efficimur participes passionis C
Christi, recordari enim illam iussi sumus, dum recipimus. Remissionem igitur peccatorum confert hoc sacramentum. Vnde Chrysost. super illud Ioan. 19. Exiuit sanguis, & aqua, homil. 84. Sciunt, inquit, hoc initiati: per aquam enim regenerati: sanguine & carne nutriti: hinc mysteria ortum habent, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipso latere hauriens accedas: remittuntur enim in hoc sacramento venialia: in baptismo verò & pœnitentia omnia, mortalia scilicet & venialia. Et ratio est, quia cùm charitas per eucharistiam inflammatur, operit multitudinem peccatorum, pri. Petri. 4. Quamobrem prius per pœnitentię sacramentum nos expiari oportet, quàm ad hanc tremendam mensam accedamus: ad quam si quis venerit criminis capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit. Reus enim erit, vt dicit Apostolus, corporis, & sanguinis domini, 1. Cor. 11. Tertius effectus est, quòd sumentes verum corpus Christi, efficimur & ipsi corpus Christi mysticum: D
de quo Paulus 1. Cor. 12. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. & c. 10. Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus: significat enim quòd nos, cùm simus multi, vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Si igitur dignè sit sumptum, hoc effecit, vt vnum cùm capite nostro, vnum & ipsi inter nos efficiamur. Vnum efficimur cum Deo, cui voluntate adhęremus: vnum cum Christo, cui tanquam vnius corporis membra capiti connectimur: vnum etiam inter nos, cùm simus membra multa, quę corpus vnũ efficiunt. E
Ad hoc corpus, cuius caput est Christus, pertinent non modò qui sunt in hac vita, verùm & pii omnes, qui cœlestibus iam gaudiis perfruuntur: & ij simul, qui felicitatem illam expectant: sed quia purgatione indigent, in purgatorio sunt, ex quo nõ nisi purgati ingredi possunt regnum cœleste, in quod nihil coinquinatum introibit. Hi orationibus superstitum adiuuantur. Vnde August. de verbis apost. homil. 17. dicit, Ideoq; habet ecclesiastica disciplina quod fideles nouerunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro cęteris verò commemoratis defunctis oretur: iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. & tract.84. in Ioan. Ideo quippè ad ipsam mensam, non sic F
eos commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigiis adhęreamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit, non posse esse maiorem. & contra Faustum lib.20.c. 21. Nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quanuis in memoriã martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquandò dixit offerimus tibi Petre, aut Paule? sed quod offertur, Deo offertur, qui martyres coronauit: latria enim siue seruitus debita Deo, G
illi exhibetur soli, ad quam spectat oblatio sacrificii: & lib. 8. c.27. & lib. 22. c.10. de ciuit. Dei dicit, Illos enim vt pro nobis intercedant orare possumus, & debemus: sacrificium autem, pręterquàm soli Deo offerre, fas non est. Vnde Chrysost. in epist. ad Philip. homil.3. Apostolicum hoc esse institutum asserens, dicit. Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerunt enim multum hinc emolumẽti

fieri,

fieri,multum vtilitatis. Beatus Dionyſius in eccleſiaſt. hierar.c.7. commemoratio-
nem defunctorum in miſſæ ſacrificio facere,apoſtolicam vult eſſe traditionem. Da-
maſcenus librum ſcripſit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quòd ſacris operationi-
bus, & viuorum orationibus viuent. Qualiter autem affectus eſſe debeat, ſi dignè
H manducare velit quis carnes agni,& bibere eius ſanguinem,manifeſtat beatus Pau-
lus 1.Cor.2. cùm dicit,Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de
calice bibat: qui enim manducat,& bibit indignè,iudicium ſibi manducat,& bibit.
Vnde ſi in veteri lege,vbi figura tantùm fuit,non permittebatur accedere ad altare,
qui maculam haberet, quantò minus illud licere debet in hoc ſacramento, in quo
verum corpus Chriſti, & verus ſanguis eſt? Quamobrem ſuam quiſque conſcien-
tiam diligenter examinet, ne quod bonum eſt,malè,malus accipiat. Vnde Auguſt.
tract. 26. in Ioan. Videte, inquit, fratres, panem cœleſtem ſpiritualiter manduca-
te, innocentiam ad altare apportate: peccata & ſi ſunt quotidiana, vel non ſunt
mortifera,antequam ad altare accedatis, attendite quod dicatis, Dimitte nobis
debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si dimittis, dimittetur
I tibi: ſecurus accede, panis eſt, non venenum. Sed vide ſi dimittis, nam ſi non di-
mittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis: mentiri Deo potes, Deum fallere
non potes. Vnde ſi quis dignè, & ad ſalutem accipere vult, elaborare debet vt ſit
membrum Chriſti, hoc eſt, vt per fidem, & charitatem Chriſto adhæreat. Hoc
enim ſacramentum ab Auguſtino vbi ſupra, vocatur ſacramentum pietatis, ſignum
vnitatis, vinculum charitatis. Vnde admonet, quòd qui accipit myſterium vnita-
tis, & non ſeruat vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium
contra ſe. Annunciatur in hoc ſacramento Chriſti mors, vt inquit beatus Paulus
vbi ſupra. Porrò Chriſtus mortuus eſt, vt morte ſua nos Deo patri ſuo cœleſti re-
L conciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo,vnum noſipſos inter nos faceret. Quiſ-
quis igitur hanc vnitatem rumpit, vel à Chriſto peccando ſe ſeparat, vel ab eius
corpore, quod eſt Eccleſia ſuo pluſquam illius iudicio tribuendo, ſegregat, vel à
quocunque membro per odium ſe diuidit, quid aliud facit, quàm quòd crucifigit
ſibimetipſi filium Dei, dum eadem illa deſignat, propter quæ Chriſtus crucifigi, &
mori dignatus eſt: quem peccata noſtra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius
cruciatibus cauſam dederunt? Vnde fit, vt non ad vitam,ſed mortem ſumat vitam:
reus enim efficitur corporis, & ſanguinis domini. Vnde pſal. 68. dicitur. Fiat men-
ſa eorum coram illis in laqueum, & in retributionem, & in ſcandalum. De vario
modo ſumendi hoc ſacramentum vide Scotum diſt.8.4.q.3.

De ſacramento pœnitentiæ. Cap.XXXII.

A PER lauacrum regenerationis in hanc vitam ingredimur, non vt ocio
vacemus,& delitijs,ſed vt contra mundum,carnem,& diabolum in acie
ſemper ſtemus: ad quos hoſtes noſtros ſuperandos, datur nobis in con-
firmatione adiutor Spiritus ſanctus, cuius virtute facilius impetum eorũ
propulſare poſſimus. Fit nihilominus, ſicut in prælijs vſu venire ſolet,vt ſæpè ab ho-
ſtibus noſtris ſauciati corruamus: & quam per ſanctum baptiſmum adepti vitã fue-
ramus, eam morte commutemus. Non vult tamen Pater ille miſericordiarũ, qui eſt
benignus,& preſtabilis ſup malitia,quẽquam de venia lapſum,deſperare. Ideò huic
quoq; rei remedium inſtituit, pœnitentię ſcilicet ſacramentum, per quod lapſo re-
ſurgere

ſurgere liceret; & hoc eſt contra Nouatum,à quo Nouatiani,de quo Euſebius lib.6. B
c. 33. inquit, quòd ſpem ſalutis ademit peccantibus, etiam ſi digne pœnituiſſent, Dicti Nouatiani, ſuperbo nomine,Catharos,ideſt mundos,appellarunt ſemetipſos. Ob quam rem à Cornelio Papa concilium Romæ congregatum eſt Eporum. LX. totidem pſbyterorum, cum diaconis multis:vbi ſtatutum fuit, Nouatum cũ ſequacibus alienum eſſe ab Eccleſia. Eos verò qui lapſi fuerint in certamine,fraterna cõmiſeratione curandos,& fomentis pœnitentię medicandos. Hic Cornelius fuit. xx. Papa ſub beato Petro, qui in eodem Concilio reuocauit ſententiam Concilii Carthaginenſis, & beati Cypriani de rebaptizãdis hęreticis ad nos venientibus: qui tamen Cyprianus librum edidit contra dictum Nouatum, lapſos ad pœnitentiam cohortando. Hæc pœnitentia ſiue hoc ſacramentum, dicitur eſſe reſurgentium: cuius virtute fit, vt cùm corruerimus eleuemur. Et ſi in iſta colluctatione, quæ nobis eſt aduerſus principatus, & poteſtates tenebrarum harum, nos proſterni contigerit, ad hoc pœnitentię remedium confugiamus: per quod erigi,ac vires recuperare poſſimus. Pronior enim eſt Deus ad miſerendum,quàm nos ad miſericordiam eius petendam. Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus Theologus, in oratione in ſanctum lauacrum,ait, Iucundius dat Deus, quàm alii acceptant, ſimul vt dereliquerit impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas,ac ad Dominum conuerſus fuerit. Eſaiæ.55. obuiis,quòd aiunt,manibus, eum ad ſe reuertentem recipit: & eſt maius gaudium in cælo ſuper vno peccatóre pœnitentiam agente,quàm C
ſuper nonaginta nouem iuſtis. Cauſa enim effectiua huius pœnitẽtię virtutis, vt inquit diuus Bonauentura in 14. diſt.4.ar.2.q.2. Deus eſt,ſed diſpoſitiua à nobis, qui creauit nos ſine nobis,non iuſtificat nos ſine nobis. Diſpoſitio hoc ordine procedit. Neceſſe eſt primò Dei bonitatem,& iuſtitiam agnoſcere: cui omne malum,& inordinatio diſplicet,à qua offenditur,nulloq; modo malum culpæ relinquit impunitũ: & poſtea ſe aliquid feciſſe,quod diuinæ diſplicet bonitati, deinde cognoſcat ſe homo ex diuina ſententia obligatum ad pœnam. Quo facto,neceſſe eſt Dei miſericordiam cognoſcere: qua paratus eſt omni reuertenti,& de culpa dolenti remittere,& indulgere. Ex quarum cognitionum prima generatur timor: de quo magiſter hic in litera inquit. Quòd pœnitentia timore cõcipitur. Ex ſecunda verò,ſpes remiſſionis. Et ex his videlicet ex voluntate ſeſe reconciliandi Deo,& ſatisfaciendi per gemitũ, D
& alia media cùm incipiat facere quod in ſe eſt, diſpoſitus eſt talis ad iuſtificationẽ. Ex quo videre liquet,quòd magis timore, quàm amore, quis diſponatur: cùm peccator non habeat Dei, ſed ſui amorem: iſte autem amor nunquã generat pœnitentiam,niſi quia timet. Vnde quãdiu amat, & credit, non refugit peccatum, ſed quãdo timet: ideò non concipitur fide: cùm ante timorem,non ſit pœnitentiæ ſeminarium, quod eſt ceſſare à malo. Ex quo etiam patet, quare magis timore, quàm ſpe: quia timor ſeruilis concipit, ſpes verò promouet: nec hoc inconuenit, quia conceptio iſta,non eſt per productionem in eſſe, ſed per diſpoſitionem,& præparationem: ideo non oportet quòd pœnitentia ſit cum timore ſeruili, ſed ſufficit,quòd timor pparet ad pœnitentiam. Et vt magis diſtinctè prædicta intelligamus, notandũ quòd pœnitentia, inquantum eſt actus, qui (Deo operante noſtram iuſtificationem, cui E
cooperamur) à timore ſeruili,vt in pluribus procedit, & in filiali terminatur,ſex cõprehendit actus: quorum primus eſt Dei operatio conuertentis cor: ſecundum illud Hier.3.poſtquàm conuertiſti me, egi pœnitentiam. Secundus eſt motus fidei. Tertius eſt motus timoris ſeruilis: quo quis timore ſuppliciorum à peccatis retrahitur.

Quartus est motus spei, quo quis sub spe veniæ consequendæ assumit propositum emendandi. Quintus est motus charitatis: quo alicui peccatum displicet secundum
F seipsum, & iam non propter supplicia. Sextus actus est motus timoris filialis: quo quis propter reuerentiam Dei emendam voluntariè offert. Et sic patet, quòd actus pœnitentiæ, quo iustificamur, procedit communiter à timore seruili, sicut à primo motu affectus ad hoc ordinato: à timore verò filiali sicut ab immediato & proximo principio. Nec per hoc, quòd dicimus eã procedere à timore, excludimus quin procedat ex actione Dei conuertentis cor. Pessimus autem error est, & crudelissimus eorum, qui dicunt pœnitentiam non posse iterari: cùm claudat viscera diuinæ miseri-
G cordiæ: cogeret enim tunc ferè omnes peccatores desperare. Ideò Sanctus Bonauentura in eadem dist. concludit, quòd iterari potest, quotiescunq; peregrinamur à Domino: non sic baptismus, cuius ratio est triplex. Prima quia in baptismo imprimitur character, qui est indelebilis: non sic in pœnitentia. Secũda, quia baptismus est contra morbum non iterabilem, videlicet peccatum originale: pœnitentia verò contra iterabilem, vt est peccatum actuale: medecina enim debet aptari morbo. Tertia est, quia baptismus habet totam efficaciam à passione Christi: non sic pœnitentia, quæ vltra hoc pendet ab actu nostro. Ideo baptismus non iteratur, sicut nec Christi passio. Pœnitentia verò iteratur, secundum quòd voluntas nostra conuertitur, vel reuertitur. Inde est quòd omnis pœna in baptismo remittitur, in pœnitẽtia non: baptismus etiam si iteraretur esset nobis occasio peccandi: non sic pœnitẽtia:
H quæ peccata impunita non relinquit. Et pro hac assertione habemus exemplum in Dauid, qui primò peccauit homicidio, & pœnituit: rursus peccauit numerando Populum, & iterum pœnituit: & tamen Deus vtrãq; pœnitentiam acceptauit. Si verò obiiciatur illud Amos pri. Super tribus sceleribus Damasci, & super quarto non conuertam eum, vbi glo. Quartò, eadem peccata committenti, nec pœnitentiam, nec indulgentiam se daturum denuntiat. Respondet diuus Bonauentura circa literã Magistri, ꝙ Beatus Hieronymus intelligit per primum peccatum consensum in corde. Per secundum, progressum ad opus. Per tertium, assuefactionem ad illud. Per quartum finalem perseuerantiam in illo, vel nolle pœnitere, & pro hoc nec dat pœnitentiam, nec veniam: cùm post mortem, non sit locus pœnitentiæ: ab aliis tribus liberat: pro quibus sicut dat pœnitentiam, ita & veniam: sicut innuitur in resuscitatione trium mortuorum: quorum primum in domo, secundum in porta, tertium Dominus suscitauit in sepulchro.

Pœnitentia quomodo sit voluntaria, & quæ sint causæ illius. Cap. XXXIII.

A PRO huius capitis declaratione, p̃mittendum est secundum Scotũ. 14. dist. quar. q. pri. Quòd duplex est iustitia, scilicet habitualis, vt charitas: & actualis, vt rectitudo quæ inest actui elicito, Actus enim elici potest conformiter suæ regulæ, in qua conformitate cõsistit rectitudo illius & per consequens erit duplex iniustitia videlicet habitualis, vt priuatio gratiæ, siue charitatis in anima: & actualis, vt priuatio supradictæ rectitudinis in actu. Transeunte autem actu peccati intrinseco & extrinseco, remanet quædam iniustitia habitualis: sed non ab illa sola denominatur quis peccator: quia ita diceretur peccator, qui commisisset vnum solum peccatum, sicut qui cõmisisset mille. Cuius ratio est, quia ita est priuatus tota gratia, qui commisit vnum solum, sicut qui mille. Iniustitia verò

tia verò actualis manere non poteſt ceſſante actu: cum illius ſubiectum proximũ ſit actus in anima, ſicut & rectitudinis ſibi oppoſitæ. Et ſubdit ꝙ nihil reale abſolutum, ſiue relatiuum eſt in aliquo, ceſſante actu peccati, à quo cenſeatur peccator. Et ſi dicatur aliquid derelictum ab actu, manere, vt habitus vitioſus, dicit ꝙ illud non eſt formaliter peccatum, cum poſſit ſtare in iuſtificato. Graues enim peccatores nõ ſtatim, quando ſunt iuſtificati, habent illam pacem, quam habent perfecti, & in virtutibus exercitati. Sed eſt, ſecundum præfatum, quædam relatio rationis, inquantum eſt obiectum intellectus diuini vel voluntatis, quæ poſt cõmiſſum crimẽ ordinat peccatorem ad pœnam correſpondentem: & tunc intellectus præuidet etiam pro omni tempore, donec pœna fuerit ſoluta. Vnde beatus Auguſtinus ſuper pſ. 31. videlicet Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, inquit, Videre Deum peccata nil aliud eſt, quàm ad pœnam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, eſt ea non ad pœnã reſeruare. Et peccata dicuntur ab eo tecta, cùm ea punire non intendit. Ipſum igitur peccatum manere in reatu poſt actum tranſeuntem, nihil aliud eſt, niſi ipſum à Dei voluntate ordinari ad pœnam condignam illi peccato. Et hoc patet in ſimili, quia ſi quis offendat magnum Principem tali offenſa, ꝙ correſpõdeat magna pœna, ceſſante illo actu, nihil eſt in illo, quod prius non fuerit, quare modò dicatur inimicus, & non prius, ſed tantùm in voluntate Domini offenſi, eſt actus tranſiens ſuper ipſum. Et propter hoc in ipſo eſt relatio rationis, videlicet ordinatio ad pœnam, vt in obiecto volito, vel ordinato ad talem pœnam. Ita in peccatore tranſeunte actu peccati, nihil aliud eſt, niſi iſta relatio ſcilicet ordinatio ad pœnam: quæ, vt eſt diſcõueniens illi animæ, dicitur eius macula: vt autem formaliter eſt obligatio ad illã pœnam, dicitur reatus: vt verò eſt actus voluntatis diuinæ, in qua eſt tota illa realitas, ꝑ quem actum ordinat̃ ad talem pœnam, dicitur offenſa: nihil enim aliud eſt offendi vel iraſci Dei, quàm velle vindicare, iſta pœna. Excluſa igitur paſsione iſtius velle, dicitur Deum eſſe formaliter iratum vel offenſum, cùm formaliter velit vindicare peccatum commiſſum contra legem ſuam. Quod deleri poteſt, & quandoq; deletur iuxta illud ſymboli Apoſtolorum, Remiſsionem peccatorum. Et Deus eſt qui remittit. Prædeſtinatus enim aliquando labitur in peccatum: vt Dauid, Petrus, & Paulus: non autem beatificari poteſt, ad quod principaliter per p̃deſtinationem ordinatur, niſi deleto peccato modo p̃dicto, cùm nullus beatificetur remanẽs obligatus ad pœnam ſoluendam. Dico vltra quòd non remittitur ſine pœna, vel æquiualente in acceptatione diuina. Per quodcunq; igitur peccatum offendatur Deus, offenſa eius nil aliud eſt, quàm velle vindicare, & punire: & ex conſequenti ad eius deletionem requiritur aliqua punitio, vel æquiualens in acceptatione diuina: licet regulariter per pœnam ordinetur: pręcipuè cùm dicat Boetius. 4. de conſola. proſa. 4. Quòd pœna eſt ordinatiua culpę: quod ſic intelligitur, ſecundum beatum Tho. prima. 2. q. 87. ar. pri. Quia homo à tribus iuſtè puniri poteſt, eò quòd à triplici ſubiectione peccando receſſit: ſubditur enim homo primò ordini proprię rationis: deinde ordini exterioris gubernatoris, ſpiritualiter, vel corporaliter, politicè, aut œconomicè: tertio ordini diuinæ gubernationis. Peccans verò, hos tres peruertit ordines, agendo contra rationem naturalem, contra legem humanam, & contra legem diuinam. Operę p̃cium igitur eſt, vt qui talis eſt, triplicem pœnam ſuſcipiat, per quã ad ordinẽ quẽ peruerterat redigatur. Punitur homo primo à ſeipſo per remorſum cõſcientię, ſecũdo ab homine per varia nocumenta: poſtremò verò à Deo: & ſic punitus redigitur ad ordinẽ, quia illi à quo pęnam patitur, vel inuitus ſubditur, ſubiici noluit

peccando. Non eſt enim propriè pęna ſine culpa. Vnde beatus Auguſtinus lib. pri. retractationum.c.9. dicit. Omnis pęna ſi iuſta eſt, peccati pœna eſt, & ſupplicium nominatur. Pœna autem duobus modis poteſt conſiderari, aut in vera ratione ſatisfactionis, & hoc modo vnus innocens poteſt ſatisfacere pro alio, vt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui omnia peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Aut in vera ratione pœnæ: de qua dico quòd inquantum eſt vindicta, & punitio, nunquam infligitur, niſi propter culpam propriam. Pœnæ huiuſmodi propriæ, conuenit ordinare culpam: & ratio eſt, quia omne peccatum eſt actus inordinatus: & omne peccans, contra aliquem ordinem agit: ideò oportet, vt ad eundem ordinem per pœnam redigatur, quem peccando deſeruerat. Ad deletionem igitur peccati;

H requiritur punitio voluntaria: quod dico propter damnatos, qui ſatispatiuntur, & non ſatisfaciunt: ſimiliter & propter illam pœnam, quæ ſequitur peccatum, quæ nõ eſt voluntaria: de qua beatus Auguſtinus in lib. primo de confeſſione, Iuſſiſti domine, & ita eſt, vt pœna ſit ſibi quiſq; peccator. Pœna verò tripliciter poteſt dici voluntaria: vno modo contra quam non omnino voluntas remurmurat, ſed patienter tolerat: Secundo quæ voluntariè acceptatur: tertio quæ voluntariè cauſatur: & hoc vel à cauſa proxima partiali, q̃ non intendit talem effectum, vel vt à cauſa remota principali, q̃ intendit hunc effectum. Pœna patienter tolerata, poteſt dici voluntaria, ſecundum quid, cùm malum pœnæ(dum non eſt contra rationem rectam) poſſit nõ modò abſolutè patienter, ſed ordinatè ſuſtineri, & acceptari in ordine ad iſtũ finem, de qua Auguſtinus in lib. de pœnitentia inquit. Peccator de peccato doleat

I & de dolore gaudeat. Triſtitia autem in voluntate non poteſt cauſari, niſi à duabus cauſis, videlicet actuali nolitione alicuius exiſtẽtiæ, & actuali apphenſione illius, iuxta illud beati Auguſtini. 14. de ciuit. dei. c. 15. Triſtitia eſt diſſentio animi ab his rebus quæ nobis nolentibus acciderunt: huiuſmodi cauſa cõmunis poteſt eſſe volũtas, imperans actum conſiderationis, & actum nolitionis eiuſdem obiecti, & hoc in ordine ad illũ finẽ intẽtũ, vt ſequat̃ triſtitia puniẽs, & reſpectu dictæ deteſtationis eſt cã immediata, reſpectu verò triſtitiæ, mediata. Ex quo patet, quomõ prima pœna vi

L delicet triſtitia, põt eſſe ſummè volũtaria, & à volũtate, ſicut à cã totali, remota tñ, applicãte cauſas partiales proximas huius effectus. Et licet omnis pœna videat̃ inuoluntaria cõparata ad voluntatẽ ſequentẽ affectionẽ commodi, eſt tamen voluntaria voluntate iuſta acceptante, ac ſequente affectionem iuſtitiæ. In iſta ergo punitione voluntaria conuenit multa conſiderare: primùm quidem velle punire peccatum à ſe commiſſum: quod eſt velle imperatiuum, ſeu efficax, coniungens cauſas proximas ipſius punitionis paſſiuæ: ſecundò nolle peccaſſe: quod eſt cauſa partialis proxima, licet non intendat pœnam illam: tertio velle acceptare pœnam illam paſſiuam iam inflictam: quarto patienter ferre punitionem: Quæ quatuor ſic explicantur: Vindicare cõmiſſum. Deteſtari illud. Acceptare pœnam inflictam. Et patienter ferre eãdem: & ſecundum has quatuor acceptiones erit quadruplex definitio eius, quod eſt pœnitere, de quibus in ſequenti capite.

Pœnitere quid ſit ſecundũ quatuor præfatas conſiderationes. Cap. XXXIIII.

PRIMA pœnitentiæ definitio eſt. Pœnitere eſt vindicare peccatum à ſe commiſſum: patet enim quòd ibi tenetur pœna, cùm applicare ſibi

A pœnam, ſit tenere eam: & hoc ſiue in affectu, ſiue in effectu: cùm vindicans, non minus vindicet, ſi quandoque pœna non ſequatur propter defectum

defectum alicuius causæ secundæ, dummodo ipse æquè intendat pœnam infligere. Secunda descriptio est. Pœnitere est detestari, vel odire peccatum à se commissum: vbi in proxima causa partiali tenetur pœna, & hoc potest intelligi de displicentia habenda de peccato sub propria ratione, vel in generali simul de quolibet à se commisso, vel de displicentia formali, vel virtuali, quæ est actus virtualiter includens illam displicentiam, vt actus martyrij sancti Bonifacij, qui dato quòd esset magnus peccator, tamen statim vt vidit martyres patientes, exclamauit, Christianus sum. Iste actus licet formaliter non includeret detestationem peccati, includebat tamen eandem virtualiter, vel eminenter. Tertia descriptio. Pœnitere est pœnam inflictã pro peccato suo gratanter acceptare, & hoc modo tenet pœnam tanquam obiectũ per actum voluntatis: quod intelligitur de acceptatione, in qua ista includitur, sicut volitio entis ad finem, includitur in volitione finis. Vltima descriptio, Pœnitere est pœnam pro peccato suo inflictam, patienter sufferre: per quod patet, quomodo cõformiter ad sententiam Magistri in litera, hic est etiam pœnam tenere, quia non abijcitur murmurando: vnde dicitur sustinere, quod est, sub actione agentis infligentis, se illi conformando, tenere. Ad deletionem igitur cuiuslibet peccati mortalis actualis post baptismum commissi, requiritur aliqua punitio voluntaria vno quatuor prædictorum modorum, loquendo de pœnitentia actuali, idest actu pœnitendi, qui est tenentia actualis pœnæ. Intelligitur autem requiri non simpliciter necessariò, cuius oppositum includat contradictionem, cùm posset Deus remittere sine illo actu: posset etiam remittere per aliquem feruentem motum dilectionis in Deum, absque aliquo poenitere præfato. Ad hoc tamen quòd regulariter deleatur, requiritur motus præfatus, dico regulariter, quia fit secundum regulas determinatas à sapientia diuina: quarum hæc est vna, quòd peccatum non deleatur sine displicentia de commisso: quæ est rationabilis, quia sicut peccatum auertit à fine, & conuertit ad creaturam, ita rationabile est, quòd non deleatur nisi per motum oppositum auertentem à peccato, siue à creatura, vt circa illam fuit peccatum, & conuertentem ad Deum. Dicit enim Scotus vbi supra q.2. quòd poenitere secundum omnes quatuor præfatas descriptiones potest esse actus virtutis, quia conformis rationi rectæ: cùm secundum rectam rationem quilibet legislator vindicet transgressionem legis. Vnde Arist. 10. Ethi. c. vlt. post doctrinam de vitiis, & virtutibus, statim introducit legem positiuam tanquam vltricem vitiorum, & præmiatricem virtutum. Si enim legislator recta ratione vindicat, minister recta ratione exequitur: cùm vniuersaliter rectitudo subministrationis sit ex cõformitate eius ad agens, cui subministrat. Modò vnicuique commissum est esse ministrum Dei, ad vindicandum in seipso peccata à se commissa. Pœnitere autem primo modo est sic vindicare in seipso, & ex consequenti, pœnitere hoc modo, semper erit actus virtutis elicitus, vel aptus natus elici à virtute, vel generare virtutem, cùm sit conformis rectæ rationi. Poenitere etiã sic, requirit præcognitionem distinctam eius, de quo pœnitet. Vnde sequentia se habent per ordinem, videlicet imperare causarum proximarum partialium tristitiæ coniunctionem. Ipsæ causæ partiales coniunctæ, quæ sunt effectus immediatus dicti imperii. Effectus remotus præfati imperii, ipsa scilicet tristitia, vel complacentia dictæ tristitiæ, quæ est actus voluntatis habens tristitiam pro obiecto: & postremò gaudium de tristitia, quæ omnia hoc modo inter se distinguũtur. Primum quidem, videlicet actus imperatiuus à causis proximis tristitiæ, sicut causæ principalis, & remotæ à causa secundaria, & propinqua. Secundum à tertio,

ſicut cauſæ ab effectu, & actionis à paſſione. Tertium à quarto, ſicut obiecti ab actione, & quartum à quinto, ſicut obiecti à paſſione appetitiua de illo obiecto. Iſtorum quinque nihil eſt vindicare per ſe, niſi primum, videlicet ipſum velle imperatiuum.

T Ex ſupradictis elicitur, quòd pœnitere primo modo eſt actus ſpecialis virtutis, cùm poſsit habere ſpeciale obiectum, ſcilicet peccatum vindicabile, & circunſtantias ordinatas, videlicet finem, modum, & huiuſmodi: non tamen eſt actus virtutis intellectualis, ſed appetitus. Imperare enim intellectui, vt conſideret, & voluntati, vt deteſtetur, non conuenit niſi voluntati: cùm voluntas ſecundum Auguſtinum lib. 11. de tri. c. 3. imperet ſibi & intellectui.

V Erit igitur appetitiuè non ordinantis ad ſeipſum, vt ſunt temperantia, & fortitudo, ſed ad alterum, vt iuſtitia. Poteſt enim actum iſtum vindicandi quilibet eodem modo ſecundum rectam rationem in alterum, ſicut in ſeipſum, exercere: ſi etiam exercet illum in ſeipſum, non facit niſi vt in alterum: cùm id non faciat in ſe, niſi vt committitur ſibi à legiſlatore in iſtum reum vindicare. Vnde accidit quòd iſte, cui committitur, ſit ipſe reus.

X Vindicare etiam hoc modo non eſt principaliter propter correctionem rei, licet quandoque correctio ſequatur; ſed eſt per ſe, vt ordinetur culpa per poenam eo modo, quo dictum eſt ſupra, & vt obſeruetur lex punitiua in quem tranſgreſſum eſt: quod non eſt crudelitas: cùm vlterior finis ſit bonum commune: eſſet tamen, ſi ſtaretur in alio fine, quàm in bono communi. Eſt ergo actus iuſtitiæ punitiuæ, quę diſtinguitur contra commutatiuam, & amicitiam: & nobilior inter actus iuſtitię in communi, dempto actu pręmiationis, cùm ſit proprius legiſlatori: & ſi alii conuenit, hoc eſt ex eius commiſsione, actus tamen pręmiandi eſt excellentior: quia & ſoli principi conuenit, ſicut pręcedens, & vltra hoc, pręmium habet vtrunque extremum nobilius, uidelicet meritum pro quo fit, & pręmium quod confertur, & perſonam meritam cui confertur, quę excellunt poenam, culpam, & perſonam rei, cui pœna infligitur. Iſte actus, cuius eſt imperare intellectui, & voluntati, imperio pertinente ad iraſcibilem, & ad potentiam aliquam habentem ſe ad aliquid ſimile iraſcibili virtuti, eſt voluntatis: ſicut enim iraſcibilis ſenſitiua in virtute ſuo modo vindicat, ita & illa potentia quæ imperat vindictã in parte intellectiua habet quoddam ſimile iraſcibili, nec conuenit hoc imperare niſi voluntati. Quantum ad ſecundam ſignificationem huius termini poenitere, quæ eſt deteſtari peccatum commiſſum, dicit idem doctor, ꝙ poteſt eſſe actus virtutis, cùm poſſit eſſe actus electiuus conformis rationi rectę, quę ſuadet, quòd ſicut eſt complacendum in bono honeſto; ita etiam quòd ſit diſplicendum in malo inhoneſto: quæcunque enim virtus inclinat ad deteſtandum malum inhoneſtum, vtpotè charitas, de aliquo inordinato contra eam; inclinat ad talem diſplicentiam. Pari modo dicendum eſt de humilitate, & ſimilibus, & talis eſt virtus appetitiua. De tertio, quòd eſt gratanter acceptare poenam inflictam pro peccato commiſſo, eodem modo concludit, ꝙ poteſt eſſe virtutis: quia conformis rectæ rationi, & multarum virtutum, quarum quælibet ſit appetitiua: per illas enim diuerſas virtutes poteſt acceptari aliud & aliud obiectum in ordine, ad quod poſſit poena inflicta pro peccato acceptari. Nam ſi ex charitate amatur Deus, ex charitate poteſt acceptari poena inquantum reductiua eſt ad Dei amorem. Si etiam ex virtute ſpei deſideratur Deus vt bonum mihi, ex eadem virtute acceptatur poena, vt ordinat ad hoc attingibile præmium. De quarto videlicet patienter ferre poenam inflictam, patet etiam quòd poteſt eſſe virtutis actus, & ſpecialis virtutis, ſcilicet patientiæ.

De

De Contritione prima Pœnitentiæ parte. Cap. XXXV.

Contritionem intelligimus vehementem displicentiã & dolorem de cõmissis à nobis peccatis, ex corde syncero, & intimo procedentem, atq; eo respectu, quòd diuinam illis offendimus maiestatem, eiusmodi inq̃, vt Deum propter rem nullam vellemus offendere amplius, cũ humili supplicióq; imploratione veniæ ab eodem, & certo decreto siue proposito, eiusdem voluntati, & præceptis deinceps obsequendi, tale enim propositum saltem virtute includitur in tali dolore. Amplius, non omnem cordis pœnitudinem, & de peccatis displicentiam, ac dolorem, & si magnũ & vehementem: cõtritionem intelligimus, qualis in salutari pœnitentia requiritur. Nã & Saulem & Iudam peccatorum suorũ vehementer pœnituisse, vt etiam ex eo hic recurrerit ad laqueum, & ille extremæ desperationis signa ostenderit; planè indubitatum est: non tamen dolor ille cordis contriti, ad quod respicit Dominus, fuerat: qui enim, ex sui tantùm amore, sui cõmodi respectu, nempè ob solum gehennæ metum, de peccatis dolor procedit, etiã quantumuis immensus sit, non est, qui cor cõtritũ facit, aut veniam impetrat, vnde, si seruus Domino, quem offendit, diceret, doleo equidem vehementer, quòd te offenderim: non tamen propter te, sed propter me doleo, quia ob tuã offensam meritò cædor, vinculis constringor, bonis, quibus tibi obsequentes suauiter perfruunt ego miser careo; nunquid, pœnitentia huiusmodi impetraret veniam? Deo ita dicit, quisquis ita dolet, quòd ipsum offenderit, si propter se doleat, quia ob offensam cęditur, non fallitur, neq; irridetur Deus. Debet sanè dolor offensæ, impetratiuus veniæ, esse de offensa: quia offensa illius est quem offendimus: & non tantùm, quia nobis damnosa, & incommoda. Cõtritio ergo, quam Deus in nobis respicit, est dolor diuinæ offensæ, non nostri tantùm, sed illius præcipuè causa, quem offendimns: cuiusmodi vt sit, Dei amorem, ex quo procedat, p̃requirit. Nihil enim primò, & per se odisse aut detestari possumus, sed operæprecium est, vt omne odium ex alicuius amore procedat: odium enim est, aut detestatio voluntatis, velut fuga quædam ab eo quod apprehenditur vt discõueniens, & inimicum: aut contrarium alicui, cuius amore afficimur. Ex amore ergo aliquo, vt procedat in nobis odium, ac detestatio peccatorum, necesse est. Is igitur aut nostri tantùm amor est, aut Dei solius, aut nostri & Dei. Si nostri tantùm procedit in nobis peccatorum odium, vt quia hic nos flagellari ob illa sentimus, & maiora expectamus, vt putà damnationem æternam; nondum est ea detestatio peccatorum nostrorum vera contritio, nec veniam offensæ impetrat, de qua nostri tantùm causa dolemus. Cum enim, vt beati Gregorij verbis vtar, ex peccato pœna metuitur, & amissa Dei facies non amatur; timor scilicet peccandi ex timore, non ex humilitate nascitur: humilitatem appellans eam subiectionem, qua peccator ad deum reuertens, eius voluntati prorsus se subijcit: sed, vt dictum est, infructuosa est eiusmodi pœnitentia, quæ non ex Dei, sed sui amore procedit. Si verò ex Dei solius amore procedat dicta peccatorum detestatio, ea vera est quæ facit cor contritum, & humile, quod Deus non despicit, sed benignè respicit. Quòd si, & ex nostri, & ex Dei simul amore procedat ipsa peccatorum displicentia, ita tamen vt Dei amor, amori nostro præponderet; ea quoq; contritio salutaris est: quoniam eadem sic detestamur diuinam offensam, vt ob nullam rem velimus Deum offendisse: sed si Dei amor nondum in regno animæ vicerit, sed amor sui, quem diuino præfero amori, ex tali amore, salutaris poenitentia, siue peccatorum detestatio, non

tio,non proficiſcitur, quæ vera eſſe non poteſt, niſi ex vincenti amore procedat: nã ſi eſt, quod illi pręfero,conſequens eſt, vt non dubitem in illius plus amaţi gratiam, minus amatum Deum offendere: quo affectu, quandiu ſum, cor verè contritũ, hu-
E miliatumq; non habeo. De hac prima pœnitentiæ parte,quæ non poteſt eſſe ſine diuino amore, apertiſſimè beatus Ioannes,dicit, Qui non diligunt, manent in morte: & ex cõſequẽti ante dilectionẽ,vita animæ nõ eſt;Quarè,ſi dilectionẽ neceſſariò ꝑcedat iuſtificatio,neceſſe eſt vt poſſit eius eſſe cũ morte ſocietas.Rectè perinde ꝓ maximo incõueniẽti habet Aug.vt ſine Dei amore quis conſequatᷓ remiſſionẽ peccatorũ. Sine quo inquit, nemo inuenit gratiam. Dicunt Doctores,quòd optima pœnitẽtia eſt noua vita.Vnde idem Auguſt.lib. de vtilitate pœnitentiæ,inquit. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Et Effrem de extremo iudicio capite. 5. inquit, Beatus homo qui habet compunctionem iugiter ſecundum Deũ, compunctio ſanitas animæ eſt, illuminatio mentis eſt, compunctio remiſſionem delictorum nobis conquirit, compunctio Ieſum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum deſideramus, & q̃rimus. Et Cyprianus ſermone de cœna Domini,ait, Sed & in eodem articulo temporis, cùm iam anima feſtinat ad exitum, & egrediens ad
F labia expirantis emerſerit, pœnitentiam clementiſſ. Dei benignitas, non aſpernatᷓ: nec ſerum eſt, quod verum: nec irremiſſibile, quod volũtarium: & quæcunq; neceſſitas cogat ad pœnitudinem; nec quantitas criminis,nec breuitas temporis,nec horæ extremitas,nec vitæ enormitas,ſi vera contritio,ſi pura fuerit voluptatum mutatio,excludit à venia, ſed in amplitudine ſinus ſui mater charitas, prodigos ſuſcipit reuertentes.Et velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore dei gratia recipit pœnitentes. At latronis mentionem faciens.Latrocinium,inquit, dãnationem meruerat & ſupplicium: ſed cor contritum, pœnam mutauit in martyrium, & ſanguinem in baptiſmum. In momento,impietas religionem,crudelitas induit pietatem, & ſtatim cõſumatus,ciuis ſanctorum & domeſticus Dei permiſſus eſt in regnum. Requi-
G ritur ergo pœnitere, vt eſt actus virtutis perfectus, ſecundum omnes circunſtantias ad deletionem peccati:& hoc,vel vt diſpoſitio præuia,vel concomitans.Primo modo ſufficit actus informis,cùm ſit ſine charitate, à cuius ſolius inhærentia, & inclinatione ad actum, dicitur actus formatus. Secundo modo requiritur actus formatus: nam in illo inſtanti in quo deletur peccatum, charitas ineſt, & per conſequens, ſi actus requiratur vt concomitans, eſt formatus. Actus verò informis dicitur attri-
H tio, quæ eſt diſpoſitio ad deletionem peccati mortalis, quæ ſequitur in vltimo inſtãti alicuius temporis in quo iſta attritio durauit. Vnde ſi attritio ſit perfectè circunſtantionata in genere moris, videtur diſpoſitio ſufficiens ad iuſtitiam in termino illius attritionis acquirendam, quem Deus præfixit eſſe terminum illius motus attritionis, quam vſq; tunc vult continuari: & tunc in vltimo inſtanti illius attritionis probabiliter infunditur gratia, & deletur peccatum: Et ſi manet idem motus cõtra peccatum in eſſe naturæ & moris qui prius; idem motus qui fuit attritio, poſt infuſionem gratiæ dicitur contritio: Oportet tamen ibi diſtinguere ſigna naturæ, quia in primo eſt actus talis: in ſecundo charitas: in tertio actus formatus à charitate inhærente, & inclinante: & ſic attritio fit contritio, ſine mutatione reali ipſius actus, & debet concedi in ſenſu diuiſionis tantùm, quòd per actum, qui eſt contritio, deletur peccatum, vt per diſpoſitionem omnino proximam. Pro quo
I ſciendum quòd contritio, quæ eſt pars pœnitentiæ, includit contritionem, quæ eſt actus pœnitentiæ virtutis, & multa ſuper eam addit: quia actus pœnitentiæ virtutis eſt dolor

est dolor voluntariè assumptus de peccatis inquantum sunt contra rationem,& bonum honestum: nec requiritur quòd sit maximus, sed sufficit quòd sit dolor moderatus, cum solo proposito recompensandi,siue satisfaciendi,& cauendi. Sed contritio quæ est pars sacramenti pœnitentiæ (pœnitentiæ enim vt est sacramentum, tres assignantur partes, à. S.Thoma.3.par.summæ.q.90.art.1.& 3.videlicet Contritio, Confessio, & Satisfactio, quæ sunt partes integrales pœnitentiæ: similiter & ab Eugenio Papa in decreto pro doctrina Armenorum)est dolor de peccatis proprijs,voluntariè assumptus propter Deum summè dilectum, & ideo oportet quòd sit maximus, qui possit esse in natura, appreciatiuè saltem, ita quòd sicut Deus debet diligi super omne diligibile, ita peccatum displiceat, & odiatur super omne odibile, & cum hoc quòd habeat propositum confitendi, & absolutionem obtinendi,& satisfaciendi,sic quòd peccator sit,saltem in præparatione animi, taliter dispositus,quòd mallet priuari omnibus bonis mundi temporalibus, & corporalibus, quàm Deo, & mallet sustinere omnia tormenta etiam inferni, & mortem ipsam, quàm offendere Deum. In præparatione animi debet durare semper peccatorum contritio: sed quo ad actum, qui est de necessitate contritionis. Videndum est, quando videlicet peccator in mortali existens, teneatur sub pœna mortalis peccati conteri,& dico quòd in quatuor casibus. Primo quandocunq; imminet periculum mortis, præcipuè debet conteri, vel atteri. Secundo quando imminet susceptio, vel administratio sacramenti, Matth.7. Nolite sanctum dare canibus: & regulariter, quando quis exercet actum, necessariò requirentem hominem esse in gratia. Tertio omni die Dominico, cùm preceptum sit de sanctificatione sabbati, in quo includitur dilectio Dei super omnia, & sanctificatio animę, iuxta illud, Sanctificabunt animas suas, quod regulariter fit per contritionem. Vnde Gregorius in registro inquit. Dominico die à labore terreno cessandum est, atque orationibus omnino insistendum, vt si quid negligentię per sex dies agitur, die resurrectionis Dominicę expietur, & ideo Ecclesia ad implendum hoc pręceptum, pręcepit omnibus christianis diebus Dominicis audire missam, vt habetur in c. Missas, de consecr. dist. 1. Similiter ordinauit fieri confessionem generalem, & corporis Christi eleuationem, vt populus haberet occasionem petendi veniam, & pręcepta fidei, spei, & charitatis,implendi. Quarto tenetur quis conteri, quandocunque peccatum mortale preteritum occurrit memorię practicè, hoc est cum iudicio practico, siue cum inclinatione ad complacendum: quia nisi tunc detestetur, exponit se periculo recidiui: si verò redeant ad memoriam speculatiuè, siue per modum transeuntis, absque iudicio practico, non tenetur quis ad contritionem: licet valde vtile esset & securum,omni mane, & sero conteri. Et de hoc satis.

L

M

N

O

De confessione, quæ est altera pars pœnitentię. Cap. XXXVI.

PRAESVPPONO, vt melius intelligatur hęc secunda pars, quòd confessio est triplex. Prima, proprię culpę, quę est pars poenitentię, de qua infra diffusè. Secunda,laudis diuinę, de qua Christus in euangelio, Confiteor,inquit,tibi pater dñe coeli,& terrę,quia abscondisti hęc,&c. & ista est actus latrię. Tertia est credendorum, de qua ad Rom.10. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: & ista est actus fidei,& meritorius inquantum cadit sub pręcepto. Et pro maiori declaratione confessionis sacramentalis; A

cramentalis, est sciendum quòd Poenitentia est absolutio hominis poenitentis, facta certis verbis à Sacerdote, iurisdictionem habente, ex institutione diuina efficaciter significantibus absolutionem animæ à peccato. Dicitur absolutio, cùm poenitentia sit sententia absolutiua, & non condemnatiua, qua reus denuntiatur absolutus. Dicitur hominis, quia si malus angelus in corpore assumpto confiteretur, ibi non esset hoc sacramentum. Dicitur poenitentis, propter fictè accedentem, qui nõ est materia debita, sed irridens, & non poenitens. Dicitur facta certis verbis, propter mutum Sacerdotem, qui licet debitam habeat intentionem, non tamen est ibi sacramentum. Dicitur vlterius, cum debita intentione, propter Sacerdotem carentem vsu rationis, qui licet de facto absoluat, non tamen est ibi sacramentum. Dicitur etiam, à Sacerdote, propter laicos, & alios in dignitate ecclesiastica constitutos, non tamen sacerdotio initiatos. Dicitur quoque, iurisdictionem habente, cùm nullus Sacerdos, poenitentem non subditum, absoluere possit. Sententia enim lata à non suo iudice nulla est, de regu. iuris in 6. Dicitur vltra, ex institutione diuina, cùm nulla creatura instituere possit sacramentum. Dicitur præterea, efficaciter significans, quia absolutio non est signũ ęquiuocum, sicut osculum, vt patet de osculo Iudę. Additur postremò, absolutionẽ animę à peccato: ex quo sequit, quòd confessio non est sacramentum poenitentię, sed quędam pręuia dispositio ad illud sacramentum. Congruit enim, quòd ista exterior absolutio fiat à Sacerdote, vt extrema reducantur per medium in extremum. Et ita in hierarchia ecclesiastica, extremos peccatores reduci in Deum per hierarcham, idest Sacerdotem, expedit, sicut fit in Ecclesia triumphante. Hinc elicitur quòd doctrina de sacramento poenitentię subalternetur doctrinę de iudicijs, cùm sua principia recipiat ab ipsis, videlicet, quòd iudex absoluere debet subditum suum, & doctrinę de sententijs: & sic sacramentum poenitentię dici potest iudicium sacramentale. Et ex hoc liquet quòd nõ ita est necesse habere pręcisa verba in hoc sacramento, sicut in eucharistia, & baptismo, cùm sufficiat, quòd exprimatur actus sententię absoluentis, sicut & in forensi iudicio non oportet esse determinata verba: inquit enim vnus de Theodoro martyre, Iubeo ignibus tradi: alter verò de sancto Cypriano, Gladio animaduerti placet. Regulariter tamen ista verba sunt apta, Ego te absoluo ab omnibus peccatis tuis: licet nõnulla alia pręmittantur, vel concomitentur secundum diuersam ecclesiarum consuetudinem, quæ tamen non sunt prętermittenda in illis. Opinio tamen Magistri in 4. dist. 18. c. 6. communiter non tenetur, nec pro vera habetur, dicentis, quòd in soluendis culpis, & retinendis, ita operatur euangelicus Sacerdos, & iudicat, sicut olim legalis in illis, qui erant contaminati lepra, quæ est peccati typus, ostendebat enim tantùm eos sanatos. Probat quippe suam sententiam per illud beati Hieronymi super 16. Matth. Tibi dabo, &c. Hunc, inquit, locum non intelligentes quidam, aliquid sumunt de superbia phariseorum, vt damnare innoxios, vel soluere putent noxios, cùm apud dominum non sententia Sacerdotum, sed reorum vita quæratur: & probationem innuens subdit, in Leuitico se ostendere Sacerdoti iubentur leprosi quos illi non faciunt leprosos, vel mundos, sed discernunt qui mundi, vel immundi sunt: ita hic. Vbi Scotus inquit, quòd verum est, quòd sicut Sacerdos legalis ostendebat leprosos mundatos, sic euangelicus ostendit peccatores iustificatos: sed quòd non aliter euangelicus se habeat ad leprosos spiritualiter, quàm legalis ad leprosos corporales, falsum est: cùm Deus non dederit in veteri lege aliquam cæremoniam, siue purificationẽ, cui ministratæ ab idoneo ministro regulariter assisteret ad mundandum

dandum lepram corporalem, ſicut in lege noua dedit ſacramentum conferens quod ſignificat, & cui regulariter ipſemet aſſiſtit Deus ad mundandum à lepra ſpirituali, hoc eſt à peccato, niſi impediat obex ex parte voluntatis. Opinionem ſupradictam Magiſtri, ſequitur Gabriel Biel diſtinctio. 18. 4. q. 1. quę profectò nimis ſacramento derogat pœnitentiæ. Nam ſecundum hanc opinionem per ſacramentum pœnitentiæ nunquã deleretur peccatum: ſed neceſſe eſſet prius deleri per contritionem, ad hoc, quòd dignè ſuſciperet poenitentiæ ſacramentum, cùm nullus dignè oſtendatur mundus à peccato, niſi ſit prius immunis ab eo, & ſic nunquam poſſet eſſe ſecunda tabula, cùm nunquam liberaret naufragum à periculo ſubmerſionis. Subdit ergo Scotus vbi ſupra de mente domini Alexandri Alenſis, quòd Deus requirit diſpoſitionem de cõgruo ad hoc, quòd peccatori conferat per ſacramentum gratiam (non quod alliget potentiam ſuam ſacramentis) qui tamen ſine diſpoſitione illa præuia, & congrua non conferret per ſacramentum gratiam. Quod eſt maioris miſericordię, duplicem ſcilicet viam inſtituere, per quam iuſtificemur, quàm nos ad vnam tantùm viam arctare. Non ſolùm igitur attritus per aliquod tempus vſque ad certum inſtans, in vltimo inſtanti recipit gratiam delentem peccatum, tanquam per diſpoſitionem de congruo, ſed etiam non habens talem actum, qui ſufficiat ad diſpoſitionem de congruo, ſed tantùm voluntatem recipiendi ſacramentum Eccleſię, & ſine obice peccati mortalis, recipit non ex merito, ſed ex pacto diuino, effectum iſtius ſacramenti: vt ſic parum attritus, attritione, quę non habet rationem meriti ad remiſſionem peccati, intendens tamen recipere ſacramentum pœnitentię, ſicut in Eccleſia diſpenſatur, in vltimo inſtanti illius prolationis verborum, in quo eſt vis huius ſacramenti, recipit gratiam pęnitentialem. Pęnitentia verò ſumpta quatuor prędictis modis non eſt ſacramentum pęnitentię: ſed tantùm ad idem pertinentia. Dictum verò Caſſiodori ſuper pſal. 31. videlicet. Dixi confitebor, &c. dicẽtis. Magna eſt Dei pietas, quòd ad ſolam promiſſionem peccatum dimittit: votum enim pro operatione iudicatur, ſimiliter & Auguſtini ibidem, nondum pronunciat, ſed promittit ſe pronunciaturum, Deus dimittit, ſic intelliguntur, quòd frequenter dimittitur peccatum per aliquem motum attritionis tanquam per diſpoſitionem de congruo ante ſuſceptionem ſacramenti poenitentię: Sicut in adulto frequenter dimittitur peccatum originale, ante baptiſmum per bonum motum diſponẽtem ad illum de congruo. Nec tamen ſequitur quòd per ſacramentum non dimittatur: quia ſi illa alia via non adſit, iſta quę minus requirit, & quę eſt facilior, non deficit. Dico vltra, quòd ante perceptionem dignam poenitentię oportet ſuſcitari, vel ſimpliciter: & tunc per ſacramentum non deletur peccatum, ſed gratia quę infuit, augetur: vel ſecundum quid, videlicet, vt habeat aliqualem diſplicentiam de peccatis, & propoſitum cauendi de cętero, velitq; ſuſcipere ſacramentum poenitentiæ, per quod attritio fit contritio, & tunc ſuſcitatur ſimpliciter per ſacramentum: ſicut iuſtificato baptiſmo flaminis, neceſſarius eſt baptiſmus fluminis, ſi adſit facultas illud ſuſcipiendi. Vnde Lazarus viuificatus à Chriſto, ideſt peccator à morte culpę per gratiam reſuſcitatus, & ſolutus à carcere ſepulchri, ideſt à reatu, ſiue debito poenę inferni, relinquitur diſcipulis ſoluendus ab inſtitis, ſcilicet poenis temporalibus, in quas commutatur poena ęterna, quas temporales poenas, poteſt euangelicus Sacerdos aliquo modo relaxare, vel intendere, claue tamen non errante.

Confeſſio

Cōfeſſio de iure diuino eſt,& quomodo fuit in vſu apud patres antiquos, qui eam neceſſariam eſſe demonſtrant. Caput. XXXVII.

Confeſſionem ſacramentalem à Chriſto inſtitutam, ei qui eſt in peccato mortali, ad ſalutem animæ eſſe neceſſariam conſtat ex determinatione
A Eccleſię in concilio Tridentino, vbi dicitur. Si quis dixerit eum qui poſt baptiſmũ lapſus eſt,nõ poſſe per Dei gratiã reſurgere,aut poſſe quidem, ſed ſola fide,amiſſam iuſtitiam recuperare ſine ſacramento pœnitentiæ, prout ſancta Romana & vniuerſalis eccleſia ſeruauit, & docuit, Anathema ſit: Ad hoc accedit ſententia Tertulliani dicentis libro pri. de Trinitate, vnà cum Eccleſiæ cõſenſu,
B confeſſionem à Domino inſtitutam fuiſſe, & hoc ſequentibus (vt cõmuniter tenet) verbis,quibus Petro, cæteriſq; Apoſtolis ligandi, ſoluendiq;, remittendi, ac retinēdi peccata, poteſtas à Chriſto conceſſa eſt, quod Apoſtoli, & ſucceſſores facere non poterãt,niſi prius cognouiſſent, cuius generis ea peccata eſſent, & quæ medicina eſſet eis adhibenda, cùm dicatur à Sapiente prouer. 12. Qui iudicat quod nouit,iuſtitiæ iudex eſt: & à beato Hieronymo in.x. Eccleſiaſtes,Quod ignorat medicina, non curat. Confeſſionem enim ſacramentalem dicere eſſe ſolùm de humano iure, hæreſis eſt damnata à Sixto Quarto. Quam veriſſimam orthodoxorum ſanctorumq; Patrum ſententiam diuerſis ab initio ſeculis, diuerſis orbis terræ cardinibus ſcripta magno conſenſu comprobant. Quod vt certò intelligas, ex illo ipſo ſeculo incipiã,
C quo ſyncera adhuc vigebat Chriſti religio. Ille ter ſanctus Leo Papa,orthodoxæ,& ſyncerae fidei aſſertor (quem claris Elogiis Chalcedonenſis ſynodus exornauerat) ad Theodorum Foroiulienſem Epiſcopum ſcribens, multiplicem miſericordiã Dei, ita lapſibus ſubueniſſe humanis affirmat, vt non ſolùm per baptiſmi gratiam, ſed &t per pœnitētiæ medicinam ſpes vitę reparetur æternę: ſic diuinæ bonitatis præſidiis ordinatis,vt qui regenerationis dona violaſſent, indulgentiam Dei niſi ſacerdotum miniſterio nequeant obtinere. Mediator enim, inquit,Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus hanc prępoſitis Eccleſię tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionē
D pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatiſfactione purgatos, ad cõmunionem ſacramentorum per reconciliationis ianuam, admitterent. Beatus quoq; Auguſtinus.c.4.lib. 2. de viſitatione infirmorum, Sunt,inquit,quidã,qui ſufficere ſibi autumãt, ſi ſoli Deo, cui nihil eſt occultum, quem nullius latet conſcientia, ſua crimina confiteantur:nolunt enim, aut erubeſcunt, ſeu dedignantur, oſtēdere ſe ſacerdotibus: quos tamen inter lepram, & lepram diſcernere, per legiſlatorem conſtituit Dominus: ſed nolo, vt ipſa decipiaris opinione,quatenus confundaris confiteri Chriſti vicario,tabeſcēs præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione: nam ipſius humiliter ſubeundũ eſt iudicium, quem Dominus,ſibi non dedignatur vicarium: ergo ad te venire roges ſacerdotem,& fac ipſum conſcientiarum tuarum penitus participem. Cõcludit enim,
E ꝙ ſacerdotis egeamus(qui inter Deum,& nos mediator ſit) ſalubri iudicio: alioqui, vt alio loco inquit, ſine cauſa dictum eſſet, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cœlo, & fruſtra datæ eſſent claues Eccleſiæ Dei. Confitemini etiam peccata veſtra, quomodo impleretur? fruſtramus ſine ea Euangelium Dei: Fruſtramus verba Chriſti: promittimus nobis, quod ille negat: non ne nos decipimus? Vnde & alibi, nos docet,ſicut ſibi tribuit Pigius controuerſia nona de pœnitētia,vt non per nuncium,
F non per ſcripturam, ſed ore proprio peccata noſtra cõfiteri debeamus ſacerdotibus: vt qui, inquit,per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis. Erubeſcentia enim ipſa partē habet

habet remissionis. Chrysostomus de eadem Catholica assertione homil. 3. in Matt. F
habet hęc verba: Confessio, inquiens, peccatorum, testimonium est conscientię timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri: qui autem erubescit, non timet, perfectus enim timor soluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo confessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur: nũquid nescimus, quia confessio peccatorum habet pudorem? & quòd hoc ipsum erubescere, pœna grauis est? sed ideò magis iubet Deus confiteri peccata, vt verecundiã patiamur pro pœna. Et patet expressè, quòd non loquitur de publica siue generali cõfessione, sed de illa, quæ pudorem, & verecundiam comites, vt necessarios, ita homi G
ni graues habet: qualis illa generalis non est. Magnus quoq; ille Basilius in regula monachorum, inquit. Confessio peccatorum hanc habet rationem, quã habet vulnus aliquod corporis, vel passio, quæ medico demonstranda est. Si ergo non omnibus quis vitia, vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed ijs tantũmodo, qui summæ peritię testimonium habent, & curę ac medelæ disciplinam: ita confessio peccatorum fieri debet apud eos solùm, qui curare hæc ꝓualent, & emendare, secundum ꝙ scriptum est ad Rom. 15. Vos qui fortiores estis, infirmitatem infirmorũ portate, hoc est, auferte, & exportate per curationem. Et paulo ante, Necessariò, inquit, ijs peccata aperiri debent, quibus dispensatio mysteriorum Dei credita est: sic enim & iis, qui antiquitus poenitebant, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua. Beatus etiam Ambrosius lib. pri. de poenitentia. c. 2. dicit. Quòd ius ligãdi, & soluendi permissum est solis sacerdotibus. Diuus quoq; Hieronymus. c. 18. in H
Ecclesiasten habet hæc verba. Si quẽ serpens diabolus occultè momorderit, & nullo conscio, eum peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, & nõ egerit poenitentiam, nec vulnus suum fratri suo, & magistro voluerit confiteri, magister ei ꝓdesse non poterit: si enim erubescit ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat, medicina non curat. Cyprianus ille Pontifex sanctissimus, & martyr, sermone. 5. de lapsis, loquens de his qui corde tantum lapsi sunt. Ii, inquit, quanuis nullo sacrifi- I
cii, aut libelli facinore, constricti sint, quoniam tamen de hoc vel cogitauerũt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolẽter, & simpliciter cõfiteantur: exomologesim, idest confessionem, conscientię suę faciant, animi sui pondus exponant, salutarem medelam, paruis licet, & modicis vulneribus, exquirant: & paulo post, cõfiteantur singuli quæso fratres delictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dũ admitti eius confessio potest, dum satisfactio, & remissio per Sacerdotem apud Deum grata est. Origenes homil. 2. in ps. 37. Vide, inquit, quid nos edocet scriptura diuina, quia L
oportet peccatum non celare intrinsecus: fortassis enim sicut ij, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut flegmatis humorem stomacho grauiter & molestè innitentem, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, siquidẽ occultant, & retinent intra se peccatum intrinsecus, vrgentur, & propemodum suffocãtur à flegmate, vel humore peccatorum. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictum, atq; omnem morbi digerit causam. Et subdit, tantummodo circunspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum: proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: & ita demum, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit & misericordem, si quid consilij dederit, facias, & sequaris. Si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in cõuentu totius ecclesiæ exponi debeat, & curari: vt publicum homicidium, & crimen

M aliud notorium, ex quo fortaſsis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multa hoc deliberatione,& ſatis perito medici illius conſilio procurandũ eſt.Eiuſdẽ fidei & doctrinæ teſtis eſt beatus Dionyſius in epiſtola ad Demophilũ monachum: ita enim inter cætera ſcribit. Tu verò,vt tuæ literæ indicant, procidentem ſacerdo ti impium,vt ais, atq; peccatorem,neſcio quo pacto contra ordinẽ diſciplinæ, aſtãs calce abiecisti: cũ ille quidem verecundè,quod oportuit,fateretur ſe ad peccatorũ remedia quærenda veniſſe: neq; exhorruiſti inſuper ſacerdotem optimum lacerare conuiciis, miſerabilem eum dicens, qui pœnitentem atq; impium iuſtificaſſet. Cui ſententię apertiſſimè ſubſcribunt verba Zozomeni, quæ recitantur in tripartita hi-
N ſtoria. Quoniam, inquit, omnino non peccare diuinum, & vltra humanam naturã eſſe cognoſcitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus veniam dari Deus præcipit, qui verò confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea viſum eſt antiquis Pontificibus, vt velut in theatro, ſub teſtimonio eccleſiaſtici populi, delicta pandantur, & ad hanc rem p̃sbyterum conuerſationis bonæ, ſeruantemq; ſecretum, ac ſapientem virum ſtatuerunt: ad quem accedentes ij, qui deliquerant, delicta propria fatebantur: & ille ſecundum vniuſcuiuſq; culpam indicebat & mulctam: quod etiam hactenus in occidentalibus ſeruatur eccleſiis. Nihil aũt aduerſus hanc noſtram ſententiam facit, quod eodem loco ex eiuſdem Zozomeni verbis notant hæretici, morem illum publicum ſeruatum fuiſſe etiam Conſtantinopoli, vſq; ad Nectarii tempora, à quo antiquitatis ea conſuetudo illic antiquata ſit, eò quòd nobiliſſima quædam mulier confeſſa presbytero, & accepta ab eo pœnitentia, vt ieiunaret, Deoq; ſanctis operibus ſupplicaret: dum ea occaſione præter mo-
O rem ſæpè,diuq; moraretur in eccleſia, à Diacono ſolicitata,cum eodem concubuit, & factum venit in publicum: qua cauſa tumultuante, & in ſacerdotes ſæuiente populo, Nectarius amoto ſcelerato diacono, ex quorũdam conſilio etiam populum, quod ad confeſſionem attinet, ſuæ libertati & conſcientiæ dimiſit. Et ratio eſt,videlicet, ꝙ nõ aduerſetur ſẽtẽtia Zozomeni huic noſtræ catholicæ aſſertioni, quoniã non quid per catholicam eccleſiam, ſed quid in vna Conſtantinopolitana, quorundam conſilio (an ſatis ſano, ipſi viderint) ab vno Nectario, vt occurreret furori tumultuantis populi, factũ fuerit, illic explicatur. Sed nec durauit diu ea libertas, aut licentia ſub Epiſcopis ſequentibus Nectarium, à quibus antiqua catholicæ eccleſiæ conſuetudo,& obſeruatio continuò reuocata, & inſtaurata eſt: quod ex beati Ioannis Chryſoſtomi (qui Nectarium continuò ſubſecutus eſt) ſcriptis luce clarius eſt
P cernere. Clemens etiam Papa Epiſtola prima hanc Petri doctrinam fuiſſe refert: quam illum à magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe, dubium nõ eſt: vt ſi fortè alicuius cor, vel liuor,aut infidelitas, ſiue aliquod malum latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri ei, qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei & conſilium ſalubre curetur. Abijcienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latẽs amaritudo peccati, ſi qua fortè ex deſideriis iniquis,velut ex cibis noxiis, cõgregata eſt. Hugo etiam de ſancto Vict. lib. 2. de ſacramentis parte 14. c. pri. cùm adduxiſſet hunc Iacobi locum, Confitemini alterutrum peccata veſtra. Quid eſt, inquit, alterutrum? mox reſpondet, Non ſolum homo Deo, ſed inter vos alter alteri,homines hominibus,oues paſtoribus, ſubiecti prælatis: ij,qui peccata habent ijs, qui peccata dimittendi poteſtatem habent. Beda quoq; in Iacobum, verba p̃fata de ſacramentali confeſſione interpretatur, quam eſſe neceſſariam, lib.50.Homiliarũ, homil. 49. teſtatur:& adeo neceſſariam,vt iuxta beati Bernardi ſententiam ſermone pri. in die

Petri,

Petri,& Pauli, præcedat ſententia Petri,ſententiã cœli. Ex quibus verbis patet,quã ta ſit abſolutionis vis: & quòd abſoluere non eſt, vt nonnulli ſomniant, abſolutum oſtendere, cùm ipſa ligandi, ſoluendiq́; poteſtas ſacerdotibus à Chriſto data ſit.Cõcluditur ex præmiſſis conſtare, eundem,qui nunc eſt, ritum confeſſionis ſacramentalis ex Chriſti inſtitutione, & conſtitutione, ab initio fuiſſe in Eccleſia.

Præſuppoſito tanquam veriſſimo, quòd confeſſio ſit neceſſaria in effectu, vel in voto, queritur de eius conditionibus. Cap. XXXVIII.

Confeſſionis neceſſitas ex multis prouenit, videlicet, vel ex mortis periculo, vel ex præcepto Eccleſiæ, vel quia ex proprio munere cõueniunt A
ſibi quidam actus, qui ſine deletione peccati exerceri non poſſunt, vt ſumptio ſacramentorum. Tunc enim quilibet debet ſe probare per cõtritionem,confeſſionem,& ſatisfactionem:& ſe exhibere ſanctum,iuxta illud Leuit. 19. Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Nec obſtat, quòd per contritionem
deleatur peccatum à Deo, quia nemo certus eſt, ſe ſufficientem habere contritionẽ B
ad deletionem peccati, ideo non debet de ſeipſo præſumere, & periculo ſe exponere, ſed remedia ſtatuta adhibere. Deus etiam contrito condonat, & remittit peccata, propter deſiderium petendi abſolutionem, quod ſi quis non habet, non eſt contritus. Licet enim per contritionem deleatur peccati macula, manet tamen obligatio confitendi, & ſatisfaciendi: quæ quidem obligationes, cùm ex peccato oriantur, peccata nominantur, iuxta illud ad Rom.8. De peccato damnauit peccatum in carne. Illi enim, qui gratiam à Rege obtinent, quanquam eiſdem culpa in exteriori foro remittitur, tamen neceſſe eſt ad cancellarium pro litera, & ſigillo accedant: aliàs ſi præueniantur in iudicio, & fidem non faciant de literis, occiduntur: ſic peccator, licet gratiam obtinuerit per contritionem,remittitur ad Sacerdotem. Exemplum habemus de Lazaro ſuſcitato, qui ex Chriſti mandato per Apoſtolos ab inſtitis fuit ſolutus. Conditiones concomitantes confeſſionem ſunt XVI, quæ in
infraſcriptis verſibus cõtinentur, videlicet,Sit ſimplex,humilis cõfeſſio,pura,fidelis, C
Atque frequens,nuda,& diſcreta,libens, verecunda,Integra,ſecreta,& lachrymabilis, accelerata, Fortis,& accuſans, & ſit parere parata. Ex quibus duæ ſunt de bene eſſe, ſiue de congruitate, videlicet, quòd ſit frequens, & accelerata: ſufficit enim ꝙ fiat tempore determinato ab Eccleſia in cap. vtriuſque ſexus de pœniten. & remiſſ. ſemel in anno, videlicet in Paſchate reſurrectionis,niſi (prout dictum eſt ſupra) immineret aliquod mortis periculum, aut ſuſceptio, vel collatio ſacramenti,&c. Aliæ autem ſunt de neceſſitate confeſſionis, vel inquãtum eſt actus virtutis in communi, vel in determinata ſpecie eiuſdem, vel inquantum eſt pars ſacramenti. Prima vir-
tutis conditio eſt,quòd ſit ſciens: & quantum ad hoc dicitur, quòd ſit diſcreta, vt D
maiora, & grauiora, cum maiori pondere confiteatur, & honeſtis verbis explicet peccata ſua,vt non niſi neceſſarias explicet circunſtantias: & prudens, quantum ad modum narrandi, vt quæ ſimul & in certo numero exprimi poſſunt, non diuidat. Secunda eiuſdem virtutis conditio eſt, quòd ſit eligens,cùm actus virtutis debeant eſſe voluntarij: propter hoc dicitur, quòd confeſſio ſit libens, hoc eſt voluntaria, & non coacta. Tertia virtutis conditio eſt, vt ſit propter aliquid, hoc eſt propter debitum finem: & quo ad hoc dicitur,quòd confeſſio debet eſſe pura, hoc eſt recta ratione facta. Quarta virtutis conditio eſt, vt immobiliter operetur: & quo ad hoc

dicitur, quòd confeſſio ſit fortis, vt videlicet propter verecundiam non dimittatur. Sed quia pœnitentia ſumit initium in horrore turpitudinis peccati, ideo quoad hoc,confeſsio debet eſſe verecunda de malis perpetratis. Non enim debet vereri confiteri illa, quantũcũque enormia ſint, cùm verecundia illa, partem remittat pœnæ. Ex quibus patet, quòd eſt duplex verecundia: quædam eſt de turpi, & hæc

E operatur bonum: alia eſt de bono, ſiue actu virtutis exercendo: & hæc eſt mala, & diabolica. Diabolus enim cùm inducit hominem ad peccandum, aufert verecundiam bonam: ſed cùm homo nititur cõuerti, conatur illi reddere verecundiam malam: de quibus Eccleſiaſtici.4. Eſt confuſio adducens peccatum, & confuſio adducens gloriam. Sexta conditio eſt,quòd ſit lachrymabilis, lachrymis ſaltem interioribus, quæ ſunt triſtitia ſequens nolitionem, & deteſtationem peccati, cùm exteriores non ſint ſemper in poteſtate noſtra. Septima conditio eſt, quòd ſit humilis, cùm pœnitentia terminetur in abiectione ſui, vt videlicet ſe miſerum, & peccatorẽ

F confiteatur. Ex propria verò ratione actus virtutis pœnitentiæ eſt, quòd confeſſio ſit manifeſtatiua,quæ manifeſtatio ex quatuor impediri poteſt. Primò,per falſitatẽ, & quantum ad hoc dicitur,quòd ſit fidelis, hoc eſt vera, vt videlicet non confiteatur peccata quæ non fecit, nec abſcondat quæ fecit. Et licet beatus Gregorius dicat quòd bonarum mentium eſt,ibi culpam agnoſcere,vbi culpa non eſt,hoc intelligendum eſt quantum ad conditiones actus: quia iuſtus in actu, qui de ſe bonus videtur, formidat, ne in aliquo ex parte ſua defecerit. Secundò impediri poteſt manifeſtatio propter obſcuritatem verborum: & propter hoc ſubditur, quòd ſit nuda,hoc eſt clara, aperta, & manifeſta, vt bene peccata,& circunſtantiæ intelligantur à confeſſore. Tertiò impeditur manifeſtatio, propter multiplicationem verborum, & per hoc ponitur decima conditio, videlicet quòd ſit ſimplex, ita quòd non recitet niſi ea,quæ pertinent ad quantitatem peccati ſui. Vnde cauendum eſt à peccato vaniloquij,cùm immiſcendo non neceſſaria,faciat irreuerentiam ſacramento: & præcipuè confitens debet cauere à narratione alienorum peccatorum, ſi propria ſine alienis poſſint ſufficienter exprimi. Quartò impediri poteſt manifeſtatio per ſubtractionẽ,

G maximè quando ſubtrahitur aliquid de his, quæ neceſſariò manifeſtanda ſunt: & pro hoc ponitur vndecima conditio, videlicet quòd ſit integra, vt nullum peccatũ, quod ſcitur, vel dubitatur ꝙ ſit mortale, dimittatur. Ex quo ſequitur ꝙ non licet confitenti diuidere confeſſionem, ſed integraliter omnia mortalia tenetur vni Sacerdoti confiteri,vt dicitur in c. Omnis vtriuſque ſexus,vbi ſupra. Si autem pœnitens habet caſus reſeruatos Epiſcopo, & prius vadat ad eum, confiteatur omnia: & abſoluatur ab omnibus: ſi verò prælatus vel Epiſcopus auditis reſeruatis, non vult audire alia, ſed abſoluit à reſeruatis, & quoad alia remittit ad curatum, tunc pœnitens eſt excuſatus, nec dimidiat confeſſionem, cùm ſit paratus integrè confiteri.

H Abſolutio etiam Epiſcopi non eſt ſacramentalis,nec abſoluit eum à peccatis,ſed ſolũm ab obligatione confitendi ſibi, cùm peccata quo ad remiſſionem ſint connexa: licet poſſit aliquis abſolui ab vna excommunicatione,manente alia,vt dicit Viguerius de ſacramento poenitentiæ,in ſuis inſtitutionibus: abſolutio tamen ſacramentalis dimidiari non poteſt, ſicut nec contritio. Si verò poenitens habens caſus reſeruatos prius vadit ad curatum,debet ei omnia confiteri etiam reſeruata,& Sacerdos abſoluit eum ſacramentaliter ab omnibus peccatis, etiam reſeruatis: ſed non ab obligatione confitendi peccata reſeruata ſuperiori, cui confitendo dicta reſeruata, non dimidiat confeſſionem, cùm iam omnia peccata ſint ei remiſſa: ſed quia remanebat

nebat

nebat obligatus peccata reſeruata confiteri ſuperiori, & acceptare pro illis iniunctã ſibi poenitentiam, ideo illa duntaxat confitetur. Si autem contingat caſus in quo aliquis confiteri volens de aliquo crimine,non poteſt illud confiteri, niſi reuelet alie I nam confeſſionem, vel aliam perſonã,& ex tali reuelatione probabiliter timeat periculum ruinæ cõfeſſoris, vel ſuiipſius,aut alterius,dicit dictus Viguerius,vbi ſupra, ꝙ debet petere licentiam alteri confitendi, vel ad ſuperiorem recurrere, & de eius licentia alium ſacerdotem incognitum adire,& illi confiteri. Sed dubium eſt,an teneatur confiteri circunſtantias,Reſpondet de mente beati Thomæ, quòd alleuiantes circunſtantias confiteri non videtur laudabile, niſi ex taciturnitate earum iudicaretur mortale, quod eſt veniale. Circunſtantias verò aggrauantes confiteri vtile eſt,non autem ſemper neceſſe, niſi mutarent ſpeciem peccati,& haberent ſpecialem L prohibitionem. De circunſtantia numeri dicit idem beatus, ꝙ tenetur numerum peccatorum ſuorum eo modo quo habet in memoria exprimere, certum, ſi ſciat: Si verò ignoret dicat circuncirca. Confeſſio tamen ſecũdum quòd eſt pars ſacramẽti pœnitentiæ, concernit iudiciũ ſacerdotis. Vnde ponitur duodecima cõditio,quæ ſe tenet ex parte cõfitentis, ſcilicet,quòd ſit accuſans,ſiue quòd dicat ſe male feciſſe. Et in comparatione ad Miniſtrũ ponit̃,tertiadecima videlicet, ꝙ ſit parere parata, quoad pœnitentiã iniungendã ꝑ ſacerdotẽ,acceptãs enim eã, tenet̃ ſub pœna peccati mortalis adimplere. Quartadecima,& vltima eſt conditio,quòd ſit ſecreta:& hoc ex parte confeſſoris. Reuelanti enim grauis à iure iniungitur pœnitentia. Sigillum enim (Theologicè loquendo) duplex eſt, ſcilicet confeſſionis, & ſecreti. Primum nihil aliud eſt, ſecundum beatum Thomam in.3.parte.q.11.ar.pri.q.3. M Quàm debitum celandi peccata in confeſſione audita, & omnia alia per quæ poteſt peccator,vel peccatum dep̃hendi: ſiue ſacerdos abſoluat, ſiue non: & hoc debitum conſurgit, non modo iure humano, ſed & diuino,ex ipſo ſacramento confeſſionis, in quo ea,quæ interius fiunt,debent exterius ſignificari. Et ſic confeſſio eſt ſignũ cõtritionis: & cùm peccator confitetur peccatum ſuum, Deus tegit illud: prout dicit̃ in p̃s. 31. Beati quorum tecta ſunt peccata: & ideò ſicut Deus celat, & tegit,ita & ſacerdos,cùm Miniſter ſe conformare debet ei, cuius eſt Miniſter. De ſecundo dicetur in capite ſequenti.

De ſigillo ſecreti confeſſionis, & an confitens poſſit dare licentiam confeſſori,vt reuelet cõfeſſionem ſibi factam. Caput. XXXVIIII.

RESpondet Dominus Gabriel Biel.21. quar. poſt Scotum,Quòd non poteſt dare talem licentiam, cùm celare peccatum, non ſit tantùm ius cõfitentis, ſed cõmunitatis: ſequeret̃. n. ex tali reuelatione perturbatio in A republica, cùm paſſim quilibet reputaret alium abominabilem. Tenetur enim confeſſor triplici iure ad celandum ſibi in confeſſione detecta, videlicet diuino,naturali, & poſitiuo. Primò, iure diuino. Et ratio eſt: quia quilibet chriſtianus lege diuina tenetur alteri non præbere occaſionem, qua reuocetur ab obſeruantia dictæ legis: præceptum autem de confeſſione facienda eſt de iure diuino, reuelans verò eandem dat occaſionem,quantum in ſe eſt,proximo non confitendi. Secundò de iure naturali, lex enim naturæ de fraterna charitate exprimit,vt quis faciat alijs, quæcunq;, ſecundum rectam rationẽ, vult ſibi fieri, Matt. 7. & Luc. 6. alioqui quomodo diligeret proximum? Quilibet verò ſecundum rectam rationem debet pro- B

priam diligere famam: & ex consequenti celationem sui secreti, ergo confessor debet diligere famam confitentis, & sic celare peccatum sibi in confessione detectum, per quod confitens diffamaretur. Quòd autem quilibet debeat diligere famam ꝓpriam, constat per illud quod dictum est Ecclesiastici. 41. Curam habe de bono nomine. Per hanc etiam naturæ legem, quilibet tenetur seruare fidelitatem proximo,
C quā vellet, aut velle deberet, sibi seruari, & per consequens, confitenti peccata. De hac fidelitate, habetur prouer.x. Qui fidelis est, seruat amici cōmissum. Nullus profectò confiteretur peccatum alteri, nisi certo certius crederet, quòd sua confessio esset secretissima. Forum enim istud est causarum, quæ vertuntur inter Deum, & confitētem: vbi nullus alius admittitur: Dei enim solius est cognoscere secreta cordiū: ergo sacerdos, cui tanq̃ Vicario Dei peccata reuelantur, tenetur illi tanq̃ secreta celare. Postremò est de iure positiuo siue ecclesiæ. Vnde secundum iura antiqua, vt habetur in.c.Sacerdos, de pœnitentia, dist. 6. Pœna reuelantis confessionem est depositio, & per totam vitam ignominiosa peregrinatio. Sed secundum decretalem, Omnis vtriusq; sexus. §.caueat, de pœnitentijs, & remis. est depositio, & detrusio in monasterium ad perpetuam agendam pœnitentiam. Ex quibus infert Biel, quòd reuocare dicta iura non est in potestate confitentis, etiam quòd introducta essent in fauorem eius. Si dicatur, quid faciet confessor, si confitens petat peccatum suum ob
D vtilitatem aliquam per confessorem reuelari. Respondet Scotus, quòd si confitens dicat peccatum suum extra confessionem reuelandum certis personis, potest, dummodo non diceret ei illud in secreto: quia prodere secretum est contra ius naturæ: confitens verò non potest tollere ius illud. Dubitatur etiam, an ea, quæ extra confessionem committuntur sub sigillo confessionis, claudantur sub illo. Respondet idem Sco. quòd hoc mō cōmendatū alicui, cadit sub sigillo secreti, & nō confessionis sacramētalis: cùm sic cōmendans, nō confiteatᷣ sacramētaliter: nec pacta priuatorū possunt ius diuinum statuere: Sigillum autem secreti secundum Paludanum dist. 21. 4. est superius ad sigillum confessionis: sigillum autem secreti est debitum seruandum, siue commissum sit peccatum, siue temporale negotium. Hoc debitum ex promissione consurgit: quando scilicet reuelans exigit ante reuelationem, vt teneatur secretum, & is cui fit reuelatio promittit celare, tunc iure naturali, quo tenetur seruare promissum, tenetur seruare secretum. Est tamen dicta promissio, quasi iuramentū:
E quia per aliquod sacramentum aliquo modo promittitur. Ideò qui promisit aliqua celare sub sigillo confessionis, reuelando, videtur magis peccare, quàm si simpliciter promisisset seruare secretum. Et adhuc magis peccat, si promissionem confirmauit iuramento. Viguerius tamen in suis institutionibus de sacramento pœnitentiæ in fine secundæ partis eiusdem, videlicet de confessione, addit ad p̄fata, Quòd est maior obligatio iuris naturæ, qua quis tenetur communitati, vel Deo, quàm qua tenetur particulari personę: ideò vbi illud secretum vergeret in perniciē reipublicæ tēporalis, vel spiritualis, vt cum aliquis alicui secretè reuelat, ꝙ vult prodere regnum, vel comburere ciuitatem, aut hæresim seminare, non debet celare: imò tenetur reuelare his, qui prodesse possunt, maximè stante monitione Prælati sub sententia excōmunicationis: nec tenetur post priuatam monitionem expectare correctionē, vel recidiuū, cùm mora esset in magnū p̄iudiciū, si se nō emendaret. Reuertendo ad
F principale ꝓpositū, An videlicet sacramētalis cōfessio in casu aliquo reuelari possit. Respondet Biel vbi supra, de mente Alexandri, Tho. Bonauen. Ricardi, & Petri de Palude, ꝙ sacerdos securè iurare potest, se nescire, quæ nouit per confessionē: quoniam

niam illa non nouit ut homo, sed ut Deus: respondendo autem iudici, respondet ut homo: nam eadem persona uerè affirmare potest aliquid in persona alterius loquens, quod uerè negat in propria persona. Angelus enim loquens Moysi in persona Dei uerè dixit, Ego sum Deus patris tui, Deus Abraam &c. Exo. 3. quod certè & uerè negasset in persona propria loquens. Contra quos tamen de mẽte Scoti idẽ Gabriel Biel arguit, ꝙ confessor nouit, non vt Deus, sed ut homo, & minister Dei: sicut nec absoluit ex persona Dei, sed ministerialiter: & Deus principaliter. Vnde si diceret auctoritate mea te absoluo principaliter mentiretur: verum tamen diceret, si loqueretur in persona Dei, sicut uerum diceret, dicendo, Ego sum Deus tuus &c. G
Loqui autem auctoritate alterius, est loqui in persona sua propria ex commissione illius. Vnde cõfessor sæpè dicit absoluendo. Ego auctoritate beatorũ Petri & Pauli mihi commissa &c. quæ falsa esset in persona Dei. Ideo concludit Biel. quæ audit, & absoluit, facit in persona sua, sed ut minister Dei. Et ideò in casu, quo confessor producitur in testem, & iurat respondere ueritatem de interrogatis, si quæratur de aliquo, quod non nouit nisi ex confessione, non debet respondere, nec scio, nec ignoro. Nec sic est transgressor iuramenti, cùm iuramentum intelligi debeat de interrogatis, ad quæ licitè respondere potest. Si enim generaliter intelligeretur, esset temerarium: nec iudex potest aut debet ultra interrogare. Et si dicatur, ꝙ tacendo, generat suspicionem in animo audientium, ꝙ talia commissa sint. Respondetur, quòd tacere est signum de se indifferens ad confessum, & non confessum, ideo est signum de se clausiuum: nec per confessionis taciturnitatem probari potest aliquid contra eum, contra quem producitur in testẽ. Et subdit Biel ꝙ si Tyrannus minaretur mortem confessori, nisi reuelaret sibi confessa, debet plus timere Deum, quàm minas: similiter & prius exponere se martyrio, quàm transgredi legem Dei, naturæ, & Ecclesiæ, reuelando confessionem. Vnde si non potest confiteri nisi reuelando confessionem sibi factam, debet differre confessionem, quousq; habeat personam idoneã. H
Sed dubium est, an persona tertia cum qua confitens peccauit, sit à cõfitente necessario celanda, Respondet Ricar. de media uilla dist. 21. 4. sub distinctione, uidelicet, ꝙ aut est necessaria expressio talis personæ cum qua peccauit ad cognoscendũ genus peccati, vt, si frater concubuisset cum sorore, quæ esset sibi unica, quęrendus esset confessor, cui dicta soror non esset nota. Aut si expressio personæ non est necessaria ad exprimendum peccati quãtitatem, est tamen utilis ad correctionem tertii, vel præseruationem à recidiua, tunc pœnitens bene facit extra confessionem detegere, vt possit corrigere: si etiam est vtilis ad præseruandum pœnitẽtem, sic vtile est in confessione exprimere. Si autem neutro modo est vtilis, non debet rçuelare. I
Dubitatur vltimò, an audita in confessione, & aliàs scita extra confessionem, cadãt sub sigillo confessionis. Respondent sancti Tho. & Bonauen. ꝙ scitum in confessione, nullo modo, vt tale, reuelandum est: sed potest simpliciter dicere, illud uidi, audiui, seu noui ita esse, quod extra confessionem vidit, aut nouit: confitens enim cùm non sit eius prælatus, non potest sibi in talibus imponere silentium. L

De satisfactione, quæ est tertia & vltima pœnitentiæ pars. Cap. XL.

SAtisfactio quæ est pœnitentiæ pars, regulariter fit per ieiunium, eleemosynas, & orationes, siue alia pia opera, nõ quidem pro pœna æterna, quæ per sacramentum, siue sacramẽti votum, vnà cum culpa remittitur: sed pro temporali, quæ non tota semper, vt in baptismo, dimittitur illis, qui A

gratiæ

gratiæ Dei, quam acceperunt,ingrati,Spiritum sanctum contristauerunt, & templũ Dei violarunt. Vnde Damascenus libro.4.c.x. suæ theologiæ. Iure laboriosum baptismum vocat pœnitentiam. Iustum itaque est, ut ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud deut. 25. impleatur. Pro mensura delicti, erit & plagarum modus: similiter & illud Apoc.18. Quantum se glorificauit,& in delicijs fuit, tantum date illi de tormentis. Chryso. etiam homil.22. ad populum Antiochenum. Si magnus est lapsus tuus, maior sit lachrymarum tuarum torrens. Et Theodoretus in libello, quem inscripsit diuinorum decretorum .c. de pœnitentia,inquit, Sunt ergo medicabilia, quæ post baptismum fiunt uulnera: medicabilia,non vt olim per solam fidẽ data remissione,sed per multas lachrymas,fletus, luctus,ieiunium,orationem,& laborem facti peccati quantitati accommodatum. Fit autem eiusdem satisfactio, nõ

B ad culpam, vel pœnam æternam expiandam (hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est,solus enim ille factus est propitiatio pro peccatis nostris, & totius mũdi, solus ille mortem moriendo destruxit,per eam pro peccatis nostris abundè satisfecit,per eam patri suo cælesti nos reconciliauit) sed de ea loquitur satisfactione, quæ in his maximè pœnitentiæ fructibus consistit, quos iustitiæ nomine Christus dignatur,in ieiunio,oratione,& eleemosyna,siue à nobis ea suscepta,siue per parochos nostros, sacramentorumq; dispensatores nobis iniuncta sit: quæ cum ex fide, & charitate peragitur, peccatorum causas excindit,siue diruit, peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit,vel mitigat,denique & in exemplum adhibetur.

C Satisfactio nostra quid prodest nobis? Non aliter principaliter,nisi virtute,merito, & efficacia Christi passionis: quæ fons & fundamentum omnium bonorum operum nostrorum est, quæ non nostra magis sunt,quàm eius,qui viuit in nobis,Christi,qui operatur in nobis. De quo Esa.26. Domine omnia opera operatus es nobis. Hunc itaque passionis,crucis,& sanguinis Christi fructum habemus,quòd quæq; opera nostra quamlibet in speciem bona,nihil antea nobis fuerunt profutura ad vitam æternam capessendam: ea postquã Christi sanguine tincta sunt, prodesse nobis incipiũt ad placandam irã Dei,& ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit enim Chri

D stus passionem & mortem suam operculum esse turpitudinis, & asylum iniquitatis nostræ: vt quoniam ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimemus, vt deinceps ventri iam liberè seruiamus,atque omnia,quæ libido nostra fert,faciamus. Satisfactionem vocamus exhibere membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationẽ, sicut antea exhibuimus ea seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem. Talis fuit satisfactio Zachæi, qui uerè, & ex animo pœnitens. dixit, Luc.19. Ecce dimidium bonorum meorum &c. Ad hãc satisfactionem nos inuitat Ambrosius sermone. 15. dicẽs. Nos quoq;,si tam graue fuerit peccatũ,vt minimè solis fletibus abluatur, ad-

E damus misericordiæ oleum, acrimoniamq; ieiunij: Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur: Ecclesiastici.3. Sicut aqua extinguit ignem,ita & eleemosyna peccatum. Basilius etiam in prima oratione de laudibus ieiunij. Per ieiunium,inquit, satisfacite: quod esse de iure diuino minimè dubitamus,licet tempus sit ab ecclesia determinatum. Fructus etiam pœnitentiæ,ad quos nos hortatur Ioannes, Math.3. non aliud significant,quàm satisfactionem. Dignos fructus pœnitentiæ facimus,ait Chryso. cùm commissis peccatis, aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipias donare propria: longo tempore fornicatus es,à legitimo quoq; coniugij vsu suspendere: iniuria vel opere quenquam,

F vel sermone affecisti,refer benedictionis verba. Cyprianus quoq; lapsos, tracta. 5.

de lapsis

lapsos ad satisfactionem inuitat, his verbis, Confiteantur singuli quæso delicta sua, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio, & remissio facta per sacerdotem, apud Dominum grata est: Conuertamur ad Dominum tota mente, & pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes Dei misericordiam deprecemur.

Exempla multa habemus in scripturis, quòd remissis peccatis non sunt remissæ pœnæ temporales. Caput. XLI.

PEccatum enim diffidentiæ remissum est Moysi, & Aaron, non tamen pœna temporalis, neque ingressi sunt terram promissionis. Hoc de reliquo A
populo Israel: hoc de Maria sorore Moysi: hoc de Dauid factũ legimus, quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ temporales: quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna, Deum nobis placatum reddere conamur: sicut Niniuitas, sicut Ezechiam, sicut Achab fecisse legimus. Vnde Dauid post conuersionem audire meruit, Dominus transtulit peccatũ tuum .2. reg. 12. & tamen multis pòst cruciatibus afflictus, reatum quem perpetrauerat exclusit. Vnde beatus Ambrosius ad virginem lapsam .c.8. super illud, Quòd si nosmetipsos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur: ita demum fore, inquit, vt nobis parcat Deus, si nobis ipsis non pepercerimus. Et Tertullianus libro de poenitentia inquit. Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus, crede, parcet. Et B
Augustinus. c. 2. de poenitentiæ medicina. In hac, inquit, poenitentia maiorem in se seueritatem vnusquisq; debet exercere, vt à seipso iudicatus, nõ iudicetur à Deo. Et Chryso. de Lazaro, concione tertia, inquit, Vides quomodo hic inflicta poena, liberat à poena, quæ illic est. Et diffusius homil. sequenti dicit. Vt igitur neq; puniamur, neq; poenas demus, in suam quisq; conscientiam ingrediatur, vitamq; explicet, cunctisq; commissis diligenter excussis, condẽnet animam, quæ hæc patrauit, puniat, atq; cogitationem affligat, crucietq; suam ipsius mentẽ, suppliciũq; à seipso C
exigat pro peccatis, per condẽnationem, per diligenter actam poenitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam, per charitatem, vt possimus omnes omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci. Idem Bernardus in serm. 55. super cantica. Iudicabo, inquit, mala mea, iudicabo & bona, mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæterisq; sanctæ laboribus disciplinæ: in bonis, de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantùm feci. Dabo operam, nec lolia pro granis, nec paleas cum granis, offerre. Ex his omnibus colligere licet, remissa culpa, superesse adhuc reatum ad D
poenam tẽporalem. Athanasius in libro de Blasphemia in Spiritum sanctum, dicit, Hoc interesse inter baptismum & poenitentiam, quòd cum poenitet homo, cessat quidem à peccando, sed habet vulnerum cicatrices. Cæterum qui baptizatur veterem quidem hominem exuit, renouatur autem, vt denuò renatus sit per spiritus gratiam. Et Basilius in homil. de poenitentia, est spes post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Idem Origenes homil. 8. in leuiticum. Et Cyprianus sermone primo de eleemosyna, Quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia, quæ cum sciat non deesse quædam postmodum vulnera, dedit sanandis curãdisq; denuò remedia salutaria. Gregorius Nazianzenus idem dicit in oratione,

qua ad

E qua ad baptiſmum cohortatur, præſertim cùm alia non detur regeneratio, neq; in
priſtinum ſtatum reſtitutio, licet eam maximis gemitibus, & lachrymis (ex quibus
vt ego ſentio, atq; ſtatuo, vix cicatricis obductio ſequitur) inquiramus. Neq; verò
tantum in viuentibus, verùm etiam in vita functis manent & cicatrices quædam ac
maculæ peccatorum per ignem purgādæ: & poenæ, per quas peccatis ſatisfit venia-
F libus tantùm, pro quibus debita pœnitentia in hoc seculo peracta non eſt. Conſtat
enim, quòd eccleſia triumphantium cum Chriſto, ſicut Apoſtolus ad Ephe. 5. teſta-
tur, ſine macula eſt, & ruga. De qua Apoc. 21. Non intrabit in eam aliquid coin-
quinatum. Quamobrem neceſſe eſt purgare cicatrices & maculas peccatorum pri-
uſquam ad patriam ire liceat. Vnde Auguſtinus librò. 20. de ciui. Dei. c. 25. ex ſen
tentia, Eſa. 4. dicentis, Abluet Dominus ſordes filiarum Syon &c. Et ex verbis Ma-
lachiæ. 3. Ecce venit, dicit Dominus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem introitus
eius? Et ſimul ex illis verbis, Matt. 12. Peccatum in Spiritum ſanctum non dimitti
neq; in hoc, neq; in futuro ſeculo, docet eſſe quædam peccata, quæ ſi non in iſto, ta-
men remittantur in futuro ſeculo: quod non tā de pœna peccati, quàm de ipſo pec-
cato rectè intelligi poteſt. Cuius etiam ſententiæ ſimul cum Auguſtino eſt Grego-
rius. 4. dialog. c. 39. Beda in. c. 3. Marci, Bernardus homil. 66. ſuper cantica, atq;
G alii quàm plures. Remittit itaq; Deus pœnam æternam pro ſua miſericordia, ſed
exigit temporalem pro ſua iuſtitia, ne ſit malū prorſus impunitū. Reſtat igitur poſt
hanc vitam pœna ignis purgatorii, qua expiantur leuiora peccata eorum, qui dum
viuerent ipſas pœnas de illis ſumere conati non ſunt. Si volumus igitur pœnas effu-
gere temporales, vel in hoc, vel in futuro ſeculo pro peccatis noſtris nobis infligen-
das, opus eſt, vt ipſi nos iudicemus, vt ipſi ſupplicium de nobis ſumamus, vt per ieiu-
nium: orationem, & eleemoſynam peccata noſtra expiantes, Deum nobis placatum
H reddamus: & hæc eſt ſatisfactionis ratio, quæ inter partes pœnitentiæ numeratur,
quæ tollitur nonnunquam per indulgentias.

Purgatorium eſſe multis probatur ſcripturæ diuinæ auctoritatibus. Cap. XLII.

BEatus Auguſtinus de verbis Apoſtoli ſermone. 32. inquit. Quòd ora-
tionibus Sanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio altaris, & eleemoſynis, quæ pro
A ſpiritibus defunctorum erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiu-
uari, vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata
meruerūt. Hoc enim à patribus traditum vniuerſa obſeruat eccleſia: nec omnino
ambigendū eſt, omnia ſupradicta prodeſſe defunctis, præcipuè talibus, qui ita vixe-
runt ante mortem, vt poſſint eſſe hæc eis vtilia poſt mortem. Nam qui ſine fide, quæ
per dilectionem operatur, eiuſq; ſacramentis, de hoc corpore exierunt, fruſtra illis à
ſuis, huiuſmodi pietatis impenduntur officia. Antequam uerò videamus quomodo
eiſdem ſuffragia & indulgentiæ opitulentur: videndum eſt de loco defunctorum,
qui erit multiplex, ſicut decedentium ex hac vita nōdum expiatorum, multiplex eſt
differentia. Quærendum eſt primò de loco ſoluendi pœnas peccatis actualibus de-
bitas. Et dicendum, quòd eſt mundus iſte, in quo viatores plenè poſſunt recipere
ſacramentum pœnitentiæ. Verùm quia contingit aliquando, quòd exiſtens in gra-
B tia obnoxius reatibus pœnarum temporalium pro peccatis præteritis moritur ante
expiationem, & non poteſt ingredi ciuitatem Hieruſalem ſupernam, in quam nihil
coinquinatū ingreditur, Apoc. 21. ideò neceſſariò ponendus eſt locus, vbi poſt mor

tem

tem expient,aliter fieret iniuria diuinę iustitiæ:quia si nõ expiarentur,sequeretur,ꝙ aliquis in gratia existens, priuaretur vita æterna absq; nouo peccato,quod est erroneũ. Hunc locum Ecclesia & Doctores vocant purgatorium: quod firmissimè esse ecclesia in pluribus conciliis œcumenicis determinauit,& præcipuè in Florẽtino,& Agathẽsi:quæ concilia plurima in sacris literis habent super huiusmodi fundamenta. Primum ex Malachia .c. 3. vbi dicitur.Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum,& sedebit conflans, & emundans argentum,& purgabit filios leui: per diem domini intellexit Malachias mortem,in qua venit Dominus ad iudicandum,iuxta illud,statutum est homini semel mori. Et post hoc iudiciũ scilicet mortis,si qui sint,qui non fuerint plenè purgati, purgabuntur igne. Ad hunc modũ bea. Paulus dicit, fundamentum aliud nemo potest ponere,præter id quod positum est, C quod est Christus Iesus, siue fides Iesu Christi charitate formata, secundum glo. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc,aurum, argentum, lapides p̃tiosos,ligna,fœnum,& stipulã, vniuscuiusq; opus manifestum erit: dies autem Domini,scilicet ad Iudicium,declarabit: quia in igne reuelabitur,& vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit: si cuius opus manserit,quod superædificauit,veluti aurum argentum,lapides pretiosi, quibus ignis non nocet: sic illi, qui in hora mortis non habebunt nisi bona opera, mercedem statim accipient: si cuius verò opus arserit, puta quia ex lignis,fœno,& stipula,quibus ignis nocet,quæ tria repræsentant peccata venialia,& reatus peccatorum, detrimentum patietur,ipse tamen saluus erit,scilicet propter fundamentum,sic tamen quasi per ignem, videlicet ,purgatus. Et præfati loquuntur de igne reali, in quo cruciantur post mortem animæ,quæ habent aliquid ligni ,fœni,& stipulæ,vt inquit beatus Augustinus in sermone. 4. de commemoratione animarum, & beatus Gregorius,in .4. Dialog. c.39. cum glo. ordinaria. Cuius sententiæ, videlicet ꝙ animæ post mortem luunt pœnas ignis, sunt omnes antiqui doctores, à quibus poterunt liberari, vt declarauit Iudas Machabæus, D qui collatione facta,misit hierosolymã offerri. 12. millia drachmas argenti pro peccatis mortuorum,iustè & religiosè de resurrectione cogitans. Et in fine concludit. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare,vt à peccatis soluãtur. 2. Macha. 12. Liber enim Machabæorum,& si non sit de canone hebræorum,est tamẽ de canone ecclesiæ catholicæ (quanuis sit incerti auctoris)& inter canonicos diuus Augustinus,& Hieronymus numerarunt: idem facit concilium Tridentinum. Cæterum Dominus dixit Matt. 12. Si quis dixerit verbum contra Spiritum sanctum, E non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. Ex quo loco omnes expositores eliciunt, quòd in futuro seculo aliqua remittantur peccata, & à fortiori pœna temporalis:aliter Christus Dominus noster frustra dixisset,nec in futuro seculo: quod ẽ blasphemum. Peccata autẽ mortalia non ibi remittuntur,vt dicitur primæ Ioan.5. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico,vt roget quis. Restat vt peccata dũtaxat venialia, vel reatus pœnarum temporalium,quæ secum compatiuntur gratiam, remittantur ibidem,Apocalipsis.5. etiam dicitur. Quòd beatus Ioãnes post Christi ascensionem vidit subtus terram animas benedicentes Deum: hoc autem nõ potest verificari de damnatis,de quibus dicit Dauid in p̃s.73. Superbia eorum, qui te F oderunt,ascendit semper: nec de antiquis patribus,qui iam cũ Christo in die Ascẽsionis ascenderant,qui ex consequenti non erant subtus terram: nec potest intelligi de pueris decedentibus sine baptismo,& ante vsum rationis,cùm ignorent Christũ sedentem super thronum ,quẽ vidit Ioannes laudari & benedici. Restat ergo,quòd

intelligatur

G intelligatur de existentibus in gratia, habentibus aliquid purgandum. Solennitas etiam sepulturarũ, & cultus exequiarum ab Apostolis,& sanctis patribus obseruatus,non frustra fiebat: de quo beatus Dionysius dicit ritum fuisse Apostolorũ in sepultura christianorum, subdens quòd Apostoli orabant pro defunctis, & quòd ab eis ordinatum fuit, vt in qualibet missa fieret commemoratio defunctorum. Vnde Damascenus in sermone de suffragiis eorundem inquit, Ministerium conscij discipuli Saluatoris in tremendis viuificis mysterijs memoriam fieri eorum,qui fideliter dormierant, sanxerunt.

De Animarum nondum purgatarum post mortẽ receptaculis.Cap. XLIII.

A AD cuius euidentiam, Supponendum est secundum omnes catholicos, & præcipuè diuum Bernardum in lib.de Imagine mundi, ꝙ Infernus dicitur quasi inferius, & sic subtus terrã est positus. Et Beatus Augustinus in lib. retractationum,inquit,quod infernus sub terris est. Vnde Esa. 7. dicitur locus profundus per sequentia uerba.Pete tibi à Domino signum in profundum inferni. Sanctus verò Hieronymus super illud Matt. 12. Sicut fuit Ionas in vẽtre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic filius hominis erit in corde terræ,inq̃t, Sicut cor est in medio animalis, sic infernus in medio terræ. Et de Domino nostro dicitur in Symbolo,Descendit ad inferos. Ex quibus formali consequentia sequitur, B terram circa centrum esse concauam, vbi esse dicutur quatuor ordinata receptacula,vnum super aliud ad modum sphęrarũ. Anima enim exuta à corpore in statu est recipiendi finalem retributionem: & hoc,vel quantum ad bonum.Et sic post Christi ascensionem est Paradisus, & ante suam resurrectionem erat sinus Abrahæ, siue limbus patrum: cùm tunc reatus peccati originalis aditum ad cælum impediret. In descensu verò Christi ad inferos, impedimẽtum hoc sublatum est, iuxta illud ps.23. Tollite portas principes vestras,hoc est potestatem detinẽdi animas. Si verò quoad malum, aut hoc ratione culpæ mortalis, & sic est infernus, qui est locus profundissimus, de quo beatus Iob in persona reproborum, In profundissimum infernum descẽdet anima mea: hic locus à loco beatorum est remotissimus, iuxta illud Psal. 118. Longè à peccatoribus salus: & est in centro terræ, vel in circuitu eius. Aut ratione C culpæ originalis: & sic est limbus puerorum absq; baptismo decedentium. Si autem anima sit in statu in quo impeditur à finali retributione cõsequenda: vel hoc est ꝓpter defectum personæ: & sic est purgatorium,in quo detinetur donec satisfecerit ꝓ venialibus, & ꝓ pœna temporali. Superior igitur pars inferni circulariter comprehendens alias partes dicitur limbus,siue locus puerorum, eò quòd circulariter comprehendat infernum. Locus verò satisfactionis siue expiationis, licet purgatoriũ dicatur, propter dictam tamẽ rationem, potest etiam dici limbus. Vnde propriè limbus dicitur fasciola, qua extremitas vestis ornatur, sed extenso vocabulo, omnis extremitas circularis rei, limbus dicitur, &c. Infernus verò locus dãnatorum non sic limbus dici potest, cùm sit immediatè circa centrum terræ: in quo vsq; ad diem D iudicij cruciabuntur animæ, in mortali peccato decedentium, & post iudicium animę,& corpora simul cum dęmonibus. Hic locus à nonnullis dicitur Acheron, quasi sine gaudio. Damnati in eo loco regulariter deputati triplici puniuntur ante vniuersale iudicium pœna. Prima damni, qua priuantur bono infinito,& clara visione Dei, in qua saltẽ initiatiuè consistit beatitudo: ad quam sequitur tristitia, quæ ineffabiliter

fabiliter cruciat animas. Secunda sensus, non quòd animæ habeant ibi potentias sensitiuas, sed quia ab extrinseco videlicet igne, qui est instrumentum diuinæ iustitiæ, imprimitur in eis non calor, cuius nō sunt capaces, sed quædam qualitas afflictiua, secundum quantitatem peccati ex parte cōuersionis, vt inquit Viguerius, vbi supra. Tertia dicitur Vermis scilicet spiritualis, vel remorsus conscientiæ: & rationabiliter, quia sicut vermis corporalis pungit, & corrodit, sic remorsus conscientiæ, pungit, lacerat, & affligit. Hic autem remorsus est de quolibet peccato, tā ex parte auersionis ab incōmutabili bono, quàm ex parte conuersionis ad cōmutabile: & ēt ex parte negligentiæ, cùm potuerint sibi facillimè per pœnitentiā recuperare summum bonum amissum, quod per negligentiam contempserunt. De via, qua animæ ad infernū perferanť, loquitur Cassiodorus sup ps.88. dicēs, Quòd quoad ingressum animarum non requiritur portā, quia corporalia non impediunt spiritum, qui absq; medij pertransitione potest localiter moueri: & sic in instanti mortis per dæmones pertrahuntur mali in infernum. Dæmones post iudicium, & si maiori essentiali pœna non punientur, accidentali tamen grauiori plectentur: eò quòd omnes, qui modò sunt in aere caliginoso ad exercitium iustorum, detrudentur in infernum, vbi perpetuò manebunt, quod cedet in illorum grauem pœnam: ex quo priuati erunt potestate nocendi hominibus, quod valdè desiderant. Vnde dicitur Matt. 8. quòd Dæmones clamabant, quid tibi & nobis fili Dauid? venisti huc ante tempus (scilicet Iudicij) torquere nos? & sic tunc magis torquebuntur, quia priuabuntur executione iniquæ voluntatis suæ in homines. Et Lucæ.8. Rogauerunt illum, ne imperaret eis, vt in Abyssum irent, sed (vt apud Matt. Legimus) in gregem porcorum. Quando etiam animæ corporibus erunt reunitæ tempore iudicij vniuersalis, maiores patientur pœnas, quàm nunc secundum beatum Augustinum in sermone plurimorū martyrum, dicentem, Maiores pœnas passuri sunt, cùm resurrexerint: in quarum comparatione tales sunt istæ, quas patiuntur, qui mortui sunt mali homines, quales sunt pœnæ eorum, qui torquentur in somnis. Et ratio est, quia licet sola voluntate peccauerint, corpus tamen eorum instrumentaliter cooperatū est, cùm actiones sint suppositorum: & ideò consequens est, vt corpora malorum puniantur, sicut & corpora bonorum præmiabuntur. Et licet dānati resurgent incorruptibiles, non tamen immutabiles, pri. cor. 15. Punietur enim in singulis sensibus, sicut ex diuersis scripturæ locis probari posset, quod breuitatis causa omitto. Beatus tamen Gregorius in moralibus sub breui compendio omnes dānatorum cruciatus tangit, dicens. In inferno est frigus insuperabile, ignis inextinguibilis, vermis immortalis, fœtor intollerabilis, tenebræ palpabiles, flagella cædentium, horrida dæmonum visio, confusio peccatorum, desperatio omnium bonorum. Iob quoq;.24. de eisdem ita loquitur. Transibunt ab aquis niuium ad calorem nimium: vbi nulla est redemptio. Et si adducatur historia Traiani, quam narrat Damascenus in quodam sermone, dicens. Quòd beatus Gregorius videns iustitiam Traiani de filio suo, qui equitando occiderat filium viduæ, orationem pro eo fudit, & audiuit vocem sibi diuinitus dicentē, Vocem tuam audiui, & Traiano veniam do: cuius rei gestæ (teste eodem Damasceno vbi supra) testis est omnis oriens, & occidens: qui tamen erat de numero dānatorum, cùm esset idololatra, & multorum martyrum interfector: dominus Viguerius vbi supra de mente beati Tho. dupliciter respondet. Primò, quòd probabiliter credi potest, ꝙ orationibus beati Gregorij ad vitam fuerit reuocatus: & ita per pœnitentiam & baptismum gratiam consecutus. Secundò, ꝙ non erat in inferno

finaliter deputatus, ſicut nec multi à Chriſto, & ſanctis reſuſcitati. Nec etiam inconuenit, ꝙ peccata mortalia pœna puniantur æterna, cùm dicat beatus Gregorius 24. moralium, Quòd iniqui voluiſſent ſine fine viuere, vt potuiſſent ſine fine peccare. De loco verò, vbi pueri non circunciſi octauo die, tempore quo erat neceſſaria circuncifio, & qui ſine vſu rationis ante baptiſmum decedebant, cùm dānarentur, (primi iuxta illud Gen. 17. Maſculus cuius pręputii caro circūciſa non fuerit, delebitur anima illius de populo ſuo: ſimiliter & ſecundi per illud quod dicitur Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nō poteſt introire in regnum Dei) dicam duntaxat, quòd ponendus eſt ſub purgatorio, cùm illi qui ſunt in purgatorio ſint in gratia, & vt ſic, eis digniores: licet illi, qui ſunt in purgatorio, magis affligātur.

I Ideò eccleſia dicit animas expiandas eſſe in porta inferni, non quòd ſint in inferno, ſed quia pœna ignis cruciantur, ſicut dānati, licet differenter: quia iſti perpetuò, illi verò ſolùm ad tempus. Dictum autem beati Thom. in .4. diſt. 21. q. prima ar. primo, quòd purgatorium eſt coniunctum inferno, intelligitur mediante limbo puerorum. Ignis tamen non affligit eoſdem, nec eſt inſtrumentum in eos diuinæ iuſtitiæ, cùm caruerint actu proprio, nec delectati ſint: ideò non patiuntur pœnam ſenſus, ſed dāni ſolùm, quæ multum diſtat à pœna dāni in dānatis: quia illi ex culpa actuali & propria Dei viſione priuantur, quæ eſt maximè afflictiua: iſti verò ex originali, ex qua non triſtantur. Quid igitur facient dicti paruuli in limbo? Doctores cōmuniter tenent, quòd ſpeculabuntur naturalia: licet enim anima, ſecundum Philoſo. 2. de Anima, à principio ſui ſit tanquam tabula nuda, in qua nihil depictum eſt:

L quia tamen Deus non deficit in neceſſariis, influet tot ſpecies rerum in eorum intellectum, quot acquirere potuiſſent corporibus vniti, ne fruſtretur intellectus earū, cui dedit Deus poteſtatem continere quodam modo (ſcilicet per ſimilitudinem) omnia, vt habetur ſapientiæ. 10. Et taliter, quòd nullus philoſophus vnquam tanta cognouit de naturalibus, ſicut animæ paruulorum ſeparatæ. Eę animæ non poſſunt iuuari, neque liberari ſuffragijs viuorum, cùm nō ſint in gratia, & ſint ꝑpetuò damnatæ. Quidam tamen dicunt, quòd poſt diem vniuerſalis iudicij, & earum reſurrectionis, deambulabunt per hunc mundum. Sed hoc ſolus Deus nouit. Nec auderē illud affirmare, niſi Eccleſiæ auctoritas, aut ſanctorum patrum conſenſus ad id me

M compelleret &c. De Limbo patrum ſatis pro nunc dictum cenſeo, de quo multæ auctoritates habentur in ſacris literis. Ad quem limbū anima Chriſti diuinitati vnita poſt mortem deſcendit, quantum ad eſſentiam: vbi reiecit principum tenebrarum poteſtatem, iuxta illud ꝓs. 23. ſuperius annotatum. Attollite portas principes veſtras, vbi glo. Principes auferte poteſtatem veſtram, qua hucuſq; homines in inferno detinuiſtis: cùm in nomine Ieſu omne genu flectatur: fuit etiam in aliis inferni partibus, & illos qui erant propriè in inferno, de ſua increpauit malitia, pręcipuè Iudam: & luciferum ad mille annos ligauit: & eis qui erant in purgatorio ſpem dedit: paruulos qui erant in Limbo (vt piè creditur) ad gratiarum actiones inuitauit. Et ſecundum hoc, intelligitur quod dicit Apoſtolus ad Eph. 4. Deſcendit in inferiores

N partes terræ: & quod dicitur in ſymbolo, deſcendit ad inferos, hoc eſt in omnes partes, ſecundum animam, ita tamen ꝙ ſolos iuſtos illuminauit: vnde dicitur Eccleſiaſtici. 24. Penetrabo inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino. In hoc Abrahæ ſinu manſit anima Chriſti per quadraginta horas, ſiue tribus diebus, & tribus noctibus, per ſynecdochen, accipiendo partem pro toto, quanto tempore manſit Ionas in vētre Ceti: de quo Matt.

12. In

12. In hoc eodem limbo fuit anima boni latronis. Tādem in die resurrectionis suę, prima sabbati diluculo, orto iam sole secundum prophetiam Oseę. 13. Ero mors tua ò mors, & morsus tuus inferne, eduxit omnes patres de lacu, ad Colloc. 2. Spolians principatus, & potestates infernales, & tandem in cælum in die Ascensionis captiuā duxit captiuitatem. Et ab eo tempore nullus in dicto fuit limbo: quia postquā portá paradisi aperta fuit, animæ quæ aliquid purgandum habēt, facta purgatione euolant ad cælum cum Christo in æternum victuræ, & regnaturæ, potestate detinendi ipsis dæmonibus ablata. Ad purgatorium autem ante iudicium vniuersale deducūtur tria genera animarū. Primò animæ illorum, qui moriuntur sine quacunq; culpa veniali aut mortali, hābent tamen reatū pœnæ alicuius peccati mortalis remissi. Secūdò illorum qui moriuntur cum solo peccato veniali, & nullum aliū pœnæ reatum habent. Tertiò illorum qui habēt vtrunq;, scilicet culpam venialem, & reatum peccatorum mortalium remissorum: ad quem locum nulla alia punienda descendit anima.

De mediis, quibus liberantur animę à purgatorio. Caput. XLIIII.

ANimæ in purgatorio existentes liberari possunt ab eodem, aut per satisfactionem, quandò pœnam eisdem à diuina iustitia statutam temporalem sustinuerint: tunc eadem peracta, cùm nullum impedimētum subsit, statim cælum petunt beatificandę. Liberantur etiam ab eodem loco per suffragia viuorum: & hoc quadrifariam secundum beatum Gregorium in. 4. Dialogorum, dicentem, Animæ defunctorum quatuor soluuntur modis, videlicet oblationibus sacerdotum, precibus sanctorum, charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum: qui modi ad duos reduci possunt, scilicet ad modū meriti, & ad modum suffragii, qui sunt diuersi, eò quòd meritum innititur iustitiæ, suffragium verò liberalitati. Per modum meriti, suffragia viuorum prosunt animabus defunctorū, vel ad præmium accidentale, iuxta illud ps. 118. Particeps ego sum omnium timētium te: quo etiam modo prosunt sanctis in cælo existentibus, qui gaudent de bonis viuorum, iuxta illud Luc. 15. Gaudium est angelis in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente. Vel quantum ad satisfactionem, seu expiationē pœnæ, & hoc contingit, quando per intentionem opera pœnalia viuorum existentium in gratia applicantur illis, cùm per applicationem illam, viuorum opera efficiantur defunctorū. Fūdamentū cuius habet ex Apost. pri. cor. 12. Vbi Ecclesiā dicit esse vnū corpus in Christo mysticum. Vnde sicut corpus naturale habet multa membra, quorū vnū suffragatur alteri, ita omnes fideles per gratiam & charitatem vniuntur Christo capiti, & aliis fidelibus Christo vnitis, hoc est in gratia existentibus. Ideò sicut membrum corporale suffragatur & subuenit aliis membris per applicationem, sic vnus fidelis alij. Applicatio autem spiritualis fit per intentionem. Animæ verò purgatorij, cùm sint membra vnita, & egeant, ex consequenti etiam participant. Iustitia ēt diuina ad cuius imitationem iustitia humana est exemplata, non est rigorosior humana: sed videmus, quòd si aliquis sit captus pro debito, alio pro eo satisfaciente, liberatur. Ideò si existens in gratia ieiunat, dat eleemosynam, aut aliquod opus facit satisfactorium pro eo, qui agit in purgatorio, satisfacit, & expiat pœnam ab eo, sicut faceret pro se, si opus illud alteri non applicaret. Nec refert, an viuētes sint, aut mortui illi, quibus applicatur: dummodo sint vniti in charitate, quę nunquam excidit,

D vt habetur pri. cor.13. Applicatio autem ſpiritualis non requirit propinquitatem locorum: coniunctio enim charitatis maiorem facit propinquitatem, quàm localis. Sciendum etiam, quòd non modò ſuffragia facta ab his, qui ſunt in charitate, proſunt defunctis, verùm & ſuffragia eccleſiæ fieri ſolita ab his, qui ſunt in gratia, etiam ſi expediantur per exiſtentes in mortali: non quidem inquantum ſunt peccatorum, applicantur, ſed vt ſunt miniſtrorum eccleſiæ, cuius perſonam gerunt, vt ſacerdotes in celebrando, vel vigilias, & exequias defunctorum, ac alia ſpiritualia chariſmata perſoluendo, cùm ille intelligatur facere, in cuius nomine faciunt, vt inquit beatus Dionyſius in libro de eccleſiaſtica Hierar. Peccatũ enim ſerui ex domini præcepto E eleemoſynam facientis, non impedit meritum domini in charitate præcipientis. Suffragia etiam fidelium prodeſſe poſſunt aliis, viuis & defunctis per modum ſuffragij, hoc eſt per modum orationis, & ſupplicationis, vltra illum conatum, & pœnalitatem, quæ eſt in oratione, quæ pertinet ad meritum, & applicari poteſt, ſicut alia opera pœnalia: ſed vltra illum conatum, & pœnalitatẽ, cùm orationis impetratio plus innitatur liberalitati dantis, quàm pœnalitati orantis, poteſt aliquis orando Deũ, iuuare alios. Et ſic per hunc modum ſuffragij, animæ purgatorij poſſunt liberari, tam per indulgentias, quàm per orationes ſanctorum, qui ſunt in patria, & viuorũ. Et licet ſancti in patria non ſint in ſtatu merendi, nec ſibi, nec aliis, nec ſatisfaciendi pro illis, cùm non poſſint pati: ſunt tamen in ſtatu impetrandi ex merito præcedente. Nam dum erant viatores, meruerunt vt eorum orationes exaudirentur, cùm F eſſent comprehenſores. Ex quibus tamen non ſequitur, quòd animæ expiandæ parum in purgatorio maneant, licet habeant tot angelos, ſanctos Martyres, confeſſores, ac virgines, qui eorum indigentias cognoſcentes, orent pro ipſis, eorumq; orationes exaudiantur, cùm ſint in charitate: quia dicti comprehenſores clarè vident ordinem diuinæ iuſtitiæ, & ſe illi conformant, ideo non omnes, nec ſemper orant pro qualibet anima, quia nolunt, neque petunt, niſi quæ Deus vult impleri, & ſic eorum orationes, ſemper exaudiuntur. Sed quia animæ purgatorij ſciũt nos poſſe illis faciliter opitulari, ideo dirigunt ad nos affectum ſuum, vt ſuffragemur eis, quod nos facere debemus, ex diuerſis cauſis, & rationibus nos mouentibus, quas breuitatis G cauſa prætermitto. Sed quæritur, an cultus exequiarũ proſit defunctis, cùm nonnulli hæretici præſentis temporis, irrideant huiuſmodi noſtrum cultum. Reſpondetur quòd cultus & ſolennitas ſepulturæ, tam in antiquo, quàm nouo teſtamento, commẽdatur, vt patet de ſepultura Sarræ, quam ſepeliuit Abraham in magnifico ſepulchro, & Gen. 25. de ſepultura Abrahæ, & 49. de ſepulchro Iacob, & Deut. 34. de ſepultura Moyſi, & .2. reg.2. Laudauit Dauid viros Iabes de ſepultura Saul, & Tobiæ.12. Laudatur à Raphaele ſepultura defunctorum. Et quo ad nouum, Matt. 27. Marci.16. Luc.23. & Ioan. 19. explicatur ſolẽnitas ſepulturæ Chriſti, facta à Nicodemo & Ioſeph ab Arimathia, qui in ſindone munda, & centum libris aromatum, in ſepulchro nouo de petra exciſo, ſepelierũt ipſum, Et Matt.26. Chriſtus laudauit Magdalenam, quòd vnguentum prætioſum ſeruaſſet ad ſepeliendum eum. Beatus etiam Dionyſius in.c. vltimo Eccleſiaſticæ Hierar. recitat ſolẽnem cultum ſepultu-H ræ, quem ſeruabant Apoſtoli. Nos itaq; ritum antiqui & noui teſtamenti ſequẽtes, laudamus cultum ſepulturę, non abſq; cauſis, & rationibus à ſanctis patribus obſeruatum. Vnde diuus Auguſtinus in libro de cura agenda pro mortuis, dicit. Quòd ſolennitas ſepulturæ obſeruata eſt propter viuos & mortuos, Primo modo quadruplici ratione. Prima naturali, ne oculi eorum ex turpitudine cadauerum offendantur, &

tur,& corpora fœtoribus inficiantur. Secunda, ad instruendam, & protestandam fidem resurrectionis. Antiqui enim & sancti patres, vt fidem & spem resurrectionis, quam habebant, ostenderent, & protestarentur, curabant diligenter, vt debito honore sepelirentur fideles, sicut quis curat, & notat locum rei, quam se reaccepturum putat. Vnde Augustinus pri. de ciui. Dei, inquit, Quòd Iacob, & Ioseph aliiq; pr̃es voluerunt sepeliri in terra promissionis, vbi credebant Christum nasciturum, cuius resurrectio resurrectionis nostræ est causa. Tertia ad honoranda instrumenta diuinæ misericordiæ & Spiritus sancti, ex quo corpora sanctorum fuerunt vasa, & instrumenta eiusdem Spiritus in bonum. Quarta, propter spiritualem vtilitatem viuentium, qui habent occasionem accedendi ad monumentum, quod interpretatur monens mentem, vt inquit beatus Augustinus. Videns enim viator quempiam mortuum, inde sumit occasionem cogitandi, quòd & ipse mortalis sit, cùm statutum sit homini semel mori. Vnde Ecclesiastici.38. Mihi heri, & tibi hodie. Ex fructibus ẽt sepulturæ pauperes fructum capiunt, & Ecclesiæ decorantur, sic enim sepultura inter cæteras eleemosynas & opera pietatis computatur. Vnde Damasce. in sermone de innocentibus inducit verba Athanasij dicentis, Licet in arca, qui in pietate cõsummatus est, positus fuerit, ne renuas oleum & ceras Deum inuocantes in sepulchro. Accepta enim sunt ista Deo, & multam ab eo recipientia retributionem. Secundũ tamen Viguerium vbi supra, circa sepulturas notãda sunt aliqua. Primum, quòd sepulturæ locus est ecclesia vel cœmeterium, c. nullus, &. c. non æstimemus. 13. q. 2. Secundum, quòd non debet vendi, vel aliquid exigi pro ea, siue pro actu & officio clericorum, qui sepeliunt, propter vitandam simoniam: grata tamen oblata recipi possunt. Licet locus sepulchri, sicut & calix consecratus materialiter possint vendi, nihil tamen pro benedictione, aut consecratione recipi fas est. Vnde Abraham emit agrum speluncæ duplicis in possessionem sepulchri, Gen. 23. Tertium est, quòd ius sepeliendi vel sepulturæ conuenit ecclesiis parochialibus, licet ex priuilegiis conueniat ecclesiis siue cœmeteriis religiosorum mendicantium, vt habetur in Clem. Dudum, de sepulturis. Quartum notandum, quòd quilibet tam masculus quàm fœmina non professus religionem, habens liberum arbitrium, & debitam ætatem, quæ in masculo est. 14. & in fœmina. 12. annus, potest sibi eligere sepulturam: etiam vxor sine consensu viri, & filius & filia pubes sine consensu patris aut matris, vt habetur in. c. licet, de sepulturis in sexto. Religiosus autem, & seruus, filij & filię impuberes nõ possunt sibi eligere sepulturam, sed Dominus & pater eligũt eis: etiam si post annos pubertatis moriãtur, si ipsi non elegerint. Maritus etiam eligit vxori, si ipsa non sibi elegerit, non tamen è conuerso. Et si maritus præmortuus fuerit, & vxor nõ elegerit, sepelitur in sepulchro viri vltimi, si plures habuerit: & filij in sepulchro patris. Probatio autem electionis fieri solet non solùm per testes, sed & per signa, vt si pater de sua sepultura non fecit mentionem, eligendo sepulturam pro filio suo, censetur etiã elegisse pro se. Idem de marito qui elegit sepulturam vxori, aut si ędificauit sepulchrum, vel posuit lapidem pro signo sepulchri. Quintum est, quòd si quis in testamẽto eligit sepulturã, & ratione eius aliqua legauit ecclesiæ, in qua vult sepeliri, ornamenta, aut alia, quæ sequuntur ad exequiarum cultum, vt sunt oblationes panis, & vini, atq; alia suffragia facienda, si postmodum mutet sepulturam, non mutato testamento, & eligit in alia ecclesia sepeliri, censetur etiam mutasse legata. Vltimum est, ꝙ hæretici, ac cæteri infideles, similiter & filij christianorum non baptizati, non debent sepeliri in loco sacro, nec mortui in torneamentis, aut desperati, vel raptores,

I L M N O

ſuſpenſi verò,aut aliter iuſtitiati,ſi nõ moriantur impœnitentes, de licentia iudicis poſſunt ſepeliri: leproſi chriſtiani de cõſuetudine ſepeliuntur in cœmeterio ſeparato, benedicto tamen. Excommunicati verò,donec obtinuerint abſolutionem,in terra profana ſunt ſepeliendi, poſt adeptam verò abſolutionem, ſunt transferendi,& in loco ſacro,aut benedicto ſepeliendi.

Poſtremò de indulgentijs,quibus ſatisfit pœnis in purgatorio debitis, & vnde ſumantur, ac robur habeant. Caput. XLV.

A Dominus noſter Ieſus Chriſtus,ſicut ab Auguſt. in pſal. 61. & 86. traditum legimus, vnus eſt homo cum capite, & corpore ſuo, ſaluator corporis, & membrorum eius, duo in carne vna, voce vna, & in paſſione vna, & cum tranſierit iniquitas, in requie vna. Paſſiones itaq; Chriſti non in ſolo Chriſto: imò paſſiones Chriſti non niſi in Chriſto. Si autem Chriſtum intelligas caput & corpus,paſſiones Chriſti non niſi in chriſto. Si autem chriſtum intelligas caput tantum, paſſiones chriſti non in ſolo chriſto. Si enim paſſiones chriſti in ſolo chriſto, ſiue in ſolo capite, Quare dicit Paulus, ad Coloſſenſes, primo, vt ſuppleam quæ deſunt paſſionum chriſti in carne mea? Nunquid aliquid paſſionum deerat in Chriſto capite? an non paſſus eſt, quicquid pati debuit? Non ne dixit Ioannis. 19. Conſummatũ eſt? quibus verbis ſignificauit, iam de mẽſura paſſionum ſuarum nihil deeſſe, quia omnia quæ dicta de ſe fuerant, completa erant.

B Nihil ergo deerat paſſionibus chriſti, quatenus caput eſt: ſed reſtabãt adhuc paſſiones chriſti in eo corpore, de quo beatus Paulus pri. Cor. 12. Vos eſtis corpus Chriſti membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc eſt in pijs hominibus, q tanq̃ caput ſemel paſſus eſt, paſſus eſt ſæpè,& patitur Chriſtus: ſic patiebatur à Paulo, quando dixit ei act. 9. Saule, ſaule, quid me perſequeris? membra perſequebatur,& tamen ſe in membris ſuis pati Chriſtus interp̃tabatur. Quomodo ſolet dicere lingua, calcato pede, calcas me: linguam nullus tetigit, compaſſione clamat, non attritione: ita Chriſtus, ſi quis membro ſuo faciat iniuriã, ſibi fieri quicquid illi fit, imputat. Nam ſicut viuit Chriſtus in membris ſuis,ita patitur in eiſdẽ:hoc eſt,quod dicit Paulus, adimplere ſe,q̃ deſunt Chriſti paſſionum,in carne ſua: non quòd congeries Chriſti paſſionum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit ſufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius eccleſiæ peccatis debebantur, ſed quòd multa pars paſſionum eius adhuc corpori eius, quod eſt eccleſia, deeſt, priuſq̃ perſecutionum Chriſti ſit finis: quia vſq; in finem ſeculi patitur Chriſtus in ſuis membris. Hinc colligere licet,

C ꝙ meritum paſſionis & mortis chriſti, & ſanctorum eius,in quibus patitur & patietur chriſtus vſq; ad cõſummationem ſeculi, multò fuerit & ſit abundãtius,q̃ fuerint, ſint,& eſſe poſſint omnia totius orbis flagitia ad illa abluenda,pro q. bus vna gutta ſanguinis ſui ſufficere poterat. Ex hac igitur ſuperabundãtia meritorum & ſatisfactionum chriſti, & ſanctorum eius, hoc eſt capitis & corporis, pendet & conſtat indulgentiarum theſaurus, cuius diſpenſatio ad ſummum Pont. p̃cipuè pertinet,qui totius eccleſię ſub chriſto capite, caput eſt, Cui chriſtus ipſe peculiariter claues regni cælorũ commiſit, Matt. 16. Hoc eſt,quod dicit Apoſtolus pri. cor. 4. Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei, & pri. cor. 9. Diſpenſatio mihi credita eſt, & ſecundę cor. 2. Nam & ego quod

D donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona chriſti. Fructus ergo indulgentiarũ

hic eſt

hic est, quòd per eas illius satisfactionis, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui iniungitur, & pcipitur, fit remissio, siue condonatio. Quoniam verò per iniunctam satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur, & aufertur pœna temporalis, quę peccato patrato, ex diuina iustitia debetur: consequens est per indulgentias, veluti per satisfactorias pœnas (tantum enim valent, modò dignè ac rectè administrentur) tantum remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Vnde Origenes homil.x. in lib. numerorum, inquit. Quòd Dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus, qui christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata, idest Apostoli, & martyres, ex scripturis probare intendimus. Audi primo Paulum dicentem, Libenter enim expendam, & expendar pro animabus vestris: & alibi, Ego enim iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat: hostia autem cum immolatur, ad hoc fit, vt eorum, pro quibus iugulatur, peccata purgentur. De Martyribus beatus Ioannes E
in Apocalypsi, ait. Quòd animę eorum, qui iugulati sunt ꝑpter nomen Domini Iesu, assistant altari, ostenditur eas fungi sacerdotis officio, hoc est pro populi supplicare peccatis. Et in eodem lib. homil. 24. sed in his omnibus, inquit, est vnus agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideò cessauerunt cęteræ hostiæ, quia talis fuit hęc hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute: cęteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Detrahere itaq; meritis sanctorum, est detrahere xpi meritis. Christus. n. viuit in illis, patit̃ in illis, meretur in illis: cuius fuso p̃tioso sanguine fit, vt illorũ quoq; fusus ꝑ christo sanguis valeat nobis ad remissionẽ & satisfactionem peccatorum, quanuis hæc remissio per alium non detur, quàm per Christũ. Vide plura ad hoc in libro cõfessionis catholicæ fidei Reuerẽdiss. Dñi Cardinalis VVarmiensis, & hæc sufficiant pro sacramento pœnitentię.

De Extrema Vnctione. Cap. XLVI.

PRAESVPPONO tanq̃ verissimum, extremam vnctionem esse sacramentum nouę legis, vt cõstat ex determinatione Ecclesiæ in Concilio Tridentino sessione quinta, titulo de sacramentis, canone primo. Si dicatur, ꝙ Magister. 23. dist. 4. videtur male ordinare hoc sacramentũ: quia cùm inter omnia sacramenta vltimo detur, propter quod & extrema vnctio nuncupatur, deberet vltimo loco poni. Respondet Sanctus Bonauentura dist. prædicta in dubijs circa literam. Quòd sacramentorum, quædam respiciunt personam: quędam communiter ipsam Ecclesiam. Vnde sicut in naturalibus quędam sunt vires ordinatę ad conseruationem indiuidui, & quędam ad conseruationem speciei: ita in spiritualibus sacramenta quinque sunt ad conseruandam, & promouendam gratiam, vel consummandã circa eãdem personam, sed ordo & coniugium ad cõsummandam ipsam ecclesiam. Et ideò quia multitudinem respiciunt, sicut multitudo sequitur vnitatem, sic duo prædicta sacramenta consequuntur alia quinq;: inter quę extrema vnctio vltimum locum tenet. In lege veteri secundum Dominum A
Franciscum de Mayro. 23. quar. q. pri. quatuor inungebãtur, videlicet Vasa sanctuarij, Exo. 30. Pontifices & sacerdotes, Exo. 29. Reges & Principes, vt patet pri. reg. x. in Saule, & Samuele: postremò prophetę, sicut Elias vnxit Eliseum, tertij reg. 19. In nouo verò testamento inunguntur vniuersaliter fideles, qui gerunt typum omnium B

istorum

iſtorum : ſunt enim vaſa contentiua ſpiritualium gratiarum, cùm ſint vaſa in honorem, de quibus Apoſtolus ad Rom. 9. Vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa. Merentur etiam eſſe Pontifices, Apoc. pri. fecit nos Deo noſtro reges & ſacerdotes: ſunt & reges, quia omnes regnabunt, de quibus & prçcedētibus dicitur pri. Petri. 2. Vos eſtis genus electum, & regale ſacerdotium : ſimiliter & prophetę, cùm fides no-
C ſtra nō modò ſit de pteritis, ſed & de futuris, ſicut eſt articulus de iudicio futuro &c. Dicitur extrema, quia quatuor vicibus inunguntur fideles. Primò in baptiſmo ratione catechiſmi : vnde pueri puro tunc inunguntur oleo. Secundò in Confirmatione. Tertiò in ſacramento ordinis. Quartò in hoc ſacramento, quę ideò extrema dicit̃ vnctio, quia in fine datur. Et quanuis inter iſtas non ſit ordo eſſentialis niſi reſpectu eius, quæ fit in baptiſmo, cùm aliquis poſſet ſumere hoc ſacramentum, anteq̃ confirmaretur, nec eſt neceſſe, ꝙ omnes fideles habeant vnctionem, quæ in ſuſceptione
D ordinum eſt : Magiſter tamen in litera dicit, Vnctionē quę fit in chriſmate eſſe principalem, & hoc quadruplici ratione, vt inquit diuus Bona. vbi ſupra. Primò à loco, quia in fronte, quæ eſt pars nobilior in corpore. Secūdò à miniſtro, cum fiat ab Epiſcopo. Tertiò ab elemēto ſiue materia, quia de oleo miſto cum balſamo. Poſtremò ab effectu, propter abundantiam gratiæ, cùm ibi Spiritus ſanctus in magna tradatur abundantia, vt patuit in Apoſtolis. Mediator enim Dei & hominum non ſolùm Ieſus (eò quòd ipſe ſaluum facturus eſſet populum à peccatis eorum, Matt. pri. & cùm nō ſit aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo nos fieri ſaluos oporteat
E act. 4.) verùm & Chriſtus vocari voluit : & hoc, quia regia ſimul & ſacerdotali dignitate fungeretur. Vnctus enim erat non ab hominibus, ſed ab ipſo Deo, non oleo vſuali, ſed Spiritu ſancto, de quo Propheta, Eſa. 61. c. Spiritus Domini ſuper me, eo ꝙ vnxerit me. Neq; ſolùm Chriſtus nominari voluit, quia vnctus ipſe, ſed etiā quòd vnctionis gratiam in alios diffuſurus eſſet. Legimus Dauid regem tribus vicibus
F vnctum eſſe. Primò in domo Patris ſui, primi reg. 16. quę vnctio typus erat illius, quę fit in baptiſmo, quę & ipſa ſignum eſt futuros nos regni illius participes, quod expectamus, regni ſempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis à conſtitutione mundi. Secundò vnctus eſt in hebron, vt regnaret ſuꝑ domū Iuda. 2. reg. 2. quę vnctio figurabat vnctionem in ſacramento confirmationis, per quam nobis confertur diuinus Spiritus ad reſiſtendum diaboli tētationibus, qui nos per omne vitę noſtræ tempus grauiter oppugnare nunq̃ deſiſtit : adeò, vt nihil aliud ſit vita hominis ſuper terram, quàm militia, Iob. 7. Tertiò iterum vnctus eſt in regem ſuper totum Iſrael. 2. reg. 5. poſt quam vnctionem in pace regnauit : & hæc ſignificabat vnctionem iſtam extremam, quæ ſuperatis hoſtibus diuino beneficio nobis datur, vt in Regno illo pace fruamur ſempiterna. Vnde cùm calcaneo noſtro ſerpens callidiſſimus maximè inſidietur, neq; vllo alio tēpore nos oppugnet grauius, quàm cū ex hac vita migrandum eſt : quòd eam etiam ob cauſam Agon vocatur, quòd tum pugna validiſſima, tum certamen inſtat grauiſſimum, noluit Chriſtus in extremo periculo noſtro ſua nos ope deſtitutos eſſe ; verùm ſacramentum hoc Extremę vn-
G ctionis inſtituit, quod ſecundum Scotum. 23. diſt. quar. Eſt vnctio hominis infirmi pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis, cum oleo cōſecrato ab Epiſcopo, miniſtrata à Sacerdote ſimul verba certa cum intentione debita proferente, ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificans curationem finalem venialium. Hęc ratio non eſt in ſe falſa, & ex conſequenti bona. 5. metaph. c. 17. nulla enim pars eius repugnat alteri : vnde dicitur primò, quòd eſt vnctio : hoc enim ſignū ſenſibile congruit

effectui

effectui, ſcilicet interiori vnctioni. Subditur, hominis infirmi: non. n. conferri debet ſano, nec qualitercũq; expoſito periculo mortis: quia non ei, cui imminet mors ex periculo extrinſecæ violentiæ, vt armorũ, ſubmerſionis, vel huiuſmodi: nec qualitercũq; infirmo, ſed cui probabiliter immineat exitus de ſtatu viatoris ad terminum. Dicitur, pœnitentis, cùm nullus ſit dignè capax huius ſacramenti, niſi exiſtat in gratia: hoc enim ſacramentum non eſt regulariter acquirendi gratiam remediũ, ſed baptiſmus, & pœnitentia, à quo excluduntur paruuli, & qui non habent vnde de venialibus pœniteant, vt perfectè innocentes: ſimiliter & furioſi ac amentes, niſi ꝑ voluntatem expreſſam præcedentem, præſumantur illud velle. Additur, in determinatis partibus. Eæ partes ſunt organa ſenſuum, per quarum operationem peccatur frequenter venialiter. Et hoc aliquando reſpectu eiuſdem ſenſus, vel potentiæ geminatæ, vt organa potentiæ viſiuæ, vt ſunt duo oculi: auditiuæ, vt duæ aures: Olfactiuæ, vt duæ nares: & potentiæ tactiuæ, vt manus. Et ſic iſtis prædictis, ſicut geminantur organa, ita & vnctiones. Organum guſtus eſt lingua, in qua non fit propter abominationem tollendam vnctio: ſed exterius ſuper os. Propter etiam organum potentiæ generatiuæ, fit vnctio ad lũbos, iuxta illud beati Gregorij ſuper illud, Luc. 12. Sint lumbi veſtri præcincti &c. Viris inquit luxuria in lumbis eſt. Propter organum motiuæ, quantum ad progreſſiuam, fit duplex inunctio, videlicet in duobus pedibus, tanquam organis ad illum motum ordinatis: alia motio, qua frequenter peccatur, eſt linguæ, iuxta illud Iacobi. 5. Qui non offendit verbo, hic perfectus eſt: & contra illud, eſt peccatum oris, ita quòd ipſa eſt remedium contra duplex peccatũ veniale, ſicut lingua congruit in duobus naturæ operibus. 2. de anima. t. c. 88. In guſtu ſcilicet & loquela. Erunt ergo ſeptem vnctiones principales, licet ſint plures partiales: quinque in organis quinque ſenſuum. Sexta in organo principali potentiæ motiuæ progreſſiuæ. Septima in organo principali generatiuæ. Sequitur, cũ oleo. Pro quo notandum, quòd non oportet ibi eſſe aliquid confectum ex oleo & balſamo, vt in confirmatione: quia confirmatio eſt ad confeſſionem, & confirmationem fidei: ideo in confirmato non modò requiritur puritas conſcientiæ ſignificata per oleum, ſed odor bonæ famæ ſignificatus per balſamum: hic verò, quia æger habet exire in breui de vita ad terminum, ſufficit conſcientia pura. Conſecratio autẽ Epiſcopalis in hoc requirit materiam aptam, quia communiter in ſacramentis conſiſtentibus in vſu, ſolus baptiſmus non requirit materiam ſpecialiter conſecratã: quia Chriſtus tactu mundiſſimæ carnis ſuæ, quando voluit à Ioanne baptizari, totã aquã conſecrauit, hoc eſt in vſum iſtum dedicauit. Sequitur, miniſtrata à ſacerdote, per quod exprimitur miniſter idoneus, qui non modò licitè exerceat, ſed qui ſolus hoc ſacramentum miniſtrare poteſt: ſi enim non ſacerdos attentaret, nihil faceret. Determinatio huius miniſtri habetur per illud Iacobi. 5. Inducant presbyteros &c. Illa uerò, quæ ſequũtur, videlicet verba debita ſimul cum intentione proferente, pertinent ad formam huius ſacramenti, & ſimultatem eius cum materia & intentione miniſtri. Forma autem hæc ſeptupla ad ſeptem vnctiones principales eſt, per iſtam ſanctam vnctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam parcat tibi Dominus, quicquid narium, linguæ, tactus, vel huiuſmodi, vitio deliquiſti. Ratio autem præfata completa eſt, quia continet ſuſceptiuum, hominem ſcilicet pœnitentem infirmum & hoc in partibus determinatis prius expreſſis: materiam remotam, videlicet oleũ conſecratum ab Epiſcopo, vel proximam, ipſam ſcilicet vnctionem factam cũ oleo, ſeptenariam principalem. Continet etiam formam, quia certa verba, ſcilicet ſeptẽ

O orationes à ſacerdote cum ſeptem vnctionibus principalibus proferendas. Continet & miniſtrũ, quia ſacerdotem &c. Materia propria huius ſacramenti, teſte beato Iacobo, eſt oleum, & nõ niſi oliuarum, quod eſt linitiuum, & penetratiuum, ſimiliter & diffuſiuum. Voluit enim Saluator noſter eligere pro materia oleum magis, quàm vinum, quo etiam vulnera ſanantur: quia vinum ſanat mordendo, oleum verò liniendo. Et cùm omnis efficacia ſacramentorum deſcendat à Chriſto, illa ſacramenta, quibus ipſe vſus eſt, habent efficaciam ex ipſo vſu ſuo: ſicut tactu ſuæ carnis vim regeneratiuam, modo ſupradicto, contulit aquis. Ideò benedictio aquæ non eſt de eſſentia baptiſmi: Chriſtus enim non eſt vſus hoc ſacramento, nec corporali vnctione ad hoc ordinata. Ideò in omnibus vnctionibus de neceſſitate ſacramẽti
P requiritur ſanctificatio, ſeu cõſecratio materiæ, quia effectus non cauſatur ex naturali proprietate materiæ, ſed à Chriſto, à quo effectus deſcendit mediantibus miniſtris, ſcilicet ſacerdotibus, & in miniſtros inferiores, mediantibus miniſtris ſuperioribus, qui materiam ſanctificãt per benedictionem, & cõſecrationem. Vnde in omnibus ſacramentis, quæ indigẽt materia ſanctificata, ſanctificatio materiæ fit per Epiſcopum, & vſus quandoq; per ſacerdotem. Nec obſtat, ꝙ in Euchariſtia non requiritur neceſſariò, ꝙ materia ſit benedicta: quia Euchariſtiæ ſacramentum conſiſtit in ipſius materiæ conſecratione &c. Forma autem, qua ex traditione Apoſtolorũ vtitur Eccleſia Romana, eſt oratio deprecatiua, de qua in præcedentibus, videlicet per iſtam ſanctam vnctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiã indulgeat tibi Deus
Q quicquid narium, linguę, tactus &c. vitio deliquiſti. Hæc autem oratio ſumitur ꝓ forma duplici cauſa. Prima, quia inungendus eſt propriis viribus deſtitutus, ideo indiget ſubleuamine orationis. Secũda, quia datur exeuntibus, qui iã deſinunt eſſe de foro eccleſiæ, & in ſolius Dei manu requieſcunt: vnde ei per orationem committuntur. In dicta forma exprimitur effectus principalis: non autem corporalis ſanitas, licet quandoq; ſequatur. De vſu dicti ſacramenti fit mentio Mar. 6. vbi dicitur, quòd Apoſtoli vngebant infirmos, quod non feciſſent, niſi Chriſtus ordinaſſet. Nec dicendum eſt, ꝙ Chriſtus reliquerit hoc ſacramentum inſtituendum Apoſtolis, cùm eis non contulerit poteſtatem excellentiæ, ad quam pertinet inſtituere ſa-
R cramenta, ſed ſolam publicationem huius, & confirmationis, commiſit. Ipſe uerò ꝓ ſeipſum ea, quæ erant maioris difficultatis, promulgauit. Sacramenta enim ad fundamenta legis pertinent, ideò ad legiſlatorem ſpectat inſtitutio. Hoc ſacramentũ non datur contra defectus, quibus vita ſpiritualis tollitur, ſcilicet contra peccatũ originale, vel mortale, ſed principaliter eſt contra peccatum veniale, & morbos illos, quibus homo ſpiritualiter infirmatur, vt non habeat perfectum vigorem vitæ gratiæ, vel gloriæ. Qui quidem defectus eſt quædam debilitas, & ineptitudo, quę in nobis relinquitur ex actuali, vel originali peccato, & qui defectus dicuntur reliquiæ
S peccati: & ita contra hanc debilitatem ex peccatis prouenientem homo roboratur per hoc ſacramentum. Sanctus Tho. in .4. diſt. 23. q. 2. ſubdit. Sed quia hoc robur gratia facit, quę ſecum non compatitur peccatum, ideo ex conſequenti, ſi inuenit peccatum aliquod, vel mortale, vel veniale, quoad culpam tollit illud, dummodo non ponatur obex ex parte recipientis. Miniſter huius ſacramenti, vt dictum eſt ſupra, eſt ſacerdos. Nec obſtat, quòd oratio laicorum ſit nonnunquam magis Deo accepta, quàm ea, quę fit à presbytero, quia hoc eſt verum ſecundum ſe, inquantum
T laicus eſt in maiori gratia, & ſit in perſona propria: ſed presbyter in hoc ſacramento orat, vt perſona publica, & in perſona Eccleſię, quę eſt ſponſa Chriſti dilectiſſima: quod

quod laicus, qui est persona priuata, facere non potest. Et licet legatur de aliquibus laicis & mulieribus, quòd vngebant infirmos, & sanabant, illæ orationes nō erant sacramētales:sed ex quadam deuotione recipientium,vel mittentium oleum, consequebantur effectum sanitatis corporalis per gratiam gratis datam sanitatum, & non per gratiam sacramentalem. Cæterum secundum Fraciscum de May.in.23. V
dist. 4. Quatuor sunt actus,qui ordinatè fieri debent in periculo mortis. Primus est confessionis. Secundus sacræ communionis. Tertius extremæ vnctionis. Quartus finalis recōmendationis. Vnde sicut in via periculosa peregrino necessarium est, quòd ab oneribus sit alleuiatus, quòd habeat solamen & viaticum vnde possit recreari,quòd propter timorem inimicorum sit munitus,& armatus,& ꝙ sit bene associatus: sic in periculoso exitu animæ ex corpore,oportet quòd alleuietur peccatorum deprimentium onere per confessionem, quòd sumat viaticum communionis, sicut Elias qui ambulauit in fortitudine cibi illius vsq; ad montē Dei oreb. 4. reg. 3. quòd contra hostes armentur singula membra per sacram vnctionem,qua anima recipit dispositionem,vt sit magis tuta contra hostes. Postremò contra insidias cōmendatur Christo & angelis,ac animabus sanctis. Sed quæritur,an Christus in pro X
pria persona adueniat in mortem fidelium, videtur ꝙ sic: quia Ioannis.14. dicitur, Iterum venio, & accipiam vos ad meipsum: & rursus, qua hora non putatis, filius hominis veniet. Vnde beatus Augustinus super Ioannem videtur dicere ꝙ sic. Si iterum quæratur, an mox in egressu anima habeat suum iudicium, Respondet beatus Augustinus lib.20. de ciui.Dei,quòd particulare iudicium tunc habet: vniuersale erit in vltimo iudicio. In libello, quem fecit de die iudicij, in quo quencunque inuenerit suus nouissimus dies,in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies, Y
quoniam qualis in die illo quis moritur,talis in die illo iudicabitur. Signa, quibus homo potest confidere de salute morientis, dictus Dominus Franciscus de mente sancti Anselmi vbi supra,inquit,ꝙ sunt sex. Primum,si credit ea omnia,quæ sunt fidei christianæ, quantum ad omnia determinata ab ecclesia. Secundum, si gaudet: & lętatur,quia moritur,in fide Christi. Tertium,si cognoscit se Deum grauiter offendisse. Quartum, si dolet eum offendisse. Quintum, si proponat, si superuixerit abstinere à peccatis,maximè mortalibus. Sextus,si credat,& speret,se saluari meritis Christi. Postmodum dicatur sibi,si obiiciat aliquis tibi scilicet peccata tua,opponas merita Christi inter te & ipsum: his peractis dicit Anselmus, saluabitur. Dicit Z
etiam sanctus Thomas vbi supra.q.2.ad.2. ꝙ ad effectum huius sacramenti percipiendum, plurimum valet deuotio suscipientis,& personale meritum conferentiū, & generale totius ecclesiæ: quod patet ex hoc,quia per modum deprecationis forma huius sacramenti confertur: & ideò illis,qui non possunt recognoscere, & cum deuotione suscipere hoc sacramentum,dari secundum eum non debet, & præcipuè furiosis,& amentibus,qui possunt irreuerentiam per aliquam immunditiam sacramento facere, nisi haberent lucida interualla,in quibus sacramenta recognoscerēt. Dicit etiam ad quartum,ꝙ nullum sacramentum,quod habet effectum perpetuum, debet iterari:quia ostenderetur sacramentum nō fuisse efficax ad causandum illum effectum:& sic fieret iniuria illi sacramento. Quod autem habet effectum non perpetuum,iterari potest sine iniuria,vt effectus deperditus iterato recuperetur. Et qa sanitas corporalis & mentis, quæ sunt effectus huius sacramēti,possunt amitti,postquam fuerint per sacramentum collati, ideò hoc sacramentum sine sui iniuria ite- AA
rari potest. Vbi etiam est oratio fidei,modò ne quid ea res ægrotantis animæ saluti officiat,

officiat, nihil dubitandum est, quin corporis quoq; sanitatem per vnctionem hanc adepturus sit. Vnde scribit Sulpitius Seuerus.c.21. in vita sancti Martini, quòd oleo sanctificato puellam quādam adeò dira paralysis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Commemorat etiam Ruffinus lib. 2.c.4. Ecclesiast. hist. non dissimilia de discipulis beati Antonij, ꝙ multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius sacramenti Chryso. de sacerdotio lib. 3. similiter & Hieronymus ad Rusticum scribens, & Augustinus de visitatione infirmorum lib.2.c.4.& Innocentius epistola prima, quam scripsit ad Decentium. c. 8. vbi inter cætera scribit, non pœnitētibus istud fundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur posse concedi? De hoc sacramento multa inuenies in supplemento .4. Bielis dist.23. quæ hic breuitatis causa prætermissa sunt.

De Sacramento ordinis. Caput. XLVII.

A Vinque sacramēta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, & Extrema vnctio, pertinent ad statum personæ: duo verò sequentia pertinent ad cōmunē statum ecclesiæ: videlicet ordo, qui pertinet ad generationem spiritualem: & matrimonium, ad carnalem. De ordine hic erit sermo: in sequentibus verò de matrimonio. Sed quia nomen ordinis est æquiuocum, ideò prius est distinguendum, quàm definiendū: sumitur enim multis modis. Vno modo secundum beatum Augustinum. 19. de ciuit. Dei.c.13. secūdum ꝙ est parium, dispariumq; rerum, sua cuiq; loca distribuens, congrua dispositio. Hoc modo multitudo, in qua contingit inuenire dispositionem cōgruā parium, & imparium in loco suo, habet ordinem, & illa dispositio est rei pulchritudo: sine.n. hoc ordine nihil dicitur pulchrū. De quo Apostolus ad Rom.13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Philoso. quoq;. 12. Meta. Omnium entium, quæ sunt in vniuerso, ostendit esse ordinem. Secūdū hanc ordinis descriptionem, tota Ecclesia, imò totū vniuersum potest dici ordinatum: vbi, non modò in naturalibus, verùm & in ecclesiasticis, & ne dum in politia ciuili, verùm & in Hierarchia Ecclesiastica est inuenire multitudinem rectè ordinatam, & multimoda dispositione munerum, & membro-
B rum ornatam. Altero modo sumitur ordo, vt importat gradum præeminentem in aliqua politia rectè ordinata, siue ciuili, siue ecclesiastica: hoc modo persona in tali eminenti gradu constituta dicitur habere ordinem, sicut & dicitur habere quendā præeminentiæ gradum Antonomasicè, quem non habent, qui sunt in gradu inferiori: hoc mō dicimus esse ordinem militum, & ministrorum pro cultu Dei exequēdo. Persona igitur habens gradum p̄eminentem vltra omnes homines, dicitur habere ordinem, & potest dici ordinata. Vnde 89. dist.c.ad hoc, legitur. Ad hoc dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret, & ex diuersitate contextio, & rectè officiorum generetur administratio singulorum. Neq; enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret. Sumitur etiam ordo prout est gradus in ecclesia, disponens ad aliquem actum eminentē ecclesiasticum, vel ad ha-
C bendum ius aliquod, seu priuilegium spirituale, vt (exempli gratia) beneficium, siue iurisdictionem ecclesiasticam, vel vt gaudere possit immunitate clericali, & sic latius

accipitur

accipitur pro ordine clericali.c.Cùm cõtingat de æta.& qualit.ordinan.Clericus et dicitur, qui est secũdum formam ecclesiæ priuilegiatus, & cœtui clericorum adiunctus, dist. 69.c.Quoniam. Hoc etiam modo prima tonsura, licet non sit ordo propriè, prout ordo est sacramentum à Christo institutum, potest tamen dici ordo inquantum est dispositio quædam ad suscipiendos ordines: in qua quòd capillorum in modum coronæ quædam fit resectio, illud significat,eum,cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atq; in regnum quoddam spirituale transferri: quæ secũdum Paludanum est ex institutione, & ordinatione ecclesiæ.Nec prima tonsura est nuda crinium amputatio, sed quædam benedictio data alicui ab eo, ad quem pertinet, ratione cuius disponitur ad ordines: & ecclesia priuilegium clericorũ ad ipsam extendit, vt habetur in dicto.c. Cùm cõtingat,de æta. & quali. ordi. Nec est propriè sacramentum, sed sacramentale secundum Altissiodo. & signum materiale ad præparandum, & suscipiendum ordines. Idem tenet Rabanus lib.pri. de institutione clericorum. Et licet sit signum alicuius rei sacræ, non tamen est signum certum, & efficax gratiæ, quę formaliter sanctificat se habẽtem: sed est signum rei sacræ hoc modo, quia per tõsuram deputatur quis ad actum spiritualem,scilicet ad militiam clericalem. Sicut enim baptismus ascribit suscipientem generali collegio christianorum, ita prima tonsura ascribit collegio clericorum,illorũ videlicet, qui specialiter sunt de sorte domini. Nec obstat, quod dicitur de æta.& quali.ordi.c.cùm contingat videlicet, ꝙ clericalis ordo confertur per primam tonsuram: quia ibi ordo sumitur pro priuilegio clericali,quod extenditur ad habentem tonsuram primam. Qui.n.percutit habẽtem coronam,siue primam tonsuram,incidit in excõmunicationem, cùm percutiat clericum, idest priuilegiatum. Vsus tonsuræ secundum Hugo. lib.2.parte.3.c.2. & magistrum,à Nazaræis exortus creditur, qui ob vitæ continentiã caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant: hinc vsus ille ab apostolis introductus est, vt qui diuinis cultibus mancipantur, ac Deo consecrantur,quasi Nazaræi sancti posito crine inueniantur. Verùm dicti Nazaræi totam comam non radebant, cùm non esset tempus regalis, & perfecti Sacerdotij, nec in modum coronæ,sicut clerici. Et vt hoc melius intelligatur, secundum Hugo. & Lyram super.c.6. libri Numerorum, & glo. beati Augustini super. 13.c. libri iudicum,est notandum,ꝙ dicti Nazaræi erant in duplici gradu. Aliqui enim erãt Nazaręi per totum tempus vitæ eorum, sicut legitur de Samuele primi reg. pri. & de Sampsone Iudicum. 13. & isti quantum ad obligationis perpetuitatem possunt dici fuisse figurã religiosorum noui testamenti, quorum votum & obseruantia per totum tempus vitæ durare, & obligare debet, sicut & de clericis sacris initiatis: & isti nunꝗ radebant, nec vinum, aut siceram bibebant, vt habetur de Sampsone vbi supra: hinc secundum Hugo. num.6. quidam pingunt Christum & Apostolos crinitos in signũ sanctitatis. Alij fuerunt Nazaræi ad determinatũ tẽpus, vt beatus Paulus secũdum Hugo. act. 21. Vnde sicut hodie aliquis vouet ad certos dies se ieiunare, aut peregrinari propter Deum,quo expleto, iam non tenet̃ deinceps ad id,quod pro certo tempore se facturum promiserat: ita & in lege veteri huiusmodi Nazaræi redierunt ad vitam communem aliorum peracto suo voto, num.6.Et tales fuerunt figura eorum, qui ad opera supererogationis pro certo tempore vel loco sese Deo deuouerunt:quo tempore scilicet suæ separationis, & consecrationis, non radebant caput ad detestandum cultũ Idololatrię. Cuius sacerdotes capita radebant, Baruch.6.Hinc prohibiti erant sacerdotes veteris legis, ne raderent caput, aut bar-

V bam

bam, Leui.21. Eadem ratione Nazarȩus non radebat caput tempore ſuȩ conſecrationis, quia illo tempore erat deputatus diuino cultui: hinc ait Auguſt. q. 52. ſuper librum Iudic. Vouentes, votumq; reddentes non radebantur, ſed expletis diebus completionis ſui voti radebantur, & vinum bibebant, ac ad communem viuendi
H modum redibant. Sed quid eſt, ꝙ deuotione completa Nazaræus caput radere, & capillos in igne ſacrificij ponere iubetur? niſi ꝙ tunc ad perfectionis ſummam pertingimus, cùm ſic exteriora vitia vincimus, vt etiam cogitationes ſuperfluas à mente reſecemus. Caput enim tondere, eſt cogitationes ſuperfluas à mente reſecare. Itaq; ſicut Nazaræi, expleto ſuo voto, caput tondebant, & capillos in igne ſa-
I crificij ponebant, ad oſtendendum ſe totos pro tunc diuini amoris igne inflãmatos, noxias quoq; cogitationes, & ſuperfluas prorſus extinctas eſſe in eis: Sic & clerici in ſortem Domini, non horariè, ſed perpetuò electi, prohibentur comam nutrire, ideſt defluentes animi cogitationes habere, ne remiſſæ defluant, aut defluentes ſe per illicita ſpargant, & ne ſparſȩ oculos cordis deprimant. Semper igitur clerici nouȩ legis caput tondere iubentur, & capillos in igne ſacrificij ponere: quia ſemper ſtudere debent perfectioni, & actus hierarchicos in eccleſia ſuo ordine exercere. Significare etiam poteſt illa crinium raſio in clericis ſolicitudinis temporalium, & eorundem curæ ſuperfluæ proiectionem, ſimiliter & ſequeſtrationem à ſecularium perſonarum ſtatu. Et licet tonſura ſit ad ſuſceptionem ordinis diſpoſitio congruitatis,
L reſpectu tamen beneficij, & iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, eſt neceſſitatis. Ius enim ſpirituale non cadit in laicum, nec tenet beneficij collatio, aut iuriſdictionis cõmiſſio, facta laico nõ tõſato. Nã qui nõ eſt clericus, nõ eſt capax, de trãſactionibus. c. ex lr̃is.

De ordine, vt eſt Eccleſiæ Sacramentum. Cap. XLVIII.

SCotus. 24. diſt. 4. q. vnica, inquit, quòd loquendo propriè de ſacramẽto, ordo non eſt ſacramentum: quia omne tale eſt ſignum ſenſibile: or-
A do verò eſt quidam gradus ſpiritualis fundatus in charactere infuſo in collatione dicti ordinis. Sacramentum igitur ordinis eſt ordinatio, cuius talem dictus doctor aſſignat deſcriptionem. Ordinatio eſt inſtitutio alicuius in
B gradu eccleſiæ præeminenti, cui conuenit aliquod miniſterium circa Euchariſtiam exhibendum: facta à miniſtro idoneo, certa verba ſimul cum intentione debita ꝓferente, miniſterium gradus illius aliquo ſigno viſibili reprȩſentans, ex inſtitutione diuina efficaciter ſignans gratiam præeminẽtem: qua ordinatus dignè aliquod miniſterium exȩquatur. Et ſecundum hanc ordinationis generalem rationem, poſſunt proportionabiliter ſumi ſpãles ordinũ rationes, vt ordinationis in ſacerdotẽ, quod eſt inſtitutio in gradu eccleſiæ præeminenti, diſponens habentem ad conficiendum Euchariſtiæ ſacramentum, facta ab Epiſcopo, certa verba cum debita intentione proferente. Dictæ ordinationis, ſiue ſacramenti ordinis ſolus Epiſcopus eſt idoneus
C miniſter, loquendo de maioribus, ſiue ſacris ordinibus: cùm alij non ſacri, vt quatuor minores, ex priuilegio ab abbatibus conferri poſſint. Secundum verò Altiſſiodorenſem lib. 4. de ordine. Ordinatio eſt ſignaculum ſacrum, quo ſpiritualis poteſtas confertur ordinato, & officium: intelligentem per ſignaculum, ſignum aliquod ſenſibile. Ad hanc poteſtatem exercendam non licet cuiquam ſeipſum ingerere, ſed vocationẽ expectare, quæ nihil aliud videt̃ eſſe, quàm ordinatio. Hoc eſt, quod beatus Paulus admonet, ad Hebr. 5. Ne quis ſibi ſumat honorẽ, ſed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Rectè itaq; inter ſacramenta ordo numeratur, cùm ſit ſacræ rei ſignum

gnum efficax,& viſibilis forma inuiſibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc ſacramento confertur,cùm ſit ipſe ordo,vel ordinatio multiplex,de qua infra. Hoc nomen ſibi beatus Auguſtinus lib.2. contra epiſtolam Parmeniani.c.13. tribuit, cùm dicit, D Nam illud,quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperãt, baptiſmum quidem non amittit,qui recedit ab eccleſia,ſed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet fruſtra, & inaniter dici. Primò quia nulla oſtenditur cauſa,cur ille, qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſſit. Vtrũq; enim ſacramentũ eſt,& quadam conſecratione vtrũq; homini datur, illud cũ baptizatur, iſtud cùm ordinatur: ideoq; in catholica eccleſia nullum eorum licet iterari. Nã ſi quãdo ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt,& ſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent,quæ gerebant,nõ ſunt rurſus ordinandi, ſed ſicut baptiſmus in eis,ita ordinatio manſit integra: quia in præciſione fuerat vitium,quod vnitatis pace correctum eſt, non in ſacramentis, quæ vbicũq; ſunt,ipſa vera ſunt: hæc ille. Et ratio eſt,quia non minus in ordinatione, quàm in baptiſmo character imprimitur. Quod etiam ſit ſacramentum nouæ E legis, patet ex determinatione eccleſiæ,vt habetur in.4. concilio carthaginenſi, & in tridentino, ſeſſione.5. titulo de ſacramentis in generali,canone primo. Quoad materiam huius ſacramenti,eſt notandum, ꝙ non ſolùm porrectio eiuſdem eſt de eſſentia ſacramenti ordinis,ſed etiam tactus illius,ab eo qui ordinem ſuſcipit: quod verba formæ oſtendunt, cùm dicitur. Accipite hoc,vel illud. Materia ordinis Ianitorum ſunt claues,lectoratus, liber,qui dicitur lectionarius,exorcizatus, liber exorciſmorum,Acolytatus, candelabrum cum cereo extincto,& vrceolis vacuis. Materia Subdiaconatus,liber eſt Epiſtolarũ,Diaconatus, euangeliorum. Sacerdotalis ve F rò ordinis eſt calix cum vino & aqua,& patena cum hoſtia ſuperpoſita. Sed vt clarius ſupradicta intelligantur,eſt intelligendum, ꝙ ordines diuiduntur in minores, qui ſunt quatuor,videlicet oſtiarij,lectores,Exorciſtæ,Acolyti: & maiores,qui ſunt tres ſcilicet,Subdiaconi, Diaconi,Sacerdotes. Oſtiariorum officiũ eſt ſtare ad oſtia templorum dignos admittendo,& indignos repellendo,quos Ignatius epiſtola.8. Cuſtodes vocat ſacrarum portarum: cenſebantur indigni pagani ſiue Ethnici, Catechumeni,Hæretici, excõmunicati, Energumeni, flagitioſi,pœnitentes,qui excludebantur ab aditis templorum,ſicut apud Chryſoſtomum Homil.41. &.60. ad populum Antiochenum, & Ambroſium epiſtola.33. videre licet: de quo etiam Dionyſius.c. 3. Eccl. Hierar. Ignatius epiſtola.8.& Tertullianus aduerſus hæreticos me G minerunt. Dantur oſtiario,cùm ordinatur,claues eccleſiæ,admoneturq; ab Epiſcopo,vt ſic agat,quaſi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus his recluduntur. Hoc officium exhibuiſſe videtur Saluator noſter, quando flagello de funiculis facto ementes & vendentes eiecit de templo: qui etiam oſtium ſeipſum appellare dignatus eſt Matt.21.Ego ſum oſtium,per me,inquit,ſi quis introierit,ſaluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium lectoris, vt ex eccleſiæ traditione legat in ea prophetias,& lectiones apoſtolicas: in cuius rei ſignum traditur ei liber ſacrarum ſcripturarum: & ab Epiſcopo admonetur,vt accipiat, & ſit verbi Dei relator: habiturus,ſi officium ſuum dignè expleuerit,partem cum iis, qui bene miniſtrauerint. Quod officium exhibuit Dominus,quando in medio ſeniorum librũ Eſaiæ aperuit,atq; in eo legit, Spiritus Domini ſuper me,& c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum lib. 2. Epiſtola.5. Aurelium, Celerinum,& Satyrũ, H apud Gregorium Nazianzenum lib.6. c.3.in Monodiam in Baſilium,Baſilium,apud

Socratem in Ecclesiastica historia, Ioannem Chrysostomũ. Tertius ordo est exor-
cistarum, cuius officium est eiicere dæmones, & dicere populo, vt qui non communi
cat, det locum: ac aquam in ministerio fundere: datur isti per Episcopum liber, in
quo scripti sunt exorcismi, cui dicitur, vt accipiat & cõmendet memoriæ, & habeat
potestatem imponendi manus super Energumenos, siue Baptizatos, siue Catechu-
menos. Hoc officio sæpè Christus functus est, quando dæmonia ex obsessis corpori-
bus eiecit. Quartus ordo est Acolytorum, qui latinè vocantur Ceroferarij, quòd
I accensos cereos ferunt, cùm legitur euangelium, vel cùm offertur sacrificium, vt lu-
ceat lux illorum coram hominibus, & videant opera eorum bona, & glorificent pa-
trem nostrum, qui in cælis est. Hi cum ordinantur, accipiunt ab Episcopo candela-
brum cum cereo, illis dicente, vt accipiant ceroferarium cum cereo, sciantq; se ad
accendenda ecclesiæ luminaria mancipatos in nomine Domini. Accipiunt simul
vrceum ad suggerendum vinum, & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi. Hoc
officium se testatur habere Dominus, dicens, Ego sum lux mundi, qui sequitur me,
non ambulat in tenebris. In argumento vtriusq; epistolæ ad Thessalonicenses, fit
Onesimi Acolyti mentio. Vnde extat epistola Caij Papæ, & martyris, qui fuit tem-
poribus Diocletiani, in qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines ecclesiasticos ac-
L cedant, quàm vt sit aliquis primò ostiarius, deinde lector, postea exorcista, inde sa-
cretur acolytus, demum subdiaconus, deinde diaconus, & postea presbyter, & ex-
inde, si meretur, Episcopus ordinetur: quæ etiam ratio est, q̃ sacramentum hoc or-
do vocatur. Aequum enim est, vt quod in gubernatore nauis obseruatur, id multo
diligentius obseruetur in ecclesiæ naui gubernanda. In illa enim nõ statim alicui gu
bernacula creduntur, sed vbi multam rerum maritimarum experientiam consecu-
tus est quispiam, is ad gubernacula prouehatur. De hoc latius vide Nazianzenum
in oratione funebri in laudem Basilij magni, dicentem, In rebus etiam bellicis, mi-
litis primùm officio fungitur quis, postea decurio fit, deinde Centurio, tandem, si
sit repertus idoneus, dux & imperator militum constituitur. Eodem modo fit in ec-
clesia, vt ne quis ad supremum gradum subitò prosiliat, sed in minoribus aliquan-
diu se exerceat, & pedetentim ad maiora progrediatur. Quod etiam ita fieri opor
M tere, in monodia Basilij docet Gregorius Nazianzenus. Eusebius etiam lib. 6. c. 20.
Eccl. histo. recenset Episcopum futurum vnum in vna scilicet ecclesia, presbyteros
46. Diaconos. 7. Subdiaconos. 7. Acolytos. 42. Exorcistas & Lectores cum ostia-
riis. 52. Epiphanius in fine sui libri de hæresibus, vbi ordines enumerat, meminit Epi
scopi primo loco, deinde presbyteri, diaconi, subdiaconi, lectorũ, laboratorũ, & ia-
nitorum. Ignatius epistola. 8. salutari iubet primùm presbyterum, deinde diaco-
nos, mox subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, atq; con-
N fessores. Cæterum ordines ij minores inter sacros non numerabantur, sed hi tres tã-
tum ad sacros ordines pertinere credũtur, subdiaconatus, diaconatus, & sacerdotiũ.

De primis duobus præfatis sacris ordinibus. Cap. XLIX.

INter dictos maiores ordines, primum locum tenet Subdiaconatus, cu-
ius officium est aquam ad ministerium altaris præparare, ac tantum de
A oblationibus in altari ponere, quantum sufficere possit populo Dei: &
epistolam cantare, in cuius rei signum accipit Patenam, & Calicem va-
cuum de manu Episcopi: & admonetur, vt videat, quod ministerium sibi tradatur,
atq;

atq; ideò ita se exhibeat, vt Deo placere possit. Hoc officio functus est Dominus noster, Ioan. 13. Quando facta cœna linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim pedes discipulorum lauit, & linteo extersit. Qui suscipit hunc ordinem, ei continentiæ lex à iure indicitur, vt verificetur dictum Esa. 52. Mundamini, qui fertis vasa Domini: æquum enim est, vt seipsos exhibeant vasa in honorem, nō in contumeliam, atq; ab omni carnis inquinamento se contineant, qui altari appropinquantes vasa illa ferunt, in quibus corpus & sanguis Domini conficitur. Legimus enim Cyprianum lib. 3. Epistola .22. ordinasse Optatum subdiaconum. Hunc ordinem sequitur ordo diaconorum, qui latinè ministri dici possunt: ordo iste in veteri lege appellabatur leuitarum, num. 3. Vnde leuitici. 8. præcepit Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron, & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur, & consecraretur Domino, & seruiret pro Israel in tabernaculo Dei coram Aaron, & filiis eius. In act. Apostolorum, septem viros boni testimonij, plenos Spiritu sancto ad hoc officium electos, & oratione præmissa manus eis impositas esse legimus. Temporibus Apostolorum mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quæ dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant, sicut ex Chrysostomo, Homil. contra concubinarios, & Cypriano lib. 2. Epistola. 8. discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, daturq; eis euāgeliorum codex, & potestas legendi illum eisdem conceditur, similiter & prædicandi: quanuis tempore suo beatus Ambrosius, scribat in. 4. c. ad Eph. potestatem prædicandi diaconis ademptam esse. Hos diuus Paulus primæ Tim. 3. Vult esse pudicos, habentes mysterium fidei in conscientia pura, quos primùm etiam probare iubet, & sic ministrare, nullū crimen habentes. Quo officio existimatur Christus functus, quando post cœnam proprio ore, & propriis manibus sacramenta confecta dispensauit. Forma subdiaconatus (postquam amictus capiti eius impositus fuerit ab Episcopo, & manipulus in brachio sinistro, & dalmatica indutus, porrigendo librum epistolarum) est, accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quàm defunctis, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Forma ordinis diaconatus (postquam Episcopus dixit, accipe Spiritum sanctum ad resistendum diabolo, & tentationibus eius in nomine Domini: & postquam dedit stolam super humerum sinistrum, porrigēdo librum euangeliorum) est, accipe potestatem legendi euāgelium in ecclesia Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine Domini.

De nouæ legis Sacerdotio. Cap. L.

HOC Sacerdotium, omnium ordinum excellentissimum, versatur circa corpus Christi, quod est duplex: scilicet verum, quod à Sacerdote consecratum offertur in altari: & Mysticum, quod est ecclesia: de quo primæ cor. x. Vnus panis, vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrūq; versatur Sacerdotis officium, cui multiplex potestas conceditur. In corpus Christi verum, datur ei potestas consecrandi, offerendi, & illud aliis distribuēdi: idq; ex Christi institutione, qui potestatem talem in cœna nouissima instituit, dicens. Hoc facite in meam commemorationē. In corpus verò Christi mysticum, datur eisdem potestas baptizandi: dixit enim Apostolis Matt. 16. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus sancti: similiter & potestas absoluendi Ioannis. 20 per illa verba, Quorum remiseritis peccata

remittuntur eis. Confertur etiam eis potestas prædicandi,de qua Matt. 18. Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Sacerdotis ministerium est ministerium recõciliationis: pro Christo enim legatione fungimur.Quod legationis munus tunc Saluator noster mandauit apostolis,& eorum successoribus,
C cùm post iteratam salutationem,pax vobis, Ioannis.20. dixit. Sicut me misit pater & ego mitto vos. Ad quid enim misit filium pater, nisi vt inter Deum & hominem pacem faceret? Ad hoc igitur ipsum suos in vniuersum orbem filius misit sacerdotes,vt eorum ministerio reconciliarẽtur Deo hi,qui se ab illo peccatis suis disiunxissent: quod idem est cum illo,quòd dixit Apostolus.2.Cor.5. Posuit in nobis verbum recõciliationis, & pro Christo legatione fungimur:& obsecramus pro xp̃o, reconciliamini Deo. Ex quibus constat sacerdotem nihil aliud esse, quàm Christi legatum,& hoc pro capite,& corpore: pro Christo capite legatione fungitur sacerdos, quando ex suggesto verba facit ad populum,& voluntatẽ eius explicat,simulq; nomine Christi obsecrat, vt culpas suas detestati,& ab illis auersi Deo reconcilientur. Pro Christi verò corpore,hoc est ecclesia,legatione fungitur, quando stans ad altare,eam,quæ per Christi sanguinem in cruce facta est,reconciliationem Deo patri offerens,supplex rogat in totius ecclesiæ persona,vt illius reconciliationis virtute populo suo propitius esse,ac illius fructum ad ipsum redundare velit. Hoc est, ꝙ
D Chrysostomus de verbis Esaię homil. Medium,dicit,stare sacerdotem inter Deum & humanam naturam,illinc venientia beneficia ad nos deferentem,& nostras petitiones illuc perferentem, Dominum iratum reconciliantem,& nos qui offendimus, ex illius manibus eripientem, Idem lib.6.de Sacerdotio,inquit.Sacerdotẽ pro vniuerso terrarum orbe legatum intercedere,deprecatoremq; apud Deum esse, vt hominum omnium nõ viuentium modò,sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat. Beatus quoq, Ambrosius in oratione priore præparatoria ad missam ita Saluatorẽ alloquitur,dicens, Quoniam me peccatorem inter te & populum tuum mediũ esse
E voluisti, licet in me boni operis aliquid non agnoscas,officium saltem creditæ dispensationis non recuses,ne per me indignum eorum salutis pereat pretium,pro q̃bus victima factus salutaris,dignatus es esse redemptio. Dominus etiam Gregorius Naziãzenus in apologetico scribit. Spiritụale esse sacerdotis officium,populi mediatorem apud Deum effici:qui etiam Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Beatus quoq; Gregorius libro primo epistolarum Epistola.24. Quid antistes,inquit,ad Dominum nisi pro delictis populi intercessor eligitur? Sacerdos igitur nihil aliud esse videtur: quàm(sicut Paulus dicit) recõciliationis minister.Quãobrem non solùm cùm prædicat Euangelium Sacerdos,minister est recõciliationis, verùm etiam cùm baptizat,cùm pœnitentem absoluit, cùm eucharistiæ sacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cùm altaris sacrificium offert,in omni-
F bus his nihil aliud est, quàm reconciliationis minister. Nam verus,siue per excellẽtiam Sacerdos, verus mediator,& reconciliator non est nisi ille, de quo scriptum ẽ. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: qui etiam factus est propitiatio pro peccatis nostris,qui baptizat,qui peccata remittit,qui recõciat, qui interpellat pro nobis,ille est,qui docet,qui consecrat,ipse est Sacerdos,& sacrificiũ, vnum cum eo,cui offertur,& vnum cum iis, pro quibus offertur. Sicut ergo in prædicando non est Sacerdotis nisi ministerium, cùm Spiritus patris sit qui loquitur in
G illo,vt inquit beatus Paulus.2.cor.13. An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Christus? Sic in oblatione non est Sacerdotis nisi ministerium. Vnde

Chrysostomus

Chrysostomus homil. 60. ad populum Antiochenum. Verum & tu laice,inquit,cũ Sacerdotem videris offerentem,ne vt Sacerdotem esse putes hoc facientẽ,sed Christi manum inuisibiliter extensam. Et Homil. 83. in Matt. Qui tunc in illa cœna cõfecit, ipse nunc quoq; operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat,& transmutat,ipse est. Et rursus in posteriorem ad Timotheum Epistolam homil. 2. Sacra ipsa oblatio,siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat, eadem est,quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; Sacerdotes modò quoq; conficiunt, nihil habet ista,quàm illa minus: cur id? Quia non hanc sanctificant homines,sed Christus,qui illam antea sacrauerat. Forma presbyteratus est (postquam Episcopus reflexit stolam ab humero sinistro in dextrum in modum crucis dicẽdo, Accipe iugum Domini, iugum enim eius suaue est,& onus eius leue. Et postquam dedit vestem sacerdotalem, & consecrauit manus dicendo,consecrare,& sanctificare digneris Domine manus istas per istam vnctionem, & nostram benedictionem,porrigendo calicem cum vino, & aqua, superposita patena cum Hostia) Accipe potestatem offerẽdi sacrificium Deo,missasq; celebrandi in nomine Domini. Deinde imponendo ambas manus super caput cuiuslibet dicit, Accipe Spiritum sanctum,quorum remiseris peccata,remittũtur eis, & quorum retinueris,retẽta sunt. Supradicti ordines propter tria sunt instituti,primò propter Dei sapientiam commendandam, quæ in ordinata rerum distinctione maximè refulget: sapientis enim,vt inquit Philosophus,est ordinare. Regina Saba videns ordinem ministrorum Salomonis &c. non habebat vltra spiritum præ admiratione sapientiæ illius. 2. reg. 9. Secundò,ad subueniendum humanæ infirmitati, quæ per vnum non poterat omnia,quæ ad diuina mysteria pertinebant explere sine magno grauamine: & ideò distinguuntur ordines per diuersa officia. Vnde dominus numeri. xi. dedit Moysi septem senes populi in adiutoriũ,& Aaron ac filios eius per diuersos gradus. Sic conueniens fuit, ꝙ in sacerdotio Christi,aut nouæ legis,figurato per leuiticum,essent plures gradus siue ordines. Tertiò,vt in via amplior omnibus detur occasio proficiendi,dum plures in diuersis officiis distribuuntur. Sed quia omnes ordines ordinantur,vt patet ex supradictis, ad vnum scilicet Sacerdotium,& ad vnum finem proprium,& immediatum, qui est vnire fideles Christo per Eucharistiam: ideò ordo non est nisi vnum sacramentum,vnum scilicet vnitate generis propinqui,vt inquit Scotus. 24. dist. quarti, sicut virtutes morales dicuntur esse tres secundum genus, videlicet iustitia,fortitudo,temperantia,quæ in prima diuisione virtutis moralis hæc primo occurrunt: in speciali tamen quælibet istarum vlterius diuiditur. Alia vnitas inter ordines,vt videlicet prius recipiatur ordo inferior, quàm superior,non est necessitatis,sed congruitatis. Si enim prætermitteretur ordo inferior,simpliciter aliquid fieret,vt apparet extra de clerico per saltum promoto: vnde ibi dicitur,quòd non est iterandum,quod est factum, sed quod fuit prætermissum cautè supplendum. Nota tamen, ꝙ licet possit saltari ob vno ordine, omisso alio, prætermisso tamen Sacerdotio non potest quis Episcopus fieri,extra de excessibus prælatorum. c. Ex literis,in fine. Si verò omisit diaconatum, Episcopus est: sed illum ordinem, quem omisit,dare non potest, prima.q.pri. Ita tamen non est in baptismo, qui præneccessarius est omnibus sacramentis: Illo enim prætermisso, nullum aliud sacramentum conferri potest,& si attentetur conferri sacramẽtum aliud,nihil fit &c. Hæc diuus Bonauentura dist. 25. 4. circa literam &c.

An imprimatur

An imprimatur character in omnibus p̄fatis ordinibus Cap. LI.

A Diuus idē Bona.in dist.24.parte.2.ar.pri.q.2.inq̄t,ꝙ in diuersis ordinibus diuersi imprimūt̃ characteres.Et ratio est,quia non mō, eò quòd ad Dei cultum assumuntur, distinguntur ab alijs, sed & quia inter ministrantes ordo est,& distinctio:& vltra,gradus illi,& potestates ministrādi,si semel dantur, nunq̄ auferuntur, etiam si ad altius ministerium eleuetur, qui in minori ministrauerat. Et ideò in diuersis ordinibus diuersa signacula imprimi debent, secūdū
B quæ nobis diuersitas potestatum ministrandi, & perpetuitas innotescat. Tale autem signaculum est character: & ideò in diuersis ordinibus diuersi imprimuntur characteres.Nec est inter dictos ordines,vt dicit p̄fatus doctor vbi supra.q.3.ordo necessitatis, sed congruitatis, eò ꝙ ad bene esse ministerij sequentis præexigitur ordo siue potestas præcedentis: quemadmodum si quis velit ordinatè procedere, prius debet exordium p̄mittere, pòst narrationem, deinde ratiocinationem, & postremò conclusionem.Si tamen incipere vellet à posteriori,posset quidem,sed non sic ordinatè. Ita in ordinibus oportet intelligi. Cùm enim ordines inferiores ministrent sacris,& sacri Sacerdotio, & inferior gradus prior sit in ascendendo, & potestas ministerialis sit inferior,patet ꝙ ibi est ordo non necessitatis:quoniam potestates diuersæ sunt, & per seipsas haberi possunt, licet non ita perfectè sine alijs. Est igitur ordo in his
C gradibus secūdum maiorē accessum ad vltimum scilicet Sacerdotium. Vnde primò homo introducitur in Ecclesiam per ostiarium: manuducitur secundò per prophetiarum lectorem:adiuuatur deinde per exorcistam,vt liberetur à malo:quartò excitatur ꝑ acolytū, vt proficiat in bono. Alij verò duo ordines subdiaconatus, & diaconatus ministrant Sacerdoti in oblatione sacrificij.

Pœna canonica quid sit,& an impediat à collatione, & susceptione ordinis. Cap. LII.

A Scotus.25.dist. quar.q.pri. inquit,ꝙ pœna canonica (vt de ea loquimur in proposito) est pœna inflicta per canones,prohibens, vel arcens punitum ab aliquo gradu ecclesiastico, qui aliàs sibi liceret,quod dicitur: q̄a si sibi non liceret, non esset pœna. Non enim est pœna laico, ꝙ non possit conficere,cùm hoc sibi non competat. Sacerdoti verò, cùm sibi conueniat ex ordinatione,benè esset sibi pœna. Sed notandum, quod siue à canone infligatur, siue à iudice,ad hoc vt sit iusta, debet secundum canones infligi. In speciali septem sunt pœnæ canonicæ,videlicet,Depositio,Degradatio,Infamia,Irregularitas, Excōmunicatio,Interdictū, Suspensio. Quarum prima, videlicet depositio est maxima,quia totalis amotio à statu clericali,& à priuilegijs sibi competentibus. Et si degradatio
B sit amotio ab omni gradu clericali,tunc idem erit depositio, & degradatio. Si verò degradatio sit depositio dūtaxat à determinato gradu,videlicet sacerdotio,reseruato alio gradu clericali,tunc degradatio erit quædam partialis pœna respectu depositionis. Ordines enim ecclesiastici dicuntur gradus, quia volens ordinari,debet per gradus,& non per saltum ordinari. Et vt clarius innotescant p̄dicta, est sciendū ꝓut habetur in.c.Degradatio de pœnis lib.6.quòd duplex est degradatio, verbalis scili-
C cet, & actualis. Iure enim cautum est, quòd clericus etiam Sacerdos potest non solùm deponi verbaliter ab ordinibus pro certis criminibus & delictis, sed etiam degradari

gradari actualiter, vt in crimine hæresis, in homicidio per insidias pensatas, sicut habetur in.c.De cætero, de homicidio in anti. secundum veriorem intellectum illius capituli. Degradatio actualis vt dicit Papa in.c.Degradatio vbi supra, fit eo modo, quo Princeps secularis cõsueuit exauctorare suos milites, exigẽtibus eorum delictis. Nam de more, quando exauctorantur milites, traduntur eis insignia militaria, & postea deponuntur gradatim, secundum quòd eis tradita fuerũt. Eodem modo dicendum est in clerico degradando, cui debent ei tradi ornamenta sibi data in promotione, & postea debent ab illo gradatim amoueri, dicendo in amotione cuiuslibet vestimenti, verba contraria verbis prolatis in promotione. Et in ablatione vltimi, quod in collatione ordinum fuit primum: infrascripto, vel alio simili modo ꝓnuntiet. Auctoritate Dei omnipotentis, patris, & filij, & Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Degradatus tamen, siue verbaliter per solam sententiam proprij Episcopi, & assistentia coepiscoporũ, siue actualiter modo p̃expo sito, licet priuetur potestate iurisdictionis, & priuilegio clericali, similiter & legitima executione gradus sui, non tamen potestate ordinis, vt inferius diffusè differemus. Vnde Scotus vbi supra, inquit, quòd in deposito character, qui est indelebilis, non tollitur, nec per consequens ordines suscepti tolluntur, sed licentia licitè exercendi actum cuiuscunq; ordinis, & priuilegium illud, quod competit ordinatis. Vnde talis traditur curię seculari: ita quòd & quantum ad actus ecclesiasticos, & tutelam personarum ecclesiasticarum, & quantum ad suum forum, totaliter excluditur de numero personarum ecclesiasticarum. Hæc pœna degradationis infligitur p̃cisè à iudice. Forma autem, secundum quã est infligenda, habetur extra de pœnis.c. Degradatio in.6. Causæ autẽ, propter quas infligit̃, sunt peccata enormia, vt potè hæresis, de qua extra de hæreticis. c. Ad abolendam. Schisma, de qua extra de schismatibus.c.Ad scindẽdos lib.6. Vel reuelatio cõfessionis, extra de pœnitentijs, & remissionibus.c. omnis vtriusq; sexus. Nec ista pœna remittitur, nisi per restitutionem in integrũ ab eo, qui potest restituere, qui est solus Papa. Tertia pœna (præsupposito quòd depositio, & degradatio sint duæ pœnæ aliquo modo distinctæ) est infamia, quæ est status lęsæ dignitatis, quantum ad vitam & mores: sicut fama est status illæsæ dignitatis, quoad eosdem. Pro quo sciendum, quòd non est idẽ esse infamem, & infamatum. Infamatus est, qui de crimine aliquo publicè accusatur. Infamis autem non est propter talem impositionem criminis, sed vel per crimẽ publicè cõmissum, ꝓpter quod ius determinat aliquem fore infamẽ, vt si publicè periurauit: vel quia à iudice, coram quo probatur crimẽ eius, iudicatur infamis: ita quod omnis infamis est publicè notatus de crimine, quod ius punit pœna infamiæ, licet quandoq; de hoc non sit in iudicio conuictus, & tunc est infamis tantum à iure: sed quando est conuictus, & à iudice tali pœna punitus, tunc est infamis à iure, & à iudice. Ex quibus patet, qualiter infamia contrahatur, quia prima contrahitur ex impositione criminis infamatorij. Secunda incurritur, vel à iure, vel à iudice puniente dicta pœna tale crimen. Causa autem quare infamia secundo modo incurratur, habetur.6.q.pri.c.infames. Omnes infames esse dicimus, quos leges seculi infames appellant: quę leges punientes crimen infamiæ canonicæ sunt censendę: eæ habentur. ff. de his, qui notantur infamia per totum. Contra infamiam primo modo (vt quando quis est infamatus) remedium est purgatio canonica, vt habetur extra de purgatione canonica.c. Ex tuarum, quæ tollit totaliter illam infamiam, siue infamationẽ.

Contra

Contra infamiam ſecundo & tertio modis, q̃ ſunt ferè idem, licet à diuerſis videlicet iure, vel iudice, non eſt aliud remedium q̃ reſtitutio in integrum ab eo, qui poteſt ſic reſtituere, extra de teſtibus.c.Teſtimoniū. Iſta pœna eſt ſimpliciter grauior, quantum ad vitam ciuilem, q̃ p̄cedentes, niſi illæ includant iſtam: cùm hæc priuet omni actu legitimo etiam poſt peractam pœnitentiam: talis enim accuſare, procurare, teſtimonium ferre non pōt &c. ex quo talis perſona effecta eſt vilis, vnde extra

I de regulis iuris dicitur. Infamibus portæ dignitatis patere non debent. Quarta pœna, eſt irregularitas, quæ eſt inhabilitas ad ſuſceptionem & executionem actuum ordinum: hæc frequenter à iure infligitur, licet quandoq; à iudice ſecundum iura infligi poſſit: à iure incurritur ex quatuor criminibus ad ordines ſpectantibus, vel ad actus eorum. Primum eſt ſimonia, quæ poteſt eſſe in ordine, vel beneficio: ſi in ordine & ſciēter, ita ꝙ ordinatus ſciat ſe ſimoniacè ordinari, ſolus Papa diſpenſat, extra de ſimonia.c.nobis. Ex quo enim legislator conſecrationem eorum omnino irritat, ſibi ſoli conuenit relaxare. Si verò ignoranter, & ignorantia inuincibili, quia alius de quo penitus neſciebat, p̄tium dedit, vt ordinaretur, non efficitur irregularis, niſi ſi, poſtquam ſibi conſtat de ſimonia, exequatur actū ordinis ſic ſuſcepti. Statim .n. ꝙ conſtat ſibi de ordine ſic ſuſcepto, eſt ſuſpenſus ab executione illius ordinis, quouſq; à tali ſuſpenſione liberetur. Simoniacus autem in beneficio nō ſic grauiter punitur: quando tamen ſibi conſtat, ꝙ ſimoniacè illud obtinuit, reſignare tenetur: & toto tēpore, quo tenet, iniuſtè tenet, & tenetur ad reſtitutionem omnium, quæ percepit, extra de ſimonia in diuerſis capitibus. Secundum, eſt furtum in ordine, de quo diſtinguo: quia aut prohibetur per excommunicationem, ne quis accedat, niſi de illo Epiſcopatu, & prius legitimè examinatus, & receptus: aut non prohibetur. In vtroque caſu, furtiuè ſe ingerens, eſt irregularis, licet in primo indiſpenſabiliter, præterquā

L à Papa: in ſecundo diſpenſabiliter per Epiſcopum, vt habetur extra de eo, qui furtiuè ordines ſuſcepit.c. pri. & 2. Tertium eſt miniſterium in ordine non ſuſcepto, ad quod etiam accedit irregularitas, vt patet extra de clerico non ordinato miniſtrante, per totum. Vltimum eſt contumacia in non obſeruando pœnas eccleſiaſticas, vt exempli gratia, Sacerdos percutit ſacerdotem: cùm eo ipſo ſit excommunicatus, ſi contemnit, efficitur irregularis, de quo habetur extra de clerico excōmunicato vel depoſito miniſtrante, per totum (quod intelligitur de maiori excommunicatione, quia licet in minori excommunicatione celebrans grauiter peccet, nullam tamen irregularitatis notam incurrit) & poſtquam ſciuit ſe eſſe excōmunicatum. Si enim

M habeꝛet ignorantiam inuincibilem, non tenetur ſe abſtinere ab executione ordinū: & ita nec ſic incurrit irregularitatem, vt habeť ibidem in.c. Apoſtolicę in glo. Si autem non ſit ignorantia inuincibilis, nec omnimoda incertitudo, ex quo per famam vel rumorem publicum deuenit ad eum dicta pœna de excommunicatione, irregularis eſt, licet cum eo mitius agatur, vt habetur extra de translatione Epiſcoporum, .c. inter corporalia. Incurritur etiam, ſi non ſeruetur pœna interdicti, vt habetur extra de exceſſibus prælatorum.c. Tanta: ſimiliter & ſuſpenſionis, vt habeť extra de ſententia, & re iudicata.c. Cum æterni &c. Incurritur etiam irregularitas ex tribus non criminibus. Primo ex ſeruitute, diſt.54. & extra de ſeruis non ordinandis, per totum. Et ratio eſt, quia ſeruus eſt poſſeſſio Domini: ideò non debet ab eo auferri ipſo inuito, quando autem ordinatur, fit inhabilis ad quoſdam actus ſeruiles: ideò debet ſibi reddi, licet Dominus non debeat eum in actibus dedecentibus ordinem

N ſuum applicare. Secundò, ex illegitimatione, extra de filiis presbyterorum non ordinandis

dinandis .c. primo,& ſecundo.Et ratio eſt,quia præſumitur,ꝙ ſint imitatores pater-næ incontinentiæ,& malè morigerati,ſeu malè educati : cum eis tamen ſatis facile diſpenſatur. Vnde Benedictus .xi. cum quodam tali,ſine diſpenſatione ordinato, & in ordinibus miniſtrante, facile diſpenſauit : & Scotus vbi ſupra dicit ſe vidiſſe bullam diſpenſationis. Tertiò ex turpi,& enormi mutilatione,vel infirmitate,vt habetur extra de corpore vitiatis non ordinandis.c. expoſuiſti: & extra de clerico debilitato . Sed ſi mutilatio non ſit deformis,nec ipſe fuerit in culpa dictæ mutilationis, non excluditur,vt habetur diſt. 55. c. ſi quis à medicis. Si autem ſe ipſe mutilauit, vt ibidem habetur, vix cum tali diſpenſatur .c. ſi quis abſciderit. Vnde Nicolaus quartus cum magna difficultate diſpenſauit cum tali, quanuis religioſo : conſimiliter dicendum eſt de infirmitate enormi. Incurritur etiam aliquando irregularitas O
ex duobus, quæ quandoq; ſunt cum culpa,& quandoq; ſine culpa,vt ex homicidio, & bigamia. Sub homicidio continetur mutilatio actiua enormis alterius hominis, vt habetur de homicidio voluntario,& inuoluntario,&.55. diſt. c. vltimo : & hoc propter horrorem ſanguinis effuſi. Vnde dicit Holchot,ꝙ occiſor, ſi appropinquat occiſo,occiſus emittit ſanguinem.Et hac ratione Deus non permiſit Dauid ędificare domum nomini ſuo .2.reg.7. Voluntarium non deletur niſi per baptiſmum, per quem factus eſt nouus homo. Si autem ſimpliciter ſit inuolũtarium,vtpotè q̃a alius irruit in gladium iſtius,in nullo nocet,diſt.28. Si verò ſit inuoluntarium ſecundum P
quid, verbi gratia,quia non potuit euadere mortem,niſi occideret, irregularis eſt, diſt.58.c. de his,ſed facile diſpenſatur. Si autem eſt caſuale,& dedit operam rei licitæ,& adhibuit debitam diligentiam,nullam pœnam incurrit. Altera verò illarum conditionum prætermiſſa, incurrit pœnam. Bigamia autem ſimpliciter inducit irregularitatẽ, de qua extra de Bigamis. Vide de hac irregularitate latiſſimè in ſumma Angelica titulo eodẽ,ſimiliter & de aliis canonicis pœnis. Reſtat videre de aliis tribus de quibus in ſequenti capite.

De tribus alijs pœnis videlicet, de Excõmunicatione, Interdicto, & Suſpenſione. Caput. LIII.

EXcõmunicatio dicitur quaſi extra communionem ſeparatio. Communio verò ſecundum dominum Alexandrum parte. 4. q. 81. mem. 2. & A
Sanctum Bona. Triplex eſt, quædam merè ſpiritualis quantum ad dilectionem, quæ eſſe debet omnium viatorum ad ſe inuicem, ſecundũ quã ꝑceptum eſt vnicuiq;, diligere proximum,ad Rom.13. à qua nullus viator excludendus eſt, & ſuper qua non habet locum excõicatio. Secunda cõmunio eſt merè corporalis,in actibus legitimis, q̃ ſunt,oſculum, colloquium,conuiuium,oratio,ſalutatio,& ſimilia. Tertia eſt quaſi media inter vtraſq;, & eſt communio in participatione ſacramẽtorum,præcipuè Euchariſtiæ : & hanc excludit excommunicatio minor: quæ comitatur quodlibet mortale : ſecundam tollit excommunicatio maior,quæ includit minorem : nullus enim excluditur à communione exteriorum actuum, quin ſimul excludatur à communione ſacramẽtorum, & hoc per inhibitionem, ne communicet alijs, nec alij cum eo. Maior eſt propriè excommunicatio, & in communi B
collocutione ſolùm accipitur pro maiore, q̃ ſic deſcribitur. Quòd eſt cenſura, ideſt pœna à canone vel iudice eccleſiaſtico prolata,priuans à communione hominum,& ſacramentorum. In definitione minoris remouetur illa dictio hominum, cùm tantum

tum separet à communione sacramentorum. Vt verò est communis vtrisq;, maiori, videlicet & minori, sic describitur, Quòd est separatio hominum à communione le
C gitima sacramentorum. Legitima participatio, & communio est, qua quis participat sacramentis sine nouo peccato mortali: minor autem nõ priuat à communibus ecclesiæ suffragijs, nec à legitimis actibus humanis, siue in ecclesia, siue extra, siue in publicis, siue in priuatis. Sed pro adhuc maiori declaratione dicit Scotus dist. 19.4. q.2. ꝙ duplex est forus, vnus secretissimus, in quo idem est accusator, & reus: qui dicitur forus animæ, vel pœnitentiæ: & ad istum forum pertinent claues scientiæ ad discernendum dignum ab indigno: & potestatis sententiandi, ad quam prior ordinat, vt iustè exeat in actum. Et notandum, quòd licet auctoritas discernendi requirat scientiam, seu discretionem concomitantem ad rectum vsum eius: tamen sicut potestas rectè iudicandi potest esse sine iustitia, ita & auctoritas cognoscẽdi potest esse in aliquo sine discretione & scientia. Et sic oportet intelligere magistrum, ꝙ clauis scientiæ, sit scientia discernendi: ita ꝙ scientia requiritur ad rectum vsum eius, & nõ simpliciter, vt clauis insit. Clauis igitur spiritualis est potestas iudicandi, idest soluẽ-
D di & ligandi, qua dignos recipere, & indignos excludere debet à Regno Dei ecclesiasticus iudex. Et licet potestas sententiandi, seu iudicandi sit clauis principalis: quia tamen hæc potestas, vt rectum habeat vsum, exigit auctoritatem cognoscendi in causa peccatoris, quia sine cognitione causæ sententia non potest esse recta: ideò auctoritas cognoscendi dicitur clauis: quia est instrumentum quoddam aperiendi, licet non proximum, & tale, sine quo prior clauis non potest habere rectum vsum. Et secundum hoc ponuntur duæ claues, scilicet scientiæ, ad discernendum, vt dictũ
E est, dignum ab indigno, & potestatis sentẽtiandi. Hæc potestas est triplex videlicet principalis, qua iudex per propriam immutabilem, & inimpedibilem virtutem, aperit sententiando, & impedimenta remouendo: & hæc soli Deo conuenit, qui per ꝓpriam essentiam, quæ semper iusta est, imò ipsa iustitia, qua præsidet omnibus, aperit, & claudit, ac peccata & reatum dimittendo remouet, quæ non potest alteri cõmunicari, sicut nec essentia. Secunda est excellens, licet non principalis: & hæc est potestas à superiore accepta cum vniuersitate causarum iudicandarum, & firmitate iudicij, idest sententiæ proferendæ. Vniuersitas hæc conuenit ei, qui nouit omnia merita & demerita, quæ sunt causæ aperiendi, & claudendi cœlum. Firmitas conuenit ei, qui habet voluntatem inseparabiliter conformem diuinæ iustitiæ. Et hæc clauis est propriè Christi secundum naturam humanam, de qua Ioan. 5. Pater dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Tertia est ministerij, quæ est potestas par-
F ticularis, quantum ad causas cognoscendas: & infirma, quantum ad sententiam pro ferendam, cùm possit aliquando deuiare à iustitia & reuocari: & hæc est ministrorũ ecclesiæ, quibus datum est, vt cognoscant in causis, & secundum legem Dei iudicent regnum cęlorum esse aperiendum: cui cùm se conformant, à Deo approbatur, & firma manet: si verò dissentiunt, infirma est, & à Deo reuocatur. Obstaculum impediens introitũ regni est peccatum, & debitũ mortis æternæ: & causa, propter quam
G aperitur, sunt merita, & opera iustitiæ. Christus autem sua morte soluit debitũ æternæ mortis: & merito suæ passionis, ac sua voluntate immobiliter iusta, nobis meruit apertionem cęli. Nostra autem merita, nisi fuerint coniuncta satisfactioni, & merito Christi, vana sunt, & effectu carentia, quo scilicet ad vitam æternam capessẽdam: licet valere possint ad multa, de quibus doctores sancti diffusè loquuntur, vt pote ad disponendum homines, & præparandũ pro venia consequenda, & ad bona

temporalia

temporalia capeſſenda, cùm nullum bonum apud Deũ irremuneratum remaneat. Sacerdos igitur per clauem poteſtatis ſecundum Sco. 19.4. miniſtrando ſacramentum pœnitentiæ delet peccati maculam, & mortis æternæ pœnam inſtrumẽtaliter: Deus verò principaliter attingendo illum effectum. Sacerdos autem abſoluendo, & pœnam temporalem taxando, remittit aliquid pœnæ claue non errante. Errat H autem, quando aliquid determinat extra totam latitudinem iuſtitiæ punitiuæ. Iuſtitia enim punitiua, quæ eſt quædam commutatio pœnę pro culpa, non reſpicit neceſſariò indiuiſibilem gradum pœnæ correſpondentem culpæ huic: ſed eſt ibi aliqua latitudo, infra quam pœna minor non ſufficit: & vltra quam pœna maior non eſt imponenda. Manens ergo infra illam latitudinem non errat, & ſic eius iudicium à Deo approbatur. Ex quibus elicitur, ꝙ vſus clauium extendit ſe ad peccatum, & pœnæ remiſſionem, inquantum eius vſus in voto requiritur ad contritionis perfectionem: non enim eſt contritio perfecta niſi adſit votum, ideſt voluntas & propoſitum confitendi, & ſuſcipiendi ſacramentalem abſolutionem. Alius eſt forus publicus, in quo eccleſia habet poteſtatem corrigendi peccata publica: & ad hunc forum requiritur etiam auctoritas cognoſcendi, & iudicandi: & hæc poteſtas ſecundum I Dominum Alexandrum Alenſem, quarta parte ſuæ ſummæ. q. 81. & ſanctum Bonauenturam, dicitur gladius ſpiritualis. Excommunicatio verò nominatur mucro epiſcopalis. 16. q. 2. c. Viſis, quæ etiam poteſt dici clauis Eccleſiæ. Eę claues non ſunt eędem cum prioribus, cùm poſſint ab eiſdem ſeparari, vt patet in habentibus iuriſdictionem ſine ſacerdotio, vt in Archidiaconis, & quibuſdam aliis, habentibus iuriſdictionem ſecundum ordinationem eccleſiæ ſine ordine ſacerdotali. Hi enim habent claues illas, videlicet poteſtatem excommunicandi, & abſoluendi, ſiue ligandi in foro pœnitentiæ. In ſacerdotibus communibus, quibus non eſt data illa poteſtas, non valet excommunicatio: habent tamen primas claues cum ordine ſacerdo- L tali. Excommunicatio licet ſit grauiſſima pœna ſecundum ſe, tamen non eſt nociua excommunicato, vt habetur. 24. q. 3. c. Corripiantur. Eſt enim medicinalis, vt habetur in. c. Medicinalis de ſententia excommunic. lib. 6. vbi dicitur. Quòd cùm medicinalis ſit, non mortalis, diſciplinans, non eradicans, dum tamen is, in quem lata fuerit, non contemnat, cautè prouideat iudex eccleſiaſticus, vt in ea ferenda oſtẽdat ſe proſequi, quod corrigentis fuerit, & medentis: hęc Innocentius tertius. Vnde qui excommunicatur (vt ait Apoſtolus) ad hoc excõmunicatur, vt ſpiritus eius ſaluus fiat in die Domini. Vnde diuus Bonauentura, poſt Alexandrum, vbi ſupra. In M medicinalibus duplex eſt modus curandi, videlicet per pharmaca lenientia, & exaſperantia. In ſpiritualibus etiam eſt vnus modus curandi per dulces monitiones, & alius per aſperas increpationes. Primus eſt pro tractabilibus hominibus. Secundus pro rebellibus. Vnde qui non curantur per emplaſtrum, apponitur cauterium. Sic enim inuitis, & incorrigibilibus fit correctio per flagellum. Et ideò Dominus fundator eccleſiæ eidem non modò dedit medicamenta ſacramentorum ad curandum accedentes, ſed etiam gladium ſpiritus, & poteſtatem amputandi, & reſecandi contemptores, & rebelles. Excommunicatio quædam eſt à iure, quædam à iudice, prima eſt præſeruatiua, ſecunda curatiua. Prima fertur principaliter ad cauendam culpã: eſt enim quædam comminatio, ne culpa committatur. Altera fertur ad frãgendum contumaciam, vt ſaltem metu pœnę compellatur, ſecundum illud Saluatoris, compelle intrare. Excõmunicatio dũtaxat pro mortali, & pro eo, quod aliter N corrigi non poteſt, vtpotè cui eſt annexa contumacia, infligenda eſt. xi. q. 3. c. Ne-

mo Episcoporum. Ad medendum verò leuiora sufficiunt sacramenta. Contumax est, qui ecclesiam contẽnit audire. Vnde ponuntur triplices modi contumaciæ, in .c. Certum est, eadem.q. Primus, cùm quis vocatus venire contẽnit. Secundus, si veniens renuit obedire. Tertius, si ante causæ definitionem recedit, quæ omnia vera sunt, nisi adsit legitima excusatio. Peccata venialia charitatem non tollunt, per quam Christo incorporamur. Deus autem non præscindit quempiam à cõmunione, nisi propter mortale peccatum: & quando ex alia causa sine mortali vel contumacia quis excommunicatur, excommunicatio præfata vera vel præsumpta iniusta esset. Et ratio est secundum Paludanum in.18.4.q.pri.art.2. quia cùm sententia iuris non sit iniusta, potest ita homo formare conscientiam suam, quòd vbi nõ peccat mortaliter, nũquam incurrit sententiam illam. Iniuria quippe esse dicitur omne

O quòd non iure fit. Sanctus quoq; Bonauentura in dicta dist. inquit, Quòd ecclesia non dãnificat, sed qui peccat, & est contumax, seipsum dãnificat: bene ecclesia ostẽdit eum dãnificatum, vt sic suum erubescat peccatum, & deserat. Vnde Chrysostomus in epistolam ad hebræos, Nemo, ait, contẽnat ecclesiastica vincula: non enim homo est, qui ligat, sed Christus, qui hanc potestatem dedit. Nec obstat, quòd excommunicatio sit æternæ mortis dãnatio, neq; ꝙ excommunicatus tradatur satanę, vt dicit Augustinus in de verbis Apostoli. Omnis christianus dilectissimi, qui à sacerdotibus excommunicatur, satanæ traditur: quoniam extra ecclesiam satanas est, sicut Christus in ecclesia: & per hoc quasi diabolo traditur, qui ab ecclesiastica communione remouetur: quoniam secundum Bielem vbi supra. Non est hoc intelligẽ-

P dum effectiuè, sed ostensiuè, idest ostenditur dãnatus, & traditus satanæ, cùm iam per mortale exclusus sit: adeò quòd eis vtiliter & licitè vti non potest: sed per eam prohibetur, ne hoc agat, quod agere vtiliter non debet, aut potest. Nam Diabolus, vt inquit diuus Bonauentura, Satan, tortor est non tantum animarũ, sed & corporum. Tradere autem tortori contingit, aut exponendo torquendum, vel cessando à protectione, aut iubendo tortori, vt affligat. Excommunicare est satanæ tradere ad torquendum corpus, non iubendo, sed exponendo, & protectionem excõmunicato subtrahẽdo: subtrahit .n. suffragia & sacramẽta, quibus munitur homo cõtra hostis insidias. In primitiua ecclesia, quia dæmones Apostolis subijciebantur, & manife-

Q standa erat fides per miracula, excõicati non tantum exponebantur, sed & ad mandatum Apostolicum corporaliter vexabantur ad terrorem aliorum, & exaltationẽ Apostolorum: & hoc, vt salui fierent: vnde pri.cor.5. Iudicaui eum, qui sic operatus est (vxorem patris sui polluendo) tradere satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini, iudicij scilicet, vel mortis. idem pri. ad Tim. pri. vbi dicit. Quidam circa fidem naufragauerũt, ex quibus Hymeneus & Alex. quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare. Et ad Gal. pri. Si quis euãgelizauerit præter illud, quod accepistis, anathema sit. In omnibus enim epistolis Pauli non inuenies quòd excõmunicauerit nisi tribus dictis vicibus. Et primus excõicatus correctus est, vt patet ꝑ

R secundam epistolam.c.2. vbi monet eos, eum consolari, ne absorbeatur profundiori tristitia. Et si in aliquibus alijs locis præcipiat vitare malos, vel simpliciter, vel quãtum ad aliquot actus, non videtur esse ita plenè sententia lata excõicationis, cùm nõ sint per hoc traditi satanæ. Recitat enim Scotus.19.4.q.pri. Quòd quorundam opinio fuit, ꝙ quos apostolus tradidit satanæ, statim diabolus habuit potestatem vexãdi. Non sic probabiliter videtur factum de omnibus malis, quos scribit esse vitandos. Ex quibus etiam patet, ad quid Apostolus excõicando tradidit satanæ, quia vt vexati corpore

ti corpore redirent ad pœnitentiam, cessando à blasphemia, & peccatis, & vt secũdum spiritum salui fierent. Nullus etiam excõicatur à iudice, nisi prius peremptoriè citatus, & monitus: alioquin excõicatio esset nulla. Rediens verò à contumacia ad obedientiam statim absoluitur. Nullus etiam est excõicandus maiori excõicatione, nisi seipsum prius excõicauerit minori, cùm propter mortale duntaxat debeat excõmunicari: & talis mortaliter peccãs semper est excõicatus minori excõicatione. Ex quibus elicio, quòd ecclesia habet potestatem per hominem excõicandi hominem. Vnde Matt. 18. habetur. Si peccauerit in te frater tuus &c. & in fine, si ecclesiam nõ audierit, sit tibi tanq̃ ethnicus, & publicanus: ethnici enim extra cõmunionem fidelium reputanť. Beatus quoq; Ioannes in sua secunda canonica inquit, Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis: qui.n. dixerit ei aue, cõmunicat eius operibus malignis. Sanctus Bona. 18.4. ait, Quòd quicunq; in ecclesia potestatem habet soluendi, & ligandi, eam habet à Christo mediatè vel immediatè, qui potestatem contulit Apostolis, & præcipuè beato Petro, cui vtranq; contulit potestatem in vtroq; foro, pœnitẽtiali scilicet, & exteriore iudiciali. Prima potestas respicit ordinem, altera plationẽ: prima aditum cæli aperit, ideò dicitur clauis: altera per censuram subditos coercet, ideò dicitur gladius. Prima est potestas arbitrandi inter Deum & hominẽ: altera inter hominem, & hominem. Prima, quia collata est Petro, vt sacerdoti, descẽdit in omnes sacerdotes, quanuis non omnes habeant executionem. Secunda, quia collata est sibi, vt prælato, descendit in omnes personas ecclesiasticas, quę habent iurisdictionẽ coercitiuam, ideſt iudicij exterioris contentiosi. Vnde qui habet iurisdictionem ordinariam in iudicando aliquos, habet potestatem coercendi eos per censuram ecclesiasticam, vt iudicium eorum inuiolabiliter obseruetur. Qui verò non habent talem iurisdictionem coercitiuam, licet habeant claues ordinis, sicut sacerdotes simplices, non possunt excõicare nisi per commissionem, vel nisi in certis casibus ex consuetudine, vt in furto, & rapina, sicut sacerdotes parochiales. Consuetudo enim dat iurisdictionem, quæ etiam exercetur in inuitos. Ad excõicandum requiritur potestas libera, & non ligata, ideò excõicatus nõ potest excõicare, sicut nec à iurisdictione suspensus. Est enim quædam suspensio ab officio, & nõ ab executione iurisdictionis: & talis licitè nõ põt celebrare, licet possit excõicare. Alia est suspẽsio ab executione iurisdictionis, & nõ ab officio: & talis licitè celebrare põt, nõ tñ simpliciter excõicare. Est & suspẽsio ab vtroq;, & talis neutrũ potest. Excõicationis censura non solùm incurritur per sententiam iudicis, sed quandoq; eo ipso ex dispositione scripti iuris. Et ratio est, quoniam in iure scripto lata est sententia cõtra multos certa crimina cõmittentes: ita ꝙ eo ipso, quo talia committunt, excõicati sunt: nec requiritur sententia iudicis ipsos excõicantis, sed vt euitentur ab omnibus, sufficit denuntiatio iudicis, eos crimen commisisse declarantis. Dico vltra, quòd nullus potest excõicari ab homine iurisdictionem in eo non habente. Pro quo nota, quòd quis consequitur iurisdictionem in alium, quandoq; ex communi iuris dispositione, sicut ordinarij in suos subditos. Quandoq; ex speciali cõmissione, sicut legati, & cõmissarij. Quandoq; ex consuetudine, sicut parochi in certis casibus. Quandoq; ex delicto, vt ordinarius in alienum peccantem in diœcesi sua. Et qualitercũq; quis habeat iurisdictionem in alium, est superior eo, in quo habet iurisdictionem. In parem verò, vel superiorem (vt talis est) nullus habet iurisdictionem. Cõmunitas etiam, vt talis, excõmunicari non potest, licet singuli de communitate possint. Vnde si dicat iudex excõ

S T V X Y

munico vniuersitatem. N. vel totum collegium, excõicatio est nulla. Si verò dicat excõmunico omnes de uniuersitate. N. qui auctores fuerunt talis criminis, uel consentientes, tenet excõmunicatio, secundum Bielem. 18. 4. Hoc enim modo non contingit innocentem excommunicari. Hoc probatur per.c. Romana, de sententia excommunicationis lib. 6. Et ratio est secundum Paludanum, quia sententia, quæ continet intolerabilem errorem, eo ipso est nulla, sicut est sententia lata in vniuersitatem: nam per eum contingit innoxium excommunicari, quòd est error intolerabilis.

AA Vlterius dico, quòd excommunicatus vna excommunicatione potest aliis irretiri: & hoc ab eodem iudice, propter diuersas causas, vel à diuersis iudicibus, aut iuribus. Et ratio est, quia excommunicatio est prohibitio communionis. Aliquis modò potest prohiberi à communione propter eãdem causam diuersis prohibitionibus, vna iuris, altera iudicis. Et quanuis sit vna separatio quantum ad obiectum, videlicet à communione sacramentorum, & hominum, est tamen alia & alia prohibitio, quæ etiam possunt separatim tolli per diuersas absolutiones: nunquam tamen talis restituitur communioni, nisi sublatis omnibus prohibitionibus.

BB Dico plus, quòd mortuus excommunicari potest, non quidem quantum ad sacramenta, quia iam ille per mortem ab ecclesia militante separatus est, sed quantum ad id, quo communicat cum ecclesia, hoc est quantum ad suffragia generalia ecclesię, & quantum ad ecclesiasticam sepulturam, vt patet de hæretico, cuius hæresis post mortem suam est deprehẽsa, vt potè in scriptis suis hic relictis, vel alia via.c. sanè. 24.q.2. Cęterum nullus potest pro alterius crimine excõmunicari, nec vxor pro crimine mariti, nec filius pro patris crimine, nec subditus pro crimine Domini. Et ratio est, quia potestas excommunicandi tantum extendit se, vt dictum est supra, ad mortale peccatum, tanquam ad obiectum, pro quo fertur. Sed nullus propter alterius crimen incidit in mortale: potest tamen aliquis excommunicari propter participationem cũ excommunicato in crimine, vel actibus prohibitis, qui sic participando peccat, & tunc ex proprio peccato excommunicatur. Nullus etiam potest subditum in loco non subdito excommunicare.

CC Et vt excommunicatio iustè feratur in certam personam ab homine, debent, monitio præuia, causa iusta, forma debita, in scriptis pronũtiata concurrere. Dicitur notãter in certam personam, quia si feratur à iure vel iudice per modum statuti (vt si superior dicat, Quicunq; fecerit hoc crimen, eo ipso sit excommunicatus: aut si præcipit, ne fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ) cùm illa excommunicatio non feratur in certam personam, non requiritur certa monitio, vt contrafaciens sit excommunicatus ipso facto, cùm contumacia sit annexa huic transgressioni. Cùm verò fertur in certam personam requiritur triplex monitio, vel vna pro tribus coram personis idoneis facta, cum interuallo dierum, nisi necessitas aliud suadeat. De hoc in.c. sacramento eodem textu. Et nota, quod non est forma aliqua præcisè tradita verborum, sed sufficit, quòd forma exprimat consensum iudicis de præsenti excommunicantis, non autem de præterito, vel futuro. Vnde si dicat, denuntiamus illum excommunicatum, quem tamen prius non excommunicauit, non erit excommunicatus, similiter si dicat, volo vt sit excommunicatus vnus de istis duobus, neuter est excommunicatus. Nec sufficit sola intentio iu-

DD dicis, sed requiritur expressio verborum, hoc tenent Hostieñ. & Inno. Notandum etiam, quòd est differentia inter sententiam excommunicationis iniustam, & nullã. Iniusta est, quando aliquid deficit, quod iuxta canonicas sanctiones ad iustam excõmunicationem requiritur. Vnde vltra mortale, contumaciam, iurisdictionem, tri-

nam

nam monitionem (vt dictum eſt) et quòd feratur in ſcriptis ante appellationem legitimè interpoſitam, requiritur: & ſi aliquod horum deficit, ſententia eſt iniuſta. Nulla verò ſententia dicitur, quando aliqua iuris conſtitutione eſt irretita. Ex quibus patet, quòd omnis ſententia excommunicationis nulla eſt iniuſta, ſed non è cõuerſo: vnde ſi prolata eſt pro iuſta cauſa, ſed animo diſtorto, ſententia talis iniuſta eſſet, ſed nõ nulla. Iniuſta excommunicatio ex cauſa, vel ex parte excommunicati, & tamen non nulla, non ligat apud Deum, ligat tamen apud eccleſiam. Vnde Auguſtinus ſuper ps. 102. Qui iuſtus eſt, & iniuſtè maledicitur, præmium illi redditur. Quæ verba tractans Gratianus .xi. q. 3. c. Qui iuſtus. Hic & ſi non teneatur ligatus apud Deum, ſententiæ tamen parere debet: ligat ergo quantum ad eccleſiam, ideſt quantum ad ea, quæ prohibita ſunt excommunicato, vt ad vitandum eccleſiam tẽpore diuinorum, communionem ſacramentorum, & actus legitimos hominũ: quod ſi non fecerit, tanquam contemptor eccleſiaſticæ diſciplinæ iudicabitur: & per inobedientiam mortaliter peccabit. Si verò ſententia excommunicationis fuerit nulla ob defectum iuriſdictionis ſuper excommunicatum ſimpliciter, vel in illo caſu, quo fertur excommunicatio, vel quia fertur poſt appellationem legitimè interpoſitam, vel quia habet intolerabilem errorem, aut quia nulla præceſſit monitio, vel quia habet alium defectum, propter quem ipſo iure eſt irrita, tunc non oportet eam timere, nec ſe pro excommunicato gerere: & dum ſententia eſt nulla, non eſt excommunicatio, neq; quo ad Deum, neq; quo ad Eccleſiam. Vide quo ad hoc Paludanũ vbi ſupra. q. pri. ar. 3. Sententia lata à iure nunquam eſt iniuſta, bene lata ab homine, quæ ſemper eſt timenda & cauenda: quoniam ligat tranſgreſſores quo ad Deũ, & quo ad homines. Effectus excommunicationis maioris in genere ſunt duo. Primus & maximus eſt ſeparatio à diuinis ſiue ſpũalibus. Secundus eſt ſeparatio à cõmunione, ſiue conſortio fidelium in humanis, ſiue legitimis actibus. Vnde excludit à ſacramentis, & à participatione diuinorum officiorum, ſiue ab ingreſſu eccleſiæ, maximè ſub diuinis officiis, excepta ſola prædicatione, qua finita, debet ſtatim exire. Item excludit à generalibus eccleſiæ ſuffragiis: in priuato enim orare q̃s poteſt pro excommunicato, vt conuertatur, & reuertatur ad eccleſiam per humilẽ pœnitentiam. Suſpendit quoq; ab officio, & beneficio, ita ꝙ officium ſuum nõ poteſt agere, nec fructus beneficij recipere, nec officium ſuum alteri delegare. Non poteſt etiã nec eligere, nec eligi, aut beneficium cõferre, aut recipere collatum, et ſi de facto recipit, non facit fructus ſuos. Nec ſufficit diſpenſatio poſt obtentam abſolutionem, ſed neceſſaria eſt noua collatio: niſi diſpenſaret ille, qui beneficium conferre poteſt: quia talis diſpenſando, videtur de nouo conferre. Item nec poteſt ordinare, aut ordinari: ſi tamen id fiat de facto, rata eſt ordinatio: ſed ordinis executio non confertur: & ſi ea, quæ ſunt ordinis, publicè & ſolenniter facit, incurrit irregularitatem. Sũt tñ multa ꝑſonarũ genera, q̃ ſine peccato cõicare poſſunt cũ excõicato ẽt maiori excõicatione, de q̃bus. D. Gabriel Biel diſt. 18. 4. q. 3. In decretis ẽt cõcilij Conſtãtieñ. habetur. Ad euitandum ſcandala, & multa pericula, quæ conſcientiis timoratis contingere poſſunt, omnibus Chriſti fidelibus tenore præſentium miſericorditer indulgemus, quòd nemo deinceps à communione alicuius in ſacramentorum adminiſtratione, vel receptione, aut aliis quibuſcunq; diuinis intus & extra, prætextu cuiuſcunq; cenſuræ, aut ſententiæ eccleſiaſticæ à iure, vel ab homine generaliter promulgatę, teneatur abſtinere, vel aliquem vitare, aut interdictum eccleſiaſticum obſeruare: niſi cenſura, vel ſententia huiuſmodi fuerit in, vel contra perſonam, colle-

EE FF GG

gium, vniuerſitatem, eccleſiam, communitatem,vel locum certum à Iudice pro-
HH mulgata, vel denuntiata ſpecialiter & expreſſè,conſtitutionibus apoſtolicis,& aliis
in contrarium facientibus non obſtantibus quibuſcunq;. Saluo,ſi quem pro ſacrile-
ga manuum iniectione in clericum ſententia lata à canone adeò notoriè conſtiterit
incidiſſe,ꝙ factum non poſſet aliqua tergiuerſatione celari,nec aliquo ſuffragio ex-
cuſari,(licet denuntiatus non fuerit)volumus abſtinere iuxta canonicas ſanctiones.
Et circa hoc dicit Gerſon in de vita ſpirituali lect.4.In omni non denuntiato poteſt
homo ferè rationabiliter præſumere proximum ſuum non eſſe excommunicatum,
& oppoſitum faciens ſe frequenter diſcrimini peccati mortalis exponit, alienum ſer
uum temerè iudicando. Alia,quæ tangit diffuſè idem Biel ſuper perſonis vitandis,
II & non vitandis,breuitatis cauſa dimitto. Sexta pœna eſt interdictum, quæ eſt ar-
ctatio à quibuſdam actibus eccleſiaſticis exequendis, vel quibuſdam talibus aſſiſten
do. Et licet hæc pœna aliquando poſſit infligi loco,& non perſonæ,quandoq; perſo
næ,& non loco, quandoq, vtriq;: tamen, vt eſt diſtincta pœna ab aliis, frequentius
infligitur loco ,& non perſonis,niſi dum in loco ſunt,vt ſcilicet in tali loco nō liceat
celebrare ſolenniter diuina,nec alios intereſſe. Et hæc pœna interdicti quandoque
contrahitur à iure,quandoq; à iudice.A' iure occurrit exemplum de receptantibus
vſurarios extraneos, de vſuris. cap. Vſurarum voraginem lib. 6. A' iudice pro-
pter cauſas innumeras:communius propter inobedientiam communem populi ter-
LL ræ. Quandoq; relaxatur in certis caſibus à iure, vt patet de ſentētia excom.c.Alma
mater eccleſia lib. 6. Vltima pœna eſt ſuſpenſio, quæ eſt prohibitio ab aliquo aliàs
conueniente,& hoc ad tēpus,in quo diſtinguitur ſpecialiter hæc pœna ab aliis, quæ
eſt multiplex: quia quædam eſt ſuſpenſio ab officio,quædam à beneficio, quædā ab
ingreſſu eccleſiæ: quæ pœna quandoq; incurritur eo ipſo, vt habetur extra,de ſentē
tia, & re iudic. c. Cùm æterni. Quandoq; etiam in ſuſcipiendo ordines ab Epiſco-
po,qui renuntiat loco & dignitati tali: quia enim executionem non habet, illam cō
ferre non poteſt:& ita ſi ordinem confert,ſuſcipens tamen executionem non habet,
ideò eſt ſuſpenſus,de hoc: pri.q. 7. c. Daibertum: ſimiliter de ordinato ſcienter ſi-
moniacè,vt dictum eſt ſupra.Quandoq; vero infligitur à iudice nunc illa, nunc iſta.
Tollitur autem per relaxationem factam ab eo,qui eam tulit, vel à ſuperiori eius.
MM An iſtæ pœnæ impediant à ſuſceptione,vel collatione ordinis, Doctores communi-
ter tenent,quòd de iure prohibent,adeò quòd illicitè attentatur oppoſitum:ſi tamē
de facto attentatur,fit quod intenditur. Et ratio eſt,quia eccleſiæ data eſt poteſtas
ordinandi ſibi miniſtros,vt poteſt colligi ex illo verbo Pauli primæ Tim. 3. vbi de-
ſcribitur,quales debent Diaconi ordinari. De hoc inferius diffuſius diſſeremus, vbi
tractabimus de gradu epiſcopatus.

Sexus muliebris, & ætas puerilis, an impediant ſuſceptionem ordinū.Cap.LIIII.

SCotus. 25. quar. q. 2. dicit reſpondendo ad dubium prædictum. Quòd
excludi ab ordine vel ordinum ſuſceptione, vel non poſſe eoſdem ſuſci-
A pere, poteſt intelligi,vel de non poſſe debitè & honeſtè,vel de non poſſe
licitè, cùm ſit contra præceptum: vel de nullo modo poſſe, etiam de fa-
cto: ita ꝙ ſi attentetur fieri, nihil fiat. Primo modo, videlicet de non poſſe debitè &
honeſtè, puer,cùm non habeat diſcretionem, non poteſt recipere ordines, cùm non
poſſit cum debita reuerentia recipere talem gradum,qui confertur in ordine,ſecun-
do modo

do modo puer recipere non potest ordinem sacrum, licet possit illo modo recipere quatuor minores: cùm non inueniatur prohibitio arcēs puerum à susceptione ordinum non sacrorum: quod sic probatur. Quia susceptioni ordinis sacri annexum est votum continentiæ, vt habetur extra de æta. & qualita. ordi. c. à multis, & 28. dist. Puer verò, cùm nō habeat discretionem, non potest in istud votū tacitè, vel expressè. De tertio, videlicet de nō posse etiā de facto, dicit, quòd hoc nō inuenitur in puero, & hoc respectu cuiuscunq; ordinis etiam sacri. Quia potestas exequendi aliquē actum vel gradum, quo quis potest istum actum exercere, potest duratione præcedere actum illum, vel potentiam propinquam ad eundem. Ordo verò non est nisi gradus disponens ad ministrandum in determinato gradu ecclesiastico: ex consequenti poterit competere alicui, anteq̄ solutis impedimentis sit ille in potētia propinqua ad exercendum actum illum: nec ibi requiritur consensus ad impressionem characteris, sicut nec in minoribus ordinibus. Istud tamen non posse simpliciter, siue tertio modo, est in sexu muliebri, qui stante prohibitione diuina ordinari non potest. Est ergo de necessitate sacramenti, & non modò de necessitate præcepti, ordinandū esse sexum virilem, licet reperiantur diaconissæ, & presbyteræ: cùm illæ sic dicant, quia seniores, & viduę: aut quia ad legendum euangelium, & homiliam sunt speciali benedictione in religione ordinatæ. Secundum ergo beatum Thomam, Ricar. & Palud. Honestatis ē, & cōgruitatis, quòd suscepturus minores ordines habeat vsum rationis, quodq; habeat voluntatem suscipiendi hunc, vel illum ordinem minorem, saltem interp̄tatiuam. Quo verò ad maiores, præcepti est. Hinc in clem. vltima de æta. & qualit. ordi. decernitur, vt alio non obstante canonico impedimento possit q.s in. 18. ad subdiaconatus, in 20. ad Diaconatus, in. 25. verò ætatis suæ anno ad presbyteratus ordines promoueri. Lib. verò. 6. de temporibus ordinan. c. Nullus. Prohibetur infans minor septem annorum tonsurari, secundum glò. nisi velit religionem intrare, vbi annectitur pœna, priuatio videlicet collationis tonsuræ clericalis, si quis contrauenerit. Vnde contra sexum muliebrem habetur. 23. dist. Sacratas Deo fœminas, vel monachas, sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, incensum circa altaria deferre, perlatum est ad Apostolicam sedem: quæ omni reprehensione, & vituperatione plena esse, nulli rectè sapientum dubium est. De quibus Apostolus pri. ad Tim. 2. Docere mulierem non permitto, intelligens de doctrina publica in Ecclesia. Nec est dictum Apostoli tanq̄ statuentis, sed non permitto, quia Christus non permisit. Cuius argumentum euidens accipitur, quia nec matrem suam, cui nulla alia potuit, nec poterit in sanctitate æquiparari, posuit in aliquo gradu ordinis in ecclesia. Et licet beatus Paulus ad Gal. 3. dicat. In Christo Iesu non est seruus, nec liber, non est fœmina, neq; masculus, intelligit quoad gloriam consequendam, & gratiam habēdam, eò q in talibus non est distinctio in lege Christi inter fœminam, & masculum: quia tantam gratiam habere, & ad tantam gloriam attingere potest illa, sicut iste; non autem quantum ad gradum excellentem consequendum in ecclesia. Naturalis. n. ratio, quam Apostolus innuit pri. cor. 11. huic dicto consonat. Nam natura non permittit mulierem, saltem post lapsum, tenere gradum eminentē in specie humana: siquidem dictum est ei in pœnam peccati sui gen. 2. Sub viri potestate eris &c. Si etiam Sacerdos aliquis veteris legis superuixisset vsq; ad institutionem nouæ legis, non habuisset ordines à Christo institutos, nec ordinum ecclesiasticorum officium: ideò fuisset ordinandus. Secundum enim Apostolū ad hebrę. 7. Translato sacerdotio necesse est, vt fiat legis translatio, & legalium sacrificiorum.

Quòd

Quòd autem ſacerdotium aaronicum & leuiticum ſit translatum, probat ibi idem Apoſtolus. Nam Chriſtus noui ſacerdotij princeps non fuit de tribu Leui, ſed Iuda: in qua tribu nihil de ſacerdotio locutus eſt Moyſes. Ideò arguit, translato ſacerdotio neceſſe eſt, vt & legis translatio fiat. Vnde deſinente ſacerdotio leuitico, in quo plures facti ſunt ſacerdotes, & alter alteri ſucceſsit, vt Aaroni Eleazar, Eleazaro Phinees: idcirco, quòd morte prohiberētur permanere, ſuperuenit ſacerdotium ꝑpetuum Ieſu Chriſti, eò ꝙ ipſe maneat in æternum. Sed pro ritu temporis illius ante ſacerdotij inſtitutionem, primogeniti habebant officium ſacerdotũ. Deinde Aaron & filij eius conſecrati fuere in ſacerdotes, & vncti nonnulli, exo. 29.

De Epiſcopatu, an ſit ordo, & quid per ſuam conſecrationem imprimatur in anima, ſuper qua fundetur ſua poteſtas à ſacerdotio diſtincta, ſimiliter an ab Epiſcopo poſſit tolli huiuſmodi poteſtas. Cap. LIII.

VT ſciatur, an epiſcopatus ſit ordo, Notandum; ꝙ ordo ſiue ordinatio ſumitur dupliciter. Vno modo, vt eſt ſacramentum ab aliis diſtinctum: &
A ſic cùm omnes ordines ad Euchariſtiæ ſacramentum ordinētur, epiſcopatus non erit ordo diſtinctus a Sacerdotio, quia non habet poteſtatem aliquam ſupra corpus Chriſti verum, quam non habeat ſacerdos. Alio modo poteſt conſiderari ordo, ſecundum ꝙ eſt officium quoddam reſpectu quarundam actionũ ſacrarũ: & ſic cùm Epiſcopus habeat poteſtatem in omnibus actibus hierarchicis reſpectu corporis Chriſti myſtici, quam non habet ſacerdos, hoc modo erit ordo: cũ ordo ſit diſparitas gradus in ſpiritualibus diſpenſandis. Vnde beatus Dionyſius in libro eccleſiaſticæ hierarchiæ aſſignat tres ordines; videlicet epiſcopum, ſacerdotē, & miniſtrum, intelligendo per miniſtrum, vt dicit Viguerius ſuper ſacramento ordi
B nis, diaconum, & inferiores ordines, qui eminenter ſunt in diacono. Quoad ſecundum videlicet, an per ſuam conſecrationem imprimatur aliquid in anima epiſcopi conſecrati &c. Reſpondet ſanctus Tho. in.27. diſt.4.q.2. Quòd in promotione epiſcopi datur ſibi poteſtas, quæ perpetuò manet in eo, quanuis dici nõ poſſit character: quia per eam non ordinatur homo directè ad Deum, ſed ad corpus Chriſti myſticum: & tamen indelebiliter manet ſicut character, quia per conſecrationē da-
C tur. Et pro maiori prædictorum declaratione, dicit idem ſanctus Tho. 22. q. 39. ad .3. principale, ꝙ duplex eſt ſpiritualis poteſtas, vna quidem ſacramentalis, alia iuriſdictionalis. Prima eſt, quæ per aliquam conſecrationem confertur: omnes autem conſecrationes eccleſiæ ſunt immobiles, manente re, quæ conſecratur: ſicut ēt patet in rebus inanimatis. Nã calix, vel altare ſemel cõſecratũ nõ cõſecrat̃ iterũ, niſi fuerit diſſipatum: & ideò talis poteſtas ſecundum ſuam eſſentiam remanet in homine, q. eam per conſecrationem eſt adeptus, quandiu viuit, ſiue in ſchiſma, ſiue in hæreſim labatur: quod patet ex hoc, quia rediens ad eccleſiam, non iterum conſecratur. Sed quia poteſtas inferior non debet exire in actum, niſi ſecũdum quòd mouetur à poteſtate ſuperiori (vt etiam in rebus naturalibus patet) inde eſt, ꝙ tales vſum poteſtatis amittunt, ita videlicet, quod non liceat eis ſua poteſtate vti: ſi tamen vſi fuerint, eorum poteſtas effectum habet in ſacramentalibus: quia in his homo non operatur niſi ſicut inſtrumentum Dei: vnde effectus ſacramentales non excluduntur propter
D culpam quancũq; conferentis ſacramentum. Poteſtas autem iuriſdictionis eſt, quæ ex ſimplici iniunctione hominis confertur, & talis poteſtas nõ immobiliter adheret:

vnde

vnde in ſchiſmaticis,& hæreticis non manet: non enim poſſunt abſoluere,nec excõmunicare, aut aliquid huiuſmodi, ꝙ ſi fecerint,nihil fit. Hæretici verò (vt inferius dicetur) non habent poteſtatem ſpũalem ſecundo modo,bene autem primo modo, loquendo de ipſa eſſentia poteſtatis,licet non habeant legitimum vſum illius. Et vt melius adhuc hoc intelligatur, mouetur dubium,an Papa poſſit ab epiſcopo auferre eam ordinis poteſtatem,quæ illi per conſecrationem data eſt. Dominus Inno. in .c.Quãto,de cõſuetudine,diſtinguit.quòd aut Papa facit legẽ, ꝑ quam tollit epiſcopis hanc poteſtatem: & tunc dicit, epiſcopum nihil prorſus agere conferendo tale ſacramentum contra prohibitionem. Aut Papa ſimpliciter prohibet Epiſcopis, ne faciant: & talis ſimplex prohibitio non impediret impreſſionem characteris: & Panormita ibidem venit in eandem ſententiam. Dominus tamen Alexander Alenſis cum ferè tota ſchola Theologorum,dãnãt hanc opinionem. Et pro ſua aſſertione conſiderandum,vt inquit beatus Auguſtinus lib. 2. cõtra Parmenianũ, ꝙ aliud eſt aliquid omnino non habere,& aliud non rectè habere: ſicut aliud eſt nõ dare,aliud non rectè dare. Conſiderare etiam oportet,varias eſſe in epiſcopo ſui ordinis poteſtates, quæ omnes non æqua lance penſandæ ſunt. Habet enim epiſcopus poteſtatẽ circa aliquorum ſacramentorum collationem, vt ſunt ordo, & confirmatio, quæ à ſolis epiſcopis conferri poſſunt: & habet poteſtatem ex ſuo ordine benedicendi, & conſecrandi, quæ ſacramentalia dicuntur, vt ſunt eccleſię,calices,ueſtimenta &c. quæ dicuntur ſacramentalia: quia omnia ordinantur ad alicuius ſacramenti conſecrationem,aut illius adminiſtrationem. Quibus iactis fundamentis dico, Quòd Papa non poteſt tollere ab epiſcopo poteſtatem conferendi illa ſacramenta, quæ ſunt eidem reſeruata, vt ſunt confirmatio, & ordo: ita vt illorum collationem irritam & inanem Papa facere poſſit. Cuius ratio eſt,quia epiſcopus hãc habet poteſtatem ſibi iure diuino,& à Deo conceſſam: & per conſequens eam ab eo auferre non valet. Si enim poteſtas conſecrandi ſacerdotem poſſet ab homine,iure diuino ſecluſo, alicui dari,inde ſequeretur,vt poteſtas conficiendi Euchariſtiam,quæ per illam priorẽ poteſtatem ſacerdoti confertur:poſſet etiam ſecluſo iure diuino alicui dari. Quia ſi ego virtute humana poſſum Petrum in aliquo ordine,& dignitate cõſtituere, quicquid per illum ordinẽ Petrus fecerit,erit humana virtute factibile. Si verò Petrus per talem ordinem aliquid fecerit,ꝙ humana virtute effici non poteſt, euidẽtiſſimè inde ſequitur,vt nullus humana virtute poſſit Petrum in tali dignitate conſtituere. Cùm ergo poteſtas ſacerdotis ſuperet omnem humanam virtutem,neceſſariò conſequens eſt, vt poteſtas efficiendi ſacerdotes,quam habet Epiſcopus, ſuperet etiam omnem humanam virtutem. Si ergo hæc poteſtas ſolo iure humano competit epiſcopis,ſequitur inde nil competere iure diuino epiſcopis,quod aliis ſacerdotibus nõ conueniat. Hoc autèm fateri eſt hæreſis Aerij, quam Auguſtinus in libro de hæreſibus .c. 53. nomine hæreſis condẽnat. Si etiam poteſtas in epiſcopo ordinandi &c. non eſt ex iure diuino,ſequitur, ꝙ Papa poterit talem poteſtatem ſimplicibus ſacerdotibus conferre: quod ſi Panormita non habeat hoc pro inconuenienti, ſequitur inde eccleſiam poſſe ſacerdotes omnes pares facere epiſcopis. Vnde beatus Hieronymus ad Euagrium inquit, Quid facit excepta ordinatione, quod presbyter non faciat? tamen ex catholica fide docemur,vt inferius patebit,epiſcopos ex iure diuino eſſe reliquis ſacerdotibus ſuperiores: ita ex catholica fide credere tenemur, Papam non poſſe ſacerdotibus delegare poteſtatem ſacerdotium præſertim conferendi. Vnde decretum Eugenij ꝑ Armenis inquit. Verũ ordinis miniſtrum eſſe Epũm.

Et ſic

Et sic respondendo ad dubium dico, quòd episcopus, quanuis hæreticus effectus, & degradatus, nunquam amittit potestatem ordinandi, & cōfirmandi: quoniam eidē datur à Deo in sua cōsecratione. Omnis enim potestas ordinis (vt dictum est supra) siue sacramētalis, est indelebilis. Ecclesia etiam non consueuit episcopos hæreticos resipiscentes iterum consecrare, sed eos misericorditer in sua dignitate recipere, vt patet in secunda synodo Nicæna, & vt etiam habetur in .c. Conuenientibus. prima .q. 7. Rursus ordinatos ab episcopis hæreticis, qui veram ecclesiæ formam in ordi-

I natione seruauerant, ecclesia præcipit iterum nō ordinari .c. Ordinationes. 9. q. pri. Licet enim ritus ille consecrationis, quo episcopus consecratur, sit iure humano institutus, tamen potestas, quæ episcopo in illa consecratione datur, à solo Deo illi donatur. Quòd autem non sint de nouo ordinandi redeūtes ab hæreticis, expressè docet beatus Augustinus lib. 2. contra epistolam Parmeniani, & citantur à Gratiano eius verba .c. Quòd quidam. pri. q. pri. Fortè quis contra hoc obiiciet .c. Daibertū pri. q. 7. In quo Vrbanus Papa Daibertum à Nezelone hæretico episcopo ordinatū nil recepisse, ait, sed esse iterum ordinandum. Dico Nezelonem ipsum nūquā fuisse

L episcopum, quia ab alio episcopo hæretico extra formam ecclesiæ fuerat cōsecratus: & vltra, quòd Papa potest prohibere episcopis executionem ordinis episcopalis circa sacramenta: siue hoc faciat particulari prohibitione, siue generali lege, omnibus episcopis prohibens. Et sic illi contra istam prohibitionem ordinantes peccāt, quāuis ea, quæ faciunt, sint pro ratis habēda, nec oporteat illa reiterari. Exercere enim istam potestatem semper, non est diuino iure mandatum: & ideò quicquid voluerit Papa efficere, poterit. Ex quo elicit, quòd episcopus hæreticus nō potest rectè exequi episcopalis ordinis potestatem circa administrationem ordinis, & confirmationis. Verùm Papa potest tollere ab episcopis eam potestatem ordinis, quam habent

M circa sacramentalia, vt puta circa consecrationes altarium, ecclesiarum, calicum. Hæc enim licet episcopis solis facere sit concessum, nō tamen hoc à iure diuino sibi conuenit, sed humano. Nihil enim horum Christus instituit, sed successu temporis sunt ab ecclesia instituta: & sic poterunt tolli à successoribus, qui non minorem auctoritatem habent, quàm instituentes: & ex cōsequenti omnibus aliis sacerdotibus concedere: ita vt ex concessione Papæ possint sacerdotes consecrare ecclesias, altaria, aras, calices, patenas &c. Quam auctoritatem ecclesia potest ab hæreticis auferre, & iuxta potestatem, quam habet, illam fecisse constat, ex .c. Ecclesiis, & duobus

N sequentibus, de cōsecra. dist. pri. Vbi præcipit, ab Arrianis cōsecratas ecclesias iterū cōsecrari. Et licet glo. dicat, quòd hoc intelligitur, si ecclesiæ formā nō seruauerint: contra tamen est textus, qui dicit expressè, esse iterum consecrandam ecclesiā, quæ consecrata esset ab eo, qui non haberet fidē trinitatis. Est .n. lata differentia inter sacramenta & sacramentalia: quia consecrationes sacramentorū pendent ex iure diuino, potestas aūt super sacramentalia ex solo iure humano: & ideò ecclesia, quæ hoc ius statuit, poterit illā potestatē ab episcopis auferre. Si quis petat, qualis dicenda est ista potestas episcoporū super sacramentalia, nō iurisdictionis, quia per illam nec aliquem punire, nec sententiam aliquam dicere possunt. Si ordinis, erit necessariò fatendum, esse aliquam ordinis potestatem, quæ auferri poterit per ecclesiam: quod est contra dicta superius à diuo Tho. 2 2. q. 39. ar. 3. Præterea posset dici, ꝙ beatus Tho. quādo ait potestatem ordinis esse indelebilem, loquitur de illa, quæ est duntaxat super sacramenta, & non super sacramentalia, de qua solùm in illa. q. tractabat.

Quo Opinio

Quomodo opinio Aerij, videlicet, quod Episcopus non sit simplici sacerdote superior, erronea sit. Caput. LVI.

BEatus Augustinus in lib. de hæresibus .c. 53. Loquens de dicto Aerio inquit, quod dolens, quia episcopus ordinari non potuit, in Arrianorũ hæresim lapsus est: & dogmati eorum inter alia addidit, presbyterum ab episcopo nulla differentia debere discerni. Hunc errorem post multos annos suscitarunt Valdenses, dicentes. Nullum esse inter sacerdotes discrimen, quibus subscripserunt Marsilius Paduanus, & Ioannes Vuitcleff. Probandum ergo à nobis est, quòd episcopus ex diuina institutione sit quocunq; alio simplici sacerdote dignitate superior: quod sic conuincitur. Oportet enim vmbram similem esse corpori, & figuram veritati. Omnia enim in figura cõtingebant illis, vt inquit beatus Paulus pri. cor. x. At in lege veteri distinctio fuit sacerdotum. Nam Aaron summus fuit sacerdos, filij autem eius minores sacerdotes. Exo. 19. Summus enim sacerdos distincta habebat ornamenta à minoribus: intrabat in Sancta Sanctorum, quod aliis sacerdotibus non licebat, Leuit. 16. Ad eundem summum pertinebat celebrare festum expiationis, ad hebræ. 9. Cùm ergo tam latum fuerit in lege antiqua inter sacerdotes discrimen, consequens est, vt etiam in lege noua diuersum fuerit à Christo institutum sacerdotium. Quod confirmatur per beatum Leonem epistola. 66. ad vniuersos Germaniæ, & Galliæ ecclesiarum Episcopos, dicẽtẽ. In diuinis enim literis præcipiẽte Domino solus Moyses in tabernaculo Dei erexit altare: solus ipse vnxit, qui vtiq; summus Dei sacerdos erat, sicut scriptum est de eo, ps. 98. Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius. Ideoq; id (quod tantum facere principibus sacerdotum iussum est, quorum typum Moyses, & Aaron tenuerunt) omnino decretum est, vt episcopi, vel presbyteri, qui filiorum Aaron gestant figuram, arripere non præsumant. Paulus etiam ad Titum scribẽs ait. c. pri. Huius rei causa reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut disposui tibi: vbi nomine presbyterorum intelligit episcopos: quoniam, vt Theophilactus admonet, & ante illum Chrysostomus, nolebat Paulus vniuersam insulam vni episcopo demandari: potissimum cùm adeò magna fuisse dicatur, vt centum oppida munita haberet: ideò Tito scribit, vt vnicuiq; vrbi proprium præficiat presbyterum, .i. Epũm. Epũs etiam presbyteros ordinat: simplex autem sacerdos hoc nõ potest. Rursum, si ex diuina ordinatione idem est omninò episcopus, & presbyter, sequitur inde, vt quemadmodum episcopus presbyteros ordinat, ita presbyter possit ordinare episcopos, quod nunquam factum legimus: quoniam, etsi Paulus pri. Timothei .4. dicat, Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri, Chrysostomus tamẽ, & Theophilactus, & reliqui, expónunt de episcopo. Sed veniamus ad testimonium antiquorũ doctorum. Beda lib. 3. super lucam. c. 15. inquit, Sicut. 12. Apostolos formam episcoporum exhibere, simul & demostrare, nemo est, qui dubitet: sic & .72. figuram presbyterorũ, idest secũdi ordinis sacerdotũ gessisse, certum est: tametsi primis ecclesię temporibus (vt apostolica scriptura testis est) vtriq; presbyteri, vtriq; vocabant̃ episcopi, quorum vni scientię maturitatem, alii industriam curæ pastoralis significant. Eandem sententiam profert Isidorus in quodam sermone in synodo habito, ita dicens, presbyteri quippè successores, & vicarij sunt. 70. discipulorum, qui pręcedebant Dominum nostrum Iesum Christum in omnem ciuitatem, & locum, quò erat

A B C D

erat venturus. Ita presbyteri, quia coadiutores sunt episcoporum, rudes populos initiant, baptizandos vnitati ecclesiæ incorporant, in omnibus sacramentis vsq; ad manus impositionem populo Dei ministrant. Episcopi verò successores sunt Apo-
E stolorum. Beatus quoq; Damasus in epistola de coepiscopis, quos sacerdotes solùm esse decernit, postquam dixerat eos non posse confirmationis sacramentum ministrare, inquit, Quòd autem solis apostolis, eorumq; successoribus proprii sit officij tradere Spiritum sanctum, habetur act. 8. præsertim cùm nullus ex. 70. quorum isti in ecclesia speciem gerunt, legatur donum sancti Spiritus per manuum impositionẽ tradidisse. Vrbanus quoq; Papa, & Martyr in epistola de communi vita, & oblatione fidelium, loquens de rebus ecclesiæ assignatis, à quibus dispensari debeant, ait. Ipsę verò res in ditione singulorum parochiarum episcoporum, qui locum tenent Apostolorum, erant, & sunt vsq; adhuc, & futuris esse debent temporibus. Anacletus Papa, & Martyr in epistola de Patriarchis, & Primatibus, ac reliquis episcopis, inquit, Sacerdotum fratres ordo bipartitus est, & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apostolos fuisse electos, & constitutos, & postea per diuersas prouincias ad prædicãdum dispersos. Cùm verò messis cœpisset crescere, videns paucos esse operarios ad eorum adiumentum. 70. eligi p̃-
F cepit discipulos. Episcopi verò Apostolorum, presbyteri quoq;. 70. discipulorũ locum tenent. Hic beatos Apostolos vidit, & vt ipse in principio epistolæ, quam modò citauimus, testatur, à beato Petro Apostolo fuit presbyter ordinatus: ideò maxima adhibenda est ei fides. Beatus etiam Augustinus vbi supra Aerij errores enumerans hunc inter illos recenset, quòd videlicet presbyteros pares episcopis fecerit. Sed si obiiciatur dictum beati Hieronymi super primum caput epistolæ ad Titum, exponentis illum locum, Huius rei gratia reliqui te Cretæ, & dicentis, Idem est ergò presbyter, qui episcopus: & antequam diaboli instinctu studia in religionẽ fierent, & diceretur in populis, ego autem Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, cõmuni presbyterorum consilio ecclesiæ gubernabantur. Postquam verò vnusquisq; eos, quos baptizauerat suos putabat esse, non Christi: in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus præponeretur cæteris, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret: & schismatum semina tollerent. Vt autem clarius pateat qualis fuerit beati Hieronymi de hac re sentẽtia, videamus q̃d in Dialogo orthodoxi, & luciferiani dicat. Ibi enim sub persona orthodoxi de confirmationis sacramento differens ita
G loquitur. Quòd si hoc loco quæris, quare in ecclesia baptizatus nisi per manus episcopi nõ accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui, disce hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, quòd post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descẽdit, & multis in locis factitatum reperimus ad honorem potius sacerdotij, quàm ad legis necessitatem. Alioqui si ad episcoporum tantùm imprecationem Spiritus sanctus defluit, lugẽdi sunt, qui in vinculis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros, & diaconos baptizati antè dormierint, quàm ab episcopis inuiserentur. Ex quibus verbis clarè patet, Hieronymum sentire non esse ex necessitate legis, ꝙ episcopus solus per manuum impositionem Spiritum sanctum conferat: sed hoc esse ex ecclesiæ institutione ad honorẽ sa-
H cerdotij. Concilium Ispalense secundũ definit à solis episcopis confirmationẽ conferri posse: & à presbytero nullo modo posse aliũ in presbyterum, aut diaconũ ordinari: decernitq;, si ipse ordinare attentauerit, eius ordinationem esse nullam, & esse necessariò iterandam ab episcopo, vt sic ordinatus possit aliquid exercere. Nec

mirum

mirum debet esse alicui, quòd prǫponam diui Hieronymi sentētiæ assertionem tot
Pontificum: quorum aliqui martyrio clari, & omnes doctrina insignes fuerunt. In
ipso enim christianæ religionis prædicationis initio omnes, qui credebant Saluato-
ri nostro, discipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi nouorum dogma-
tū auctores extiterant, doctrinæ obuiantes Apostolicæ, omnes sectatores suos ēt di I
scipulos nominabāt: nec erat alia nominis discretio inter veros, falsosq́; discipulos.
Tunc Apostoli conuenientes antiochiam, sicut eorum testantur acta. c. xi. omnes
discipulos nouo nomine, idest christianos, appellant: hæc Athanasius contra Ar-
rium, &c. Et Rabanus super actus Apostolorum eodem capite, ait, Omnes sectæ no-
men trahebant de suo auctore: ideò fundata fide, & firmitatem obtinente, primùm
in Antiochia, vbi præ cæteris locis fides florebat, sumptū est à Christo nomen chri-
stianum. Et vt adhuc melius prǫfata intelligantur, sciendum. Quòd nomina illa,
videlicet Presbyter, & Episcopus ex sua primæua institutione latiorem habuerunt
significationem, quàm modò habeant. Episcopus enim dictio græca est, ab ἐπὶ præ-
positione græca, quæ idem significat, quod latinè super: σκοπὸς verò idem est, quod
intentio: & ita episcopus tantum valet, sicut superintendens. Episcopi ergo nomen
inde sumptum est, ꝙ is, qui præficitur aliis, eorum curǫ superintendere debet: iuxta
quam interpretationem nulli dubiū, quin presbyteri parochi episcopi dici possint.
Nam ipsi etiam superintendunt curæ animarum sibi commissarum. Presbyter etiā
est vox græca. πρεσβύτερος latinè interpretatur senior: est enim ætatis nomen, quæ
non iuxta numerum annorum computanda venit, sed iuxta sensus maturitatē, sap.
.4. de qua Anacletus in epistola de ordinatione episcoporum. Hæc canicies sapien-
tiā designat: cumq́; nongentos, & amplius annos ab Adam vsq; ad Abraham vixisse
homines legimus, nullus alius primus appellatus ē presbyter, idest senior, nisi Abra-
ham, qui multò paucioribus vixisse annis conuincitur. Non ergo propter decrepi-
tam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur: hæc Anacletus.
Nomen ergo presbyteri, ex quacunq; deriuatione sumatur, commune est episcopis
& cæteris sacerdotibus. Episcopi nomen commune est ex sua prima institutione L
omnibus sacerdotibus, præcipuè illis, quibus animarum cura commissa est. Ecclesia
verò timens, ne propter vocabulorum indistinctam significationem quis opinare-
tur res etiam esse penitus indiscretas, vocabulorum significationes contraxit hoc
modo, vt ille solus nominaretur episcopus, qui aliis sacerdotibus superior existens
totius ciuitatis curam haberet: ille verò diceretur presbyter, qui corpus Domini
conficere, aut consecrare posset. Ecclesia autem hoc statuens, non constituit nouū
ordinem, aut eiusdem ordinis nouum gradum decreuit: sed gradus sacerdotij anti-
quos, & à Deo institutos censuit propriis nominibus nuncupari, ne ex cōmunione
vocabulorum occasio oriretur existimandi res etiam ipsas per ipsa nomina designa
tas esse prorsus easdem. Hoc enim ecclesiam posse, nullus meritò dubitare debet:
quoniam si ecclesia propter nouas causas emergentes potuit rebus antiquis noua
imponere nomina, quid prohibet, vt nouis etiam insurgentibus causis non potuerit
antiqua vocabula ad contractiorem significationem restringere?

De Papatu, ac eius qualitatibus, similiter an Papa factus hæreticus, sit eoipso priuatus dignitate sua.

Caput LVII.

A PRO hac materia notãdũ, ꝙ q̃dam sunt necessaria ad simpliciter esse Papã, q̃dã ad bene esse solùm: hoc secundo mõ talia sunt, vt illis seclusis, Papa esse possit, sed nõ bonus Papa: & hæc sunt sciẽtia rerũ diuinarũ, prudẽtia rerũ gerendarũ, charitas feruentissima, & id genus. Ad verò esse Papã simpliciter, necessaria sunt duo, quorũ primũ est solùm necessariũ ad fieri: & hoc est voluntas ipsius electi, per quam consentit electioni de se factæ: ipso enim inuito non potest fieri Papa. Postq̃ tamen semel consensit electioni, iam eius voluntas non est necessaria ad esse Papã. Quia &si eum pœniteat voluntatis præteritæ, & nõ lit esse Papam, & renuntiet papatui, nihilominus adhuc est papa, quousq; ab his, q̃bus competit, sit eius renuntia acceptata. c. pri. de renuntiatione lib. 6. Et ratio est, quia quilibet, &si possit renuntiare iuri suo, non tamen alterius. Ecclesia autem eligens. N. nullum adhuc ius habet in eo, quousq; cõsentiat. Postq̃ autem cõsensit electioni de se factæ, sicut ipse acquisiuit ius super ecclesiam ad regendum eam, ita illa acquisiuit ius super ipsum, vt ab illo petere possit doctrinam, & alia, quæ ex officio
B papali tenetur tribuere ecclesiæ. Est enim mutuus contractus inter electores, & electum, initus, quo mutuò se inuicem obligarunt: electus ad reddendum ecclesiæ debitum pastoralis officij, ecclesia verò ad debitam obedientiam illi exhibendam. Et hinc euenit, vt cùm primò electus est quis in papã, possit renũtiare electioni de se factæ: quia tunc soli renuntiaret iuri suo. Cùm autem semel iam consensit electioni, & factus est papa, tunc iam non potest sine consensu ecclesiæ renuntiare papatui. Quatuor. n. leguntur eidem renuntiasse. Clemens, propter causam iustam, Cyriacus, qui se associauit martyrio. xi. millium virginum, Marcellinus, qui renuntiauit in concilio propter idololatram operationem, & Cælestinus, qui cessit eidem, quia se reputauit indignum huiusmodi munere: & credendum est, quòd de consensu Cardina-
C lium, qui in omnibus, quæ ad papam spectant, repræsentãt vices ecclesiæ, saltẽ postq̃ consenserunt electioni de se factæ propter causas supradictas. Ex quibus patet, quòd voluntas electi in papam, licet sit necessaria ad fieri papam, non tamen est necessaria ad conseruationem papatus, quia inuitus potest esse papa. Alterum est necessariũ ad esse papã in fieri, & in facto esse: & hoc est fides. Nec loquor de fide formata, quæ per dilectionem operatur, ad Gal. 5. cùm in mortali existens eligi possit in papam: alioquin incideretur in errorem Valdensium, & Ioannis Huss, dicentium, Omnem
D ecclesiasticam dignitatem amitti per quodcũq; mortale: qui error damnatus fuit in Concilio Constantieñ. sessione decimaquinta: sed de fide habituali á spe, & charitate distincta, quæ datur in baptismo: & hæc est ita necessaria ad esse papam, quòd sine illa nec potest fieri papa, nec conseruari in papatu. Hanc potestatem promisit primò Petro, quãdo sibi dixit Christus Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorũ: quo in loco dicit Origenes Christum his verbis maiorem Petro promisisse ligãdi, & soluendi potestatem, quàm postea reliquis Apostolis dederit, aut promiserit. Vnde an
E teq̃ Christus Petro promitteret, interrogauit omnes apostolos, quid de illo sentirẽt, cui interrogationi solus Petrus respõdit, Tu es Christus filius Dei viui: cui remunerationem Dominus subiunxit, dicẽs, Beatus es Simon Bariona &c. & tibi dabo claues regni cælorum &c. & quòd super eum ædificaret ecclesiam suam promisit. Vbi Theophylactus nos docet, fidem esse fundamentum totius ecclesiasticæ structuræ. Et si quid super illud ædificatum fuerit, necesse est, vt illo fundamento ablato ruat.
F Deficiente ergo fide catholica, quæ est fundamentum &c. non posset in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis post fidem. Imò nulla alia ecclesiastica

clesiastica dignitas à Christo instituta, qualis est Episcopalis, poterit in illo, qui fidẽ nõ habet fundari: nec character baptismalis potest esse meritum tale, vt propter illud tanta mercede Christus Petrum donaret. In confessione verò fidei, quã Petrus fecit, multum adfuit meriti: atq; ideò illa digna est habita à Christo, cui tantam ꝓmitteret mercedem. Et licet dicatur baptismum esse fundamentum, hoc intelligitur respectu aliorum sacramentorũ, cùm nullus possit ordinari, nisi sit baptizatus. Christus tamen dicit expresè, se super fidei confessionem fundaturum ecclesiam, & propter talem fidei confessionem promisit, se daturum Petro in præmium claues regni cælorum: quia, ut dicit Theophylactus, alijs Apostolis tacentibus, solus Petrus confessus est, Tu es Christus filius Dei viui: nec Petrus in vice omnium respondit, cùm adhuc super cæteros non haberet potestatem: quod ex hoc patet, cùm dixerit in singulari, Ego dico, quia tu es Christus &c. Vnde postq̃ receperunt Spiritum sanctũ, & Petrus constitutus est caput aliorum, dixit Act. 2. Non enim, sicut uos estimatis, hi ebrij sunt. Postquam iam Papa creatus est, Primum eius officium est confirmare reliquos omnes in fide. Vnde Saluator noster passioni proximus, præuidens Apostolorum animos post suum discessum fore turbãdos, Petro iniungit, Luc. 18. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos in fide scilicet firmando. Secundum officiũ est pascendi oues Christi, catholica videlicet doctrina. Vnde quando Saluator dignitatem papalem promissam Petro dedit, dixit illi. Pasce oues meas, Ioannis vltimo: quibus verbis, concordi omnium catholicorum doctorum sententia, omnes Christianos oues, & Petrum illarum dixit esse pastorem. Vnde beatus Augustinus ad Vincentium donatistam inquit, Eum, qui pastor est ouium Christi, si fiat hæreticus, iam non esse pastorem ouium, sed suorum hędorum: qui etiam à fide ecclesiæ separatur, consequens est, vt & à corpore ipsius separetur. Quia sicut, iuxta dictum Pauli ad Gal. 4. Vna est fides, ita vna est ecclesia: & vnitas ecclesiæ ex vnitate fidei pendet, vt inquit Hugo de sancto Victore. Per fidem accipimus vnionẽ, & per charitatem viuificationem. Plurima etiam sunt sanctorum doctorum testimonia, quæ asserunt hominem hæreticum nullam prorsus habere in ecclesia iurisdictionẽ. Vnde sanctus Tho. 22. q. 39. ar. 3. dicit, Potestatem iurisdictionis non esse in hæreticis. Et inde deducit, quòd non possunt à peccatis absoluere, nec alios excõicare, aut indulgentias dare. Idem Beda super Matthæum, Quicunq; ab vnitate fidei, vel societate Petri, quolibet seipsos segregant, tales nec à vinculis peccatorum absoluunt, nec ianuam regni cælestis ingredi possunt. Et Augustinus super Ioãnem dicit. Qui extra ecclesiam est, nullam habet ligandi, & soluendi potestatem. Ioannes de Turre Cremata addit, quòd Papa hæreticus effectus iure diuino eo ipso est Papatu priuatus. Caetanus etiam idem sub infrascriptis asserit verbis, uidelicet Eum, qui hæresim mentalem concepit, & illi pertinaciter adhæsit, quam etiã nullo exteriori actu manifestauit, esse verum hæreticum. Ecclesia tamen haud dubiè illum tandiu tolerabit, quousq; constet sibi illum iure diuino esse depositum, aut meritò deponendum, quod non potest esse per solam hæresim mentalem, nisi illa per aliquem actum exteriorem innotescat, cùm sit regula iuris. Quòd quilibet pręsumendus est bonus, donec probetur contrarium. Episcopi tamen per solam hæresim mẽtalem iure humano non priuantur iurisdictionis potestate, eò ꝙ per illam non subduntur iuri humano, sed per manifestam, per quam subduntur iuri positiuo. Papa tñ, vt persona publica, & cõmunis in dãdis toto populo Christiano fidei decretis licet (vt piè credit̃) errare non possit, vt tamen singularis, & priuata persona & ęrrare potest, & hæreti-

 cum

cum fieri nonnulli opinantur. De Papa catholico loquitur concilium Florentinū ſeſſione vltima.d.Sancta Apoſtolica ſedes,& Romanus Pōtifex in vniuerſum orbē tenet principatum: ipſeq; pontifex Romanus ſucceſſor eſt beati Petri principis Apoſtolorum, & verus Chriſti vicarius,totiusq; eccleſiæ caput, & omnium chriſtianorū pater, ac doctor: & ipſi,in beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalē eccleſiam à domino noſtro Ieſu Chriſto plena poteſtas tradita eſt. In concilio quoq; Conſtantinopolitano dicitur. Veneramur ſecundum ſcripturas, & ſecundum canonum ſtatuta ſanctiſſimum antiquæ Romæ epiſcopum primum,& maximum epiſcoporum:& poſt illum, Conſtantinopolitanum epiſcopum. Et Dn̄s Cyrillus Alexan-
O drinus epiſcopus,inquit, Vt membra maneamus in capite noſtro apoſtolico romano Pontifice, à quo noſtrum eſt quærere,quid credere,& quid tenere debeamus,ipſum veneramur,ipſum rogantes præ omnibus: quoniam ipſius ſolius eſt reprehēdere, ſtatuere,ſoluere, & ligare loco illius, qui ipſum ędificauit: & nulli alij, quod ſuū eſt plenè, ſed ipſi dedit,cui omnes iure diuino caput inclinant: & primates mundi, tanq̄ ipſi Domino Ieſu Chriſto,obediunt. Vnde Deus, comparans Petrum alijs,dixit,Simon Ioannis diligis me plus his? Reſpondit ei,etiam Dn̄e, tu ſcis quia amo te. Paſce agnos meos, ideſt imperfectos, ſiue perficiendos. Dixit ei iterum,& tertiò,Simon Ioannis diligis me, Reſpondit Petrus, Domine tu ſcis,quia amo te. Dixit ei, Paſce oues meas, per quas intelligit perfectos, prout erant inter cæteros apoſtoli:ſoli tamen Petro, & ſucceſſoribus dedit illas, cōmittendo eidem paſturam, & gubernationem, non ſolùm agnorum, ſed etiam ouium: ideò qui nō eſt ſubiectus Petro, non eſt de ouili Chriſti. Nec obſtat,quòd beatus Petrus eſſet ouis Chriſti,cùm vltra hoc fuerit conſtitutus paſtor omnium aliarum ouium, nec ei fuerit deputatus alius particularis paſtor. Quod ipſe beatus Petrus exemplo declarauit in primo concilio,
P act.15. vbi dicitur, Quòd conuenerunt apoſtoli, & ſeniores ad Petrum videre de obſeruatione circuncißionis, & aliorum legalium, cumq; magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos. Viri fratres vos ſcitis, quòd ab antiquis diebus Deus in nobis eligit per os meum gentes audire verbum euangelij, & credere, &c. Vbi clarè explicauit, & affirmauit ad ſe reſolutionem,& fidei deciſionem pertinere: & nihilominus, cùm Petrus dixiſſet Deum elegiſſe gentes audire verbum euangelij per os ſuum, & credere,non eſt auſus Paulus ſe illi æquare,nec eū reprehendere,prout fecit in illa ſimulatione Antiochiæ: quod vtiq; feciſſet, ſi Petrus verum non dixiſſet: ſed ipſe cum tota multitudine recognouit Petrum paſtorem, & ſuperiorem omnium. Vnde dicitur in textu, Tacuit multitudo audita reſolutione Petri dicentis, Quid tē tatis imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus? quam reſolutionem beatus Iacobus de licentia, & auctoritate beati Petri publicauit, eò quòd eſſet Hieroſolymitanus epiſcopus. Vnde eidē Deus Lucæ.22. dixit, Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos, hoc eſt Apoſtolos, quo ad poteſtatem, & ſoliditatem fidei. Petrus igitur pro ſe,& ſucceſſoribus ſumpſit
Q auctoritatem. Vnde beatus Ambroſius ſuper illud, Paſce oues meas, inquit, Quas oues? & quem gregem? Non ſolùm tunc ſuſcepit Petrus claues, ſed & nobiſcum ſuſcepit,& nos cum illo eas ſuſcepimus. Debet enim intelligi, quòd Chriſtus nō dedit claues ſoli Petro pro perſona ſua, ſed etiam pro ſucceſſoribus ſuis, & pro illis, quos ille,vel alij epiſcopi ordinarent, aut conſecrarent: aliàs politia Chriſti fuiſſet humana imperfectior: cū euidenter conſtet politiam regalem, in qua præſidet vnus, eſſę cunctis alijs perfectiorē, vt optimè probat Philoſophus. 12. Metaphyſicæ. Et ideò illi,qui

illi, qui primatum Petri negant, ſunt ſchiſmatici, negantes vnitatem, quã Chriſtus R
tantum commendauit,& pro qua orauit. Papa etiam ſecundum Tho. in tract.contra errores græcorum.c.67. In totam eccleſiam vniuerſalem habet prælationem. Vnde legitur in Calcedoneñ. cõcilio, Quòd tota ſynodus acclamauit Leoni Papæ. Leo ſanctiſſimus,& œcumenicus,ideſt vniuerſalis Patriarcha, per multos annos viuat. Et Chryſoſtomus ſuper Matt. Filius,qui patris eſt, homini mortali omnium, quæ in cælo ſunt,& vbiq; terrarum,dedit auctoritatem,dando ei claues &c. Et licet Gregorius prohibeat ſe vocari vniuerſalem epiſcopum, hoc facit, ſecundum Tho. vbi ſupra,quia non perficitur cuilibet particulari eccleſiæ,vt proprius,& ſpalis illius eccleſiæ rector. Eſt igitur Papa caput totius eccleſiæ,& paranymphus,ac amicus, vt inquit Bernardus ad Eugenium,ſecundum determinatum ſtatũ,vt videlicet eſt viator per eundem. Omnes quoq; Reges,& Principes ſunt ſummo ſubiecti Põtifici, vt S
inquit idem ſanctus in tract. de Rege lib. pri.c. 14. Vnde loquens de Regno eccleſiæ, & regali ſacerdotio ait. Huius regni miniſterium,vt à terrenis ſpiritualia eſſent diſtincta, non terrenis regibus,ſed Sacerdotibus, & præcipuè ſummo Chriſti vicario Romano Pontifici eſt commiſſum,cui omnes chriſtianos Reges oportet eſſe ſub iectos,ſicut ipſi Domino Ieſu Chriſto. Vnde mirabiliter ex diuina ſapientia factum eſt,vt in Romana vrbe,quam Deus præuiderat chriſtiani Sacerdotij principalẽ ſedẽ futurã, hic mos paulatim inoleſceret, vt ciuitatis rectores ſacerdotibus ſubderẽtur. T
Sic enim Valerius Maximus refert. Omnia poſt religionem ponenda ſemper noſtra ciuitas duxit,etiam in quibus ſummæ Maieſtatis decus conſpici voluit: quapropter non dubitarunt ſacris Imperia ſeruire. Vltrà idem ſanctus contra impugnantes religionem inquit. Dicere, ꝙ Papalibus ſtatutis non ſit obediendum, hæreticum eſt: maximè cùm cogere poſſit ſecundum eundem.28. diſt. 4. quempiam ad ſuſcipiendum epiſcopatum: aliter periret totus ordo eccleſiaſticus,cùm quandoq; illi,qui sũt idonei,onus hoc nolunt ſuſcipere,niſi coacti. Romanus Pontifex ſuccedit etiã beato Petro in ea poteſtatis perfectione, & dignitate vicariatus Chriſti, qua ipſe beatus Petrus à Chriſto in eccleſia eſt ſublimatus: vt dicit ſanctus Tho. in tract. contra errores græcorum.c.69. Vnde canon concilij Calcedoneñ. concludit. Si quis epi- V
ſcopus prædicatur infamis,liberam habeat ſententiam appellandi ad beatiſſimum Epiſcopum Antiquæ Romæ: quoniam habemus Petrum Petram refugij: & ipſi ſoli, libera poteſtate,Dei loco ſit ius diſcernendi epiſcopi infamiam,ſecundum claues à Domino ſibi datas: & ideò omnia definita ab eo teneantur tanquã à vicario Apoſtolici throni. Papa etiam canonicè electus,cùm habeat indiſtinctam poteſtatẽ ſuper omnes,poteſt vti clauibus in quẽlibet. Illi verò,qui ſub illo diſtinctas acceperũt poteſtates,in eos dũtaxat vti poſſunt clauibus, qui eis in poteſtatem veniunt, niſi in neceſſitatis articulo, vbi nemini ſecundum Tho. 19. 4. deneganda ſunt ſacramẽta. Vſus enim clauium requirit aliquam prælationis poteſtatem, per quam ille, ad quẽ X
vſus clauium communicatur, efficitur materia propria illius actus. Papa etiam eſt immediatus prælatus omnium fidelium,non obſtante, quòd epiſcopus & ſacerdos parochialis ſint etiam immediati: quia benè inconuenit ſecũdum Tho. 17.4. quòd duo ęqualiter ſuper eandem plebem conſtituantur: ſed non,quòd vnus ſit principalior,& alius minus principalis. Dico vltrà,quòd ſolus Papa habet plenitudinem poteſtatis ſecundum eundem.38.diſt. 4. diſpenſandi in votis diſpẽſabilibus. Alij verò tantum participant de hac poteſtate,quantum eis conceſſum eſt. Vnde.22. q. 88. Y
ar. vlt. inquit. Quia ſummus Pontifex gerit plenariè vicem Chriſti in tota eccleſia

ipſe habet plenitudinem poteſtatis diſpenſandi in omnibus diſpenſabilibus votis. Prælatis autem inferioribus committitur diſpenſatio in votis, quæ communiter fiunt, vt habeant de facili homines, ad quos recurrant. Vota autem maiora, puta continentiæ, & terræ ſanctæ, reſeruantur ſummo Pontifici. Dicit tamen idem doctor. 22. q. 88. art. xi. Quòd licet poſſit Papa diſpenſare in voto continentiæ annexo ordini ſacro, cùm hoc ſit ex ſtatuto eccleſiæ, non tamen in voto continentiæ annexo eſſentialiter ſtatui religionis, per quam homo totaliter Dei ſeruitio mancipatur: fundatur enim in c. Cum ad monaſterium, de ſtatu monachorum, dicente, Nec æſtimet Abbas, quòd ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpẽſare; quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeò eſt annexa regulæ monachali, vt contra eam nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere. Idem

Z dicit vbi ſupra. q. 86. ar. 8. de voto obedientiæ in his, quæ ad perfectionem vitę pertinent, Non enim poteſt Papa quempiam eximere à ſua obedientia. Ricar. tamen in. 4. diſt. 38. ar. 9. q. pri. & nonnulli alij tenent, ꝙ ex cauſa per Papam omnia vota ſint diſpenſabilia, quæ non ſunt præcepti diuini, ſed ſupererogationis. Petrus de Palude vbi ſupra. q. 4. ar. 4. venit in eãdem ſententiam: vbi refert, Papam diſpenſaſſe cum rege Aragonum, quem propter defectum prolis compulit exire monaſteriũ ad matrimonium contrahendum. Durandus quoq; eadem diſt. q. 2. inquit, Quòd poſſunt eſſe rationabiles cauſæ diſpenſandi in quocũq; voto ſupererogationis: aliàs. n. quod pro charitate factum eſt, contra charitatem militaret. Vnde concludit, quòd

AA omnia vota præfata, cauſa rationabili ſubſiſtente, ſunt diſpẽſabilia, cùm in quolibet eorum poſſit maioris boni eſſe profectus, vel mali euitatio, ſiue per comparationem ad rẽpublicam, ſiue per comparationem ad perſonam uouẽtem. Dictat enim ratio recta, aliquem eſſe in loco dei conſtitutum in eius eccleſia, qui periculis perſonarum & communitatum, penſatis infirmitatibus, vtilitatibus, & dãnis, poſſit ratio-

BB nabiliter obuiare. Papa etiam iuramenta promiſſoria, quæ ſunt manifeſtè licita, & vtilia, licet diſpenſare non poſſit, poteſt tamen illa commutare in aliquod melius pro communi vtilitate; hoc enim maximè videtur pertinere ad poteſtatem Papæ, qui curam vniuerſalis gerit eccleſiæ: ad quem etiam pertinet in omnibus generaliter prouidere, quę ad diſpenſationem pertinent rerum eccleſiarum, ſuper quas habet plenitudinem poteſtatis: ſicut & ad vnumquẽq; pertinet irritare iuramentum, quod ſibi à ſubditis factũ eſt circa ea, quæ eius poteſtati ſubduntur: ſicut pater poteſt irritare iuramentum puellæ, & vir vxoris, vt habetur num. 30. De hoc latius vide ſanctum Tho. 22. q. 89. ar. 9. Ad ſolius etiam Papæ auctoritatem ſicut ſpectat epiſcopo curam regiminis conferre, ita ad ſolius eiuſdem auctoritatem ſpectat amouere eundem ab eadem cura: vide pro hac opinione Innocentium extra de renun-

CC tiatione. Soli. n. Papæ licet in voto ꝑpetuo diſpenſare, quo quis ad curam ſubditorũ ſe aſtringit epiſcopatum ſuſcipiens. Idem inquit beatus Tho. 22. q. 18. ar. 4. Sicut & ſolus ipſe diſpenſare poteſt in votis perpetuis ad vacandum diuinis obſequiis. Et hac ratione præſulatum epiſcopi non poſſunt deſerere quacũq; occaſione ſine Papæ auctoritate, vt habetur extra de regularibus & tranſ. ad relig. c. licet. Archidiaconi autem, & curati, poſſunt liberè renuntiare epiſcopo curam eis commiſſam abſque Papæ licentia, & ingredi religionem; nõ enim perpetuo voto ſolenni obligantur ad

DD curam animarum retinendam. Papa quoq; etſi poſſit dare facultatem ſacerdoti ex poteſtatis plenitudine, vt conferat minores ordines, & ſacramentum cõfirmationis ſecundum Tho. in. 4. diſt. 7. q. 13. non poteſt tamen Diacono auctoritatem dare

abſoluendi

absoluendi quempiam in foro pœnitentiali: & simplici presbytero cōferendi sacerdotium. Ad eundem etiam solùm spectat dare plenarias indulgentias secundum Tho. 12.dist.4. Et ratio est, quia cùm thesaurus ecclesiæ sit cōmunis toti ecclesiæ, ꝑ illū solū dispensari pōt, qui habet potestatis plenitudinē in ecclesia. Nō tn̄ potest nouos cōdere fidei articulos, aut iā factos amouere secūdū eundē. 17.4. Cuius causa ē, q̄a ministri ecclesiæ instituunt̄ in ecclesia diuinitus fundata: fundat̄ enim in fide & sacramentis ꝑ Xpum: cùm hoc sit pōtis excellentiæ, quæ eidem soli cōuenit, qui est ecclesiæ primū & firmissimū fundamentū. Summus tamen pontifex symbolum ordinare potest, vt dicit idem Sanctus. 22.q.pri. articulo vltimo. Et ratio est, quia editio symboli facta est in concilio generali, quod solius Papæ auctoritate congregari potest, vt habetur dist. 17. decretorum. Est enim necessaria ad euitandum insurgentes errores: modò ad papam maiores, & difficiliores causæ deuoluunt̄. Et licet in synodis Nicæna & Calcedonensi ꝑcipiatur sub anathematis pœna, vt nulli liceat aliam fidem proferre, scribere, vel componere præter definitam à sanctis patribus, q̄ erant ibi congregati: dicit tamen beatus Tho. Quòd prohibitio, & sententia synodi se extendit ad personas priuatas, quarum non est determinare de fide. Non enim per illam sententiam aufertur sequenti synodo auctoritas, non aliam fidem continētem, sed eandem magis exponentem. Hoc idem pertinet ad summum pontificem, qui habet concilia confirmare. Vnde sicut, postq̄ aliqua essent auctoritate vniuersalis ecclesiæ determinata, si quis dictæ determinationi pertinaciter repugnaret, hæreticus censeretur: ita si quis refragaretur iam determinatis per papam, cùm auctoritas ecclesiæ principaliter in illo resideat, pro hæretico esset habendus. Vide quæ ad hoc habentur. 24.q.pri.c. Quotiens. Vnde beatus Hiero. ait, Hæc est fides Papa beatissime, quam in catholica didicimus ecclesia, in qua si minus peritè, aut parum cautè forte aliquid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri fidem, & sedem tenes. Vnde Sanctus Tho. quoli. 8. ar. vltimo inquit, Quòd si consideretur diuina prouidentia, quæ ecclesiam suam Spiritu sancto dirigit, vt non erret, necesse est, sicut habetur Ioannis. 14. ꝙ Spiritus sanctus doceat omnem veritatem de pertinentibus ad salutem. Iudicium enim ipsius errare non potest in his, quæ ad fidem pertinent: imò magis standum est sententiæ Papæ, ad quē pertinet determinare de fide, quam in iudicio proferret, quàm quorūlibet hominum in scripturis expertorum. Solus.n. papa congregare potest vniuersale concilium, vt dicit idem Sāctus in lib. de potentia Dei ar. 4. Et sicút posterior synodus potestatem habet interꝑtandi symbolum à priori cōditum, & ponendi aliqua ad eius explanationem: ita etiam Romanus pontifex hoc sua auctoritate potest, cuius sola auctoritate synodus potest, & à quo sententia synodi confirmatur, & ad ipsum à synodo appellatur. Quæ omnia patent ex gestis Calcedoneñ. Concilij, sic dicentis, Non est necesse, ꝙ ad huiusmodi expositionem faciendam vniuersale concilium congregetur. Et in tract. contra impugnantes religionem, inquit, Quòd sancti patres in concilio congregati nihil statuere potuissent, nisi auctoritate summi pontificis interueniente, sine qua concilium congregari non potest. Princeps etiam, & si solutus sit à lege quantum ad vim coactiuam, cùm nullus possit in ipsum iudicium condemnationis inferre, si contra legem agat (non enim habet homines, qui eius facta diiudicent) quantum tamen ad vim directiuam legis, subditur legi propria voluntate, secundum ꝙ habetur extra de cōstitu.c. Cùm omnes. Quod quisq; iuris in alium constituerit, ipse eo debet vti. Et Sapiēs dicit, patere legem, quam ipse tuleris. Dico plus, ꝙ licet Papa non possit dispensare

in statutis

in statutis, quæ sancti patres decreuerunt esse de iure diuino, sicut sunt articuli, qui determinati sunt per cōcilia, de quibus dūtaxat intelligitur illud Zosimi Papæ, quod
MM habetur in.c.Contra.25.q.pri. Contra statuta patrum condere aliquid, vel mutare, auctoritas huius sedis nō potest. Secundū tamen beatum Tho. in tract. contra impugnantes religionē, omnia, quæ sunt de iure positiuo, relicta sunt dispositioni Papæ, vt ea, secundum opportunitatem temporum aut negotiorum, mutare possit, aut dispensare. Quando enim Papa facit aliud, quàm à sanctis Patribus statutum sit, non facit contra statuta, cùm seruetur intentio statuentiū. Et si non seruentur verba statutorum, quæ non possunt in omnibus casibus, & in omnibus temporibus obseruari, seruatur tamen prædicta statuentiū intentio, quæ est vtilitas ecclesiæ. Nullo tamen modo, vt dictū est, potest dispensare in his, quæ sunt iuris diuini, vel naturalis, licet possit illa declarare, seu interpretari. Dicit iterum præfatus doctor in quoli. 4. art. 14. Quòd Papa habet potestatem in ecclesia, ita quòd quæcūque per ecclesiam instituta sunt, vel per ecclesiæ prælatos, sunt dispensabilia à Papa: & hæc dicuntur esse iuris humani, vel positiui. In præceptis verò moralibus, articulis fidei, & sacramentis gratiæ non potest dispensare. Quòd aūt bigamus promoueri possit, non est cōtra pdicta: licet papa dispensare non debeat, nisi ex magna & euidenti causa: faceret enim tunc contra Apostolum. Pro quo sciendum secundum Tho. vbi supra, ꝙ
NN Apostolus in sua doctrina posuit q̄dam, vt promulgans ius diuinum, sicut illud ad Gal. 5. Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit: in quo genere papa dispensare non potest. Quædam verò propria statuit auctoritate, de q̄bus pri. cor. xi. Cætera, cùm venero, disponam: &. c. 16. Vt collectę, quę fiunt in sanctos, per vnā sabbati fiant. Hoc modo statuit bigamum non ordinandum, & in his papa dispensare potest. Vnde in.28. dist.4. inquit, De his, quæ sunt de institutione Apostolorum, cū ecclesia habeat nunc eandē potestatem statuendi & discernendi, quā habuit tūc, pôt per papam, qui primatum tenet in ecclesia, dispensari: similiter & in pœna, quā canones Apostolorum, eorum auctoritate editi, statuerunt presbytero fornicanti. Di-
OO co vltrà secundum eundem Sanctum.22.q.87.ar.4. Quòd papæ exigenti, clerici tenentur soluere decimas: quā veritatem hoc modo deducit, videlicet ꝙ in veteri lege primitiæ debebantur sacerdotibus, decimæ aūt leuitis: & quia sub sacerdotibus leuitæ erant, dominus mandauit, vt ipsi, loco primitiarum soluerēt sacerdoti summo decimam decimæ. Vnde nunc eadem ratione tenentur clerici summo pontifici decimam dare, si exigeret. Naturalis.n. ratio dictat, vt illi, qui habet curam vniuersalem de communi multitudinis statu prouideatur, vt possit exequi ea, q̄ pertinent ad cōmunem salutem. Et licet non omnes pontifices, ēt rita ordinatione sedētes in Apostolorum cathedra, habeant spiritū, quo sanctificati sunt, & iusti: omnes tamē, quādiu ab ecclesia intus tolerantur, habent Spiritum sanctum, per eorum ministeria in ecclesia remittentem peccata. Omnia enim sacramēta (vt inquit Augustinus lib. 7. contra donatistas. c. vltimo, & in lib. de vnico baptismo contra Petilianum) cùm obsint indignè tractantibus, prosunt tamen p eos dignè sumentibus. Papa ante co-
PP ronationem, & consecrationem vocat se episcopum electum, (maior enim dignitas in ecclesia est episcopalis, vt dicit glo. in prooemio sexti) q̄ scribit se sic. Pius electus episcopus &c. Pro papa.n. habetur, qui canonicè & legitimè à duabus partibus fuerit electus: de quo Alex. 3. in.c.licet de elect.& elec.potesta. Statuimus, vt si forte inimico homine superseminante Zizania, inter Cardinales de substituendo summo pont. non poterit esse plena concordia; & duabus partibus cōcordantibus, pars

tertia

tertia concordare noluerit, aut ſibi alium nominare præſumpſerit: abſq; vlla exce-
ptione, ille ab vniuerſali eccleſia Romanus pont. habeatur, qui à duabus partibus
electus fuerit & receptus. Gregorius etiam .x. in Concilio Lugdunenſi confirmat
conſtitutionem præfatam, vt habetur in.c. Vbi periculum, de elect. in .6. Et licet ab QQ
hominum electione habeat, quòd ſit papa, poſtquam tamen electus eſt, non ab ho-
minibus, ſed à Deo, habet plenam ſuper totam eccleſiam poteſtatem: & ideò non
poteſt per quodcunq; crimen deponi, niſi conſtet ex eodem iure diuino eccleſiam
propter tale crimen papam deponendum fore.

Romana eccleſia, quomodo Petri pontificatui addicta eſt. Cap. LVIII.

PRO quo ſciendum, quòd aliud eſt ſuccedere Petro, & aliud eſt hũc ſci-
licet Romanum pont. ſuccedere illi. Cuius ratio eſt, quia quòd petrus A
habeat ſucceſſorem, inſtitutio eſt euangelica, qua Dominus in petro pa
ſtorale totius mũdi inſtituit officium. Quòd autem petro ſuccedat hic,
videlicet Romanus pont. non eſt ex inſtitutione euangelica, cùm euangelica voce
non ſit Romana Eccleſia appropriata petro, ſed tota eccleſia commiſſa ſibi, dum fuit
ei dictum, paſce oues meas. Si enim petrus perſeueraſſet vſq; in finem, vt incepit B
abſq; appropriatione alicuius particularis eccleſiæ, nec Romanus pont. nec aliquis
Epiſcopus particularis eſſet petri ſucceſſor, ſed decedente petro fuiſſet vnus electus
in epiſcopum eccleſiæ catholicæ, qui ſucceſſor fuiſſet petri. Si etiam cõtinuaſſet bea
tus petrus in Antiochena eccleſia, quam ſibi prius appropriauerat vſq; ad mortem,
non Romanus, ſed Antiochenus epiſcopus ſucceſſor fuiſſet petri. Si etiam petrus di
ſceſſiſſet ex Roma, non tantum loco, ſed & ſede, ita quòd alibi ſedem elegiſſet, nõ ſuc
ceſſiſſet Romanus pont. petro, ſicut nec modò ſuccedit petro Antiochenus. Euan-
gelica enim inſtitutio, de his mutationibus non ſe intromittit, ſed ſubſequentibus
factis diſponendum hoc relinquit: appropriatione enim firmata, Romana Eccleſia
petri pontificatui addicta eſt. Inde ortum eſt, vt Romanus pont. petro ſuccedat, &
firmatur tantum in morte petri: cùm hoc tamen Chriſti auctoritate robur firmita-
tis obtinuit, prout inquit diuus Ambroſius in oratione contra Auxentium de baſili- C
cis tradendis. Inquit enim, quòd petro volenti ex vrbe Roma diſcedere, obuians
Chriſtus iuſſit, vt Romæ mortem pateretur, eidem dicendo, venio Romam iterum
crucifigi: vt non nuda mors petri Romæ, ſed mors iuſſa à Chriſto in vrbe Roma fir-
maret, romanam ſedem in petri ſucceſſione. Si igitur ad ortum, atq; initium ſucceſ-
ſionis romani pont. petro ſpectes, rationem ſuccedendi inuenies fuiſſe eccleſiæ ro-
manæ appropriationẽ ad pontificatum petri, firmatã, & petri morte, & Chriſti man
dato. Cùm igitur dicimus petrum, & romanum pont. eccleſiæ catholicæ non duos
intelligimus pontificatus, cum non ſint duo niſi in potentia, hoc eſt potuiſſent eſſe
duo: nec ſe habent vt duo vniti pontificatus, cùm ante petrum in Romana Eccleſia
non eſſet pontificatus, ſed ipſemet petrus Romanam eccleſiam euexit in pontificatũ.
non alium, quàm ſuum, quem ſecum vehebat: ita quod pontificatum petri, quem à
Chriſto habuit relatum ad eccleſiam catholicam, retulit ipſe petrus ad Eccleſiã Ro-
manam, appropriando ſibi illam. Et ſic ambo ſunt idem, nõ modo vnitate perſonę,
ſed idemptitate pontificatus: in cuius ſignum romano pont. datur tantum vnũ pal-
lium. Romanus pont. petro ſuccedens auctoritatem habet Apoſtolicam ab euange-
lica Chriſti voce. D. paſce &c. Licet enim Apoſtolica ſedes, quòd romani ſit pon- D
tificis,

tificis,ortum habuerit ex appropriatione Eccleſię Romanæ ad petrum,ex quo tamē ſic firmata eſt ,eo ipſo quo aliquis verus eſt Romanus pont. verus eſt pontifex totius eccleſiæ in beato petro inſtitutus. Communis enim chriſtianorum & olim,& nunc, & ſemper confeſſio fuit,eſt,& erit,Romani pont. ſedem ſolam eſſe ſedem Apoſtolicam: quod non eſt aliud,quàm fateri Romanum pont. petri ſucceſſorem,eſſe rectorem catholicæ eccleſiæ. Nam in Apoſtolica ſede clauditur Apoſtolica auctoritas,in Apoſtolica autem auctoritate facultatem regendi totam eccleſiam includi intelligunt exercitati in ſacris literis. Confitendo igitur Apoſtolicæ auctoritatis ſedem,
E confitemur ſedem ordinatricem,& iudicem omnium. Sedes Hieroſolymitana, in qua Iacobus ſedit,quare non eſt ipſa ſedes Apoſtolica,niſi quia in illa non eſt auctoritas Apoſtolica,& in Romana ſic? Porrò in profeſſione ſedis apoſtolicæ clauditur eius diuinæ inſtitutionis confeſſio. Nā quia ſecundum veritatem apoſtolicam, tam ſedes,quàm auctoritas à ſolo Chriſto eſt,& eſſe poteſt, à quo ſolo poſſunt Apoſtoli fieri (neq; enim minus eſt apoſtolicam ſedem, ac auctoritatem, quàm Apoſtolum inſtituere,ſicut non minus eſt epiſcopalem auctoritatem, ac ſedem facere ſedem, q̃ epiſcopum) neceſſe eſt,vt qui Apoſtolicam confitentur ſedem,à Ieſu Chriſto immediatè eſſe illius auctoritatem confiteantur,diuinoq; iure perinde inſtitutam illā eſſe profiteantur. Et hic habes, quòd doctores confitentes Romani pontificis ſedē apoſtolicam,aut apoſtolatum,aut auctoritatem apoſtolicam, fateantur Romanum pōtificem eſſe totius eccleſiæ rectorem: & hæc ſufficiant pro ordinis ſacramento.

De Matrimonij Sacramento. Caput LVIIII.

A Poſtquam determinauimus de ordinis Sacramento, quod ad ſpiritualē eccleſiæ multiplicationem ordinatur,conſequenter hic agendum eſt de vltimo Sacramento,videlicet de Matrimonio, quod ordinatur ad corporalem fidelium multiplicationem. Matrimonium tamen contractu-
B rus debet animo conſiderare, quantum ſit hoc ſacramentum, nempe ꝙ Deo auctore copulatur, neq; aliter credere, quàm ſi videret Deum præſentem, vxorem ſibi copulantem. Miniſterium enim ſacerdotis eſt,licet Deus ſit, qui nexu indiſſolubili eos coniungit. Matt. 19. Et animo ſecum reuoluere,quanta ſit ſigni maieſtas, cùm ſimilitudinem referat coniunctionis Chriſti ſponſi cum ſponſa eccleſia ſua. Hoc affectu qui acceſſerit certè,gratiæ, quæ confertur in hoc ſacramento,particeps erit: qui verò profano affectu,theſaurizat ſibi iram Dei. Sed antequam de hoc ſacramento diſſeramus, præſuppono matrimonium eſſe verum ſacramentum: cùm hoc determinauerit eccleſia,vt habetur in .6. ſeſſione Concilij Tridentini,ſub his verbis. Si
C quis dixerit ſacramentum matrimonij non fuiſſe à Domino Ieſu Chriſto inſtitutum & non eſſe verum ſacramentum,anathema ſit. Modò de ſacramentis eccleſiæ non eſt aliter ſentiendum,quàm ſentit Romana eccleſia, extra de hæreticis.c.Ad abolēdam. Quo facto,pro huiſmodi ſacramenti declaratione nonnullę concluſiones ſūt neceſſario præmittendæ. Prima,ad procreandum prolem debitè educandam, marem,& fœminam vinculo indiſſolubili ſibi mutuò copulari & obligari, honeſtū eſt. Cuius ratio eſt, quia velle hominem procreare prolem in ſpecie humana, eſt actus
D rectè circūſtantionabilis,cùm non ſit de ſe malus,ſicut dare alienum. Modò non minus eſt ſecundum rectam rationem,vel inclinationem velle hominem ſaluare ſpeciem ſuam, quàm alia ſpecies animalis ſuam,imò magis, quantò humana ſpecies ē

perfectior

perfectior. Non autem hoc regulariter fieri poteſt,niſi per propagationem. Vnde poſito,quòd homo eſſet immortalis,adhuc ſecundum rectam intentionem naturæ competeret ſibi communicare perfectionem ſuam modo ſibi poſſibili, hoc eſt propagando. Cùm etiam detur pręceptum gen.pri.&.9.de propagatione, non erit de illicito. Honeſtum eſt etiam agere ad angelicæ ruinæ reparationem,& reſtaurationem ſupernæ ciuitatis Hieruſalem,ſecundum prædeſtinationem diuinam: ſed electi non producuntur regulariter niſi per propagationem, ex conſequenti actus iſte non erit de ſe malus. Nec de ſe eſt ſufficienter bonus moraliter, cùm nullus actus ſic ſit ſufficienter moraliter bonus ex ratione agentis vel obiecti, niſi amare Deum. Quod non modò non eſt contra rectam rationem,ſed neceſſariò eſt ſecundum illã: cùm obiectum ſit finis vltimus ſecundum ſe volendus, & à quolibet ordinato ad finem. Sed procreare prolem, ex quo non eſt finis vltimus,ſed aliquid ordinabile ad finem: per conſequens poterit homo rectè & non rectè ordinare illud in finem. Ex prædictis elicio, quòd velle procreare eſt actus circũſtantionabilis rectis circũſtantiis. Prima igitur circũſtãtia huius actus,ad hoc quod ſit bonus moraliter,eſt circũſtantia finis, videlicet velle procreare prolem religioſè educandam, ad ampliandũ cultum diuinum. Perfecta enim operatio humana eſt finis hominis,pri.Ethic.c.12. Ad finem verò debent alia ordinari: & ſic ad hunc finem debet quilibet velle prolẽ. Et ratio eſt, quia quilibet debet ſic diligere proximum ex charitate, ſicut ſeipſum (ideſt ad idem) ſed quilibet debet diligere ſe ad honeſtam conuerſationem,& diuinum cultum:ex conſequenti & proximum, pręcipuè prolem,cui ſpecialiter tenetur. De hac circũſtantia loquitur beatus Auguſtinus.9.ſuper Gen. dicens.Bonum prolis non dicitur ipſa proles, ſed ſpes & deſiderium,quo proles quęritur,vt religioſè educetur, vel informetur. Secunda circunſtantia eſt, ꝙ iſte actus debet eſſe determinatarum perſonarum, maris ſcilicet & fœminæ: determinatarum dico ex parte cauſarum agentium: cùm vaga coniunctio eſſet contra bonum prolis,quod eſt finis hic intentus. Non.n.ex tali vaga coniunctione religioſè educaretur proles,cùm parẽtes non haberent determinatam notitiam ſuæ prolis,præcipuè pater: & ita nõ eſſet ſolicitus proli debitam impendere diſciplinam: nec proles patri debitam reuerentiam, & filialem timorem, propter quem filius magis obſequitur patri, & magis ab eo diſciplinam recipit, quàm ab alio. Eſſet etiam contra bonum familiæ,quod conſiſtit in aliqua firma adhæſione principalium perſonarũ: propter quod dicit philoſophus.8. Ethi.c.12. Quòd homo naturaliter eſt animal coniugale & domeſticum:nec etiam perſonæ, ſi non eſſent determinatæ ad actum illum, diligentiam adhiberent circa neceſſaria ſibi mutuò & proli.Similiter & cõtra bonum ciuitatis,quia amicitia ciuiũ vt plurimum prouenit ex determinata propinquitate in certo gradu: ibi autem nulla eſſet propinquitas noua & certa,q̃ eſſet cauſa amicitiæ. Propter.n.hoc Ariſt.politiam Socratis.3.polit. rectè reprehendit: cùm pro ſtatu naturæ lapſæ multò melior ſit illa, quam ipſe ordinat de non habendo omnia communia. Pro omni igitur ſtatu fuiſſet contra rectam rationem vaga coniunctio maris, & fœminæ. Hæc ſupradicta circunſtantia ſatis probatur ex ſcriptura: dicitur enim Gen. 2. Erunt duo in carne vna: & prim. Cor.17.Vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat propter vitandam fornicationẽ: & hoc ſatis patet per rationẽ naturalem, videlicet quòd honeſtum eſt perſonas ſibi inuicem eſſe determinatas ad actum iſtũ. Tertia circũſtantia,ſcilicet quòd perſonas iſtas ſibi inuicem ad iſtum finem vinculo indiſſolubili obligari,honeſtũ eſt. Si enim determinatio ad commorandum, & mutuò ſeruiendum, valet ad debitam

prolis

prolis educationem, & ad bonum familiæ,& ciuitatis,multò magis ad hoc valet ꝑpetua adhæsio determinatarum personarum ad inuicem:non autem perpetuò adhærerent propter multa occurrentia,nisi ad talem adhæsionem essent sibi inuicem vinculo indissolubili obligatæ. Et licet talis perpetua obligatio ad finem prædictum secundum Scotum.26. dist. 4. propriissimè non sit de lege naturæ, vt principium practicum per se notum, vel conclusio demonstratiuè descendens ex tali principio. Secundariò tamen est de eadem lege,& verum euidenter cōsonū talibus principiis & conclusionibus,licet non necessariò sequens. Secunda conclusio principalis est: ma
H rem & fœminam potestatem suorum corporum sibi mutuò tradere pro vsu perpetuo ad procreandam prolem,honestum est: expedit enim,quòd illa obligatio indissolubilis nascatur ex actu voluntatis personarum obligatarum. Et ratio est, quia ex quo obligatio debet esse indissolubilis,expedit,quòd modus, quo fit, sit conueniēs indissolubilitati eius. Si enim cogerentur à legislatore sibi inuicem cōiungi, minus placerent sibi mutuò:quia,sicut dicitur.20.q.3.c.Præsens. Quod quis non eligit,ꝑfectò non diligit,& quod non diligit,facilè contēnit. Dicta etiam conclusio honesta
I est ex contractu mutuæ donationis: dicitur enim contractus quasi simul tractus duarum voluntatum:& per consequens necessariò requirit actus voluntatum cōcordes in translatione mutua corporum.Nec hoc sufficit,sed oportet actus istos per aliqua certa signa mutuò exprimi:alioquin neutri constaret de voluntate alterius. Neuter enim transferret, nisi pro quanto concipit, alium velle similiter in ipsum facere. Si ergo expedit, illos obligari per proprias voluntates, & non sine signis expressis,cōsequenter expedit,ibi esse contractum,ex quo nascitur illa obligatio. Cōtractus ille non potest esse nisi mutuæ donationis, vel permutationis (quod idem est) potesta-
L tis corporum pro vsu perpetuo ad istum finem. Nam potestatem sui corporis, quæ sua est, nullus transfert in alium nisi per actum voluntatis suæ:quia per illum fit Dominus,& desinit esse dominus,& facit alium dominum: & per cōsequens illud,quod alius acquirit in corpore alterius, transfertur in ipsum per actum voluntatis liberæ transferentis: & hoc cum signo extrinseco euidenti, in quo habetur ratio cōtractus prædicti. Cuius forma est,do,si des,vel do,vt des.Et licet homo ex creatione teneatur Deo in omnibus,quæ potest,Deus tamen non tantū exigit ab homine,vt necessarium sit Deum istam translationem corporum approbare, sed dimittit eum libertati suæ: solummodo enim exigit,vt seruet decalogi præcepta. Potest enim quis se vendere in seruum,licet de hoc non inueniatur specialis in scriptura approbatio diuina. Et ratio est,quia in quibus Deus non obligat sibi hominem vel bona sua,relin
M quit ea voluntati eius. Tertia est,ꝙ istam dationem mutuam à Deo institui, & approbari congruum est: quod sic patet,quia nulli obligarent se communi obligatione,& tam difficili,nisi ad hoc esset aliquid astringens,vel vt lex naturæ, vel vt lex positiua diuina,aut humana:lex enim naturæ euidentissima,vt dictum est,non obligat ad indissolubilitatem vinculi præfati, sed secundo modo dicta. Illud modò,quod sic est de lege naturæ,non est omnibus manifestum. Expedit ergo necessitatem illius ꝑcepti à lege positiua diuina determinari. Minus etiam obediunt homines legi naturæ, quàm Deo præcipienti: cùm minus timeant & reuereātur cōscientias proprias, quàm auctoritatem diuinam. Cùm igitur ista indissolubilitas debeat esse vniformis apud omnes,& leges humanæ sint variæ apud diuersos,non expedit hanc determinationem accipere à lege humana,sed diuina. Hoc autem factum est,vt patet gen. 2. & Matt. 19. Vbi Christus allegat præceptum,quod Deus protulit per os Adæ,vt

ꝑconis

pconis sui,dicens. Et adhærebit vxori suæ. Pro quo notandum,quòd aliud est præcipere contractum illum,& aliud est præcipere adhæsionem perpetuam, præmisso primo contractu: primum expedit mandare pro illo tempore,pro quo erat necessitas propagationis,sed non pro illo,in quo non erat talis necessitas: & hinc est,quòd Deus post lapsum bis dedit præceptum de contrahendo, Gen. pri. & .9.Sed præceptum secundum expedit dari pro semper,cùm quia indissolubilitas illa est consona, vt dictum est, legi naturæ, tum quia minus seruaretur, nisi super hoc esset diuinum prçceptum. Quarta & vltima conclusio est, quòd isti contractui mutuæ translationis,vel donationis,aliquod sacramentum annecti congruum est, & factum: ex qua elicio nonnulla dicta. Primum,quòd contractui prædicto cõgruum est annecti collationem gratiæ,cum ex eo nascatur obligatio valdè difficilis, licet eius difficultas coniuncta sit honestati:ad honestum modò,& difficile, cõgruum est adiutricē gratiam conferri. Secundum,congruum est in aliquo signo sensibili ad hoc à Deo instituto regulariter conferri,cùm dictum sit supra de sacramẽtis in generali,ꝙ expediat talia signa instituta esse pro statu isto. Tertium dictum, expedit sacramentum propriè dictum coniungi contractui præfato,quia signum efficax gratiæ tunc collatæ. A quo modò,& vbi fuerit institutum,quæ forma,qualiter vna,quis minister,& qualiter vnus,& quis effectus sit sacramenti,per ordinem differendum est. O

De causa efficiente huius sacramenti, de eiusdem forma, vnitate, ministro & eius effectu. Caput. LX.

DE primo dicendum, ꝙ Sacramentum Matrimonij institutum non fuit in statu innocentiæ, Gen.2. Cùm omnia sacramenta efficaciam habeãt à Christi passione exhibita, vel præuisa: modò si innocentiæ status perseuerasset, dicta passio nec exhibita fuisset,nec præuisa: nec etiam apparet,ꝙ sit Mosaicæ legis sacramentum,cùm in eadem nullibi legatur institutũ. Restat ergo, ꝙ contractui matrimoniali annexit Deus sacramẽtum propriè dictum pro lege euangelica, alioquin non esset sacramentum nouæ legis. Et sic oportet dicere sicut dictum est de singulis alijs sacramentis ecclesiasticis, ꝙ fuit institutum à Christo: vbi autem non inuenitur meo iudicio planius, quàm Matt. 19. Et licet ibi tantũ videatur approbare contractum institutum gen. 2. & per consequens illud non instituat: instituit tamen sacramentum: quod potest elici ex illo verbo,quod addidit, Quod Deus coniunxit, homo non separet: vt nõ intelligatur ibi coniunxisse pro instituisse prçcisè contractum matrimonij, sed coniunxisse ex tunc gratiosè per institutionem sacramenti concomitantis illum contractum coniungentem. Forma autē est aliquod signum sensibile institutum à Deo, ad significandum efficaciter gratiam tunc collatam. Scotus verò vbi supra, videtur declinare adhoc,ꝙ in quocunq; contractu matrimoniali in lege euangelica concomitatur sacramẽtum: quia illud signũ sensibile, quod requiritur ad contractum, est ex diuina institutione sacramentum. Ex quibus patet, qualiter sit vna forma, vnitate scilicet integritatis, & non vnitate indiuisibilitatis: cùm verba hinc inde expressiua consensus sint vnum signum integrum, & respectu contractus,& respectu gratiæ. Nec inconuenit plures particulares formas esse vnius tantùm sacramenti, sicut dictum est de Eucharistia. Minister ergo huius sacramenti potest esse indifferenter, quicunq; potest esse minister in contractu matrimonij. Sed dubium est, quomodo sit vnus minister, & põt dici (sicut dictũ est

A (margin at "à Christi passione")
B (margin at "tutionem sacramenti")
C (margin at "grum, & respectu")

de vna forma) quia vnus vnitate integritatis. Effectus aũt erũt duæ gratiæ in animabus cõtrahentiũ:& hoc nisi ponatur obex,scilicet peccati mortalis hinc inde. Nõ.n. sufficit ad gratiã cõsequendã, ꝙ contrahens nõ sit fictus respectu sacramẽti: sed oportet,quòd prius pœnituerit: cùm hoc sacramentum non conferat primam gratiam, sicut baptismus. Secundus effectus est vnio animarum contrahentium,& si aliqui in lege noua contrahant matrimonium sine certo signo sensibili,vt muti. Scotus videtur dicere,quòd recipiant gratiam,si nõ sit obex:quia Deus assistit illis propter difficultatem illius honesti contractus:non tamen tantam,quantam perciperent cũ sacramento, maximè si impossibilitas nõ excuset. Dico vltrà, vt adhuc prædicta melius intelligantur, quòd aliud est matrimonium,aliud contractus eiusdem, & aliud
D sacramentum matrimonij. Matrimonium est illa mutua obligatio, vel vinculum illud,quod post contractum remanet in animabus contrahentium. Cõtractus verò matrimonij est ille actus mutuus voluntatum,quo tradunt sibi mutuò potestatẽ corporum. Sacramentum verò est signum efficax gratiæ concomitans actum illũ. Primum est permanens in animabus coniugum,vt dominium nouum,& noua seruitus. Secundum est tantum in fieri,& est constans ex actibus interioribus & exterioribus duarum personarum: & hoc secundum se habet ad primum,sicut causa in fieri, quẽadmodũ baptizari vel ordinari ad characterẽ. Tertiũ aũt similiter est in fieri:& simul est & non est: cum sacramentũ ipsũ nõ cõtinuet cũ ipsa perpetua obligatione,sed tãdiu est, quandiu fit, vt cætera sacramenta,dempta sanctissima Eucharistia. Matri-
E monium autem non est ęquiuocum ad illa tria,sed tantum significat primũ,& in recto: pro aliis autem duobus accipitur tantũ in obliquo,specificans illa:vt pro secundo dicatur contractus matrimonij: pro tertio sacramentum matrimonij. Primũ ho-
F rum trium sic describitur. Quòd est vinculum indissolubile inter marem & fœminã ex mutua translatione potestatis corporum suorum in se inuicem facta ad procreãdam prolem religiosè educandam. Secundum verò sic: contractus matrimonij est maris & fœminę mutua translatio corporum suorum ꝓ vsu ꝑpetuo ad ꝓcreandam prolẽ debitè educandam. Tertium sic: sacramentum matrimonij est expressio certorum verborum maris & fœminæ ad se inuicem, signantium traditionem mutuę potestatis corporum ad prolem debitè procreandam,ex institutione diuina efficaciter significans & causans eo modo,quo sacramenta causant, gratiam conferendam mutuò contrahentibus ad coniunctionem mutuam gratiosam animorum. Sed si nõ sit certa,& pręcisa forma verborum huius sacramenti,dicatur sacramentũ istud esse exhibitio certorum signorum &c. vel aliquid generalius &c. Contractum siquidẽ
G matrimonij instituit Deus ante lapsum, cum dixit Gen. 2. Hoc nunc, os de ossibus meis &c. & Gen. 9. post lapsum,cum subdidit. Crescite,& multiplicamini. Et institutio fuit per modum pręcepti affirmatiui,obligans semper,sed non ad semper, sed tempore necessitatis,& in principio. Eodem etiam modo obligaret nũc, si paucitas hominũ ex aliqua causa in fidelibus accideret,vt ex bello,peste, & similibus. Ex q̃bus patet,qualiter iste cõtractus est à Deo per legem positiuam diuinam institutus. Matrimonium verò ipsum,idest obligationem indissolubilem instituit Deus ex lege sua positiua Gen. 2. ibi. Adhærebit vxori suæ: adhærebit,inquit, idest non momentaneè accipiet: & hoc secundum præceptum habet vim negatiui,quia obligat semper,& ad semper,nisi per legislatorem fiat specialis dispensatio. Sacramentum verò
H matrimonij instituit saluator,vt dictum est,& probabiliter, Matt. 19. Ex institutione ergo diuina potest dici, ꝙ propter laudabilitatem actus ista tria sunt data in offi-

cium

cium ad finem illum, qui eſt procreare prolem debitè educandam. Ex infirmitate verò poſt lapſum, & pronitate ad iſtum actum, indulſit, & hoc ad vitandum maius malum: & iſta indulgentia poſita, contractum ordinatum ad actum iſtum inſtituit, & ſi non lege naturæ impreſſa, ſaltem lege poſitiua: & hoc tam quantum ad contractum matrimonij, quàm quantum ad obligationem. In nouo teſtamento ſaltem, & I
ſi non in veteri, certificati ſumus de hoc propter alium finem, ſcilicet propter vitandam fornicationem, pri. cor. 7. vbi Paulus ait. Hoc autem ſecundum indulgentiam dico, propter fornicationem vnuſquiſq; ſuã vxorẽ habeat: & vt inquit Scotus vbi ſupra. Veriſimile eſt, quòd iſta indulgentia non fuerit primò in lege noua indulta, ſed à principio humani lapſus. Sanctus Bonauentura in .26. diſt. 4. ar. pri. q. pri. inquit. Quòd vſus aliorum ſacramentorum eſt tantum in remedium: huius verò in remediũ, & in officium: ꝓpterea matrimonij vſus non tantum conuenit infirmis, ſed & ſanis. Ideò duplex fuit eius inſtitutio: vna ante lapſum in officium: alia poſt in remedium. L
Eſt autem vſus matrimonij in remedium contra ignorãtiam, dum erudit inquantum ſignum. Et in remedium contra concupiſcentiam, dum illam refrẹnat, vt medicamentum: ſic & eius officium fuit quantum ad duas operationes potentiarum, & quantum ad actum cognitiuè, vt homo videret exterius coniunctionem in creatura, quam intelligebat interius: non inquam vt erudiretur, ſed vt videndo materialiter, quod ſciebat, oblectaretur. Similiter quantum ad actum generatiuè fuit in officium: vt quia per ſe homo non potuit ſpem conſeruare, adiuncta ſocia in actũ illum conſeruationis prodire poſſet. Et circa literam inquit, quòd diſtingũt iuriſperiti matrimonium: quia quoddam eſt initiatum, quoddam ratum, quoddã conſummatum. M
Matrimonium initiatur deſponſatione de futuro, ratificatur in conſenſu de præſenti, & conſummatur in copula carnali. Sanctus verò Tho. 27. diſt. 4. q. 2. dicit, ꝙ in matrimonio eſt tria conſiderare. Primò eſſentiam ipſius, quæ eſt coniunctio: & ſecundum hoc nominatur coniugiũ. Secundò cauſam eius, quæ eſt deſponſatio: & ſecundum hoc vocantur nuptiæ à nubere, quia in ipſa ſolennitate deſponſationis, qua matrimonium perficitur, capita nubentium velantur. Tertiò effectum, qui eſt proles: & ſic dicitur matrimonium, vt Auguſtinus inquit contra Fauſtum, ob hoc, ꝙ mulier non debet ad aliud nubere, niſi vt ſit mater. Definitur à Magiſtro ſen. eadẽ diſt. quòd Matrimonium eſt viri mulieriſq; coniunctio maritalis inter legitimas ꝑ- N
ſonas (hoc eſt coniungi non prohibitas per ius diuinum, aut humanum) indiuiduã vitæ conſuetudinem retinens (ad prolem ſcilicet generandam, educandam, & promouendam, & ad ſibi inuicem mutuò obſequendum, & opera ordinata cõmunicandum.) Vbi dicit ſanctus Bonauentura circa literam, quòd hic definitur matrimoniũ ſecundum ſtatum perfectum, ſiue conſummatum. Iſta enim definitio, Matrimoniũ eſt maris & fœminæ coniunctio maritalis, ſufficiens eſt quãtum ad eſſe definiti. Sed quoniam maritalis coniunctio, duo importat in ſe, videlicet legitimitatem perſonarum, & indiuiſionem: ideò ad maiorem eruditionem ſuperadditur inter legitimas perſonas, quæ non eſt de eſſe definitionis, ſed explicatio primi mẽbri. Et ſecundum eundem poteſt etiam dici, quòd notatur ibi quadruplex genus cauſarũ, videlicet formalis in hoc, ꝙ dicitur coniunctio maritalis: efficiens, ibi viri & mulieris, quæ inquantum conſentiunt, ſe habent in ratione cauſæ efficientis: materialis, ibi inter legitimas perſonas: finalis verò in eo quod ſequitur, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens.

Hoc Matrimonij Sacramentum tria habet bona. Caput. LXI.

A PRimum Matrimonij bonum,beatus Augustinus lib. 9. de Gene. c. 7. & de bono coniugali.c.24. dicit esse fidem: in qua attenditur, ne propter vinculum coniugale cum altera adulteretur: dicit enim beatus Paulus primę Cor.7.Mulier non habet potestatem sui corporis,sed vir,& ę cõtra. Secundum, prolem; vt amãter suscipiatur,nutriatur,religiose educetur: huius enim potissimum gratia contrahi debet matrimoniũ. Ita enim dicit Apostolus pri. Cor. 7. Volo iuniores nubere,filios procreare,matresfamilias esse. Tertium,Sacramentum: in quo attenditur, vt coniugium non separetur, & dimissus, aut dimissa
B alteri non coniungatur. Vnde Matt.5. dicitur. Omnis qui dimiserit vxorẽ excepta fornicationis causa, facit eã mœchari; & qui dimissam duxerit,adulterat:& Paulus vbi supra, His,inquit, qui matrimonio iuncti sunt,præcipio, nõ ego,sed dominus, vxorem à viro non discedere,quòd si discesserit,manere innuptam,aut viro suo reconciliari. Quę & Christi, & Apostoli verba non alio sensu acceperunt Ambrosius in primam cor.7. Hieronymus ad quæstiones Amãdi presbyteri, Augustinus de bono cõiug.c.7.& ante eos Origenes in Mat.Homil.7.Similiter & Chrysostomus Homil.7. in .5. caput, Matt. atq; Theophilactus,& alii Doctores,quàm quòd per ea significari existimarent, tanti sacramenti rem esse fœdus illud initum nuptiale,vt nec ipsa separatione irritum fiat:quandoquidem viuente viro,à quo relicta est,mœchatur,si alteri nupserit. Neq; dispar est causa viri,quem non oportet esse meliorem cõ-
C ditione, quàm sit mulier. Pro clariori tamẽ notitia dictorum trium huius sacramẽti bonorum ,dicendum secundum Scotum.31.dist.4.q; cùm secundum Phũm.5.Meta. c. de perfecto. Bonum & perfectum idem sit, duplex est perfectio rei, videlicet intrinseca,vt forma: & extrinseca,vt finis. Finis modò alicuius potest esse propinquus,& remotus,quorum remotior regulariter est potior, cùm ad illum ordinetur
D propinquior. Sumendo igitur matrimoniũ pro illo vinculo derelicto ex primo cõtractu,forma eius est indissolubilitas,& ista importat tertium matrimonij bonũ, videlicet sacramentum,pro eo, quòd signat indissolubilitatem coniunctionis Christi & Ecclesiæ,quod est bonum intrinsecum matrimonij,& eius prima perfectio,ac formalis,quæ ordinatur ad copulam carnalem mutuò reddendam, si petatur; quę redditio iusta est,ex ista obligatione mutua præcedente,& per cõsequens huius matrimonij fides,idest fidelitas, siue iustitia ad actum,ad quem coniuges mutuò obligã-
E tur,est eius bonum extrinsecum,& finis propinquus. Postremò quia actus iste ordinatur ad procreandum prolem religiose educandam,si sequatur: & sic dicta educatio,si sequatur,est bonum extrinsecũ matrimonij,& finis principalis. Ex quibus euidenter patet,quomodo sacramentum,vt hic sumitur,est primum bonum matrimonij intrinsecum,& forma eius. Fides verò idest fidelitas in iustè reddendo actum debitum est bonum eius,vt finis propinquus,& minus principalis: bonum autem prolis,est bonum extrinsecum,& finis vltimus,ac principalis. Et si quis diceret,quòd in matrimonio rato & non consũmato non videtur esse hoc tertium bonum matrimo
F nij, videlicet sacramentum, cùm illud sit dissolubile per religionis ingressum,vt habetur extra de regularibus. c. ad Apostolicam: similiter nec bonum prolis, vbi est impossibilitas ad suscipiendam eam: nec bonum fidei,vbi est adulterium: Respondet Sco. vbi supra, quòd sacramentum,vt est tertium matrimonij bonum, nõ accipitur pro Sacramento legis nouæ, cùm illud, sicut & cætera sacramenta,sint sensibi-

lia:

lia: hæc autem indiſſolubilitas eſt quid ſpirituale in mentibus contrahentiũ. Sacramentum etiam matrimonij ſtatim tranſit, cùm conſiſtat in fieri: indiſſolubilitas verò manet,& eſt in eſſe quieto. Sacramentum etiam propriè dictum eſt diſpoſitio ad gratiam in dignè ſuſcipientibus: non ſic hæc indiſſolubilitas. Hoc igitur ſacramentum,vt eſt tertium matrimonij bonum, eſt intrinſecum bonum omnis matrimonij nouæ legis: ita quòd impoſſibile eſt eſſe matrimonium formaliter ſine illo, quod eſt forma eius. Sed alia duo bona non ſunt intrinſeca matrimonio, nec neceſſaria formaliter,ſed tantum in obligatione & virtualiter. Bonum quidem fidei ſeruandæ in reddendo actu coniugi, quod ſuum eſt,& non dando alteri alienũ,eſt obligatio ſemper,& ad ſemper: ideò non ſeruans fidem peccat mortaliter. Bonum autem prolis, G eſt ibi in obligatione ſub conditione,ſi eueniat,vt ſuſcipiatur gratanter, & religioſè educetur: & ideò eſt ibi ſub obligatione pro ſemper,& ad ſemper nõ impedire illud bonum ſtudioſè. Ad dubia igitur reſpondet,& ad primũ,quòd indiſſolubilitas manet uſq; ad mortem. Et Dominus Alexander Alenſis vna cũ Ricardo .27. diſt.4. exponit illud beati Pauli primæ Cor. 7. Mortuo viro, ſoluta eſt mulier à lege matrimonij, dicens. Illud eſſe verum non modò de morte corporali, ſed & ciuili: non enim ille actus conuenit niſi viuenti vita ciuili: profitens verò religionem moritur H ciuiliter. Non obſtante tamen ſententia dictorum,dicit Scotus, quòd in matrimonio rato,& ſi contrahens intendat non conſentire in copulam carnalem, ſed ſtatim ingredi religionem ante conſummationem,non eſt accõmodatio, ſed permutatio poteſtatis pro vſu perpetuo: alioquin non eſſet verum matrimonium nouæ legis, ex qua permutatione oritur vinculum indiſſolubile:niſi per mortem naturalẽ alterius coniugum,vel per relaxationẽ illius,qui ſtatuit,hoc eſſet diſſolubile. Chriſtus autẽ, qui hanc indiſſolubilitatem induxit Matt. 19. reprobans pro lege ſua repudiũ Moſaicum,hanc relaxauit indiſſolubilitatem,altero coniugum ingrediente religionẽ. Eccleſia enim nunquam attentaſſet poſt matrimonia rata,non conſummata, licentiare alterum ad religionẽ,reliquo remanẽte in ſeculo,niſi Chriſtus hoc inſtituiſſet: I quod poteſt haberi ex facto eiuſdem vocantis Ioannem Apoſtolum,& euangeliſtã, ad Apoſtolatum à nuptiis, Ioannis .2. Cuius exemplum imitati ſunt multi ſancti patres. Nec tamen illa nubens alij, erit ſimul vxor duorum, ſed tantum ſecundi: quia vinculũ ipſius ad primũ diſſolutũ eſt ꝑ relaxationẽ Xp̃i, quæ fuit rationabilis: q̃a rationabile eſt obligationẽ ad minus bonum cõmutari in obligationem ad maius bonum ab eo,qui habet talem auctoritatem. Profeſſio autem in religione, cùm ſit q̃d ſpũale,eſt obligatio ad maius bonum. Caſtitas enim religionis diuiſa contra cõiugalem ſecundum Hieronymum cõtra Iouinianum habet fructum centenariũ, cõiugalis verò tricenarium. Nec iſta indiſſolubilitas conuenit matrimonio euangelico ratione ſacramenti, cùm in lege naturæ fuiſſet indiſſolubile: & tamen tunc non L fuiſſet propriè ſacramentum annexum contractui matrimonij. Erit ergo iſta indiſſolubilitas à Domino ſuperiori, determinante contractum debere fieri pro ſemper, & obligationem debere ſequi pro ſemper,niſi ipſemet in aliquo caſu diſpenſaret. Ex M quo ſequitur,quòd contrahentes ſub aliqua conditione repugnante alicui iſtorum trium bonorum nihil faciunt: Vt puta contra indiſſolubilitatem,accipio te in meã, donec occurrat magis placens. Contra fidem, accipio te in meam,ita vt nõ tenear tibi ſeruare fidem:nec affirmatiuè ad reddendum,niſi quando voluero: nec negatiuè, quin poſſim pro libito meo alteri coniungi. Contra bonum prolis, accipio te in meam, ſi procuraueris venena ſterilitatis,vel conſentias mecum in eiſdem. Ratio

autem, quare dicti contractus non sint matrimoniales, est, quia repugnant dicto cõtractui. Imò nullus ibidem contractus est, quia iste non potest dare se contra præceptum superioris. Præcepit enim Dominus translationem corporum fieri sub oppositis conditionibus. Quicunq; igitur attentauerit oppositum, non solùm mortaliter peccat, sed nihil facit.

Inter Beatam Virginem Mariam, & Ioseph, non obstante voto castitatis vtriusq;, fuit verum Matrimonium. Cap. LXII.

A PRO huius veritatis notitia pono aliquas conclusiones. Quarum prima est, ꝙ scripturæ, & ecclesiæ auctoritate constat, beatissimam virginem Mariam fuisse Ioseph iusti veram sponsam, coniugem, & vxorem: quod patet Luc. 2. vbi dicitur, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore pregnante: & Matt. pri. vbi habetur, Noli timere accipere Mariam coniugem tuã: idem habet. 27. q. 2. ferè per totum: & sic tenet ecclesia. Secunda, verum & sanctitate perfectissimum inter beatam Mariam & Ioseph fuit coniugium, tametsi ab omni carnali concupiscentia euaserit liberrimum. Et ratio est, vt habetur vbi supra, quia fuit ibi verus consensus de pñti, qui facit verè coniuges: fuit fides, quia nullum adulterium: prolem cognoscimus Dominum Iesum Christum: & sacramentũ, quia nullũ diuortiũ: solus nuptialis cõcubitus ibi nõ fuit, cùm fuerit despõsata mater immaculata, mater intacta, mater incorrupta Ioseph iusto: sed nõ in cõcupiscentia iuncta secũdũ Origenẽ. Vnde rectè poterat dicere id Saræ filiæ Zaguelis vxoris Tobiæ iunioris, Tu scis Domine, quia nunq̃ concupiui virum, & mundam seruaui animã meã
B ab omni concupiscentia. Causæ autem congruitatis, quare fuerit desponsata Ioseph, etiam ꝙ non erat ab eo maritali affectu cognoscenda, sunt multæ, à Doctoribus in 30. dist. quar. positæ. Duæ tñ præcipuè fuerunt. Vna propter ministerium, solatiũ, & obsequium præstandum virgini & puero à Ioseph euntibus in Aegyptum, & illic manentibus vsq; ad perfectæ ætatis crementum. Alia ad conseruandam Mariæ famã apud perfidos iudæos, & ad incarnationis mysteriũ celandum dæmoni. Nec ibi fuit mendacium, cùm fuerit verè matrimonio copulata, licet nunq̃ copula fuerit subsecuta: statim enim refutassent Christum iudæi, si non fuisset de coniugio natus, & matrem secundum legem lapidassent. Quòd autẽ Ioseph fuerit perpetuò virgo pro-
C bant Paludanus, & Dñs Cardinalis Cameracensis in de laudibus Ioseph, ac Cancellarius Parisien. post eum in sermone de natiuitate Mariæ, allegans Hieronymum contra Heluidium, & Hugonem de coniugio beatæ Mariæ. Si enim matri suæ iam prouectæ ætatis dare voluit custodem virginem in cruce, Ioannis. 19. quantò magis p̃sumendum est, ꝙ & in adolescentiori ætate constitutæ virginem dederit ministrũ & sponsum? Et beatus Augustinus in lib. de Virginitate. c. 4. Beata virgo vouit ante annuntiationem: nec vouentes, aut proponentes virginitatem seruare, fecerunt cõ-
D tra generale p̃ceptum crescendi & multiplicandi. Et ratio est, quia & si in lege veteri Gen. 2. & 9. fuerit generalis præcepti matrimonio copulari, necesse est tamẽ aliquas sanctas personas ab hac lege fuisse diuina dispensatione exemptas, vel de salubriori diuina inspiratione edoctas. Non enim præsumendum est Hieremiam, vel Ioannẽ Baptistam, qui extra coniugium virgines remanserunt, contrauenisse legi, cùm fuerint in vtero sanctificati: & tamen scriptura nullibi videt̃ eos excipere. Beatus quoq; Hieronymus contra Iouinianum, & beatus Ambrosius de Virginitate lib. pri. ostendunt

dunt Eliam fuisse virginem, & ꝙ ipse primò omnium à coniugio abstinuit. Sic non obstante tali generali præcepto necesse fuit beatam virginem habuisse singularẽ Spiritus sancti illustrationem de desponsatione cum Ioseph, saluis pudicitia, & honore parentis. Non enim pro ea, vt dixit rex Assuerus reginæ Esther, hæc lex constituta erat: nec fuisset dicta beata virgo (si non concepisset ex Spiritu sancto) maledicta ꝓpter sterilitatem. Quia & si in lege veteri fœcunditas pro benedictione, & sterilitas E
pro maledictione habita fuit, illa tamen maledictio non fuit culpæ, sed pœnæ, & vt inquit diuus Bonauentura dist. 33. quar. in dubijs literalibus, cuiusdam infamiæ humanæ. Hinc illa maledictio, vt habetur de Anna pri. Reg. pri. potius quędam hominum exprobratio, quàm diuina maledictio, dici potuerat. Pro hoc facit dictũ Elisabeth concepto Ioanne, Lucæ pri. Sic fecit mihi dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobriũ meum inter homines. Ad hoc ẽt inquit beatus Bernar. homil. 3. super Missus est. Dura necessitas, & graue iugum super filios Euæ: si pariunt, cruciantur: si non pariunt, maledicuntur: & sequitur in persona virginis. Hinc & si video maledictum, non tamen peccatum: illinc verò, & peccatum, & cruciatum. Nec fuit peccatum se spõte subdere huiusmodi opprobrio propter Deum, & amore melioris boni, sed magnæ perfectionis. Alioquin quomodo euasissent peccatum Elias, F
Eliseus, & cæteri filij prophetarum, qui sua reliquerunt pro Deo. 4. Reg. 2. vbi inquit Lyranus, quòd filij, & discipuli prophetarum vixerunt simul vacantes orationi, & contemplationi in Bethel & Iericho &c. cùm tamen tunc temporis paupertas ꝓ maledictione, & diuitiarum abundãtia pro benedictione erat? Vnde Hugo de Sancto Victore distinguit tria tempora, vt habetur in supplemento quar. Bielis dist. 30. q. 2. Nam cùm primò factus est mundus, benedicta est fœcunditas, gen. pri. pro hominũ multiplicatione: dehinc cùm ab vna tantùm gente cognitus est Deus, per legem maledicta est sterilitas, vt multiplicarentur fideles: vnde in ꝑs. 75. dicitur, Notus in iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Postremò cùm iam ab omni gẽte coleretur Deus, & multiplicati essent fideles, benedicta est virginitas. Quare tenẽt doctores probabiliter beatissimam virginem, virginitatis proposito & voto, tã mẽte, quàm ore fuisse Deo deuotam. Vnde August. lib. de virginitate. c. xi. Virginitas laudatur, non quia talis, sed quia Deo dedicata. Et ratio est secundum Anselmũ in libro de similitudinibus, quia opus bonum factum ex voto plus placet, quàm cùm fit sine voto: quod enim ex voto procedit, ratione voti est opus religionis. Vnde August. vbi supra. c. 4. Angelo annuntianti Maria respondit. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profectò non dixisset, nisi prius se virginem Deo deuouisset. Hinc cõi consensu & Maria, & Ioseph continentiam secundum Hieronymum contra Heluidium Deo vouerunt. Sanctus Bonauentura in 30. quar. inquit, ꝙ decuit virginem Mariam vouere virginitatem propter tria. Primũ, vt esset Christo decentissimum habitaculum: quia enim sapientia diuina candor est lucis æternę, & speculum sine macula, nihil inquinatum incurrit: decebat enim, vt ex matre incorrupta & re, & voluntate firma, conciperetur: perfecta autem incorruptio voluntatis consistit in voto virginitatis. Secundũ, vt esset mulieribus totius virginitatis exẽplum: sicut enim Deus pater, Christum, viris ꝓposuit in exemplum, sic beatam Mariã in exemplum præposuit mulieribus: & quoniam hoc maximè imitandum, & laudãdum scilicet votum virginitatis, ideò in illa esse debuit. Tertium, quia in ea debet esse omnis nobilitatis & sanctitatis priuilegium: absit enim, quòd aliqua alia virgo beatam Mariam excellat: quia altissimus, qui fundauit eam, omnis dignitatis priuilegio

legio ipsam adornauit: vt sicut eam præ ceteris adamauit, sic ipsa omnibus esset sanctior,& amabilior vniuersis. Vltima conclusio est, ꝙ licet Maria & Ioseph perpetuã Deo deuouissent virginitatem, eorundem tamen voto non repugnabat vera matrimonialis coniunctio, seu desponsatio: nec læsit vllatenus, vel obfuscauit cuiusuis mẽtalem puritatẽ : quia licet in matrimonio sit mutua datio potestatis corporis ad carnalem copulam, non tamen nisi sub conditione implicita secundum Ricar. scilicet, si petatur. Conditio enim talis non præiudicat voto, nisi ponatur in effectu. Vbi verò est certitudo per diuinam reuelationem, ꝙ conditio nunq̃ ponetur in effectu, cõstat, ꝙ ibi nullo modo præiudicat castitatis voto: vt fuit in proposito, cùm Angelus dixerit. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Ex quo multò magis concludit, ꝙ & ipsa audiuit, vel ab Angelo, vel per diuinam inspirationem, Noli timere accipere Ioseph virum iustum coniugem tuum: nam Spiritus sanctus, qui in te descendet, & tibi obumbrabit, dabit tibi ipsum tuæ virginitatis perpetuò custodem, & ministrum
M fidelissimum, qui & ipse tecum pari voto perpetuò continebit. Scotus. 30. dist. quar. ponit nonnulla exempla ad hoc propositũ, vide ea ibi. Et licet dicat beatus August. ꝙ non est perfectum matrimonium sine cõmistione sexuum, intelligit quoad significationem. Ratum enim & non consummatum non significat vnionem Christi cum ecclesia, sed cõsummatum duntaxat. Nec obstat, quod dicitur Matt. pri. Anteq̃ cõuenirent &c. Similiter, quòd non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum. Quia, antequam, non semper dicit ordinem ad id, quod futurum est, sed quandoq; refertur ad id, quod secundum communem naturæ cursum potuisset euenisse, licet oppositum euenerit: vt Ioannes mortuus est antequam esset quinquagenarius, quãuis nunquam attigerit illũ: sic dicimus antequã pœnituerit, morte præ-
N uentus est. De donec, dicendum, quòd sumitur pro semper, & pro tempore indeterminato, siue vt dicit perpetuitatem eo modo, quo sumitur in ps. 109. Sede à dextris meis, donec ponam. Et pri. cor. xv. Oportet illum regnare, donec ponat inimicos scabellum &c. Nec est sensus, quòd tunc desinet regnare, cùm subiicientur inimici, sed quòd perpetuò regnabit. Ita dico in hoc loco secundum Chryso. super Matt. homil. 5. Non vt suspiceris, quia vel postea quandoq; cognouerit: sed vt discas, ꝙ etiam ante partum intacta permanserit. Qui verò in euangelio dicuntur fratres do-
O mini, erant filij sororũ beatissimæ Mariæ. Nec refragatur huic sancto cõnubio, quod dicitur numerorũ vltimo. Quòd debebant mulieres nubere viris de sua tribu, de qua non erat Ioseph, sed de tribu Iuda, vt habetur Luc. 2. eò quòd esset de tribu, & de domo Dauid. Maria verò cũ esset cognata Elisabeth, Luc. pri. erat de tribu Leui. Dicit tamẽ Scotus, vbi supra duo: primũ, ꝙ illa lex data fuit propter filias Salphaad: & hoc, ne transferret possessio de tribu in tribum: & quòd non obligauit nisi mulieres illas, ad quas deuoluebatur hæreditas paterna. Beata Maria nõ fuit sic hæres, ideò licuit sibi nubere alteri alterius tribus. Secundum, ꝙ Maria fuit de vtraq; tribu, de tribu Iuda ex parte Patris, de tribu Leui ex parte Matris: siquidem Ioachim descendit ex Nathan filio Dauid, sicut patet ex Damasceno lib. 4. c. 6. Vbi ponit ge-
P nealogiam Sanctæ Dei genitricis. Illa autem Anna præsumitur fuisse de tribu Leui, quæ videlicet fuit mater Mariæ, per quam fuit Elisabeth cognata sibi. Ioseph etiam fuit Christi pater curatione, & reputatione, cùm fuerit eius curator & nutricius, ꝓpter causas superius dictas. Origenes super pri. Matt. & post eum Bernardus sup illud, voluit occultè dimittere illam. Dicunt, quòd nunquam voluit eam dimittere quoad separationem vinculi coniugalis, sed ex consimili causa: sicut Petrus Do-

minum

minum à se repulit, dicens, Exi à me Domine, quia homo peccator sum, Luc. 5. & Centurio Dominum repulit à domo, dicens, Domine nõ sum dignus. Expauit itaq; Petrus potentiæ magnitudinem. Expauit Centurio præsentiæ maiestatem. Exhorruit nimirum Ioseph sicut homo tanti miraculi nouitatem, tanti mysterij profunditatem. Ioseph igitur eam dimittere voluit, vt iustus, vt misericors, vt quietus: quoniam virtutem mysterij, & sacramẽtum in eadem cognoscebat, cui approximare se indignum reputabat. Ait ergo, maior est eius dignitas, superexcellit eius sanctitas, nec meæ congruit dignitati. Voluit ergo eam occultè dimittere, quia noluit eam diffamare. Beatus tamen Augustinus in sermone de verbis Euãgelij dicit, quòd Ioseph antequam esset ab angelo præmonitus, eã habuit de adulterio suspectã. Q

De Sponsalibus. Caput. LXIII.

SAnctus Bonauentura .28. 4. q. pri. inquit. Quòd consensus nõ facit matrimonium, nisi exprimatur per verba de præsenti, aut per signa verbis æquipollentia. Si enim exprimeretur per verba de futuro, in veritate non esset consensus tunc, sed promissio de consentiendo. Vnde si dicat quis, Ego consentiam in te, tunc non consentit, sed se consensurum promittit. Et quia ibi verè non est consensus, ideò non est matrimonij contractio, sed promissio: & ex consequenti non obligatio. Quare sponsalia dici debent, quæ firmata dicuntur, quando simplici promissioni additur iuramentum: secundum enim iura cogendus est vir, vt mulierem accipiat in vxorẽ, nisi casus interueniat, qui soluat spõsalia. Si verò post sponsalia interueniat copula carnalis, iura præsumunt, quòd ipse consenserit: & hoc per factum exterius. Præsumunt enim, quòd tanquam vxorem cognoscat, ne reportet commodum de malitia. Vnde in veritate si non consentit, sed solùm tanquam meretricem cognoscat, matrimonium non est. Quia tamẽ coitus ille cum præcedenti sponsione signũ est probabile cõsensus matrimonialis, ideò secundum iudicium ecclesiæ matrimonium est. Pro quo notandũ, quòd sicut se habet promissio rei alicuius, & promissi satisfactio, seu solutio: sic se habent spõsalia de futuro, & matrimonium de præsenti. & sicut promissio parit obligationem de lege naturæ seruandã, solutio verò liberat ab illa sponsione: sic sponsalia inducunt obligationem de velle matrimonium contrahere cum aliquo, quo contracto satisfactũ est desponsationi de futuro. Promissio tamen licet sit seruanda, non tamen est datio potestatis corporis: & ideò non inducit de facto matrimonium. Et si quis illi promissum det alteri, verè datum est de facto, & tenet datio, nec potest dehinc (cũ dominium transtulit in illum) datum ab eo repetere, vt det priori, cui spopondit: peccauit tamen transgrediendo promissum. Est igitur promissiò dissolubilis de facto ꝑ dationem sequentem, licet de iure solui non debeat, sed executioni demandari. Ex quibus infero, quòd sponsalia de futuro etiam iuramento firmata non inducunt vinculum indissolubile de facto, sed de iure: potest enim sponsus corpus suum de facto dare alteri, licet peccet promissum non seruando. Dico vltrà, quòd contrahens matrimonium legitimè cum secunda verbo de præsenti, post sponsalia etiam iurata de futuro cum prima, verè dat corporis sui potestatem secundæ, nec potest cum prima coniugale debitum exercere .c. pri. de sponsa duorum. Similiter nec tenetur reuerti ad primam mortua secunda: cùm actio semel extincta non reuiuiscat: licet, si contraxit post votum emissum, debet mortua vxore voto satisfacere. Si etiã spõsus &

A B C D E

ſus & ſponſa verbo de futuro ſeſe carnaliter cognoſcunt non fornicario,ſed maritali affectu, verum fit ibi matrimonium,& indiſſolubile,non propter copulã,ſed conſenſum nouum in foro Dei,& Eccleſiæ. Hic enim eſt conſenſus nouus interior tacitus, vel expreſſus, ſigno ſufficienti declaratus. Imò ſecundum beatum Tho. nihil talem conſenſum ita expreſſè indicat,ſicut copula carnalis,niſi è regione appareant ſigna fraudis, vel doli. Et dicitur affectus maritalis, quando per illum actum, velut per ſignum expreſſiuum conſenſus mutui & de præſenti,volunt & matrimoniũ contrahere,& conſummare. Ad hæc addo,quòd virginis raptor, deflorator, oppreſſor, vel ſeductor, vbi nulla præceſſerunt ſponſalia,tenetur raptam,defloratam,vel ſimulatoriè ſeductam gratis ducere, ſi id aliàs fieri poſſit legitimè: vel dotare, non Moſaica, ſed Apoſtolica conſtitutione,vt habetur de adulte. & ſtupro .c. pri. & .2. Et hoc eſt verum,ſi pater virginis ad id cõſenſerit: & ſimiliter ſi vtriuſq; ſcilicet maris, & fœminę conſenſus acceſſerit,vt habet glo. ibidem. Et dicitur Apoſtolica conſtitutione,quia iudicialia legis veteris hodie non obligant,niſi per nouam eccleſię cõſtitutionem firmentur. Clandeſtinus matrimonij,aut ſponſalium contractus,à perſonis ad contrahendum idoneis celebratus, tãetſi ſit iure prohibitus:vt habetur de Clandeſt. deſpoñ. c. vltimo:vbi dicitur, Clandeſtina matrimonia penitus inhibemus, prohibentes, ne quiſpiam ſacerdos talibus intereſſe præſumat: tenet tamen, vt habetur ibidem cap. 2. Dicuntur Clandeſtini contractus illi, qui non contrahuntur ſecundum conſuetudinem patriæ illius, nec coram amicis, parentibus, vicinis,aut teſtibus ſufficientibus,qui poſſint de re ipſa teſtimonium perhibere. Ricar. tamen in .4. ponit tres modos contrahendi huiuſmodi contractus: videlicet quando ſine teſtibus, aut quando non ſeruantur ſolennitates debitæ,aut quãdo fiunt ſine denuntiatione præuia. Et licet dicatur .30. q. 5. c. Aliter, ꝙ non ſunt coniugia,ſed adulteria,vel cõtubernia,ſtupra,aut fornicationes potius, quàm legitima coniugia: reſpondetur, quòd illud dictum Euariſti Papæ,quod ſcribit Epiſcopis Africæ,non eſt ſic intelligendum,quòd non ſint in veritate coniugia, dummodo ibi ſint ea,quæ ad ſubſtantiam contractus requiruntur: ſed quia non habent decorẽ & honeſtatem,quam eccleſia vult in coniugio obſeruari. Et quia non ſunt facta in facie eccleſiæ, ideò ipſa non præſumit eſſe vera matrimonia. Validi tamen cenſendi ſunt dicti contractus,vt habetur. 30.q. 5.c. Si quis .§. his autem: vbi dicitur, Coniugia,quæ clàm contrahuntur,non negantur quidem eſſe coniugia,nec iubẽtur diſſolui, ſi vtriuſq; confeſſione probari poterunt. Veruntamen prohibentur,quia mutata voluntate alterius eorum,vnius tantum confeſſione iudici fides fieri nõ poteſt. Sponſalia ſunt ſecundum Doctores futurarum nuptiarum,ſiue matrimonij promiſſio: & dicuntur à ſpondendo,hoc eſt promittendo in futurum: quia antiquitus ſpõdebant, & fideiuſſores dabant. Et hæc promiſſio de futuro eſt quoddam ſacramentale ad matrimonium, ſicut exorciſmus ad baptiſmum. Et licet non ſint de neceſſitate matrimonij, ſicut nec dictus exorciſmus baptiſmi, ſunt tamen de congruitate. Inuenta enim ſunt ad fouendam & augendam amicitiam contrahentium, & ad interim videndum, ſi ſint aliqua impedimenta: & vt ne fieret alicui prę iudiciũ. Spõſalia fiunt abſolutè quatuor modis, videlicet vel nuda promiſſione, vel datis arrhis ſpõſalibus,pecunia,aut aliqua re huiuſmodi, vel anuli ſubarrhatione in confirmationem promiſſionis, vel interueniente iuramento. Dicta ſponſalia contrahi non poſſunt ante annum ſeptimũ. Omnes etiam quotquot non poſſunt contrahere matrimonium,nec ſponſalia contrahere valent: vſq; enim ad ſeptimum annum præfa-

tum

tum infantes dicuntur, nec habent sufficientem vsum rationis. Quo verò ad cōtrahenda sponsalia, pares sunt masculus & fœmina, licet in matrimonio maior ętas requirat in masculo, videlicet quatuordecim annorū, cùm in fœmina sufficiat duodecimus, eòq; in ambobus non mō requiritur vsus rationis, sed & vis generatiua. Vide ad hoc Philosophum .9. de animalibus. Ex spōsalibus oritur publicæ honestatis iustitia, quæ est propinquitas quędam ex sponsalibus proueniens, robur trahens ex ecclesiæ institutione, propter honestatem inter consanguineos seruandam introducta: propter quam nullus consanguineorum viri vsq; ad quartum gradum mulieri despōsatæ matrimonio copulari potest: nec etiam consanguineę vxoris viro, vt habetur in.c. Ad audientiam, &.c. Sponsam, extra de sponsal. & in .c. Ex sponsalibus, eodem titulo, lib. 6. vbi dicitur, quòd publicæ honestatis iustitia est obstaculū impediēs matrimonium contrahendum, & dirimens contractum etiam carnali copula consummatum: in quo tamen potest summus Pontifex dispensare, cùm sit de iure positiuo introducta. Dirimuntur autem sponsalia pluribus modis. Primò dissensu mutuo, vt in .c. A nobis extra de desponsa. impu. & in.c. Pręterea de spōsa.& ma. vbi dicitur, quòd etiam si fuerint iurata, dirimuntur, ne fortè deterius inde contingat: habenda tamen est dispensatio super iuramento: & si sponsalia fuerint occulta, possunt occultè separari: si verò publica, auctoritate iudicis fieri debet. Secundò cùm aliquis desponsatorum cōtrahit cum alia matrimonium per verba de præsenti, etiā ante copulam, vt in.c. Si inter virum, & mulierem, de sponsa. & ma. Sed non per secunda sponsalia de futuro etiam iurata, vbi supra. Tertiò altero desponsatorum religionem intrante suspenduntur, & profitente dissoluuntur: quia religio est mors ciuilis, & dissoluit matrimonium non consummatum: à fortiori spōsalia &c. Quartò, quando alter coniugum ad longinquam regionem se transfert, vbi supra.c. De illis: leges tñ, quæ (quoad hoc à canonibus non reprobantur) limitant terminum videlicet triennium: infra quod si reuertetur, tenent sponsalia: vltra illum terminū dissoluta sunt, & potest alteri licitè copulari. Si verò fuerit matrimonium per verba de præsenti, etiam non consummatum, ante certitudinem de morte coniugis non pōt cum altero matrimonium contrahere: & si contrahatur, est nullum, etiam si ignoretur quid factum sit de alio, vt habetur in.c. In præsentia, eodem titulo. Quintò soluuntur sponsalia propter crimen superueniens, vt si alter in fornicationem, vel in aliud graue crimen, propter quod infamiam patiatur, incidat. Sextò per leprā ignoratam, aut superuenientem, vt in.c. Literas, de coniugio leprosorum, & generaliter superuenientibus impedimentis, quibus impeditur matrimonium.

M N O P (margin letters)

De impedimentis matrimonij, quæ licet impediant contrahendum, non tamen dirimunt contractum. Caput. LXIIII.

PRO dictorum impedimentorū notitia est notandum, quòd secundum Doctores duplicia sunt impedimenta: quædam impediunt contrahenda, & non dirimunt contracta: quædam & impediunt, & dirimunt: ita q; si attentetur contrarium, nihil fit. De primis tantum disseremus in hoc capite, de cæteris in sequentibus. Ad cuius euidentiam sciendum, q; impedimenta, quæ tantum impediunt, & non dirimunt, ideò dicuntur impedire, quia talia impedimenta habentes sunt prohibiti contrahere: si tamen faciunt, licet mortaliter peccent, non tamen dissoluuntur contracta: & sunt septem. Primum interdictum, quādo

A B (margin letters)

do matrimonium fit contra dispositionem iuris, videlicet quando ius prohibet tali modo fieri scilicet clandestinè, hoc est absq; sponsalium publicatione in ecclesia, siue omissis bannis, vbi solitum est illa interuenire, vt habetur in.c.si extra, de clandestina despon. vbi in.§.sanè interdicitur sacerdotibus, & religiosis sub pœna suspensionis ab officio per triennium, ne habeant talibus matrimonijs interesse (vt dictum est in capite præcedenti) quod est intelligendum, nisi consuetudo sit in oppositum. Ideò tales mortaliter peccant, sicut & qui cōtrahit cum excōicato: quia cōmunicat cum eo in sacramento matrimonij. Propter tamen excōmunicationem alterius, vel amborum non dissoluitur contractum. Secundum impedimentum sunt feriæ, siue tempus feriatum: vt à prima dominica aduentus inclusiuè vsq; ad festum Regum 3.& à dominica in septuagesima vsq; ad octauam Paschæ, & à tribus diebus ante ascensionem vsq; ad octauam pentecostes, propter cōmunionem: quæ laudabiliter in illis solennitatibus antiquitus fieri solebat, vt habetur in.c.Non oportet il. 2. 33. q. 4.& in.c. Capellanus extra de ferijs. Verùm in dictis temporibus non prohibentur fieri sponsalia, vel matrimonia simpliciter: sed solennitas, nuptiarum celebratio, & sponsæ traductio. Tertium impedimentum est, quando quis contraxit sponsalia cum vna, maximè iuramento firmata, & de pñti contrahit matrimonium cum alia: cùm faciat iniuriam desponsatæ, ideò peccat: matrimonium tamen tenet, vt habetur in .c. Veniens il.2.extra de spon. & matri. Quartum impedimentum est catechismus, qui est prima instructio rudimentorum fidei, videlicet quando declarantur articuli fidei, & quid credendum sit: inde venit catechumenus, qui idē est, quòd instructus: per talem enim instructionem contrahitur q̄dam spiritualis propinquitas inter catechizantem, & catechizatum. Vnde Apostolus pri. cor.4. Nam in Christo Iesu per euangelium ipse vos genui: vnde sicut catechismus est quædam dispositio futuri baptismi, sic sponsalia sunt q̄dam sponsio futurarum nuptiarum. Et ideò sicut in sponsalibus contrahitur (vt dictum est supra) quidam modus propinquitatis, ita & in catechismo, vt habetur in.c. per catechismum de cognatione spirituali. Quintum impedimentum est votum simplex castitatis, hoc est non solennizatum professione tacita, vel expressa, aut susceptione ordinis sacri. peccat enim talis mortaliter contrahendo cum intentione consummandi, ex quo agit contra votum: non tamen contractum dissoluitur, vt habetur in.c. Rursus, extra qui clerici, vel vouentes. Licet.n. votum simplex tantæ sit obligationis apud Deū, quantæ est solenne: ecclesia tamen noluit illegitimare ad matrimonium contrahendum vouentes castitatem, vt habet in.c.vnico de voto, & vo. redemp.lib.6. peccat tamen exigendo debitum, sed non reddendo. Idem dicendum est de vouente castitatem post matrimonium: post mortem tamen vxoris tenetur continere. Sextum impedimentum est consuetudo: quæ alicubi est, quòd non contrahatur inter filium & filiam duorum compatrum, per quorum neutrum deuentum est ad cognationem spiritualem: peccant contrahendo, cùm consuetudo vigorem legis habeat: non tamen dirimit contractum. Septimum impedimentum dicitur crimen: sex autem sunt crimina, quæ impediunt. Primū est incestus, vt dicit glo. in c. pri. super verbo copulare de eo, qui cognouit cōsanguineam vxoris suæ. Secundum est vxoricidium, vt habetur in c. Admonere, & c. Inferiores. 33. q. 2. Idem iudicium est de vxore occidente virum. Tertium est raptus alienæ sponsæ, vt habetur in c. Statutum. 27. q. 2. Quartū est eleuatio proprij filij in baptismo, insidiando matrimonio, & p̄iudicando vxori si superuiuat: talis inq̄ debet manere absq; spe coniugij, vt in.c.de eo.30.q. pri. Quintum crimē est in-

terfectio

terfectio sacerdotis, vt in.c.Qui Presbyterum de pœniteñ.& remissio.Sextũ est peccatum, propter quod imponitur solennis pœnitentia tẽpore, quo pœnitet.c. De his. 33.q.2. Vltimum, cùm quis monialem scienter accipit in vxorem.c. Hi ergo. 27. q. pri.hoc tamen vitium potest reduci ad incestum.

De impedimentis matrimonium dirimentibus Caput. LXV.

IMpedimenta matrimonium dirimentia sunt xij. quæ his versibus continentur. Error, conditio, votum, cognatio, crimen. Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas. Si sis affinis, si fortè coire nequibis. Hæc socianda vetant connubia, facta retractant. De quibus sigillatim inferius differam, & pri. de errore. Vnde error secundum beatum Augustinum in Enchi.c. 16.idem est, quod ignorantia, sumendo ignorantiam positiuè, vt contrariè opponitur scientiæ. Non enim secundum eundem statim errat, qui aliquid ignorat: sed q̃ existimat scire, quod nescit: pro vero enim approbat falsum, quod est erroris ꝓpriũ: Vnde secundum eundem Errare nihil aliud est, q̃ iudicare verum, quod falsum est. Error ergo, de quo ad prǽsens, ꝓ̃supponit aliquam rei cognitionem, & ponit iudiciũ rationis peruersum propter circunstantiæ alicuius ignorantiam, vt cùm quis cõtrectat rem alienam, quam credit suam. Cùm igitur consensus ponatur causa effectiua matrimonij, sine quo matrimoniũ consistere non potest, consensus verò est actus voluntatis, qui præsupponit cognitionem secundum beatum August. 10. de trini.c. pri. ergo causans erroneam rei apprehensionem impedit & consensum volitionis circunstantiæ ignoratæ, & causat iudicium erroneum: hinc dicitur, qui errat, nõ cõsentit. Et placet circa hunc errorem hic ponere nonnulla exempla, quæ ponit Magister. 30.distin. quar.in litera cum dubijs & responsionibus circa illa sancti Bonauenturæ. Primum exemplũ vel simile, quod ponit Magister sent.est. Si diabolus transfigurans se in Angelum lucis credatur bonus, non est error periculosus: cui sententiæ obijcit sanctus Bonauentura, quòd hic error, cùm ducat ad idololatriam (vt si ostẽdat se esse Christum, & credatur, ac adoretur) videtur perniciosissimus. Idẽ sanctus respondet vbi suprà, quòd Magister loquitur de errore illo, qui non procedit vltrà, cùm non sit error iuris, sed facti. Si verò vltra procedat, & non adoretur simpliciter, sed sub conditione, vt potę adoratur, si sit verè Christus: sic nulla est idololatria. Si autem adhuc vltrà prodiret, tunc ibi inciperet esse periculum. Aliud exemplum ponit Magister vbi suprà videlicet. Si quis hæreticus in ꝑsona vel nomine Augustini vel Ambrosij alicui catholico se offerret, eumq; ad suæ fidei imitationem vocaret, si ille assentiret, in cuius sententiam fidei diceretur consensisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Si tamen quispiam dicat errorem illum esse periculosissimum: quia si talem hæreticum nomine Augustini recipit, tunc credit omnia, quæ sibi dicit: & ita contra fidem: & ex consequenti qui sic crederet, efficeretur hæreticus, & nullus à tali errore excusaretur. Respondet idem sanctus Bonauentura ibidẽ, ꝙ si hæreticus ille, qui sic se offert sub nomine Augustini procederet in prædicando errorem, si ex tunc crederet, periculum esset: cùm non tantùm in persona esset error, sed & in fide: nec excusatur talis, qui sic consentit, cùm habeat consiliarium interiorem, ad quem debet recurrere, & quem debet consulere. Sed si ille non procedat vltrà, sed solùm in generali dicat,

& quòd

quòd ſequatur ſectam ſuam, tunc nullum eſt periculum. Sed ſi prædicet ei verum, in perſona Auguſtini poteſt ibi eſſe meritum in aſſentiendo. Et nota ſecundum eũdẽ, ꝙ in eadem veritate aſſentiens aliquis alicui, vti catholico doctori, meretur: aſſentiens verò, vti hæretico, demeretur. Aſſentiens enim, vti Philoſopho, nec meretur, nec demeretur. Vnde eſto, quòd ſicut Moyſes dixit, In principio creauit Deus cælum, & terram, ita dixiſſet Ariſtoteles, & Arrius: qui crederet, quod Moyſes dixit, mereret: quia crederet, quòd Spiritu ſancto fuiſſet afflatus: & ita crederet primæ veritati. Qui verò crederet, quod dixit Ariſto. nec mereretur, nec demereretur: quia adhæreret ſapientiæ humanæ. Qui verò crederet, quod Arrius dixit, putans Arrium, qui fuit hæreticus, eſſe doctorem verum, demereretur, cùm aſ-
F ſenſus eſſet fundatus ſuper hæreſim. Concludit Magiſter ſent. 30. quar. quòd error fortunæ (vt puta quia putatur diues, qui eſt pauper) ſimiliter & error qualitatis (vt ſi putetur bonus, qui eſt malus) non excludunt matrimonium: ſed duntaxat error conditionis, cùm putatur liber, qui eſt ſeruus, de quo infra, & error perſonæ, conſenſum coniugalem non admittunt. Et ratio huius vltimi eſt, quia talis error impedit omnem venditionem, & traditionem rerũ: vt exempli gratia, ſi emat aurum, & venditor dat auricalcum: eodem modo eſt hic, quia Ioannes dat poteſtatem ſui corporis, ſi alia det, aliter nihil fit: matrimonium enim non claudicat. Ideò ſi ſecunda perſona non dat, nihil fit, licet ex parte ſua non ſit impedimentũ facti. Nec credere debet contrahens, quòd alter nõ conſenſerit: cùm probabile ſit, ꝙ nũc magis mentiat̃, q̃ quando viſus eſt contrahere. Error enim perſonæ reſpicit illud, quod
G eſt de ſubſtantia matrimonij, puta materiam, hoc eſt perſonas contrahentes: & eſt, cùm hic putatur eſſe homo ille, & eſt alius. Conſenſus iſte in hanc perſonam procedit ex apphenſione erronea, vt cauſa illius conſenſus: & iſte contractus procedens præciſè ex errore perſonæ, eſt verè nullus non ſolùm ex determinatione eccleſiæ, ſed & de iure diuino. Primum patet. c. Tua de ſpõſa. & matrimo. & 29. q. pri. Nec Papa poſſet facere, quòd illa, in quã non conſenſi, eſſet vxor mea: de eſſentia enim contractus matrimonij eſt, quòd contrahens conſentiat in hanc determinatam perſonam. Hinc. 29. q. pri. c. Vnico, dicitur, Iacob & Liam non fecit coniuges conſenſus præcedens, ſed ſubſequens. Nec tamen fornicati dicuntur ex primo concubitu, quia Iacob affectu maritali cognouit eam, vt ſuam. Lia verò eodem affectu debitum re-
H pendit, putans lege primogenitarum, & paternis imperijs ſe ei iure copulatam: & ita excuſantur ignorantia inuincibili. Secundum impedimentum eſt ſeruitus, vt ſi quis liber putat contrahere cum libera, & contrahit cum ſerua, & è conuerſo. Si tamen poſtea, ſeruitute cognita, cõſenſerit, vel carnalis copula ſequuta fuerit, matrimoniũ tenet, vt habetur in. c. Propoſuit, & in. c. Ad noſtrã, extra, de coniugio ſeruorum. Si verò vterq; ſit ſeruus, nihil prohibet inter ſeruos eſſe coniugia, vel inter liberum, & ancillam cognitam talem. Seruitus etiam eſt de iure poſitiuo, & matrimonium de iure naturali: ideò non poteſt præiudicare matrimonio: maximè cùm dicat beatus Paulus ad Gal. 4. In Chriſto Ieſu non eſt ſeruus, neq; liber: & per conſequens ſerui & ancillæ nullatenus debent à matrimonio impediri: & ſi inuitis dominis contrahant, nulla ratione eorum matrimonia ſunt diſſoluenda. c. pri. de coniugio ſeruorum. Nõ
I enim remouendi ſunt à ſacramentis: imò prohibendi ſunt domini, ne faciant onera matrimonij grauiora. Ratio autem, quare ſeruitus dirimat ſecundũ Scotũ. 30. quar. q. pri. eſt, quia in hoc cõtractu eſt permutatio poteſtatis corporis pro poteſtate corporis. Seruus autem non poteſt dare poteſtatem corporis ſui liberæ, ſicut illa è con-

uerſo

uerso potest: & illa ignorans seruitutem eius per consequens non consentit scienter in seruum: nec vult commutare potestatem sui corporis pro potestate corporis, quā seruus non potest facere, cùm non habeat illam. Error tamen conditionis melioris non impedit, nec seruitus, si non sit ignota, vt dictum est supra. Contractus igitur p̄fatus, procedens ex errore conditionis vilioris, matrimonium impedit, & dirimit, nō iure diuino, sed ecclesiæ constitutione, & determinatione. c. finali, de coniugio seruorum, & 29. q. 2. c. Si quis ingenuus. L

De Tertio impedimento, quod est votum. Cap. LXVI.

HVgo Cardinalis super ps. LV. Triplex ponit votum. Primum Baptismi, quod est omnium. Secundum ordinis, quod est clericorum. Tertiū religionis, quod est monachorum. Votum tamen propriissimè sumptum dicit esse promissionē deliberatam factam Deo de bono supererogationis. Quod enim est absolutè necessarium, non cadit sub voto: potest tamen esse materia voti inquantum fit voluntariè, licet sit præcepti, non autem inquantum est necessitatis. Quod autem non cadit sub necessitate absoluta, nec sub necessitate finis, vt puta quia sine eo non potest esse salus, est omnino voluntarium: & hoc est bonū supererogationis, quod dicitur esse de meliori bono in comparationem ad suū contrarium. Et ad talem propriissimam rationem voti, quæ est de bono nostræ voluntati subiecto, requiruntur tria, videlicet deliberatio: propositum voluntatis faciendi vel omittendi, quod deliberatum est: & promissio, per quam intendit se obligare ad sic faciendum. Est enim promissio, obligatio adimplendi tale propositū, qua vult esse obligatus: & hæc fit ad minus verbo interiori, & sufficit coram Deo, qui intuetᷣ cor: & quandoq; verbo exteriori coram Ecclesia. Dicitur facta Deo iuxta illud Esa. 19. Vota vouebunt, & soluent. Votum enim soli Deo fit: promissio homini fieri potest. Per votum siquidem quis sese totum deuouet, & obligat alteri: nulli verò alii à Deo potest homo se totum obligare: ideò ipsi soli potest fieri votum, cui competit potestas super totum hominem. Et licet fiat etiam ad sanctos, qui nostri sunt intercessores apud Deum, finaliter tamen cum relatione ad Deum. Cadit itaque sub voto promissio facta sanctis, vel prælatis, inquantum videlicet homo vouet Deo se adimpleturum, quod sanctis vel prælatis promittit. Ex quibus sequitur, quòd vouere est actus latriæ. Ad latriam enim siue religionem pertinet imperare promissionem illam; & ita est actus virtutis latrię ordinatiuè: & additū est supra propter finem bonum: cùm enim votum sit actus religionis, non potest fieri propter malū finem. Dicitur ex deliberatione, & non ex surreptione, vel inconsideratione: aliter non obligaret secundum Ricar. nisi ex congruitate. Vltimò dictum est, quòd est de bono supererogationis, idest aliàs non debiti: bona enim, quæ sunt de salutis necessitate, aut præcepti, non cadunt propriè sub voto, sed impropriè. Votum enim debet esse voluntarium nō modò à parte principii, à quo procedit, verùm & ex parte eius, quod vouetur: & debet esse de his, quæ aliàs licerent. Sanctus enim Bonauentura in. 38. 4. ar. pri. q. 2. inquit, Quòd votum debet habere comites, quos habet iuramentum, scilicet veritatem, iudicium, & iustitiam. Primò nanq; necesse est, vt in eo sit iustitia, vt illud quod vouetur, spectet ad salutem, & sit bonum, & honestum. Secundò debet in eo esse iudicium, vt vouens deliberatè, & non præcipitanter voueat. Tertiò debet in eo esse veritas, vt videlicet iustè, & discretè voueat, & persol-

uat. Si enim id uouetur, quod ad detrimentum iustitiæ facit, nõ est ibi lex voti, nec obligatio: sed ipsi voto fit iniuria: nec est obligatio ad seruandũ, sed potius ad pœnitendum. Sed nota, ꝙ contingit promittere (vt dictum est) duplici verbo, scilicet
F interiori, & exteriori. Promissio, quo ad verbum interius cogitationis & deliberationis, est de necessitate voti simplicis, quod obligat quantum ad Deum, qui intuetur cor. Promissio autem, quo ad verbum vel signum exterius, est de necessitate voti solẽnis, quod obligat quantum ad faciem ecclesiæ, quæ iudicat secundum ea, quæ patent. Votum solẽnizatur secundum iura .c. Rursus, de vot. & voti redem. in .6. per susceptionem ordinis sacri, & per votum religionis verum, vel præsumptum. Præsumptum quidem est, quando quis recipit habitum professorum: vbi est distinctio inter hunc habitum, & nouitiorum: & etiam quando vltra annum moratur in monasterio absque protestatione de non profitendo. Et dicitur solẽne, non quia publicum, sed quia in se habet aliquid annexum, per quod in publicum potest venire, & per quod vouens ponitur sub alterius hominis potestate: sic est in susceptione sacri ordinis, per quem suscipiens constituitur minister Ecclesiæ, & aliter quàm prius sub Episcopi potestate: cùm episcopus possit eum cogere ad statum clericalem seruandum, & ad vitandum, quæ indecentia sunt illi statui. Vnde si præfatum ordinem susciperet in secreto, adhuc esset solẽne, sicut etiam professio religionis facta in manu eius, qui potest recipere, habet in se aliquid annexum, vnde possit in publicũ venire: cùm oporteat talem vitam secularem dimittere, & cum aliis in claustro sui ordinis conuersari: quod etiam esset solenne, & si in occulto fieret, non obstantibus opinionibus, quas adducit glo. in. c. Rursus, extra, qui clerici. Opinio communis
G est secundum Scotum vbi supra, quòd votum simplex non impedit simpliciter, vt habetur ibidem in textu: licet enim impediat contrahendum, non tamen dirimit iam contractum: & solùm tale dicimus simpliciter impedire. Votum autem solenne, simpliciter impedit, vt habetur ibidem in. c. Insinuante. Et ratio ad hoc poni potest, quia ecclesia illegitimauit sic vouentem: & rationabiliter, cùm ipse posuerit se in potestate ecclesiæ, quantum ad oppositum eius, ad quod est cõtractus matrimonij. Vouentem autem priuatè non illegitimauit; cùm non sic posuerit se in eius potestate, sed in manu Dei ad oppositum seruandũ: & consuluit animę suæ apud Deũ, ne transgrediatur: ideò ecclesia relinquit eum diuino iudicio. Peccat tamen mortaliter transgrediendo illud. Non enim omnia mala punit ecclesia: nec sic ea prohibet, vt propterea pœnas ecclesiasticas semper iniungat. Causa etiam, quare solẽ-
H ne dirimat contractum, est, quia per votum illud contrahitur matrimoniũ spirituale cum Deo, quod est dignius, & fortius carnali. Nec est simile de voto simplici, quia in illo non est nisi promissio proprij corporis ad continentiam seruandam Deo, & in solẽni est exhibitio. Ideò votum simplex se habet ad modũ sponsalium (vt inquit dominus Viguerius Granateñ. super hoc sacramento) ad matrimonium. Quia sicut sponsalia dirimuntur per matrimonium, eò quòd in illis non est nisi promissio, per quam non transfertur dominium, sed per exhibitionem, cùm melior sit conditio possidentis: ideò res alicui promissa potest adhuc dari, si exhibita non sit. Sed in voto solẽni fit talis traditio corporis Christi vicario, aut alicui locum eius gerenti: ideò votum solẽne habet ex sui natura, quòd dirimat matrimonium, cùm homo per ipsum sui corporis potestatem amiserit, tradens se Deo ad perpetuam continentiam.
I Nec obstat, quòd matrimonium carnale fuit iuratum: quia licet iuramentum plus obliget ex parte eius, ex quo fit obligatio, quàm votum, non tamen quantũ ad modum

dum obligandi, inquantum tradit, quod promittitur. Si verò matrimonium carnale esset consummatum, & facta esset realis corporis exhibitio, votum solenne non dirimeret, cùm melior sit conditio possidentis: sed bene ante consummationem, vt habetur in.c. Verum, de conuersione coniugatorum, vbi dicitur. Quòd alter coniugum post contractum matrimonium per verba de præsenti, ante consummationem, quæ fit per carnalem copulam, potest altero inuito (vt dictum est supra) cōuolare ad frugem melioris vitę: determinatur tamen ei tempus duorum mensium ad profitendum, vel saltem ad ingrediendum religionem, quæ ante annum professionē non admittit. Post cuius tempus, si professus non fuerit, cogitur ad celebrandas nuptias, vt habetur in.c. Ex publico, eodem titulo. Quomodo autem quis vouere possit virginitatem, & quomodo votum non modò sit licitum, sed & meritorium, ac obligatorium, habetur inferius in tractatu de consiliis Euangelicis. Vouere enim non modò est pium, sed quod vouetur præstare necesse est. Vnde Deut. 23. Cùm votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quòd etiam votum in speciali cælibatus pium, gratumq; Deo sit perspicuum esse potest ex verbis Christi, Matt. 19. Quibus laudantur Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum: & apud Esaiam. 56. Sempiternum se eisdem daturum nomen Deus promisit, quod non peribit: & Paulus pri. ad Tim. 5. indicat. Quòd quæ viduæ ex ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebant: & Philo (quāquam iudęus) qui fuit temporibus Apostolorum, testatur fuisse inter christianos, qui suam Deo castitatem desponderent. Vnde Augustinus ad Pollentium scribens lib. 2. c. 19. de Adulterinis coniugijs, inter alia numerat, quæ rectissimè vouentur, ac inter cætera, Non eos, inquit, terreat sarcina continentiæ: leuis erit, si Christi erit: Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Non eos frangat, quòd videatur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis: quia & illi, qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis: quoniam vani sine dānatione ab ea deuiare non possunt. Et in. 10. lib. confessio. c. 29. conuertens orationē ad Deum, ait. Tota spes mea in magna valdè misericordia tua. Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam: & cùm scirem (vt dicitur Sapientiæ. 8.) quia nemo potest esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum. Adij Dominum, & deprecatus sum illum: cùm enim Saluator noster confortet omnes in se sperantes, viuatq; per charitatem in nobis, operaturq; velle & perficere, quid est, quod illo faciente, vt faciamus, facere non possimus? Ipse enim est, qui in pugna nostra congreditur. Considera, inquit Chryso. Tomo. 3. in sermo. de Marty. p̄sente Deo te cum hoste pugnare: fauet ille, vt vincas: fauet, vt obtineas: ac Paulo post. In tua pugna Dn̄s cōgreditur, Dn̄s dimicat, Dn̄s præliatur, & victoria tibi ascribitur. Certamen tuum Dei certamen est: quid trepidas, quasi tua virtute deuincas? prehende arma, fortiter dimica, vt dimicāti adsit ille, qui vinci non potest. Dicamus ergo omnes cum Apostolo ad Philip. 4. Omnia possum in eo, qui me confortat. Continentiam iubes Christe? Da quod iubes, & iube quod vis. Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me, Iob. 17. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum, p̄s. 26. Possumus igiẗ omnes in eo, qui nos confortat, sed non volumus omnes: non adhibemus illud studium, quod oportet: nec accedimus ea fide, qua decet, ad eum præcandum. Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus oratione. 31. Explicans illum locum, non omnes capiunt verbum hoc, sed ij, quibus datum est. Cùm audis, inquit, quibus datū est,

adde, datum quidem his,qui volunt,& qui aſſentiuntur. Quem præceptorem ſecutus Hieronymus, Datum eſt, inquit,his,qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent,laborauerunt: quibus dictum eſt illud ſaluatoris Ioan. 15. Quodcunque volueritis petetis,& fiet vobis. Et Baſilius in lib. de vera Virginitate ait. Ne dixeris, quomodo aſcendam in cælum, vt virginitatis meę integritatem inde deducã? Aut quomodo deſcendam in abyſſum, vt illam dudum à diabolo corruptã mihi ipſi recuperem? Sed quid? propę te eſt, inquit,& ſecundum naturã tibi ingeneratur Virginitas:& poſt multa,te ipſam,vt te habeas diligentius, inſpice: atq; hanc in te per
N naturam opertam,abditamq; reperies. Si dicat quiſpiã nequeo præſtare, quod voui: hoc dicere, Marcionis & Manichei eſt hæreſim profiteri: chriſtiano dicere fas non eſt: niſi quod dixit Chriſtus Marci.9. Omnia poſſibilia ſunt credenti: & Paulus eius imitator ad Phil. 4. Omnia poſſum in eo, qui me confortat. Lex quidem, inquit beatus Paulus,lex ſancta eſt, iuſta,& bona. Ex quibus omnibus patet,licitum eſſe votum,quod ſi ſolẽne ſit, patet qualiter dirimat contracta matrimonia. An verò diſpenſabile ſit, viſum eſt in ſacramento ordinis.

De quarto impedimẽto videlicet, ordine Sacro. Cap. LXVII.

QVando quæritur, an ordinis ſacramentum impediat matrimonium: cõ
A ſequenter ad ea, quæ dicta ſunt ſupra de ordine ſacro, dicit Scotus.37. diſt. 4. ꝙ ordo impediat contrahendum,& dirimat contractum, nõ eſt propter votum continentiæ propriè dictum annexum ordini ſacro, aut annexũ ex præcepto eccleſiæ præcipiẽtis tali,vtputa ſacris initiato ordinibus,ꝙ cõtrahere non poſſit: ſed ex hoc, quòd eccleſia facit talem perſonam ſimpliciter illegitimam: quod ſtatutum fuit rationabile, ſiue habitum fuerit à Chriſto,ſiue non. Talis enim, cùm deputetur miſterio ſacro, requirit munditiam mentis, & carnis, perſpicacitatẽ intellectus,& feruorem affectus,ad quæ omnia diſponit continentia. Nec in hoc debet aliquis dicere, eccleſiam alicui pręiudicare in ſuo iure: cùm illa communiter non cogat quempiam ad ſuſceptionem ordinis ſacri: ſed ſatis publicauerit, quòd poſt ſuſceptum ordinem ſuſcipiens inhabilis efficitur ad contrahẽdum.
B Duplicia ſunt tamen eccleſiæ præcepta, quædam ſimplicia, quæ ſolùm prohibent: & ſi quis attentat contrarium, facit, quod attentat, licet peccet: & quędam miſta, quæ non ſolùm prohibent, ſed cum hoc decernunt factum eſſe irritum & nullum: vt eſt in propoſito in ordinis ſacramento, quod impedit, & dirimit, vt habetur in. c. Si qui clericorum,extra de clericis coniugatis, & in.c. Literarum,qui clerici, vel vouentes: tales enim inhabilitauit ad matrimonium eccleſia. Et licet ordinem recipiendo votum non exprimant verbis,eo tamen ipſo, quo liberè ordinem accipiũt
C ſolenniter ſecundum ritum occidentalis eccleſiæ, quæ eis votum adiunxit, intelliguntur tacitè votum emiſiſſe. Quia tamen non eſt ibi talis ſolennitas, ſicut in profeſſione religionis, in qua fit ſolennis obligatio in holocauſtum, ideò Papa (vt dictũ eſt in ſacramento ordinis) poteſt cum illis diſpenſare. Si verò matrimonium præcedat ordinem ſacrum, matrimonium præcedens non impedit, quin vxoratus accedens ad ordines etiam vxore reclamante recipiat characterem. Ipſa tamen vxor non priuatur iure ſuo. Sed vir,cùm teneatur ei (ſi petat) reddere debitum, non poteſt tamen exigere: & talis in eccleſia occidentali priuatus eſt ordinis executione:
D & vxore mortua matrimonium de cætero contrahere non poteſt. Si autem vxor conſentiat

consentiat ordinationi, habet executionem: ipsa tamen non poterit petere debitũ, quia censentur in illo consensu vouisse perpetuam castitatem: nec tenetur ingredi religionem, nisi sibi timeret de periculo castitatis. In ecclesia verò orientali matrimonio iuncti non possunt accedere ad ordines sacros sine vxorum consensu: quia ad minus in tempore ministerij sui, in quo tenentur continere, fraudarentur debiti redditione, quo fraudari non possunt, si eis contradicentibus, aut ignorantibus viri ordines sacros susciperent. Et apud eosdem græcos eo ipso, quo mulier consentit ordinationi, ipsa se obligat ad hoc, quòd mortuo viro alteri non nubat. Si verò sine consensu suo vir ordinetur, mortuo viro potest alteri matrimonio copulari. Sanctus Bonauentura. 37. dist. 4. ar. pri. q. 3. probat, quòd ecclesia statutum præfatum de continentia clericorũ potuit facere, ac decuit, vt faceret. Potuit dupliciter, cùm propter auctoritatem prælatorum, & maximè summi Pontificis, tum etiam propter consensum subditorum. Propter primum potuit, quoniam etsi omnia sacramenta auctoritatem respiciant in dispensante aliquo modo, tamen istud sacramentum inter alia respicit, in cuius signum in ordinis datione loquitur potestatem habens, ille videlicet, qui ordines confert, dicens. Accipe potestatem &c. & ideò istud onus, quod voluit, summus Pontifex huic sacramento alligare potuit, & sibi licuit. Sed huic auctoritati & potestati suæ successit in latinis secundũ, videlicet voluntas obtemperandi, cùm tale statutum libenter receperint: & hæc duo fecerunt statutum firmum. Græci verò verterunt tergum, & consentire noluerunt in tã nobile statutum, vt vasa sua seruarent munda: & ideò ab eis ablatum est regnum, & intelligentia scripturarum, & datum est genti facienti fructum eius: & sic patet, quia potuit. Decuit etiam, & hoc propter duo: quoniam in actu carnali, qui ẽ vsus matrimonij, vt plurimum est libido: & in cohabitatione solicitudo. Libido autem siue carnalis delectatio reddit fœtidum, & immundum: solicitudo verò reddit diuisum. Et quoniam clericum in sacris ordinibus constitutum decet esse mũdum, cùm ferat vasa Domini, decet & esse solicitum & attentum, vt diligenter seruiat Domino, & studeat placere Christo. Ideò decens fuit eos ab vxoribus separari, vt per omnia fierent idonei cultores & ministri altaris. Si enim comesturi panes propositionis vasa sancta habere debebant, quantò magis isti, qui agno immaculato assistunt, illum dispensant, & sumunt, omni puritate & sanctitate fulgere debent, ac vasa sua custodire in sanctificatione, & honore, non in desiderij potestate? Hoc certè decentissimum iudicabit omnis anima, quæ est templum Spiritus sancti. Fuit vltrà hoc etiam expediens, cùm propter vitandum irregularitatis periculum, tum propter vitandum latrocinium. Primo modo, quia si mulier vxor alicuius cognoscat virum alium, & ille vir postea cognoscat eam, iam irregularis est: & ideò si vxor sacerdotis græci fornicatur, amplius nec cum ipsa, nec cum alia potest habere rem. Et quia difficile est talibus abstinere, frequenter in irregularitatem inciderent, & cum periculo ministrarent, si vxores haberent. Secundo modo propter vitandum latrocinium: si enim Episcopi, & Archiepiscopi nunc filios procrearent, omnia ferè bona ecclesiastica furarentur in præiudicium & ecclesiarum & pauperum: ideò Spiritus sanctus prouidit, ac voluit offendiculum hoc è medio auferre. Et Dei consilio statutum hoc fuit in ecclesia sancta Dei, vt clerici ad sacros ordines venientes nullo modo vti possent matrimonio. Et licet ordo & matrimonium, vt sacramenta sunt, non pugnent inter se, quæ tamen fiunt à matrimonio iunctis (quæ citra ruborẽ nominari non possunt) ea cum sacerdotio pugnare vehementer à viris non doctrina

magis,

magis, quàm pietate pditis excellenti,docemur. Possē adducere multa testimonia antiquorum doctorum, & conciliorum pro cęlibatu clericorum,& sacerdotum:sed quia in tractatu consiliorum euangelicorum diffusè super hac materia scripsi, ideò
I me remitto ad locum illum. Ducenti viginti septem patres,qui in Trullo regij palatij sub Iustiniano conuenientes canones ediderunt, inter cæteros & hunc conscripserunt videlicet. Vxor eius,qui ad episcopalem dignitatem promotus est,simul vt is electus & consecratus fuerit,communi sui viri consensu prius separata monasterium ingrediatur,quod ab ædibus episcopi procul absit. Et si quis testimonium bea-
L ti Pauli adducat dicens, pri. Tim.3. Oportet Episcopum vnius vxoris esse virum,id ad excludendos bigamos à sacerdotio dictum esse, sancti Patres omnes vno ore testantur. Si enim illa beati Pauli verba ad mentem hæreticorum sumerentur, non erit sacerdos & episcopus Christus,non Paulus ipse, qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelista,de quo indubitatum est virginem fuisse,non alij quidam Apostoli, qui cęlibes fuisse leguntur. Non Titus, non Timotheus, non Dionysius, non Ignatius, non Basilius, nō Chrysostomus,non innumeri alij sacerdotes,& Episcopi,quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castitatis & continentiæ laude celebres fuisse legimus. Ioannes Chrysostomus Homil.2. de patientia Iob, inquit, Tito dicit Paulus,constitue Episcopos,sicut ego disposui tibi. Si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir, non ea ratione, qua id nunc in ecclesia obseruatur: oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse: & hæc sufficiant pro quarto impedimento.

De quinto impedimento videlicet consanguinitate. Cap. LXVIII.

PRO quinti impedimenti notitia notanda sunt aliqua,quæ ponit Isidorus lib. 9. Ethimol.c.5. Primum, quòd consanguinitas est vinculū per-
A sonarum ab eadem persona carnali propagatione descendentium. Secundum, quòd persona,à qua plures carnali propagatione descendunt, stipes vocatur. Tertium,quòd linea consanguinitatis est ordo personarum consanguinitate iunctarum. Quartum, quòd hæc linea diuiditur in ascendentem,descendentem,& transuersalem. Linea descendens est à persona propagante ad propagatas. Ascendens à propagata ad illas, à quibus descendit. Transuersalis est, quando ambæ personæ descendunt ab eadem, sed neutra ab altera. Quintum, quòd Gradus est determinata propinquitas personæ ad personam, secundum consanguinitatem: gradus enim propriè inuenitur in linea ascendente, & descendente: impropriè verò in transuersali. Ex prædictis infero aliquas regulas. Prima in linea recta
B tot sunt gradus,quot sunt psonæ vna minus. Et ratio est,quia tot sunt gradus, quot propagationes: cùm gradus sit habitudo, vel propinguitas inter personam & personam: sunt autē personæ vna plures, quàm propagationes, cùm præsupponatur toti collectioni aliqua ibi non propagata. Ratio autem,Durandi dist. 40. 4. est, quia cùm gradus sit certa distantia propinquitatis, gradus non potest esse eiusdem ad se ipsum,sicut nec propinquitas: ideò gradus semper supponit personam aliquam,cui secunda addita facit gradum. Et per rationem eandem .3. addita .2. & .4. 3. & sic semper, vt sit numerus graduum, iuxta numerum personarum vna excepta, & hæc computatio graduum in linea ascendentium & descendentium communis est apud
C omnes. Secunda regula, in linea collaterali,quæ non est eorum, quorum vnus descendit ab alio, sed eorum, qui descendunt à communi principio. Aliter computā-

tur

tur gradus secundum canones, & aliter secundum leges. Secundum canones computantur hoc modo. Videndum est vtrum personæ, de quibus quæritur, æqualiter distent à cõmuni stipite: & tunc quoto gradu distat quęlibet earum à communi stipite, toto gradu distant inter se. Verbi gratia, filij duorũ fratrum distant à communi stipite in secundo gradu secundum lineam rectam, ideò in eodem gradu distant inter se secundum lineam collateralem. Si verò inęqualiter, tunc quoto gradu remotior illorum distat à stipite communi, toto gradu distant inter se. Exempli gratia, sit soror communis parens, vel stipes, ego nepos secundum vnam lineam, tu verò pronepos secundum aliam: si quæritur quoto gradu ego disto à te, debet responderi, quòd tribus: quia toto gradu tu, qui es remotior, distas à communi parente, à quo ego non disto, nisi in secundo gradu. Et ratio est secũdum Sco. 40. dist. 4. Quia personæ, quæ sunt in linea transuersali, non habent in se propinquitatem nisi ratione stipitis. Ideò non possunt inter se propinquius coniungi, quàm remotior eorum coniũgatur stipiti. Secundum verò leges aliter computantur gradus, quia secundũ eas duo fratres sunt in secundo gradu, filij duorum fratrum in quarto, nepotes eorũ in sexto: & sic duplicantur gradus secundum computationem legalem supra computationem canonicam. Et ratio diuersitatis est, quia leges attendunt descensum à cõmuni patre ex vtraque parte: & quia quilibet filius distat à patre vno gradu, ideò dicuntur distare inter se duobus gradibus. Canones verò non attendunt naturam personarum descendentium, sed quantitatem descensus, quæ cùm sit vna in duobus fratribus respectu patris, non dicuntur distare inter se nisi vno gradu. Ad propositũ principale dicendum, quòd consanguinitas secundum lineam ascendentium, & descendentium impedit de iure naturali matrimonium quo ad omnem gradum. Cõsanguinitas verò secundum lineam collateralem impedit iure diuino matrimoniũ in primo gradu, puta inter fratrem & sororem, & cæteros primi gradus, vt patet Leuit. 18. Sed de iure positiuo impedit vsque ad quartum gradum inclusiuè. Et ratio est secundum Durandum vbi supra, Quia secundum dictamen rationis naturalis maior reuerentia debetur patri, vel matri, quàm debeatur coniugi: sed quicunque sunt in linea ascendentium, vel descendentium, se habent vt parẽtes ad prolem, vel proles ad parentem mediatè vel immediatè. Ergo si iungerentur matrimonialiter, iungeretur pater filiæ, vel mater filio mediato vel immediato: & sic superioritas parentum respectu filiorum periret, transiens in societatem coniugum, quod est cõtra ius naturale. Et magis adhuc est contra instinctum naturæ, si filius ducat matrem in vxorem, quàm si pater ducat filiam, cùm plus derogetur reuerentiæ matris: eo ꝙ vxor in nullo debet esse supior viro, sed est ei par solùm quo ad carnale debitum. In omnibus verò aliis est subiecta viro, qui secundum beatum Paulũ pri. cor. xi. est caput mulieris. Propter hoc Deus à principio instituendo matrimonium exclusit patrem & matrem, dicens Gen. 2. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrẽ (cùm hanc copulam ẽt animalia bruta abhorreant, vt recitat Philo. 8. de animalibus, de Camelo, & Equo) & adherebit vxori suæ. Series etiam generationis debet procedere, & non retrocedere, sicut faceret si proles iungeretur parenti ad opus generationis, & esset confusio consanguinitatis: quia proles genita ex filio & matre esset patri frater aut soror, quia ex eadem matre, quod est inconueniens: quia secundũ vnũ deberetur ei paritas, secundum aliud subiectio. Aliæ verò sunt exclusæ à matrimonio de iure diuino veteris legis: vt illæ, quæ sunt in primo gradu consanguinitatis in lenea collaterali. Cuius ratio est secundum eundem Durandum vbi supra, Quia secundarius

D E F G

cundarius finis matrimonij est confœderatio hominũ,& multiplicatio amicitiæ: dũ homo se habet ad consanguineos vxoris aliquo mõ,sicut ad suos. Sed inter illos,qui attinent sibi in primo gradu cõsanguinitatis,,est sufficiens amicitia naturalis,q̃ etiã conseruatur,& augetur ꝓ cohabitationẽ mutuã: & ideò si iungerentur ꝓ matrimoniũ, non accresceret. Propter quod rationabiliter ꝓhibetur talium coniunctio: & propter eandẽ rationẽ de iure positiuo prohibiti sunt secundũ antiqua iura á tẽpore Gregorij copulari matrimonialiter vsq; ad septimũ gradũ, imò quãdiu maneret notitia consanguinitatis,vt hr̃. 35.q.3.c. Progeniẽ suã,& duobus capitulis seq̃ẽtibus.
H Sed tres vltimi gradus reuocati sunt in concilio generali sub Innocentio.3.vt habet extra de consangui. & affini.c. Non debet. Prohibitio.n.in tribus vltimis gradibus erat inutilis,& periculosa. Inutilis,quia refrigescente charitate, iã ad alios tres gradus parũ extendebat se vinculũ naturalis amicitiæ:& periculosa, quia ꝓpter multiplicationem consanguineorũ,& obliuionem vix poterat obseruari prohibitio sine multa transgressione: vsq; verò ad quartũ gradũ mansit prohibitio, quia memoria consanguinitatis vsq; ad illũ gradũ satis tenetur per certitudinẽ, quia complures viuunt vsq; ad quartã generationem. Simpliciter ergo consanguinitas impedit contrahendũ, & dirimit contractũ,non ex lege Euangelica,cùm secundum Scotũ (vbi supra) non inueniatur à Christo alia prohibitio vltra supradictam legis naturæ: nec ẽt explicitè confirmauit ꝓhibitionẽ super hoc factã in lege Moysi: sed ecclesia illegitimauit personas quãdoq; in gradu remotiori: nunc verò vsq; ad quartũ gradum inclusiuè: & ratio illegitimationis fuit propter pacẽ & amicitiã in ecclesia seruãdã.

De Sexto impedimento videlicet Affinitate. Caput. LXVIIII.

A PRO hoc sexto impedimento sunt q̃dam notãda, anteq̃ videamus quomodo dirimat matrimonium. Et primò,ꝙ affinitas est attinẽtia, vel ꝓpinquitas personarum ex carnali copula proueniens: quod dicitur, quia non solùm per legitimam copulam, sed & per fornicariam, ex qua nata est sequi proles, contrahitur affinitas. Non autem per actum aliquem siue naturalem, siue contra naturam, in quo non est coniunctio seminum,cõtrahitur dicta affinitas,nisi procederet ex maritali affectu: quia tunc causaret affinitatem propter affectum,& non propter factum, idest propter coniugale vinculum, quod solùm sufficit ad causandum affinitatem, vt habetur.35.q.3.c.Extraordinaria. Ratio huius ꝓpinquitatis hinc sumitur,quia super cõmunicatione naturali fundatur amicitia naturalis: cõicatio autem p̃fata fit secũdum Philosophum.8. Ethi.duobus modis. Vno modo secundum carnis propagationem, secundum quem vnus est ab alio, vel ambo à tertio. Alio modo per coniunctionem ordinatam ad carnis propagationem: quæ coniunctio est per carnalem copulam,vel per matrimonium, in quo est mutua obligatio coniugum ad carnalem copulam. Propter quod dicit ibidem Philosophus, ꝙ
B amicitia viri ad mulierem est naturalis. Et ideò sicut ꝓ propagationem carnis causatur attinentia naturalis amicitiæ,q̃ est consanguinitas: ita per carnalem copulam, vel coniunctionem ad hoc ordinatam (vt est matrimonium) causatur vinculum naturalis amicitiæ,quod vocatur affinitas,dum hæc se habet ad consanguineos vxoris suæ, sicut ad suos: eò ꝙ vxor est aliquo modo vnum corpus cum viro. Sed quia est quasi ab extrinseco adiuncta,ideò quicunq; attinet viro, attinet & vxori in eodem gradu: sed in alio genere attinentiæ, quia consanguinei viri sunt affines vxori. Vnde sequitur

de ſequitur,ꝙ gradus affinitatis debent computari ſecundum gradus conſanguinitatis: quia quoto gradu conſanguinitatis attinet quis viro, toto gradu affinitatis attinet vxori,& è conuerſo. Frater.n.mariti eſt affinis vxori in primo gradu, filius fratris in ſecundo,nepos eius in tertio,& pronepos in quarto, & idem computandũ eſt ex parte vxoris. Antiquitus tria fuerunt genera affinitatum.Primum,quod cauſatur ex matrimonio ſeu copula carnali inter virum & conſanguineos vxoris,& inter mulierem & conſanguineos viri: de quo dictum eſt paulo ante. Secundum genus habetur addendo perſonam per matrimonium vel carnalem copulam primo generi hoc modo.Si vxor fratris mei, quæ eſt mihi affinis in primo genere, mortuo fratre meo nubat alteri viro, ille erit mihi affinis in ſecundo genere affinitatis: & ille ſecundum antiqua iura non poterat accipere aliquam de cõſanguinitate prioris mariti vſq; ad quartum gradum incluſiuè.Et de iſto ſecundo genere habetur.25.q.3.c.De propinquis. Tertium genus habetur adhuc addendo perſonam per matrimonium, vel per carnalem copulam ſecũdo generi hoc modo. Petrus fuit maritus relictæ fratris tui: mortua illa relicta,Petrus,qui eſt tibi affinis in ſecundo genere,accipit aliam.Illa eſt tibi affinis in tertio genere: & illa mortuo viro ſuo non potuit olim copulari alicui de conſanguinitate tua vſq; ad certum gradum: De hoc habetur. 35.q.3.c. Porrò. Ex iſtis tribus affinitatum generibus ſecundum & tertium genus non impedit matrimonium, quia vtrunq; reuocatum eſt per generale Concilium, vt habetur extra de conſang. & affini.c.Non debet. Et rationabiliter, propter multiplicationem nimiã affinium,& difficultatem cõputandi,imminebat etiam periculum animarum ex crebra transgreſſione prohibitionis. Primum igitur genus,ſi pcedat matrimonium, impedit ipſum contrahendum, & dirimit iam contractum vſq; ad quartum gradum excluſiuè, ſicut & conſanguinitas: quia ſecundarius finis matrimonij eſt dilatatio amicitiæ.Sed per matrimonium vir ſe habet ad conſanguineos vxoris amicabiliter, vt ad ſuos,& è conuerſo:& ideò ſicut non poteſt coniungi conſanguineis ſuis vſq; ad quartum gradum, ita nec cõſanguineis vxoris ſuæ. Antiquitus hoc primum genus affinitatis impediebat matrimonium vſq; ad ſeptimum gradum, ſicut & conſanguinitas: ſed tres vltimi reuocati ſunt per illud capitulum,Nõ debet. Affinitas autẽ ſequens matrimonium non dirimit ipſum: ſed eum, cuius culpa contracta eſt, excludit ab exactione debiti, ſed non à redditione. Si dicatur, ꝙ vxor alicuius affinis eſt fratri viri ſui, quo mortuo debet eam accipere in vxorem ſecundum legem veterem poſitam Deut.25. & per conſequens affinitas nõ impedit: reſpondet Durandus diſt. 41. quar. quòd lex prohibuit,ne frater acciperet vxorem fratris,Leuit.18. Cõceſſit tamen hoc diſpenſatiuè in caſu, in quo frater moriebatur ſine liberis: vt viuens ſuſcitaret ſemen fratri defuncto, ne nomen eius in progenie ſua abſq; liberis remaneret. Ex ſupradictis patet,ꝙ conſanguinei vxoris non efficiuntur affines cõſanguineis viri: ſed tantùm conſanguinei viri vxori, & conſanguinei vxoris viro affines efficiũtur. Vnde ſi vxor haberet filiũ ex alio viro, & vir filiã ex alia vxore, inter dictos filiũ & filiam contrahi poſſet matrimonium. Et iſta affinitas contrahitur tam per cohabitationem matrimonialem, q̃ per fornicariam. Vnde licet inter aliquos ſit matrimonium,ſi tamen non adſit inter eos copula carnalis, non contrahitur huiuſmodi affinitas propriè loquendo: tamen tam in ſponſalibus,q̃ in matrimonio rato,& non conſummato, contrahitur affinitas largo modo,prout importat publicæ honeſtatis iuſtitiam: de qua multa habentur de conſangui. & affinit. in. 6. c. Quòd ex ſponſalibus. Septimum impedimentum eſt publica honeſtas iuxta capitulum vnicum de

ſponſalibus

ſponſalibus libro.6.de quo dictum eſt ſupra in.c.de ſponſalibus, quæ eſt effectus ſpõſaliũ, & ꝓpinquitas quædã ex ſpõſalibus proueniens,robur trahens ex eccleſiæ inſtitutione, ꝓpter honeſtatẽ inter cõſanguineos ſeruandam introducta,ꝓpter quã nullus cõſanguineorũ viri vſq; ad quartum gradum mulieri deſpõſatæ matrimonio copulari põt,nec etiam conſanguineis vxoris vir,vt habetur in.c.Ad audientiam,Et.c. Sponſam,extra de ſponſalibus, Et in.c.Ex ſponſalibus, eodem titulo, lib. 6. vbi dicitur, ꝙ publicæ honeſtatis iuſtitia eſt obſtaculum impediens matrimonium contrahẽdum, & dirimens contractum,de quibus ſupra in dicto.c.de ſponſalibus diffuſe,&c.

De cognatione ſpirituali, & legali,quæ ſunt duo matrimonium impediẽtia etiam ſimpliciter Caput. LXX.

A PRimò dicendum de cognatione ſpirituali, q̃ eſt propinquitas proueniẽs ex ſacramento baptiſmi & confirmationis ſecundum eccleſiæ ordinationem. Pro quo notandum, ꝙ ſicut per carnalem propagationem accipit homo eſſe naturæ, ita per ſacramentum accipit eſſe gratiæ. Sicut ergo ꝑ generationem carnalem contrahitur vinculum cognationis carnalis inter genitum, & generantes, puta inter filium, & patrem ac matrem: ſic per regenerationem ſpiritualem, q̃ eſt per baptiſmum, & cõfirmationem, contrahitur vinculum cognationis ſpiritualis inter regeneratum,& regenerantes. Inter regenerantes, qui ſacramẽtum dat, tenet vicem patris, qui inquantum eſt miniſter Dei regenerat. Qui verò tenet ipſum,tenet vicẽ matris,inquantũ gerit perſonã eccleſiæ,intra cuius gremiũ fit oĩs ſpiritualis regeneratio: & ſic ſpiritualis cognatio inter has perſonas contrahitur ex hac cauſa. Dicta autem cognatio non contrahitur niſi per actus pertinẽtes ad officium regenerationis ſpiritualis,ad quod officium tria concurrunt. Vnum tanq̃ diſponẽs ſpirituale, in quo fit regenerationis inchoatio, ſcilicet inſtructio catechiſmi. Aliud tanq̃ formaliter, dans eſſe ſpirituale, in quo fit prolis animatio in vtero eccleſiæ, videlicet ſuſceptio baptiſmi. Tertium tanq̃ complens & manifeſtans ipſum eſſe ſpirituale, in quo fit quaſi prolis in publicum productio, ſcilicet ſuſceptio confirma-
B tionis, per quam homo fidelis in publicam fidei confeſſionem exponitur. Spiritualis autem cognationis ſunt tres ſpecies. Vna,q̃ eſt ſpiritualis paternitas, q̃ contrahitur inter regenerantem,& regeneratum, ſiue inter patrem ſpiritualem, & filiũ ſpiritualem. Regenerans eſt duplex, vnus quaſi pater dans ſacramentum, alius quaſi mater, ſcilicet tenens puerum in baptiſmo, vel confirmatione: & ad vtrũq; horum cognatio ſpiritualis paternitatis extenditur. Secunda ſpecies eſt,q̃ dicitur ſpiritualis compaternitas,q̃ eſt inter patrem, & matrem ſpirituales,& carnales: ſiue inter baptizãtem, confirmantẽ, leuantem,ac tenentem, & patrem ac matrem carnales baptizati, vel confirmati: ſiue vt breuius dicatur inter patrem carnalem, & patrem ſpiritualẽ. Tertia ſpecies eſt fraternitas inter filium ſpiritualẽ, & filios carnales eiuſdem patris ſpiritualis. Ex quibus patet, ꝙ inter matrem ſpiritualem, & patrem ſpiritualem non
C contrahitur aliqua ſpiritualis compaternitas,quia non coniũguntur in regeneratione ſpirituali niſi per accidens: quia vnus per ſe ad hoc ſufficeret: tranſit aũt compaternitas à viro in vxorem quãdoq; ſic,& quãdoq; nõ. Ad vxorem nõdum carnaliter cognitam non tranſit,cùm nondum effecti ſint vna caro. Ad carnaliter verò cognitam tranſit ſpiritualis cognatio,q̃ contrahitur per actum viri ſui: cùm leuat filiũ alterius de ſacro fonte,vel tenet in confirmatione.Sed qñ contrahiẗ ꝑ actũ alterius tenentis

nẽtis filiũ viri sui ex alia muliere, tunc nõ trãsit spiritualis cognatio à viro in vxorẽ ẽt carnaliter cognitã. Et eodẽ mõ transit, vel nõ transit dicta cognatio ab vxore in virum, sicut dictum est de transitu à viro in vxorem. Respondendo ad principale, videlicet qualiter spiritualis cognatio impediat contrahendum, & dirimat contractum matrimonium: dico, quòd cognatio spiritualis secundum omnes dictas tres species ex sacramentorum baptismi vel confirmationis datione contracta, præcedens matrimonij contractum, impedit contrahendum, & dirimit pòst contractum, vt patet ex. c. pri. de cognat. spirituali in. 6. Sequens verò cõpaternitas non dirimit matrimonium præcedens. Compaternitas verò scienter vel ignorãter inter coniuges superueniens, matrimonij vinculum non dissoluit, sed à debiti redditione quandoque impedit. c. Si vir, de cognat. spirituali. Per Catechismum verò, cùm contrahatur vinculum debile, impeditur contrahendum, sed non dirimitur contractũ, vt habetur de cognat. spirituali. c. Per Catechismum in. 6. Secundò dicendum est de nouo impedimento, videlicet de cognatione legali, quæ etiam, vt dicetur infrà, impedit, & dirimit. Quæ sic describitur, quòd est propinquitas quędam proueniens ex adoptione. Adoptio autem secundum Iuristas est extraneæ personæ in filium vel nepotem: aut deinceps, legitima assumptio. Pro quo sciendum, ꝙ, prout dicit Philosophus. 2. Physicorum, Ars imitatur naturam, & supplet eius defectum quantum potest, vbi natura deficit. Vnde sicut per vim generatiuam aliquis filium producit, ita & per ius positiuum, quod est ars æqui & boni, potest sibi aliquis assumere aliquẽ in filiũ ad supplendum defectum filij naturalis. Et talis assumptio vocatur adoptio, propter quod dicitur assumptio extraneę personæ in filium &c. quia qui adoptatur non est talis secundum rem in qualem adoptatur secundum iuris fictionem. Vnde sicut ex generatione naturali causatur propinquitas consanguinitatis, sic ex tali iuris fictione causatur propinquitas legalis. Sunt autem duæ species adoptionis, vna imperfecta, per quam non transfertur adoptatus in potestatem adoptantis: & hæc vocatur simplex adoptatio: alia perfecta, per quam trasnfertur adoptatus in potestatẽ adoptãtis: & hæc vocať arrogatio. Arrogare. n. ẽ in filiũ ac familiarem asciscere: à quo fit arrogatio, quæ est, cùm is, qui asciscit aliquem in filium, interrogatur, an velit illum iustum sibi filium esse: & is, qui asciscitur, rogat, an id fieri patiatur. Arrogatio perfectè naturalem filiationem imitatur: vnde sic adoptatus succedit patri ab intestato, nec potest eum adoptans sine culpa priuare quarta parte hæreditatis. Differunt autem in quatuor adoptatus, & arrogatus. Primò, quia non potest arrogari, nisi qui est sui iuris, qui scilicet non habet patrem, vel est emancipatus: sed adoptatur, qui est alieni. Secundò, quia arrogatus transit (vt dictum est) in potestatem arrogantis, sed adoptatus non. Tertiò, quia arrogatus habet de necessitate legitimam in bonis arrogatoris: vnde siue eum emancipet, siue nõ, debet ei quartam partem bonorum relinquere, idest legitimam suam: adoptatus verò non sic, cùm non teneatur ei aliquid relinquere: si tamen ab intestato moriať adoptator, succedit ei adoptatus. Quartò, quia arrogatio non fit nisi auctoritate Principis, sed adoptatio fit auctoritate cuiuslibet magistratus competentis. Est vlterius sciendum, quòd non quilibet potest arrogare, vel adoptare: sed solùm ille, qui põt generare naturaliter: & nõ, ꝗ nõ põt, vt spado, siue castratus. Et ratio est, quia adoptatio est in solatium liberorum amissorum, vel qui haberi potuerunt: ideò impotens simpliciter ad generationem, adoptare, vel arrogare non potest. Idem etiam debet esse maior quadraginta annis, nisi fiat ex alia causa necessaria:

quia

quia vsq; ad tempus illud debet intendere generationi naturali. Oportet etiam, ꝙ adoptans præcedat adoptatum plena pubertate, ita ꝙ possit ipsum naturaliter genuisse. Item adoptare non potest, qui non est sui iuris, vt filiusfamilias: quia adoptatio ordinatur ad susceptionem hęreditatis: & ideò illi soli competit adoptare, qui habet administrationem bonorum suorum. Mulier etiam adoptare non potest,
I nisi ei hoc à principe concedatur in solatium liberorum amissorum. Dico vltrà, ꝙ legalis cognatio est triplex. Prima, quasi lineę descendentium, quæ contrahitur inter patrem adoptantem, & filium adoptatum, & filium filij, & sic deinceps. Secunda est quasi collateralis, inter filium adoptiuum, & filium naturalem. Tertia est per modum affinitatis, quæ est inter patrem adoptantem, & vxorem filij adoptati, vel è conuerso inter filium adoptatum, & vxorem patris adoptantis. Prima habet prohibitionem perpetuam de matrimonio contrahendo, vt.ff. de ritu nupti.l. quando. Similiter & tertia, de ritu nupti.l.adoptiuus, responso primo. Secunda verò habet prohibitionem, quandiu manet adoptio: vnde mortuo patre vel emancipato filio possunt adinuicem contrahere, vt habetur extra de cognatione legali.c. Si qua. Ratio horum est, quia prima & tertia prohibitio est propter reuerentiam, quam debet habere adoptatus, & vxor eius ad adoptantem, & ad vxorem eius: & cùm sit perpetua, impedit matrimonium. Secunda verò prohibitio est propter interpretatiuam filiationem, quæ prouenit ex adoptione: & ideò ea durante durat, & cessante cessat. Legalis autem cognatio non modò impedit matrimonium contrahendũ, sed dirimit iam contractum, vt habetur.30.q.3.c. Ita diligere.

De Decimo impedimento, videlicet disparitate cultus, impediente, & dirimente. Caput. LXXI.

A SCotus.39. dist. 4. pro declaratione huius impedimenti, inquit, ꝙ aliud est esse inter aliquos matrimonium simpliciter, & absolutè: & aliud licitè, & honestè. Posse aũt esse matrimoniũ inter fidelẽ, & infidelẽ primo modo, necesse est dicere: & hoc etiam de mente beati Pauli, primæ cor.7. Dicentis, Vir fidelis non dimittat vxorem infidelem, quæ consentit habitare cũ eo. Si enim non esset matrimonium, suaderet fornicationẽ. Similiter & secundo modo, cùm Apostolus non consuleret illud, nisi esset licitum, & honestum: Causam adducit idem Apostolus ibi, Saluabitur, inquit, uir infidelis per mulierem fidelem: cessante autem euidenter causa illa non debent insimul commanere, vt si non consentit habitare cum conuerso, vel non sine iniuria creatoris blasphemando scilicet,
B vel solicitando conuersum ad infidelitatem. Vitanda est enim tam singularis familiaritas cum quocunque contrariæ sectæ, si non sequatur maius bonum. Si quæratur, an de nouo tale matrimonium possit contrahi, Respondetur, quòd contrahere de nouo cum infideli, non est occasio probabilis ad expectandum tãtum bonum, videlicet conuersionem eius: quia vehementer amans coniugium multa & magna faceret, vt illud consequeretur: quæ non esset facturus ipsũ adeptus. Ideò si iste non vult conuerti in primo, vt habere possit coniugium cum christiana, non est probabile, ꝙ ista postea lucretur eum, sed magis è conuerso, cùm ille videatur abducere illam: cessat enim ratio tantæ familiaritatis ad infidelem, & manet ratio alienãdi se ab illa. Ideò idem Apostolus, qui consuluit manere conuersum cum non conuersa, dissuasit contrahere fidelem cum infideli. Licet igitur de iure diuino possit inter eos con-

trahi

trahi matrimonium, cùm ex illo non magis habeatur, quòd contractus sit nullus, quàm quòd obligatio ex contractu priori sit nulla: quia non posito nouo impedimẽto, qui potest esse alterius, potest se alteri dare. De iure tamen positiuo ecclesiæ simpliciter non potest: quia ecclesia illegitimauit fidelem non simpliciter, sed respectu infidelis, vt habetur. 28. q. pri. c. Si enim, vbi dicitur. Non nisi eiusdem religionis & fidei maneant copulata coniugia, & c. Caue. Non nisi baptizata sumatur in coniugium, quia baptismus est primum sacramentum. Esdræ etiam lib. pri. c. 9. & x. Separatio fiebat coniugum alienigenarum. Hoc autem ecclesia rationabiliter ordinauit, cùm non sit honestum & cõgruũ fidelem contrahere cum aliquo: vbi deficiat bonum prolis completum, quod est educatio ad cultum veri Dei. Nec honestũ est fidelem contrahere, cui contractui non sit annexum sacramentum fidei christianæ, & vbi non sit bonum sacramenti, idest indissolubilitas: cùm coniugium christianum possit habere hæc bona. Et si dicatur, quòd Ioseph. Gen. 41. accepit Aseneth filiam Phutipharis, cùm tamen ipse esset fidelis, & illa infidelis, Respondetur, quòd tunc non fuit hæc positiua lex illegitimans, &c. Nec oportet ordinationem ecclesiæ fundari necessariò super naturalem: sed sufficit, quòd super probabilem: probabile etiam fuit, quòd fidelis Ioseph lucraretur infidelem. Nec fuit prohibitum tempore legis Mosaicæ coniugium cum alienigenis simpliciter, sed duntaxat cum Chananeis, quos Deus voluit ex toto extirpari. Ideò Esther non illicitè nupsit Regi Assuero, Esther secundo. Salomon tamen fuit ingratissimus Deo suo, qui non solùm peccauit ducendo alienigenas contra legem, etiam de gentibus specialiter prohibitis, & in multitudine mulierum, cùm dicat lex Deut. 17. de Rege, non habebit vxores plurimas, quę alliciunt animum eius: sed quòd peius est, copulatus est eis amore ardentissimo, intantum vt faceret eis idola & templa ad colẽdum Deos earũ. Si autem dictum impedimentum superueniat matrimonio ritè inter fideles contracto, & consummato, non potest dissoluere vinculum matrimonij, licet soluat quo ad torum, & cohabitationem: vt si mulier, vel vir fiat apostata, vel hæreticus: quia regula generalis est, quòd nihil superueniens matrimonio ritè celebrato & cõsummato potest dissoluere vinculum coniugale, licet dissoluat cohabitationem, & torum. Si autem aliquis fidelium contrahat cum hæretica baptizata, est verum matrimonium: quamuis peccet contrahendo, si sciat eam hæreticam. Secus esset si aliquis Catechumenus rectam fidem habens, non tamen baptizatus, contraheret cum aliqua fideli baptizata: quia non esset verum matrimonium: cum baptismus sit ianua omnium sacramentorum: ideò ad sacramentum requiritur, quòd vterque cõtrahentium sit baptizatus. Hoc enim impedimentum non dicitur disparitas fidei, sed cultus, quia respicit exterius seruitium, & exteriorem protestationem & professionem, quæ fit per sacramentum baptismi. Ex supradictis elicio hanc veritatem, quòd non tenetur fidelis conuersus cohabitare cum infideli nolente conuerti, etiã si infidelis velit cohabitare absque contumelia creatoris, donec conuertatur ad fidem, & baptizetur. Vnde Apostolus non præcipit, sed consulit: nec fit præiudiciũ vxori, nisi ex culpa sua, quia conuerti contemnit. Si verò immineret periculum viro ex tali cohabitatione, vt quando non vult habitare cum eo absque contumelia Saluatoris, debet eam dimittere, & manere innuptus, vel cum alia christiana contrahere: nec tunc habebit duas vxores, cùm secundum matrimonium, quod est in fide Christi contractum, sit fortius, & totaliter excludat primum. Mulier verò dimissa post matrimonium viri cum christiana potest transire ad secunda vota: Nec

conuersa ad primum virum redire poterit, cùm vinculum sit solutum. Et licet matrimonium, quod inter fideles contrahitur, sit perfectius contracto inter infideles: & quòd, si fidelis contrahat in gradu prohibito, dissoluatur: non tamen inde sequitur, quòd matrimonium inter infideles contractum in gradu prohibito per ecclesiam dissoluatur. Et ratio est, quia infideles non baptizati non sunt astricti statutis ecclesiæ, vt habetur in .c. Gaudemus, extra de diuortiis, sed bene statutis iuris diuini. Ideò si in gradibus dicto iure prohibitis contrahunt, post conuersionem eorum dissoluitur. Ad hæc dico, quòd licet vir, quàm citò sibi constet de fornicatio-
H ne vxoris tam spirituali, quàm carnali, possit proprio arbitrio illam dimittere quo ad torum, non tamen quo ad cohabitationem absque iudicio ecclesiæ. Vnde si faceret, posset cogi ad cohabitandum, nisi vir statim probaret per testes, quibus creditur: fornicatio autem probari censetur, si testes deponant de suspensione violẽta, videlicet quòd viderũt solũ cũ sola, & nudũ cũ nuda, horis & locis suspectis. Quando autem maritus vult accusare vxorem ad tori separationem, vel cohabitationem, debet hoc facere coram iudice spirituali, & tunc inscriptio fieri nõ debet: nec propter sententiam iudicis impeditur eius reconciliatio: quia sententia in fauorem datur, quantum placuerit passo iniuriam. Nec pro recõciliatione oportet adire iudicem ecclesiasticum. Si autem vir eam accusare voluerit ad pœnam corporalem, debet petere iudicem secularem, coram quo debet fieri inscriptio, idest obligatio ad pœnam contrapassi, siue talionis. Si in probatione deficiat, neuter tamen eorum potest altero viuente transire ad secundas nuptias.

De vndecimo impedimento videlicet impotentia coeundi. Cap. LXXII.

A PRO huius impedimenti notitia est sciendum, ꝙ licet copula carnalis nõ sit de essentia matrimonij, potestas tamẽ ad illam est de eius essentia. Vnde in. c. Quòd sedem, de frigidis & maleficiatis, dicitur, sicut puer, qui non potest debitum reddere, non est aptus coniugio: sic qui impotentes sunt, minimè apti sunt ad contrahendum. Hæc tamen impotentia ex duobus
A causa potest contingere. Scilicet vel ex intrinseca, & naturali, vt ex frigiditate non temporali, sed perpetua, cui non potest pharmacum consulere: & hæc dirimit matrimonium. Et qui hoc impedimento afficitur, de cætero contrahere nequit: alter verò nubere potest tantum in domino. Ecclesia tamen statuit tempus, vt puta trienniũ, ad experiendum, an impedimẽtum sit perpetuum vel temporale: post quod si inuenerint, facta experientia, quòd coire nequeunt, iudicio ecclesiæ dissoluitur, seruata certa solennitate, quæ habetur in cap. Literę vestræ, & cap. Laudabilem, de frig. & malefi. Et si ecclesia se deceptam inueniat, vt quando ille post triennium carna-
B lem copulam cum alia habeat, redintegrat primum, & dirimit secundum, quanuis de eius licentia sit factum: quia non potest esse impedimentum perpetuum naturæ viro respectu vnius mulieris, & non alterius. Propter frigiditatem tamen mulieris non dissoluitur matrimonium, sicut nec propter sterilitatem: est tamẽ in ea aliud impedimentum scilicet coarctatio: & tunc idem iudicium est de arctatione eius, & de frigiditate, & maleficio viri. Quia si nulla arte potest subueniri mulieri, quo ad arctationem respectu vnius viri, soluitur matrimonium: & si sit sufficienter aperta respectu alterius, non tenetur manere sine spe coniugij, sicut nec perpetuò maleficiatus respectu vnius. Frigiditas in viro magis dissoluit, quàm superflua caliditas: quia

per

per frigiditatem non solùm tollitur commistio seminum, sed etiam vigor membrorum, quo fit coniunctio corporũ. Vel dicta impotentia coeundi prouenit à causa extrinseca, verbi gratia ex maleficio; quod est ligamen quoddam à dæmone proueniens, Deo permittente, quo vir & vxor à carnali copula impediunt:& tũc dicendũ, q̃ si maleficium est temporale, non dissoluit matrimonium: si verò perpetuum, dissoluit, sicut frigiditas. Differentia tamen est inter vtrũq;, quia per frigiditatem non solùm est impotens ad vnam, verùm & ad omnes: nõ autem per maleficium, de quo iudicandum est, sicut de perpetua frigiditate, hoc dempto: quia in maleficio perpetuo datur vtriq; licentia, quod non fit in viro frigido. Si verò maleficium non sit perpetuum, nõ dissoluit matrimonium, & ad hoc experiendum ecclesia statuit tempus triennij. Et nota quòd licet nunquam possit rectè maleficium tolli per aliud maleficium: meritorium tamen est tollere maleficium, & destruere opera diaboli. Nec in hoc, vt inquit Sco. 34. dist. quart. est aliqua infidelitas, cùm destruens non acquiescat operibus malignis: sed credit dæmonem posse & velle fatigare, dum tale signum durat: & quòd destructio talis signi imponet finem tali vexationi. Sed quomodo innotescet perpetuitas huius impedimenti, habetur extra de frig. cap. Laudabilem: debent enim per triennium commorari, & dare operam illi actui. Si autem postea reclament, debent iurare cum septima manu, idest vir, & vxor de sciẽtia, & septem viri proximi de credulitate, videlicet quòd credunt eos iurasse verum secundum glo. ibi. Si vir reclamat accusationi vxoris, creditur viro, qui est caput mulieris, ibidem cap. pri. Si vir accusat, incumbit sibi probatio modo prædicto. Furor etiam superueniens matrimonio, vel aliqua ægritudo, aut aliud impedimentũ, si inter fideles sit contractum non impedit. Si autem præcedat, cùm tollat vsum rationis, impedit consensum. Vnde ea ratione, qua error dissoluit, sic furor: & quãuis furor etiam perpetuus non impediat generationem, impedit tamen conuenientem educationem prolis: ideò est contra bonum illius. Et quemadmodum perpetuò furiosi non sunt idonei ad aliquem contractum faciendum, sic nec ad matrimonium contrahendum. Si autem habeãt lucida interualla, & in illis interuallis contrahãt, matrimonium tenet.

C

D

E

De duodecimo impedimento videlicet Vxoricidio. Caput. LXXIII.

Dicit Scotus, q̃ tria sunt crimina, quæ coniuncta, vel separata videntur facere difficultatem circa matrimonium contrahendum, videlicet adulterium, machinatio in mortem coniugis legitimi, & fidei datio ipsi adulteræ, vel contractus de facto cum ea, aut promissio cum iuramento: hæc tria vltima in proposito pro eodem reputantur. De duobus primis habetur extra de eo, qui duxit in matrimoniũ, quam polluit per adulterium, cap. vltimo. De. 3. videlicet promissione cum iuramento habetur extra de his, quæ metu, vel vi fiunt, cap. Ad aures. Ad propositum dico, quòd de his tribus, vltimum per se non impedit contrahendum post mortem viri, vt habetur extra eodem titulo cap. vltimo, vbi dicitur. Si quis vxore viuente data fide promiserat se aliam ducturum, vel cum ipsa de facto contraxerit: si nihil aliud fuerit, non est matrimonium, quod cum ea contraxit, post vxoris obitum dirimendum. Tertium cum primo simpliciter impedit, & dirimit, vbi supra: sequitur enim ibi, Tolerari nõ debet, si prius vel postea, dum vixit vxor

A

B illius, illam adulterio polluisset: vbi prius & postea refertur ad fidei dationem. Et hoc intelligendum est, quando ambo sciunt se adulterium perpetrasse: si enim vir esset sic conscius, & non mulier, cùm ignoret eundem habere vxorem, tunc si vir postea de facto contrahat cum illa, cum qua commisit adulterium, ad petitionem viri non est diuortium celebrandum, vt habetur eodem titulo .c. pri. Sed quid si persona prius inscia, postquam venit in notitiam impedimenti, petat diuortium? videtur celebrandum ex eodem capite: ex quo primum non fuit verum matrimonium. Dico vltrà, quòd siue primum concurrat cum secundo, siue tertio, impedit & dirimit, vt patet extra de conuer. Infidel .c. Laudabilem. Imò solùm secundum videtur impedire ex illo .c. vbi loquitur de Sarracenis, qui dum essent in captiuitate quarundam christianarum, viros earum suis insidiis, & machinationibus occiderunt. Et sententiat ecclesia, quòd si in mortem ipsorum malitiosè fuerint machinati, licet earum studio ad fidem accesserint, nec tamen eis adhærere debent, nec sunt etiam, si adhæserint, tolerandi: cum tale damnum tali lucro ecclesia compensare non velit. Hic non tangitur de adulterio sarraceni cum christiana, nec de fidei datione, sed tantum de machinatione in mortem legitimi viri: quæ machinatio debet intelligi cum effectu, vt simul sint affectus, & effectus, & adhuc conscia vxore. Tertium tamen cum primo semper impedit: & tota ratio est ordinatio ecclesiæ præcisè illegitimantis personas ad contrahendum. Inducens verò ecclesiam ad sic ordinandum est repressio adulterij, & homicidij, quæ frequenter acciderent, si tales personæ possent legitimè contrahere. Non tamen semper vxoricidium dirimit contractum, vt si vir occidit mulierem in actu adulterij deprehensam: quod non licet in foro conscientiæ, neque secundū leges: tametsi eundem secundum mensuram delicti leges non puniant, propter maximū incitamentū, quod habet vir in tali facto. Sed ecclesia, quæ non est astricta legibus humanis, prohibet tali, ne amplius alicui in matrimonio copuletur. Si tamen timeatur de incontinentia ipsius, potest cum eodem dispensare, vt matrimonium contrahat. Si verò sine dispensatione contra-

C hat, peccat, contractum tamen non dissoluitur. Posset ad hæc quæri, an secundæ nuptiæ liceant, cui dubio respondet Durandus in. 42. dist. 4. q. 3. affirmatiuè, ꝙ sic, eò quòd nullo iure prohibeantur: est enim matrimonium tale concors iuri naturali, quatenus est in officium naturæ, & in remedium concupiscentię, quibus indiget homo post primas nuptias sicut antè: & ad hoc ita valet secundum matrimonium, sicut primum. Ius etiam diuinum dictas secundas nuptias concedit, vt patet pri. cor. 7. Nec aliquod ius humanum eas damnat. Primum enim matrimonium nullum præstat impedimentum secundo, cum non duret cum secūdo, nec in se: soluitur enim per mortem alterius coniugum, nec in aliquo suò effectu, sicut de baptismo, cuius remanet character, trāseūte sacramēto, ꝓpter quod nulli licet bis baptizari. Matrimonium autem non imprimit characterē: primæ tamen nuptiæ habent duas honestates, quas non habent secundæ. Prima est perfecta significatio coniunctionis Christi & ecclesiæ, quæ est vnius ad vnam, quæ non est in secundis nuptiis, comparando ipsas ad primas. Secunda est honestas benedictionis, qua carent secūdæ nuptiæ. Et loquor de secundis ex parte mulieris, quia tota illa benedictio videtur respicere mulierem, quæ postquam semel benedicta est, non debet super eā benedictio iterari. Imò secundum iura sacerdos iterans benedictionem in secundis

D nuptiis, suspenditur, extra de secundis nuptiis .c. pri. Ad hæc quæritur, an aliquādo licitum fuerit plures habere vxores, & an modo liceat: primæ parti dubij responsum

ſum eſt tractatu noſtro de diuinis præceptis. Pro ſecundæ partis dubij declaratione, ſit hæc certa concluſio, quòd ſub lege euangelij ex diſpenſatione eccleſiæ nullo modo licet habere plures vxores, cùm Chriſtus Dominus noſter expreſſè prohibuerit vxorum pluralitatem, Matt. 9. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo dimiſſa vxore, non licuit aliam ducere, à fortiori non licebit aliam ducere obtenta prima. Idem etiam Saluator reduxit ſtatum matrimonij ad modum ſuæ primæ inſtitutionis, cõtra quam eſt pluralitas vxorum, cùm à principio vna coſta viri in fœminam ſit conuerſa: et ſcriptura diuina teſtetur, quòd propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, non dicit vxoribus: & erunt duo in carne vna, non duo vel tres: & ex cõſequenti non licet eccleſiæ in hoc diſpenſare. Et hæc ratio tangitur extra de diuortijs. c. Gaudemus. Viſum eſt ſupra de impedimetis dirimentibus matrimonium, & de quibuſdam aliis conducentibus ad matrimonij declarationem: in fine huius ſacramenti non prætermittam illud, quod etiam ſupra dictum eſt, videlicet quòd ad matrimonium requiritur, quòd conſenſus ſit completè liber, hoc eſt abſque coactione, & metu cadente in conſtantem virum: licet enim voluntas non poſſit ſimpliciter, & abſolutè cogi ſeu violentari, poteſt tamen impelli per metum ſiue trepidationem inſtantis ſiue futuri mali: quæ trepidatio facit neceſſitatem conditionatam, & repugnat perpetuitati matrimonij, eò quòd nullum violentum perpetuum. Vnde tali metu coactus poteſt petere reſtitutionem in integrum. Matrimonium verò adeò eſt liberum, quòd filius & filia ad præceptum patris cõtrahere non tenetur cum aliquo vel aliqua. Imò cum alio vel alia, etiam patre & matre reluctantibus, contrahere poteſt: quia in matrimonio eſt perpetua ſeruitus, ad quam filius, qui liber eſt, præcepto patris cogi non poteſt. Quare malè faciunt parentes minis & terroribus compellendo filios, aut filias contra eorum voluntatem ad contrahendum matrimonium. Non ſic fiebat in lege naturæ: Vnde Batuel gen. 24. ſeruo Abrahæ quærenti Rebeccam filiam ſuam pro Iſaac, vocemus puellam, ait, & quæramus eius voluntatem. Filij tamen & filiæ non debent facilè contradicere parentibus, qui eis prudentiores ſunt, & magis ſoliciti de bono filiorum, & filiarum, quàm ipſimet: Et hæc ſufficiant pro matrimonio, & tractatu Sacramentorum. E F

EPilogando omnia ferè, quæ dicta ſunt in tractatu Sacramentorum, dico, quòd quicunq; fide verè Chriſtiana, & Euangelica, Deo placere ſtudet, non ſolùm recipit ſymbolum, quod eſt fidei regula, & verbum Dei per Apoſtolos eccleſiæ Catholicæ initio euangelizatum, vt diffuſè oſtendimus in primo tractatu noſtri præſentis compendij, ſed ſcripturam etiam vniuerſam canonicam. Inſuper & quæcunq; per traditionem Apoſtolorum initio accepit Catholica Chriſti Eccleſia: & inter alia, quòd ſeptem ſunt Eccleſiæ ſacramenta, quæ ſunt ſacra, & efficacia diuinæ gratiæ, & benedictionis ſigna & cauſa, quibus Chriſtus dominus noſter nos ſibi ſacrat, ſanctificat, & ſanat, vt patet ex œcumenico concilio Floreñ. anno 1438. toto ex orbe congregato: quæ per quoſcunq; miniſtros, publicè etiam malos, & Doctores impios, ſuam habent efficaciam, vt inquit beatus Auguſtinus cõtra Epiſtolam Parmen. cap. 2. Item & quòd infantes ſunt baptizandi, eò quòd habent originale, vt dicit Origenes ad Rom. 6. & Auguſtinus epiſtola 28. ſicut & quòd ſine baptiſmo aquæ non poſſumus ſaluari, prout Auguſtinus teſtatur vbi ſupra. Similiter & quòd exorciſmus præcedit baptiſmum ſecundum Auguſtinum. Serm. x. de verbis Apoſtoli vna ẽt cum abrenuntiatioñ. ſecundum Dionyſ. de eccle. Hier. Quòd

aqua

aqua fontis sit consecranda, per Basilium de spiritu sancto cap. 27. & quòd aqua sit necessaria in baptismo necessitate sacramenti, prout inquit Chryso. homil. 24. in Ioan. Et quòd non nascamur, sed renascamur per baptismum secundum Augustinum epistola.28. Recipere etiam cum concilio Nicęno debemus baptismum Christi esse alium à baptismo Ioannis. Item quòd baptismus tollit omnia peccata, sed non concupiscentiam, quæ non est peccatum, sed eius effectus, & causa ad peccatum alliciens, de qua Augustinus de nupt. & concupisc. lib. pri. cap. 23. & 26. & 6. contra Iul. c. 5. 6. & 8. Recipere non minus tenemur confirmationem esse verum ecclesiæ sacramentum, à Christo, sicut & cætera, institutum, de qua Concilium Floreñ. Actio. 18. & Augustinus libro. 5. contra donat. cap. 20. Simul & quòd chrismatis illinitione per Episcopum conferatur, vt ait Cyprianus serm. de ablutione pedum. Similiter quòd eiusdem sacramenti Episcopus sit ordinarius minister, de quo beatus Hierony. contra Lucifer. Non minus recipimus cum sancta ecclesia, & credimus Eucharistiam esse veri ac præsentis corporis Dominici sacramentum, quo vegetati in Christo manemus, fouemur, alimur, & excrescimus in virum adultum, secundum concilium Floreñ. de qua Irenæus lib. 4. cap. 32. & Eusebius lib. pri. Euang. demostra. Similiter quòd eadem Eucharistia fit ex vino aqua permisto, vt dicit Cypria. Epistola. 3. libro. 2. Et quòd verbis sacerdotis, non fide suscipientis cõficiatur secundum Basilium de Spiritu sancto, cap. 27. Item & Eucharistiam non habere verum panem, & vinum, sed meras eorum species, & qualitates, non substantias, vt inquit Irenæus lib. 4. cap. 34. Firmiter quoq; credere debemus Eucharistiam esse non solùm alimentum, sed & sacrificium, non commemoratiuum tantùm, sed & propitiatorium, quod tam defunctis prodest, quàm viuis: sic enim tradiderunt Apostoli, vt testantur Chryso. homil. 69. ad populum Antiochenum, & ad Philip. cap. pri. Damasce. Oratione in defunctos, Augustinus serm. 32. de verbis Apostoli, & tota Africana ecclesia, teste Cypri. Epistola. 9. lib. pri. Credimus itidem Eucharistiam sub vtraq; specie, verum ac totum Christum habere secundum concilium Floreñ. Qui enim alterutram accipit, totum etiam accipere Christum: quare non est necessarium laicis vtriusq; speciei communionem accipere, secundum concilium œcumenicũ Constantieñ. cùm non sit omnibus à Christo præceptum, vtranq; speciem sumere. Eucharistiam etiam rectè seruari asserimus, cùm patres prisci Apostolici seruarent, vt inquit Irenæus apud Eusebium lib. 5. capite. 23. & conciliũ Nicænũ capite. 14. Adorandam esse Eucharistiam eãdem, ipsa postulat religio, quæ Deum vbique cognoscit, siue cum Magis in præsepio, siue in Eucharistia cum Augustino epistola. 120. & in psal. 21. Gestationem verò probat ipse pij operis finis, & vsus, in quem circunfertur: siquidem non ad Theatricum gestatur spectaculum, sed ad excitandam fidelium spectatorum fidem, & pietatem: vt videlicet mortis Christi, & eximiæ illius paternæ in nos charitatis memoria ad gratiarum actionem, & solidiorem impetrandæ misericordiæ fiduciam excitemur. Vide ad hoc Irenæum apud Eusebium libro. 5. capite. 23. Recipimus non minus missam, idest sacram illam Apostolicam actionem, de qua inquit Augustinus de Ciui. Dei, libro. 22. capite. 8. Sed quia dum homo in hac vita degit, per liberum suæ voluntatis arbitrium, tam in actionibus salutis, quàm ciuilibus, potest ex bono fieri malus, sicut & è contra gratia adiutus, ideò & pœnitentiæ sacramentum est omnibus à baptismi gratia lapsis necessarium, secundum Concilium Florẽtinum act. 8. quòd tres, secundum idem Concilium, habet partes, contritionem

(quæ

quæ ſecundum Auguſtinum Homil. 50. de pœnitentia, eſt dolor de peccatis propter Dei offenſam ſuſceptus, cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Confeſſionem, quæ ſecundum eundem vbi ſupra eſt diſerta peccatorum, poſt legitimam & ſeriam conſcientiæ inquiſitionem, occurrentium, etiam occultorum, & circunſtantiarum enumeratio, ſacerdoti ritè ordinato facta, vt ab eis per illum abſoluatur, Ioannis. 20. Quorum remiſeritis peccata, &c. Et ſecundum Leonem Epiſtola. 90. Et ſatisfactionem, quæ eſt perſolutio pœnæ plerunque adhuc debitæ poſt remiſſam culpam, quam permanere interdum docet ſuo exemplo Dauid. 2. Reg. 12. Perficitur hæc per preces, ieiunia, Eleemoſynas, & ſimilia pia opera, quæ adeò ſunt Deo grata, vt eius iram placare poſſint, eumq; reddere propitium. 3. Regum. 21. de quibus Cyprianus libro primo, epiſtola. 3. & Auguſtinus in Encheridion, capite. 71. & in Matthęo capite. 12. Similiter & Hieronymus libro. 2. contra Iouinianum. Et quia chriſtiana religio ſua quoque habet myſteria, & ſacra coram Deo peragenda, non ea per quemlibet fieri voluit Chriſtus, ſed per eos, quos ad illa ordinauit. Vnde tenendum eſt etiam firmiter, ordinem eſſe ſacramentum à Chriſto inſtitutum, quo vnà cum Spiritus ſancti communione conſecratis poteſtas confertur ſacra illa miniſteria peragendi, de quo Auguſtinus in quæſtionibus vete. & noui teſtamenti. q. 9. Ordo porrò iſte varios habet gradus, quorum præcipuus inter clericales eſt ſacerdotum, quibus ſolis ſecundum eccleſiæ ritum ordinatis, data eſt à Chriſto poteſtas conſecrandi verum eius corpus, & ſanguinem, eademq; offerēdi, peccataq; dimittendi. Inter hos quidem ſunt Epiſcopi illis maiores, & dignitate, & poteſtate: ſicut inter eos præſtant aliis, Patriarchæ: & iis omnibus, totiq; chriſtiano gregi Eccleſiæ Romanæ Epiſcopus, & beatiſſimi Petri Apoſtolorũ Principis ſucceſſor: cui omnes obedire tenentur, tanquam familiæ Chriſti ſeruo prępoſito, atque Chriſti Vicario: pro quibus vide Hieronymũ epiſtola ad Damaſum, Auguſtinum libro. 2. capite. 51. cōtra literas Petil. & Cyprianum libro primo, epiſtola. 3. Supradictum ſacerdotum ordinem Saluator noſter duplici armauit auctoritate (pręter Apoſtolicum docendi miniſterium) puta leges ferendi, & excommunicādi, quibus ſua dirigitur, & gubernatur eccleſia, quæ (vt inquit Auguſtinus capite. 4. contra epiſtolam fundamenti) eſt viſibilis hominum cœtus, à Chriſto, & Apoſtolis collectus, in hunc vſque diem perpetua ſucceſſione continuatus, in vna fide Apoſtolica, ſub Chriſto capite, & eius in terris Vicario, paſtore, ac ſummo Pontifice, agens. Extra hanc vnam, veram, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam, vt inquit Hieronymus ad Damaſ. nulli ſperanda eſt ſalus. extra quam ſunt non modò, qui excommunicantur (qua pœna, vt ait Auguſtinus epiſtola. 75. Nihil eſt atrocius, aut formidabilius in omni terrarum orbe) ſed etiam hęretici omnes. Fidei enim Chriſtianæ regula eſt verbum Dei, ſiue per Apoſtolos euangelizatum, ſiue à Spiritu ſancto aliàs Eccleſiæ reuelatum. Vnde certa fide tenenda ſunt non ſolùm, quæ ſcripturis expreſſè ſunt prodita, ſed etiam quæ per traditionem eccleſiæ catholicæ credenda accepimus, & quæ definita ſunt ſuper fidei, & morum negotiis per Cathedrā Petri, vel per concilia œcumenica legitimè congregata: de quibus Auguſtinus libro. 19. de Ciui. Dei, cap. 18. Cæterùm quod ad legiſlatiuam attinet poteſtatem eccleſiæ, paſtoribus à Chriſto datam, obſeruandum eſt, quicquid de feſtis, ieiuniis, ſupplicationibus, & aliis ad ſalutem conducentibus pręcipiunt: quod neglectum, aut non obſeruatum, conſcientiam hominis facit ream, etiam extra offendiculi caſum. Quadrageſimam ſimul, & quatuor tempora, vigilias vſitatas, & alias carnium, vel lacticinorum

cinorum abſtinentias, ſeruare debet chriſtianus cum opinione neceſſitatis: ſicuti & ſexta feria, & ſabbato, ac diebus rogationũ à carnibus abſtinere: ac publicis chriſtianorum conſuetudinibus circa ſanctorum honorem, inuocationem, ac imitationem: ſimiliter & circa reuerentiam & adorationem imaginum ſanctorum & reliquiarum eorundem, & circa elargitionem theſauri indulgentiarum, & veritatem purgatorij, ac ſimilium, quæ eccleſia, vel Apoſtoli tradiderunt vnà cum canonicis libris obſeruanda, ſe accomodare. Super quibus vide Auguſtinum epiſtola .118. capite.5. & libro.19. contra Fauſtum capite.20. Hæc, & id genus, non modò libertatem non adimunt euangelicam, ſed eam magis promouent: ſicuti nec obedientia ciuilis magiſtatus, aut voti, & iuramenti obligatio. Eſt enim, vt inquit Epiphanius Aerio, à peccatis libertas, & ab iis omnibus, quæ animũ quoquomodo impediunt, quo minus Deo totus ſeruiat. Verùm quia poſt baptiſmum in nobis manet carnis ſtimulus, & eccleſia eſt propaganda, ne quis igitur illo victus à gratia excidat, inſtitutum eſt à Chriſto matrimonium, quo ſacramento Chiſti cum eccleſia coniunctionem ſignificante coniugibus gratia datur, qua adiuti iura matrimonij caſtè peragant, liberoſq; Chriſto Domino educent, atque inſtituant. Quod tam eſt indiſſolubile, vt nullo caſu poſt conſummationem diſſolui queat altero ſuperſtite, qualiſcunque tandem fuerit. & ſi ob fornicationem liceat dimittere, nunquam tamen alteram licet ducere, vt inquit Concilium Milet. capite.17. & Auguſtinus de nuptijs libro primo, capite.10. & de bono coniug. capite .7. Sed quia hoc vitæ genere cœlibatus Deo optimo gratior eſt, ideò voto firmatus Deo offertur, cuius quidem tanta eſt obligatio, vt ſi quis pòſt contrahat, non modò ſit irritum, ſed inceſtum etiam connubium: quod & de clericis ſacro ordine initiatis eſt ſentiendum. Quò denique fortiores mortis acerbiſſimæ agonem depugnemus, ac peccatorum reliquijs expiati ſponſo noſtro Chriſto, hoc exilio liberati, præſentemur; appoſitum eſt à Chriſto Domino ſacramẽtum, quod vnctione, quam dicimus extremam, confertur: de qua locutum eſſe beatum Iacobum cap.5. teſtatur Chryſo. libro de ſacerd. Concilium Florentinum, & Innocentius in epiſtola ad Eugubium. Cæterùm quandiu inter hoſtes infeſtiſſimos, dæmones ſcilicet, verſamur, ſcire oportet nullam nobis eſſe ſecuritatem, ſed cum timore ac tremore incolatus noſtri tempore ſalutem eſſe operandam, vt per bona opera vocationẽ noſtrã (vt inquit beatus Petrus primo cap. ſuæ. 2. canonicę) certam ac firmam faciamus, ſemper ſoliciti, ne qui ſtamus, concidamus, peccati fallacia decepti. Porrò dum cadimus, ac ſcelere nos polluimus, peccatóue mortali offendimus, non fidem ſemper (niſi infidelitate) amittimus: ſemper tamẽ Spiritum ſanctum à nobis expellimus, iramq; Dei ſempiternam commeremur. Hiſce ſeptem catholicæ Chriſti eccleſiæ ſacramentis adiuti, & inſtructi vitam viuimus Chriſtianam, quæ cum actuoſa ſit, fieri non poteſt, vt bonorum operum ſit ſterilis. Hæc autem bona opera Deo non modò grata ſunt, eiq; per ſe (quia in Deo ſunt facta) placita, veruſq; cultus: ſed merita etiam tam p̃miorũ hac in vita, (vt inquit Auguſtinus Epiſtola. 106.) quàm poſtea in vita æterna. Sunt enim ita iuſta, & perfecta, vt eis legem Dei pij impleant, imò vt ſeuerum Dei iudicium ſuſtinere queant, vt idem Auguſtinus vbi ſupra luculentiſſimè dicit. Quæ quoq; non modò pro ſe, ſed & alijs, pro quibus pij ea ſuſcipiunt, aut Deo offerunt, ad peccatorum expiationem tam viuorum, quàm mortuorum pręſentiſſima ſunt, vt videlicet Deus miſericordius cum eis agat, quàm alioqui erat acturus, vt inquit præfatus Doctor ſerm. 32. de

verbis

verbis Apoſtoli, & de ciui. Dei libro. 21. cap. 27. Porrò animæ, à pœna peccatis debita ſuo abſolutæ tempore, non dormiunt vſq; ad iudicium, ſed cum Chriſto Domino ſuo in cælis regnant, æterna, diuq; optata, atq; aſſiduis laboribus comparata beatitudine iam potitæ. Ad quam ille nos perducat, qui viuit, & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Finis Sacramentorum.

B

IN ſuperioribus duobus tractatibus, nos Clemens Monilianus Cardinalis Aræcœli de Apoſtolorum ſymbolo primùm, deinceps de medicinali ſacramentorum ordine, quoad potuimus, dilucidè egimus. Nunc diuinorum materia præceptorum ſe nobis offert, quam compendioſa quadam ſerie proſequi decernentes, de diuina uoluntate (quò ſucceſſus clarior rerum euadat) nonnulla breuiter percurremus.

CAPVT PRIMVM.

DE ipſa diuina uoluntate Hugo de S. Victore lib. 1. par. 4. c. 1. inquit. A
quòd prima omnium rerum cauſa eſt uoluntas creatoris, quam nulla præcedens mouet cauſa, cùm æterna ſit: nec ſubſequens confirmat, cùm ex ſemetipſa iuſta ſit: neque iccirco iuſtum uelit, quia iuſtum fuit, quod uoluit: ſed quod uoluit, iccirco iuſtum fuit, quia ipſa uoluit. Vnde ſi q̃ratur, quare hoc iuſtũ ſit, decẽtiſſimè reſpõdetur, quoniã ſecũdũ uolũtatẽ Dei
eſt, quæ iuſtiſſima eſt. Sed ſi ulterius quæratur, quare Dei uoluntas iuſta ſit, cõgruè reſpondebitur, quòd primæ cauſæ non eſt cauſa. Rectitudo enim uoluntatis humanæ conſiſtit in conformitate ipſius ad uoluntatem diuinam. Obliquitas uerò, & iniuſtitia, ex deformitate. Vnde beatus Auguſtinus ſuper pſal. 35. Illi ſunt recti corde, qui in hac uita diuinam ſequuntur uoluntatem. Voluntas Dei B
quandoque te ſanum, quandoque te infirmum uult. Si quando ſanus es, dulcis tibi eſt uoluntas Dei, & quando infirmaris, amara, non es rectus corde: cùm nolis tuam uoluntatem ad diuinam dirigere uoluntatem, ſed uis Dei uoluntatem ad tuam curuare obliquitatem: illa recta eſt, tua curua. Iuſtitia ergo noſtra in hoc ſita eſt, ut noſtra infirma uoluntas de ſe non recta, diuinæ conformetur uoluntati, tanquam eius regulæ, cuius id proprium eſt, eſſe rectam. Quia uerò angeli quidam, cùm ab eadem deflexiſſent, à loco deiecti uoluptatis, lucis, lætitiæ, & amœnitatum, ad loca pœnarum, miſeriæ, & tenebrarum condemnati ſunt, ideo oramus, ut fiat uoluntas Dei. Quem modum orandi Chriſtus exemplo nos C
docuit, dicens, Ioan. 6. Non ueni, ut facerem uoluntatem meam, ſed eius, qui miſit me. Si ergo in æternum manere uolumus, Dei, qui æternus eſt, perficere debemus uoluntatem, cùm nos homines uoluntatem habeamus obliquam, inſtabilem, quam trahit mundus, ſuggerit diabolus, concupiſcentia inclinat. Ideo dicamus, fiat uoluntas tua. D

In quibus noſtram diuinæ conformare teneamur uoluntatem. Cap. II.

SI quæratur, in quibus teneamur facere Dei uoluntatem, & noſtram
diuinæ cõformare uolũtati. Dicũt doctores 46. & 47. diſt. pri. ſenten. A
Quòd conformare uoluntatem noſtram cum diuina poteſt eſſe aut in uolito, aut in actu uolendi, aut in modo uolendi. In uolito, quando uolumus eandem rem, quam Deus uult. In actu uolendi, ſi uolumus illud, quod Deus uult nos uelle: licet nõ illud uelimus, quod Deus uult. exempli gratia, Deus uult filium releuare neceſſitatem patris, uidelicet infirmitatem, & paupertatem: cum hoc ſtat, quòd uelit Deus patrem infirmum, & pauperem. In-

modo uolendi, quando ex simili charitate, & propter eundem finem uolumus,
quod uult Deus: sic qui uult aliquid, quod Deus uult, & quod Deus uult eum
uelle: non tamen propter eundem finem, uidelicet non propter Deum (Nam
B propter seipsum uniuersa operatus est Dominus. Prouer.16.) conformat se diui-
næ uoluntati in uolito, in actu uolendi, sed non in modo. Hac præposita distin-
ctione, Respondetur per aliqua dicta. Primum, quòd non oportet uoluntatem
uiatoris, se conformare diuinæ uoluntati in omni uolito: imò quandoq; potest
uelle oppositum illius, quod Deus uult. Patet, quia non tenetur semper scire cō-
sequentem uoluntatē beneplaciti Dei, dicente Paulo ad Roma.xi. Quis cogno-
uit sensum Domini? ergo nec uelle, cùm uelle præsupponat cognitionem: imò
quandoq; potest oppositum meritoriè uelle, sicut de Dauid legitur. 2. Reg. 7. ꝙ
uoluit ædificare templum Domino, quod tamen Deus noluit per seipsum, sed
per filium eius Salomonem ædificari. Voluntas tamen Dauid fuit bona, & recta.
Vnde ei dixit Dominus, Quòd cogitasti in corde tuo ædificare domum nomi-
ni meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans: ueruntamen tu non ædificabis
mihi domum. 3. Reg. 8. Et Augustinus in Enchiridion caput. 101. Aliquando
bona uoluntate uult homo aliquid, ut bonus filius uult patrem uiuere, quem
Deus bona uoluntate uult mori. Illa ergo uoluntas Dei nostram regulat, qua
nobis innotescit, quid & qualiter nos uelle oportet: & hæc, est præceptum, uel
consilium. Tunc enim recta est nostra uoluntas, quando id, & taliter uolumus,
quod, & qualiter Deus uult nos uelle. In actu autem uolendi, & in modo, uo-
luntas nostra, si sit recta, debet se semper diuinæ conformare uoluntati. Secun-
C dum, Voluntas humana ad aliqualem Dei notitiam attingens, tenetur se con-
formare habitualiter mediatè uoluntati beneplaciti dei, quantum ad uolita, per
seipsam: patet, quia in omni homine usum rationis habente, debet esse talis uo-
luntas habitualis, qua sibi in genere placet, quicquid Deo placet, licet specia-
liter ignoret, quid Deo placeat. Nam quilibet homo tenetur habere cor rectum
& ex consequenti uelle, quod uult Deus. Vltimum, uoluntas nostra tenetur se
D cōformare uoluntati diuini beneplaciti in particulari cognitæ, nisi reuelatio, aut
præceptum Dei ipsam ad oppositum obligaret. Quia uolens in genere uolitum
à Deo, uult etiam hoc uolitum, scitum esse tale: & dicitur notanter, in particu-
lari cognitæ, cùm possit bonus filius patrem suum uelle uiuere, quem Deus uult
mori, dum ignorat, hanc esse Dei uoluntatem. Vnde licet Pater laboret gra-
uissima infirmitate, adhuc filius potest uelle, patrem uiuere, & remedia quære-
re licita: cùm infirmitas non sit euidens signum, ut Deus uelit patrē mori. In
aliis autem similibus, potest homo in suis necessitatibus quærere defensionem,
& refugium.

De uoluntate antecedente, & consequente. Caput. III.

VOLVNTAS diuina distinguitur in antecedentem, & consequen-
tem, sed non eo modo, quo in nobis est uoluntas præcedens actum,
A siue operationem, & subsequens, quo sibi complacet in illo, est in
Deo. Cùm in ipso eadem sit uoluntas antecedens, & consequens,
sortitur tamen diuersa nomina ad diuersa comparata: respectu enim uoliti me-
diatè, est antecedens: respectu uerò uoliti immediatè, est consequens.

Voluntas

Voluntas antecedens est uoluntas diuina, dans alicui antecedentia, unde possit B
consequi aliquid, uel operari, parata coagere, si ille uelit eandem exequi: & sic dicitur antecedenter uelle aliquid, quando ad id agendum, uel consequendum, dat alicui necessariò requisita, paratus illi coagere. Exempli gratia, Voluntas diuina uult antecedenter Petrum mereri, quando dat Petro liberum arbitrium, atque gratiam, additque; præceptum, uel consilium, ut mereatur, paratus sibi cooperari ad actum meritorium, in quo diuina uoluntas non quasi per se, & immediate fertur super operationem meritoriam, sed quasi mediate, & antecedenter, & tales operationes meritoriæ sunt à Deo uolitæ antecedenter, etiam priusquam fiant, imò, & si non fiant, ex hoc solum, quia uult efficaciter ea, quæ antecedunt actum meritorium. Per hoc, quod dicitur uoluntas diuina, excluditur uoluntas signi: & per illud, quod dictum est, dans alicui antecedētia, excluditur uoluntas consequens. Vnde in casu posito, uoluntas diuina dicitur consequens, respectu liberi arbitrii Petri, & gratiæ sibi infusæ, & præcepti, aut consilii de agendo meritoriè in esse positi. Sed respectu actus meritorii nondum in esse positi, dicitur uoluntas antecedens. Dicitur cum consilio, uel præcepto, ad excludendas operationes uitiosas, quas Deus nullo modo uult. Dicitur ultimò nata coagere, per quod excluditur factum Abrahæ, non enim uoluit eum Deus offerre antecedenter filium suum, ex quo non fuit paratus cooperari illi. Voluntas beneplaciti, C
consequens, est uoluntas diuina sibi in esse alicuius complacens, ipsum diligendo in esse, aut producendo, aut conseruando. Dicitur primò ipsum diligendo in esse, & hoc respectu suiipsius, & personarum in diuinis. Non enim uoluntas, quæ est eadem res cum essentia, seipsam, uel personas producit, aut conseruat, licet seipsam, aut personas uelit. Dicitur ulterius producens, & hoc respectu creaturæ, quoniam uolendo creaturas, eas in esse producit, aut conseruat: & sine hac uoluntate, nihil fit in uniuerso, quæ dicitur beneplaciti, & quæ semper impletur: de qua in p̄s.134. Omnia, quæcunque Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra, & in omnibus Abyssis. Et ratio est, ut dicunt ferè omnes Theologi dist.47. primi sent. Quia, quòd aliquis effectus non fiat ab aliqua causa, contingit, aut quia non habet sufficientem uirtutem ad producendum illum: & hoc esse non potest in diuina uoluntate, cùm ipsa sit omnipotens, & omnipotentia sit respectu cuiuscunque, quod non implicat contradictionem. Aut quia ab alio impeditur in agendo: & hoc etiam, non, quia ratione dictæ omnipotentiæ potest remouere omne impediens: aliter deesset sibi potentia ad tollendum obstaculū. Vel quia in agendo, dependet ab alia causa, requisita secum ad coagendum, sicut ignis in camino non egit in pueros, quia Deus suam primam subtraxit causalitatē, quæ est necessaria, in quolibet effectu positiuo: & hoc adhuc non potest esse, quia &, si cum Deo in multis actionibus concurrant causæ secundæ, sicut sol ad illuminandum, potest tamen sua omnipotentia sine omni causa secunda producere quemlibet effectum, cùm sit regula theologalis. Quicquid potest causa prima cū secunda, potest etiam per seipsam sine tali causa secunda. Aut quia ipsa causa mutatur in se, antequàm producat effectum, quemadmodum homo non semper exequitur, quod proposuit, & hoc etiam nullo modo potest esse, quia est simpliciter immutabilis, cùm quicquid Deus uult pro tempore, uelit ab æterno. Voluntas antecedens non semper adimpletur, quia licet cuilibet det naturalia, similiter & gratiam, si non ponat obicem, & parata sit cuilibet coagere ad actum me-

ritorium,ſimiliter & det præceptum, & conſilium , ut exequantur , multi tamen
eliciunt actus demeritorios contra dictam uoluntatem.

De uoluntate Signi. Caput. IIII.

A VOluntas ſigni eſt creatura aliqua, ſiue effectus diuinæ uoluntatis , ſi-
gnans,uel manifeſtans nobis eandem diuinam uoluntatē. Vnde ſæpè
ſigna nominantur nomine ſignificatorum eo modo,quo dicimus,ille
fecit magnam miſericordiam pauperi,cùm eleemoſyna exterior da-
ta pauperi ,ſit ſignum miſericordiæ in animo dantis : & etiam dicimus teſtamen
tum,uel codicillum eſſe ultimam uoluntatem,cùm ſit ſignum ultimæ uoluntatis
teſtatoris . Ita ſecundum quandam figuram dicendi , uoluntas Dei uocatur ali-
quid,quod propriè non eſt uoluntas Dei,ſed ſignum illius,ut præceptio,inhibi-
B tio,conſilium,permiſſio,& impletio . Et hæc uoluntas ſigni non ſemper imple-
tur, præcipuè in tribus prioribus, quia Deus omnibus p̄cipit obſeruantiam ſuæ
legis,& prohibet illa,quæ in ſe,uel ſecundum ſe ſunt mala:ſimiliter conſulit euā-
gelica conſilia : nihilominus,ut patet ad ſenſum, non omnes parent ei. Vnde ni-
hil aliud eſt dicere uoluntatem ſigni non adimpleri,niſi ꝙ Dei præcepta,uel pro-
hibitiones , uel conſilia non adimplentur . Contra uerò permiſſionem nihil fit ,
quia eo ipſo,quod eſt permiſſio,fit id, quod permittitur . Si enim non fieret, nō
diceretur permiſſio,ſimiliter nec contra impletionem . De quatuor primis non
nulla ſub compendio ad communem utilitatem dicturus,primò diſſeram de de-
calogi præceptis,ſub quibus,cùm contineantur prohibitiones, ſpecialem tracta-
tum de illis prætermittam . Secundò de Euangelicis conſiliis. Poſtremò de per-
miſſionibus .

De Decalogi titulo Caput. V.

A DEcalogo præponitur quaſi titulus.Ego ſum Dominus Deus tuus, qui
eduxi te de terra Aegypti,de domo ſeruitutis . Exo. 20. Vbi manife-
ſtatur,quis loquatur in Decalogo,quia Deus communis tribus. No-
mine enim Domini intelligitur potentia,in qua magnificatur pater .
Nomine Dei,qui dicitur theos græcè,ideſt uidens,intelligitur ſapientia , in qua
clarificatur filius . In pronomine uerò poſſeſſiuo uidelicet,tuus(quod loco deter
minationis additur) inſinuatur bonitas ,per cuius participationē efficitur meus,
tuus,&c.in qua magnificatur Spūs ſanctus.Vnitas eſſētiæ innuitur per hoc,quod
ſingulariter dicitur, ego ſum . Loquitur autem illi Populo , qui eductus erat de
B ægypto . Vnde ſubdit, qui eduxi te &c. Pro quo notandum ,quòd præcepta de-
calogi innata ſunt cuilibet rationali creaturæ,& ſunt data expreſſis uerbis, ubi ſu
pra : Inquantum innata,reſpiciunt omnes : inquantum uerò data,tantùm Popu-
lum præfatum eductum de terra ægypti . Educere enim eſt potentiæ . De terra
ægypti, ſapientiæ . De domo ſeruitutis, bonitatis . Aegyptus enim tenebræ in-
terpretatur,in quo error infidelitatis,domus ſeruitutis,reatus peccati(qui enim
facit peccatum,Ioannis .8. ſeruus eſt peccati) deſignantur .Dicit ergo,ego Do-
minus,qui te eduxi,ſcilicet per potentiam . Deus qui te eduxi de terra ægypti,
ideſt de tenebris erroris,& infidelitatis ad intelligentiam ueritatis,per ſapientiā.
Ego tuus,qui eduxi de domo ſeruitutis,ideſt reatu peccati & prauorum morum
in libertatem gratiæ,& affectionem iuſtitiæ per bonitatem .

Præcepta

Præcepta decalogi ad duo dilectionis mandata referuntur. Cap. VI.

EADEM autem decalogi præcepta in duabus tabulis digito Dei scripta, Moysi Exod. 20. data esse legimus, ut inquiunt & Philo in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quorum quinque erant in una tabula, & quinque in altera. Augustinus uerò cõtra præfatos, super Exodum. q. 7. quatuor uult prioris, sex autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo dilectionis mandata, Dei uidelicet, & Proximi, reducuntur. Verùm aliter idem August. in psal. 32. ordinat illa: quia in priori tabula ponit tantùm tria, in quibus Dei charitas commendatur. In altera uerò, septem ordinat, quæ ad proximi dilectionem pertinent. Sententiæ cuius se subscribit Magister senten. lib. 3. dist. 36. & 37. addens, Quòd dicta pcepta rectè impleri absque charitate nõ ualent, neque ad alium finem præterquàm ad charitatem dirigi debent. In dictis moralibus præceptis, est ponere duplicem radicem, alteram quo ad inchoationem, alteram quo ad consummationem. Prima est secũdum affectionem timoris, iuxta illud Ecclesiastici. 1. Radix sapiētiæ est timere dominum. Secunda iuxta dispositionem amoris, qui charitas est. Vnde August. contra Faustum. Tantùm noli esse sub lege, ut illam timore impleas, sed sub gratia, ut sit plenitudo legis charitas: & sic quãtum ad impletionem, & consummationem radix moralium est penes amorem. Hæc charitas uia excellentissima est, ut inquit beatus Paulus 1. Cor. 13. quæ secundum se ambulantes, ducit ad patriã. Hæc est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, uita uirtutum, uirtus pugnantium, palma uictorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum, ut inquit Prosper lib. 3. de uita contemplatiua. Sanctus quoq; Thomas opusculo 4. ait. Quòd omnium humanorũ actuũ regula, siue lex, est charitas diuina. Sicut enim uidemus in artificialibus, quod unumquodque opus tunc bonum, & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur, sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est, & uirtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat. Si uerò ab hac discordat regula, nec bonum, nec rectum est. Decem itaque uerba hæc, idest sententias, quæ scilicet uerba Dominus digito suo hic inscripsisse in tabulis lapideis dicitur, ipsemet proprio suo ore prius promulgauerat ad uniuersum populũ de medio ignis Exod. 20. dicens. Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis, &c. Tabulas autem Dei mandato scriptas, imò proprio digito illius, fecit Moyses recludi in arca fœderis ad perpetuam Dei memoriam.

A B C D

Obseruantia diuinorũ præceptorũ est nobis possibilis, licet mãdatum de diligendo Deum ex toto corde, in hac uita impleri perfectè nõ possit. Cap. VII.

ANte quàm ueniamus ad uniuscuiusq; præcepti declarationem, præsuppono unum, uidelicet quòd obseruantia dictorum diuinorũ præceptorum est nobis cum ipsius adiutorio possibilis, quod tamen ipse paratus est semper nobis præstare, si nos eo uti uolumus. Vnde postq; dominus præcepta dederat filiis Israel, ostēdere uolens omnia, quæ eis præceperat possibilia esse, dixit Deut. 30, Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie,

non ſupra te eſt, neque procul poſitum, neq; in cælo ſitum, ut poſſis dicere, quis noſtrum ualet ad cælum aſcendere, ut deferat illud ad nos? &c. Sed iuxta te eſt ſermo ualde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Et Mat. 12. Iugum meũ ſuaue eſt, & onus meum leue. Similiter primæ Ioan. 5. Mandata eius grauia non
B ſunt. Beatus quoque Ambroſius in primo libro de Iacob, & uita beata. c. 3. ait. Nemo tenetur ad culpam, niſi uoluntate propria deflexerit. Et beatus Baſilius in uita Monachorum. c. 83. de dilectione inimicorum ait. Nunquam autem præciperet hoc iuſtus & clemens Deus, niſi utique etiam poſſibilitatem nobis donaret. Hieronymus quoque ad Damaſum ait, Execramur etiam eorum blaſphemiam, qui dicunt, impoſſibile aliquid homini præceptum eſſe, & mandata non
C à ſingulis poſſe ſeruari. Sed ſi hæretici obiiciant nobis præceptum dilectionis Dei ex toto corde, Reſpondetur, ꝙ non ſic præcipitur nobis, ut Deum ex toto corde diligamus, ut nihil præter illum diligamus, aut quòd omnes uires noſtræ uoluntatis tali dilectioni applicemus: ſed ſic iubemur diligere Deum, ut nihil repugnans præceptis Dei amemus. Qua propter ille dicendus eſt diligere Deũ ex toto corde, qui Deum diligens reliqua omnia mandata ſeruat, ut apertè colligitur quarti, Reg. xi. ubi de Rege Iehu dicitur, Porrò Iehu non cuſtodiuit, ut ambularet in lege Domini Dei Iſrael in tóto corde ſuo, & ſubdens cauſam dixit. Non enim receſſit à peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Iſrael. Quia enim alterum mandatum tranſgreſſus eſt, dictus eſt, non ambulaſſe in toto corde. Vnde Gregorius ſuper illa uerba Ioan. 14. Si quis diligit me ſermonem meum ſerua-
D bit &c. ait. Verè .n. eũ diligimus, ſi ad mandata eius, à noſtris nos uoluptatibus coarctemus. Sed dilectio Dei, ad quam producendam anima adhibet omnes uires ſuas, & omnem conatum, in hac uita haberi non poteſt: nec illa nobis præcipitur, ſed illa eſt, quæ expectatur in præmium. Vnde ſicut ex beati Pauli ſententia primæ cor. 13. Dicitur. Nunc cognoſcimus ex parte, ita hic oportet dicere, quòd diligamus ex parte, cùm dilectio ſequatur cognitionem, & in poſterum ſperemus diligere ex toto. Hoc idem Augu. inquit libro. 3 contra duas epiſtolas Pelagianorum ad Bonifacium. c. 7. cuius opinionis eſt etiã ſanctus Tho. 22. q 44. articulo 6. & Bernardus ſerm. 50. ſuper cantica, dicens. Eſt charitas
E in actu, eſt & in affectu: & de illa quidem, quæ operis eſt, puto datam legem hominibus, mandatumq; formatum. Nam in affectu, quis ita habeat, ut mandatur? Ergo illa mãdatur ad meritum, iſta in præmium datur, cuius initium quidẽ, profectumq;, uitam præſentem experiri diuina poſſe gratia non negamus: ſed planè conſummationem deferimus futuræ felicitati.

Adoratio quæ ſpectat ad primum præceptum quid ſit, & quomodo diſtinguatur à reuereri, honorare, laudare, & glorificare. Caput. VIII.

A PRimum enim præceptum, quo Deum unum colere iubemur ad Patrem, ſecundum de iuramenti ueritate, ad filium, Tertium de ſpirituali uacatione, ad Spiritum ſanctum, pertinere uidetur: ita ut his tribus pceptis tres perſonas, quæ ſunt unus Deus, colere iubeamur. Principioq; uidendum, quid ſit adoratio, & quotuplex: & qua Deus propriè ſit à nobis adorandus. Pro quibus nota, quòd iſta ſe habent per ordinem, uide

licet

licet reuereri, honorare, laudare, glorificare, & adorare, & ſemper poſterius addit aliquid ad prius. Reuereri quempiam ſecundum Scot. diſt. 9. Tertii, eſt animo reputare magna bona, quæ quis uidet in eo, aut æſtimat eſſe in illo, paruipendẽdo illorum cõparatione, quæ conſiderat in ſeipſo. Honorare uerò, eſt reuerentiam interius exiſtentem in animo opere exteriori indicare. Vnde honor eſt exhibitio reuerentiæ in teſtimonium uirtutis, uidelicet eius, quem reueretur. Laudare autem, eſt honoratum pro bonis, quæ in ſe habet, aliis commendare. Glorificare, ſeu magnificare, eſt laudes honorati, longè, latèque præconizare. Gloria enim eſt frequens fama cum laude. Adorare autem, eſt in id, quod eſt reuerendum, honorandum, atque glorificandum propter ſuæ ſanctitatis eminentiam atque uirtutis, totam ſpem atque fiduciam, ſe ſubiiciendo, proiicere. B Vnde adoratio dicitur cultus propter uidelicet diligentem intentionem circa illud, quod adoratur. Illud enim dicitur coli, cui quis ſtudioſè intendit, operam ſuam exhibendo. Dicitur etiam ſeruitus, quia huiuſmodi opera exhibentur adorato in recognitionem ſui dominii. Dicitur Theoſebia, ideſt diuinus cultus, quia in ipſa ſingulariter colitur Deus. Dicitur & religio, quando ad huiuſmodi adorationem homo ſeipſum ſpecialiter obligat, dicente Tullio in Rhetorica, Religio cuidam ſuperiori naturæ cultum, reuerentiamq; affert. Adoratio eſt una trium, ſicut eſt una maieſtas. Vnde Gene. 18. dicitur, quòd Abraham tres uidit, & unum adorauit. Vnde licet ſit diſcretio trium perſonarum, eſt tamen una adoratio, quia una maieſtas, una æqualitas in tribus. Vnde Ioan. 5. Qui non honorificat filiũ, non honorificat Patrem, qui eum miſit. Et Hilarius in libro de Trini. Honor geniti eſt honor Gignentis, & è conuerſo. Reſpiciendo etiam eſſentiam, unus & idem honor numero latriæ, & eadem adoratio debetur ei. Sed quia ut dicitur Ioan. 4. Spiritus eſt Deus, & qui adorant eum, in Spiritu, & ueritate oportet adorare: ideo beatus Auguſtinus inquit, Quòd adorare in Spiritu eſt fide, ſpe, & charitate in eum tendere. Extollere etiam bo- D nitatem alicuius in corde ſuo tanquam ſummam reſpectu bonitatis ſuæ, à quo quis ſuam etiam habet bonitatem, cùm reſpiciat ſolum Deum pro obiecto conuenienti, ut ſummum bonum, uel Dominum, pertinet ad latriam, quæ ſoli Deo conuenit, cui interiori actui correſpondent aliqui exteriores: ſigna dicti interioris, ut ſacrificia, ritus, uel genuflexiones, proteſtantes iſtam reuerentiam ſummo Domino exhibendam, & ſummam dominationem in eo, cui talia exhibentur, & ſubiectionem ad illum in exhibente. Ex quibus actibus tam latriæ interioris, quàm exterioris frequenter elicitis poteſt generari habitus inclinans ad faciliter, & promptè eliciendum ſimiles actus, qui ſicut erant boni, & debitis circunſtantiis ornati, ita habitus ex eiſdem generatus, erit bonus. Latria enim poteſt accipi, uel pro cultu ſiue reuerentia, aut adoratione Deo exhibita actu interiori, ratione ſummi dominii, uel ſummi boni. Vel pro reuerentia exhibita Deo, actu exteriori. Seu pro habitu inclinante ad talem actum. Et ille actus, cùm ſit rationi rectæ conſonus, uirtus eſt, non theologica ſecundum Scotum, ubi ſupra, cùm non habeat Deum pro obiecto immediato, ſed honorem deferendum Domino increato; Erit ergo uirtus moralis, contenta ſub iuſtitia, qua redditur ſuperiori, quod ſibi debetur.

Obligatio

Obligatio ad actum latriæ pertinet ad primum præceptum. Cap. IX.

OBligatio igitur ad actum adorationis, siue latriæ, pertinet ad primum
A præceptum. Non habebis deos alienos, Exod. 20. quod non modò
est negatiuum prohibens adorationem exhiberi alicui, cui non con-
uenit, sed affirmatiuum, ut habeatur Deus uerus, & tanquam domi-
nus adoretur, de quo Deuter. 6. Dominum Deum tuum adorabis: in quo exclu-
ditur idololatria, & obligat semper, sed non pro semper. Ad istum uerò actum
B eliciendum aliquando ab adulto pro tempore legis Mosaicæ uidetur determina-
tio esse facta per illud, quod habetur in tertio præcepto (ut dicetur infra) uideli-
cet Sabbata sanctifices, quod etiam fuit præceptum legis naturæ, ut scilicet ali-
quo determinato tēpore uacaret homo ab operibus seruilibus ad Deū magnifi-
candū. In lege uerò noua determinatur tempus in die Dominico, & in oblatio-
ne illius summi sacrificii, uidelicet Eucharistiæ, quam debet Sacerdos offerre
pro se, & pro populo, ad Hebr. 5. Populus autem offert spiritualiter, cùm tenea-
tur eadem die audire missam integram, de consecr. dist. 1. c. Missas. Et si aliqua
necessitas excuset à missa, necesse est impleri illum adorationis actum in aliquo
æquiualente, ut saltem die illo specialiter deputato cultui diuino, habeatur ali-
quis actus immediatè relatus in Deum ad eius reuerentiam.

Homo Christus quomodo latria adorandus. Cap. X.

SI quæratur, an Christo præcisè secundum diuinam naturam conue-
A niat latria, respondet Gabriel Biel lect. 50. super canonem, Quòd re-
fert multum loqui de natura humana in Christo, & de homine Chri-
sto. Nam homo est nomen personæ, non sic humana natura: & con-
cludit, quòd homo Christus adoratione, quæ est latria, est adorandus, cùm sit
persona uerbi, & ita Deus: & ex consequenti ea adoratione, quæ solius Dei est,
adorandus est, à qua adoratione licet natura humana excludatur, ut ratio ado-
randi, non tamen, ut terminus adorationis: cùm secundum Damascenum in 3.
lib. c. 54. Christum Deum perfectum, & hominem perfectum, simul & patrem, &
spiritum sanctum cum incommutabili carne eius una adoratione adoramus.
Humana autem natura in se considerata, est adoranda hyperdulia, ut dicit glos.
super psal. 98. Adorate scabellū pedum eius. Hyperdulia autem est honor quidā
magnus, qui exhibetur creaturæ rationali excellenti, propter maiorem affinita-
B tem, & coniunctionem ad Deum. Hac adorationis specie adorari debet beata
Virgo mater Dei. Vnde in Ephesino concilio, cùm Nestorius χριστοτόκον, non aūt
θεοτόκον esse Mariam uirginē asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus
interdictum, ne quis eam χριστοτόκον auderet appellare, non quòd hoc nomine
recte uocari non potuisset, aut possit, sed quòd obuiandum esse errori putaue-
runt, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum, & hominē
pepeрisse Mariam uirginem contendebat. Dulia uerò est cultus, uel honor, qui
C exhibetur creaturæ, eò quòd participat diuinam dignitatem, uidelicet potentiā,
sapientiam, uel bonitatem. Adoratio enim secundum Alexandrum de Ales in
3. par. summæ, respicit Deum inquantum est superior, & excellens: unde adora-
tio est

tio eſt motus in Deum,non ut in finē,ſed ut in principium. Amor uerò eſt motus in ipſum,ut in finem.Ratio autem finis non mutatur in dilectione Dei,& proximi,diligendo ipſum ſummum bonum ipſi deo & proximo,ſicut nec debitum, imò eadem ratione diligo Deum,& proximum:cùm in ſcipſo,& ſua imagine debeo diligere ſummum bonum. Adoratio enim eſt motus in Deum, ut in principium: uariatur autem ratio principii in adoratione Dei,& proximi, ſicut & ratio debiti: quia Deus eſt principium ad eſſe,& conſeruationem eſſe ipſius creaturæ. Rationalis uerò creatura eſt principium ratione doni excellentis ad bene eſſe alterius,ut puta ſubditi,ratione cuius poteſt ipſum ducere in ſuperiora: ſicut Prælatus per poteſtatem, Doctor ratione ſapientiæ per cognitionem, Sanctus uir per exemplum. Ratio debiti, qua debeo adorationem uel reuerentiam proximo,eſt ratio,qua debeo principio ad bene eſſe,& non ad eſſe, uel eius conſeruationem. Dignitas enim diuini eſſe per potentiam,& participationem conuenit Prælatis. Dignitas ſapientiæ doctoribus. Dignitas uerò bonitatis conuenit ſanctis,ratione quarum ſunt principium ad bene eſſe aliorū:& ut ſic,debetur eis honor, & reuerentia. D

Catholici adorando ſanctos,prælatos,doctores,& imagines non ſunt idololatræ. Caput. XI.

QVIA enim ſcriptum eſt. Non facies tibi ſculptile, ideò inquit Damaſcenus,ꝙ antequàm Deus eſſet humanatus, facere Deo imaginē erat impietatis,cùm eſſet inuiſibilis, incorporeus, incircunſcriptibilis. Summæ impietatis igitur erat figurare,quod diuinum eſt. Hinc eſt,ꝙ in ueteri teſtamento non erat in conſuetudine uſus imaginum, Deum figuratiū. Quia uerò Deus ipſe per uiſcera miſericordiæ ſuæ, ſecūdum ueritatem propter ſalutem noſtram factus eſt homo(non ut Abrahæ uiſus eſt in ſpecie hominis, quando tres uidit, & unum adorauit, nec ut prophetis) ſed ſecundum ſubſtantiam,uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus mirabilia fecit, paſſus eſt, reſurrexit,& ad cælos aſcendit: quæ omnia ſecundum ueritatem facta ſunt,& uiſa ab hominibus,ac ſcripta ad memoriam & doctrinam noſtrā. Ideò patres,quia non omnes ſciunt literas, aut lectioni uacant,excogitauerunt, uelut quoſdam triumphos, ſimilia in imaginibus deſcribere ad uelocem memoriam, quas procidentes adoraremus,ſimiliter & Sanctorum certamina erigentia nos ad fortitudinem,imitationem, zelum uirtutis eorum, & gloriam Dei. Honor enim, qui tribuitur imagini,nō aliò,quàm ad prototypon refertur, ſicut à Baſilio in libro de Spiritu ſancto.c. 18. legimus annotatum: cùm nemo tam ſit lapis, ut lapidibus, & lignis ineſſe putet ſenſum. Nihil igitur contra primum præceptum peccatur,ſi ſanctis,& eorum imaginibus debita ueneratio præſtetur. Vnde ſancta ſynodus ſeptima. acti. 7. exclamauit. Quicunq; ſentētias ſacræ ſcripturæ de Idolis, contra uenerandas imagines adducunt, Anathema. Qui uenerandas imagines Idola appellant, Anathema. Qui dicunt, quòd imagines chriſtiani, ut deos, adorent, Anathema. In octaua quoque ſynodo Acti. decima, idem decretum eſt. A B

Triplex

Triplex à nobis Deo cultus exhibetur, & sanctis. Caput. XII.

A PRO maiori prædictorum declaratione est notandum, Quòd triplex à nobis Deo cultus debetur. Imitatio uidelicet. Honor, & Inuocatio. Præcipuus & Deo gratissimus est imitatio. Vidit hoc Ethnicus ille Socrates, qui dixit, uis Deos tibi propitiari? bonus esto. Christus enim nō tātū incarnari uoluit, ut esset uita nostra, sed ut seipsum nobis exemplū uiuendi proponeret, ut sicut ipse ambulauit, & nos ambularemus. Ad hunc cultum inuitat nos Paulus ad Eph. 5. Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi. Nec iniquum est hunc præcipuè cultum trāsferre ad homines, cùm dixerit Pau-
B lus primæ cor. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, uoluit enim ab aliis imitari, quatenus ipse Christum imitatus est, nō sub ea ratione, qua persecutor, uel blasphemus, sed quatenus misericordiam Dei consecutus fuerat, & ut iam in seipso non uiuebat, sed Christus in eo: ita ut imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quàm Christum in Paulo uiuentem imitari. Et sic patet, quàm rectè cultus hic sanctis tribuatur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud, q̄ Christū in sanctis imitari iubemur, quem imitari non est impossibile, cùm dicat Basilius serm. 2. de baptismo. c. ultimo. Respicientes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus. Vbi uerò sanctos cōsideramus, docemur studium hoc imitandi Christum non esse impossibile, ut per illorum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatum mandatum Domini ad mortem usque seruemus, atq; in uitam æternam ingrediamur. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari sanctos imitando, sed augetur potius illius gloria. Secū-
C dus cultus Deo debitus consistit in honore, & ueneratione. Vnde dictum est à beato Paulo. 1. Tim. 1. Soli Deo honor, & gloria: quod non contrariatur sibi dicenti ad Rom. 2. Gloria & honor omni operanti bonum. Sciebat enim Paulus, q summus cultus, & gloria soli Deo conueniebat: sed non propterea sua quoq; gloria, & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contra, per eos qui perperam agunt, nomen Dei blasphematur. Quid enim aliud ueneramur in sanctis, nisi Dei do-
D na? nisi Christum ipsum uiuentem, & operantem in illis? Athanasium laudans dicit Gregorius Nazianzenus in oratione in Athanasium, uirtutem laudo, uirtutem autem laudans Deum laudo. Dei nanq; donum est omnis uirtus, à quo pro ficiscitur omne datum optimum Iacobi. 2. Qui honorat Dominum, inquit Epiphanius, hæresi. 26. honorat etiam sanctum, qui uerò ignominia afficit sanctum, ignominia etiam afficit Dominum. Vnde Augustinus in ps. 44 In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis? sumus enim Christiani, non Petriani. Tolle à Petro, Tolle à Paulo &c. q Apostoli, q martyres Christi fuerunt, nō plus eis honoris debebitur, quàm uel Aristidi iusto, uel Phocioni, uel Zenoni, quorum uitæ sanctimoniam ab his, qui Græcorum historias conscripserunt, plurimum legimus esse commendatam. Tertius cultus Deo debitus, & à nobis sibi impendēdus, est in Inuocatione, si ergo nullum crimen est in imitandis sanctis, & honorandis, quid esse criminis in illis inuocandis poterit? Non enim tanquam largitores (hoc enim solius Dei proprium est) sed tanquam deprecatores inuocantur. Aliter enim inuocamus Deum, aliter sanctos. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, tribue quæsumus. Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus,

quàm

quã orate pro nobis. Nec in hoc Christi gloriæ derogatur, quòd alius à Christo mediator quæritur, dum à sanctis intercessio postulatur. Derogabat ne Christi gloriæ Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus? Non ne sciebat unum esse mediatorem Dei, & hominum Christum Iesum? Et tamen pro omnibus, qui in sublimitate cõstituti sunt, obsecrationes fieri uoluit. Quid autem est obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quem pe tis, & eum, pro quo petis? Vnde in concilio Constantinopolitano, ut habetur tom.2.cõciliorum.c.7. cùm præscripsissent patres, quibus uerbis esset Deus orãdus, mox subiunxerunt, his actis, & creatore suo solo Deo adorato, inuocet sanctos, ut pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Omnes enim orationes Ecclesiæ ad patrem ferè dirigere concludit, non per Petrum, non per Paulum, sed per Dominum nostrum Iesum Christum, per solius illius passionis meritum, qua nos redemit, quæ omnia concedi sibi postulat. Vnde Gregorius Naziãzenus in monodia Basilii, Tu autem, inquit, ò Basili ex alto nos respice, & carnis stimulum, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et Hieronymus in Epitaphio Paulæ, Vale, inquit, ò Paula, & tui cultoris ultimam senectutem tuis orationibus adiuua, fides & opera tua te Christo sociant, præsens facilius, quod postulas, impetrabis. Et Augustinus in meditationibus .c.23. Orate Dominum, orate piissimi, orate omnia agmina sanctorum. Et Chrysostomus ho mil. 66. ad populum Antiochiæ in laudibus ponit Imperatoris, quòd is purpura indutus accedit ad Martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus. F G

Reliquiæ sanctorum sunt uenerandæ. Caput. XIII.

QVID dicam de sanctarum reliquiarum ueneratione & uirtute? Ruffinus libro secundo. c.32. Ecclesiasticæ historiæ, narrat de Theodosio Imperatore, ꝙ is contra Eugenium prælium initurus circumibat cũ sacerdotibus & populo omnia orationum loca, & ante martyrum, & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. De reliquiis Geruasii, Prothasii, & Stephani martyrum, quid dicam? Tantus fuit ad eas hominum concursus, tot & tanta per eas miracula facta, ut beatus Augustinus libro.22. de ciuitate Dei .c. 8. miretur: quo ẽt in loco moris fuisse scribit, ut recitaretur in tẽplo, quid quisq; beneficii accepisset. Offerre tamen sacrificium alicui, ita est seruitus diuinitati debita, & propria, ut qui homini eam tribueret, idololatriæ crimen euadere non posset. Si dicant hæretici, ꝙ animæ sanctorum ignorant preces nostras, obiicitur eis illud, quod Gregorius libro. 4. dialogorum .c.32. inquit. Quid enim est, quod ibi sanctorum Animæ nesciant, ubi scientem omnia sciunt? & Dionysius. cap.11. cælestis Hierarchiæ, Quis ibi aliquid ignorat, ubi omnes fontem scientiæ Deum uident? certè qui intus omnipotentis claritatem uident, nullo modo credendum est, quòd foris aliquid fit, quod ignorent. Hoc etiam scire possunt, ut dicto Dionysio placet, ubi supra. c.4. reuelantibus Angelis. Si iterum obiiciatur nobis dictum nonnullorum aliorum hæreticorum, qui eò temeritatis deuenerunt, ut affirmare non uereantur, sanctos nondum esse Dei conspectu suauissimo potitos, sed adhuc in abditis quibusdam receptaculis extremum expectare iudicii A B

uniuersalis

C uniuerſalis diem. Contra hos reſpondet Cyrillus ad Reginas libro ſecundo de recta fide. Olim,inquit,liberatæ à corporibus animæ hominum, in ſubterranea receptacula demittebantur,implentes mortis promptuaria. Vbi autem Chriſtus ſpiritum ſuum Patri commendauit,etiam hanc nobis præparauit uiam: nō enim ingredimur in infernum &c. Et Baſilius de Spiritu ſancto ad Amphilochium, An non extremi ſtuporis eſt,inquit,ſanctos fateri cum Chriſto non eſſe, quādoquidem Paulus peregrinans à corpore præſens eſt apud Deum,& reſolutus, iam eſt cum Chriſto? Obiiciunt tertiò dicti hæretici nobis dicentes. Quis generalis D Iudicii erit uſus futurus,ſi ante illud mercedem quiſque ſuam recepturus eſt? Quibus reſpondet Gregorius quarto Dialogorum. c.24. Quòd hoc creſcit animabus in Iudicio, quod nunc animarum ſola,poſtmodum uerò corporum beatitudine, perfruuntur: ut ipſa quoque carne gaudeant,in qua dolores pro Domino pertulerūt: de qua ſcriptum eſt,quod in terra ſua duplicia poſſidebunt. Stolas ſuas igitur, animarum modo recipiunt,tunc poſt Iudicium animarum ſimul & corporum gloria lætabuntur.

Primum præceptum de uno colendo Deo,tres habet Clauſulas. Cap. XIIII.

A PRima clauſula eſt,non habebis Deos alienos coram me. Vbi prohibemur adorare creaturas ſpirituales,ſcilicet Angelos. Secunda non facies tibi ſculptile,hoc eſt imagines fictas, quæ nullius rei naturalis ſunt repræſentatiuæ. Tertia neque omnem ſimilitudinem,uidelicet,rei naturalis imaginem. Et ſequitur,quæ eſt in cælo deſuper, ut Solis, & Lunæ: & quæ in terra deorſum,ut hominis,bouis,& ſimilium: neque quæ ſunt in aquis,ideſt piſcium. Non adorabis eas ſcilicet actu exteriori, neque coles affectu interiori. Prima huius præcepti clauſula oſtendit Iudæos,& Saracenos Idololatras, qui Deos habent alienos. Iudæi quidem Meſſiam, Saraceni autem Mahometen, expectāt. Contra ſecundam faciunt hæretici,qui non credunt de Deo,niſi quod imagina- B tione ſua,& phantaſia confingunt. Contra tertiam faciunt mali chriſtiani, eò quod ſuperbi colunt ſimilitudinem eorum,quæ ſunt ſuper terram, uidelicet honores. Danielis .11. Nam ſuper omnia deſiderant aliis præeſſe. Auari colunt ſimilitudinem eorum,quæ ſunt in terra,ut puta pecuniam,& diuitias. Auaritia enim eſt Idolorum ſeruitus ad coloſſ.3. Voluptuoſi colunt ſimilitudinem eorū, quæ ſunt in aquis,ideſt delitias,& uoluptates,quorū uidelicet Deus uenter eſt,ad Ephe.3.

De comminatione Dei,huic primo ſuo præcepto ſuperaddita. Cap. XV.

A DIcit enim,Ego Dominus Deus tuus fortis zelotes &c.Repetit autem id,ego Dominus Deus tuus,ut repetitione demonſtret hanc eſſe ſufficientem cauſam,cur ſibi præ omnibus,amor,cultus,ſeruitus,& obedientia debeatur. Quòd uerò addit,fortis, zelotes &c. Ad terrorem quidem facit eorum,quos parum mouet ſolum præceptum.Sequitur,uiſitās iniquitatem patrum in filios in tertiam,& quartam generationem, ideſt uiſitās ſiue puniens,non quocunque modo,ſed ad inſtar eius,qui ardenti zelo accenſus ſeuerè animaduertit in iniquitatem ſuorum,non quidem ſtudio exterminandi, ſed reducendi ad officium. Viſitans autem non quorumcunque, ſed patrum in filiis,

hoc est in parentibus inchoatam,& in succedentibus generationibus continua-
tam . Ego fortis Zelotes, amoris zelo accensus, uisito quidem auersos à me in
uirga & flagellis usque in tertiam ,& quartam generationem, non autem ultra.
Nam eò usque patienter quidem expecto ad resipiscentiam. Verùm si æstuantis
amoris mei flagellis sæpius uisitati non obediant,si obsurdescant, pertinaciterq́;
pergant ad quartam usque ganerationem ,non adiiciam ultra , ut amore zelans
uisitem eos: sed deseram, abiiciamq́; eos, auertens zelum meum ab eis,quemad
modū dicit Dominus ad Hierosolymā,Ezechielis .16.Propterea auferetur zelus B
meus à te,& quiescam,nec irascar amplius: quasi diceret,cessare faciam iram meā
in te,& recedet Zelotypia mea à te, idest extremis suppliciis afficiam te, nec te
amabo amplius: qualis profectò subtractio Dei zeli à nobis est, uelut extremum
irreconciliabilis indignationis supplicium. Quandiu enim zelat nos Deus, &
Zelando uisitat, tandiu ex ardenti amore adhibet increpationes, minas, uerbe-
ra,dolores:cùm dicat Deus Apoc. 3. Quos amo,corrigo,& castigo, eum sanè ob
finem,ut sic demonstret,cui obsequi oporteat: sicq́; reuocet nos ad se,iuxta illud
Hieremiæ.6. Erudire Hierusalē,ne discedat à te anima mea. Verba igitur supra-
dicta textus simul insinuant,& miram abundantiam diuinæ bonitatis,ac patien- C
tiæ in eos,qui male agunt,& horrendam extremi mali comminationem in eos,
qui pertinaciter nimia patientia Dei abutuntur. Contra quos Paulus ad Rom.
.2.An diuitias bonitatis eius,& patientiæ,& longanimitatis contemnis? Ignoras
quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiā
tuam,& impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iu-
dicii Dei,qui reddet unicuique secundum opera sua: iis quidem,qui secundum
patientiam boni operis, gloriam,& honorem,& incorruptionem quærunt, uitā
æternam: iis autem,qui non acquiescunt ueritati, iram, & indignationem. Et
ideò addit textus ubi supra,& faciens misericordiam in millia his, qui diligunt D
& custodiunt præcepta mea, quæ uerba intelliges,qua possunt plenitudine intel-
ligi, nempe in millia generationum, hoc est etiam in millesimam usque gene-
rationem, in millia retributionum,in millia temporum, ætatum, seculorum, &
quicquid amplius his dici potest. Nam quemadmodum zelotis amor, seu zelus
amantis erga filios subtractionis terminum habet: ita puræ charitatis dilectio
omnino finem nescit,ac modum &c. At pergamus nunc ad secundum mādatū. E

Præceptum secundum. Caput. XVI.

NON assumes nomen Dei tui in uanum, idest secundum Sco.37. A
tertii .q. unica. Non facies Deo irreuerentiam. Hoc præceptum se-
cundum eundem cum priore est strictè de lege naturæ, cùm sequa-
tur necessariò, quòd si est Deus, est amandus, ut Deus,& nihil aliud
est colendum,tanquam Deus: nec Deo est facienda irreuerentia: & per conse-
quens in istis non poterit Deus dispensare, ut aliquis possit licitè facere opposi-
tum illius,quod prohibetur. Memineris ergo præceptum hoc de non iurando
potius esse Euangelicum, quàm legale, & nunc obseruatu magis necessarium,
quàm tempore legis. Constat autem per scripturas expressè præceptum esse.
Primò, non assumere seu usurpare nomen Domini in uanum, uel frustra.

B Secundò, non polluere nomen Domini. Tertiò, non peierare in nomine Domini, Leuit. 19. Quartò, nôn iurare omnino, Mat. 5. & Iacobi. 2. Non iurare quodcunque iuramentum. Vanum secundum Philosophum est, quod nihil in se habet, unde possit rationabiliter referri in aliquem finem honestum, atque utilem. Frustra uerò dicitur quicquid præter necessitatem est, & fructu caret utilitatis, nec ullum habet honesti officium. Saluator noster Mat. 5. ait. Audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis: reddes autem Domino iuramēta tua. C Ego autem dico uobis, nō iurare omnino, neque per cælum & c. Ex quibus uerbis consequens uidetur non esse iurandum per sacramenta, quoniam uasa sunt gratiæ Dei, & uberrima nostræ salutis subsidia: neque per Euangelium, quoniā uerbum Dei est, & pabulū uitæ: neque per nomina plagarum, quia instrumenta sunt uindicantis iustitiæ Dei: neque per ullam omnino creaturam, quoniam omnia subseruiunt uoluntati diuinæ non minus, quàm terra, quæ dicitur scabellum pedum eius.

Iuramentum quomodo sit in se bonum. Caput. XVII.

A SED ne decipiaris, nota, quòd est hæresis damnata, asserere christianis prohibitum esse omne iuramentum, in qua hæresi olim fuerunt Vualdenses, Cathari, & Anabaptistæ. Rursus hæresis est non minus execrabilis affirmare, quòd liceat iurare simul & peierare ex causa: cuius erroris, per Augustinum ex libro de hæresibus, erant Prisciliianistæ: in quo errore fuerunt etiam illi, qui se apostolicos solent appellare, ut habetur in sermone. 65. & 66. diui Bernardi super cantica. In utroque horum extremorū, cùm sit uitium, sistendum est in medio, in quo uirtus consistit. Si enim simpliciter prohibitum est à Saluatore quodcunque iuramentum, cur dicit alia scriptura, laudabuntur omnes, qui iurant in eo? p̄s. 62. & alibi, Hier. 4. Iurabis uiuit Dominus, in ueritate, in iudicio, & in iustitia? & Deut. 6. Dominū Deū tuum timebis, ac per nomen illius iurabis? Contra si aliquo modo iurare licet, cur tam absolutè dicit Dominus. Ego autem dico uobis, non iurare omnino? & beatus Iacobus, Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per cælum, neq; per terram, neque per quodcunque aliud iuramentū? Pro concilianda tali scripturarum contrarietate, notandæ sunt multæ Doctorum sententiæ. Sanctus B Thomas. 22. q. 89. art. 2. inquit. Iuramentum esse ex se bonum, & hoc ex origine, & fine. Ex origine quidem, quia introductum est ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem ueritatem, & uniuersalem omnium cognitionem. Ex fine, quia inducitur ad iustificandum homines, & ad terminandas controuersias, ad Hebr. 6. Homines per maiorem se iurant, & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem est iuramentum. Finire autem controuersias hominū, stabilire quoque ueritatem incertam, & ambiguam, res est utilis in moderatione reipublicæ, & necessaria, sine qua tribunalia non subsistunt, & deficit omnis ueritatis inquisitio. Quo in loco docet Paulus, ad quem debeat hominū C iuramentum inflecti scilicet ad Deum, qui longè maior est, & sublimior omni creatura: & quia non habet maiorē se, ideò per semetipsum iurat. Cum ēt iuramus, inuocamus Deum in testem illius rei, pro qua fit iusiurandum: nec possumus tutius fidem facere non credenti nobis, quàm attestari Deum, ad quem no

bis est confugium, ut controuersia omnis dirimatur: & cùm iuramētum sit actus latriæ, ut dicit Dominus Ioannes arboreus libro. 9. suæ Theosophiæ. c. 17. non uideo quare in Euangelio simpliciter prohibeatur.

Iurare non est malum, sed peierare. Caput. XVIII.

Diuus Augustinus sermone .30. de uerbis Apostoli abundè edisserens illas tres sacræ scripturæ sententias, quæ nobis uidentur aduersari, uidelicet beati Iacobi capite quinto, Sit sermo uester, est est, nō non, A & Matt. 5. Ante omnia nolite iurare, & paulo post, Nolite iurare, neq; per cælum, neque per terram, Inquit, non esse peccatum iurare, sed peierare. Iurauit enim Dominus, iurauerunt & sancti, nec dicit Apostolus, nolite iurare, nisi ad euitādum periurium. Nam ita scribit Augustinus, quia graue peccatum est peierare, compendium tibi dedit scriptura, noli iurare. quid dicturus tibi sum homo? Verum iura, & nihil prohibet id, quod ex se bonum est, cedere in malum eius, qui non eo utitur bene: quemadmodum sumere Eucharistiam ex se bonū est, malum tamen abutenti, & indignè sumenti, ita iurare ex se bonum est: cedit tamen in malum eius, qui leuiter & sine necessitate iurat. Idem Augustinus in expositione, pri. c. epistolæ ad Gal. innuit, quòd licet appetere iuramentum nō cupiditate, uel delectatione iurandi, sed propter aliorum infirmitatem, quia non aliter mouentur ad fidem. Clicthoueus libro .3. de uotis Monasticis cap. 10. in Antiluthero dicit, Christum non inhibuisse in Euangelio iuramentum, sed dedisse consilium de uitando iuramento, ne quis ex consuetudine prolaberetur in per- B iurium. Nec subticebo, quod dicit Gratianus. 22. q. 1. c. quòd iuramētum. Quòd aliud est spontè accedere ad iuramentum, aliud ad asserendam innocētiam suā, uel ad fœdera pacis conseruanda, uel ad persuadendum auditoribus, quando pigri sunt credere, quod eis utile est. Primum prohibetur, secundum conceditur.

Non obstante iuramento, iustitia christianorum præcellit iustitiam pharisęorum. Caput, XIX.

Si obiiciet aliquis, si christiano non sit prohibitum iusiurandum, sed A permissum, in quo præcellet iustitia Christiani iustitiam Pharisæorū, maximè cùm dicat ueritas, Matt. 5. Nisi abundauerit iustitia uestra plusquàm scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum? Vnde, ut nos Saluator ad tuendam perfectiorem legem inclinaret, dixit, Audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis non iurare omnino. Dicendum, quod licet sit permissum christiano iurare, & reddere possit sua iuramenta Deo: non tamen eo modò, quo consueuerāt iudæi, quibus permissum erat iurare per Deum, ne idolorum, & creaturarum iuramentis assuescerent etiam absq; urgenti necessitate: qua in re iustitia christiani præponitur iustitiæ iudæorum: cùm christianus non nisi propter maximum reipublicæ commodum, & nisi cogatur, non iurabit, imò semper paratus est non iurare, sicut paratus est non ulcisci iniuriam. Et ubi inter ueros Christianos sermo hominis fidelis plurimum habet auctoritatis, nō est opus

iuramēto. Vnde Chrysostomus (& habetur. 22. q. 5. c. Iuramenti) inquit, Inter iuramentum & sermonem fidelium nullum debet esse discrimen. quia sicut in iura
C mento nullam conuenit esse perfidiam, ita quoq; in uerbis nostris nullum debet esse mendacium. In uulgaribus tamen hominum contractibus, rudes, & auari mercatores, in quibus parum est christiani animi, uix possunt his credere, cum quibus faciunt commutationes, nisi intercesserit iuramentum.

An iuramentum factum per Idolum sit recipiendum. Caput. XX.

A HAnc quæstionem discutit Augustinus ad Publicolā epist. 154. dicens, Quòd nō licet Gentilē inducere ad iurandum per idolum, quia consentiret idololatriæ. Idolum enim secundum Paulum. 1. cor. 8. & si nihil sit in mundo secundum totum, uel quo ad materiam, & formā simul, quam sibi artifex imprimit, cùm nihil habeat simile sibi correspondens in uniuerso, est tamen aliquid in opinione, fictione, & falsa existimatione idololatrantis, quæ omnino super uanum & nihil fundata est: cùm idolum nihil habeat diuinitatis, quam sibi attribuit idololatra. Ideò si catholicus induceret quempiam ad iurandum per idolum peccaret communicando cum falsa existimatione idololatræ. Vide quo ad hoc diuum Bonauen. 37. dist. 3. circa literam. Si tamē gentilis habeat aliqua pacta cum christianis, & confirmet illa iurando per suum idolum, licitum est nobis tale iuramentum recipere, non obstāte, quod dicit beatus Paulus. 2. cor. 6. Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? &c. cùm hæc tantum indicent nullum commer-
B cium habendum cum infidelibus, ubi nostram eludendo fidem, conarentur nos ad infidelitatem pertrahere, & ubi non possumus uiuere cum illis absq; contumelia Saluatoris. Ex supradictis patet, quomodo iuramentum ad religionē spectat, & quando iurare liceat, similiter & quare tam rigorosè Saluator prohibeat iuramentum: quia ut humanæ fragilitatis corda, non iurando, tutius à periurio præseruentur: similiter ut unusquisq; intelligat, q͡p in genere iurare uniuersis est prohibitum, quamuis liceat facere iusiurandum, quo iuratur in iudiciis, quo fœdera ligantur, quo subditi magistratibus subiiciuntur, quo lites inter fratres finiuntur, quo deniq; res seriæ utilesq; ualde confirmantur: sine quibus consistere non potest mortalium conuictus, ut in sequēti capite diffusius declarabitur: dummodo talia iuramenta iuxta sententiam beati Hieronymi interpretādo Hieremiā. Hier. 4. fiant in iudicio, in iustitia, & ueritate.

Quid sit iurare in ueritate, iustitia, & iudicio. Caput. XXI.

A DOminus Alexander de Ales in. 3. parte suæ summæ. q. 31. mem. 3. art. 3. inquit, Quòd iurare fit duobus modis, uel asserendo de p̄senti, aut præterito, uel promittendo de futuro. Vnde distinguitur iuramentum, in assertorium, & promissorium. In uanum iurare prohibetur hic. Vnde in textu subditur, nec habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Dei sui frustra. Iuramentum uanum est, quod caret conditionibus, quæ ponuntur Hierem. 4. Iurabitis, inquit, uiuit Dominus, in ueritate, iustitia, & iudicio

& iudicio, ubi glos. interl. Hos tres comites debet habere iuramentum. Veritatē ex parte iurantis. Iustitiam ex parte eius, quod iuratur. Iudicium ex parte circũstantiarum utriusq;. Veritas debet esse in iurantis conscientia, ut credat ita esse, B
uel fuisse, sicut iurat in iuramento assertorio: uel proponat ita facere, sicut iurat in promissorio. Iustitia debet esse in eo, quod iuratur, quia oportet esse licitum. Si enim esset contra legem Dei, uel præceptum Ecclesiæ, iam non esset iustitia in eo, quod iuratur. Iurauit enim Dauid per Deum occidere Nabal, qui tamen cũ ad preces Abigail prudentis fœminæ mox remisisset minas, & reuocasset ensem, non legitur eum contraxisse culpam aliquam de tali periurio, ac pœnituisse. Sciebat enim, ꝙ nulla est obligatio ad iniustum iuramentum. In circunstantiis attēditur iudicium uidelicet discretionis, ut diligenter attendatur & causa, pro qua C
iuratur, & modus. Iurare ergo in uanum, est iurare, uel sine ueritate, uel sine iustitia, uel sine iudicio.

Causæ, propter quas iustè iuratur, quæ sint. Caput. XXII.

IVratur enim causa boni, uel mali. Causa boni multifariam, uel ueritatis causa, uel pacis, uel amicitiæ, uel obedientiæ. Primo modo du- A
pliciter, uel causa ueritatis summæ credendæ, cuius causa iurat Paulus, cùm dicit, testis est mihi Deus. Et ipse Saluator, Amen Amen dico uobis, ut ueritas credendorum, quam prædicabat, astrueretur in cordibus auditorum. Vel causa ueritatis creatæ, sicut iurant testes in causis pro ueritate alicuius facti manifestanda, de qua Deut. 19. in ore duorum uel trium stat omne uerbum. Ratione uerò pacis reformandæ, ut Iacob, & Laban Gen. 31. Iurauit enim Iacob per timorem patris sui Isaac. Causa uerò amicitiæ restaurandæ iuratur. Vnde Geraritæ Gen. 26. dixerunt, sit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus. Ratione obedientiæ fit iuramentum triplex. Primum fidelitatis, quod faciunt Principes Regi. 2, Reg. 5. Venerunt seniores israel ad Regem in Ebron, & percussit cum eis fœdus coram Domino. Secundum subiectionis, quod faciunt Abbates Episcopis, & Episcopi Metropolitanis. Iurauerunt quoq; hoc modo Principes Galaad ad Iepte Iudic. 11. Dominus, qui audit, ipse est mediator, & testis, ꝙ nostra promissa faciemus. Tertium est obseruationis, ut iurant Canonici, cùm datur canonicatus pro consuetudinibus seruandis. Vnde postquam Dominus legem per Moysen promulgauit, iurauerunt omnes se seruaturos eã. Iuratur quoq; ratione mali uitandi, sicut quando fit iuramentum de calũnia in principio causarum, ne aliqua personarum litigantium calũniosè aliam impetat, aut calũniosè se defendat. Similiter & ratione mali expurgandi, ut cùm iuratur in purgatione canonica pro tuenda innocētia, de qua Deut. 21. Si inueniatur in terra cadauer occisi hominis, & ignoretur reus, egredientur seniores, & maiores natu &c. Lauabunt manus suas, & dicent manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc. Aliter si iuratur, assumitur nomen Dei in uanum, ut puta iurando contra conscientiam, uel illicitum, uel contraueniendo iuramento.

De tertio præcepto. Caput. XXIII.

MEmento, ut diem Sabbati Sanctifices, sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo uerò die Sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo &c. Hoc mandatum secundum Dominũ Alexandrum de Ales, in. 3. parte summæ. q. 32. mem. primo, potest

intelligi aut literaliter, aut ſpiritualiter. Primo modo præcipiebat ceſſationem ab operibus ſeruilibus. Vnde de eo dicitur, omne opus ſeruile nõ facietis in eo: obligabantur enim de rigore mandati iudæi tali die, & nos die Dominica (de qua infra) ceſſare, ac feriari à laicis operibus, & omnibus profanis exercitiis, qualia ſunt agricultura, artificia, negotiationes, operæ conductitiæ, laicalia officia, quæſturæ,, prætoria, officinæ rerum uendibilium, ſcripturæ rerum iudicialium, & id genus alia. Hæc enim operari in tali die prohibitum eſt. Scriptura enim prohibet expreſſè, ꝙ neq; tu quicquam operis facias in illa die, neque filius tuus, neque filia, neque ſeruus, neque ancilla, neque bos tuus, neque aſinus, aut omne iumentum tuum, neque peregrinus, qui tecum intra portas domus tuæ hoſpitatur. Si uerò neceſſitas occurreret, cùm non habeat legem, Saluator docet neceſſitatis cauſas inſperatò occurrentes non eſſe comprehenſas ſub præcepto de Sabbato ſanctificando, dicens Marci. 2. Sabbatum propter hominem factum eſt, & non homo propter Sabbatum. Et Luc. 14. Cuius ueſtrum aſinus, uel bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die Sabbati? Simile exemplum po-
B nitur, Mat. 12. Si igitur licet operari die Sabbati, ut unam ouem, uel aſinum ſalues, multo magis, ut hoſtem profliges, ciuitatem liberes, domum aut uiciniã ſerues ab incendio, aut prouinciam ab inundatione. Apoſtoli etiam urgente fame uellicabant ſpicas, & confricabant in uſum cibi. Vnde Saluator Iudæis ſuper hoc
C facto ſcandalizatis dixit. Non legiſtis, quod fecerit Dauid primi Reg. 21. quando eſuriit? quomodo intrauit in domum Dei cum ſuis, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ſibi, nec ſuis edere, ſed ſolis ſacerdotibus, & ſine reprehenſione fuit? Non tamen licitum eſt talia ſeruilia in illo die facere, quæ commodè fieri poſſunt diem illum præueniendo, aliter tranſgreſſor erit huius præcepti. Vnde num. 15. habetur. Factum eſt autem, cùm eſſent filii Iſrael in ſolitudine, & inueniſſent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerũt eũ Moyſi, & Aarõ, & uniuerſæ multitudini, qui recluſerunt eum in carcerem expectãtes reſponſum
D Domini, qui dixit ad Moyſen. Morte moriatur homo iſte, obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra. Non hoc modo nunc agitur. Erat tunc lex iræ, ſeueritatis, & rigoris: nunc autem tempus gratiæ, & miſerationis. Meritò igitur omnibus tam pauperibus, quàm diuitibus ſabbatizandum.

De Senſu Myſtico ſiue ſpirituali iſtius præcepti. Caput. XXIIII.

SPiritualis ſenſus dicti mandati ſecundum præfatum Dominum Alexandrum, ubi ſupra, eſt triplex, uidelicet moralis, allegoricus, & anagogicus. Moralis ſignat ceſſationem à peccatis, & ab his omnibus, quæ ſunt impedimento, quò minus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere poſſit. Allegoricus quietem Chriſti corporis in ſepulchro. Tertius uerò, qui ad anagogen pertinet, æternam requiem in cælo. De primo quidẽ, illud præceptum nobis modis omnibus obſeruandum eſt, ut quieſcamus peruerſè agere. Secundum expletum eſt iam in Chriſto, de quo beatus Auguſtinus libro. 4. ſuper Gen. ad literam diffuſè. Tertium expectatur, & ſperatur à nobis,
B ut liberati de corpore mortis huius, ac ſoluti graui peccatorum onere, poſt multas tribulationes, & anguſtias, poſt uarios labores, quibus Saluator nos præceſſit, ingrediamur & nos in requiem illam, ad Hebr. 4. in qua ſabbatum eſt ex ſabbato, Eſa.

to, Eſa.66. Sabbatum delicatum & ſanctũ Domini glorioſum, ubi ſupra, cap.58. Ex parabola enim diuitis Epulonis Luc. 16. conſtat, quod iuſti ante Chriſti reſurrectionem erant extra tormẽta, & in expectatione, magnoq; interuallo diuiſi ab improbis uidelicet, in limbo, non minus anheli ſpiritu ad promiſſam requiem figuratam in Sabbato Domini, quàm fuerant antea in hoc mundo. Licet enim Dei C beneficio ſeparati eſſent ab impiis, & inquietis hominibus per Chaos magnum interpoſitum, & inueniſſent ſpecialem conſolationem, qua ſecuri erant de ſua ſalute futura: nondum tamen Sabbatiſmum Domini, hoc eſt requiem in Deo inuenerant: quia nondum erant facti unum cum ipſo in gloria, licet facti eſſent unum cum eo per gratiam.

Quomodo dies ſeptimus in octauum mutatus eſt. Caput. XXV.

POST reſurrectionem Dominicam pro Sabbato diem feriatum agimus eum, qui proximè ſabbatum ſequitur: mutatum eſt autem Apo A ſtolorum auctoritate & traditione, ne quid habere commune cum Iudæis uideremur canone.8. Apoſtolorum, quemadmodum eorundẽ auctoritate cõſtitutum eſt. Si quis ante æquinoctium uernale ſanctæ Paſchæ diẽ cum Iudæis celebraret Epiſcopus, aut presbyter abiiceretur. Quum & illud cautum eſſe uidetur, quandiu durabat ſacerdotium Iudæorum, ut qui miniſterio ſacerdotii fungebantur, non ſacerdotes, ſed presbyteri tantum uocarentur: quod etiam deinceps diligenter ſancti Patres cauerunt ſemper, ne quid catholici non modò cum iudæis, ſed ne cum hæreticis quidem aliquid haberent commune. B Qua de re Chryſoſt. Tomo.3. aduerſus iudæos oratione prima grauiſſimè reprehendit eos, qui ieiunarent iiſdem diebus, quibus iudæi ſolenniter ieiunabant. Vnde in Toletano concilio.4. propter uitandum ſchiſmatis ſcandalum, uel hæretici dogmatis uſum, decretum eſt, ut ſimpla teneretur baptiſmi merſio, ne uiderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare aſſertionem, dum ſequuntur & morem. Ratio autem, quare non obliget nos præceptũ ſabbati illius, quod C erat iudæis celebre, eſt. quoniam ut dicit Dominus Alexãder de Ales, ubi ſupra, & ſanctus Thom. 22.q.122. art.4. erat cæremoniale datum illis in ſignum, & typũ Chriſti futuri, ut expreſſè teſtatur beatus Paulus ad Coloſſen. 2. dicens. Nemo uos iudicet in cibo, & potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorũ, quæ ſunt umbra futurorum, corpus autem Chriſti. Quo loco duo ſunt obſeruanda. Primum, ſabbata, & feſta iudæorum fuiſſe umbram Chriſti. Secundum interiiſſe ea cum lege, nec quenquam, inquantum talia, amplius obligare. Facta enim ſunt mendacia, & noxia his, qui ea obſeruant, ſicut & tota lex uetus, præcipuè quo ad iudicialia, & cæremonialia, nunc eſt mortifera his, qui confidunt in D ea. Hinc feriuntur anathemate, habenturq; pro iudaizantibus, quicunque præſumunt celebrare diem illum ſabbati, quem iudæi celebrem habent. Nobis enim eſt alius dies loco illius celebris. Vnde ne iudaizare uideamur, conſilio Apoſtolorum, & Patrum, ac totius eccleſiæ unanimi conſenſu mutatũ eſt nomen, & dies ſabbati in nomen ac diem Dominicum, ut neque eundem diem, neque eodem ſub nomine ſabbatizaremus nos: quia neque eſt eadem ratio ſabbatiſmi noſtri, & iudæorum, neque idem eſt dies conſummationis operum creationis, & reſurrectionis: ille prior, iſte poſterior concurrens cum primo die creationis rerum,

non ſine

non ſine myſterio. Quandoquidem ut in illo opificium huius ſeculi inceptũ eſt,
ita in iſto exordiũ incepit ſeculi futuri, cuius ſaluator noſter appellatur per pro-
phetam pater, dicentem. Et uocabitur nomen eius fortis cõſiliarius &c. Pater fu-
turi ſeculi. Non modò enim creauit Deus mundum, qui non erat, ſed reſtituit,
quod perierat. Quia à tempore reſurrectionis Chriſti immutatum eſt ſabbatum
B iudæorum in diem Dominicam, quæ ſanè ab illo tempore manet celebris inter
chriſtianos in memoriã reſurrectionis, & glorificationis humanæ naturæ, ut in-
quit Auguſtinus 119. epiſtola de ritibus ad Ianuarium.

Quare magis Sabbatum mutatum ſit in diem Dominicam, quàm in alium diem. Capt. XXVI.

A EX uniuerſali igitur totius Eccleſiæ traditione habetur (eodem pror-
ſus modo, quo conſtat de quatuor Euangeliis, quòd ab Apoſtolis di-
cta ſunt, & tradita: quia uniuerſalis ubiq; eccleſia ab initio dati euan-
gelii ſemper credidit) Dominicam reſurrectionis diem debere cele-
brem eſſe quolibet ſeptenario dierum, non autem Sabbatum iudæorum: et ſic
tradidit poſteris ſuis cuſtodiendam. Traditiones apoſtolicas quomodo debea-
mus obſeruare docet beatus Ignatius, de quo ſcribit Euſebius libro.3. c. 35. Ec-
cleſiaſticarum hiſtoriarum. Quod is docebat eccleſiæ Populos, ut diligentius, ac
tenacius Apoſtolorum traditionibus inhærerent, quas etiam ſcriptas reliquerũt.
Et Baſilius de Spiritu ſancto. c. 27. dicit, Dogmata, quæ in Eccleſia prædicantur
partim ex conſcripta doctrina habemus, partim ex Apoſtolorum traditione ad
B nos delata in myſterio recipimus, quæ utraq; ad pietatem uim habent: & nemo
his contradicit, qui uel ſaltem modicam Eccleſiaſticarum legum experientiã ha-
bet. Origenes in explicatione cap. pri ad Titum de eiſdẽ quoque dicit. Si quis
Chriſto ſe credere profiteatur, & aliud de ueritate chriſtianæ fidei credat, quàm
habeat definitio traditionis eccleſiaſticæ, hæreticum eum pronuntiare non du-
bitẽ. Et Paulus primæ ad Teſſal. 2. Itaq; ſtate, & tenete traditiones, quas didici-
ſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Supradictam traditionem de
C commutatione Sabbati in Dominicam approbauit, & confirmauit conciliũ Lao
dicenſe Phrygiæ, contra eos, qui ubiq; exigunt, ubi ſcriptũ eſt? Interim ſcriptura
beati Ioannis ſatis inſinuat diem ſeptimam, qua Dominus reſurrexit, fuiſſe cele-
brem tempore apoſtolorum, atq; appellatam tunc temporis Dominicam, cùm
dicat Apoc. primo. Ego Ioannes fui in ſpiritu in Dominica die. Ante reſurre-
ctionem Domini nulla dies fuit appellata Dominica. Non ſcriberet igitur Apo-
ſtolus, ego fui in ſpiritu in Dominica die, niſi eo tempore fuiſſet celebris, & nota
cunctis. Quòd autem beatus Ioannes per diem Dominicam intellexerit primũ
diem, qui eſt proximus poſt Sabbatum, Ambroſius Anſbertus uetuſtus, & exi-
D mius doctor, qui claruit antè annos quingentos, & quinquaginta, tractans hunc
locum inquit, Ioannes non in Sabbato, ſed in Dominica die, quæ prima eſt poſt
ſabbatum in ſpiritu fuiſſe ſe dicit: quia nimirum iam uetus illa, quæ mortẽ ope-
rabatur, lex, tranſierat: & noua, quæ uiuificat, in Chriſti reſurrectione claruerat:
atq; corporalis illa uacatio in ſpiritualem animarum requiem conuerſa uigebat,
quando ille hæc Sacramenta cernebat. Et Auguſtinus ſcribens contra Adaman-
tum Manichæum cap. 16. dicit. Nos quoq; & Dominicam diem, & Paſcha ſolen-

niter

niter celebramus, & quaslibet alias chriſtianas feſtiuitates. Addens alio loco, Dominicum diem Apoſtoli & Apoſtolici uiri ideò religioſa ſolennitate habendum ſanxerunt, quòd in eodem redemptor noſter à mortuis reſurrexerit. Beatus E
quoque Ignatius diſcipulus Ioānis Apoſtoli ſecundus eccleſiæ Antiochenæ Epiſcopus in epiſtola ſua ad Magneſianos, cuius beatus Hieronymus meminit, docet pro ſabbato celebrandum eſſe diem Dominicum, ob Dominicā reſurrectionem eo die factā. Sāctus uerò Tho. 22.q. 122.art.4. inquit, Quòd obſeruantia diei Dominicæ in noua lege ſuccedit obſeruantiæ ſabbati non ex ui præcepti legis, ſed ex conſtitutione Eccleſiæ, & conſuetudine populi. Nec enim huiuſmodi F
obſeruatio eſt figuralis, ſicut obſeruantia ſabbati in ueteri lege. Et ideò non eſt ita arcta prohibitio operandi in die Dominica, ſicut in die ſabbati: ſed quædam opera conceduntur in illa, quæ in die ſabbati prohibebātur, ſicut decoctio ciborum, & huiuſmodi. Et etiam in quibuſdam operibus prohibitis facilius propter neceſſitatē diſpenſatur in noua, quàm in ueteri lege, quia figura pertinet ad proteſtationem ueritatis, quam nec in modico præteriri oportet: opera autem ſecūdum ſe conſiderata pro loco & tempore immutari poſſunt.

Quare Dominicus dies eſt tam in eccleſia celebris. Cap. 27.

DOminicus dies, ideo eſt tam celebris in eccleſia, quia præ cæteris fuit multis Dei beneficiis inſignitus: cuius p̄conia Leo Papa epiſtola. 81. his uerbis recenſet. Tanta eſt, inquit, hæc dies diuinarum diſpenſationum myſteriis conſecrata, ut quicquid à Domino eſt inſignius inſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac mundus ſumpſit exordium. In hac per Chriſti reſurrectionem, & mors interitionem, & uita ſumpſit initium. In hac Apoſtoli à Domino prædicandi omnibus gentibus euangelii tubam ſumunt, & inferendum uniuerſo mundo ſacramentum regenerationis accipiunt. Mar.16. & Mat. 28. In hac, ut habetur Ioannis. 20. congregatis in unum diſcipulis clauſis ianuis Dñus inſufflauit in eos, & dixit. Accipite Spiritū ſanctum. In hac denique promiſſus à Domino Spiritus ſanctus aduenit, quem diem uocant Euangeliſtæ unam, ſiue primam ſabbati. Magnum quippe fuit beneficium, quòd creati ſumus, qui non eramus: ſed multò maius illud, quòd reſtituti ſumus, qui perieramus, per eundem, per quem creati ſumus Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum. Quapropter congruè hunc diem celebramus, & Dominicum appellamus, in quo uerè ſe Dominum omnium Chriſtus declarauit: ideò meritò cantat in eo Eccleſia. Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea. De hoc p̄cepto ultra illa, quæ dicta ſunt in capite.24. inquit ſanctus Tho. 22. q. 122. art.4. in reſponſione ad primum argumentum. Quòd mandatum de ſanctificatione ſabbati literaliter intellectum, partim eſt morale, & partim cæremoniale. C
Morale quidem, quantum ad hoc, quòd homo deputet aliquod tempus uitæ ſuæ ad uacandum diuinis. Ineſt enim homini naturalis inclinatio ad hoc, quòd cuilibet rei neceſſariæ deputetur aliquod tēpus, ſicut corporali refectioni, ſōno &c. Vnde etiam ſpirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur ſecundum rectæ rationis dictamen, aliquod tempus deputari debet: & ſic habere aliquod tempus deputatum diuinis, cadit ſub præcepto morali. Sed inquantum in hoc præcepto determinatur ſpeciale tempus in ſignum creationis Mūdi, ſic eſt cæremoniale,

moniale, sicut & cæremoniale etiam est secundum allegoricam significationem, prout fuit signum quietis Christi in sepulchro, quæ fuit septima die. Similiter & secundum moralem, prout significat cessationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deum, secundum quod est quodammodo præceptum generale. Est & cæremoniale secundum significationem Anagogicã, prout præfigurat quietem fruitionis Dei, quæ erit in patria. Vnde præceptum de sanctificatione sabbati ponitur inter præcepta decalogi, inquantum est præceptum morale, & non cæremoniale.

Quid teneamur facere in die Dominica. Caput. XXVIII.

A RESpondeo, ꝙ ad feriandum singulis Hebdomadibus eo septimo die, quem placuit Spiritui sancto, & Apostolis appellare Dominicam, ad hunc finem, ut sanctificaremus eundem. Nam ut unus ex septem diebus sit celebris, ac sanctus Domino, nihil antiquius eo. Hoc enim ante legem fuit, hoc sub lege, & hoc post legem. Ante legem quidem in recordationem creationis. Sub lege, in pactum & signum sempiternum sanctificationis futuræ per Christum: in memoriam quoq; liberationis à seruitute ægyptiaca. Denique post legem, sub euãgelio, in memoriam resurrectionis Dominicæ, quæ consum̃atio est operis creationis. Quid enim profuisset creatum esse, aut natũ, deinde renasci, nisi contigisset & immortalem fieri per resurrectionem quomodo

B Christus resurrexit per gloriam Dei Patris? nihil enim rationi magis consonum, quàm ut homo, qui totus ex Deo, totus in Deo, & totus subsistit per Deũ, ascendat & animo in Deum, & corpore quantum potest, quiescens modicum à terrenis istis occupationibus, seq; totum illi impendens, à quo omnia accepit, & hoc die septimo. Ab initio enim mundi conditi, sabbatizatũ est die septimo: quod licet scriptum non legatur, tamen hoc nemini dubium esse debet: cùm nõ sit uerisimile, quòd Deus tam solenniter consecrasset diem illum, ut sanctus, & sacer omnibus esset, nec tamen hoc patribus legis naturæ indicasset. Legis itaq; naturæ est, ꝙ aliquando feriemur ab operibus profanis, uacantes Deo, ac diuinis. Legis uerò diuinæ, quòd id faciamus septimo quoque die: porrò Apostolicæ ordinationis, Spiritu sancto sic suggerente, est, ꝙ idem fiat eo die, quo Chri-

C stus resurrexit à mortuis, hoc est Dominica, quæ est octaua post primum creationis rerum diem, propter mysterium superius expressum. Transiit ergo ab hoc tertio præcepto Decalogi, quod cæremoniale erat ueteris legis: mansit autem quod morale erat, diuinitusq; præscriptum, nempe tota substantia præcepti cum fine, ob quem datum est præceptum, uidelicet non facies in eo quicquam operis tu, filius tuus, & filia tua &c. Et id sanè ad eum finem, ut sanctifices illum. Quod quidem eo modo, ut fuit semper, ita & erit in præcepto quandiu stabit mundus, & sub eadem pœna: nimirum, quòd morte morietur, peribitq; anima eius de populo suo, qui uiolauerit Dominicam sacram Domino Deo suo. Verùm sempiterni iugisq; sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra, cùm uentum erit ad cælestem patriam, ibi sabbatum erit ex sabbato, ibi re-

D quies sempiterna, ibi uacabimus, uidebimus, amabimus, & laudabimus absque ulla fatigatione eum, qui & legis & desideriorum nostrorum finis est, Saluatorẽ nostrum: ut sit Deus omnia in omnibus: & tunc inter eos numerabimur, de quibus in ps. 83. Beati, qui habitant in domo tua Domine in secula, seculorum laudabunt

dabunt te. Expediret igitur,ut huius diei præceptum iuge eſſet. Verùm infirmitati noſtræ largitur miſericors Deus,ut qui cunctos non poſſe uidemur, certos tamen dies obſeruemus,& ſanctificemus,hoc eſt in ſanctis operibus tranſigamus, E
nec ullis indignis actionibus profanemus ſancta illa opera. Ex Agathenſi concilio didicimus,ubi cũctis præcipitur,ut Populus Miſſas die Dominico integras audiat. Apoſtolorum quoque canonibus,canone.x. cautum eſt, ut communione priuentur,qui ſolennibus ſacris non perſeuerauerint in oratione uſque dum miſſa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Eccleſiam,& ſcripturas Apoſtolorum, & Euangelium audire iubentur. Hoc eſt igitur ſanctificare ſabbatum, ſacrificiis, concionibus,& aliis diuinis officiis corpore & animo intereſſe, ſimiliter & beneficia illius recolere,ac pro illis gratias Deo agere. Maximè uerò abſtinendum eſt illo die ab operibus ſeruilibus, & præcipuè peccatis, cùm nulla maior ſeruitus ſit,quàm peccatum.

De cæteris eccleſiæ feſtiuitatibus. Caput. XXIX.

PRæter Dominicam, etiam aliæ feſtiuitates, Pentecoſtes. Natiuitatis A
Domini,beatæ uirginis Matris Dei,Apoſtolorum,aliquorum Martyrum,confeſſorum, uirginum &c. ſunt nobis inſtar ſabbatorũ, ideſt dierum requiei Domini, conſecratæ, & ſanctificatæ à Domino per ſuos legitimos Vicarios: idq; per auctoritatem diuinam cælitus eis comunicatã à Chriſto Domino noſtro,accedente interim approbatione uniuerſalis eccleſiæ. Nec eſt dubitandum de poteſtate eccleſiæ ſuper inſtitutione ſolẽnitatum,quia ſi Pontifex habet auctoritatem ſanctificandi,uel conſecrandi hominem laicum in ſacerdotem Chriſti, ſi ædem profanam ſua benedictione poteſt facere perpetuò ſacram Deo,cur non habeat poteſtatem conſecrandi diem operarium in diem feſtum,uel ſacrum Chriſto,uel alicui ſanctorum eius? Vnde beatus Ignatius in epiſtola ſua ad Magneſianos ſicut hortatur pro ſabbato celebrãdum diem Dominicum,ita & in epiſtola ſua ad Philippenſes docet,& alios dies feſtos honorãdos eſſe. Vide ad hoc propoſitum diuum Auguſtinum ad Ianuarium,dicentem epiſtola.119. Quòd feſta reſurrectionis dominicæ, Aſcenſionis, & Pentecoſtes anniuerſaria ſolennitate celebria erant toto terrarum orbe uſque ad tempus ſuum. Quid dicam de aliis ſanctorum,qui hinc migrarunt ad cælum,feſtiuitatibus? De feſto beati Laurentii expreſſè meminit idem Auguſtinus tractatu.27.ſuper Ioannem: ſimiliter & de ſolẽnitatibus Natalis Domini, & ſancti Stephani ſermone primo de ſanctis. Feſta quoq; Natiuitatis,& Aſſumptionis beatæ Virginis,quòd fuerint celeberrima in populo, Auguſtinus,& Hieronymus in ſuis Homiliis, & ſermonibus oſtendunt. Theodoretus etiam Cyrus reliquit nobis tetraſtichon in dormitionem θεοτόκου pro eius ſolennitate ſcriptum. Ad hæc teſtimonio nobis ſunt fidæ Hiſtoriæ ſingulorum Apoſtolorum feſtos dies celebratos fuiſſe longè ante tẽpora Siricii Papæ, qui præſedit eccleſiæ circa annum Domini.398. De ſeptẽ Machabæis,deq; Cypriano Epiſcopo & Martyre teſtatur Græ gorius Nazianzenus oratione.19.&.20. De feſtis ſancti Gregorii militis Cæſarienſis, ac ſanctæ Iulianæ martyrum loquitur Baſilius magnus in ſermonibus conſcriptis de eiſdẽ. De martyrio beatæ Agnetis uirginis ſcribit beatus Ambroſius in ſua legenda. Præterea autem eſt inuenire tam apud Baſilium, Chryſoſtomum, Cyprianum,

Auguſtinum

Augustinum, quàm in conciliis ecclesiæ, quòd debeant in singulis quibusque locis, ubi sancti Martyres per martyrium generosè triumpharunt, aut ubi eorum seruantur corpora, festa eorundē celebrari. Vnde in capitulo finali de feriis per Gregorium nonum præcipitur, ne quis festa, quæ iam ab olim toti populo celebria sunt, cesset celebrare.

Quomodo à multis festa profanantur. Caput. XXX.

A NAM qualia nunc à multis sabbata celebrantur, non sanctificari, sed profanari uidētur. Neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxus, instituta sunt sabbata, cùm sit à Diuo Augustino scriptum p̄s.91. Melius est arare, quàm saltare: nulla sunt opera magis seruilia, quàm peccata: quamobrem ab iis, quæ uerè seruilia sunt opera, semper abstinere oportet. Cæterum labores manuum fieri quandoque possunt etiam in die festo, si uel necessitas euidens expostulet, sicut Dominū excusasse legimus discipulos euellen-
B tes spicas in sabbato. Vel ecclesiæ commodum, sicut in euangelio sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quæ erant necessaria in templo in die sabbati. Vel proximi utilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbati infirmos Ioan.17. Vel superioris auctoritas, sicut idem præcepit iudæis, ut circūciderent in Die sabbati. Extra hos casus, si quis manibus laborauerit transgressor mandati de sanctificādo sabbato iudicandus erit. Vnde Prosper Aquitanicus parte prima de promissionibus, & prædictionibus.c. 36. inquit. Quòd uotum uouentes sese offerunt Deo: eiusq; uerbo uacantes spirituale sabbatum obseruant cum Maria, quæ ut legitur Luc.10. Meliorem partem elegit, à quo declinantes in strangulatione, dum mun-
C danis curis innodantur, morsu pestifero, tertiæ plagæ ægyptiorum læduntur in anima. Ex quibus uerbis etiam illos uenire contra præceptum hoc de sabbato sanctificando manifestum est, qui cùm semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt, cuius generis sunt sacerdotes, & monachi: quibus non propterea nubere interdictum est, quòd malæ sint nuptiæ: sed quòd, cùm perpetuum illis sabbatum obseruandum, & iuge sacrificiū sit offerendum, ac in lege Domini die noctuq; meditandum, abstinēdum est eis ab his omnibus, per quæ possint à continua sabbati obseruatione auocari.

De quarto præcepto, uidelicet de honore parentum. Caput. XXXI.

SAnctus Thomas .22.q. 122. art.5. inquit, quòd præcepta Decalogi
A ordinantur ad Dei dilectionem, & proximi. Inter proximos maximè obligamur parentibus. Quare, post præcepta immediatè ordinantia nos in Deum, ponitur præceptum ordinans nos ad parētes, qui sunt particulare principium nostri esse, sicut Deus uniuersale: & sic est quædam affinitas huius præcepti ad præcepta primæ tabulæ. Hoc idem legitur apud Dominum Alexandrum de Ales, in.3. parte suæ summæ.q.33. in principio. In prima tabula edocti sumus, quomodo diligere, pieq; colere Deum oporteat. In posteriore uerò, quomodo sit proximus diligendus docemur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem, sicut à Basilio in p̄. 14. Legimus annotatū. Omnes enim sumus fratres ex eodem patre progeniti. Si spiritualem quæris, pater

ter noster in cælis est, Matthæi. 6. Si terrenam originem, pater noster Adam, mater nostra terra est: ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaq; natura fratres sumus omnes secundum carnem, secundum spiritum regenerati fratres, B cùm eandem à Domino gratiam accipimus. Nam & nos omnes unum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. Sicut enim ipsa pro se inuicem solicita sunt membra, ut non modò non lædat unum alterum, sed pro uirili sua succurrere læso conatur: sic & nos alterum pro altero solicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet: omnes itaque diligendi sunt. Delectus tamen habendus est eorum, quibus benignè faciamus: nam ut quisque nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatem Ambrosius libro primo officiorum. cap. 30. Vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius enim est, inquit, ut ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati. Vnde beatus Paulus primæ ad Timotheum. 5. Si quis, inquit, suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli C deterior. Inter ergo suos domesticos iure suo primum locum sibi parentes uendicant, per quos facti sumus: qua ex causa filii sunt sub dominio & potestate parentum constituti, & sunt quædam parentum possessio. Potest enim pater operis filii uti, & illas locare, sicut & serui. Ideò Dominus præcepit dicens, honora patrem tuum, & matrē tuam, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi. Parentum autem nomine non ii solùm accipiendi sunt, ex quibus secundum carnem geniti sumus, sed & omnes, qui præsunt, siue sint pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quiuis alius magistratus. Omnis enim potestas à Deo est, & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, ad Rom. 13. Vn- D de præfatus Dominus Alexander ubi supra membro primo, inquit, quòd supra dictum mandatum potest trifariam intelligi. Vno modo secundum quòd educitur à lege naturæ, & sic significat patrem carnalem. Natura enim non nouit nisi patrem, qui est principium sui esse naturalis. Alio modo secundum quòd est legis scriptæ à Deo inspiratæ, & sic loquitur de patre spirituali: & in hoc addit lex scripta à Deo inspirata ad legem naturæ. Non enim reputat patrem illum duntaxat, qui est principium in esse naturæ, sed etiam illum, qui est principium per ministerium in esse gratiæ, secundum illud, primæ Cor. 4. Per Euangelium ipse uos genui: generant enim tales in nobis spiritum Christi. Et ad Gal. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in uobis Christus. Postremò secundum ꝙ accipitur per allegoriam impropriè, & sic pater est Deus. Vnde pro regula habebis, ꝙ quantò unusquisq; magis participat in nomine patris, & matris, quodq; meliori ratione nobis parens est, eò feruentius ei impendendus est honor, qui hoc mandato præcipitur.

In quibus debeamus honorare Parentes. Caput. XXXII.

DOminus Alexander ubi supra membro. 2. art. primo inquit. Honor, A ꝗ ꝑcipitur in quarto mādato, ē exhibitio corporalis, & spiritualis subsidii: iste in reuerentia, corporalis in sustentatione. In reuerentia tripliciter, uidelicet in affectu, in effectu, & in signo. In affectu, amo

re timente paternam offensam, de quo beatus Hieron.de honorandis parentibus, Præbeatur parentibus honoris mista formido. In effectu, eis obediendo, de quo ad Eph.6. Filii obedite parentibus uestris. Et super illud Ecclesiastici.3. Natio illorum obedientia, dicit Glos. qui parentibus, uel magistris obediunt. In signo, ut dicit Glos. interl. super illud ad Ro.13. Cui honorem, honorem, assurgendo, qualis fit non solùm denudatione capitis coram eis, sed etiam, ac magis, si per omnia primum illis tribuamus locum in colloquiis, in conuiuiis, in confessionibus, in humanitatis studio, in disponendo de rebus domesticis, in consultando, & similibus: quæ sunt signa honoris. Salomon ille sapientissimus, tertii Reg. 2. Matri uenienti assurrexit, eamq; adorans
B iuxta se in solio gloriæ collocauit. Sustentatio in tribus per eundem consistit, uidelicet in solatio uerborũ, sicut habetur Ecclesiastici.3. Dedecus filii pater sine honore, & subdit, fili suscipe senectam patris tui, ubi glos. Filii carnales, & discipuli, honore & solatio debent fouere parentes. Et Hieronymus ubi supra, Nemo patrem asperis uerbis lædat: affectum sonent, quicquid linguæ dixerint liberorum: hæc filiorum ora loquantur, quòd parentes delectat audire. Secundò in seruitio operum, ut habetur Ecclesiastici.3. Qui timet Deũ, honorat pa-
C rentes, & quasi Dominis seruiet his, qui se genuerunt. Vltimò, in exhibitione necessariorum. Vnde Hieron. ad Saluianam super illud primæ ad Tim. 5. Qui bene præsunt duplici honore digni sunt, inquit. Honor in præsentiarum uel pro eleemosyna, uel pro munere accipitur. Et super illud, honora patrem tuum &c. dicit. Hoc non in uerborum sono, qui inopiam parentum cassa potest adulatione frustrari, sed in uictus necessariis ministrãdis debere intelligi. Quòd autem honor parentum includat subsidium eis impendendum, Saluator testatur Mat. 15. dicens. Vos autem dicitis, quicunque dixerit patri, uel matri, munus quodcunq; est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem uestram: quasi diceret, uos docuistis satis esse obtulisse in templo, quod debebatur subuẽtioni parentum. Ego autem dico uobis, quòd per hoc irritum fecistis manda-
D tum Dei de honorandis parentibus. Et ut adhuc melius intelligatur, sic exponitur. Quicquid possum dare ex me, hoc est munus, quod est ex me, tibi proderit, idest ad utilitatem tuam erit, & profectum, ac beneplacitum. Hoc autem dicẽtes subinferebant, se nihil posse dare, cùm omnia deuouissent: & hanc responsionẽ dandam parentibus docuerunt Scribæ, & Pharisæi filios, quos monuerant, ut uouerent res suas Deo: & sic subtraherent à beneficio parentũ. Glos. quoq; super illud Ecclesiastici.3. Honora patrẽ &c. ait. Reuerẽtiã exhibẽdo, & necessaria ministrando. Idem habetur in Glos. ad Ephes. 6. Si quæratur, quare non præcipi-
E tur honor filii, sicut patris, præfatus Alexander in.3. parte suæ summæ. q.33. mẽbro.3. arti. primo, respondet, Quòd amor patris in filio totus est gratuitus, cùm filii sint à parentibus, & intendatur amor ille per naturam sensualitatis. Vnde Hieron. de honorandis parentibus dicit, sit tibi grata uita parentum, quibus charior est uita tua, quàm propria. Ratio, quia inclinatio cuiuscunque magis est ad conseruationem speciei, quàm alterius indiuidui. Magis autem conseruatur species per uitam filiorum, qui sunt magis apti generationi, & plus possunt uiuere, quàm per uitam parentum, qui secundum communem cursum naturæ breuiorem sunt habituri uitam. Amor uerò filiorum in parentes est debitus, cùm

accipiant

accipiant, à parentibus esse,& educationem. Vnde beatus Hieronymus,ubi supra. Exolue fili, quod debes, & debita officia qualicunque exhibe famulatu: quia parentibus nemo potest reddere æquiualens. Huiusmodi autem amor intenditur per uiam rationis,non sensualitatis. Ad honorem enim filiorum natura inclinat: ad honorem parentum inclinat ratio excitata per considerationem debiti, & præcepti: quemadmodum non est præceptum de amore sui, cùm ad hoc sufficienter inclinet natura,sed proximi.

An soluatur obligatio filii ad patrem per ingressum religionis. Caput. XXXIII.

AD hoc dubium respōdet Dominus Alexander ubi supra membro.4. arti. primo. Quòd cùm honor patris consistat in multis, non soluitur obligatio exhibitionis honoris per ingressum religionis,licet soluatur quo ad debitum sustentationis: ex quo enim moritur mundo,liberatur ab illa solutione. Sed exhibitio spiritualis in reuerendo, solando, uel orando,non soluitur: imò magis sub obedientia religionis augetur,& perficitur præceptum de honore parentum. Si iterum quæratur, an propter parentum necessitates dimittendus sit ingressus religionis. Respondet idem Alexander ubi supra articulo.2. adducendo duas opiniones, quarum primam approbat tanquam magis perfectam, secundam tanquam magis piam. Prima talis est, quia aut talis potest in seculo securè manere sine detrimento salutis, & in tali casu non debet ingredi religionem,sed patri necessaria ministrare: aut si uidet sibi in mundo imminere periculum animæ,& lapsus in peccatum, tunc sequendo Christi consilium debet relinquere patrem,& religionem ingredi. Secunda opinio est, quòd quādocunque filii Spiritu Dei aguntur, non tenentur ministrare necessaria patri in seculo,sed ingredi religionem. Signa autem,quòd quis ex Spiritu Dei ducatur ad dictum ingressum,sunt tria, uidelicet iucunditas mētis ex perfectione religionis considerata: uoluntas cauendi circunstantias,& occasiones peccatorum: & propositum proficiendi in melius. Et subdit, quòd uel habet ingrediens temporalia bona, de quibus possit sustentari, aut non. Si habet, pôterit patri ea relinquere ad sui sustentationem: si non habet, non tenetur tunc ministrare. Sed cùm transfert se totaliter ad seruitium liberalissimi patris cælestis, commendare illi debet curam patris sui,qui dat escam omni carni, & pascit uolucres cæli. Matthæus. 7. cui etiam est cura de omnibus: & sic meliori prouisori dimittuntur parentes alēdi. Iuxta quod quæritur, an in errore hæreseos filius accusans patrem ad damnationem,sit huius mandati transgressor: & an teneatur accusare. Respōdet præfatus Dominus Alexander ubi supra, Quòd aut pater hæreticus solùm sibi nocet, ut puta, quia hæresis est occulta, & tunc filius non tenetur accusare patrem: aut sua praua doctrina alios corrumpit, & hoc modo tenetur accusare: cuius ratio est, quia honorem patris cælestis præferre debet honori patris terreni. Carnalis enim pater dehonestans, & inhonorans cælestem, non est sustentandus. In tali enim casu de illo uerificaretur illud Euangelicum, qui honorat patrem, aut matrem, plusquam me, non est me dignus.

Hoc præceptum,cum ſit affirmatiuum,ad quæ ſe extendat. Cap.XXXIIII.

A DIco,quòd hoc præceptum obligat ſemper,cùm nemo unquã eximatur ab eius obligatione,dum adeſt poſſibilitas :ſed non pro ſemper, ideſt non ad id obligat,ut pro omni tempore,aut pro omni temporis momento fiat eius executio. Sufficit enim pro loco & tempore congruis,nempe ubi ſe offert congrua occaſio,uel iuſta exequendi cauſa. Si enim uoto ligatus es, non oportet ſoluere monaſticam profeſſionem,ut inſeruias progenitoribus carnis. Vnde beatus Hierony. ſanctimonia, & eruditione probatiſſimus,inuitat Heliodorum ad uitam ſolitariam in Eremo in hunc modum, Licet paruulus ex collo pendeat nepos,licet ſparſo crine,& ſciſſis ueſtibus ,ubera quibus te nutrierat mater oſtendat, licet in limine pater iaceat, percalcato patre perge ſiccis oculis , ad uexillum crucis euola : ſolum pietatis genus eſt , in hac
B parte eſſe crudelem , hæc ille. Parentum autem nomine(ut dictum eſt ſupra)nõ ii ſolùm accipiendi ſunt,ex quibus ſecundum carnem progenerati ſumus, ſed etiam omnes,qui præſunt, ſiue ſint Paſtores uel Epiſcopi, aut quicunq; alii Magiſtratus. Peccant igitur contra hoc præceptum,qui uel decimas negant Epiſcopis,& Paſtoribus.Vel tributis,& uectigalibus principes ſuos fraudant. Nã tributum dicitur,quod ſoluit regio. Vectigal,quod ſoluit ſingularis perſona,ut quod ſoluit mercator, uel quod ſoluunt tranſeuntes, qui ſoluunt pedagia propter res, quas uehunt,& portant. Vel dicitur tributum,quod domi ſoluitur,uectigal uerò,quod ad domum uehitur, & portatur: quæ omnia tangit gloſſa interlinearis
C 13. ad Rom. Cæterum prouer.1. legimus. Audi fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater noſter Deus eſt,huius diſciplinã, ut audiamus,præcepit. Sed nunquid hoc ſatis fuerit,ſi nos diligere Deum, ſi præceptis eius obtemperare, ſi diſciplinam eius audire dicamus? minime. Mater noſtra eccleſia eſt, huius legem ſi dimiſerimus,ſi nos ab illius unitate ſegregauerimus, fruſtra nos audire diſciplinam patris gloriabimur. Eccleſia enim, ut Cyprianus de ſimplicitate prælatorũ, inquit,eſt,quæ nos Deo ſeruat,quæ filios regno, quos generauit,aſſignat. Quiſquis ab eccleſia ſegregatus adulteræ iungitur,à promiſſis eccleſiæ ſeparatur. Nec pertinet ad Chriſti præmia, qui relinquit eccleſiam Chriſti. Alienus eſt,hoſtis eſt,habere iam non poteſt Deum patrem, qui eccleſiã
D nõ habet matrem. Sic igitur patrem noſtrum Deum honoremus,ut ſuo matrem eccleſiam honore non fraudemus,quam qui non audit,eum Deus habere uult, tanquam ethnicum,& publicanum. Viuum enim Euangelium eſt ipſa Eccleſia: Euangelium enim extra eccleſiam haberi non poteſt: quæ cauſa eſt, quòd Apoſtoli Spiritu ſancto pleni,cùm ſymbolũ tradidiſſent,nuſquam propoſuerunt, credo ſancta Biblia, aut ſanctum Euangelium: ſed credo dixerunt ſanctam ec-
E cleſiam,in qua ſunt Biblia, Euangelium,& Euangelii ſanus intellectus. Quamobrem honoremus patrem noſtrum Deum, honoremus & matrem noſtram eccleſiam,utrique morem geramus,utriq; dicto ſimul audientes, etenim cum Dei filio carnem noſtram induto,corpus unum, eccleſia mater noſtra facta eſt. Quare qui non audit hanc, Deum non audit, Deo detrahit: ſiquidem duo ſunt in carne una, Chriſtus & Eccleſia. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum eſt, & columna ueritatis.

Præmium honorantium parentes quale sit. Cap. XXXV.

DIcitur enim Exo.20. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quã dominus Deus tuus dabit tibi. Et Deut. 5. legitur, Honora patrem tuum, & matrem, sicut præcepit tibi dominus Deus tuus, ut longo uiuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam dominus Deus tuus daturus est tibi. Hoc idem mandatum renouatur Mat.19 Sanctus Thom. 22. q. 122. art. 5. dicit, quòd longæuitas promittitur honorantibus parentes non solùm quoad futuram uitam, sed etiam quoad præsentem, secundum illud Apostoli primæ ad Tim. 4. Pietas ad omnia utilis est, promissionẽ habens uitæ, quæ nũc est, & futuræ. Et hoc rationabiliter: qui enim est gratus beneficio, meretur secundum quandam congruentiam, ut sibi beneficium conseruetur. Propter enim ingratitudinem meretur quis priuari beneficio. Beneficium autem uitæ corporalis post Deum à parẽtibus habemus, & ideò ille, qui honorat parentes, quasi beneficio gratus meretur uitæ conseruationem: qui autem inhonorat, meretur tanquam ingratus uita priuari. Quia tamen præsentia bona uel mala non cadunt sub merito, uel demerito, nisi inquantum ordinãtur ad futuram remunerationem, ideò quandoq; secundum occultam rationem diuinorum iudiciorum, quæ maximè futuram remunerationem respiciunt, quidam pii in parentes citius uita priuantur, & quidam impii in eosdem diutius uiuunt. Sanctus etiam Bonauentura 37. dist.3. circa literam inquit, quòd hoc mãdato præcipitur opus pietatis, de qua beatus Apostolus ubi supra, quòd promissionẽ habet uitæ, quæ nunc est, & futuræ. Vnde populo carnali promittebatur uita præsens: spirituali non modò præsens, sed & futura. Et si quæras, quare magis pietati promittitur, quàm alteri uirtuti. Dicit, quòd hoc est propter commendationẽ ipsius misericordiæ, in cuius actu maximè meretur homo Dei misericordiam, & gratiam. Mat.5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: & magis promittitur uita, quàm aliud donum, propter hoc, quòd illa est, quæ maximè amatur, & ut homo expectans longæuitatem uitæ non abhorreat uitam longam parentum. Aliam rationem reddit de ista promissione, quia Iudæi maximè proni erant ad Idololatriam, & auaritiam, quæ est quædam idololatria. Ideò illi præcepto quod est de idololatria, subiungitur cõminatio: & isti præcepto, quod est de beneficientia, quæ est contra auaritiam, subiungitur promissio, ut per comminationem retraherentur à malo, & per promissionem allicerentur ad bonum. Simile ferè habetur in compendio Theologicæ ueritatis libro.5. c. 63. ubi dicitur, quòd huic præcepto additur promissio scilicet, ut sis longæuus super terrã, quia iustum est, ut conseruatio uitæ alienæ mereatur cõseruationẽ uitæ propriæ.

A B C

Summarium eorum, qui contra hoc peccant mandatum. Cap. XXXVI.

IN primis contra hoc præceptum peccant, patricidæ, matricidæ, & qui uerberibus, contumeliis, iniuria, irrisionibus, scommatibus, aut alio quouis incommodo, uel dehonestamento parentes afficiunt: deinde qui parentibus non impendunt loco & tempore congruis reuerentiam & honorem, aut monitis ipsorum, uel mandatis in his, quæ paternam facultatem non excedunt, haud quaquam parent. Item qui non subueniunt ne- A

cessitatibus parentum,ubi,& quando possunt,& debent: Similiter quã grauissimè impingunt in hoc præceptum,qui sanguinem fundũt,aut uitæ,& famæ, uel prosperitati insidiantur eorum,quos Deus posuit in ecclesia Episcopos, uel Pastores, uel sacramentorum ministros: aut eisdem honorem uel obedientiam, eamúe subiectionẽ,quæ est necessaria officio implendo,quo patres sunt,aut alioqui ipsis ex fundatione debetur, non impendunt: & quicunq; hæc eadem non impendunt ecclesiæ Christi,quæ est mater nostra. Potissimum autem,qui constitutiones ecclesiasticas lacerant,conculcant, reuelantes ubilibet pro posse nuditatem,ac lapsus eorum,qui præsident in ecclesia non aliter,quàm impudentissimus Cham,qui ostendit fratribus suis uerenda patris sui, Geu. 9. Peccant deniq; contra hoc mandatum,qui principibus,aut magistratibus honorem denegant,aut obedientiam,uel eisdem subtrahunt ea subsidia,sine quibus patres patriæ esse non possunt:& quidem grauissimè si illos incommodo,dedecore, cõtumelia,infamiaúe afficiant: & hoc satis pro quarto præcepto.

De quinto Præcepto quod est,non occides. Cap. XXXVII.

A MAgister sententiarum dist. 37. tertii inquit, Quòd in dicto mandato secundum literam prohibetur actus homicidii: secundum uerò spiritum uoluntas occidendi.Vbi supra illud dicit sanctus Bonauẽtura, Quòd est loqui de intelligentia huius mandati, uel secundum intellectum legislatoris,uel secundum intellectum populi carnalis. Si primo modo, sic utiq; prohibetur homicidium exterius, & uoluntas deliberatiua ordinata ad lædendum proximum ex iracundia. Vnde prohibetur ira cum consensu deliberatiuo in animo,& cum expressione exterius in uerbo,& signo, & cum perpetra-
B tione in facto. Si uerò intelligatur secundum intellectum carnalis populi, qui solummodo reputabat illud prohiberi, pro quo inferebatur pœna ab ipsa lege, sic intelligebatur prohiberi progressus ad opus homicidii. Et hunc intellectum dicit magister literalem,non quòd intellectus alius non esset de principali ratione ferentis legem,sed quia claudebatur ibi implicitè: & quoniam illius explicatio facta est in lege euangelii, ideò dicit magister additionem illi mandato esse factam,non quia nouum aliquid præcipiatur,sed quia intellectus prædicti mãdati explicatur, dum non tantum datur intelligi in pdicto mandato prohiberi perpetrationem homicidii in opere,sed etiam offensam in corde, ostensionẽ in signo, & expressionem in uerbo. Propter quod tria dicit Saluator Matt.5. Qui irascitur fratri suo,reus erit iudicio. Qui autem dixerit Racha, reus erit concilio. Qui au-
C tem dixerit fatue,ubi est expressio uerbi,reus erit gehenna ignis.

De triplici gradu præfato iracundiæ,præcedente homicidii consummationem. Caput. XXXVIII.

A PRO quo notandum,quòd est triplex uelle scilicet naturæ, gratiæ, & uitii, ut dicit Glos. ad Rom.7.Motus autem iræ potest surgere ex uoluntate naturæ,uel ex uoluntate gratiæ,aut ex uoluntate uitii. Si ex uoluntate naturæ seruato modo,& causa,indifferens est: de qua beatus Hieronymus super Mat. 5. Naturale est irasci: ita tamen, quòd sine causa nõ

fiat

fiat. Si ex uoluntate gratiæ,sic irasci laudabile est, & procedit ex zelo: de quo beatus Ambrosius ad Eph.4.Quòd irascendum est contra peccantes.Et Apostolus,irascimini,ostendens,hanc irā esse laudabilem. Si uerò ex uolūtate uitii,culpabile est: & procedit ex impatientia. Vnde beatus Gregorius super illud Iob. B
5. Stultum uirum interficit iracundia, inquit. Alia est ira, quam impatientia facit: alia, quam facit zelus: illa ex uitio,hæc ex uirtute,quā Phinees habuit num. 25. Si enim,ut nos ipsos,proximos amare præcipimur,restat,ut eorum erroribus sicut nostris uitiis irascamur.Irasci autem absolutè,ut motus est ex natura,indifferens est. Ira,quæ ex zelo prouenit,non aufert usum,seu libertatem rationis nisi secundum quid, & ad tempus, ut postea proficiat ratio in cognitione, & libertate ampliori. Ira uerò,quæ procedit ex uitio,est affectio illicita secundum beatum Hieronymum super.5. Mat. & secundum beatum Augustinum lib.14.c.15. de ciuitate Dei, est ulcisc̄edi libido: & in tali est obnubilatio rationis. Sed quia C
naturale est irasci,ideò contingit irasci subitò,& sine consensu nocendi, sic dicitur compassio,& cum deliberatione,& consensu,ac uoluntate nocendi: & sic ē passio. Primo modo ueniale est, secundo mortale: quod prohibetur,cùm dicitur, Omnis,qui irascitur,reus erit iudicio. Si dicatur,ꝙ irasci nō sit in potestate nostra, uerum est de ira,quæ est compassio,& non passio. Et ut melius intelligatur hoc caput,notandum est,ꝙ beatus Gregorius tertio moraliū inquit. Quòd ubi creuit ordo culpæ in ira, uidelicet in Euangelio,creuit ordo sentētiæ, quia in iudicio adhuc causa deducitur. In concilio iam culpæ sententia definitur. In Gehenna uerò ignis,ea,quæ de concilio egreditur,sententia expletur. Vnde ira D
sine uoce,iudicio: Ira cum uoce,sed confusa, concilio: Ira in uoce cum sermone contumeliæ, gehennæ ignibus mancipatur. In primo, est ira tantum: in secundo,ira, & uox,sed confusa: in tertio,ira,uox,& certa expressio irrisionis. Iudicium est sententiæ discussio. Concilium sententiæ definitio. Gehenna ignis, sententiæ executio. Primum erit, cùm dicetur,esuriui &c. Secundum,cùm dicetur, ite maledicti &c. Mat. 25. Tertium,cùm infligetur pœna Gehennæ ignis.Et nota,ꝙ Gehenna non habet damnationem dubiam,sicut iudicium: nec dubiā dānati pœnam,sicut concilium: sed certam habet dānationem,& damnati pœnam. Vnde Rabanus super illud, Omnis,qui irascitur &c. inquit, Gradus sunt in istis peccatis Primò,est irasci,quando uult motū in animo retinere: plus est, si uocem commotio ipsa extorsit,qua feriatur ille, cui irascitur: Plus adhuc est, si certa uituperatio increpuit. Similiter gradus sunt in pœna: nam minus est iudicium, quādo adhuc cum reo agitur,& est defensioni locus. Plus est conciliū, quando adhuc iudices inter se conferunt, quo supplicio dānent, quem constat esse dānandum: plus adhuc Gehenna,ubi nulla est sententiæ dilatio.

Quid prohibeatur per præceptum non occides. Cap. XXXIX.

RESpondeo,quòd per illa uerba Dominus prohibet occisionem illā, quæ à persona exercetur priuata: non autem illam, quæ à iudice ob iustam causam decernitur infligenda. Vnde Hieronymus super Hieremiæ.22. cap. Homicidas,sacrilegos,& uenenarios punire, non est A
effusio sanguinis, sed legum ministerium. Et beatus Augustinus primo de ciuit. Dei cap. 21. super illud non occides,aliquos dicit esse exceptos, quos iustè occidi,

cidi posse asseuerat. Vnde ipsis enumeratis ait, His igitur exceptis, quos uel lex iusta generaliter, uel ipse fōs iustitiæ Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominē uel seipsū, uel quēlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. Et licet Vualdenses, & nōnulli alii hæretici audeāt affirmare, quod nulla sit iusta causa, propter quā liceat occidere quēpiam, error tñ eorū non mō dānatus est, sed sacris literis repugnat, ut inferius clarissimè patebit: tollit enim omnem humanum conuictum, pacem totius reipublicæ perturbat, & omnem prorsus honestam peruertit politiam. Galenus autem in illo opusculo, cuius titulus est, quòd animi mores corporis temperaturam (licet falsò) sequuntur, aliquas reddit causas, propter quas multi meritò morte plectuntur, dicens. Deploratos & facinorosos tres ob causas rationi consentaneas è uita tollimus. Primò, ne uidelicet superstites contumeliā nobis inferant (quòd tamen non licet nobis nisi in fidei negotio, cùm cōtumelia Deum pertinaciter afficiāt). Secundò, ut eiusdem notæ homines in terrorem perducant, tanquam pari iudicio expiandos, si præter ius quid patrauerint. Tertiò, quòd ipsis mori præstet, eò malitiæ profectis, ut nullus animi medicinæ faciūdæ locus sit: aut qui ne à musis ipsis quidem corrigi, aut à Socrate, uel Pythagora meliores reddi queāt. Quod beatus Paulus. 2. ad Tim. 3. Confirmans ait. Mali homines & seductores proficient in peius errantes, & in errorē alios mittentes.

Multæ sunt in scriptura leges, quibus mandantur occidi multi. Cap. XL.

PRO quo sciendum, quòd quatuor genera occisionis erant in lege, uidelicet lapidatio, suspensio, crematio, gladiatio. De primo, Exod. 19. num. 15. & Deut. 20. De suspensione in ligno, Deut. 21. De tertio Leuit. 21. De gladiatione Deut. 20. Et ratio est, quia quatuor sūt conditiones pœnarum, quæ sunt inductiuæ timoris. Prima, diuturnitas pœnæ: quare lex, ut timore à culpa cessarent, instituit lapidationem, de qua, Leuit. 24. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus obruet eum populi multitudo. Secunda, acerbitas pœnæ, ideò ipsa lex instituit cremationem, Leuit. 21. Sacerdotis filia, si deprehensa fuerit in stupro, flammis exuretur. Tertia, ignominia pœnæ, ideò excogitauit lex suspensionē in patibulo, seu cruci affixionem, quod est ignominiosissimum mortis genus. Vnde dixit lex Deut. 21. Maledictus, qui pendet in ligno. Quarta, irremediabilitas eiusdem: unde instituit lex digladiationem, ex qua sequitur passio irremediabilis, de qua Deut. 20. loquens de captione ciuitatis rebellantium. Percuties in ea omne, quod est generis masculini in ore gladii. Lex puniebat pœna mortis uerba, & facta. Primò uerba uidelicet blasphemiæ in Deum, Leuit 4. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte morietur. Secundò contumeliæ, in maledictione parentum Exo. 22. Qui maledixerit patri suo, uel matri, morte moriatur. Tertiò, uerba calumniæ, in mendaci accusatione reatus mortiferi in proximum, Deut. 19. Cùm inuenerint iudices falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei, sicut fratri suo facere cogitauit: non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo &c. exiges. Facta similiter punit Deus morte multifariam. Primò, quæ committuntur in Deum. Secundò, quæ committuntur in proximum. In Deum, per errorem, ut idololatra in cultu diuinæ maiestatis, Exo. 22. Qui immolat Diis præter Domino soli, occidetur. Pseudopropheta etiā, Deut. 18. Propheta,

pheta,qui arrogantia deprauatus uoluerit loqui in nomine meo,quæ ego non p̄-
cepi illi,aut ex nomine alienorum Deorum,interficietur, & Leuit. 20. Vir, ſeu
mulier, in quibus phitonicus ſeu diuinationis ſpiritus fuerit,morte moriantur.
Maleficia quoq; quæ fiunt in operibus necromantiæ, cùm ſint in contumeliã di-
uinæ bonitatis,morte plectuntur. Exo.22. Maleficos non patiaris uiuere. Et per
inobedientiam,ut præuaricatio ſabbati,num.15. Exemplum habemus de homi-
ne colligente ligna die ſabbati, de quo dixit Dominus ad Moyſen,morte moria
tur homo iſte: lapidibus eum obruet omnis turba. Scelera uerò multa, quæ cõ- D
mittuntur in proximum, puniuntur morte: ſiue hoc fiat per inordinationem
iraſcibilis,ſiue concupiſcibilis. Primo modo,ut contumacia in contemptum ſu
perioris,ſimiliter percuſſio,& interfectio ex motu iræ & perturbationis. Contu-
macia punitur morte duobus modis,ut inobediẽtia reſpectu parentũ. Deut. 21.
Si genuerit homo filium contumacem,& proteruum, qui non audiat parentum
imperium,& coercitus obedire contempſerit, apprehendent eum, & lapidibus
obruet eum populus,& morietur. Similiter & inobedientia reſpectu prælato-
rum Deut. 17. Qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio,decreto iudi-
cis moriatur. Percuſſio citra mortem puniebatur etiam morte bifariam. Altero
modo propter magnitudinem reatus ex parte percuſſi,ut percuſſio parentũ,Exo. E
21. Qui percuſſerit patrem aut matrem morte moriatur. Et altero ex parte per-
cutientis,ut quando percutit cum uolũtate occidendi. Exo. ubi ſupra. Qui per-
cuſſerit hominem uolens eum occidere morte moriatur. Secundo modo,ſce-
lera commiſſa per inordinationem concupiſcibilis puniebantur morte, ut fur-
tum hominis,Exo. ubi ſupra. Qui furatus fuerit hominem, & uendiderit,con-
uictus,morte moriatur. Fornicatio cum mẽſtruata,Leuit. 20. Qui coierit cum F
muliere in fluxu menſtruo, interficientur ambo. Adulterium,leuit. ubi ſupra, ſi
mœchatus fuerit quis cum uxore alterius,moriantur ambo. Item ſtuprum uirgi-
nis,Deut.22.Virginis ſtuprum,quæ fornicata eſt in domo patris,ſi nõ ſit in puel-
la inuenta uirginitas,lapidibus obruent eam,& morietur: quoniam nefas fecit
in Iſrael,ut fornicaretur in domo patris ſui. Idem habetur ibidem de puella de-
ſponſata,quæ deflorata eſt in ciuitate,& non declamauit. Inceſtus etiam multi-
plex plectebatur morte,uel cum nouerca ſua,hoc eſt uxore patris: uel cum ſoro-
re, aut cum matre uxoris: uel cum uxore patrui,aut au unculi: uel cum materte-
ra,aut amita,ut habetur Leuit.20. Peccatum etiam contra naturam,uel cum per
ſona eiuſdem ſpeciei ibidem,uel cũ alterius ſpeciei,Exo.22. puniebatur morte.

Contra prædicta obiicitur multipliciter,& ſoluuntur obiecta. Cap. XLI.

PRimò uidetur,quòd nimis durè puniatur colligens ligna in ſabbato,
cùm,ut habetur Mat 12. in neceſſitatis caſu ſine peccato poſſit ſolui A
ſabbatum,ut oſtenſum eſt ſupra in tertio mandato. Ad quod reſpõ-
detur, quòd pro leui peccato,quo ad genus præuaricationis,iuſtè in-
fligitur pœna multò grauior,quàm pro genere peccati grauioris, duplici cauſa:
uel ſcilicet ratione contemptus peccantis,uel exempli delinquẽdi in aliis. Con-
temptus auget reatum ex parte peccantis: & exemplum delinquendi multipli-
cat peccatum in cæteris. Propter contemptum ſolum,legimus igne conſumptos
quinquagenarios duos ad uerbum Eliæ.4. Reg. primo. Propter uerò exemplum
delicti

delicti deducendi ad posteros,legimus igne consumptos duos filios Aaron, offe
B rentes ignem alienum,quod eis præceptum non erat. Inde est,quòd in numeris
cap. 15. colligens in sabbato ligna lapidatus est. Iudæi enim erant durissimi ad
cultum Dei, & ad uiolandum sabbatum præcipites, sicut patet Exo. 16. ubi ar-
guuntur à Moyse,quòd in colligendo manna ,quod duplicabatur eis sexta feria,
& sabbato subtrahebatur:ex gulositate, & auaritia deliquerunt cõtra diuinum
mandatum. Vnde ibidẽ dicitur, uenit dies septima,& egressi de populo, ut col-
ligerent, non inuenerunt: dixitq; Dominus, usque quò non uultis custodire
mandata mea? &c. Secundò ex supradictis elicitur, quòd pro peccato cordis,
quis puniebatur morte: unde dicitur.Qui percusserit uolens occidere &c. Cùm
tamen beatus Augustinus super illud ad Rom. 3. uidelicet lex factorum, dicat.
Quòd lex prohibet manum,non animum,& ex consequenti opus, non uolunta-
tem. Cui respondetur,quòd Deus non puniebat uoluntatem nisi propalatam,
C & progredientem in actum,ut propinando uenenum, etiam si patiens, uel acci-
piens inde non lædatur. Tertiò uidetur, quòd fures durius in lege noua pu-
niantur,quàm in ueteri. Vnde Exo. 22. Si effringens fur domum ,siue suffodiẽs
fuerit inuentus, & accepto uulnere mortuus fuerit; percussor non erit sangui-
nis reus: quòd si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetrauit,& morte morie-
tur. Nunc uerò puniuntur morte ipsi fures. Respondetur, quòd nec tunc, nec
nunc punitur furtum morte,sed pro præsumptione homicidii, ut in furibus no-
cturnis,& in diurnis quoq; procedentibus cum armis, ut si deprehendantur, se
defendant. Pro contumacia etiam occiduntur,ut fures à iudice signati,& caute-
riati: & si semel,bis,uel ter in furto sunt deprehensi,iuxta illam legem, Deut.17.
D Qui noluerit obedire decretis iudicis,morietur. Aliter fur non punitur morte,
nisi præsumatur latro. Latro enim dicitur,qui ui & gladio,si facultas datur,spo-
liat. Quartò obiicitur,dicit lex,si quis percusserit seruum suum, & mortuus fue-
rit in manibus eius,criminis reus erit. Si uerò uno die superuixerit,non subiace
bit pœnæ: quia pecunia illius est. Contra hoc sic, Dominus potest perdere pe-
cuniam quando uult,ergo & seruum. Furans etiam pecuniam non est reus mor-
tis,ergo nec furans seruum: tamen Exo. 21. dicitur, Qui furatus fuerit hominẽ,
morte morietur. Ad quod respondetur, ꝙ seruus pecunia domini est ad usum
seruitii, & non occisionis. Seruus enim habet naturam, & conditionem. In cõ-
E ditione subiectus est seruitiis domini: in natura uerò est par illi: & ex cõsequẽti
non potest dominus adimere uitam seruo,cùm non sit eius. Solus enim Deus,
qui dat uitam, dominus uitæ eius est: & non potest iustè eã auferre nisi Deus,
uel eius minister,ut iudex. Vnde dicitur de Deo,Ego occidã, & uiuere faciam.
Non est etiam par conditio hominis serui,& liberi. Nam furtum hominis liberi
puniebatur morte,de quo loquitur lex,Exo. 21. Et causa est, quia secundũ æsti-
mationẽ libertatis apud liberos, seruitus mors quædã est: unde secundũ huma-
nas leges seruus interpretatur ad oẽs actus legitimos,uelut mortuus. Furtum ue-
rò serui non puniebatur nisi pœna pecuniaria: & hoc quãtum æstimaretur apud
F dominum,serui officium: & ultra hoc satisfacere tenetur pro illata iniuria: quia
in ablatis non solùm sufficit restituere ablata, sed ẽt satisfieri pro iniuria debet.
Et ad principale dico, quòd aut dominus occidit seruum iusta de causa, & tunc
non tenetur: cùm secundum leges iudex eius sit. Aut sine causa,& tunc,aut uo-
luntate,aut casu. Si uoluntate,tenetur,sicut occidisset liberum. Si casu (quia in

uinculis posuit, quod sibi licet, uel fame afflixit immoderatè) potest seruus ad iudicẽ confugere, ut compellatur dominus seruum iusto pretio uendere, ita ut non reuertatur amplius in domini potestatem. Si autem seruus superuiuit uno die, tunc præsumitur, quòd non ex actu uerberationis mortuus sit, maximè si leuiter fuit percussus: ideò ex alia causa præsumetur mortuus. Quintò dubitatur de illo, quod dicitur Exo. 21. Qui percusserit mulierem prægnantem (secundum 70. ut Augustinus, & Origenes inquiunt) & exierit infans nondum formatus .i. animatus, detrimentum patietur, quantum induxerit uir eius. Si uerò formatus fuerit, dabit animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente &c. Cùm careat infans dentibus? Ad hoc respondetur, quòd determinatio legis talionis est, secundum quam iustum est, ut inferens alicui detrimentum, patiatur & ipse secundum quod intulit, ut oculum pro oculo &c. & hoc non refertur ad infantulum, sed est determinatio æquitatis talionis, siue contrapassi. Si uerò corpus illud fuit informe, lex non iudicat percussorem homicidam, quia puerperium nõ fuit homo: & ideò pœna punitur pecuniaria. Sextò dubitatur de stupro uirginis, an sit secundũ legẽ (ut dictũ est supra) morte puniendũ: cũ Exo. 22. dicatur. Si seduxerit quis uirginem, necdum desponsatam, & dormierit cum ea, dotabit, & habebit eam uxorem. Si uerò pater uirginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam uirgines accipere consueuerunt. Respondetur secundum legem, ꝙ aut erat desponsata Virgo, aut non. Si sic, aut uiolabatur in ciuitate, aut in agro. Si in ciuitate, cùm per clamorem potuisset euitare stuprum, ꝓsumitur consensisse: & ideò lapidabatur, prout dicitur Deut. 22. Si uerò in agro, cùm clamor non suffragetur sibi, corruptor tantum interficietur, Deut. ubi supra. Si non erat desponsata, uel erat de stirpe sacerdotali, & tunc deprehensa in stupro comburebatur, aut de alia. Et hoc duobus modis: quia uel erat in domo patris: & sic lapidabatur, cùm dehonestasset domum patris, ut dicit lex. Vel erat seducta per sponsionem coniugii, & extracta de domo paterna, & sic non lapidabatur, sed excusabatur per seductionem, & ignorantiam. Vnde num. 15. Si anima ignorans peccauerit, offeret capram pro peccato, & dimittetur ei. Vna enim lex erit omnium, qui peccauerint ignoranter. Septimò obiicitur contra pœnã incestus. Nam Thamar Gen. 38. ex industria commisit incestum: quia concubuit cum patre mariti sui: & uidetur, quòd Iudas, qui eam dimisit impunem, peccauerit contra legem. 3. Reg. 21. ubi dicitur, Quia dimisisti uirum morte dignum, erit anima tua pro anima illius. Ad hoc respondetur, sicut dicitur Gen. 38. Quòd Iudas propter duo non puniuit, uidelicet propter reatum consimilem ex parte sua: cùm dicat beatus Augustinus de adulterinis coniugiis, libro. 2. c. 8. Adulterium uxoris à uiro accusari non debet, cùm pari uitio laborat. Et propter piam intentionem prolis suscipiendæ ad diuinum amorem, seu cultum ex parte Thamar. Quia ergo in Iuda erat consimilis culpa, non debuit ipsam occidere, sicut dicitur in Glos. super illud Ioannis. 8. Qui sine peccato est uestrum, primò in eam mittat lapidem. Si enim lex iubet reum occidi, non tamen ab his, qui sũt similiter puniendi. Cæterum quia in Thamar erat pius, quanuis inordinatus affectus scilicet suscipiendi prolem debuit misericordiam inuenire, sicut beatus Paulus, primæ ad Timot. primo, de se inquit, Misericordiã cõsecutus sum, quia ignorans feci, & in incredulitate. Zelo enim legis, sed nõ secundum scientiam, persequebatur Ecclesiam, sicut ipsemet dicit ad Gal. primo. Vltimò uidetur, &

contra

contra rationem,quòd peccatum contra náturã mitius in noua lege,quàm antiqua puniatur. Ante legem similes puniti sunt incendio, Gen. 19. in lege uerò
M gladio: ideò multò magis deberent puniri modò. Post etiam incarnationẽ Apostolus ostendit peccatum fornicationis maius, quàm antè,dicens, primæ cor. 6. Nescitis,quoniam membra uestra templum sunt Spiritus sancti? Et sceleratus sodomita,cum magis nunc peccet, quàm ante incarnationem, ex cõsequenti ma-
N gis puniendus. Item cùm lex ciuilis puniat eos pœna capitis, quare lex Ecclesiastica maiori pœna non animaduertit in tales? Ad hoc respondetur, Quòd tempore legis gratiæ illud peccatum incõparabiliter est grauius,quàm antè: & ideò est omni genere tormentorum puniendum. Et quando dicitur, ꝙ lex ciuilis armatur gladio contra eos, sacri uerò canones pertranseunt illud cum silentio, Dico, ꝙ hoc faciunt in detestationem tanti flagitii. Nam huius uitii nominatio & ipsum aerem quodammodo polluit,& mentes quodam miserabili modo inficit,& per consequens diuulgatio aerem corrumpit. Vnde ad hoc respiciens Apostolus ad Eph. 5. dicit. Fornicatio,& omnis immũditia,nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos. Excogitare ergo debet iudex ecclesiasticus, ꝙ maiori pœna præ cunctis criminosis sunt plectendi similes.

Supradicti mandati quis sit,uel non sit transgressor. Caput. XLII.

A Respondetur, quòd Deus per illud non ita latè prohibuit homicidiũ, ut minimè nobis liceat,animalia terræ, uolucres cæli,pisces maris,ac quæcunq;,quæ in usum hominis creata sunt,occidere. Nam si quicquid uiuit occidendum non est,uiuunt herbæ,uiuunt & plantæ,& tamen Gen. 9. legitur,Omne,quod mouetur & uiuit,erit uobis in cibũ:& à Paulo scriptum est primæ cor. 10. Omne, quod in macello uenit,manducate. Non ergo putemus,ut bestias & pecora Deus occidi prohibuerit,sed hominẽ. Vnde subditur Exo. 21. Qui percusserit,inquit, hominem uolens eum occidere,morte moriatur. quòd ergo dicit in supradicto mandato, non occides, ad priuatos
B homines pertinere uoluit. Nam si qui magistratu funguntur,supplicium capitis de criminoso sumpserint,nõ ipsi hoc, sed ille facere uidetur,qui dixit, prouer. 8. Ego occidam,& uiuere faciam. Quid enim aliud est rex,aut iudex quicunque, quàm Dei minister bonis in bonum? Si uerò malum feceris,inquit beatus Paulus ad Rom. 13. time: nõ enim sine causa gladiũ portat. Ipsius ministerio Deus punit malos,quos propterea uult occidi,ut metu captus quisque, quod de non occidendo præceptum est,tantò diligentius obseruet. Violator igitur huius mã-
C dati est non modò,qui manu,uerùm & si sit ex eorum numero,de quo dicitur in ps. 56. Filii hominum, dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare si quis consilium det alicui,ut occidat, siue prouocet quempiam ad occidendum,uel accusando,uel detrahendo,aut assensum præbẽdo, reus erit huius præcepti uiolati: quandoquidem digni sunt morte non modò, qui faciũt, sed & qui consentiunt facientibus, ad Rom. primo. Qui uidet etiam fame morientem,& non pascit,occidisse iudicatur. Cæterum peccant grauiter,qui hominis corpus occidunt:sed grauius illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo enim dicitur Ioannis. 8. Quòd homicida erat ab initio. Verbum enim malum seminauit (ut inquit Augustinus tractatu. 42. in Ioannem) & occidit. Noli

ergo

ergo putare te non esse homicidam, quando fratri tuo male persuades. Graue D
genus homicidii est, si quis oratione sua hominem ad peccatum inuitat: atque ita gehennæ reum facit, si doctrinis uariis, & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud euangelium transferre conatur ab eo, qui uocauit nos in gratiã Christi. Non minus graue homicidii genus, si quis uita sua infami, & contaminata corrumpit alios: præsertim si sit de illis, quibus dicitur Matth.5. Vos estis sal terræ, lux mundi, de quibus scribit beatus Gregorius in Pastorali parte.3. admonitione.5. Quòd tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt.

Iustum enim bellum in dicto mandato non prohibetur. Cap. XLIII.

VT autem iustum sit bellum, quod turpi pace præstantius est (iustitia uidelicet, quæ excludit peccatum, hoc est ut sine peccato fiat) quatuor sunt necessaria. Primum, uidelicet auctoritas, & potestas ad bellum faciendum. Secundum, causa necessaria. Tertium, ut bono animo, & bona intentione fiat. Vltimum, ut persona, quæ in bello pugnare debet, sit ad bellum legitima, idest talis, cui non sit lege prohibitum in bello bellare. Primum est auctoritas, &c. quia solus ille, qui non habet superiorem, à quo iniuriæ, aut damni sibi illati recompensationem petere possit, bellare potest. Nam si superiorem habet, ad quem possit confugere pro recompensatione, non potest bellum mouere. Vnde Deut. 32. dicit Deus, Mihi uindictam, & ego retribuam. At qui à superiore, qui loco Dei præest, uindictam petit, à Deo petit, qui illum ad hoc (ut dictum est in præcedenti capite) constituit suum ministrum, ut illos, quorum curam habet, tueatur. Vnde Hier. 22. dicitur prælatis, Facite iudicium, & iustitiam, & liberate ui oppressum de manu calumniatoris. Inferior uerò, qui B
habet superiorem, iniustè agit, si pro aliquo horum propria auctoritate bellum mouerit. Princeps autem, qui nullum superiorem in ciuilibus rebus agnoscit, sicut pro republica, quam protegendam suscepit, iustum bellum mouere potest: ita etiam pro seipso, quatenus persona est publica. Vnde beatus August. contra Faustũ lib. 22. c. 75. ait, Ordo naturalis mortalium paci accõmodatus hoc poscit, ut suscipiendi bellum auctoritas, atque consilium, penes principem sit. Exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutiq; communi: & hoc intelligitur, ut Caietanus super. 22. sancti Thomæ. q. 40. rectè dicit, Si illi domini bona fide in pacifica possessione, talis auctoritatis belli indicendi, reipublicæ fuerunt, & sunt. Nam si illam ex magnitudine potentiæ usurpauerunt, ob quam tam audaciter suis superioribus rebellarunt, ut ab illis non potuerint coer C
ceri, censet nullam illos auctoritatem iusti belli indicendi habere. Secundum necessarium ad iustum bellum est causa iusta, quæ est uaria, de qua Augustinus super Iosue. q. 10. Iustam belli causam esse iniuriam illatam, cuius uindictam, cùm aliter, q̃ per bellum, princeps, aut is, penes quem belli mouendi auctoritas est, haberé nõ potest, iustè poterit bello petere. Vnde iusta bella sunt, quæ ulciscuntur iniurias. Inquit. n. beatus Ambr. in. 1. de officiis, Iustitia plenus est, qui patriã bello à barbaris, uel latronibus tuetur. Tertia iusti belli causa ẽ, bona & recta intẽtio. Hoc docet beatus August. c. 74. cõtra Faustũ, ubi supra, dicẽs, Nocẽdi cupiditas, ulciscẽdi crudelitas, implacatus atq; implacabilis animus, feritas rebellãdi, libido

D dominãdi,& ſi qua ſimilia,hæc ſunt,quæ in bellis iure culpãtur,quæ plerunq; ita culpantur,ut iure ẽt puniantur. Vltimũ requiſitũ ad hoc, ut bellũ ſit iuſtũ, eſt ut perſona,quæ bellũ gerit,nõ ſit bellare prohibita:eccleſiaſticis publico decreto eſt bellũ interdictũ. Vnde conciliũ Meldenſe,ut habetur. 23. q.8. ait. Quicunque ex clero uidentur eſſe, arma militaria non ſumant, nec armati incedant,ſed profeſſionis ſuæ uocabulum religioſis moribus, & religioſo habitu præbeant: quod ſi contempſerint, tanquam ſacrorum canonum contemptores, & eccleſiaſticæ auctoritatis profanatores, proprii gradus amiſſione mulctentur: cùm non poſſint ſimul Deo,& ſeculo miniſtrare. Non eſt tamen eis interdictum iuſto bello,ut pugnantibus ſubueniant ſpiritualiter, intereſſe pro eis orando, ad uirtutem exortando, & ſuorum peccatorum confeſſiones audiendo. Nam in lege ueteri mandauit Deus Ioſue.6. ut in bello contra Hiericho Sacerdotes ſacris buccinis clangerent. Et nota, quòd hic non loquimur de bello defenſiuo, quo quis ſe ab alio iniuſto inuaſore defendit,ſed de bello illo,quod quis cõtra alium primò mouet. Nam in bello defenſiuo, ſiue publicum ſit, ſiue priuatum, non eſt expectanda auctoritas: quia hæc omnibus conceſſa eſt, ut ſe ab iniuſto ĩuaſore defendant. Vnde dicitur extr. de homicidio uoluntario.c. Significaſti, Vim ui repellere omnia iura concedunt, & hoc contra Manichæos, Oecolampadium, & Lutherum. Manichæi quidem adeò damnabant in uniuerſum bellum, ut reprehenderent ipſum Moyſen, & Ioſue, qui tantùm erant executores diuinæ iuſſionis. Oecolampadius paulò modeſtior illis, dicebat tempore manſuetudinis euangelicæ non licere chriſtianis bellum gerere. Lutherus denique aſſeruit non planè illicitum eſſe bellum,ſed chriſtianos bellare contra Turcas uoluit penitus eſſe prohibitum: cùm hoc ſit (ut ipſe dicebat) rebellare uoluntati diuinæ, uiſitantis, & corrigentis iniquitates noſtras per illos, tanquam ultionis ſuæ miniſtros: quaſi chriſtianus in chriſtianum bellum poſſet gerere, non autem contra canes, ideſt, Turcam, & atheos homines.

An hæreticus poſſit iuſto bello expugnari. Cap. XLIIII.

A DICO, ſaluo ſemper meliori iudicio, ꝙ nullus poteſt eſſe crudelior hoſtis hæretico, ꝗ; qui poteſt iuſtè ab illo uitam auferre, & diu eum uiuere permittit: & ratio eſt, quia hæretici abutuntur tempore ſibi dato ad pœnitentiam. Nam bellum contra hæreticos bona intẽtione mouere,quis uetat? bona ſiquidem eſt intentio,uelle hæreticos ad fidem conuertere,& eos cogere,ut fidem, quam ſemel in baptiſmo ſuſceperunt,tueri cogãtur. Bona intentio eſt, uelle fidem catholicam exaltare,& dilatare,quam hæretici ſua pertinaci rebellione facilè coanguſtabunt, niſi bello coerciti à ſuis peſtilẽtiſſimis erroribus reſipiſcant. Bona intentio eſt,uelle rebelles cogere,ut debitam,cui tenentur,obedientiam reddant. De auctoritate contra eos mouendi bellum nulB lus niſi ignarus,dubitare poteſt,ut ex ſuperius allegatis patere poteſt. Inter alias iuſti belli cauſas duæ ſunt,altera receſſus à uero Dei cultu,ut faciunt hæretici. Nã Deus filiis Iſrael olim præcepit,ut ciuitatem, quæ in hoc incidiſſet crimen, bello delerent, Deut. 12. Et altera, cùm quis rebellat aduerſus ſuperiores Eccleſiæ, ut faciunt hæretici, cùm eius doctrinam fideles recipere teneantur. Hæretici autem ſuperbia excæcati propriam ſententiam præferunt doctrinæ ſan-

ctæ

ctæ Eccleſiæ, ideò eius mandata contemnunt. Verùm principes non habent C
hanc mouendi bellum contra hæreticos poteſtatem, niſi poſtquam per eccleſia-
ſticum iudicem fuerit declaratum illos eſſe hæreticos: non enim eſt æquum, ut
pœna inferatur alicui, antequam conſtet illum culpam habere, quæ talem exigat D
pœnam. Vnde iura prohibent, ne laica poteſtas de hoc crimine quoquomodo
ſe intromittat. uide in.c. Vt inquiſitionis lib.6. de hæreticis: quod intelligitur, an-
tequam fuerit de errore, & pertinacia per iudicem eccleſiaſticum, & ſententiam
definitiuam declaratum illum tradendum eſſe ſeculari poteſtati. Vnde in.c. Se-
cundum leges, eiſdem tit. & lib. Papa prohibet ne bona hæreticorum per princi-
pes ſeculares occupentur, antequam per eccleſiaſticum iudicem, cui hoc à iure
competit, ſententia ſit ſuper crimen hæreſis promulgata. Inde ſequitur, ut prin-
cipes non poſſint aduerſus hæreticos ob ſolam hæreſis cauſam bellum mouere,
niſi poſtquam iudex eccleſiaſticus, cui hoc de iure conuenit, publica ſententia
declarauerit illos eſſe hæreticos. Ideò iuſti Imperatores legibus ſuis ſanxerunt
hæreticos obſtinatos eſſe occidendos. Verùm nulla lege canonica ſancitum eſt, E
qua morte debeant mori: conſuetudo tamen eſt, & iuſta, ut comburantur: quæ
eſt conformis illi exemplo, quo Deus. CCL. uiros, qui adhæſerunt ſeditioni
excitatæ per Chore, Dathan, & Abiron, Num. 16. ex proceribus Iſrael, igne deſu-
per miſſo combuſſit. Iudices etiam eccleſiaſtici poſtquam aliquem obſtinatum
de hæreſi damnauerunt, ſtatim declarant illum ad ſuum ius non pertinere, tra-
duntq; illum ſeculari poteſtati, tanquam hominem, qui propter hæreſis obſtina- F
tionem ab Eccleſia exiuit, & ſub ſola laica poteſtate ſeipſum conſtituit: nec pe-
tunt ab illa, ut occidat hæreticum: imò ſecularem poteſtatem ſemper rogant, ut
poenam mortis, aut aliam ſanguinis nòn irrogent illi, ſed ut in aliam mitiorem
conuertant.

Quæ à chriſtianis ante ipſum bellũ, uel in ipſo obſeruari debẽt. Cap. XLV.

Obſerua obſecro in Exod. c.17. quòd Moyſe orante in monte uincitur
Amalech gladio Ioſue. Chriſtianus, dum neceſſe eſt præliari, debet in A
primis oratione muniri, quia non in multitudine exercitus uictoria
belli, ſed de cælo fortitudo eſt: debet & gladio, quia niſi fortiter egiſ-
ſet gladio Ioſue, non uiciſſet oratione ſua Moyſes. Interim & hoc obſerua, quòd
addit textus, Cumq; leuaret Moyſes manus, uincebat Iſrael: ſin autem paulum
remiſiſſet, ſuperabat Amalech. Hæc dico obſerua, & intelliges, hominem pendẽ-
tem ex Deo, uti pendet omnis chriſtianus, debere pugnare orationibus, atq; ar-
mis: magis tamen orationibus, q̃ armis. Vnde quòties princeps bonus chriſtia-
nus urgetur ad bellum, mox clerum, ac populum inuitat, rogat, inducit ad ora-
tionem, & ſupplicationes ſedulò proſequendas: ſicut Bonifacius comes per epi-
ſtolam diuum Auguſtinum orat imminente ſibi bello, ut preces fundat ad domi
num pro populo ſuo pugnaturo, quibus petat, ut Deus iacula in hoſtes dirigat
noſtros, ac ſeipſi trucident mutua cæde. Ad quam reſpondet diuus Auguſtinus
epiſt.194. in hunc modum. Graui de pugna conquereris, dubites nolo, utile tibi, B
tuiſq; dabo cõſiliũ: arripe manibus arma, oratio aures pulſet auctoris: quia quã-
do pugnatur, Deus apertis oculis ſpectat, & partem quã inſpicit iuſtã, ibi dat pal-
mam. Quoniã Saluator docet, Matth.11. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis

corde. & Matth. 5. Ego autem dico uobis non resistere malo. Profectò felix est C illa cōmunitas, in qua non alia ratione pertractantur bella, quàm inter ægrotos fortia medicamina, inter insensatos uincula, inter leges mortis decreta, quibus equidē nec uerbū addere uolo: sed quæ dicta sunt, sufficiant pro quinto pcepto.

De sexto præcepto, idest non mœchaberis. Cap. XLVI.

MAgister sententiarum. 37. dist. 3. declarat dictum præceptum sic, idest ne cuilibet misceearis, excepto fœdere matrimonii. Vbi .S. Bonauentura circa literam, inquit, Quòd in mandatis decalogi prohibentur A peccata, & præcipuè in mandatis secundæ tabulæ, prout sunt ad nocendum proximo ordinata. Et quia quantum ad peccatum carnis magis læditur proximus per adulterium, hinc est, quòd illud præcipuè prohibetur, cùm enorme scelus & crimen sit publica animaduersione dignum. Vnde Tobias inquit filio suo Tob. 4. Fili præter uxorem tuam, nunquam patiaris crimen scire: per crimen intelligens adulterium, quod est origo omnium malorum. Per ipsum enim primò uiolatur ordo naturæ primitus institutæ. Ab initio enim faciens B Deus hominem masculum, & fœminam, fecit eos, ut esset una unius mariti uxor, nec alter ab altero diuideret carnem suam. Secundò per illud turbatur euangelium Christi, qui reuocans coniugium ad puritatem sui instituti dixit, Matth. 19. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Qui enim adulteratur, quantum in se est contra institutum naturæ, & Christi ordinationem, diuidit carnem suam ab uxore, faciens se unum cum scorto, dicente Paulo. 1. Cor. 6. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur cum illa? & sic non est amplius una caro cum uxore. Tertiò per adulterium fit iniuria sacramento, quoniam adulter tollit à coniugio sanctitatem, & significationem sacramenti: cùm inseparabilis unio uiri unius cum una muliere significet inseparabilem unionem Christi cum Ecclesia: de qua Paulus ad Eph. 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia. Quartò per ipsum fit iniuria alteri coniugi, quoniam furtiuè, & iniustissimè subtrahit sibi fidem matrimonii, dicente beato Paulo. 1. Cor. 7. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir, & è contra. Vnde subdit, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis ieiunio, & orationi. Nec alter coniugum potest dare talem C alteri potestatem, & hoc propter naturæ institutum, & Christi ordinationem. Et licet Sara dederit ancillam suam in sinum Abrahæ uiri sui, eò quòd ipsa esset sterilis, Gen. 16. dicit tamen beatus Ambrosius lib. de Patriarchis, Quòd non fecit nisi diuina dispensatione: non enim in legem commisit, quæ nondum erat: nec contra legem naturalem, quia non affectu implendæ libidinis hoc egit, sed quærendæ posteritatis, & multiplicationis humani generis: nec peccauit contra ius rationis, ut ibi dicit Amb. ex quo studium posteritatis erat tempore illo religionis, ne quis non reddidisse uideretur debitum naturæ. Si dicatur quod Deus ante legem non damnauerat adulterium, respondet dominus Alexander de Ales, D par. 3. suæ summæ. q. 35. memb. 2. quòd est damnatio quantum ad culpam, & ad reatum pœnæ æternæ: & est damnatio quantum ad crimen, & reatum præsentis poenæ. Est enim differentia inter culpam, & crimen: quia culpa est peccatum quodcunque: crimen uerò non nisi illud, quod est accusatione, & præsenti

punitione

punitione dignum. Primo enim modo adulterium ſemper fuit damnabile. Altero autem modo ſolùm à tempore legis, qua præcipiebatur puniri adulterium. Vnde beatus Ambroſius. Nondum ante legem interdictum adulterium uidebatur pœna criminis, ſed ex tempore legis, quæ crimen inhibuit: ante enim legem nulla eſt damnatio, ſed ex lege. Quinto per adulterium uiolatur iuſiurandum legitimè interpoſitum, quo ſibi mutuò ſanctè ac publicè adiurarunt fidem matrimonialem: quare periuri, & infames ſunt omnes, qui ſe polluunt adulterio. Sexto per adulterium fit quaſi iniuria prolibus, quæ concipiuntur ex adulterio: quandoquidem ſecundum iura pro nothis reputantur, nec ſucceſſione bonorũ gaudere poſſunt in uindictam criminis paterni: de quibus Salomon Sapien. 4. Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, non ſtabile firmamentum collocabunt: & ſi in ramis in tempore germinauerint, à uento commouebuntur, E
& eradicabuntur. Vnde adulterium conturbat adeò pacem reipublicæ, ut uix poſſet aliud crimen magis. Ex eo enim zelotypia, inuidiæ, odia, decoctio bonorum, infamia, perſecutio, traditio, homicidia, ueneficia, uxoricidia, cæcitas cordis, obſtinatio. Adulterium caput amputauit Ioannis, Matth. 14. Miſit Ioſeph caſtitatis ſpeculum in carcerem, Gen. 39. Strenuum militem Vriam manibus hoſtium morti tradendum obiecit. 2. Reg. 11. Sampſonem fortiſſimum in poteſtatem Philiſtiim tradidit uiribus deſtitutum, & cæcitate deformem. Salomonem F
omnium ſapientiſſimum idololatrare fecit. Et Dauid iuſtitiæ, & manſuetudinis ſpeculum multorum reum fecit homicidiorum. In lege propter ſui grauitatem, præter æternam mortem, quæ eſt ſtipendium omnium mortalium criminum, à Deo adulteris, tam uiris, quàm mulieribus ſuppliciũ mortis corporalis taxatur, Leuit. 20. Nec iſto ſatisfacta lex, ſed maledictionem adiecit, Deut. 28. dicens. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ, &c. ſi uidelicet non cuſtodies mandatum hoc. In hoc tamen præcepto, ut inquit diuus Bonauentura ubi ſupra, non modò prohibetur adulterium, ſed omnis illicitus coitus, & membrorum genitalium abuſus extra legem matrimonii: omnis enim ſeminis effuſio deliberatiua, præter dictas matrimonii leges, eſt illicita, & intelligitur hic per adulterium prohibita.

Adulterium uxoris non facit, ut illa uiri innocentis deſierit eſſe uxor. Cap. XLVII.

PHilippus hæreſiarcha libello quodam tractans de poteſtate eccleſiaſtica, hanc inter cæteras erroneam affert aſſertionem, licere uidelicet A
facto diuortio parti alterutræ nouũ coniugiũ, niſi forte pars rea impeditur. Eraſmus etiã in ſua Paraphraſi ſuper. 5. Matth. dicit, quòd deſinit eſſe uxor, quæ ſe miſcuit alteri uiro. Nemini enim dubium eſt, ſi Chriſti ſpiritum, & mentem ſpiret, Chriſtum noluiſſe his uerbis uidelicet, Ego autem dico uobis, quia omnis, qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur: exprimere talem mulierem adulterio contaminatam, deſinere eſſe uxorem: ſed contrarium probatur ex uerbis eius ſic. Illa ob perpetratum adulterium deſinit eſſe uxor, ergo qui ducit dimiſſam, non adulterat: quod tamen eſt contra euangelium, dicens. Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Si ergo nullus committit adulterium, niſi

commiſceatur uxori alterius, & ut dicit, deſinit eſſe uxor, per conſequens, qui dimiſſam ducit, non mœchatur: quod propter rationem prædictam eſt expreſsè
B falſum. Etſi calumniis præfati hæretici hanc prætendant eludere rationem, cōcedendo eum non mœchari, qui repudiatam duxit in uxorem; nec Chriſtum his aduerſari dictis, cùm innuere uideatur duntaxat eum incidere in mœchiam, qui abſque ulla fornicationis, aut adulterii nota dimiſſam duxerit: tamen oſtendo id non poſſe fieri: nam qui matrimonii iugo uinciuntur, ſciunt leges ſibi à Deo eſſe præſcriptas, ut illibatam, & integram matrimonii fidem obſeruent. Senſus ergo huius loci euangelici eſt, & qui dimiſſam duxerit, mœchatur, hoc eſt & qui dimiſſam etiam ob teterrimum adulterii uitium duxerit in uxorem, mœchatur. Audi quid de hac re dicat Apoſtolus ad Rom. 7. Nam quæ ſub uiro eſt mulier, uiuente uiro alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuerit uir, ſoluta eſt à lege uiri. Igitur uiuente uiro, uocabitur adultera, ſi fuerit cum alio uiro. Niſi igitur toto cælo quis oberret, fatebitur uirum illius uxoris, quantum ad torum, ſiue cohabitationem carnalem repudiatæ, uiuere, modò è uita non deceſſerit. Sed
C libenter inquiram, cur uocatur adultera? Certè niſi ob eam cauſam, quòd cùm adhuc ſit uinculo coniugali ligata, alteri facit copiam ſui corporis: non enim uocaretur adultera, ſi eſſet à lege uiri ſoluta. Vnde beatus Paulus 1. Cor. 7. inquit. Præcipio non ego, ſed dominus, uxorem à uiro non diſcedere. Quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconciliari: & niſi ſe reconciliauerit, debet manere innupta. Vnde Auguſtinus lib. 2. de adulterinis coniugiis. c. 4. & 5. tractans abundè hanc difficultatem, Vide, inquit, quàm ſit abſurdum, ut ideo non ſit adulter, quia ducit adulteram; imò uerò quod eſt monſtruoſius, nec ipſa mulier erit adultera, quoniam non erit poſteriori uiro uxor aliena, ſed ſua. Soluto enim per adulterium priori coniugali uinculo, cuique iam nupſerit coniugem non habenti, non adultera cum adultero, ſed uxor erit potius cum marito. Quomodo ergo erit uerum, inquit, Auguſtinus, Mulier alligata eſt, quandiu uir eius uiuit? Ecce uir eius uiuit, quia nec de corpore exceſſit, nec fornicatus eſt, quod pro morte uis deputari, & tamen mulier ei alligata iam non eſt. At ſi uir eius eſſe iam ille deſtitit, non utique uiuente uiro uocabitur adultera, ſi fuerit
D cum alio uiro: ſed nullum habens uirum, nubendo erit cum ſuo uiro. Deinde ſubdit Auguſtinus. Noli dicere mortuum uirum, uel mortuam uxorem hoc loco debere intelligi etiā fornicantem. & in. c. 4. Nullius uiri poſterioris mulier uxor eſſe incipit, niſi prioris eſſe deſierit. & in. c. 5. ad ſuadendum uinculum coniugale per adulterium nō eſſe ſolutum, ponit talem uenuſtiſſimam ſimilitudinem, Sicut, inquit, manente in ſe ſacramento regenerationis excommunicatur quis reus criminis, nec illo ſacramento caret, etiam ſi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in ſe uinculo fœderis coniugalis, ſi uxor dimittitur ob cauſam fornicationis, non carebit illo uinculo, etiam ſi nunquam reconcilietur uiro ſuo: carebit autem ſi mortuus fuerit uir eius. Et falſiſſimū eſt, quod dicunt aliqui, ꝙ uiro licet ducere uxorem, ſi dimiſerit uxorem peccantem, ſed non licet uxori, propter fornicationem ſui mariti alteri nubere: quia uir non ita lege conſtringitur, ſicut mulier: quia licet in re œconomica debeat uir præfici uxori, uir tamen & mulier, quoad ſanctiſſimas matrimonii leges, ſecundum beatum Paulum 1. Cor. 7. pares ſunt. Hieronymus enarrans ſupradictum locum euangelii, planè indicat eam, quæ uiuente marito ſe miſcet alteri uiro, non deſiiſſe eſſe uxorem,

ubi

ubi, inquit. Et quia poterat accidere, ut aliquis faceret calumniam innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum ueteri crimen impingeret: sic priorem iubetur dimittere uxorem, ut secundam, prima uiuente, non habeat. Nec diuersus est à Hieronymo Chrysostomus, enarrans illum Matthæi locum. Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, dicit, expulsam, eius qui eam expulit, manere uxorem. Albertus quoque Pighius inquit in quæstione de diuortiatorum nouis coniugiis E
contractis cum aliis, & uxorum pluralitate sub lege euangelica, Quòd fuit ab initio Ecclesiæ christianæ toto orbe diffusæ consensus, & communis sententia, uxorum pluralitatem, & diuortiatorum, inter quos fuerat uerum & ratum consummatumq; matrimonium, noua coniugia uiuentibus prioribus non licere, ut ipsa rei probat euidentia, quæ nemini obscura esse potest, quando non est ullus inter christianos, & orthodoxos inuentus, qui contrafecerit. Quæ sententia clarissimè explicatur in cap. Gaudemus, de diuortiis, ubi dicitur, Si quis autem in fide plures uxores simul habuerit, post fidem susceptam, primæ adhærere debet. Quòd si secundum ritum suum legitimam repudiauit uxorem, cùm tale F
repudium ueritas in euangelio reprobauerit, nunquam ea uiuente licitè poterit aliam etiam ad fidem Christi conuersus habere, nisi post conuersionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso: aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia creatoris, uel ut eum pertrahat ad mortale peccatum: in quo casu restitutionem petenti, quanuis de iniusta spoliatione constaret, restitutio negaretur.

De simplici fornicatione. Cap. XLVIII.

Beatus Ambrosius in libro de Patriarchis docet. Non hoc, inquit, solum adulterium est, cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non A
habet potestatem coniugii. Porrò non habet potestatem coniugii, quicquid non est secundum legitima generationis à natura, & Deo instituta. Nunc autem incipiamus à simplici fornicatione, quæ est commistio soluti cum soluta, utroque alteri consentiente. Et dico quòd fornicatio simplex mortale peccatum est, & non loquor solùm de spirituali, de qua psal. 72. Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te: talis enim propriè est idololatria, de qua B
Hieronymus super Ezech. lib. 5. cap. 16. Est, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes Ecclesiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis uiæ, quibus præcipit sermo diuinus. State in uiis, & quærite semitas domini sempiternas, & uidete, quæ sit bona uia, & ambulate in ea, ut in Esaia, Hieremia, & aliis prophetis, &c. In omnibus uiarum principiis fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimoniis malè abutitur scripturarum, dicens. Hæc dicit Esaias, Osee, uel Moyses, &c. Sed loquimur de illo actu uenereo, qui est inter solutum & solutam, & quæ dicitur fornicatio simplex. Quod autem sit mortale, probatur sic. Nullum peccatum excludit à regno Dei, uel facit hominem dignum morte æterna, nisi mortale: fornicatio talis excludit C
à regno Dei. Nam ad Gal. 5. dicit Apostolus, nominatis quibusdam peccatis, & inter cætera fornicatione, Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. & ad Rom. 1. enumeratis multis criminibus, & inter alia fornicatione, subdit. Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus. Vnde

Augustinus

Auguſtinus in.c.Meretrices. 32. q. 4. dicit. Meretrices eſſe,& ad meretrices accedere prohibet dominus, quarum uenalis eſt turpitudo. Cæterum pro peccatis mortalibus inuenitur in iure taxata pœna: ſed pro fornicatione habetur taxata pœnitentia ſcilicet ſeptem annorum, ſicut pro adulterio,homicidio,&c.ut habetur.22.q.1.c.Prædicandum: & hoc ut per pœnitentiam ſeptiformis gratia Spiritus ſancti per peccatum amiſſa recuperetur: ex quo ſequitur, quòd eſt mortale: propter quod ait Apoſtolus ad Theſſal.4. Hæc eſt enim uoluntas Dei ſancti-
D ficatio ueſtra, ut abſtineatis uos à fornicatione. Deus enim punit ſeuerè fornicatores,ut patet per Apoſtolum.1. Cor.10. Neque fornicemur,ſicut quidam eorum fornicati ſunt, & ceciderunt una die uiginti tria millia, quando ſcilicet populus Iſrael fornicatus eſt cum filiabus Moab, ut habetur Num.21. & 25. & hoc, meritò, quia facit de templo Dei domum meretricum.1.Cor.6. Membra ueſtra templum ſunt Spiritus ſancti. Ideò proprio ſubiecto nocet per beatum Paulum, ubi ſupra. Qui fornicatur in corpus ſuum peccat: & beatus Ioannes in Apoc.21. c. loquens de fornicatoribus dicit. Pars illorum erit in ſtagno ardenti, igne, & ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Cùm enim ſcriptura nominet fornicarios, & adulteros, dicens, Neque fornicarii, neque adulteri regnum Dei poſſidebunt: nemini dubium eſſe debet, quin utrunque in ſua ſpecie uoluerit Deus eſſe pro-
E hibitum. Et ideò Paulus ad Theſſ. ubi ſupra concludit, Hæc eſt uoluntas Dei ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis uos à fornicatione, ut ſciat unuſquiſque uas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore, non in paſſione deſiderii. Grauius profectò peccat chriſtianus ſi fornicetur,quàm ethnicus: quia iſte non expellit à ſe Spiritum ſanctum, ſicut fidelis, nec conſpurcat Dei templum: non fugit à do-
F mino,cuius pretio chriſtianus emptus eſt: non tollit membrum Chriſti,ut faciat membrum meretricis,ſicut chriſtianus, cuius in baptiſmo membra templum efficiuntur Spiritus ſancti,& Chriſti. Sed quid dicam de concubinariis,qui indeſinenter fornicantur? Beatus Auguſtinus ſermone 243. Coram Deo, inquit, & angelis conteſtor, atq; denuntio,iſta mala & ſemper Deum prohibuiſſe,& nunq̃ ei placita fuiſſe,quia præcipuè temporibus noſtris chriſtianis concubinas habere nunquam licuit, nunquã licebit. Similia etiam legere licet apud diuum Ambroſium lib. de Patriarchis. Quantum uerò pertinet ad cõcubinatum clericoꝝ, uide decreta Pontificum, & conciliorum,& præcipuè Innocentii .II. 28. diſt.cap. Decernimus. ubi inquit, Decernimus,ut hi, qui in ordine ſubdiaconatus,& ſupra,uxores duxerint,aut concubinas habuerint,officio atque eccleſiaſtico beneficio careant: cùm enim templum & uaſa domini, ac ſacrarium Spiritus ſancti eſſe debeant & dici, indignum eſt eos cubilibus, & immunditiis ſeruire. Vt autem prædictum malum incontinentiæ, potiſſimum concubinatus, expurgaretur à clero, ſtatuit Eccleſia in concilio generali, cui præſedit Innocentius .III. aduerſus negligentiam prælatorum in hunc modum. Prælati uerò, qui tales præſumpſerint in ſuis iniquitatibus ſuſtinere, maximè obtentu pecuniæ, uel alterius commodi temporalis, pari ſubiaceant ultioni, nempe illi, quæ eadem decretali decernitur aduerſus presbyteros incontinentes tit. de uita, & honeſtate cleric. c. Vt clericorum.

De ſtupro, altera libidinis ſpecie. Cap. XLIX.

Fornicationes

Fornicationes non sunt omnes eiusdem rationis: quoniam qui lasciuiendo tentat florem uirginitatis, atque corrumpit, huius fornicatio fit stuprum,& est tantò grauius,quantò irrecuperabilius est ornamentum uirginitatis, quod abstulit. Est autem speciale peccatum,quia in eo est specialis deformitas, tum ex parte puellæ,quæ ex hoc,quòd uiolatur nulla pactione coniugali præcedente, legitimum matrimonium difficulter contrahere posset, & ponitur in uia meretricandi, à quo retrahebatur, ne signaculum uirginitatis amitteret: tum etiam ex parte patris, qui de eius custodia solicitudinem gerit, secundum illud Ecclesiastici.42. Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te uenire in opprobrium inimicis tuis. De hac luxuriæ specie,quæ importat deflorationem uirginum sub cura parentum existentium, loquitur diuus Thomas diffusè. 22. q. 154.art.6. siue de stupro,& quomodo aliter in ueteri, & aliter in noua punitur lege. Vide etiam beatum Antoninũ in.2.par. suæ summæ art. 5.c. 6. Stuprum enim fit duplo adhuc grauius,si quis uitiet uirginem alteri uiro iam desponsatam: quale stuprum olim supplicio mortis puniebatur,Deut. 22. Secundò,quando quis fornicationi addit raptum,contrectans uiolenter mulierem inuitam,crescit scelus: fitq; crimen morte puniendum. Nam si filius mortis est, qui uim infert bonis temporalibus, multò magis ille, qui de meo corpore & de ornamento castitatis meæ rapinam facit. Fuit olim hoc delictum grauissimè punitũ in Sychem filio Emmor principis Sicimorum Gen.34. quem Deus cum patre suo,& tota ciuitate plaga maxima percussit, propter Dinam filiam Iacob ab ipso raptam. Item in Amnon, qui ui oppressit Thamar sororem suam .2.Reg.13. Vnde raptus est illicitus coitus,à rapiendo dictus:& ut dicitur.36.q.1. Raptus committitur cum puella,quæ uiolenter à domo patris abducitur, corrupta,ut in uxorem habeatur: de quo. S. Thomas ubi supra art.7. inquit. Raptus quandoque concurrit cum stupro, ut quando aliquis uiolentiam infert ad uirginem illicitè deflorandam. Quæ quidem uiolentia quandoque infertur tam uirgini, quàm patri eius: quandoque patri, & non uirgini consentienti, ut de domo patris abducatur, & corrumpatur: ita quòd si fiat uel fornicario coitu, uel matrimoniali, dummodo uiolentia adsit, saluatur ratio raptus. Quandoque inuenitur raptus sine stupro, ut cùm quis rapit uiduam, uel puellam corruptam. Stuprum uerò sine raptu est,quando aliquis absque uiolentiæ illatione uirginem illicitè deflorat. Sanctus Thomas ibidem subdit, Quòd aliud censendũ est in raptu puellarum, quæ sunt aliis desponsatæ,quia restituendæ sunt suis ueris sponsis: & aliter de raptu earum, quæ non sunt desponsatæ: quia istæ restituendæ sunt paternæ potestati, & tunc de uoluntate parentum possunt eas licitè in uxores accipere. Si autem aliter fiat,illicitè matrimonium contrahitur. Si tamen sit matrimonium contractum de uoluntate puellæ,tenet: quia si raptus impediat matrimonium contrahendum, non tamen dirimit contractũ, hæc Thomas. De pœna raptorum uide dominum Antoninum ubi supra. Tertiò quando quis libidini suæ adeò nullum ponit modum, ut nec sanguinis,nec affinitatis, aut publicæ honestatis rationem habeat, huius libido uocatur incestus: & quandoque tam enormis, ut Apostolus propter eum tradiderit incestuosum Corinthiũ Satanæ ad interitum carnis .1. Cor.5. grauiter coarguens Corinthios his uerbis. Omnino auditur inter uos fornicatio,& talis,qualis nec inter gentes: ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Incestus iste, qui est alia species luxuriæ,

consistit

cōſiſtit in commiſtione carnali cum coniuncta conſanguinitate, affinitate, uel ſpirituali parentela: & eſt grauior adulterio, ut dicit dominus Antoninus ubi ſupra.c.5. Per hoc enim uitium ſuffocatur ratio, & fiunt homines deteriores ani-
F malibus. Vnde Ariſtoteles in.8. de animalibus refert, Quòd quidam equus pulcherrimus, cùm fuiſſet deceptus, quia ſcilicet fuit poſitus pannus ante oculos eius, ut non uideret equam matrem ſuam, ſed cum ea cōmiſceretur, quæ etiam pulchra erat, poſt commiſtionem, amoto panno, cùm perpendit factum, adeò exhorruit, quòd ſeipſum præcipitauit. Quantum uerò hoc uitium Deo diſpliceat, ex eius animaduerſione patet: quia Ruben cognouit carnaliter uxorem patris ſui, diminutus fuit in primogenitura, Gen. penult. Et in libro de benedictionibus duodecim Patriarcharum legitur, quòd Ruben infirmatus ad mortem propter huiuſmodi crimen, infirmitatem iliacam incurrit. Amnon, quia uiolauit ſororem ſuam, interfectus fuit ab Abſolon. 2. Reg. 13. Glorioſus Ioannes Baptiſta, quia tam abhorruit hoc facinus, ut in faciem reprehenderet Herodem, dicens. Non licet tibi habere uxorem fratris tui, Mar. 6. fuit carceratus, & decapitatus. Multa alia pertinentia ad hoc crimen habes in dicta ſumma beati Antonini, ubi ſupra, & præcipuè de gradibus conſanguinitatis, affinitatis, & ſpiritualis parentelæ: qui gradus non modò impediunt contrahendum, ſed dirimunt contractum. Porrò ſi monachus, ſacerdos, uel epiſcopus ſe polluit libidine cum ſcorto, huius fornicatio ſacrilegium uocari poteſt, eò quòd rem Deo ſacram contra uotum, uel contra inſtitutionem eccleſiaſticam in ſcelere turpitudinis profanauit, faciens Chriſti templum uile membrum profani ſcorti. Duplo quidem ſceleratius ſacrilegium, ſi ipſe operetur cum uirgine Deo ſacrata. Virgines enim Veſtales apud gentes uiolantes uotum caſtitatis, ſupplicio mortis puniebantur.
G Aduertendum tamen ſecundum. S. Thomam. 22. q. 154. art. 10. quòd actus unius uirtutis, uel uitii, qui ordinatur ad finem alterius, aſſumit ſpeciem illius, ſicut furtum, quod committitur propter adulterium, tranſit in ſpeciem adulterii. Manifeſtum eſt autem, quòd obſeruantia caſtitatis, ſecundum quòd ordinatur ad cultum Dei, tranſit in actum religionis, ut patet per diuum Auguſtinum in lib.
H de uirginitate: & ſic per conſequens luxuria ſecundum quòd uiolat aliquid pertinens ad diuinum cultum, pertinet ad ſpeciem ſacrilegii. Præter hæc autem inuenitur in libidinibus & alia ſpecies, quam uocant peccatum mutum, eò quòd tam ſit offenſiuum piarum aurium, ut de illo, ne loqui quidem fas ſit ad promiſcuam plebem. Clamat enim in cælum magnitudo huius ſceleris, horroreq; concutit naturam, & ſtupere facit circunſtantes parietes, uincens turpitudine omnem immunditiam, ſcelere omnem iniquitatem: adeoq; obcæcans, ut uir contra omnem inſtitutum naturæ in uirum, fœmina in fœminam, homo nonnunquam in beſtiam ſcelus operetur. Vbi enim perfidia, ubi apoſtaſia, ubi ido-
I lolatria, ubi gentes longius aberrauerint à Deo, eò magis huic nefando malo inuoluuntur, ut ſatis luculenter tradat Apoſtolus, dicens. Et mutauerunt gloriā incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrū, & quadrupedum, & ſerpentium: propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam, quæ connumeratur inter peccata contra naturam: ut contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis, qui commutauerunt ue-
L ritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ, potius quàm creatori, qui eſt benedictus in ſecula, amen. Propterea tradidit illos Deus in

paſſiones

passiones ignominiæ: nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem usum in eum, qui est contra naturam. Similiter autem & masculi relicto naturali usu fœminæ exarserunt in desideriis suis, in inuicem masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Scelus hoc contra naturam factum est spectaculum mundi, cùm Deus subuerteret Sodomam, & Gomorram ciuitates nobiles cum uniuersis oppidis, & uicis, M
omniq; anima uiuente, quæ in ipsis erat, pluens ignem, & sulphur de cælo, donec concremaret, & demergeret in profundum, Gen. 19. Qua autem pœna punierit lex uetus eandem abominationem, habetur supra in quinto mandato.

Quæ sint alia, quæ prohibeantur hoc mandato. Cap. L.

SICVT enim prohibentur hic supradictæ species libidinis, ita & immunditia, inebriari uino, in quo (ut inquit Apostolus) est luxuria, ad Eph. 5. turpiloquium, scurrilitas, oscula impudica, cantiones lubricæ, A
choreæ, lusus, tactus, & quæcunque præparant uiam ad illicitum usum carnis. Non sunt quidem hæc adulteria, attamen per hos actus construitur in immundis hominibus adulterii ludus. Tu igitur fili fugies propter mandatum Dei non solùm eius, quæ in carne est, concupiscentiæ corruptionem, sed & uniuersa illectamenta in eadem. Dulcis quidem amor, & ueneris usus, uerùm nouissima ipsius amara, quasi absynthium, ignis usque ad consumptionem deuorans, & omnia perdens, nempe Famam, Ecclesiastici. 9. Substantiam, Luc. 15. Cor, Oseæ. 4. Corpus, Iudic. ult. Animam, ac totum denique hominem. 1. Cor. 6. & ad Gal ac Eph. 5. quodq; omnium pessimum est, conuersionem cordis ad Deum prorsus retardat, faciens Dei, ac cælestium memoriam homini grauem, propheta dicente Osea cap. 5. Non dabunt cogitationes suas, ut reuertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationum in medio eorum. Nec possunt incontinentes B
excusari dicendo, quòd continere non possint, cùm beatus Paulus ad Phil. 4. dicat, Omnia possum in eo, qui me confortat: & Iacobi. c. 1. suæ canonicæ, Deus dat omnibus affluenter, & non improperat. Et licet nihil possimus ex nobis, possumus tamen omnia, & mundum uincere, & iusti esse, & continenter uiuere in eo, qui nos confortat, suarum gratiarum auxilio, quiq; orationum instantia pulsatus dat citò: datq; omnibus petentibus affluenter, & non improperat. Si quis igitur indiget sapientia, postulet à Deo, inquit beatus Iacobus: postulet autem in fide nihil hæsitans, quasi diceret, nemo non habet, nisi qui uult non habere. Indubiè Dei donum est continentia: nec potest quisquam cõtinere, nisi Deus dederit: porrò Deus rogatus, siue postulatus in fide, dat omnibus affluenter. Non tamen credas propter hoc, quòd ex solo Deo, sed etiam quòd ex nobis pendet C
continentia nostra: quia donis Dei sæpe, uel non utitur, uel abutitur peruersitas humana. Quãobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilio adiutos omnia posse, negat euangelii uocem dicentis, Omnia posibilia sunt credenti. Vnde sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto matrimonium cõtrahere: neque se subducit uocatione sua contra Dei uoluntatem, si quis uitam cælibem agere firmiter deliberatum habuerit: quanuis enim qui matrimonio iungit uirginem suã, bene facit, tamen qui non iungit, melius facit. 1. Cor. 7. Ad id ergo quod melius est, uocati sumus, tùm per ipsum Christum dicentem, Matth. 19.

D Qui poteſt;hoc eſt qui uult,capere,capiat. Tum per Apoſtolum eius ſcribentem ad Corinthios,ubi ſupra. Volo autem omnes eſſe ſicut meipſum, hoc præcipuè tempore: quod cùm breue ſit,etiam qui habent uxores, uult Apoſtolus eos eſſe, tanquam non habentes, ut in Deo colendo poſſint accuratius occupari: neque propterea Deum tentat (ut dicunt nonnulli hæretici) qui Dei fretus auxilio cælibatum uouet. Vnde Ambroſius lib. 1. de Viduis, contra eos, qui propter infirmitatem putabant uouendam non eſſe continentiam,ne quis forte non præſtet, quod uouiſſet. Ergo nemo militet,inquit,ne aliquando uincatur:nec pedis utatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, E qui concupiſcentiæ timet lapſum. Quid? ipſi coniuges nunquid omnes caſtitatem ſeruant coniugalem? etiam in ipſo coniugio adulterium committi poſſe,illa Sixti ſententia à Hieronymo lib. 1. contra Iouinianum,& Auguſtino lib. 2. contra Iulianum producta nos docet. Adulter eſt in ſuam uxorem amator ardentior. Non propterea tamen ſequitur,nõ eſſe honorabile coniugium, & torum immaculatum. Nec præterea peccat, ſi quis fidem ſuam coniugi obſtringit,ſi corporis ſui poteſtatem penes coniugem tantùm fore promittit: etiam ſi non paucos reperire liceat, qui,quod promiſerint, non præſtent. Et hæc de ſexto mandato ſufficiant.

De ſeptimo præcepto uidelicet,Non furtum facies. Cap. LI.

A PRO huius ſeptimi mandati plena intelligentia habenda,ſunt notanda uerba Scoti diſt. 15. 4. q. 2. dicentis, Quòd rerum dominia nõ ſunt diſtincta de lege naturæ, uel diuina: imò lege ipſa omnia ſunt communia ſecundum beatum Auguſtinum homil. 6. in Ioannem, & habetur. 8. diſt. cap. 1. Quo iure defendis uillas Eccleſiæ, diuino, aut humano? &c. Iure ergo humano dicitur hæc domus mea, hæc uilla mea eſt. Tolle iura Imperatoris, quis audet dicere hæc uilla mea eſt? & paulò poſt,Per iura regia poſsidentur poſſeſsiones, &c. & rationem adducens inquit, Quia uſus rerum ſecundum B rectam rationem ita debet competere hominibus, ſicut congruit ad pacificam conuerſationem, & neceſſariam ſuſtentationem. In ſtatu uerò innocentiæ communis uſus ſine diſtinctione dominiorum utroque modo plus ualuit:cùm nullus tunc occupaſſet, quod fuiſſet alteri neceſſarium: nec etiam fuiſſet opportunum illud ab ipſo per uiolentiam extorquere, ſed quilibet, quod primò occurriſſet neceſſarium,occupaſſet ad uſum. Sic etiam maior fuiſſet ſufficientia ad ſuſtentationem, quàm ſi alicui præcluderetur uſus alicuius rei per appropriationem factam alteri. Illud autem præceptum iuris naturalis de habendo omnia communia, poſt lapſum reuocatum eſt: & rationabiliter,propter duo prædicta,uidelicet C pacificam conuerſationem,& neceſſariam ſuſtentationem: quia poſt lapſum cõmunitas rerum eſſet contra quietam conuerſationem: cùm mali,& cupidi occuparent ea, quæ ſibiipſis,& aliis eſsent neceſsaria,& non ſine aliorum iniuria: ſicut patet de Nemrod,qui fuit robuſtus uenator coram Deo, ideſt oppreſsor hominum,Gen. 18. Fortiores etiam bellatores priuarent alios rebus neceſsariis, & terra redigeretur in ſolitudine: cùm nemo ita diligenter communicaret in labore communi, ſicut in communi fructuum perceptione. Qua de cauſa politia Ariſt. 2. Polit. quòd non ſint omnia communia, melior eſt, quàm politia Socratis de

habendo

habendo omnia communia, secundum illum statū, quem Arist. reperit tempore suo. Prima igitur distinctio dominiorū, quatenus iusta fuit, introducta est per legem positiuā iustam, siue lata fuerit à patre, siue à principe, siue à cōmunitate iustè regnāte: sicut probabile est factū fuisse post diluuiū, ꝙ Noe filiis suis distinxerit terras, quas singuli occuparēt pro se, filiis suis, & sua posteritate. Et hæc auctoritas dicitur paterna, sicut illa, quæ est à principe siue cōmunitate, dicitur politica, in qua quis iustè potest se submittere uni personæ, uel cōmunitati in his, quæ nō sunt cōtra legem Dei: in quibus ipse posset melius dirigi per ipsum, cui se cōmittit, ꝙ̄ per seipsum. Hi ergo, apud quos residebat auctoritas politica, poterant condere leges iustas, ordinātes quid expediret pro pacifica conuersatione, & cōmuni sustentatione. Vnde quicquid secundum leges hmōi iustas determinatur, iustè possidetur: quod uerò contra eas, iniustè. Translatio etiam rerum secundū eundem doctorem, potest esse quantum ad dominium, uel quantū ad ius utendi, retento dominio. Tunc enim transfertur dominiū, quando alter habet eandem potestatem in re ipsa, cuius dominium transfertur: quam habuit dominus rei, à quo translata est utendi, donandi, uel alienandi potestas, &c. Ex quo patet, ꝙ in mutuo transfertur dominium: nam mutuatam pecuniā distrahere potest mutuum accipiens, & alienare. Sed usus tantum conceditur alicui, quando datur sibi facultas, ut re aliqua uti ualeat, non tamen ꝙ possit eam alienare, corrumpere, seu quo ad substātiam mutare: ut in locatione domus, uel accōmodatione equi, aut instrumenti artis. Translatio dominii iusta potest fieri uel auctoritate publica legis, uel principis, aut auctoritate priuata domini immediatè possidentis: & hoc bifariam. Vel per actum merè liberalem, quando transferens non expectat aliquam redditionem: ut in donatione, ad quam requiritur liberalis, & uoluntaria donatio ex parte donantis, & uoluntas recipiendi ex parte illius, cui fit donatio. Similiter & ꝙ nulla lege superiori prohibeatur ille donare, & iste recipere. Aut per actum alterius, à quo dependeat ille, uel iste in translatione. Propter defectum primi monachus non potest dare sine abbatis licentia, nec filiusfamilias sine parentis uoluntate. Propter secundum non potest quis donare pecuniam fratri minori, ex quo non potest esse pecuniæ dominus. Propter defectum tertii uisitatus nō potest aliquid dare uisitatoribus: imò si recipiāt munuscula, tenētur duplum restituere: uel non absoluuntur à maledictione, quam eo ipso incurrunt, ut in. c. Exigit de censibus lib 6. Aut per actum secundum quid liberalem: ut quando transferens expectat sibi aliquid reddi, uel æquiualens: & iste modus dicitur propriè contractus, quia ibi simul trahuntur uoluntates partium propter commodum utriusque. Quorum contractuum quidam est rei utilis pro re utili immediatè, sicut uini pro blado, & huiusmodi, qui dicitur permutatio. Alter rei utilis pro numismate, uel è conuerso: & dicitur emptio, uel uenditio. Postremus est commutatio numismatis pro numismate, & dicitur mutui datio. In quibus generibus contractuum ultra conditiones ad translationem dominii requisitas generaliter iustitia in hoc consistit, ut fiant sine fraude, & seruetur æqualitas substantiæ, qualitatis, & quantitatis. In commutatis uerò, in qualibet specie contractus requiritur aliquod speciale, ut sit iustus, de quo in Biele dist. .15. In translatione tantùm usus proportionabiliter iustitia attenditur, sicut in his, in quibus dominium transfertur.

De restitutione in genere nonnulla subnectuntur, antequam de singulis furtorum speciebus dicatur. Cap. LII.

A Restitutio secundum Astensem lib. 5. tit. 29. c. 1. est iterata immissio alicuius in possessionem, uel dominium rei suæ. Vel generalius, est iusta recompensatio damni iniustè illati: & hoc cui est illatum. Ex quibus infero, quòd restitutio damni iniustè dati est de necessitate salutis. Est enim præcepta per illud, Non furtum facies, quo prohibetur omnis usurpatio rei alienæ, qua damnificatur proximus. Nam damnum datũ tandiu manet, donec recompensetur: cessat uerò, & extinguitur, quando recompensatur. Et hæc restitutio debet fieri quàm citius, nisi dominus rei uellet, aut uelle deberet eam rationabiliter detineri: & hoc Primò quando restitutio esset in præiudicium cõmunitatis, uel domini eius, cùm quis magis debeat uelle bonum commune, quàm proprium. Secundò, quando restitutio esset in præiudicium famæ restituentis, cùm quilibet magis debeat diligere famam proximi, quàm incommodum suum ad
B tempus in bonis temporalibus. Tertiò, quando ex restitutione sequeretur maius incõmodum restituenti, quàm illi, cui facienda esset restitutio. In quibus casibus debet dominus rei uelle dilationem usq; ad tempus cõmodum: quibus addo etiã, ut quando dominus rei sponte consentiret in dilationem restitutionis, uel spõte remitteret debitum. Si quæratur, quid sit restituendum, ad id in genere respondetur, quòd restituendum est occupatum, uel detentũ iniustè, & inuito superiore rei ablatæ: & hoc domino propinquo, aut remoto: ut sunt rapta, furto ablata, aut
C alio modo usurpata, in quibus non transfertur dominium rei ablatæ: de hoc genere restitutionis, & casibus particularibus limitantibus dictam generalem restitutionem habes diffusè à domino Gabriele Biel in. 15. dist. q. 2. Pro eo uerò, qui habet restituere, ponitur talis conclusio Scoti ubi supra, Quòd omnis obligatio ad insolidum (idest totũ ablatũ restituendum) reducitur ad auferre, uel detinere. Et hoc, uel ut causa principalis superior præcipiendo, uel ut causa proxima immediatè auferendo, uel detinendo: uel ut causa coadiuuans, utputa uel in re ablata participando, aut consentiendo, uel receptando: uel ut causa conducens, si cõsulit, fauet, aut adulatur: uel quia non impedit, nec facit restitui, dum id sibi ex officio competit, & manifesta est iniuria, & sine periculo personæ potest, sed dissimulat, aut tacet in iudicio requisitus, ubi posset sententialiter res suo domino
D restitui: & tamen dicendo ueritatem non immineret sibi periculum status, uel personæ. Et hoc intelligendum est, quando propter illa, seu aliquid illorum positiuè, seu priuatiuè aufertur, uel detinetur res aliena. Secus si illis non existentibus, nihilominus res auferretur à raptore, uel fure, aut ablata detineretur: quia tunc nõ tenentur prædicti ad restitutionem, cùm tunc propriè non præstent causam: cùm causa sit, qua posita ponitur effectus, & ea non posita non ponitur. Veruntamen uno restituente omnes alii liberantur à debito restituendi: alii tamen tenentur pro rata portionis, quæ eis contingit, illi, qui pro omnibus satisfecit.
E Si quæratur, cui facienda sit restitutio: respõdet dñs Biensis ubi supra, quòd regulariter damnificato, si iusto titulo possedit, si noscitur, si eius præsentia haberi potest, aut res ablata potest ei mitti sine maioribus expensis, quàm res ualet: si rerũ suarum administrationẽ habet, si restitutio ei facienda non est interdicta ecclesiastico, uel imperiali edicto, ut patet. 3. q. 1. c. Redintegrãda, & de rest. spoliatorum quasi per totũ.

Dicitur

Dicitur si iusto titulo possedit, quia si furtum, aut spolium aufertur furi, uel raptori, restituendum est domino rei, & non furi. Si quis etiam bona fide possideret, licet non esset uerus dominus, ei esset restituenda, & non uero domino, nisi de uoluntate possidentis. Additur, si noscitur: quia si ignoratur cuius fuerit res ablata, post diligentem inquisitionem debet restitui pauperibus, uel ecclesiæ, aut in pios usus conuertenda. Et notanter dicitur, si eius præsentia haberi possit, quia forte mortuus est, aut ignoratur ubi sit: & tunc restituenda est hæredibus, aut cui uult sua restitui in testamento, si sciuntur: aliàs pauperibus, ut supra. Subditur, si rerum suarum administrationem habet, propter pupillos, aut furiosos: tunc enim restituenda est procuratori eorum. Dicitur ultimò, dummodo non fuerit interdictum, &c. ut quando aliquid acceptum est ex turpi causa, in quo restituere tenetur, nõ debet restitui ei, qui dedit, sed ecclesiæ, aut pauperibus, si tamen ille, qui dedit, potuit alienare: alioquin ei, qui habet administrationem, reddendum est: ut si ob causam turpem monachus aliquid daret, aut uxor, reddendum est abbati, uel marito, tacita tamen persona, quæ dedit. Sic in acquisito per simoniam, aut dum acceptum eo ipso applicatum est fisco, non est restituendum danti, sed ecclesiæ, uel fisco, & non pauperibus. Si petatur per quem fieri debet restitutio, respondet Biel ubi supra, quòd restitutio, certis faciẽda, cognitis & notis fieri debet per eos, qui rem abstulerunt, aut qui detinent: & hoc per seipsos, uel per interpositas personas. Sed si delinquens in ablatione rei est occultus, fiat per alium cautè, ne publicetur actor, & ne mediator sibi retineat rem restituendam, cùm non esset propter hoc liberatus. Sed de restitutione facienda in pios usus, uel pauperibus, quando uidelicet ignoratur dominus rei ablatæ, aut eius hæredes, uariæ sunt opiniones. Prima Hostiensis, & Ioan. Andreæ, quòd uidelicet per ecclesiasticos prælatos, rectorem, & moderatorem diuini cultus incerta dispensanda sunt. Vnde. 87. dist. c. Diuinæ, dicitur. Diuinæ retributionis memor ad pontificalem conscientiam non ambigas pertinere, egentium commodis piam solicitudinem non negare. Archidiaconus asserit sententiam Hostieñ. esse ueram, dum nullus deputatus est à testatore, qui hoc exequatur: sed ubi certa persona deputata est, ad illam spectabit executio. 12. q. 2. c. De laicis, uide ad hoc. c. Cum tu, de usuris, & in glo. c. Sicut dignum, de homicidio: ubi huiusmodi restitutio pauperibus facienda imponitur iniustè posidentibus. Et quando allegatur suprà capitulum, Diuinæ, respondetur, quòd quanuis Episcopi & prælati sint dispensatores rerum datarum ecclesiis, non tamen omnium, quæ secundum Deum sunt in diuinum cultum, & pauperes eroganda: sed eorũ solùm, quæ iam sunt in diuinum cultum ordinata, ut sunt ecclesiarum redditus, & huiusmodi. Huic secundæ opinioni concordat Scotus. 15. 4. q. 2. dicens, Si quæris per manus cuius reddi debent pauperibus bona incerta, non inueni, quis determinatus sit necessariò mediator in distribuendo ista pauperibus: adducit tamen quændam doctorem dicentem, quòd confessor, aut aliquis de cuius fidelitate non dubitet. Videtur tamen sibi, ꝙ per seipsum: consilio tamen alicuius boni uiri potest ista distribuere pauperibus. Vbi enim lex diuina, uel ecclesiastica non ligat personam, sequenda est ratio naturalis, quæ dictat, ꝙ persona, quæ tenetur, magis restituat per seipsam, quàm per aliam, non excludendo tamen consilium alterius boni uiri. Ponit tamen Angelus in sua summa quatuor casus, in quibus potest se Episcopus intromittere de restitutionibus incertorum.

Primus,quando mortuo debitore,nullus relictus eſt hæres,uel executor ad reſti-
tuendum. Secundus, quando is, qui tenetur reſtituere, non uult, & in iudicio
agit contra eum. Tertius,quando reſtituens male diſpenſaret: poſſet enim tunc
Epiſcopus ſe intromittere, ut legitimè diſpenſet. Quartus caſus, quando talia
incerta poſſidentur à manifeſto uſurario: quia tunc ex diſpoſitione iuris diſpen-
ſatio deberet fieri per Epiſcopum,uel eius auctoritate,ut in.c. Quanquã de uſu-
L ris lib.6 Sed nunquid Epiſcopus poſſit ſibi reſeruare incertorum reſtitutionem,
& per ſtatuta ſynodalia prohibere, ne alius ſe intromittat, eosq; excõmunicare,
qui contra huiuſmodi ſtatutum diſpenſent pauperibus? Reſpondet Angelus tit.
Reſtitutio. 2. §. 14, & Ioannes de Lignano in dicto.c. Cùm tu, & nonnulli alii,
Quòd Epiſcopus non poteſt de iure Sacerdotes excõmunicare, qui ſe intromit-
tunt de diſpenſatione incertorum: & addit,quòd multò minus religioſos exem-
ptos, cùm non ſit caſus ſuus, nec poteſt ſibi de iure reſeruare, niſi in quatuor ca-
ſibus prædictis. Satisfacit ergo detinens, ſi per ſe uel per alium, reſtituenda in
pios uſus, hoc eſt eccleſiæ uel pauperum,eius ordinatione fideliter diſtribuãtur:
& cautius agit, ſi de conſilio alicuius prudentis, & boni uiri hoc agat: excipitur
tamen quartus caſus prædictus, in quo debet accedere auctoritas diœceſani.
M Congruit tamen,ut inter pauperes eligantur pauperiores,& inter æqualiter pau-
peres meliores: cùm nõ tam paupertas, quàm religio attendenda ſit in ſimilibus:
& conuenit,ut dentur pauperibus illius loci,in quo ablatio facta eſt,quum ſic ci-
tius peruenire poſſent ad manus ueri domini: & magis præſumitur uerum do-
minum in caſu uoluiſſe reſtitutionem fieri pauperibus loci ſui, quàm alieni.
Quando autem reſtitutio eſt facienda, & an confeſſor poſſit concedere dilationẽ
obligato ad reſtitutionem, tractatur in dicta diſt.15.q.2. præfati domini Gabrie-
lis Bielis dubit. 5. ſimiliter & de ordine reſtitutionis. Si enim habet aliquas res
non ſuas,illæ ante omnia ſuis dominis ſunt reſtituẽdæ,ut rapta, furta,&c.ex quo
nunquam fuerunt ſua: ideò in alium uſum non poteſt conuertere. Inter autem
res reſtituendas, quarum habet dominium, certa ſunt præponenda incertis, &
certis præponendus eſt, qui iure eſt potior: ſi autem ſimul ueniunt creditores,
ſecundũ ratam ſingulis,quantum fieri poteſt,fiat ſatisfactio,In incertis præferen
di ſunt pauperes aliis piis uſibus. Et prædicta ſufficiant pro generali reſtitutione.

De furto prout eſt ſeptimum præceptũ ab aliis diſtinctum. Cap. LIII.

SAnctus Bonauentura. 37. diſt.3. in dubiis circa literam inquit, quòd
A in præcepto de furto intelligitur prohiberi omnis illicita uſurpatio
rei alienæ. Sanctus Auguſtinus in lib.9. Exodi, inquit, Quòd poteſt
fieri uel per uiolentiam, uel per fraudem: & hoc,uel ſimpliciter, uel
in re conſecrata. Prohibetur enim hic furtum ſimplex, & ſacrilegium, quod eſt
furtum perpetratum circa rem ſacram, uel locum ſacrum: & rapina, quæ fit per
uiolentiam, ut uſura: pro eo, quòd in uſura eſt quædam uiolentia, & quædam
fraudulentia in hoc,quòd uendit homini rem ſuam. Tenetur enim unuſquiſque
ſubuenire proximo in mutuo ex diuino mandato: dum ergo uendit illud quod
tenetur ei facere, ipſum fraudat, & decipit. Rurſus dum pactione aliquid ab
eo exigit, quodammodo ad id, quod non debet, ipſum compellit. Vnde omni
tempore uſura fuit prohibita, sicut & furtum, ut innuit Magiſter in litera.

Quantum

Quantum ad facrilegiũ fubdit, quòd circunftantia loci, & perfonæ bene poteft transferre ad aliud genus peccati, ficut uiolatio fanctimonialis ratione confecrationis transfertur in nouum genus peccati. Ita in propofito intelligendum eft: B quod enim eft accidens actioni in genere naturæ, poteft effe complementum in genere moris. Si ultra dicatur, quòd ufurarius non contrectat rem alienam inuito domino, imò domino uolente, ut patet: refpondet, quòd eft uoluntas abfoluta, & conditionata. Et quando dicitur, quòd contrectat res, quas recipit ultra fortem uolente domino: dicit, quòd eft uerum de uoluntate conditionata, fed tamen inuito quo ad abfolutam: magis enim uellet, quòd impenderetur fibi C mutui gratia fine mercimonia. Si obiiciatur, quòd tunc ufurarius concurreret cum fure, fi ufura continetur fub furto: dicendum, quòd fi quis foluit ufuras præter neceffitatem, non eft immunis à culpa. Cùm uerò ex neceffitate ufuras foluit, non peccat, cùm licitum fit unicuique redimere iuris fui uexationem. Vnde ficut ille, qui dat ueftes fuas latroni, antequam permittat fe interfici, non dicitur concurrere cum latrone: fic qui foluit ufuram in neceffitate, non dicitur concurrere cum fure. Quam neceffitatem debeat quis expectare, hoc eft rationis rectæ determinare, pro eo fecundum diuerfas conditiones perfonarum diuerfimodè D neceffitates debent compenfari. Et fi dicatur, quòd licet dare pecuniam pro accommodatione domus, uel ueftis, & etiam gratis: dicendum, quòd non eft fimile, quia ubi pecunia datur liberaliter extra omnem pactionem, eft ibi liberalis donatio, & non illicita contrectatio: non fic autem eft ubi interuenit illicita pactio. Similiter nõ eft fimile de aliis poffefsionibus, & de pecunia, ex triplici caufa. Prima, quia in mutuatione pecuniæ transfertur pecunia in dominiũ alienum, & huius fignum eft, quia non tenetur illam eandem numero reddere, fed illi confimilem: in accõmodatione uerò domus, uel equi dominiũ non transfertur. Alia ratio eft, quia pecunia, dum in ufum uertitur, non confumitur, nec deterioratur: non fic eft de aliis rebus, quæ fecundum quòd diutius eis utimur, magis tendunt ad defectum. Tertia ratio eft, quia pecunia, quantum eft de fe, per feipfam non fructificat: non fic autem eft de rebus, quæ ex feipfis afferunt fructum, & utilitatem, ideò non eft fimile, &c, Notandum ad hæc, quòd in genere eft duplex fur- E tum, ut dicit Biel, ubi fupra. q. 3. fcilicet manifeftum, ut eft, quando cum eo fur deprehenditur, priufquam ueniat ad locum deftinatum: & non manifeftum, cũ quo uidelicet fur non deprehenditur. Sunt etiam quædam furta, quæ fpecialia fortiuntur nomina, ut facrilegium, quod eft furtum rei facræ, uel rei non facræ, de loco tamen facro. Committitur facrilegium uel in perfonam, ut cùm læditur perfona ecclefiaftica: uel in locum, ut cùm immunitas ecclefiæ, uel cœmeterii læditur: uel in re, ut cùm res aliqua facra de loco facro, aut res facra de loco non facro aufertur, ut habetur in c. Si quis contumax. 14. q. 4. Sic furtum commiffum in re religiofa, uel in repub. dicitur peculatus: & fi difperfo grege inde furetur, dicitur abigeatus. Furtũ hominis liberi uẽditi, uel empti fcienter, dicitur plagiatus. Eodẽ modo folicitatio ferui alieni, uel afportatio ad aliam regionem dicitur furtiua ductio. Cætera furta retinẽt gñale nomen furti. Ex pdictis patet, ꝙ duplex F eft differentia inter rapinam, & furtum. Prima, quia furtum fit occultè, rapina manifeftè: & hanc innuit Philofophus. 5. Ethic. cap. 4 Secunda, quia furtum fit dolosè, rapina uerò uiolenter. Si etiam rapina fumatur propriifsimè, ut diftinguitur contra prædationem, refpicit res immobiles, deprædatio uerò mobiles.

Iuxta hoc etiam uariis modis committitur rapina ſcilicet manifeſtè,ut à latroni-
bus,& publicis raptoribus,ac uiarum inſidiatoribus,qui uagantur,& undecunq;
poſſunt,rapiunt: fit etiam in naufragiis,in pedagiis, in quæſtibus,taliis,& ſimili-
bus: fit in bellis,& uariis tam dominorum, quàm officialium extorſionibus,&c.
G Si igitur furtum, uel rapina fiat de rebus ſacris, ut dictum eſt ſupra, uocatur ſa-
crilegium: continet enim in ſe uiolationem rei ſacræ cum iniuria Dei, cui pleno
iure dicata eſt. Vnde ſacrilegi ſunt omnes, qui templa demoliuntur, qui ſupelle-
ctilem domus Dei furantur, qui prædia Eccleſiæ diripiunt, qui clericos, & reli-
gioſos ſuis domiciliis excludunt, ſtipendiis priuant,decimis fraudant: quos me-
ritò terrere deberet Dei uindicta in Heliodorum. 2.Machab.3. qui uoluit Hiero-
ſolymis templum deſpoliare, & multa caligine obrutus, ſemiuiuus de templo
eiectus eſt. Vindicta quoque Dei in Antiochum tyrannum manifeſtat peccati
huius grauitatem, quem uiſcerum putrefactio, & fons uermium de corpore ſca-
turiens adeò intolerabilem reddiderunt,ut fœtor eius,& dolor etiam exercitum
H grauarent, eò quòd templum ſpoliare tentauerat.2. Machab.6. &. 9. Nec minus
manifeſtum exemplum ſpectatur in Balthaſare Aſſyriorum rege,Daniel.5. Sacrũ
enim dicitur quicquid mancipatum eſt cultui diuino, ut Eccleſiæ, & eius res.
Quapropter etiam ſacrilegi ſunt, qui recipiunt beneficia, hoc eſt decimas,aliaq;
emolumenta Eccleſiæ conſecrata Deo in ſtipendium diuini officii: minimè ta-
men aut per ſe,aut per alium muneri adepto ſatisfaciunt. Tales enim grauiſſimè
delinquunt facientes contra hoc mandatum,inferentes iniuriam Deo,fundato-
ribus,& idoneis miniſtris, quos excludũt: & Eccleſiæ,quæ ſuo fraudatur officio.

De altero furti genere,uidelicet ſimonia. Cap. LIIII.

PRO huius criminis declaratione beatus Auguſtinus ſuper Geneſim
A ad literam inter alia ſcitu digna ad mores ſpectantia dicit. Cauete ab
omni ſpecie auaritiæ, deteſtabilior uerò cunctis eſt ſimonia,ad quã è
medio tollendam dominus per Michæam prophetam cap.3 dicit,Iu-
dices eius in muneribus iudicabant, Sacerdotes eius in pretio reſpondebant,
Prophetæ eius in pecunia diuinabant: iccirco Sion quaſi ager arabitur, & Hie-
ruſalem quaſi cuſtodia pomœrii erit. Vbi beatus Hieronymus, Nemo ambigat
Hieruſalem propter huiuſmodi ſcelera fuiſſe ſubuerſam: ubi loquitur expreſsè
de ſimonia. Dominus etiam noſter per ſeipſum contra ſimoniacos Ioan 2. lo-
B quitur, dicens. Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Vocat
domum patris ſui Eccleſiam, quæ per ſimoniam fit domus negotiationis, dum
ſpiritualia,quæ traduntur in ea, fiunt uenalia. Certè enim ſi prophetarum,ſi to-
tius ſacræ ſcripturæ repetuntur annalia, nullum reperiemus hominum genus,
quod Deus uehementius arguat,magis perterrefaciat,& crudelius puniat,quàm
ſimoniacos: in cuius rei ſignum fecit flagellum de funiculis,& eiecit uendentes,
& ementes de templo: nullibi enim legitur ſic feciſſe. Beatus quoque Petrus
grauitatem huius criminis arguit per illam ſeueram ſententiam latam contra Si-
monem magum,Act.8. dum ei dixit,Pecunia tua tecum ſit in perditione: exiſti-
C maſti enim donum Dei pecunia poſſideri: donum Dei eſt Spiritus ſanctus, qui
per modum doni,& dati procedit æternaliter à patre,& filio: ſimiliter gratia in-
formans,ſacramenta,ſacramẽtalia,& cætera ſpiritualia, de quibus diffuſius infra:
quæ

quæ à Deo nobis gratis, & ex dono dantur. Sed ut euidentius pateat grauitas huius criminis, similiter & ubi perpetratur, uidendum est, quid sit simonia: dicit enim Tullius de officiis lib. 1. Omnis enim, quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de quo disputetur. Simonia, ut uolunt dominus Alexander de Ales, S. Thomas, Biel, & alii nonnulli doctores, est studiosa uoluntas uendendi, uel emendi aliquod spirituale, uel spirituali annexum. Vbi uoluntas non sumitur pro rationali potentia uolente, quæ est libera per essentiam, & ad opposita contrariè, & contradictoriè, sed pro actu uolendi eo modo, quo de illa loquitur beatus Augustinus lib. 1. retractationum. c. 22. dicens, Nihil est tam in potestate uoluntatis, q̃ ipsa uoluntas, idest quàm ipse actus uolendi, ut exponit Scotus. 7. dist. 2. &. 16. &. 18. q. quolibetorum. Et ratio est, quia omne peccatum actuale actu uoluntatis committitur. Dicitur studiosa, idest deliberatiua: nam sola uoluntate, deliberatione præuia, committi potest simonia, licet ab Ecclesia non puniatur, nisi procedat in opus extra. Nomine emptionis, & uenditionis secundum beatum Thomam. 22. q. 10. intelligitur omnis contractus non merè gratuitus, cùm omnis talis, quo commutatur, uel datur spirituale pro temporali, posſit esse sedes simoniæ: non enim gratis datur, sicut gratis fuit acceptum. Dicitur emendi, & uendendi. Simon enim magus emere uoluit gratiam conferendi per impositionem manuum Spiritum sanctum, ut operationes suas uendere posset aliis: & sic uoluntatem emẽdi, & uendendi habuit. Giezi uerò famulus Elisei à Naaman Syro recepit munera pro sanitate ei collata ad preces domini sui, 4. Reg. 5. Vnde sicut dici possunt à Simone emente, & uendente simoniaci, ita & à Giezi uendente giezitæ. Dicitur spirituale, non physicum, quod est indiuisibile, sed theologicum: & hoc uel per essentiam, ut uirtutes infusæ, dona Spiritus sancti, character sacramẽtalis, &c. Vel per efficientiam, ut sacramenta causantia gratiam ex opere operato (id enim conferunt, ut dicit decretum Eugenii in doctrina pro Armenis, quod significãt) & sacramentalia causantia gratiam saltem dispositiuè ex opere operantis, inuestitura, iurisdictio ecclesiastica, potestas spiritualis, & ad hæc antecedentia, comitantia, & consequentia. Aut per actualitatem, ut effectus procedẽtes à potestate spirituali, ordine, uel iurisdictione ecclesiastica. Aut actus, qui fluunt non modò à spiritu increato, sed & à creato, ut scientia, uirtutes acquisitæ, & id genus. Dicit enim dominus Alexander de Ales in. 2. par. q. 187. art. 3. Quòd Spiritus sanctus non solùm habetur ut calor inflammans affectum per uirtutes infusas, & sacramenta Ecclesiæ, sed etiam ut lux illuminans intellectum per scientiam, &c. Ad hæc Albertus Magnus dist. 25. 4. pro clariori dictorum intelligentia distinguit, quòd quadruplex est spirituale. Quoddam, quod pro sua spiritualitate nullo modo uendi potest, cùm nihil communicet cum corporalibus, & ideò non potest transire in dominium alterius, ut sunt dona Spiritus sancti, uirtutes infusæ, beatitudines, & similia. Quoddam licet sit essentialiter, & totum spirituale, est tamen in corporalibus datum, ut gratiæ sacramentales: quod licet ex sui natura, & de iure uenale non sit, uenditur tñ sæpe ex parte illa, qua est corporale, quod in potestate ministrorum est: nunquam hoc tñ fit absque simonia. Tertium est ementi corporale, personis tamen spiritualibus attribuitur ad sustentandas eas in spiritualibus exercitiis, ut præbendæ, & alii prouentus ecclesiarum: ista tamen si uendantur, committitur in eis simonia ratione spiritualitatis, cui attributa sunt.

Vltimo

Vltimò dicuntur ſpiritualia, corporalia inanimata, quibus traduntur quædam ſpiritualia, ut uaſa decoris domus Dei, uidelicet calices, turibula, cruces, libri, & ſimilia: & de his ſolùm uerum eſt, quòd uendi poſſunt ſine ſimoniæ nota, ſed differenter: quia aut eccleſia uendit alteri eccleſiæ, & tunc integra uēdi poſſunt, non aucto pretio pro conſecratione uaſorum: aut uenduntur perſonis laicis, & tunc prius confringi debent à ſacris perſonis, præmiſſa oratione pro indulgentia fractionis. Poſtremò ſcilicet in definitione ſimoniæ dicitur aut ſpirituali annexū,
I ut ius recipiendi decimas, quod annectitur ordini clericali: ſimiliter & ius patronatus, quod eſt annexum ſpirituali, uidelicet beneficio eccleſiaſtico, & præſentationi ad idem, ſecundum Alexandrum ubi ſupra, de quibus à Biele.28 lect. ſuper can. miſſæ diffusè tractatur. aut dicitur ſpirituali annexum, quia in ſpirituali fundatur, & non poteſt de iure competere niſi ſpirituali, aut clericali ſtatui, ut patet ex Ricardo.

Concluſiones nonnullæ, quibus oſtenditur, ubi committatur, uel non committatur ſimonia. Cap. LV.

A CVM enim dicitur pro uſu ſpiritualis poteſtatis ordinis uidelicet, uel iuriſdictionis, ſpiritualia dari pro temporalibus, ſeu intuitu cōmodi temporalis ſecundum Bielem ubi ſupra, de mente Petri de Aliaco Cardinalis Cameracenſis, & Gerſonis in tractatu de ſimonia, quadruplex poteſt eſſe intuitus ad commodum temporale in datione, uel adminiſtratione ſpiritualium. Primo poteſt ferri intuitus ad commodum temporale, tanquam ad pretium rei ſpiritualis, quaſi ſit adæquatio in ualore unius ad alterū, ſicut eſt in emptione, & uenditione in ciuilibus, ubi datur pecunia pro mercede, tanquam rationabile eius pretium: & ſic talis intuitus eſt uerè ſimoniacus, humano, & diuino iure prohibitus. Et ſi concurrat error in intellectu, ita quòd credatur hoc licitè poſſe fieri, incurritur hæreſis propriè dicta, præcipuè ſi adſit pertinacia: de qua beatus Gregorius in regiſtro, Altare, decimas, Spiritum ſanctum
B emere, uel uendere, ſimoniacam hæreſim eſſe, nullus fidelium ignorat. Si uerò quis ex cupiditate commutare uellet ſpirituale pro temporali, non tamen credēs hoc licitè poſſe fieri, hic licet eſſet ſimoniacus, non tamen hæreticus. Secundo poteſt ferri intentio ad commodum temporale, tāquam ad motiuum principale dandi, uel miniſtrandi ſpiritualia: uel tanquam ad finem mouentem ad opus, ſine quo omnino non fieret opus, in quo etiam ſiſtat intuitus ſpiritualia conferentis, uel recipientis: ſic ſimonia eſt. Vnde. S. Thomas quolib.8. art. 11. quærit de ituro propter diſtributiones temporales ad eccleſiam: & concludit, quòd ſi principalis finis ingreſſus in eccleſiam ſint diſtributiones, ſimonia eſt. Si uerò ſint finis ſub fine, & principalis ratio ingreſsus ſit Deus ipſe, cui ut commodius, & ſyncerius ſeruire poſſit, ſuſtentationem recipit neceſsariam, ſimonia non eſt.
C Tertio modo poteſt ferri intuitus ad commodum temporale, tanquam ad motiuum minus principale, uel tanquam ad finem ſubordinatum ſub ultimo fine: ſiue tanquam ad cauſam allicientem, aut trahentem ad donandum aliquid liberè intuitu beneficii ſuſcepti, uel ſuſcipiendi, ſiue ante, ſiue poſt: hoc modo ſublato ſcandalo, à quo per beatum Paulum abſtinendum eſt, & ſpecie mali, unde
D ſumi poſſit ſuſpicio ſimoniaca, ſimonia non eſt. Quarto & ultimo, poteſt ferri animus

animus ad commodum temporale, tanquam ad rem iure diuino debitam pro ſuſtentatione miniſtri aſſiſtentis pro nobis Deo, & miniſtrãtis nobis ſpiritualia, ſiue à ſponte, ſiue ab inuitis: & hoc modo dantur prælatis Eccleſiæ beneficia, ut officium ſuum gratis exoluere poſſint. Dignus eſt enim operarius mercede ſua, Matth. 10. & 1. ad Tim. 5. Hoc titulo, qui dicitur iuſta miniſtri ſuſtentatio ſecundum Gerſonem lect. 4. de uita ſpirituali animæ, omnis moderata receptio temporalium pro ſpiritualibus ſaluari poteſt, maximè ſi aliunde non habeat unde E uiuat. Ex quibus omnibus concludo, quòd omnes conſtitutiones patrum ad hoc tendunt, ut in dicto uſu ſpiritualis poteſtatis, ſpirituale non commutetur cum temporali, ut pretium adæquatum, ſiue in ratione principalis motiui: ſed tantùm ferri debet animus ad temporale, tanquã ad aliquid organicè deſeruiens ad ſuſtentationem, & ſtipendii ſolatium, non autem ad appretiationem ſpiritualis cum temporali: cùm ſtricta obligatio per conuentionem legalem, ſiue per commutationem ſpiritualis pro temporali ſecundum Scotum. 20. q. quolib. ſit ſimoniaca, & recipientes non debent ſe exhibere ſuſpectos, immoderatè iura ſua exigendo, & ultra quàm ſit eis debitum, & neceſſarium. Vbi autem non ſit pactio, & principalis intentio in collatione, ſeu receptione ſpiritualium non ſit ad temporalia, ſed gratis & eleemoſynaliter detur ad ſuſtentationem naturæ, uel propter ſalarium officialium, aut ad ſeruandam laudabilem, & approbatam conſuetudinem locorum, licitè tunc & ſine ſimonia dari, & accipi poſſunt: & hæc præcipuè uera puto, ut dictum eſt ſupra, ſi aliunde non habeant, unde ſecundum gradum, & ſtatum ſuum honeſtè uiuant.

Vt autem in hac ardua materia emergentium caſuum clara notitia habeatur, tria ſecundum Caietanum pertractanda ſunt. Primò quid ſit res ſpiritualis. Secundò quid emptio, uel uenditio extrinſeca. Tertiò quid emptio, uel uenditio interior. De primo hic, de cæteris in ſequentibus.
Cap. LVI.

RES ſpiritualis appellatur à Spiritu ſancto, ut eſt ſpiritualis ratio uitæ, A qua in Chriſto uiuimus, ſentimus, intelligimus, & operamur: in cuius ſignum ſimonia eſt uitium eccleſiaſticum, non habens locum in profanis. Res igitur uel ſunt merè ſpirituales, ut dona Dei gratuita, quæ ad uitam Eccleſiæ ſpectant, uirtutes, gratiæ gratis datæ, poteſtas ſpiritualis tam ordinis, quàm iuriſdictionis, ſacramentales effectus, ius ſpirituale quodcunque etiam uiuendi ex altari, habendi decimas, beneficia eccleſiaſtica, & ſimilia. Vel compoſitæ ſunt ex ſpirituali, & corporali, licet formaliter, & principaliter ſint ſpirituales, ut omnia Eccleſiæ ſacramenta: ſacramentalia, ut conſecrationes uirginum, benedictiones nubentium, miſſæ, orationes uocales, eccleſiaſticus cultus, prædicare, oleum ſanctum, chriſma, eccleſiaſtica beneficia, & id genus. Vel compoſitæ ſunt ex ſpirituali, & corporali: ſed principale in illis eſt corporale, ut calices, cruces, officia eccleſiaſtica, officium iudicis, doctoris, ſacriſtæ, œconomi: ex quibus eliciuntur ſex regulæ. Prima regula, Nulla res ſpiritualis ut talis, licitè B uenalis eſt, aut maioris pretii ratio: & ita nec poteſt uendi, nec emi: res uerò cõpoſita ex ſpirituali, & corporali ex ea parte, qua eſt ſpiritualis, nullo modo eſt uenalis, tametſi eius ſpiritualitas ſit minima. Item ſi res aliqua ſic compoſita, uendi

uendi,aut emi licitè poſſit,ut calix conſecratus,officium docendi, &c. non tamē poteſt pluris æſtimari,nec pluris uēdi, aut locari ratione ſpiritualitatis, ſed ſolū-modo tanti, quantum ualet ratione rei corporalis: alioquin ſimonia committitur. Secunda regula, Nulla res compoſita ex ſpirituali, & corporali, cuius ſpiritualitas eſt principalis, poteſt emi,uel uendi abſolutè. Vnde ſi ſimpliciter,& abſolutè ſub pretio poneretur,intelligeretur uendi ſpirituale:cùm unumquodque, cùm abſolutè tractatur, & iudicatur, intelligitur tractari, & iudicari ſecundum ſuum principale: unde cùm tractatur de homine, tractatur de eo,ſecundum quòd eſt rationalis. Ex qua regula habes, quòd non licet prædicatori pro prædicatione, sacerdoti pro celebratione, ordinatori pro collatione ordinum paciſci, aut hæc ſub pretio ponere abſolutè. Tertia regula,res quæcunque compoſita ſic, ut in eadem principale ſit corporale, poteſt abſque ſimoniæ uitio uendi, uel emi
C abſolutè,niſi ex poſitiuo iure inhibeatur.Et ratio eſt, quia ex eo,quòd principale eſt corporale, non intelligitur uendi niſi corporale, quum abſolutè uenditur: dummodo non pluris æſtimetur ratione ſpiritualitatis, ſed purè tanti uendatur, quantum corporalis res ualet.Si tamen iuradiſponerent ibi interuenire ſimoniā, non quia ſecundum ſe ſit, ſed quia prohibita,oportet parere iuri: ſicut de multis officiis iura canonica ſic diſponunt, ut ſunt œconomi,caſtaldi,&c.Quarta regula, ſtipendium ſuſtentationis exercentium ſpiritualia,licitū eſt uelle, & accipere,
D & in neceſſitatis articulo etiam paciſci. Prima pars patet ex doctrina domini in euangelio, & Pauli apoſtoli: & ratio eſt,quia hoc nō eſt uendere ſpiritualia, nec locare operas pro mercede: ſed uelle habere neceſſaria ad uitam corporalem, ſine qua nō poſſumus ſpiritualia exercere. Secunda probatur, uidelicet quòd in articulo neceſsitatis licitum eſt deducere in pactum ſtipendium: quia articulus neceſsitatis tunc ſupplet, quod & iuſtitia deberet efficere apud populum recipientem ſpiritualia: cùm teneatur ſuſtentare miniſtros ſpiritualium, ad quod etiam ſuperiorum auctoritas deberet cogere populum. Et licet hoc licitum ſit, quia tamen habet ſpeciem mali, & prohibitum eſt ex iure poſitiuo regulariter
E paciſci in huiuſmodi, ideò non eſt faciēdum. Habes tamen ex hac regula,quòd licitum eſt cogere ad ſubuentiones ſtatutas auctoritate ſuperiorum, uel conſuetudine exhibendas in conſecratione eccleſiarum, & uirginum, in benedictione nubentium,in uiſitationibus,&c. quia hæc in ſubſidium miniſtrorum intelliguntur ſtatuta, ſicut decimæ, & prouentus alii eccleſiaſtici. Debent tamen prælati, & eorum officiales prius exhibere gratis ſpiritualia hæc:& poſt cogere ad ſeruandas laudabiles conſuetudines, ne nomen clericorum blaſphemetur, tanquam auarum, ac quaſi uenalia ſpiritualia reputantium. Quinta regula, locare operas ſuas ad exercitia, quæ principaliter ſunt ſpiritualia,non eſt licitum,niſi per accidens: ubi ſciendum,quòd tribus titulis res qualitercunque ſpirituales contingit
F afficere.Primus eſt emptionis,& uenditionis.Secundus ſuſtentationis miniſtrorum.Tertius eſt locationis,& conductionis operarum ſuarum. Primus,qui comprehendit ſub ſe omnem contractum debiti legalis, eſt totaliter prohibitus. Secundus eſt ſecundum ſe totaliter licitus. Tertius, qui ſecundum rem ſpecies eſt uenditionis,& emptionis(cùm locare ſit quoddam uēdere, & conducere quoddam emere)& qui non refertur ad ſpirituale, nec ut res locata,nec ut ratio locādi, ſed refertur ad operas humanas concurrentes ad exercitationē ſpiritualium, uenit in quæſtionem,ut potè medius, de quo duo in regula dicuntur. Primum,

quòd

quòd locatio operarũ non habet per se locum in exercitationibus spiritualibus, G
quæ principaliter sunt spirituales, ut sunt missæ, prædicationes, consecrationes uirginum, ecclesiarum, collationes sacramentorum, orationes, & huiusmodi: intelligeretur enim tunc tractari secundum suum principale, quod est spirituale: & ex consequenti locari, & conduci spirituale, uel ut res conducta, uel ut ratio conducendi: & ex consequenti appretiarentur opera ex spirituali, quod constat esse simoniacum. Secundum est, quòd per accidens, hoc est propter adiunctum uinculum, locum habet in istis locatio operarum consueta, & approbata ab Ecclesiæ consuetudine. Multi enim Sacerdotes locant operas suas ad officiandum aliquam ecclesiam per mensem, uel annum, toties celebraturi in hebdomada. Quanuis enim nõ liceat Sacerdoti locare operam suam ad celebrandũ missam, (quia hoc esset locare spirituale, nam missa secundum suum principale est spiritualis) licet tamen eidem locare libertatem suam, contra quam toties debet occupatum se tenere. Et breuiter tot cõcurrunt temporalia in istiusmodi annuis hebdomadariis, &c. obligationibus, ut intelligatur non spiritualem rem aliquam, sed temporalem locari, & conduci. Vltima regula, locatio operarum in illis exerci- H
tiis spiritualibus, quæ principaliter sunt corporalia, locum habet absque scrupulo conscientiæ: ut patet de officio uicarii, sacristæ, iudicis, doctoris, theologi, & similibus, de quibus debentur certa stipendia: & possunt in istis interuenire conuentiones, & pacta de quantitate stipendii: quia de corporali ac uenali opere pactio fit, nõ de spirituali, iustitia, ueritate, &c. & hoc intellige ex parte operarii: ita quòd ille, qui in uicarium aut iudicem, &c. petitur, potest locare operas suas ad huiusmodi officia. Et similiter is, cui est dandum officium, potest illud conducere sub certo stipendio: & non intelligas hoc ex parte prælati, quasi ipse posset locare huiusmodi officia sub certo pretio: quoniam hoc est uendere officia spiritualia: & expresse prohibitum, ne prælati committant uices suas sub annuo censu. Et hæc de primo.

Secundum uidendum est de extrinseca emptione, uel uenditione, in qua consistit simonia ab Ecclesia punita. Cap. LVII.

PRO quo sciendum, tam emptionem, q̃3 uenditionem ex tribus cõstare, uidelicet intentione, conuentione, & executione. Ex eo enim, quòd humanus actus est, intentionem sui requirit ad hoc, ut per se fiat, hoc est, ut intendat quis uendere, uel emere. Ex eo uerò, quòd uoluntaria est, oportet conuenire utrinque de pretio. Ex eo enim, quòd actus talis exterior ad alterum est, exigitur ad sui consummationem datio, & acceptio rei, quæ uenditur, & pretii: non enim consummata est uenditio, nisi res, quæ uẽditur, conferatur. Et similiter non est consummata emptio, nisi detur pretium: quia neutrum ab altero consummatè transfertur, nisi tradatur: & similiter neutrũ consummatè acquiritur, nisi habeatur. Constat autem per emptionem, & uenditionem consummatam debere transferri, hinc rem, inde pretium: & similiter acquiri hinc pretium, inde rem. Vnde iuxtà hæc habeto pro regula, ad simoniã, B
quæ ab Ecclesia punitur, exigi duo: unum ex parte uenditoris, uidelicet uenditionem consummatam rei spiritualis: alterum ex parte emptoris, uidelicet conuentionem implicitè, uel explicitè de pretio, aut traditionem eiusdem. Vbi notanda

tanda sunt quinque. Primò differentiam partium penes hoc, quòd ex parte rei ſpiritualis exigitur actus conſummatus ad hoc, quòd Eccleſiæ cenſuris ſubſit: ex parte uerò pretii non exigitur actus conſummatus: ita ꝙ ſi ſimoniaca conuentio inter aliquos ſit de ordine, beneficio, ſepultura, miſſa, &c. pro tali pretio, ſi ordo, beneficium, & breuiter res ſpiritualis non datur, etiam ſi pecunia pro pretio fuerit data, non incurritur ſimonia ſubiecta cenſuris Eccleſiæ, quanuis incurratur crimen ſimoniæ. Et ratio eſt, quia non eſt conſummata uenditio rei ſpiritualis, ſed inchoata, & in mente, & in conuentione: pœnæ ſiquidem reſtringendæ ſunt
C ad cōſummatos actus. Secundò diſiunctiuam, ſiue alternatiuam æquiualentem ex parte pretii penes traditionem, uel conuentionem pretii: ita quòd ex parte emptoris æquipollet pactio, uel traditio pretii. Vnde licet ſimonia punita ab Eccleſia exigat conuentionem, ſeu pactum, tamen ſi concurrit traditio pretii, æquipollet conuentioni: imò ibi eſt pluſquam pactio, quia ipſa traditio pretii claudit in ſe conuentionem, utpotè conſummationem illius: nam conſummata emptio conuentionem explicitam, uel implicitam adimplet. Tertiò formalem locutionem de pretio: cùm enim dicimus traditionem pretii includere pactionem, loquimur de pretio, inquantum pretium, hoc eſt ſub ratione pretii. Poteſt enim multis modis tradi aliquid temporale, ſcilicet uel per modum liberalis doni, uel per modum ſuſtentationis, uel per modum reuerentiæ, aut oblationis, uel debiti ex lege, aut conſuetudinis laudabilis, uel per modum pretii: & hoc ſolo ultimo modo uocatur pretium, & traditio pretii. Quartò nota, qui timoratā
D habes conſcientiam, quòd licet Sacerdos minus benefaciat exigendo id, quod ſecundum laudabilem conſuetudinem dari ſolet, ſi autem collationem ſpiritualium exigat, aut ſi negat, aut differt ſpiritualium collationem, ut illud habeat: nō tamen propterea ſimoniacam iudices: quoniam, ſi, ut conſeruet ſe indemnem, cognoſcens, quòd poſtea oportebit eum litigare, hoc facit, ſimoniacus non eſt. ſecundum rem, cùm non uendat ſpirituale. Nec huiuſmodi exactio inducit modum pretii: quoniam non mutat modum debiti, quanuis ſpeciem quaſi ſimoniæ habeat huiuſmodi præuentio, & cautela: & propterea reprehenditur. Quintò nota, quòd triplex eſt muneris genus, ſcilicet à manu, ut pecunia, & alia bona mobilia, uel immobilia: ab obſequio, ut ſeruitia: & à lingua, ut laus, adulatio, preces, &c. Ad hoc, ut ſimoniam ab Eccleſia punitam conſtituat, exigitur, quòd pretii
E rationem habeat, alioquin ad uenditionem ſpiritualem nō ſpectabit, ut emptio. Et propterea ſi laus, adulatio, preces, &c nō niſi per modum laudis, adulationis, precum concurrunt, quantuncunque ſint illicitæ, & crimina, ac pro indigno, et ſi adeò efficaces ſint, ut inducant prælatum ad dandum beneficium, & ad conferendum ordinem, ſimonia uerè & propriè non incurritur: quia nulla hic eſt uēditiò, aut emptio, niſi mentalis: ſi intentio adulantis, & prælati eſt adulationem, ut pretium, ponere: & ſic de aliis.

Tertium ~~caput~~ eſt de emptione, ſeu uenditione mentali. Cap. LVIII.

A PRO quo notandum ſimoniam mentalem conſiſtere in intentione pretii: ita quòd ex hoc ipſo, quòd homo intendit ſub pretio ponere, ſiue emendo, ſiue uendendo rem ſpiritualem, aut ut uenalem rem, aut ut rationem appretiandi, ſimoniam mentalem incurrit: & hoc eſt

quandocunque

quandocunque intendit pro ſpiritualibus temporalia habere, aut è contrario: ita quòd hæc præpoſitio (pro) pretium denotet: & ſimiliter quandocunque principalis intentio ad temporale habendum ex collatione ſpiritualis tendit, aut è contrario. Qui enim temporalia ex ſpiritualibus intendit, non ut pretium, ſed ut ſuſtentationem neceſſariam miniſtrorum Eccleſiæ liberaliter, ſeu eleemoſynaliter, aut ſtatutam laudabilem conſuetudinem, ſimoniam mentalem non incurrit. Similiter è contrario qui ex temporalibus ſpiritualia intendit, non ut ex pretio debita, ſed ut ex his excitata, aut prouocata, ſimonia nulla in animo eſt, quia gratis dandum ſpirituale expectatur, & temporalia non ut pretium intenduntur. Poteſt autem mentalis ſimonia tripliciter inueniri. Primò, ex eo quòd in ſolo actu interiori conſiſtit, & ſic ſimonia mentalis eſt deliberata uoluntas B
emendi, uel uendendi rem ſpiritualem. Secundò, ex eo quòd exterius imperata, latet intus, ut cùm aliquis ſeruit, aut munus offert pro ſpirituali conſequendo, uel ſpirituale dat pro temporali conſequendo, non tamen declarat ſuam prauam intentionem, uidelicet quòd intentione emendi, ſeu uendendi hoc facit. Tertiò, ex eo quòd non eſt conſummata ex parte rei ſpiritualis, ut cùm conueniunt ſimoniacè aliqui, non tamen mandatur executioni promiſſum ſpirituale: hæc enim ſimonia, quo ad crimen, exterior eſt, quo uerò ad pœnas cenſurarum inter mentales collocatur, cùm non ſit ſimonia conſummata. Sed ſi pecunia in hoc caſu, ut pretium recepta fuiſſet, reſtituenda proculdubio eſſet, pro C
ut rationi magis conſonat, emptori, utpotè adhuc ipſius: cùm non plenè ſit abdicata ab eo, pendente conſummatione contractus ſimoniacæ emptionis, & uenditionis: & hoc intellige, quantum eſt ex parte illius, qui accepit. Nam ſi auctoritas iuris, uel iudicis interuenerit, non crederem ei reſtituendam, ſed in pœna ab illo tollendam, & pro Chriſti honore expendendam. Aduerte ſimoniacos non teneri ad reſignationem tam ſpiritualium, quàm temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi præcedente utrinque acquiruntur: quoniam pro huiuſmodi ſimonia ſufficit delinquentibus per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere creatori: textus eſt clarus, & uniuerſalis, ac uniuerſaliter intelligendus extra, de ſimonia, cap. ult. Et hinc habes unde infinitas quæſtiones de ſeruitoribus, de precibus carnalibus, &c. ſoluas: quia hinc clarè patet non teneri ad reſignatio- D
nem beneficiorum ſic adeptorum abſque pacto aliquo, nulla facta differentia inter manum, obſequium, linguam, & quicquid aliud temporale interuenire poteſt: & ſimiliter nulla facta differentia ſpiritualium: hucuſque Caietanus. Quæ hic inſerere uoluimus, ut ex illis poſſis & inſtructionem, & conſolationem timoratæ conſcientiæ, ubi caſus circa hanc materiam ſe ingerunt, ad manum habere.

Conſequenter dicendum eſt de uſura, quæ eſt alia furti ſpecies. Cap. LIX.

VSVRA eſt lucrum ex mutuo principaliter intentum: lucrum po- A
nitur loco generis. Nam omnis uſura lucrum eſt: non è contra, ut patet de lucro iuſtæ negotiationis. Lucrum etiam eſt incrementum pecuniæ, uel pecunia menſurabile, ſiue ſit munus à manu, ſiue à lingua, uel ab obſequio, quod quis habet ex uoluntaria commutatione ultra ea, quæ prius ſua erant: quæ etiam dicuntur ſors. Eſt enim

ſors res iuſtè poſſeſſa, uel debita qualitas mutuatæ rei in materia occurrenti. Vnde ſi de meo mutuo proximo decem libras, decem libræ dicuntur ſors. Ita
B accipit eam beatus Ambroſius de uinea Naboth, dicens. Quicquid accidit ſorti, uſura eſt, ubi ſors ſumitur pro capitali. Vſura non committitur ſolùm in pecunia, dicente beato Hieronymo ſuper Ezechielem, cap. 18. Putant quidam uſuram tantùm eſſe in pecunia: quod præuidens ſcriptura diuina, omni rei aufert ſuperabundantiam, ut plus non recipias, quàm dediſti: ſolent in agris frumenti, milii, uini, & olei, cæterarumq; ſpecierum uſuræ exigi, &c. Et Ambroſius libro de
C Tobia cap. 14. Plerique reſtringentes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia uſuras exigunt, ſed de mercibus eorum tanquã uſurarũ emolumenta percipiũt. Ideò audiãt quid lex dicat, Neq;, inquit, uſuras eſcarũ accipies, neq; omniũ rerũ. Eſca uſura eſt, ueſtis ſimiliter: & quodcunq; accidit ſorti, uſura eſt: & quod uelis nomẽ imponas, uſura eſt, ſiue illud uinũ ſit, ſiue oleũ, ſiue triticũ, ſiue quodlibet aliud: ſi plus q̃ dediſti expectas, fœnerator es, ut inquit beatus Auguſt. ſuper pſal. 36. conc. 3. Quibus addit beatus Hierony. dicens. Alii pro pecunia fœnerata ſolent munuſcula accipere diuerſi generis: & non intelligunt uſuram appellari, & ſuperabundantiam, quicquid aliud eſt, ſi eo, quod dederint, plus acceperint: hoc tamen intellige quaſi ex mutuo, uel pro mutuo. Et ut melius intelligas prædicta, ſint tibi pro indubitatis regulis ea, quæ
D tradit Caietanus in ſua ſummula uitiorũ, ſub hoc præambulo, uidelicet quòd ad lucrum uſurarium ſufficiunt duo. Primum ut id, quod ultra ſortem accipitur, ſit aliquid pecunia æſtimabile. Aliud, quòd non ſit ſuum, ex quibus colliguntur infraſcriptæ regulæ. Prima, ſi quis mutuat ad hoc, ut ille ſit ſibi amicus, non eſt uſura, quia amicitia non eſt pecunia æſtimabilis: ibi enim nulla poteſt conuentio ciuilis interuenire: quia amicitia res eſt, cui repugnat obligatio ciuilis, cùm ſit interior amor ſpontaneus: obligatum autem ciuiliter eſt neceſſitati ſubiectum, ita quòd uelit nolit teneatur exhibere illud. Secunda regula, ſi quis mutuat, ut rehabeat ſuum, quod eſt apud petentem mutuum quomodolibet occupatum, non eſt uſura, quia nihil lucratur. Tertia regula, ſi quis mutuat, ut redimat uexationem ſuam, non eſt uſura: ut ſi mutuat alicui comminanti ſibi, aut ſuis, ut mutuando exuat ſe à multis ſumptibus, quos oporteret ad ſui tutelam facere. Quarta regula, ſi quis mutuando deducit in pactum, ut ſoluatur ſibi ultra ſortem ſuum intereſſe, quod incurrit ex mutuo, ut puta, quia accepit ſub uſuris, ut mutuet illi, uel quia minoris uendit rem ſuam pro habenda pecunia ad mutuandum illi, nulla ibi eſt uſura, cùm ibi non ſit lucrum ex mutuo: decet enim mutuantem ſeruare ſe indemnem. Quinta regula, ſi quis pecuniam, quam ueraciter parata iam negotiatione eſſet expoſiturus, mutuet petenti, deducens in pactum, ut ultra ſortem ſibi perſoluatur damnum lucri ceſſantis, non eſt uſura, ſi mutuans impediatur uerè à lucro. Si enim haberet aliam pecuniam præter mutuatam, qua poſſet idem in eadem negotiatione lucrifacere, iam ex mutuo non impediretur à lucro: & ſi totum lucrum ſperatum ex illa negotiatione non deducatur in pactum, cùm lucrum in potentia nondum ſit, nec tantum ualet, quantum in actu, cùm multipliciter poſſit impediri: poteſt ad arbitrium boni uiri aliqua pars lucri ceſſantis taxari, ut ſit contractus licitus. Sexta regula, ſi quis mutuat alicui ex pacto, ut remutuet ſibi quando ipſe indigebit, uſura eſt: quia obligatio iſta, pro quanto eſt ciuilis, eſt pecunia æſtimabilis.

Quanuis

Quanuis enim accipiens mutuum teneatur ex debito morali ad remutuandum, quando opus erit, & poterit: non tenetur tamen ex debito ciuili, quale debitum oritur ex pacto. Vnde cùm obligatio ista sit pecunia æstimabilis, non potest ex mutuo in lucrum duci absque usura. Septima regula, si quis mutuat sub pacto, ut ueniat ad molendum in mola sua, aut ad emendum ex officina sua, usura est: quia tales obligationes uendibiles sunt. Ideò non licet ex mutuo, hoc lucrum alienæ obligationis reportare. Octaua regula, si quis mutuat alicui domino temporali sub pacto, ut concedat sibi officium prætoris, usura est: quia talis concessio uendibilis est. Discerne tamen in proximis præfatis regulis duo lucra, alterum usurarium, alterum licitum. Primum est obligatio ad remutuandum, obligatio ad molendum in hac mola, obligatio ad emendum ex hac officina, obligatio ad concedendũ tale officiũ. Alterum uerò licitũ, quod est merces debita pro mola, pretium rerum uenditarum, prouentus officii, &c. quia ista lucra non sunt ex mutuo, sed aliis contractibus, seruitiis, industriis, officiis, &c. & ideò ex huiusmodi usuris non tenetur, qui sic mutuauit, ad restituendum mercedem molæ, pretium uenditarum rerum, stipendia officii, &c. Sed tamen ultra pœnitentiam de peccato usuræ, tenetur primò ad relaxandum uinculum obligationis de continuanda mola, uel officina, de continuanda manutenentia in officio, quia huiusmodi obligatio est lucrum usurarium. Secundò ad recompensandum illi pro illa obligatione, quæ uendibilis erat, quanuis ipse noluisset uendere eam. Ad arbitrium igitur boni uiri spectat determinare, quantum pro huiusmodi obligatione restituendum sit. Nona regula, si quis mutuat domino, uel communi eo pacto, ut donec sibi restituatur mutuum non soluat gabellas, usura est, cùm ex mutuo reportet lucrum exemptionis à iusta solutione gabellarum. Constat autem, quòd hæc exemptio pecunia æstimabilis est, & tenetur ad restitutionem de toto retento, &c. cùm lucrum usurarium sit. Decima regula, si quis mutuat alicui centum ea ratione, ut emat à mutuante quædam sua iura inutilia, ut agrum sterilem, aut aliquid huiusmodi, usura est pessima, cùm quia mutuum infert damnum proximo annexæ malæ emptionis, tum etiam quia si res, quæ uenales proponuntur, essent utiles ualde, contra tamen naturam contractus mutui est, quòd is, cui mutuatur, obligetur ciuiliter ad emendum, &c. Vndecima regula, si quis mutuat super pignore ea ratione, ut habeat tres pro centenario, non quasi lucrum ex mutuo, sed quasi stipendium necessarium ad custodiã pignorum, & purgationem eorundem, &c. usura est: quoniam iste in ueritate non mutuaret, nisi hoc lucrum expectaret. Ex hoc tamen non sequitur errare illos, qui pignora onerosa bona fide accipientes, uolunt indemnes se seruare: sicut enim fructus pignoris sunt computandi in sortem, ita expensæ qualitatis pignoris annexæ imputandæ sunt domino pignoris. Duodecima regula, si quis mutuat nauiganti mille ea ratione, ut cum ipso eodem mutuante fiat contractus assecurationis dictorum mille, soluendo eidem mutuanti tot pro centenario, usura est, uera quidem, quia mutuans ultra sortem uult obligationem ad subeundum contractum assecurationis: & præsumpta, quia mutuum ad hoc lucrum tendere uidetur, & ideò damnatur in . c. Nauiganti, de usuris.
Aliud præambulum est, quòd usura est lucrum ex mutuo non aliunde: & F
ideò, si quis non mutuat, sed accommodat, seu locat, aut uendit pecuniam cum pacto recipiendi aliquid plus, non est usura: sed liciti sunt huiusmodi

cõtractus, dummodo pacta sint moderata iuxta qualitatem temporum: similiter si aliunde, quàm ex mutuo, superueniat: ex quibus eliciuntur infrascriptæ regulæ. Prima, si quis accommodat pecuniam alicui ad ostentationem faciendam, & exinde uult lucrum aliquod, non est usura: quia non ex mutuo, sed quasi ex locatione lucrum habet. Secunda regula, si quis locat numos aureos ad ponendũ in balneo, uel potione aliqua medica, accipiens inde moderatum lucrum, non est usura. Tertia, si quis numos aureos uendit pro argenteis, & inde moderatum lucrum exigit, non est usura: & ratio est, quia pecunia ex istis contractibus non mutuatur, sed res quædam accommodatur, locatur, uenditur: sicut licitè in similibus casibus aurum non monetatum, gemmæ, iocalia, & huiusmodi possent accommodari, locari, aut uendi cum honesto lucro. Quarta regula, cùm lucrum uenit ex mora debitorum; ita quòd, postquam debitor non soluit tempore debito, potest creditor duo lucrari, scilicet pœnam conuentionalem, & aliquid pro interesse tam damni emergentis, quàm lucri cessantis: nullum huiusmodi excretum est usurarium, cùm non ex mutuo proueniat, sed ex mora debitoris: & hoc intellige, si, & quandiu cõtra uoluntatem creditoris contracta est, & durat mora. Nam si creditor prorogasset terminum, aut esset contentus de mora continuanda, usura esset: quia ex mutui continuatione, seu conseruatione lucrum proueniret, & non ex mora: non enim est in mora, qui consentiente creditore moratur, sed solus, qui inuito creditore differt solutionem. Et hæc sufficiant de usura ex mutuo explicitè contracta.

De usuris, quæ implicitè, & clanculum committuntur. Cap. LX.

DE usura consurgente ex interpretato mutuo, quale sæpe reperitur in contractibus emptionis, & uenditionis, assignantur infrascriptæ re-
A gulæ. Prima est, si quis uendendo pluris, non pio, sed rigoroso pretio uendit, quia expectat tempus, quo sibi soluendum est, usuram cõmittit: quia quasi mutuum est expectatio temporis. Quando autem uenditor seruaturus erat res, in aliud tempus uendendas, potest uẽdere pluris, quàm nunc ualeant iuxta ambiguum uerisimile pretium futuri temporis. Et similiter si quis expectans tempus futuræ solutionis uendit pluris iuxta uerisimile medium, seu dubium pretium tempore solutionis futurum, excusatur: ut si piper nunc ualet sex, & in Iulio creditur ualiturum octo: si uendo nunc pro octo soluendis in Iulio, excusor à decretali. c. In ciuitate: tanquam emptio non intelligatur consum-
B mata usque ad Iulium, quo emptio erit in opere, quæ nunc in solo contractu, quasi uenditio cum correspondente sibi emptione nunc inchoetur, & in Iulio consummetur. Hæc prima regula licet uideatur à contractu usurario aliena, securius tamen esset seruare consilium Alexandri Tertii in dicto capitulo, dicentis, Licet autem contractus huiusmodi ex tali forma non possint censeri nomine usurarum, nihilominus tamen uenditores peccatum incurrunt: nisi dubium sit, merces illas plus minusúe solutionis tempore udituras. Et ideò illi, ad quos scribit, bene consulerent, si à tali contractu cessarent: cùm cogi-
C tationes hominum omnipotenti Deo nequeunt occultari. Secunda regula, si quis emit minoris, quàm res ualeat, ex eo quòd nunc promptum pretium numerat, usura est: quia ex tempore pecuniæ solutæ, plus habet,

quàm

quàm pecunia ualeat. Tertia regula, si quis debitor alicuius ad annum, minus soluit nunc, quia anticipat solutionem, sine dubio usura est: quia ex tempore solutionis anticipato lucrum reportat. Quarta regula, si quis emendo frumentum assignandum sibi tempore collectionis frugum, quia prius dat pecuniam, minoris emit, quàm æstimetur honestum pretium tempore assignationis frugum, usura est, ex supradicta radice. Quinta regula, si quis emit minoris iusto pretio, cum pacto de retrouendendo, interim quasi locans uenditori, & recipiens ad rationem quinque pro centum pretii dati, usura est: cùm non sit ibi uera emptio, sed mutuum palliatum sub dictis contractibus: patet ex eo, quia emitur longè minoris, quàm sit iustum pretium. Secus esset, si super domo, uel agro constitueretur perpetuus census ad rationem tot pro cẽtenario iuxta patriæ morem, cum pacto, quòd possit debitor censu se liberare. Sexta regula, si quis pecunias suas dat artifici, seu nummulario, uolens capitale sibi saluum, & tãtum lucri absolutè, etiam si certum sit, quòd nummularius seu artifex multò plus inde lucrabitur, usura est, non societas, nec innominatus contractus: quia capitali saluo, statur lucro, & non damno, & quasi ex mutuo lucrum expectat. Septima regula, si quis emit rem non extantem, tanquam si esset, puta agrum, domum, uel argentum, & locat uenditori, ut det quasi pretium locationis, seu censum, singulis annis tot aureos, usura est: cùm sint contractus ficti ad palliationem usuræ. Octaua regula similis supradictæ, si quis Romæ pecuniis egens accipit à nummulario mille aureos ad rationem cambii pro Lugduno, & tamen Romæ reddẽdi sunt, usura est: quia cambium est fictum ad palliandum mutuum sub usura. Nona regula similis est, si quis cum egente pecuniis palliat multos contractus simul latos, puta dicit se uendere tot pannos mille aureis reddendis octauo mense, & se emere ab eodẽ pro octingentis aureis nunc soluendis, & sic dat nunc .800. & fit contractus pro mille hinc ad octo menses, usura est. Nec excusatur ex eo, quòd ipse non est deterioris conditionis, quàm alter, quia emeret illos pannos pro. 800. tum quia interuenit pactum de retrouendendo sibi perdendo .200. quod non interuenit cũ alio, tum quia iste in ueritate non uenderet illi, nisi propter hoc lucrum. Hæc de usuris dicta sufficiant, ad cognoscendum quis ex hac parte peccet contra hoc mandatum: nam omnis, qui usuram facit ex mutuo, furtum committit. Contingit denique furta, & rapinas committere contra iustitiam distributiuam per eos, qui præsunt reipublicæ, dum ex bono publico peculium faciunt, conuertentes res regni, ciuitatis, uel exercitus ad propriam utilitatem, ut ædiles, xenodochiorum gubernatores, prælati ecclesiastici, & similes. Item per collationes beneficiorum, si conferendo non prouideant Ecclesiæ: si enim aliud spectauerint, non sunt boni, & fideles dispensatores. Quapropter qui conferunt consanguineis, quia consanguinei: aut ministris suis, quia inseruiunt: aut nobilibus ratione nobilitatis: aut aliis, quia muneribus repleuerunt manus: similiter & quacunque alia ratione, quàm ut Ecclesiæ prouideant, fures sunt, & latrones, &c. Peccant igitur contra hoc mãdatum, ut summatim dicam, fures, raptores, peculatores, abigei, plagiarii, incendiarii, impostores, adulterantes monetam publicam, & merces, fraudantes mercedem operariorum, & serui infideliter operantes, simoniaci, usurarii, possessores iniustè acquisitorum, nõ restituentes alienum, negociantes in diuerso pondere ad deceptionem, & quicunque contra iustitiam commutatiuam, uel distributiuam fraudem faciunt, aut damnum inferunt.

De octauo præcepto, quod eſt Non falſum teſtimonium dices contra proximum tuum. Cap. LXI.

A MEndacium ſecundum Auguſtinum in libro contra mendacium c. 12. eſt falſa ſignificatio uocis cum intentione fallendi: quod determinatur per tres differentias: quia quoddam eſt mẽdacium pernicioſum, quod obeſt: quoddam officioſum, quod prodeſt: & quoddam iocoſum, quod delectat. Pro quo notandum, quod contingit mentiri ex libidine ueniali, quæ eſt appetitus inordinatus ſenſualitatis uel rationis, quo nimis diligitur aliquod temporale, tamen ſub Deo. Similiter & ex libidine mortali, quæ ab
B Auguſtino rectè definitur ut ſupra, quòd eſt appetitus animi, quo æternis bonis quælibet temporalia præponuntur. Pernicioſum mendacium regulariter eſt ex libidine mortali: officioſum & iocoſum poſſunt eſſe tã ex libidine ueniali, quàm mortali: tunc eſt ex libidine mortali, cùm aliquis propter ſeruãdam uitam alicuius mentitur ex amore præſentis uitæ illius ſupra Deum. Iocoſum uerò ex libidine mortali eſt: cùm ex amore delectationis ioci, quam diligit aliquis ſupra Deũ, mentitur. Ex libidine uerò ueniali eſt mendacium officioſum, quod fit ex amore uitæ ſub Deo: ſimiliter iocoſum quod fit ex amore ioci etiam infra Deum. Secundum hoc igitur propriè in hoc præcepto, Non falſum teſtimonium dices, eſt prohibitũ omne mendaciũ pernicioſum, ſimiliter officioſum, & iocoſum, ut ex mortali libidine procedunt: non autem officioſum uel iocoſum, quando prouenit ex libidine ueniali: cùm propriè etiam in aliis præceptis non prohibeatur culpa uenialis, ſed mortalis. Beatus Auguſtinus in libro de mendacio. c. 14. dicit,
C omne mendacium eſſe illicitum, & adducit eorũ ſeptem genera. Primum, quod fit in doctrina religionis, & fidei, ut hæreſis, & infidelitas. Secundum, quod obeſt alicui, & nulli prodeſt, ut mendacium falſi teſtis in cauſa criminali. Tertiũ, quod alicui obeſt, & prodeſt alii, ut mendacium in cauſa pecuniaria. Quartum, quod fit ſola mentiendi fallendiq; libidine, quod merum mendacium eſt. Quintum, quod fit placendi cupiditate, ut mendacium adulationis. Sextum, quod nulli obeſt, & prodeſt pecuniæ alicuius conſeruandæ: uelut ſi quiſpiam pecuniam alicuius tollendã, ſciens ubi ſit, neſcire ſe mentiatur. Septimum, quod nulli obeſt, & prodeſt uitæ alicuius conſeruandæ: ut ſi quis nolens hominem ad mortem quæſitum prodere, mentiatur. Octauum eſt, quod nulli obeſt, & prodeſt caſtitati alicuius conſeruandæ: ut ſi quis quæſitam ad ſtuprandum ſciens, ſe neſcire dicat: caſtitas in bonis animi pudicitiæ corporis præfertur: & concludit, quòd in
D nullo iſtorum eſt mentiendum. Sanctus quoque Bonauentura in. 38. diſt. 3. q. 2. dicit de mente beati Auguſtini, quòd abſque dubio omne mendacium eſt peccatum, & adeò eſt ipſi mendacio eſſentiale eſſe peccatum, ut nullo pacto, nullo fine, nulla diſpenſatione, nec humana, nec diuina poſſit bene fieri. Quod probat ſic, præſupponendo quòd aliquid dicitur dupliciter malum, aut ex genere actus, cùm tranſit ſuper materiam indebitam, aut ex malitia intentionis. Primo modo adhuc dupliciter, uel reſpectu Dei, uel proximi. Si reſpectu Dei, ſic eſt malum in ſe, & ſecundum ſe, nec ullo modo poteſt bene fieri, ſicut eſt odium Dei (ſi odiri poſſit) uel blaſphemia eiuſdem. Si reſpectu proximi, ſicut eſt inferre nocumentũ proximo in perſona, aut in rebus, ſic eſt malũ in ſe, & poteſt aliquo fine bene fieri, quia poteſt recta intentio ſuprauenire ex diſpenſatione. Cùm uerò aliquid eſt

malum

malum ex malitia intentionis, siue sit respectu Dei, siue proximi, simpliciter malum est, & nullo fine potest bene fieri, cùm dicat priuationem debiti finis. Vnde facere hoc malum esse bonum, nihil aliud est facere, quàm aliquid simul esse bonum, & malum. Tale autem est mendacium, quod non solùm dicit malum actū transeuntem super materiam indebitam, sed etiam ex intentione indirecta: unde ad esse mendacium duo concurrunt, uidelicet dicere falsum, & intentio fallendi. Primum est malum in se, & potest bene fieri ab eo, qui ignoranter dicit falsum. Secundum est malum secūdum se, & nullo fine potest bene fieri, nec circa ipsum potest dispēsari, sicut nullo modo potest bene fieri, quòd aliquis cognoscat alienam intentione adulterandi, siue ex improbitate uoluntatis: &. q. 3. concludit, quòd non omne mendacium est mortale: sed fit tale, uel ratione materiæ circa quam, uel ratione contemptus, uel ratione nocumenti, aut libidinis mentiendi, quæ faciunt mendacium perniciosum. Vnde Scot. dist. 38. 3. q. unica, concludit, quòd quicunque cum intentione decipiendi illum, cui profert oppositum eius, quod scit, uel credit esse uerum, & sic dicendo intendit nocere illi, cui loquitur, uel de quo loquitur, dicit falsum testimonium contra proximum. De officioso, & iocoso conceditur communiter (ut tamen sunt ex libidine infra Deum) quòd non sunt mortale in uiris imperfectis: quia neutrum est contra charitatem, nec contra aliquid de se requisitum ad statum talium personarum. Sed in uiris perfectis dicit sanctus Bonauentura ubi supra. q. 4. utrunque esse peccatum mortale: quia auferunt eis auctoritatem, ne credatur eis, in quo etiam faciunt statum suū uilescere audientibus, & præstant offendiculum. Hanc opinionem Scotus limitat distinguendo, quòd quædam est persona perfecta in statu perfectionis exercendæ, sicut prælatus, quædam in statu perfectionis acquirendæ, ut religiosus. De prima potest concedi, quòd exercendo actus, qui competunt sibi ratione talis status perfectionis, puta docere, iudicare, prædicare, utrunq; mendacium, uidelicet officiosum, & iocosum esset in eo peccatum mortale: quia aufert auctoritatem doctrinæ, quam prædicat, iuxta illud Augustini in epistola ad Hierony, Si ad scripturas sacras admissa fuerint quantuncunque iocosa mendacia, nihil remaneret in eis soliditatis. Vnde si prælatus prædicans misceat mendacium iocosum, nihil auctoritatis remanet in doctrina illa. Potest enim quilibet dubitare de quocunque dicto ab eo, sicut de mendacio: uel qua ratione non assentiret illi mendacio iocoso, pari ratione nec alii dicto ab eo: & ita periret auctoritas doctorum in docendo, & utilitas populi in audiendo: consimiliter periret auctoritas in iudicio solenni, dummodo illud mendacium nō percipiatur esse dictum seorsum ab actu docendi, uel iudicandi. Dum enim aliquis sedet ad iudicandū, potest aliquam trufam miscere, quæ ex modo loquendi scitur nō esse de iudicio: uidetur etiam sibi, quòd uti talibus mendaciis in aliis à prædicando, & iudicādo non esset peccatum mortale, exclusa ratione scandali. Sed de religioso, qui habet statum perfectionis acquirendæ, uidetur aliud dicendum, quia talis non uidetur obligatus ad aliqua, quæ sunt perfectionis plus cæteris, nisi ad illa, quæ uouit: non enim assumpsit statum curæ pastoralis, & ex consequenti nec actum pertinentem ad talem personam. Talis igitur, si non exerceat actus perfectionis, cuiusmodi sunt docere, prædicare, & huiusmodi, non uidebitur plus peccare in mendacio iocoso, uel officioso, quàm alius christianus, nisi forte propter scandalū: quia imperfecti possent magis scandalizari de mendacio talis personæ, quàm personæ

personæ communis. Facta tamen non debent iudicari talia, qualia sunt ex scandalo consequente, uel non consequente. Vniuersaliter enim secundum legem
L euangelicam uitanda sunt quæcunque scandala pusillorũ secundum illud Matth. 18. Veh homini illi, per quem scandalum uenit. Scandala autem pharisæorum non data, sed accepta, non sunt uitanda. Veruntamen si recta ratio dictat, quòd actus religiosi unicus, uel frequentatus sit scandalum audientibus, quanuis con-
M similis actus in alio non esset scandalizatiuus, tamen ille tenetur ex charitate proximi uitare scandalum: sicut tempore persecutionis tenetur pastor non fugere quandoque, iuxta illud Ioan. 10. Mercenarius autem, & qui non est pastor, uidet lupum uenientem, & fugit. Alius autem, qui est in statu perfectionis acquirendæ, non tenetur ex necessitate non fugere: bene tamen tenetur non scandalizare proximum fugiendo. Fuga enim eius quandoque proximo potest esse offendiculũ, quando fuga infirmi, & non religiosi non præberet scandalum. Iudicarent enim proximi ex fuga eius, quòd ex quo talis, qui tam arctam uitam elegit, non exponit uitam suam pro fide defendenda, non esset uita exponenda pro tali fidei negotio, uel quia bene non sentiret de fide.

Quomodo mendaciũ, præcipuè perniciosũ, sit graue peccatũ. Cap. LXII.

A QVale crimen sit mendacium ex eo colligi potest, quod ab Augustino tract. 42. in Ioannem scriptum est, uidelicet quòd sicut Deus pater genuit filium ueritatem, sic diabolus lapsus genuit quasi filium mendacium. Vnde qui ueritatem loquitur, Dei, qui ueritas est, filius est. Qui uerò mentitur, diaboli, de quo dicit ueritas, Ioan. 8. quòd mendax est, &
B pater eius, scilicet mendacii. Scriptura etiam, quàm graue sit hoc peccatum, demonstrat Sapien. 1. dicens. Os, quod mentitur, occidit animam. & psal. 9. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: & licet omnis mentiens peccet, grauissimè tamen peccat, qui perniciem affert proximo Obseruandum tamen est, posse esse tripliciter mendacium perniciosum citra culpam mortalem: uel quia fit ex surreptione quadam, ut in primis motibus: uel quia non infert notabile nocumentum proximo, nam quod minimum est, pro nihilo reputatur: uel quia accidit præter omnem intentionem nocendi: quod intellige, nisi propter enormitatem nocumenti peccatum redeat in naturam suæ formæ, eò quòd non sufficienter
C præcauit iacturam proximi, ubi, & quando, & quantum præcauere debuit. Sanctus Ambrosius in sermone habito in dominica de Abraham, addit, quòd mentitur non solùm in falsis uerbis, sed etiam in simulatis operibus. Mendacium enim est se christianum dicere, & opera christiani non facere: mendacium est Episcopum, Sacerdotem, uel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari. Et beatus Augustinus ad Casulanum presbyterũ in epistola, inquit, Vterq; reus est, & qui ueritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non uult, & iste nocere desiderat. Concludo igitur, quòd omne mendacium peccatum est: uerùm non omne, ut dictum est supra, est mortale. Vnde si in hi-
D storiis scripturarum inueneris aliqua mendacia, ut in historia Iudith cap. 13. libri eius, in historia Iosue de Raab meretrice, Iosue. 2. in Exod. de obstetricibus, in Gen. de Abraham, Isaac, & Iacob, Gen 12. 20. 26. certè multa prorsus, & facilè excusabis, declarata ueritate historiæ, uti Abraham reprehensus mendacii à Pha-

raone

raone iuftè fe excufauit, Gen. 27. dicens de uxore fua. Nam uerè foror mea eft, filia patris mei, & non matris meæ. Erant enim iuxta ritum gentis omnes filii Ifrael inter fe fratres, & forores. Quædam uerò excufabis hac ratione, quòd animus fic agens quafi ex fe totus feruiebat ductibus Spiritus fancti in myfterio. Vbi uerò non poteris omnino excufare, ut in Raab, & obftetricibus, ac Iudith, admitte mendacia fuiffe, fed officiofa: quia ut iuuabant afflictos, ita ab omni nocendi propofito alieniffimæ erant: nec mirum, quòd in fanctis patribus talia minima fuerint mendacia, in quibus etiam fuiffe crimina, tefte fcriptura, conftat. De quibus Auguftinus in libro contra mendacium, cap. 11. Si tñ fupradicta tibi non fatisfaciant, uide Scotum 38. dift. 3. in refponfione ad argumenta principalia, aliter de nonnullis fentientem. Et ut paucis me expediam, fummatim fubnectam E tranfgreffores huius mandati. qui funt, fcilicet falfi teftes, tã in iudicio, quã extra, falfi iudices, detractores, & qui accommodant aures fuas detractoribus, infamatores, fufurrones, iactatores fuiipfius, criminatores, contumeliofi, hypocritæ, nequiter fe humiliantes, aut fictis actionibus fanctitatem mentientes, adulatores, fufpiciofi, temerariè iudicãtes apud fe de proximis, de fanctis, de diuinis fcripturis, mendaces, & qui falfa fpargunt dictis, uel fcriptis, in perniciem proximi, & præpofitorum Ecclefiæ: maximè fi in præiudicium fidei, aut religionis fingant, quæ non oportet, ut pfeudapoftoli, feductores, hærefiarchæ, magiftri fubdoli, falfi interpretes fcripturarum, blafphemi in fanctos, in facramenta Ecclefiæ, derifores uirtutum, ac pietatis. Omnes enim præfati prohibẽtur hoc octauo mandato, de quo latius uide diuum Bonauenturam, 38. dift. 3. per totum.

De nono præcepto, & decimo, uidelicet Non cõcupifces uxorem proximi tui, nec omnia, quæ illius funt. Cap. LXIII.

POffet forte dubitari circa primum dictorum duorum mandatorum, an folo facto quis mœchari poffit, de quo fupra in feptimo præcepto: A an etiam is, qui oculis parum pudicis intuetur uxorem alterius, & eã interna libidine deprædatus eft, paratus uenereo amplexu frui, nec tamen aut per occupationes, aut per occurrentia præpedimenta potuerit, mœchari dicatur. Facile huic dubitationi Chriftus refpondet, Matth. 5. Audiftis, quia dictum eft antiquis, non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupifcendum eam, iam mœchatus eft in corde fuo. Quem locum enarrans beatus Hieronymus dicit, Dominum non dixiffe, omnis, B qui uiderit mulierem, eam mœchatus eft, fed qui uiderit mulierem, ut concupifcat, ubi anima titillata libidini confentit, & ubi homo colligit concupifcentiam uidendi curiosè. Nec malum eft intueri mulierem, ficut nec malum eft fimpliciter concupifcere: fed malum eft uidere mulierem ad concupifcendum, & habere afpectum concupifcentiæ iunctum, nec propterea definit peccare, fi non peruenerit ad opus lafciuum. Nam non peruenit, qui non potuit, quòd fi potuiffet, ut dicit ibi Theophilactus, perpetraffet. His confentit Hilarius dicens ad hunc locum explicandum, Motũ libidinis in mulierem alterius æquari adulterio. Adde, quòd Auguftinus lib. 1. de fermone domini in monte cap. 23. C inquit, Iuftitia minor eft, non mœchari corporum coniunctione: iuftitia uerò maior eft regni Dei, non mœchari in corde. Videt autem quis mulierem ad concupifcendum,

cupiſcendum, cum hoc fine attendit,ut concupiſcat. Et lib.1.de libero arbitrio
.c.3. dicit,Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum coniuge alie-
na, planum tamen aliquo modo ſit,id eum cupere:& ſi poteſtas detur, facturum
eſſe: non minus reus eſt, quàm ſi in ipſo facto deprehenderetur. Hinc colligi
poteſt facta exteriora non adaugere internam culpam ratione eſſentiali, benè
D tamen accidentaria: nam ſolet uoluntatis conatus, & feruor, factis intendi, &
augeri. Hoc diui Auguſtini dictum magnum præſtat munimentum ſolidæ ueri-
tatis defendendæ iis, qui teſtantur actum exteriorem non addere bonitatem,
nec malitiam actui interiori. Quo non obſtante opus externum, præcipuè in
uenereis, primò conſummat, atque intendit concupiſcentiam cordis: deinde &
corpus tum proprium, tum etiam cooperantis dehoneſtat, non citra iniuriam
Chriſti,& Spiritus ſancti, cuius eſt templum. Tertiò opus externum inducit ſe-
ductionem comparis, iniuriam quoque proximi: quando uel ipſe maritus, uel
ipſa uxor eſt alterius. Quartò tranquillitatem publicam legibus Dei,& hominũ
ſancitam conturbat. Vltimò famam utriuſque operantis in diſcrimen adducit.

Præceptum de non concupiſcendo ſimpliciter,quomodo non poſſimus implere dum ſumus uiatores. Cap. LXIIII.

BEatiſſimus Paulus ad Rom.7. inquit, Non enim quod uolo hoc ago,
A ſed quod odi, illud facio. Pro quo ſciendum, quòd uita iuſti in hoc
corpore bellum eſt(de quo beatus Iob cap 7.Militia eſt uita hominis
ſuper terram)& non triumphus. Vnde Apoſtolus ponit,& uocem
belli, & uocem triumphi. Belli, ibi ad Rom. 7. Non quod uo-
lo,hoc facio. & iterum ibidem,Velle adiacet mihi,perficere bonum nõ inuenio.
Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, &
captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Quando audis capti-
uantem, bellum agnoſcis. Vox triumphi futura eſt, de qua idem beatus Paulus
pri.Cor.15.Oportet enim corruptibile hoc,induere incorruptionem: & mortale
hoc, induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalita-
tem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem,&c. Ibi eſt uox triumphi,Vbi
B eſt mors contentio tua? Prius igitur illud recolite,quod ſcripſit ad Gal.5.loquẽs
fidelibus, loquens baptizatis, loquensq; illis, quibus in baptiſmo ſunt remiſſa
peccata, ſed tamen pugnantibus. Spiritu ambulate, & concupiſcentias carnis ne
perfeceritis. Non dixit, ne feceritis, ſed ne perfeceritis. Quare hoc? quia caro
concupiſcit aduerſus ſpiritum, & è contra: hæc enim adinuicem aduerſantur,
ut non ea, quæ uultis, faciatis. Quod ſi ſpiritu ducemini, non eſtis ſub lege,ſed
ſub gratia. Quid eſt duci ſpiritu, niſi ſpiritui Dei iubenti conſentire, non carni
concupiſcenti? tamen concupiſcit, & reſiſtit, & uult aliquid, quod non uis tu:
C perſeuera,ut nolis tu. Deſiderium tamen tuum ad Deum tale eſſe debet,ut in te
non ſit ipſa concupiſcentia,cui reſiſtas:reſiſtis enim,& non conſentiendo uincis.
Sed melius eſt hoſtem non habere, quàm uincere: quando enim corruptibile
hoc induerit incorruptionem, hoſtis iſte non erit. Vnde eleua animum ad uocẽ
triumphi,& uide ſi erit hoſtis. Vbi eſt mors contentio tua? certè non erit. Vbi eſt
D mors aculeus tuus? quæres locum eius,& non erit. Ergo ne concupiſcentias car-
nis perfeceritis: ſed melius eſſet implere,quod lex dicit,Rom.7.Nõ concupiſcas:

ſed iſta

sed ista est plenitudo uirtutis,perfectio iustitiæ,palma uictoriæ,scilicet ne concupiscas: in hac certè uita hoc impleri non potest.Impleatur igitur illud Ecclesiastici.18. Post concupiscentias tuas non eas:melius tamen esset eas non habere. Sed quia modò sunt, noli post eas ire. Rebellant,rebella: pugnant,pugna: expugnāt expugna,sed uide ne uincāt.Sed quoniā cū aliquibus cōcupiscentiis nati sumus, aliquas consuetudine fecimus, consuetudini repugnandum est. Quia ipsa concupiscentia,cum qua nati sumus, finiri non potest, quandiu uiuimus, quotidie minui potest, sed non finiri: per illam dictum est, hoc nostrum corpus mortis corpus. De illa dicit Apostolus.Condelector enim legi Dei secundum interiorē hominem. Tunc nata est lex carnis,quando transgressa est prima lex,illa scilicet, quam in paradiso accepit homo. Nudi erant, & non confundebantur: quia nōdum erat lex in membris repugnans legi mentis. Fecit homo factum puniēdum, & inuenit motū pudendum: manducauerunt contra interdictum, & aperti sunt oculi ambo℞. Prius tamen non erant cæci, cùm Adam cunctis animalibus imposuerit nomina: & de muliere dicitur,uidit lignū. Oculos igitur apertos habebant,& nudi erant,& nō cōfundebantur. Aperti igitur sunt oculi eo℞ ad aliquid, quod prius nunq̄ senserant:& quia senserunt pudendū motū, curauerunt tegendum. Ecce unde trahitur originale peccatū: ecce unde nemo nascitur sine peccato. Sed dominus non sic uoluit concipi,quem uirgo concepit, & peperit: soluit illud, qui uenit, sine illo. Non ergo quod uult agit Apostolus,quia uult non concupiscere, & tamen concupiscit. Nunquid illa concupiscentia mala trahebat Apostolum subiugatum ad concupiscendum? ad fornicationem? Absit, luctabatur,non subiugabatur. Sed quia nolebat concupiscentiam habere,contra quam luctaretur,dicebat. Nō quod uolo ago:concupiscere nolo,& concupisco:sed tamen concupiscentiæ non consentio.Aliter non diceret ad Gal.5. Cōcupiscentias carnis ne perfeceritis,si eas ipse perficeret. Sed constituit tibi ante oculos pugnā suam,ne timeres tuam. Si enim hoc non dixisset Apostolus: quādo uideres moueri concupiscentias in membris tuis, cui tu non consentires, desperares forsan de te,dicendo,Si ad Deum pertinerem, sic non mouerer. Vide Apostolum pugnantem,& noli te facere desperantem. Video,inquit, aliam legem in membris meis,contrariam legi mentis meæ: & quia nolo ut repugnet, caro enim mea est, ego ipse sum,pars mea est,non quod uolo ago,sed quod odi malū,hoc ago,quia concupisco.Quòd ergo bonū ago, hoc est quia concupiscentiæ malæ nō consentio,ago bonum,sed non perficio bonū,ut omnino non concupiscam. Sed hostis meus quomodo agit malū,& non perficit malum? Agit malum,quia mouet desiderium malum. Non perficit illud,quia me non trahit ad malū. In quo bello est tota uita sancto℞. Quid dicam de immundis? nisi q͏̄ non pugnant, sed subiugati pertrahuntur,quia libenter sequuntur. Hæc enim est pugna sanctorum, & in triumpho illius uictoriæ,quid dicitur? Vbi est mors contentio tua? Quæ est uox triumphantium. Vbi est mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis est peccatum, cuius pūctione facta est mors. Peccatum quasi scorpius est, pupugit nos,& mortui sumus.Et quando dicitur,ubi est mors aculeus tuus? quo aculeo facta es: nō quem fecisti: utique non erit aculeus,quia peccatum non erit. Contra peccatum data est lex: quomodo uirtus peccati lex subintrauit, ut abundaret delictum? quomodo hoc? Quia fuit ante legem homo peccator,data lege,atque trāsgressa, factus est præuaricator: peccato tenebantur omnes rei, lege data præuaricatione

D E G H

ſunt facti rei. Vbi ſpes? niſi in eo, quod ſequitur, Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia: & ideo Paulus dicit, Video aliam legem, legem fœdam, legem miſeram, uulnus, tabem, languorem. Subiungit, Miſer ego homo, quis me
I liberabit de corpore mortis huius? & gementi ſubuentū eſt, & quo? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominū noſtrū, cùm corpus mortale induerit immortalitatem. Modò quid? Audi, Ego ipſe mēte, ſeruio legi Dei: carne autem legi peccati. Mente ſeruio legi Dei, non cōſentiendo: carne autem, legi peccati cōcupiſcendo (contra nonum, in quo agitur de cōcupiſcentia carnis, & contra decimum mandatum, ubi tractatur de concupiſcentia oculorum) & mente legi Dei ſeruio, qua delector in uictoria, quia non uincor: titillat, inſidiatur, pulſat, trahere conatur. Miſer quis me liberabit de corpore mortis huius? Nollem ſemper uincere, ſed
L aliquando ad pacem uenire. Teneamus igitur hunc modū, ut mente ſeruiamus legi Dei, non concupiſcendo nec uxorem, nec res proximi deliberatè: licet carne ſeruiamus legi peccati ex neceſſitate, quia concupiſcimus, nō quia conſentimus. Aliquando iſta concupiſcentia ſic inſidiatur bonis, ut faciat dormientibus, quod nequit uigilantibus. Vnde oēs acclamaſtis, quia omnes agnouiſtis, pudet hic immorari, ſed non pigeat inde Deum precari, ut non dominentur, nec in nobis regnent concupiſcentiæ præfatæ, carnis uidelicet, & oculorum. Cùm ergo tam in nono, quàm in decimo præcepto dicatur, non concupiſces, prohibetur liberum arbitrium ab appetitu illicito ſecundum ueritatem præcepti, quanuis ſecundum car-
M nalem intelligentiam iudæorum, prout inquit dominus Alexander de Ales, in. 3. parte ſuæ ſummæ, coartaretur, & diceretur concupiſcentia, quæ aliquibus ſignis, & actibus poterat iudicari. Sed hoc intelligitur de concupiſcentia, quæ poterat puniri per iudicium legis, & non prout eſt crimen puniendum à Deo, qui non modò peccata punit oris, & operis, ſed & cordis. Quare autem prohibitio concupiſcentiæ arctetur hic ad illa duo præcepta, eſt, quia ad illa duo maximè inclinatur natura corrupta: tamen ſecundū regulam beati Auguſtini per ſinecdochen ſunt præcepta, & prohibitiones decalogi. Vt cùm dicitur, non concupiſces, intelligatur uniuerſaliter prohiberi concupiſcentia uoluntatis, quanuis ad aliqua determinetur: ſicut quando dicitur, nō mœchaberis, prohibetur omnis illicitus coitus: & in non furtum facies, omnis contrectatio rei alienæ, &c.

De primis motibus, & in quibus cōſiſtat peccati cōſummatio. Cap. LXV.

A VT habeamus clariorem notitiā duorū præfatorū mandatorū, de primis motibus uolui aliqua de mente dñi Alexandri de Ales par. 2. q. 125. ſupradictis addere: cùm ex eorū origine, & occaſione peccemus cōtra ſupradicta mādata. Primus motus eſt motus ſenſualitatis ſm̄ impulsū fomitis, tēdens impetuosè ad fruitionē delectabilis creaturæ. Per hoc, quòd dicitur ſenſualitatis, tāgitur cauſa materialis: ſenſualitas enim eſt ſubiectū, in quo eſt primus motus. Dicta tn̄ ſenſualitas, quandoq; mouetur ſecundū regimen rōnis ad ſuſtētationem naturæ, qui motus nō eſt inordinatus. Aliquando ſecundū impulſum fomitis, qui eſt primus motus, & inordinatus: pro differētia illius motus, qui fit ſecundū regimen rōnis ad ſuſtentationē naturæ, additur ſecundum impulſum fomitis, in quo tangitur cauſa efficiens: per hoc uerò, quòd dicitur tendens impetuosè, tangitur cauſa formalis, quæ eſt improbus impetus libidinis. Per
B illud uerò, quod ſequitur, ad fruitionem creaturæ, &c. notatur cauſa finalis.

Vlterius

Vlterius notandum, ꝙ ſicut ſe habet ſenſus ad rationem ſecũdum vim cognitiuam, ita ſe habet ſenſualitas ad vim rationabilem, ſiue voluntatem, aut liberum arbitriũ (quod idem eſt) ad vim motiuam. Vnde cognitio, quæ eſt ſecundum ſenſum, præcedit eam, quæ eſt ſecundum rationem: ita motus ſenſualitatis prior eſt, q̃ motus voluntatis:& ideò rectè dicitur, quòd primus motus eſt ſenſualitatis. Senſualitas ẽt, cùm ſit nomen vis ſenſibilis ordinatæ ſub ratione, ſolùm eſt in homine: ſenſibilitas verò in brutis. Et licet dicatur, quòd lex carnis, vel membrorum eſt primus motus, dicitur per cauſam: cũ lex carnis vel membrorum ſit cauſa primorum motuũ. Nota etiam, quòd ſenſualitas corrupta in homine per originale, & inordinata delectatio vel libidinoſa, quæ ex ea prouenit, inquantum corrupta, dicitur primus motus, & peccatum: deberet enim eſſe ſubdita rationi, & tamen mouetur modo indebito ꝑter rationem: & attingitur aliquo modo à ratione non faciente, ſed permittente, & radicem eius non opprimente. Dico vltrà, quòd licet poſſit vitari primus motus, vt D
puta iſte, & ille, & ſic de ſingulis: non tamen omnis, quantum eſt de ſe. Voluntarium etiam eſt duplex, vel quod eſt à voluntate faciente, vel quod eſt ab eadem permittẽte, ſiue radicem non comprimente. Primo modo non eſt voluntarius primus motus, ſed ſecundo modo. Eſt etiam duplex conſenſus, videlicet factiuus, ſine quo eſt primus motus, & permiſſiuus, cum quo conſiſtit: & licet non ſit conſenſus actu, eſt tamen habitu: quia eſt in poteſtate noſtra, vt iſte vel ille non ſurgat, ſed non quin aliquis ſurgat. Si interrogetur quis, à quo habet, vt ſit peccatum primus motus, reſpõdet idem Alexander vbi ſuprà, quòd ratione originis, & ratione inordinationis ad finem. Vnde fomes poſt baptiſmum, licet ſit pœna tantùm, nihilominus poteſt ex huiuſmodi corrupta radice ꝓgredi motus, qui eſt peccatum. Cum hoc enim, quòd fomes eſt pœna, remanet quædã procliuitas, ſeu inclinatio ad culpã, ratione cuius motus ille, qui eſt in potentia coniunctus radici, & exit à tali radice, peccatum eſt.

Primi motus an prohibeantur duobus prædictis mandatis. Cap. LXVI.

GLoſſa ſuper illud ad Rom. 7. Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: non concupiſces, inquit, legem omnium illicitam concupiſcentiam A
nolle, ſed aliter nolle concupiſcentiam, quæ eſt in primo motu, aliter cõcupiſcentiam delectationis, & conſenſus. Illam quippè non vult, ideſt reprobat, & deteſtatur, & peccatum eſſe oſtendit: hanc verò non tantùm oſtendit eſſe peccatum, verùm etiam per duo vltima præcepta prohibet. Ex his ergo habetur, quòd non propriè diceretur lex prohibere primum motum, ſed nolle, ideſt deteſta- B
ri, & reprobare. Prohibetur enim ne concupiſcentia ducatur ad effectum. Sed nota, prout dictum eſt ſuprà, quòd illud præceptum negatiuũ, Non concupiſces, non poteſt omnino impleri in via, quantum eſt de poteſtate liberi arbitrij in ſe: hoc autem dicitur propter venialia peccata, quæ licet non prohibeantur directè, tamẽ mala eſſe oſtenduntur: & cauenda ſunt ſecundum poſſibilitatem humanam. Sed dubitatur, an ratio peccet non reprimendo primos motus? Reſpondet idem Alexander vbi ſu- C
prà, quòd ratio non tenetur reprimere primos motus mortalium peccatorum, nè ſurgant: ſed ne producantur ad conſenſum ſuperioris partis, hoc eſt tenetur nõ conſentire ſecundum ſuperiorem partem rationis, vel etiam ſecundum inferiorem, cùm iam peruenitur ad iudicium ipſius definitiuum. Nota etiam, quòd inferior pars rationis ita ordinata eſt ad ſuperiorem, quòd ſubijcitur ei. Senſualitas verò ex pœna

ordinata eſt,ut repugnet: & ideò licet teneatur ratio ſuperior ad cohibendũ delectationes illicitas inferioris partis, nõ tamen tenetur ad cohibendum delectationes illicitas inferioris partis ſenſualitatis. Inferior enim pars rationis vno modo ſubiecta eſt ſuperiori,alio modo non. In hoc autem eſt ſubiecta, quòd non poteſt conſentire inferiori ad perficiendum peccata abſq; ſuperiori. In hoc autem non eſt ſubiecta, quòd condelectari poteſt ipſi ſenſualitati ſine conſenſu rationis: propterea inſeparabilis eſt vis matrimonij inter inferiorem partem rationis, quæ eſt ad modum mulieris: & ſuperioris, quæ eſt ad modum viri. Non autem eſt matrimonium inter rationem, & ſenſualitatem ſecundum quòd ſenſualitas tenet locum ſerpentis:& licet teneatur ſuperior pars rationis cohibere inferiorem, inferior tamen nõ tenetur cohi-
D bere ſenſualitatem. Si quæratur, quid opponitur primis motibus: reſpondet idem Doctor vbi ſupra,quòd gratia,non quæcũq;: ſed gratia intantum virtuoſa, vt poſſit liberare à lege peccati, ne ſcilicet motus inſurgant, aut ſi ſurgant,ſtatim decidant. Vnde dicit Apoſtolus ad Rom. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? ſubditur: gratia Dei per Ieſum Chriſtum. Et licet gratia nõ ſit in eodem ſubiecto primo, effectus tamen eius extenditur vſq; ad ſenſualitatem, quæ eſt ſubiectum primi motus. Reformata enim ratio per gratiam,quandoq; reformat ipſam ſenſualitatem. Primus etiam motus eſt peccatum, & punitur tantùm temporaliter, quantum eſt de ſe: & eſt pœna ſecundum Auguſtinum dicentem, quòd omnis
E motus inordinatus pœna eſt,&c. Scimus enim ex præſcriptione legis eam concupiſcentiam, qua homo ſcienter & voluntariè concupiſcit,eſſe peccatum illi ad culpam imputabile. Eam verò, quæ ſurgit à carne, vel contra legem Dei, vel contra ſpiritũ aut charitatem proximi, eſſe quidem de genere malorum, nõ tamen homini Chriſtiano imputari debet ad culpam, aut damnationem, quandiu eſt citra conſenſum rationis. Quandiu enim luctatur voluntas aduerſus concupiſcentiam, tandiu cõdelectatur homo legi Dei: & licet carne ſeruiat legi peccati, mente tamen ſeruit dictæ legi Dei, quod laude, & remuneratione tantò eſt dignius, quantò incentiuum concupiſcentiæ erat ardentius. Homini igitur prohibitum eſt, vt non concupiſcat vxorẽ proximi, ac ſuâ fortunæ bona: non autem carni, non ſenſualitati, non fomiti.

Non omnis concupiſcentia in dictis duobus mandatis prohibetur. Caput. LXXVII.

A Ratio autem,quòd non prohibeatur,eſt,quia ſpiritus noſter ſuas habet, ſed moderatas concupiſcentias, honeſtas, & ſanctas, inſitas deſuper à Spiritu ſancto, iuxta illud ad Gal. 5. Spiritus concupiſcit aduerſus carnem. Habet & homo ratione, & iudicio præditus ex naturæ qualitate ſuas concupiſcentias non illicitas. Concupiſcimus omnes vſum rerum noſtrarum: & tales concupiſcentiæ, ſi ratione moderatæ fuerint, nihil habent mali. Quæ tamen in ſacris literis non intelliguntur proprio nomine concupiſcentiarum, ſed nomine concupiſcentiæ intelligitur propriè praua illa inclinatio naturæ corruptæ, quam nos fomitem, Apoſtolus vocat peccatum in carne habitans, aut legem membrorum. Ex ſupradictis elicio tria. Primum nos renatos manere in ea miſeriarum neceſſitate,
B vt perpetuò in nobis ipſis circunferamus fomitem peccati, & concupiſcentias. Secundum,dictas concupiſcentias nos pati potius, q̃ facere & operari,quandiu diſſentimus, & nolentes ſumus. Homo enim non dicitur facere niſi ea,quæ ex ea parte facit,

cit, qua homo eſt, hoc eſt iudicio, & ſpontanea voluntate. Tertium, nihil dãnationis, hoc eſt culpę, aut offenſionis contra iſta mandata nobis ineſſe propter inſurgentes à carne concupiſcentias, etiam vehementes, & diuturnas, quandiu non ambulamus ſecundum carnem, ideſt noſtro iudicio & voluntate non ſequimur tractum carnis, conſentiendo in id, quod concupiſcit caro, ſiue malum habitans in carne. Sicut enim ambulare ſecundum Chriſtum, eſt ſequi veſtigia eius: ambulare ſecundum ſpiritum, eſt ſequi, aut facere id, ad quod inuitat ſpiritus: ſic ambulare ſecundum carnem, eſt ſequi carnem, ſiue id facere, ad quod inclinat caro, aut proſequẽdo opus, aut ſaltem delectando ſe in operis meditatione. Cogitatio enim quantũcunq; turpis non polluit, ſi ratio humana non conſentit. Tria enim ſunt, in quibus impletur vel completur peccatum. Primum, ſuggeſtio, quæ fit per memoriam, & corporis ſenſus: his enim ſuggeritur homini, quod illicitum eſt, aliquando volenti, & aliquando nolenti, & ibi eſt initium tentationis. Secundum, eſt delectatio, ſiue affectio eius, quod ſuggeſtum eſt: cùm ſcilicet concupiſcentia abſtrahit, & illicit hominem ad cogitandum de fruitione eius, quod in ſe concepit per ſenſum: & ibi eſt perfecta tentatio, de qua Apoſtolus, Vnuſquiſq; tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Tertium, eſt conſenſus, cùm homo aduertens, & bene deliberatus conſentit in id, quod ſuggeſtio propoſuit, & concupiſcentia iam appetit: & tunc eſt conſummatio peccati. Peccatũ enim cõſummatum per liberum arbitriũ conſentiens generat mortem, diuidens inter Deum & hominem propter trãſgreſſionem, inter gratiam quoq; quæ vita eſt animæ, & ipſam animam, inducens in eam mortem, &c. Nota etiam, quòd delectatio moroſa non eſt ſine conſenſu ſaltem interpretatiuo: quia cùm poteſt, ſe non auertit: quæ hoc modo generatur. Si enim manſeris in otio, ſi luſerit tecum circa hæc cogitatio tua, dum es in lecto: & ſi in principio fueris nolens, toties tamen recurret ſuggeſtio, & nouus pruritus, donec de nolente faciat volentem. Et ſi forte abhorreas opus externum propter periculũ infamiæ, quæ eſt in illo: tamen quod intra te ſecretò fieri poteſt, incipies velle, deinde pertractare: & diſcurrente cogitatione cordis de hoc in illud, de modo ad modum, fiet interior delectatio moroſa, quæ vt dictum eſt, non eſt ſine conſenſu, ſaltem interpretatiuo, nec ſine peccato. Vt igitur finiam. Concupiſcentia vxoris alienæ, aut rerum non ſuarum, quæ ineſt citra conſenſum, non eſt tranſgreſſio huius mandati: ſed tentatio alliciens hominem in malum, & ad peccatum, quam ſi reprimat ratio conſentiens legi Dei, iam meritum naſcitur ad cumulum gloriæ, nõ peccatum. Beatus enim vir, qui ſuffert tentationem: quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe, &c.

Finis Præceptorum.

In tertio tractatu abſoluimus librum de diuinis præceptis:in hoc diſſeremus de Euangelicis conſiliis : & primò in generali, & quomodo diſtinguantur à præceptis : poſtremò vero in ſpeciali
Caput Primum.

A CONSILIVM, prout diuiditur contra præceptum,eſt perſuaſio melioris boni, ad quod de neceſſitate non tenemur. Vnde Ambroſius libro .x. Epiſt. 82. inquit, Conſilium inuitat voluntarios, præceptum verò aſtringit etiam inuitos. Vbi præceptum eſt, ibi lex : vbi conſilium, ibi gratia. Quibus aſtipulatur Hieronymus libro primo contra Iouinianum, & ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis,dicens.Vbi conſilium datur,offerentis arbitrium eſt, vbi præceptum,neceſſitas eſt ſeruientis: maioris (inquit) eſt mercedis, quod nõ
B cogitur,ſed offertur.Lex vetus dat præcepta. Euangelium verò ſuperaddit conſilia. Conſilium etiam ad perfectos pertinet : præcepta ad perficiendos: permiſſio ad imperfectos: prohibitio ad peruerſos. Præcepta quoq; ſeparant nos ab illicitis, conſilia verò à conceſſis. Per præcepta declinamus peccata,per conſilia verò occaſiones peccatorum. Per præcepta,præcipuè negatiua, pœnam vitamus, per conſilia præmium nobis cumulamus. Conſilia obſeruata mercedem afferunt, ſed non obſer-
C uata nullum adducunt ſupplicium. Ad præcepta obligamur ex debito, ad conſilia non niſi ex voto. Conſilium per votum fit præceptum, ſicut ait beatus Auguſtinus Vnde licet vouere ſit voluntatis, reddere tamen eſt neceſſitatis. Melius eſt enim nuda præcepta ſeruare cum deuotione eccleſiaſtici. 5. quàm ſe ad conſilia obligare, & in his obſeruandis negligentem ſe exhibere. Pro quo notandum, quòd in lege Moſaica Exo. 18. Leuit. 10. & Deut. 4. fuerunt iudicialia,cæremonialia, & moralia. Lex autem euangelica iudicialia temperat, partem auferendo:figuras euacuat, rerum veritatem exhibendo : præcepta conſummat,adiiciẽdo. Adiicit autem tria, inſtructionem videlicet documentorum, promiſſionem præmiorum,& perfectionẽ conſiliorum. Matt. 5. Lex enim euangelica in multis legi Moſaicæ anteponitur ſecundum dominum Alexandrum Alenſem. Addita enim lege Moyſi ad naturalem, nõ erat ſufficiens hominis ordinatio:& ratio eſt, qa in lege erat elementum ſermo-
D nis Dei ad ordinandum hominem : in euangelio eſt ſermo perfectus,ad hebrę.5.Indigetis,vt doceamini,quæ ſint elementa exordij ſermonis Dei. Et Hugo de ſancto Victore,in libro de ſacramentis,hæc tria diſtinguit, videlicet elementum,exordiũ, & ſermonem. In elementis eſt ſonus,ſed non ſenſus.Dictiones,exordia ſenſuũ ſunt, vnde & dictiones dicuntur, quaſi iam aliquid dicentes:& ſunt primæ orationis partes,in quibus eſt ſenſus incompletus. In ſermone verò ſenſus eſt perfectus. Carnem porcinam non comedendum,hoc eſt elementum. Cùm ſcriptura poſt addit, non Mœchaberis,exordium : Nouiſſimè cùm ſubdit,qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam,iam mœchatus eſt in corde ſuo,Matt.5.eſt completio. Præcepta igitur ad tempus ſuperaddita,elementa fuerunt : præcepta decalogi, exordia : mandata verò euangelij, ſermo. De hac euangelij lege habetur expreſſè, Deut. 18. Suſcitabo Prophetam in eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius,loqueturq; ad eos omnia,quæ præcepero illi. Idem habetur Hierem.31. Et licet in lege ſit pręceptum de dilectione, non tamen eſt ibi ſecundum perfectam amoris rationem : cùm in ea ſit amor debitus, in euangelio verò gratuitus.

An lex

An lex euangelij sit eadem cum lege naturæ,& cum lege Moysi.
Caput Secundum.

DIcendum,quo ad primum, secundum sententiam domini Alexandri in .3. parte suæ summæ, quòd sicut natura ordinatur ad gratiam,ita lex naturæ ad legem euangelij: & adueniente euangelio,non aufertur lex naturalis,sed perficitur. Verbi gratia, lex naturalis dicit, q̃ diligendus est Deus,quia beneficus,& quia creator.Euangelium docet eum diligendum,quia bonus est,& redemptor. Lex naturalis dictat, q̃ est diligẽdus proximus,quia homo,& in specie conformis. Lex verò gratiæ dictat eum diligendum,quia filius,& Dei imagine insignitus, similiter quia nobiscum ab eodem redemptus. Ex quibus patet, q̃ non est omnino eadem lex naturalis, & euangelium. Prima tamen ordinatur ad euangelium, sicut ad suam perfectionem. Si dicatur, quòd videntur eadem,saltem in hoc, q̃ eodẽ modo lex euangelica scripta est intus in corde,sicut naturalis,ad Roma.2. Respondetur, quòd verum est,sed differenter. Est enim inscriptio debiti faciendi secundum dictamen inditum conscientiæ, & rationi ab ipsa conditione,eadem apud omnes:& est inscriptio impressa cõsciẽtiæ,ex fide,seu iustificatione apud credentes. Prima est lex naturalis,secunda euangelica. Prima est à natura indita, secũda ex gratia superaddita,ad Rom. primo.Euangelium est virtus Dei in salutem omni credenti. Sicut igitur lex naturalis est eadẽ apud omnes homines,ita & euangelium apud omnes credentes. Quantum ad secundum, videlicet an euangelium sit idem cum lege Moysi. Respondetur, quòd est idẽ in ratione generali, & vniuersali: diuersum in ratione propria. Vnde Augustinus contra aduersarium legis,& ꝓphetarum lib.1.cap.17.inquit. Qui rectè colit Deum,& profectò vtriusq; testamẽti inuenit vnum Deum, & eiusdem vnius dei in vtroq; diligit bonitatẽ, & in vtroq; metuit seueritatem.Ratio communis est in comparationem ad efficientem,ad finẽ, & ad sensum. Vnus est ergo legislator legis,& euangelij Deus,Iacobi.4. Vnus finis scilicet Christus: vnde Augustinus vbi supra libro.2. cap.7. Finis legis quis est? Ad hoc non ego,sed ipse Apostolus respondeat. Finis(inquit) legis Christus ad iustitiam omni credenti,ad Rom.x.Finis perficiens,non interficiens. Finis quippè dicitur,propter quem fiunt omnia, quæcunque aliquo fiunt officio. Nam inter officiũ & finem hoc interest, quòd officium est in his,quæ facere debemus. Finis, propter quem facimus. Vnus est etiam sensus,quia vna vniuersalis veritas: vnde Gregorius super illud Ezechielis, quòd rota erat in rota,ait, Quod enim prædicat lex,euangelium exhibet.Sunt tamen in propriis rationibus leges diuersæ,& hoc multipliciter, videlicet vel per comparationem ad efficientem,vel per comparationem ad finem, vel ad sententiam. Per comparationem ad efficientem, quia lex data est per hominem purum: euangelium per Christum, Ioannis primo: lex per Moysen data est. Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. Per comparationem ad finem etiam differunt,quia finis illius est declinare à malo per timorem. Finis euangelij principalis, per amorem. Vnde Augustinus vbi supra. Testamentum nouum differt à veteri, quia ibi vetus homo formidinis coarctatur angustijs. In euangelio verò spatiatur homo latitudine charitatis. Differunt tertiò per sententiam, quia ibi veritas in figura est & vmbra,hic in exhibitione. Vnde Augustinus de concordia euangelistarum,ait.Quod lex,& prophetæ prænuntiarunt, hoc completum in euangelio demonstratur. Cæterum ibi est veritas per inchoationem, hic secun-

A B C D E

dum perfectionem, Matt. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Ex supradictis concludo, quòd vtraq; lex vnum sunt in ratione communi, differunt in propria: & hoc, quia illa data est populo carnali, ista spirituali. Illa paruulis, ista perfectis: de quibus beatus Augustinus in libro de vera religione, cap. 7. Sapiens medicus alia præcepta dat infirmo per ministros, alia per se: ita Deus alia mandata dedit per Moysen, alia per seipsum in euangelio.

Lex, & euangelium multis aliis etiam differunt modis. Cap. III.

A PRO quo notandum, quòd secundum Apostolum, sex assignantur differentiæ inter legem, & euangelium. Prima, secundum rationem virtutis, quæ est secundum forte, & infirmum. Lex enim infirma est, euangelium virtuosum, ad Rom. 8. Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum misit. De euangelio vero dicitur, ad Rom. pri. Quòd virtus Dei est in salutem animarum. Iuxta hanc differentiam sumuntur non nullæ aliæ. Prima, quia ratione virtutis, euangelium dicitur iustificans: Lex verò ratione infirmitatis minimè, ad Rom. 3. Ex operibus legis nō iustificatur omnis caro.
B Vnde Glos. super illud ad Rom. 8. In quo lex infirmabatur, inquit, Infirmabatur lex per carnem, idest carnales obseruantias, quæ non poterant iustificare. Et licet dominus Hugo de sancto Victore videatur dicere, ꝙ in sacramentis antiquæ legis esset sanctificatio: hoc tamen secundum dominum Alexandrum de Ales. sic exponitur: quòd aliud est ex illis esse sanctificationem, aliud in illis. Ex illis enim dicit causam. In illis concomitantiam. Et concludit, quòd nō ex illis, sed in illis erat sanctificatio. Et quando idem Hugo subdit, ꝙ in illis erat virtus sanctificationis, distinguit idem dominus Alexander, ꝙ est duplex sanctificatio, quædam carnalis, & quædam spiritualis. Prima est liberatio à pœna peccati, quam quis incurrebat, si præceptum cōtēnebat: spiritualis verò sanctificatio, & emūdatio à macula peccati, erat in anima. Carnalis igitur erat in sacramentis legalibus. Vnde glos. ad Hebræ. 9. Super illud, Sanguis vitulæ aspersus sanctificat ad emundationem carnis, inquit. Inquinatos contactu mortuorum sanctificat, quia à peccato mundat, idest à pœna, valens ad emundationem, non animæ, sed carnis. Secunda, quia lex Moysi dicitur lex literæ,
C & hoc propter infirmitatem, qua demonstratur peccatum, sed non confert adiuuantem spiritum, vt inquit beatus Augustinus. Lex verò euangelij dicitur lex spiritus, ratione virtutis, quia præstat adiuuantem spiritum, hoc est gratiam ad euitandum peccatum, & ad faciendum bonum, ad Rom. 7, Lex spiritus vitę, vbi Glos. lex Christi liberauit me. Duæ igitur leges bonæ sunt, lex fidei, quæ peccatum tollit: & lex Moysi, quæ peccatum ostendit. Tertia, quia lex Moysi propter infirmitatem dicitur lex oneris, & difficultatis, in cuius figura Exo. 17. dicitur, quòd manus Moysi erant graues. Lex euangelij, ratione virtutis, dicitur lex suauitatis, & leuitatis. Mat. xi. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Epilogando igitur dico, ꝙ ex infirmitate legis est, ꝙ per ipsam non est iustificatio à culpa, non præstatur adiuuans gratia, & cum difficultate fit operatio bona. E contrario ex virtute euangelij est iustificatio à peccato, præstatur adiuuans gratia, & cum facilitate operatur bonum.
D Secunda differentia principalis inter legem, & euangelium, est secundum veritatē: quia in legē est veritas velata: in euangelio reuelata, secundæ cor. 3. Velamen in le-

ctione

ctione Moysi manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur: vbi subditur, Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eãdem imaginem transformamur à claritate in claritatem tanquam á domini spiritu. In lege etiam fuit veritas, vt vmbra: in euangelio, vt imago, ad Heb.x. Vmbram habens lex futurorum, non ipsam imaginem. In lege quoque erat veritas promissionis: in euangelio verò exhibitionis. Vnde Gregorius, super primũ Ezechielis, super illud rota in rota, dicit, quod prædicat lex, hoc exhibet euangelium. Et Augustinus in quæstionibus noui, & veteris testamenti, ante promissio erat videlicet in lege, post verò fit gratia in euangelio. Verùm lex dicitur esse velata quo ad malos, habet vmbram quoad bonos perficiendos, & veritatem in promissione quo ad perfectos. Tertia differentia legis, & Euangelij est in ratione seueritatis, quia illa dicitur lex iræ: euangelium lex misericordiæ, ad Rom. 4. Lex iram operatur. Glos. vt reos faceret temporali pœna. Samaritanus verò infudit vinum, & oleum: vinum, austeritatem scilicet legis: oleum verò misericordiam, & lenitatem euangelij: & iuxta hãc differentiam, lex Moysi dicitur lex timoris: euangelium verò amoris. Vnde Augustinus contra Adimantum, cap. 17. Breuissima differentia legis, & euangelij, timor, & amor. In hac etiam consideratione lex Moysi dicitur lex seruitutis, lex verò euãgelij lex libertatis, ad Rom. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum. Est ergo lex Moysi, lex iræ in comminatione, seu pœnarum determinatione. Lex timoris in affectione, & lex seruitutis in executione. Quartò, differunt lex, & euangelium, in ratione bonitatis. Quia lex Moysi est lex imperfectioris boni, lex euangelij perfectioris, ad Hebr. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex, & Matt. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere: vbi glos. Implet Christus legem, dum præmissis ad inchoationem vitæ agendæ superaddit plura ad perfectionem moralium præceptorum. Item lex Moysi est lex factorum: Euãgelium verò lex fidei, ad Rom. 3. & secundum hunc respectum lex dicitur litera occidens, euangelium spiritus viuificans, vt habetur secundæ Cor. 3. vbi beatus Augustinus in de spiritu & litera, cap. 14. inquit, q̃ Paulus per literam, quæ occidit, intelligit ipsum decalogum in illis duabus tabulis scriptum, cùm lex subintrauerit, vt abundaret delictum ad Rom. 5. Dicitur quoque legem continere præcepta non bona, Ezech. 20. Euangelium verò includit mãdata sancta, vnde Isidorus in libro differentiarum. Præcepta legis bona non sunt euangelio comparata, quia in eis quædam inutilia infirmioribus sensibus agenda permissa sunt, vt libellus repudij. In tribus igitur maximè ostenditur imperfectio legis, tum quia non prohibet mali causã, scilicet voluntatem: tum etiam ex hoc, quia inde imperfecti occasionem sumebant mali. Propter quod dicitur litera occidens: tum tertio propter malorum quorundam permissionem. Contraria verò supradictis ostendunt euangelij perfectionem. Quintò differunt lex, & euangelium, in ratione remunerationis: quia in lege est ꝓmissio temporalium, in euangelio verò æternorum, ad hebr. 7. Melioris testamenti sponsor factus est Christus, vbi glo. Melius est testamentum nouum, quàm vetus: quia meliora bona promittit, scilicet æterna: vetus verò temporalia, de quo Esa. primo. Si audieritis me, bona terræ comedetis: in euãgelio verò vita æterna. Matt. 3. & 4. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cælorũ, & Matt. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cęlorum. Vltimò, ratione lationis differunt lex, & euangelium, quia hoc est lex vniuersalis, lex verò Moysi particularis. Lex. n. Moysi semini Abrahæ data est, ad Gal. 3. Abrahæ dictæ sunt repromissiones, & semini

(Marginal letters: E, F, G)

& ſemini eius. Euangelium verò datum eſt omnibus gentibus. Marci vltimo, Prædicate euangelium omni creaturæ. Et Matt. 6. Ite,& docete omnes gentes.

Euangelium continetur in lege. Caput. IIII.

A PRO quo ſciendum, quòd eſt comparatio euangelij,& legis, ſecundum figuralia,& ſecundum moralia. Primo modo,ſicut figuræ,& figurati,ſeu ſigni,& ſignati: vnde ſicut figuratum eſt in figura, ſic euangelium eſt in lege: vnde ſicut dictum eſt ſuprà,ſecundum beatum Auguſtinum cõtra aduerſarium legis,& prophetarum, Nouum teſtamentum in veteri eſt figuratum, & vetus in nouo reuelatum. Beatus quoq; Gregorius ſuper illud Ezechielis, Rota in medio rotæ. Quid eſt enim inquit, quòd Adam dormiente, Eua formatur, niſi quòd Chriſto moriente, eccleſia formatur? Secundo modo,ratione moralium, eſt comparatio legis ad euangelium,ſicut herbæ ad fructum, & perfectibilis ad perfectum: vnde ſicut dicitur fructus eſſe in herba poteſtate,& non actu, ſic euangelium eſt in lege quantum ad moralia. Iſta ſimilitudo trahitur ex illo Marci,vbi dicitur. Sic eſt regnum Dei,quemadmodum ſi iaciat homo ſemen ſuper terram,& illud ger

B minet,& creſcat: vltimò verò terra fructificet, primò herbam,deinde ſpicã,poſtea plenum fructum in ſpica. Sic lex naturalis eſt ſicut ſemen, lex Moyſi ſicut herba ſupercreſcens, euangelium fructus. Et hoc eſt,ꝙ dicit Gloſ. ſuper illud ad Rom. 5. lex ſubintrauit,&c. Data eſt lex in adiutorium humanæ naturæ, vt quia naturæ inſerta ſunt quodãmodo iuſtitiæ ſemina,adderetur lex,cuius auctoritate, & miniſterio ingenium naturale proficeret ad fructum iuſtitiæ faciendum. Semen ergo eſt, Non facies alteri,quod tibi non vis fieri: ex quo ſupercreſcit,velut herba illud, Non occides: fructus verò perfectus, non iraſceris: non videbis mulierem ad concupiſcendũ eam. Credenda etiam continẽtur in lege implicitè: perfectio verò,vt lex ſcripta,nõ eſt in inchoatione,ideſt in lege naturali actu,ſed poteſtate. Euangelium verò dicitur addere legi,quantum ad literam legis, non quantum ad ſenſum. Vnde Auguſtinus ſuper illud Matt. 5. Dictum eſt antiquis,&c. Ego autem dico vobis,non reſiſtere malo. Non aliud voluit ſaluator,quàm quod lex in ſenſum habet. Mutatis ergo

C ſaluator verbis docuit, quod ſaluti prodeſſet,vt ſenſum legis impleret:& vt q timore legis ſalui eſſe non poterant, per patientiam victi emundarentur, ſeſe corrigentes. Differunt etiam tenebra,& vmbra. Tenebra ẽnim eſt priuatio lucis: vmbra autem diminutio eiuſdem ex obiecto alicuius corporis. In lege enim eſt congeries figurarum,velut corpus quoddam,ad quã ſequebatur diminutio lucis legis, ideſt notitiæ veritatis: ideò dicitur vmbra. Sicut enim habenti oculos debiles prius conuenit, vt videat in vmbra,& poſtea cõfortatus,quòd videat in luce: ſic intellectui humano,adhuc debili,& non valenti intueri in luce euangelij,fuit principium videndi legis vmbra,vt poſtmodum confortato viſu fidei per teſtimonia prophetarum, reuelatam gratiã videret in lege euangelij. His tamen non obſtantibus minimè aſpernor legẽ, cùm Dei fuerit lex: ſed quod frugalius eſt, quod perfectius, quod verius, antepono. Lex enim, inquit Iudæus,dãnat homicidium, ſed euangelium irã, odiumq; funditus euertit. Illa præcipit inimicum diligere: hoc etiam de ipſo optimè mereri. Illa vetat periurium: hoc præſcribit omnino nõ iurandum. Illa nocti: hoc diei comparatur. Illa perterruit hominem: hoc exhilarat. In illa vel ſerui,vel liberti fuimus: in hoc adoptionem filiorum Dei adepti ſumus. Illa pręceptis vndequaq;

vinciebat:

vinciebat: hoc amoris vinculo connectit. Illa Deum hominem repromiſit: hoc ipſum dedit. Illa populum manna educauit: hoc vero corpore Chriſti Ieſu,& ſanguine nos paſcit. Illa temporalia, hoc æterna pollicetur. Illa tabulis lapideis inſcribitur, hoc mentibus hominum. Illa datur per angelum, hoc per ipſum Dei filium. Addit etiam lex noua ad præcepta conſilia ipſa euangelica, quæ in perfectiori ſtatu obſeruatores conſtituit, vt luculentiſſimè in ſequentibus videre licebit.

De quibuſdam præambulis pro primi conſilij Euangelici pleniori notitia habenda. Caput. V.

PRæſuppono ſecundum Philoſophi ſententiam, quòd conſilium non eſt de fine. Quis enim vnquam prudens inquirit,num Deo ſit adhærēdum, A
cùm is ſit finis,quò tendimus omnes? ſed eſt de medijs, quibus ad finem peruenitur,& non quibuſcunq; :quia non de his,quæ certò determinata ſunt,aut natura, vel præcepto,aut neceſſitate. Quis enim ſapiens conſilio inquirit. Num cibo vti, vel parentes colere,aut mortem euadere debeat? cùm primum natura, ſecūdum præcepto, tertium neceſſitate,certò determinatum exiſtat? Nec dicta conſilia dantur de illis,quę minuta ſunt,ſed de rebus ſeriis,de quibus ēt Apoſtolus in diuerſis ſuis epiſtolis legē pſcribit,vt ad Ro.14. Is qui mādūcat,nō manducantē nō ſpernat,& q. nō māducat,māducantē nō iudicet:& pri.cor.8. Nā ſi eſca ſcandalizat fratrem meum,non manducabo carnem in æternum:& alibi, ſcilicet primæ cor.10. Siue ergo manducatis, ſiue bibitis,ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. De illis itaq;, quæ neque lege, nec præcepto,nec propriæ voluntatis voto,nec vlla à patribus recepta conſuetudine vetita,aut in alteram partem determinata exiſtunt, ſunt tamen media ad ſalutem inueniendam: quæ licet in neutram partē ſint definita,mirè tamen conducunt,atq; expeditum faciunt,vt totus Deo,diuiniſq; obſequiis inhæreat homo, traduntur à ſaluatore noſtro conſilia in euangelio,& præcipuè tria. Primum videlicet,de virginitate,aut cęlibatu. Secundum, de rerū abdicatione,vt nudi nudum ſequamur Chriſtum. Tertium,de obedictia,qua propter B
Deum ſubiicimur,in quibus non tenemur,homini. Primum,eſt contra concupiſcētiam carnis.Secundum contra concupiſcentiam oculorum.Tertium, contra ſuperbiam vitæ, quæ tria omnibus piè viuere volentibus aduerſantur, iuxta illud primæ Io.2. Omne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorū,aut ſuperbia vitæ,quibus tribus principalibus abſolutis,ſubiiciemus de abſtinentiis,ciborumq; delectu conſultis ad corporis mortificationem, & de illa profuſiſſima rerum noſtrarum largitione in pauperes,vt theſaurum nobis reconditum habeamus in cęlis: poſtremò de cæteris Euangelicis conſiliis.

De primo Conſilio, videlicet Virginitate,cœlibatu,& viduitate. Caput VI.

APoſtolus, Corinthiis ſe conſulentibus ſuper præfatis, primæ cor.7.reſpondet. Bonum eſt homini mulierem non tangere. Et iterum dico:nō A
nuptis, & viduis, bonū eſt illis, ſi ſic permanſerint,ſicut & ego. Rurſum ad eoſdem Corinthios. Conſuluiſtis me ſcriptis ueſtris ſuper connubio, virginitate,ac cęlibe vita. Ecce loco conſilij euangelici vobis reſcribo. Bonum eſt homini mulierem non tangere, hoc eſt prorſus abſtinere à congreſſibus carnis, & hoc

hoc citra exceptionem ætatis, vel personæ. Cuius ergo mortalium bonum est, nõ soli sacerdoti, sicut quidam (teste Theophilacto) nugãtur: & certè bonum absolutè, hoc est tale bonum, quòd per se est appetibile ratione virtutis, honestatis, & eminẽ-
B tiæ, quas in se continet. Et addit causam Apostolus dicens: quia qui sine vxore est, solicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore, solicitus est quę sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est: tribulationes tamẽ carnis habebunt huiusmodi, idest labores, pressuras, angustias, curas, solicitudines, quas secum affert coniugium, tum coniugis, tum prolis causa: adeò vt somnum aufe-
C rant, & vires prosternant. Vnde beatus Augustinus in libro de hæresibus, refert de Iouiniano, quòd quanuis nuptiarum esset prædicator, & virginitatis exterminator, noluit tamen coniugij vinculo se implicare, ne illius pateretur molestias, & lãgores. Pergit Apostolus in explicandis rationibus dati consilij, dicens. Volo autem vos sine solicitudine esse. Mulier enim innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore, & spiritu: & alibi concludit. Qui matrimonio iungit virginem suã, bene facit: qui non iungit, melius facit. Et beatior erit vidua, si sic permanserit secundum meum consilium, qui Apostolus Christi sum. Et licet verbis præfatis Pauli, videlicet bonum est homini mulierem non tangere, repugnare videantur verba ge-
D nesis, cap. 2. dicentia, Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi: in veritate tamen non contrariantur. Quia cùm sic diceret Deus, replẽda erat terra hominibus: cùm verò sic assereret Paulus, replendũ restabat cęlũ animabus sanctis. Ad quod propositum beatus Hieronymus primo libro contra Iouinianum. Siquidem nuptię terram replent, virginitas paradisum. Vnde, vt ruina angelorum citius restauraretur, docuit Apostolus continere à congressibus carnis, quò hic inciperemus similes esse angelicis spiritibus. Ex quibus omnibus elicio, ꝙ Apostolus per supradictas suas sententias cõsulit, vt omnis vtriusq; sexus, qui adhuc mente, & corpore virgo est, permaneat talis in æternũ. Similiter, ꝙ omnis vtriusq; sexus, qui soluto matrimonio cæpit mente, & conuersatione esse viduitati addictus, sic perpetuò perseueret. Et quòd, qui mente, & opere hactenus detractarunt iugum matrimonij, propter libertatem seruiendi Domino, etiam si animus aliquando fuerit victus, caroq; per infirmitatem corrupta, nihilominus exinde permaneant sic, cælibatum potius, quàm connubium amplectentes: quia vincerę vincentem se, gloriosum habet triumphum. Ad hæc Dominus noster, Matt. 19. Eunuchos commemorat, qui seipsos castrauerunt propter regnum Dei, de quibus dicit, Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. qui potest capere, capiat. Vbi manife-
E stè cælibatus innuitur. Demum beatus Ioannes in sua Apocalypsi, cap. 14. Præconia virginum, & cælestia præmia eisdem præparata describit, dicens. Hi sunt, qui cũ mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt, hi sequuntur agnũ, quocunq; ierit, & sine macula sunt ante thronum Dei. Et quanuis nomen illud cælibatus, aut cælebs, nusquam in scriptura diuina, quantum ad dictionis substantiam, inueniatur, secundum rem tamen signatam sępe numero in eadem insertũ occurrit. Exprimũtur enim in sacris literis alia nomina eisdem æquipollentia, vt virgo, cõtinens, & similia. Hic enim non de nominibus, sed de rebus quæstio agitur.

Cælebs quid apud sanctos Doctores significet. Caput. VII.

Quanuis

QVanuis enim apud profanos auctores,& literaturæ fecularis, vt Quinti A
lianum & confimiles,in ea ratione fumatur cælebs, vt oppofitione quadam relatiua fe habeat ad maritũ, & dicatur, qui maritus non fit: apud facros tamen auctores, Auguftinũ, Hieronymum, Ambrofium,& cæteros omnes Cælebs duntaxat pro continente fumitur, & abftinente prorfus ab omni veneris vfu: & cælibatus quoq; apud eofdem tantummodo pro cõtinentia,& omnimoda veneris abdicatione accipitur. Idemq; penitus apud eofdem funt cælebs & continens, ficut iuftus & æquus idem prorfus fignificant. Neq; hanc acceptionẽ à ratione nominum illorum alienam quis exiftimare debet, quandoquidem cælebs à cælo deductitium nomẽ eft:& ita dicitur talis,(vt inquit diuus Hieronymus) quòd B
cælo dignam vitã agat,qui coitu careat. Et auctore Prifciano cælebs dicitur quafi cæleftium vitam ducens, in fanctimonia fcilicet,& puritate. Nec propter cælibatũ multorum eft formidandum aliquod generi humano detrimentum: quoniam diuifiones gratiarum funt,& multiformes diuinorum munerum diftributiones in homines. Hi enim gratiam accipiunt feruandæ continentiæ: illi nequaquam, fed cafti coniugij fubeundi. Hi propterea à Deo vocantur ad illibatum virginitatis candorem. Alij verò minimè,fed ad humani generis in matrimonio propagationem,quæ C
ad confummationem fæculi vfque eft duratura. Ad hæç etiam multa admodum præclara in facris literis vltra illa,quæ fuprà de teftamento nouo dicta funt, de cælibatu prædicãtur,vt apud Salomonem fapientię.3. felix eft fterilis,& incoinquinata, quæ nefciuit torum in delicto,habebit fructum in refpectione animarum fanctarũ: Et Spado vel Eunuchus, qui non operatus eft per manus fuas iniquitatem, nec cõgitauit aduerfus Deum nequiffima, dabitur enim illi fidei donum electum,& fors in templo Dei acceptiffima. Et apud Efaiam.56. capite. virtutis illius ita defcribitur præmium,& non dicat Eunuchus,ecce ego lignum aridũ: quia hæc dicit dominus Eunuchis,qui cuftodierint fabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum,dabo eis in domo mea,& in muris meis locum,& nomẽ melius à filiis, & filiabus. Nomen fempiternum dabo eis,quod non peribit. Et patet de fe, & per expofitores, quòd non loquitur de Eunuchis, qui de matris vtero fic nati funt, nec de illis,qui facti funt ab hominibus,cùm tales non fint digni tali præmio:fed de illis, qui feipfos caftrauerunt propter regnum cælorum, ideft fponte propria priuarunt fe contrahendi libertate. Auguftinus enim in libro de Sancta Virginitate, cap. 23. D
afferit prophetam de huiufmodi expreffè loqui,& non de præcedentibus. Damafcenus libro.4.de fide orthodoxa cap. 25,vbi de virginitate differit, & perpetuo cælibatu,præclaros nominat, Eliam, & Elifeum illius affeclam, tres itidem pueros hebræos in fornace babilonica illæfos,& Danielem prophetam, Dan. 3.Sanctus quoq; Ignatius in.5. fuarum epiftolarum,quæ eft ad Philadelphienfes ex Troia inter veteris teftamenti virgines enumerat etiam ipfum Melchifedech, Iofue, & Hieremiã prophetam. Ex quibus luculentiffimè apparet, ꝙ in lege antiqua,& apud patres cælibatus non damnabatur. Auguft. etiã in quæftionibus vtriufq; teftamenti inquit, ꝙ ea vitæ conditio ritè obferuata,fecundum matrimonij leges, & fi nobis hominibus munda fit, Dei tamen minifterio comparata, munda non eft:ficut lucerna,fecundũ fe accepta,lucida eft,fed in comparatione ad folem,tenebrofa: & hanc immunditiã ex comparatione fumpta declarat fcriptura, Primi reg. 21. Per Achimelech dicentem ad Dauid. Si mundi funt pueri à mulieribus,manducent panes,fcilicet propofitionis ab eo poftulatos. Quem locum beatus Hieronymus fuper ecclefiaften, &

in hebraicis

B in hebraicis quæſtionibus, exponit de vxoribus. Idem etiam in primo libro contra Iouinianum ait. Panes propoſitionis,quaſi corpus Chriſti,de vxorum cubilibus cõſurgentes edere non poterant. Cõtemplandum eſt ergo quod dixerit Achimelech. Si mũdi ſunt pueri ab vxoribus: quòd ad munditiam corporis Chriſti omnis coitus immundus eſt: Hæc Hieronymus. Theophraſtus Ariſtotelis diſcipulus in libro de nuptiis prudenter affirmat per coniugium impediri ſtudia philoſophiæ, nec poſſe quenquam libris,& vxori pariter inſeruire. Quod & Cicero Romanæ parens eloquentiæ ſuo denique patefecit exemplo,qui rogatus ab Hircio viro apud Romanos inſigni,vt poſt repudium Terentiæ,ſororem eius duceret vxorem,omnino facere ſu

F perſedit, dicens,ſe non poſſe vxori, & philoſophiæ pariter operam dare. Ex quibus elicio,quòd ſi in laicis præponenda eſt caſtitas connubio,multò magis in miniſterio Dei ordinatis. Vnde Ambroſius in expoſitione tertij,cap.pri. ad corinthios,inquit. Si plebis hominibus orationis cauſa,ad tempus abſtinere ſe, præcipit Apoſtolus,vt vacent orationi, quantò magis léuitis,& ſacerdotibus, quos die noctuq; pro plebe ſibi commiſſa oportet orare? Mundiores ergo eſſe debent cæteris, quia actores Dei ſunt. Cui arridet Hieronymus in primo libro contra Iouinianũ, dicens, Sed & hoc inferendum, ſi laicus,& quicunq; fidelis orare non poteſt,niſi careat officio cõiugali, Sacerdoti,cui ſemper pro officio offerenda ſunt ſacrificia, ſemper orandum eſt, ergo ſemper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant,non ſolùm in domibus ſuis non erant,ſed purificabantur ad tempus, & ab vxoribus ſeparati vinum,& ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare. Et in epiſtola ad Pãmachium. Ecce perſpicuè nuptias dicimus concedi in euã

H gelio,ſed tamen eaſdem in ſuo officio permanentes ꝓmia caſtitatis capere nõ poſſe. Demum in calce eiuſdẽ epiſtolæ ſubinfert. Igitur Chriſtus, & virgo Maria vtriuſq; ſexus virginitatis dedicauere principia. Apoſtoli vel Virgines,vel poſt nuptias cõtinentes, Epiſcopi, Presbyteri,Diaconi,aut virgines eliguntur, aut vidui, aut poſt conſecrationem in æternum pudici. Hæc illæ.

De ſenſu verborum Chriſti,dicentis,Matt.19. de conſilio virginitatis, qui poteſt capere,capiat. Caput. VIII.

A VOX autem, capiunt, hoc loco idem eſt, ac ſi diceretur, capaces ſunt. Non omnes itaq; capiũt verbũ iſtud, idem eſt,ac ſi diceretur, nõ omnes eius ſententiæ capaces ſunt,quia cũ affectibus præpediti ſint,conſilio diuino nullus in cordibus eorũ relinquitur locus. Dicens autem ſaluator, Non omnes capiunt,ſermone particulari innuit aliquos capere,ſicut bene apprehẽderunt olim verbum iſtud Elias, Eliſeus,Ioſue,Ioannes baptiſta, virgo Maria, ipſemet Chriſtus: ideò ſubdit, ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum,ideſt ſponte,aut voto,aut ſui additione ad eum ſtatum, qui non compatitur ſecum generãdi vſum,quos illuſtriſſimos reddit virginitatis ſplendor. Ne autem exactum,vel imperatum videretur huiuſmodi cõtinentiæ genus,addit ſaluator, qui

B poteſt capere,capiat. Quæ vox teſte Hieronymo in.19. cap. Matthæi eſt adhortantis,milites ſuos ad pudicitiæ præmium concitantis,qui poteſt capere,capiat.qui poteſt pugnare pugnet,ſuperet,& triumphet. Non equidem cogo quenquam,ſed tantummodo hortor,liberum reliquens cunctis, vt ſi poſſint ingredi arduam illam perpetuæ continentiæ viam,ingrediantur: nuptias itaq; probo,continentiam verò ve-

lut magis expedientem præfero. Illud enim dictum Chriſti, Sunt Eunuchi, qui ſe ca ſtrauerunt, &c. vtiq; dictum eſt de virginibus, de viduis, & aliis cælebibus, quibus in nuit mercedem, Matt. 19. Nam cùm dicerent Apoſtoli. Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Reſpondit Dominus inter alia. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, cẽtuplum accipiet, & vitam æternã poſſidebit. Relinquere enim vxorem arduum eſt, dicẽte ſcriptura Gen. 2. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, quæ tecum vna caro efficitur: ſimiliter & filios, qui aliquid tui ſunt: & agros, ſine quibus non ducis cõmodè vitam humanam, magnum quippè eſt. Verũ incomparabiliter maior promiſſio eſt, quia centuplum accipies, & vitam æternam poſſidebis. Quod intelligẽtes olim C
Martialis Chriſti diſcipulus, & Clemens apoſtolorum comes, multa ſcripſerunt in ſanctę virginitatis laudem, ille epiſtolam ſuam ad Toloſanos, iſte librum, ad hoc editum. Poſt hos Ignatius martyr & Ioannis apoſtoli diſcipulus, poſt hunc Tertullianus, deinde Euſebius, exinde ſanctus Cyprianus, edidere libros, ſeu tractatus ad Encomium virginitatis, ſicut & diuus Athanaſius, Baſilius, Ambroſius, Auguſtinus, & Hieronymus plurima ſcripſerunt in laudem & defenſionem eiuſdem, & viduitatis: accuratiſſimè autem diuus Hieronymus cõtra latratus Heluidij, & Iouiniani, nihil præter impuritatem eructantium. In ſcripturis enim multi claruerunt virginitate, D
vt dictum eſt ſupra, ſed non minus in eiſdem inueniuntur exempla ſeruandæ viduitatis. Iudith vxor Manaſſes, Iudith. 8. de tribu Ruben, mortuo viro ſuo, mãſit vidua vſq; ad mortem. His adminiculis ad tutelam ſuæ viduitatis vtens, clauſa (dicit textus) morabatur in ſuperiori cubiculo domus ſuæ cum puellis ſuis, habens ſuper lumbos ſuos cilicium, & ieiunans omnibus diebus vitæ ſuæ, præter feſta domus Iſrael. Huic licet addere inſignis pudicitiæ fœminam Noemi, quæ etiam mortuo viro ſuo, Ruth. 4. quoniam poſt alterum non abiit, digna inuenta eſt, vt ex nuru ſua Moabi- E
tide ſuſcitaretur virgá ieſſe, de qua natus eſt Chriſtus. Sanctus quoq; Lucas, cap. 2. ediſſerens de Anna propheti ſſa filia Phanuel de tribu Aſer, dicit, quòd vidua fuerit vſq; ad annos. 84. quæ non diſcedebat de templo, ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens Deo die ac nocte. Quamobrem, & ipſa meruit præ aliis videre, & agnoſcere ſaluatorem noſtrum in infantia carnis ſuæ: multa alia ſimilia exempla breuitatis cauſa prætermitto.

Quomodo intelligatur, ꝙ nemo cõtinens eſſe poteſt, niſi Deus dederit. Cap. IX.

VIrginalem, vidualem, & coniugalem continentias, dona Dei eſſe, citra omnem dubitationem credimus: cùm Deus dicat per os Salomonis, ſapiẽtiæ. 8. Neminẽ poſſe eſſe cõtinẽtẽ, niſi ipſe dederit. Cui veritati arri- A
dẽt verba Apoſtoli dicẽtis. Sed vnuſquiſq; propriũ donũ habet ex Deo. Alius quidem ſic, nempè vt integram incorrupti corporis caſtitatem ſeruet, vel poſt ſolutum matrimonium, cõtineat. Alius verò ſic, vt ſanctiones matrimonij inoffenſas cuſtodiens, nullam incontinentiæ maculam admittat. Sed cum hoc ſtat, quòd licet ſint dona Dei, poſtq̃ tamen ſunt donata, ſunt in noſtra poteſtate. Vbi enim do- B
nata ſunt, iam vti illis, vel non vti in noſtra eſt facultate, & noſtra efficiuntur. Vnde Apoſtolus inquit, Vnuſquiſq; proprium donum habet ex Deo, hoc eſt ſuum ſibi à Deo ad vſum ſalutis in Chriſtianiſmo deputatum, ne putemus vnum atq; idem ha-

bere omnes. Varia enim sunt dona Spiritus sancti, qui distribuit singulis, vt vult.
C Tanta autem est Dei erga nos munificẽtia, vt nulli homini Christiano desit vlla gratia necessaria ad peragendam debitè functionem Euangelio Christi comprobatam, dummodo ipse non defuerit sibi. Vnde in principio pri. Epistolæ ad Corinthios. Gratias ago (inquit Apostolus) Deo meo semper in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis: ita vt nihil vobis desit in vlla gratia. Desit inquam ex parte Dei. Nam qui sua culpa æger est, aut egenus, ipse sibimet imputet. Si igitur Christi fidelibus desint dona Dei, sine quibus impleri
D nequit, quod status illorum requirit: non iam homo, sed Christus culpandus esset, docens seruandum, quod viribus maius est: non addens simul gratiarum dona, quibus seruari possit. Inueniretur quoq; Apostolũ falsum testem fuisse, cùm dixerit, Testimonium Christi confirmatum esse in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia. Testimonium Christi est illud Ioannis 14. Non relinquam vos orphanos. Et illud Matt. 28. Ecce ego vobiscũ sum vsq; ad consummationem seculi. Et illud Esaiæ. 49. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen nõ obliuiscar tui. An nõ à Christo destitutus, & quasi in obliuionem datus est, qui in conditione vitæ probata, aut consulta, per Christum,
E caret auxilio Christi? In quibus verbis tria tanguntur. Primum est, vt iuuãdus muneribus in Christo maneat. Extra enim ecclesiam non est salus. Secundum, ꝙ genus vitæ, vel susceptum, vel suscipiendum sit Euangelio Christi comprobatum, vt virginitas, cælibatus, abdicatio proprij, & suiipsius sub alterius obedientia submissio. Tertium, ꝙ homo non desit ipse sibi, neq; in suscipiendo, neq; in prosequendo susceptum, hoc est vt faciat homo quantum in se est, quo dignè probatum aliquod vitæ
F genus suscipiat, atq; susceptum simili modo prosequatur. Vnde Cyrillus lib. 9. super Leuiticum, post multa concludit, Nutrimenta spiritus sunt diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur: quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis: nolite dicere, quia volumus, sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur: tu das stimulos carni tuæ, tu eam aduersus spiritum armas, & potentem facis. An nescitis, quia non potest ædificiũ istud ecclesiæ ex leprosis lapidibus construi? ille. Et ideò hoc pro certo habet omnis fidelis, quia vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: & si in tribulatione, liberabit: & si in corruptione, ad misericordiã venire licebit.

Votum Castitatis licitum, & sanctum est: non obstante, quòd castitas donum Dei sit. Caput. X.

A ET si suis viribus quispiam continens esse non possit, omnes tamen, qui voluerint tales esse diuino auxilio poterunt. Id enim dicimus posse, ẽt in salutis negotio, quod Dei gratia, Deoq; adiuuante, possumus. Vnde Paulus ad Philip. 4. inquit, Omnia possum in eo, qui me cõfortat. Quid enim magis extra vires nostras, aut magis est in donis Dei, quàm Deo fidem seruare religionis? & tamen profitemur in baptismo nos perpetuò adhæsuros Deo per fidem: cùm tamen fides, & perseuerantia in fide, & omnis religionis obseruatio do-
B num Dei sit, quod nemo habet, nisi illo misericorditer donante. Itaq; à simili, temerarium non erit vouere castitatem, licet eadem donum Dei sit. Nos igitur fatemur

cum

cum Apostolo Paulo pri.cor.7. Quòd vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius autem sic: sed cum hoc simul fatemur, neminem vnq̃ corde bono, & ob honestum finem suscepisse statum aliquem in Euangelio probatum, cui desit necessarium auxilium Dei: modò non desit ipse sibi, hoc est modò faciat, quod in se est, & Christo verè supplex fiat. Fatemur etiam cum Propheta, reddendum esse Deo, quod illi voto promissum est. Et vt ergo liberis hominibus melius est nubere, quàm vri: ita ijs, qui voto astricti sunt, melius est reddere, quod sacrosanctè promiserunt, quàm nubere. Si enim post votum vrget impetus petulantis naturæ, confugere oportet ad orationem, sicut beatus Paulus suo exemplo docuit. 2. cor. 12. dicens, Ter dominũ rogaui, vt discederet à me, videlicet carnis stimulus. Vnde Apostolus informans Timotheum pri. Tim. 5. inquit, Adolescentiores autem viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes dãnationẽ, quia primam fidem irritam fecerunt: vbi fides accipitur pro constantia animi in præstando, quod antea promiserunt, vt sit sensus. Primam fidem irritam fecerunt, idest constantiam, & fidelitatem, quam debebant voto suo in ecclesia super viduitate seruanda. Nam viduæ, quæ tunc temporis recipiebantur in tutelam ecclesiæ, alendæ sumptibus eiusdem, voto suam viduitatem domino consecrabant. Huic sententiæ est conformis determinatio concilij Carthaginensis quarti, capite vltimo suorũ decretorum, dicens, Quòd si quæ viduæ quantũlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætatæ à viro relictæ, se donauerint domino, & veste laicali abiecta sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad seculares nuptias transierint, secundum beatum Paulum dãnationem habebunt: quoniã fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam fecerunt. Concilium etiam quartum Toletanum capite. 55. similem habet sententiã, dicens, Quòd duo sunt genera viduarũ; secularium videlicet, & sanctimonialiũ. Primæ viduæ sunt, quæ adhuc disponentes nubere laicalem non deposuerunt habitum. Sanctimoniales sunt, quæ iam mutato habitu seculari, sub religioso cultu in conspectu ecclesiæ apparuerunt: hæ si ad nuptias transierint, iuxta Apostolũ non sine dãnatione erunt: quia cùm se primò Deo vouissent, postea castitatis propositum abiecerunt. Diuus quoq; August. lib. de bono viduitatis, cap. 9. inquit. Voto à virginibus vel viduis emisso, iam non solùm non capessere nuptias, sed et, si non nubant, nubere velle, dãnabile est. Quantũ verò ad virginitatem spectat, verba, quæ beata virgo respõdit angelo, hoc satis innuunt, quòd ipsa suam virginitatem antea Deo dedicauerat, quando ait. Quomodo fiet istud? &c. Quod profectò, vt inquit Augustinus de sancta virginitate, cap. 4. nõ diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Nõ. n. dubitat de facto, sed modũ requirit, & ordinem: nec enim quærit, an fiet istud, sed quomodo fiet: quasi diceret, vt dicit deuotus Bernardus homil. 4. super missus est, Cùm sciat Dñs meus, testis conscientiæ meæ, votum esse Ancillæ suæ non cognoscere virum, quo ordine placebit ei, vt fiat istud? Si oportuerit me infringere votum, vt pariam talem filium, gaudeo de filio, sed doleo de proposito, fiat tamen voluntas eius. Ex orthodoxis etiam Patribus idem euidentissimè cõstat. Nam Epiphanius contra hæresim vocantium se Apostolicos dicit. Tradiderunt sancti Dei Apostoli peccatum esse, post decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et Basilius lib. de virginitate, Adulteros vocat eos, qui p̃textu nuptiarum Deo dicatas virgines sibi copulant, inquiens, Nullus seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Dñi cõtingere audeat. Nemo in tantum temeritatis prosiliat, vt huiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, vasa animata,

& viua donaria,latronis more profanis manibus temerare, atq; inceſtare præſumat.
Et paulo pòſt, Si autẽ, qui dimiſſam à mortali viro ducit,adulter, & impius eſt; qui
immortalis viri ſponſam nunq̃ dimiſſam violare præſumit,multò profectò funeſtius
adulter,atq; impius erit. Et Hieronymus aduerſus Iouinianum, lib. pri. Si nupſerit
G (inquit) virgo,non peccauit,non illa virgo,quæ ſe ſemel Dei cultui dedicauit: harũ
enim ſi qua nupſerit, habebit dãnationem,quia primam fidem irritã fecit. Et Am-
broſius libro .2. de virginibus mirum in modum extollit beatam Theclam virginẽ,
& martyrem, quòd duplex fuerit certamen profeſſa, & caſtitatis,& religionis. Eu-
ſebius quoq; lib. 8. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ,cap.17. dicit. Quòd erat apud alexandriã
Dorothea quędam ſatis nobili orta familia,cui formæ, & decoris gloria tanta fuit,
vt ſpeciale in ea Dei figmentum crederetur. Sed illa,quę religione animi, & hone-
ſtate pulchrior, q̃ vultu corporis, eſſe ſtuderet, æquiſſimo mentis iudicio, quod
pulchrum, & decorum inter homines uidebatur, id potius Deo conſecrare, quàm
uſui humano indulgere ſtatuit, ut uirgo Deo ſacrata perſiſteret. Ad hæc refert So-
zomenus in.7. lib. cap.4. Eccleſiaſticæ tripar. Hoc modo igitur Imperator Iouinia-
nus, ſiue (vt alij legunt) Iouianus Iuliani ſucceſſor, tunc etiam eius nomine præ-
H fecturam gubernanti,prętoriam legem dedit,vt capitali ſentẽtia plecterentur, qui,
vel ſacram virginẽ nuptiali toro violare auderent,vel impudico aſpectu aſpicerent,
ne dicam obrepere forte tentarent: quam legem ideò poſuit, ꝙ Iuliani tempo-
ribus,quidam huiuſmodi virgines vxores ducere auſi fuerunt. Et hæc ſufficiant ꝓ
primo Euangelico Conſilio.

De paupertate Euangelica, quæ eſt ſecundum Conſilium. Cap. XI.

SAluator noſter paupertatis conſilium proponens, non coactitio ſermo-
ne vſus eſt, neq; pœnam non ſeruantibus interminatus eſt aliquam,neq;
A neceſſitatem impoſuit, ſed in hominis arbitrio ſitum eſſe voluit. Nõ .n.
dixit abſolutè, Niſi quæ habes vẽdideris,erogaueriſq; egenis, nõ intra-
bis in regnum cælorũ:ſed hypotheſi vſus. Si,inquit,perfectus eſſe velis,vade,& ven-
de omnia,quæ habes,& da pauperibus,& veni ſequere me:& Luc.14. Qui nõ renũ-
tiauerit omnibus,quæ poſſidet,non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et Matt. 19. Omnis
q̃ reliquerit domũ, vel fratres,aut ſorores,aut patrẽ,aut matrẽ,aut vxorẽ, aut filios,
B aut agros propter nomen meum centuplum accipiet,& vitam æternam poſſidebit.
Varia eſt tamen paupertas. Eſt enim illa,quam pateris,& eſt quam eligis. Primam
parit vel neceſſitas, vel rerum inopia,contra voluntatis affectum. In ſecundam te
inducit volentem ſpiritus fidei religioſo quodam amore commutandi terrena in
cæleſtia. Illa peccati pœna eſt. Iſta via ad felicitatem æternam. Illa, qui ſtrin-
gitur, miſer eſt. Iſtam fugientem homo pius ſequitur ſpontanea deuotione.
Illa inter media, vel indifferentia. Iſta verò inter eximia bona euangelica eſt col-
locanda: quam Ioannes baptiſta viriliter inchoauit. Chriſtus inſigniter verbo,
factoq; commendauit. Spiritus autem Dei, mox poſt primum illapſum viſibi-
lem in corda hominum, conſummauit, ac velut in politiam quandam digeſſit, ad
ipſam millibus Chriſti fidelium conuerſis,quam rectè ſpontaneam, fidelem, euan-
gelicam appellamus,hoc eſt propter fidem Chriſti,& euangelij prædicationem, aut
C ſaltem ob ſpem euangelicæ ſalutis prælecta parum habet vnde commẽdari poſſit.
Quid enim paupertas Diogenis, aut Cratis Thebani, aut aliorum ſimilis inſtituti,
boni

boni, ipsis peperit, præter admirationem quandam inter homines, & philosophādi cōmoditatem? Illa verò, quam sequimur, accipit non modò fructum centuplicatū, sed & vitam æternam: de qua beatus Paulus, Existimo, inquit, omnia detrimentū esse propter eminentem scientiam Iesu Christi domini nostri, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam. Igitur cùm verissima sit doctrina Pauli, & Saluatoris nostri, vtiq; per paupertatem spiritu fidei, & amore Christi apprehensam acquiritur verū ius, solidaq; actio ad omne illud, quod nomine regni cælorum, aut regni Dei intelligitur. Marcus verò assignare videtur fructum centuplicatum non modò in ecclesia triumphanti, verùm & in militanti, dum dicit, centies tantum in hoc tempore accipiet. Paulus etiam, dum. 2. cor. 6. inquit, Quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes: exprimit diuitem remunerationem paupertatis euangelicæ: quasi diceret, Nos, qui nudi nudū sectamur Christum, videmur quidem mundi hominibus, instar mendicantium, egere rebus: at locupletes reddimus quàm plurimos, non solùm bonis spiritualibus, sed & temporalibus. Quis enim pauperum in Hierusalem subleuauit inopiam? Non ne ego? Quis autem peperit ecclesiæ diuitias, quibus opulenter sustentat ministros suos, non ne sancta illa primorum credentium paupertas? Nam & tunc temporis, cùm nihil videbātur habere apostoli, possidebant omnia: possidere enim est in potestate sua habere. Aliud tamen est possidere, aliud rem, tanquam suam, sibiq; propriam habere. Quam differentiam Cicero insinuauit, dicens: sua esse omnia, atq; à se possideri, sicut propria, volunt philosophi. In monastica vita, omnis professus omnia, quæ monasterij sunt, possidet, nihil tamen suum habet, quia omnibus per votum renuntiauit. Omnia ergo possidebant Apostoli, quia de omnibus, quantum libuit, in sua potestate habebant, idq; per spontaneam, piamq; aliorum communicationem. Omnia nihilominus dimiserant, quia omnium rerum dominium, & proprietatem à se abdicauerunt, habentes quæ aliorum sunt adeò ad nutum, vt nihil eis defuerit.

D

E

De adhuc duplici paupertate. Caput. XII

VAriо modo sumitur paupertas, vel pro exteriori, quæ consistit in sola carentia diuitiarum, vel pro interiori, quę importat diuitiarum, propter Christum, contemptum. Prima ex se nec bona est, nec mala, sicut nec diuitias externas possidere, nec bonum est, nec malum: est tamen aliq̃bus ipsa rerum inopia bona, aut mala, prout ad bonum finem, vel malum ordinatur. Si enim inopiam inuitus sustinet quis, illi erit occasio multa mala perpetrandi, de quibus ecclesiastici. 27. Propter inopiam multi peccauerunt. Propter quod Sapiēs prouer. 30. Petiuit à Deo, Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, sed tribue tātum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est Dominus? aut egestate compulsus, furer, & periurē nomen Dei mei. In quibus verbis innuit mala, ad quæ conducunt, tam diuitiæ, quàm paupertas. Diuitiæ enim sūt causa obliuionis Dei. Hinc est quòd Effraim, & Manasses fratres erant. Gen. 41. Effraim fertilitas, Manasses obliuio: hoc ergo malū est in diuitiis, q̃ malis sunt causa obliuionis Dei. Et per oppositum paupertas facit nos recordari Dei. Paupertas ergo exterior ex se (vt dictum est) nec bona, nec mala est: sed occasionaliter illis est bona, qui voluntariè eam sustinent. Paupertas verò interior, quæ est contemptus

A

B

diuitiarum,est perfecta virtus,& inter cæteras magis inseruit charitati. Vnde licet omnes virtutes eidẽ famulentur,& ab illa omnes regantur, cùm imperet actus omnium virtutum, hoc tamen est peculiare paupertati, quòd ad eam inclinat charitas
C secundum propriam rationem eius. Vnde Scotus in.14. dist. 4.q.2. inquit. Quòd virtus inclinans ad aliquem actum, inclinat ad fugam actus oppositi. Ex quo elicitur, ꝙ sicut charitas inclinat ad amorem Dei, ita & ad fugam eius,quod aduersatur diuino amori. Et quia omne peccatum est contrarium diuino amori, ideò charitas inclinat ad fugam omnis peccati:sed quia amor terrenorum est impedimentũ amoris Dei,cùm nemo Deo,& mãmonę seruire possit, ideò charitas inclinat ad contẽptum omnium terrenorum,tanquam eorum, quæ minuunt Dei amorẽ. Vnde Augustinus in libro confessionum, Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. & in libro.83. quæstionum ait. Quòd nutrimentum charitatis est
D diminutio cupiditatis, perfectio verò eius nulla cupiditas. Magna est virtus pauꝑtas hæc interior, quæ nutrit charitatem: tunc enim crescit charitas, quando sublatis terrenis anima adhæret Deo. Ideò in p̃s.44. dicitur. Obliuiscere populum tuũ, & domum patris tui,& concupiscet rex decorem tuum. Nullus est decor animæ nostræ, quem Deus magis concupiscat, quàm charitatem. Pater omnium nostrum, antequam per baptismum renascamur,est diabolus: vos ex patre diabolo estis. Ioãnis.8. Domus huius patris est mundus, demon vocatur princeps huius mundi: hãc domum oportet obliuisci: quod facimus per contemptum eius, & omnium, quæ in eo sunt. Illa enim,quæ parum æstimamus,citò obliuiscimur. Contẽne ergo & obliuiscere totum hunc mundum,qui domus est patris tui, & tunc concupiscet rex decorem tuum. Paupertas exterior iuuat, & auget interiorem. Vnde Augustinus in
E epistola.34. ad Paulinum, & Therasiam inquit. Quòd terrena diliguntur arctius adepta,quàm concupita. Interior autem nutrit charitatem. Vnde sequitur, ꝙ ad perfectionem charitatis habendam, potissimum fundamentum est voluntaria paupertas. Vnde Iob.26. Quis extendit Aquilonem super vacuum,& appendit terram super nihilum? Aquilonem vocat ecclesiam ex gentibus,quoniam ad aquilonẽ erãt gentes eo tempore conuertendæ. Aquilonem super vacuum,& terram super nihilum fundauit,quando fundamentum christianę religionis paupertatem voluntariã ponebat,dicens. Matt.5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorũ, & Matt.7. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, quia sicut radix omnium malorum est cupiditas, ita radix omniũ bonorum est paupertas, & contẽptus diuitiarum. Vnde beatus pater meus Franciscus commendans hanc virtutem,dicit fratribus suis in regula,Hæc est illa celsitudo altissimæ paupertatis, quæ vos charissimos fratres meos hæredes,& reges regni cælorum instituit. Pauperes rebus fecit, virtutibus sublimauit.(Patrem voco,quia sub eius instituto ab anno.1517.incarnationis Dominicæ vsq; ad annum.1556. militaui: quo quidem anno, cùm eiusdẽ ordinis,nempe obseruantiæ regularis,generalem Ministrũ agerem, à Paulo felicis recordationis huius nominis Quarto(meritis licet imparibus)ad Cardinalatus ordinẽ ascitus fui,futurus semper Seraphici instituti amator,& iustis in rebus, prout diuersis debeo nominibus, defensor ꝑpetuus.) Vnde in religiosis domibus in quibus per voti emissionem hoc celebratur consilium,potest quilibet dicere illud Gen.41. Cre
F scere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Duo enim sunt,quæ impediũt arboris augmentum, externum videlicet spinę simul exortæ, & internum, cùm arbor multis extenditur ramis ad diuersa: ideò vt in altum crescat, solet purgari ramis

inferioribus

inferioribus. Terra igitur paupertatis, fertilis eſt, cùm in ea plantatũ citò creſcat, ex quo purgata eſt ab omni eo, quod augmentum impedire ſolet. Spinæ enim in agro naſcentes (quę ſunt diuitiæ, Matt. 13.) cum bono ſemine ſuffocant illud: & bene ſunt ſpinæ diuitiæ, quia ſolicitudine ſua pungunt: ſuffocant etiam omne bonũ ſemen, quod eſt verbum Dei: eę pacem turbant, & omne bonum confundunt. Sũt tamen quidam, qui diuitias paupertati æquant, vt Iulianus hæreticus: alij præferunt, G vt vigilantius: alij contendunt, euangelium nec præcipere, nec conſulere à facultatibus diſcedendum, ſi non eripiantur: ſicut nec præcipit, nec conſulit res ſuas in cõmune conferre: vti illi, qui noſtro tempore vocantur proteſtantes, non multum diſtantes ab errore illorum, qui tempore beati Thomæ Aquinatis dogmatizabant in ſcripturis, ne laudari quidem paupertatem actualem, ſed tantum habitualem: qua, diuitijs etiam ſi affluant, cor non apponitur: qua, qui poſſident, tanquam non poſſidentes ſunt, pri. cor. 7. Quibus obiiciendum eſt, quod vigilantio diuus Hieronymus obiicit, nimirum illud Saluatoris. Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, quę habes, & da pauperibus, & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cęlo. Et hoc quo ad ſecundum.

De tertio conſilio Euangelico, videlicet obedientia, Cap. XIII.

PRO huius tertij conſilij declaratione, eſt notandum, ꝙ obedientia, quæ cõnumeratur inter quatuor virtutes in ſacris literis cõmendatas, importantes ſubiectionem, eſt nobiliſſima omnium virtutum moralium. Quarum prima eſt legalis iuſtitia, per quam fit homo legi ſubiectus: de qua dicitur pro parentibus beati Ioannis baptiſtæ Luc. pri. Erant autem iuſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus iuſtificationibus dñi ſine querela, quia ſcilicet legi diuinæ voluntariè erant ſubiecti. Secũda eſt fides catholica, quę includit ſubiectionẽ ad diuinam auctoritatem, de qua ſubiectione dicit Apoſtolus. 2. cor. 10. Quòd arma militiæ noſtræ, ideſt virtutes & miracula, ſecundum glo. interl. per quę in ꝑdicatione militamus, non ſunt carnalia, ſcilicet debilitate ſecundum eandem glo. ſed potentia Deo, ideſt ꝑ deũ in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequiũ Chriſti, ideſt captiuos ducimus ſecundum ꝑfatã glo. vſq; in obſequium Chriſti, omnes ſuperbè intelligentes, vt fidei Chriſti, cui ante repugnauerant, humiliter obediant. Tertia virtus eſt humilitas, quæ importat, & includit ſubiectionem ad eum, cui ſe B humiliat, de qua ſubiectione dicit beatus Petrus in ſua pri. canonica, cap. 5. Humiliamini ſub potenti manu Dei: de qua dictum eſt Agar ancillę, Gen. 16. Reuertere ad dominam tuam, & humiliare ſub manu eius. Quarta virtus eſt obedientia, quæ directè in ſua formali ratione includit ſubiectionem obtemperantis ad præcipientẽ. de qua beatus Paulus ad Eph. 6. Filij obedite parentibus veſtris & ſerui obedite dominis veſtris. Et diuus Petrus in ſua pri. canonica cap. 2. dicit, Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: & hæc ſecundum Dñm Franciſcum de Mayronis in quolibetis conſiſtit in ſubiectione propriæ voluntatis alterius volũtati. Qui enim ſubiecit illud, quod ſubijcit, non deſerit, ſed tenet ſubiectum. Dicitur tamen obedientia abnegatio propriè voluntatis pro tanto: quia ille, qui promittit obedientiã, licet non dimittat oppoſitum velle, omittit tamẽ oppoſitum licere velle ad præcipiẽtem. Obedientia in ſcripturis inuenitur quintuplex. Prima eſt Monaſtica à monos, C quod eſt vnum: quia iuxta vnam perſonam, ſecundum quam vires inferiores obediunt

diunt voluntati, & voluntas dicitur obedire rationi, de qua Sapiens ecclesiastici. 4. Quòd melior est obedientia, quàm stultorum victimæ: & ista non facit ad propositum, cùm inueniatur in omnibus virtutibus, quæ bene ordinant homines ad seipsos. Secunda est œconomica, inquantum respicit vnam domum, quanuis non sit ad finē dispensatiuæ facultatis ordinata: & talis est obedientia filij ad patrem, serui ad dominū, & vxoris ad virū, sicut beatus Petrus in sua pri. canonica. cap. 3. inquit, Quòd Sara obediebat Abrahę, dominum eum vocans. Tertia est Politica, quæ respicit rēpublicam, inquantum dictat ratio obediendum esse legibus, & principibus, de qua loquitur Apostolus ad Titum. 3. Admone illos, principibus, & potestatibus subditos esse ad omne opus bonum. Quarta est Hierarchica, secundum quam in ecclesiastica Hierarchia inferiores sunt prælatis obedientes: de qua beatus Petrus in sua pri. canonica, cap. primo, inquit, in obedientiam & aspersionem sanguinis Iesu Christi,
D & paulo pòst. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis. Quinta & vltima obedientia est Theatica, secundum quam quilibet debet esse obediens Deo, cuius voluntas omnibus est præferenda: de qua beatus Paulus ad Rom. 5. Sicut per vnius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ita per vnius hominis obedientiam multi iusti cōstituuntur. Et nota, quòd bonum consummatum per obedientiam cæteris paribus est melius, q̄ non consummatum: quia cum bonum pręceptum sit, iccircò bonum adueniens bono absoluto, facit illud maius bonum: quare melior est oratio imperata, quàm voluntariè assumpta.

De obedientia, quæ est tertium consilium. Cap. XIIII.

A Postpositis tribus obedientijs, videlicet Monastica, œconomica, & Politica. De Theatica tantū, & Hierarchica disserā: & hoc, vt tertij consilij Euangelici rationem, quod est obedire vsq; ad plenam suiipsius abnegationem, aperiam. Fons enim talis obedientiæ est amor Estaticus, quo liquescit anima in Deum, & quo cunctis, quibus eximiè colitur Deus, conglutinatur. Diximus de voluptatibus carnis abdicandis per continentiam, quoniā qui cū vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Diximus pręterea de bonis externis posthabendis per spontaneam paupertatem. Nunc aūt dicē-
B dum de abrenuntiatione propriæ voluntatis, quæ fit tum per obedientiam fidei, & charitatis, tum per eam, quæ libera est, vel omnino, vel saltem in radice voluntatis spontaneæ vouentis, perfectam obedientiam: quali votiua promissione accedente, tunc demum fit plena sui ipsius abnegatio. Saluator noster inuitans discipulos suos suo salutari consilio ad summam perfectionis dicit, Matt. 16. Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Abneget, inquit,
C semetipsum, non sua, aut suos, sed semetipsum, hoc est propriam arbitrij sui voluntatem, qua nihil homini æquè proprium. Quapropter rectè seipsum abnegasse dicitur, quicunq; arbitrij sui libertatem sibi adimit, statuens nihil deinceps pro sua voluntate gerere, sed in omnibus dicere cum Christo, Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat, Luc. 22. Et tollat crucem suam, non quidem meam, sed suam, hoc est aduersitatem sibi superuenientem propter studium virtutis æquanimiter ferat, non tamen sistendo ibi, sed & sequatur me per arduam & angustam illam puræ obediētiæ viam, pede inoffenso, animoq; infracto, etiam si minæ occurrant, & persecutiones, ac flagella. Nam ego hac via, atq; his exercitamētis, præcedo vos versus portū

salutis

ſalutis, factus Patri obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Vis autem ſcire qualiter abnegauerit ſeipſum filius Dei, vt æternum patris beneplacitum adimpleret? Qui cùm in forma Dei eſſet, inquit Apoſtolus ad Phil. 2. non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe ęqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Abnegatio enim, quá Chriſtus ſemetipſum abnegauit, facta eſt cum ipſius exinanitione, ſummaq; obediẽtia vſq; ad ſupplicium mortis: adeò quòd nunquam deflecteret à beneplacito patris, ſed ſemper conſtans perſiſteret. Non enim deſcendit de cælo, vt faceret voluntatem ſuam, ſed eius qui miſit eum, Ioannis. 6. Ad quam filialem obedientiam, & perfectionem Euangelici conſilij, inuitat nos Saluator dicens. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Forma dicendi ſub conditione declarat, non debere eſſe per modum mandati, ſed doctrinæ, aut adhortationis: quæ doctrina in ſua plenitudine, non proponitur, niſi per modum cõſilij & imitationis ijs, qui ſpontanei ſunt ad ardua illa perfectionis Euangelicæ cacumina ſeruanda. Porrò proſequi antedictam Chriſti ſententiam ſecundum eminentem charitatis gradum, quem ipſemet Saluator præeundo attigit, eſt, vt etiam in licitis tuam abneges voluntatem, nec vlla vnquam carnis repugnantia patiaris animi tui obſequium diuelli à placitis Dei, etiam ſi tantùm conſulta fuerint. Claruerunt autẽ hac prętacta obedientia, filij Prophetarum in ſcripturis illuſtres effecti, eò quòd abnegata propria voluntate ſubdiderunt ſe per omnia obedientiæ vnius, qui ſpiritu prophetico cæteris clarior erat. Idq; in admiranda rerum indigentia, & vitæ abſtinentia, vt habetur. 4. reg. 4. In nouo teſtamento ante omnes claruerunt hac perfecta obedientia, fidei noſtræ duces Apoſtoli, qui dimiſſis omnibus firmiter adhæſerunt doctrinæ Chriſti in omnibus tam conſultis, quàm præceptis. Poſt hos ſurrexerunt ſanctorum martyrum innumeri, qui velut anteſignani ſpõtè proſiliebant ad agones fidei, abnegantes vitam propriam, & prorſus omnia, ne dum ſuæ voluntatis libertatẽ, quò ſanguine teſtimonij ſui, & veram religionem illuſtrarent, & falſam obſcurarẽt. Fuit autem hoc genere abnegationis ſuiipſius, ſiue perfectæ obedientiæ, mirè illuſtrata eccleſia, ſub diuo Baſilio magno in Grecia, ſub diuo Hieronymo in Paleſtina, ſub diuo Auguſtino in Africa, ſub diuo Benedicto in Italia, ſub ſancto Martino in Gallia, ſub beato Dominico in Hiſpania, ſub diuo Franciſco in Vmbria; viris ſanctitate & miraculis claris, vt claris conſtat hiſtoriis. Et hi quidem per votiuam profeſſionem in conuentibus monaſticis pulcherrimè exprimunt euangelicum perfectæ obedientiæ conſilium.

C D E

De huius obedientiæ proprietatibus. Cap. XV.

PRO qua eſt notandum, quòd ad excellentiã huius obedientiæ, quinque requiruntur conditiones. Debet primò eſſe ſpontanea, & non coacta per viam triſtitię, aut timoris, ſicut coguntur pueri, & homines infirmi ad obediendum timore pœnarum, vel triſtitia, quæ diminuunt de voluntario. Vnde beatus Paulus. 2. cor. 9. Non ex triſtitia (ſcilicet eſt obediendũ) aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Serenitas enim in vultu, & dulcedo in ſermone, multum decorant obedientiam obſequentis. Secundò feſtina; qui enim ſerò operatur, ſignum eſt, quòd ad operandum cogitur, & ex conſequenti non ſponte. Quando autem negotium eſt voluntarium, tunc homo feſtinat ad exequendum. A

quendum. Zacheus enim ad mandatum domini festinans descendit, Luc. 19. Quã ob causam audire meruit. Hodie huic domui salus à Deo facta est. Tertiò debet esse intensa, vt obediens circa illud, quod est sibi præceptum, operetur: quia cùm voluntas sit principium operationum talium per actum præuium volitionis, quantò actus elicitus est intensior, tantò imperatus est perfectior. Quartò, quòd obedientia debet esse regulata: quia nisi sit à recta ratione dictata, non est iusta: cùm prudentia sit regula omnium virtutũ moraliũ. Dicebat enim adolescens secundi Machab. 7. Non obedio præcepto regis, sed legis. Quintò debet esse ardua, ad hoc vt sit excellenter commendata. Si enim sit facilis, non est admirabilis: talis erat obedientia Apostoli dicentis. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Vltimò debet esse perseuerans: qui enim perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Matt. 10. Supradictas proprietates habuit obedientia Abrahæ. Fuit enim commendata, quãdo immolare voluit filium. Vnde beatus Paulus ad Hebr. xi. Fide quidem Abraham obediuit in locum exire, & fide obtulit filium suum Isaac, cùm tentaretur. Fuit .n. in eo spontanea, tum quia Deus nullam pœnam illi præcepto imposuit, tum quia Abraham in nullo reclamauit. Fuit & festina: cùm dicatur Gen. 22. Quòd de nocte consurgens strauit asinum suum, & arripuit gladiũ: quod factũ designat actum intensum. Quartò fuit regulata: cùm dicat beatus Augustinus, Quòd intonante diuino præcepto, non est disputandum, sed parendum. 16. de ciuitate Dei. cap. 32.
B Vltimò obediuit perseueranter paratus peregrinari in terra aliena peregrinationẽ difficilem, & laboriosam vsq; in finem vitæ suæ. Quid autem præstet hæc fidei ac charitatis obedientia, quæ inter consilia euangelica est annumeranda, licet ex supradictis satis pateat, conclusiuè tamen dico: quòd ipsa facit hæredem, ciuem, & alũnum regni cælorum, & per eam solam impletur Dei patris voluntas, vt pater est. Nihil ferè commendatur in scripturis, velut diuina munificentia dignum, adeò, atq; victimæ, & holocaustum: attamen melior est obedientia, quàm victimæ, primi reg. 15. Quia secundum beatum Gregorium lib. 35. moral. cap. 12. Per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur. Tantò igitur quisq; Deum
C citius placat, quantò eius oculus, repressa arbitrij sui superbia, gladio pręcepti se immolat. Consilia enim (vt dictum est) de se neminem ligant: & vouere in nostra est potestate. Reddere emissum votum, per quod Deo offerimus & arborem & fructũ, est de iure diuino, vt multis scripturæ testimonijs probari potest: quę breuitatis causa omitto: præcipuè cùm in tractatu de præceptis multa ad huiusmodi probationẽ
D tacta sint. Votum sic definitur, ꝙ sit melioris boni Deo facta promissio: res votiuæ sunt, quæ rectè vouebantur. Quicquid etiam quisq; Deo placere, & ad honorẽ eius facere existimauit, seu ad oblationes, sacrificia, diuinum cultum, ac Dei seruitio ꝑtinens, seu etiam ad vouentis sanctificationem, aut proximorum vtilitati subseruiens, id licitè voueri poterat: & votum erat & bonum, & obligatorium. Saluator etiam noster nihil detraxit voto pendente ex lege naturæ: imò vsum magis perfecit, perfectiora proponens hominibus. Vnde nemo rectè vouet, quod per se illicitũ est, similiter & Deo non placet: nec etiam licita omnia rectè vouemus, cùm multa liceant, quæ non expediunt, nec ædificant. Vnde non expedit soluto, vouere ducere vxorem, cùm possit illud facere: & forte Deus inspirabit sibi maius bonum, perpetuã scilicet continentiam. Et hæc pro tertio consilio sufficiant.

Quartum Consilium de dilectione inimicorum. Cap. XVI.

Quàm Breuiss.

QVam breuissimè potero absoluā nouē sequentia cōsilia. Et primò quartum in ordine, quod habetur, Matt. 5. Diligite inimicos vestros, &c. hoc enim quo ad dilectionis affectū, est præceptum: quo verò ad dilectionis effectus, est consilium. Scotus tamen in. 30. dist. tertij, dicit, Quòd inimicus potest considerari per se, vt inimicus: & per accidens, inquantum homo. Si consideretur, vt inimicus, non est tantùm malus priuatione boni, sed habitu positiuo vitij: sicut iniustus dicitur non solùm carens habitu iustitiæ, sed habens habitum iustitiæ contrarium causatū ex actibus iniustis, vt inquit Boetius super prædicamentis, capite de qualitate. Hoc modo, cùm amicitia respiciat bonum virtutis in amato, & hoc conueniens actui virtutis in amante: inimicitia respicit malum disconueniens bono, quod est in eo, qui est inimicus: inimicus ergo vt talis, est malus, & vitiosus: & per consequens nullo modo est sic diligendus. Hoc enim modo odiuit inimicum, qui dixit, Deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita vt nō sint: non sint quidem inimici, & iniqui, quia verte impios, & non erunt. Prouer. 12. Loquendo autem de inimico per accidens videlicet de hoc homine, qui nunc est inimicus, habet quæstio difficultatem. Et hoc modo possumus loqui de dilectione vel positiuè quasi per modū actus eliciendi, vel quasi prohibitiuè per modum actus contrarij arcendi. Hoc secundum est magis necessarium, cùm præcepta affirmatiua magis obligent, ne contraria eorum fiant: & hoc modo accipiendo diligere, videlicet pro non odire, distinguit: quòd duplex bonum possumus non odire inimico, scilicet spirituale, quo attingit, vel natus est attingere Deum. Vel aliud bonum indifferēs, quod potest ordinari ad illud, & ad oppositum. Exemplum primi, vt ipsum diligere Deum amore amicitiæ, vel vt est bonum honestum: vel concupiscere sibi Deum, vt est bonum cōmodi: ipsum audire missam, prædicationem, correctionem, instructionem, per quæ conuertitur ad diligendum Deum. Exemplum secundi, vt ipsum viuere vita corporali, sanum, diuitem, fortem, &c. Quantum ad prima bona concludit, quòd non possumus illa sibi odire vel nolle, cùm hoc non stet cum perfectè diligere Deum, scilicet nolle illum condiligi ab alio, cuius amicitia non noscitur ei displicere: & hoc condiligi, tā ratione boni honesti, videlicet propter se, quàm ratione boni cōmodi eius. Nec pari ratione stat cum perfectè diligere Deum, nolle alij illa bona, per quæ inducatur ad condiligendum Deum. De bonis verò indifferētibus, videtur sibi, quòd possimus odire illa proximo, tum quia possum ordinatè illa mihi odire, tum etiam quia ille potest ordinatè nolle ea sibi. Et ratio est, quia possum ordinatè nolle mihi diuitias, sanitatem, & alia necessaria ad vitam corporalem: & hoc vel contemnendo ea, vt si fiam pauper voluntariè: vel volente Deo infligere illa mihi propter peccata mea purganda potius hic, quàm in purgatorio: vel voluntate consequente, si sint inflicta, acceptare ea gratanter, & gaudenter. Et ex consequenti, ꝙ possumus eodem modo velle inimico paupertatem voluntariam, & ita ꝙ careat diuitiis, amicis, ac sanitate, & quòd infligantur sibi aliqua mala à Deo ad eius correctionem: pręcipuè, si crederem eundem per talia commoda sumere occasionem magis delinquendi: & quo ad hoc conformiter est dicendum de bonis fortunę, sicut de bonis corporis. Quid dicendum de vita corporali? an possimus eam nolle inimico? Videtur prima facie, ꝙ sic, tum quia iudex in causa criminali potest iustè sententiare contra eum, tum etiam, quia actor in eadem causa potest licitè agere contra eum: vterque igitur potest velle effectum illius sententię, vt puta rei occisionem. Similiter si q̃s impugnet ecclesiam, cùm talis, quantum est de se, impediat bonum commune, vi-

delicet

delicet pacem ecclesiæ, vt bonum commune saluetur, videtur quòd aliquis possit ordinatè velle tali persecutori corporalem mortem propter supradictam causam. Respōdet tamen idem Scotus vbi supra, quòd non potest quis absolutè velle proximo
F mortem corporalem, quia post mortem non est pœnitentia, nec conuersio ad diligendum Deum, sicut est post priuationem diuitiarum, sanitatis, & huiusmodi. Imò priuatio talium potest esse occasio pœnitentiæ, & vt reuertatur ad cor: non sic priuatio vitæ corporalis. Potest tamen quis ordinatè velle proximo mortem sub conditione: verbi gratia, vt si credat eum finaliter futurum malum, tunc quis ei potest optare mortem, vt det locū sanctis, quos impedit: uel ne accumulet peccata peccatis, propter quæ post mortē acrius puniatur. Et illæ duæ causę colliguntur ex verbis legendę beatæ Anastasiæ, quę scripsit Grisogono de viro suo Publio, vt si Deus præuideret eum in infidelitate mansurum, iuberet eum dare locum sanctis: melius est enim ei animam exhalare, quàm Dei filiū blasphemare. Et ita nec in isto casu, nec in duobus præcedentibus de iudice, & tyranno, potest quis absolutè velle proximo mortem corporalem, sed potius oppositum. Loquendo autem de actu positiuo diligendi inimicum, dicit idem vbi supra, ꝙ si appareat alicui euidens necessitas inimici, puta quòd sine ipso non potest habere sibi necessaria ad diligendum Deum: vt si sit infidelis, & sine eius doctrina non possit conuerti ad veritatem: vel si est malus, & sine eius correctione non potest conuerti ad bonum: sic tenetur non modò ad velle bonum finale spirituale inimico, sed et bona necessaria sibi ad consequendum finale bonum, & ea sibi procurare in effectu, si adest facultas. Quantum autem ad bonà spiritualia quilibet tenetur orare Deum pro se, & pro tota Ecclesia dei, & tenetur velle istam orationem valere bono & malo ad bonum spirituale. Sicut .n. esset malus stomachus, qui nollet sustentationem suam valere cōseruationi manus: ita non est bonus in ecclesia, qui nollet orationem suam valere omni membro ecclesię, pro quibus Deus illam acceptat. Pium est etiam laborare pro vita proximi seruanda: cùm supponendum sit, ꝙ si est bonus, erit melior, & valebit sibi, & aliis sua bonitas. Si verò est malus supponēdum est, ꝙ corrigetur: hoc enim est piè iudicare,
G scilicet interpretari semper melius, quando non est oppositum manifestum. Cęterū licet velle inimico gratiam & gloriam, sit necessitatis: ostendere tamen ei signa beneuolentiæ, est perfectionis & consilij, ad quod non omnes tenemur. Sanè negare homini signa familiaritatis, quando veniam petit, vel necessitas exposcit, vindicta est: similiter, quādo ille, qui hostis erat, ad familiaritatem se ingerit, si habeatur pręsumptio, ꝙ non simulatè, vel irrisoriè faciat, tunc diligendus est, & inter amicos cō-
H putandus. Sed ꝙ aliquis vltro se ad familiaritatem inimici ingerat, hoc perfectionis est. Vnde ꝙ aliquis iniuriam passus reconciliationem quærat & amicitiam, non est debitum necessitatis, sine quo non est salus: sed est perfectionis & cōsilij, quo magnū expectatur præmium. Eadem est ratio diligibilitatis in amico, & inimico, loquēdo de inimico per accidens, inquantum est homo, & ad imaginem Dei. Et si obiiciatur illud quod dicitur Matt. 5. uidelicet: diliges amicum tuum, & odio habebis inimicū tuum. Respondeo, ꝙ signanter dicit Saluator, dictum est antiquis, non scriptum, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: quia si scriptum erat, di-
I liges amicum tuum, non tñ odies inimicū tuum: sed iudęi peruertentes scripturā, arguebāt hoc ꝑ locū à cōtrario, & ita seruabāt. Quòd aūt malè intellexerint, ꝓbat Saluator dicens. Si.n.tm̄ diligitis illos, qui vos diligūt, quā mercedē habebitis? nōne & Ethnici hoc faciūt? Ego aūt dico vobis, diligite inimicos vr̄os. Et hoc de. 4. cōsilio.

Quintum

QVINTVM consiliũ est mansuetudinis, Matt. 5. Si quis te percusserit in vnã maxillam, præbe ei & alteram: quod sic intelligitur, paratus sis aliam sustinere patiẽter iniuriam: & hoc consilium est patientiæ respectu læsionis corporis: & ad idem ptinet aliud, quod est patientiæ respectu ablationis rerũ, sicut illud Matt. 5. Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tollere, relinque ei & pallium. Pro quo nota, ꝙ contingit sua repetere coram iudice fideli dupliciter, aut cum cõtentione & fraude, aut cum charitate. Primum nulli licet. Secundum licet infirmis & imperfectis, Vnde non repetere, consiliũ est infirmis, perfectis verò pceptũ. Illis autem, qui renunciauerunt proprietati, nõ licet repetere sua, vt sua, sed vt cõgregationis, non propter se, sed propter cõmune bonum.

SEXTVM consilium est misericordiæ, & supererogationis. Vt illud, omni petẽti tribue: & si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, Luc. 6. Pro quo nota, quòd dare superfluũ, est necessitatis, in necessitate extrema, sed dare, quibus egemus, consilij est. Vnde Augustinus. Melius est minimis egere, quàm plus habere. Quod autem dicit Dñs Matt. 6. Quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, vos eadem facite illis: sic intelligendum est, quæcunq; vultis rationabiliter, & dictante charitate, vt faciant vobis homines, &c. Vnde si peteremus rem aliquam, & non videremus illud esse rationabile, nõ vellemus rationabiliter dari nobis. De hac elargitione multa sunt dicta in secundo consilio. M

SEPTIMVM consilium est de simplicitate verborum. De quo ad complemẽtum dictum est suprà in secundo præcepto: ideò hic paucis me expediam: de hoc scribitur Matt. 5. Sit sermo vester est est, non non. Cuius sensus est, si affirmatio, & negatio est in ore, sit & in corde. Ad hoc consilium reducitur illud etiam Matt. vbi suprà. Audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis. Ego autem dico vobis, nõ iurare omnino. Vnde nota, ꝙ iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est: non iurare autem, vt ad perfectionem attinet, consilij est. Prohibet ẽt Dñs iurare per creaturas, scilicet per cęlum, per terram, per capillum, propter idololatriã, ne videlicet crederemus aliquid numinis esse in illis. Fiunt tamen interdum iuramẽta per Euangelium & cruces, idest per eum, cui hæc sunt dedicata. N

OCTAVVM consilium est de vitanda occasione peccatorum. Quod habetur Matt. 18. vbi dicitur. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Super quo loco, inquit August. Nullum membrorum erui præcipitur ad literam, sed occasio peccandi. Potest.n. occasio esse ex aspectu, & tunc oculus sinister scandalizat: vel potest esse occasio ex contactu, & tunc manus scandalizat. Potest esse insuper occasio peccandi ex alio: & hoc vel à consiliario, qui dicitur oculus: vel ab adiutore, qui dicitur manus. Vnde consiliarius, qui dicitur dextera, est adiutor in spiritualibus: sinistra in temporalibus: huiusmodi si scandalizant, abijciendæ sunt, cùm occasiones peccandi sint tollendæ. Vnde diuus Bonauentura in memorialibus, memoriali. 24. inquit. Eruendus est oculus scandalizans, idest occasiones peccandi vitandæ sunt. O P

NONVM consilium concernit rectitudinem intentionis. Hoc consilium est de rectitudine finis & intentionis, quod habetur. Matt. 6. Attendite, ne iustitiam vestrã faciatis corã hominibus. Et paulo pòst. Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Rursum, sic luceant opera vestra coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum. Pro cuius declaratione, notandũ, quòd contingit constituere duos fines, temporalẽ scilicet, & æternum: si æternum, vt finem vltimum, bene licet. Actio autem spiritualis, vt prædicatio, non potest referri ad finem temporalem, ita quòd illud temporale

referatur ad Deum, cùm non sint facienda mala, vt veniant bona. De istis tanguntur multa in tractatu de præceptis.capite. 54. & 55. & hoc est quod dicunt Doctores. Non debemus euangelizare, vt manducemus, ita ꝙ manducare sit finis principalis, sed manducare, vt euangelizemus. Nota etiam, ꝙ nos tenemur illos actus referre ad Deũ, quorũ sumus domini ex rationis imperio, vt est mãducare, cogitare, eligere, & similia: & non inobedientes rationi, vt sunt actus, nutritiuæ, respiratiuæ, & hmôi.

DECIMVM consiliũ est de conformitate operis ad doctrinam. Istud consiliũ tangitur Matt.23. vbi dicit, Alligant. n. onera grauia, & importabilia, digito aũt suo nolũt ea mouere, & Matt.7. Hypocrita eijce prius trabem de oculo tuo &c. Pro quo notandum, ꝙ aliquando in prædicatione asserit veritas generaliter, videlicet de his, F quæ spectant ad statum salutis, & sic tenetur facere prædicator, quod dicit, cùm asserit ad hoc teneri omnes. Aliquando verò asserit secundum statum perfectionis, vt potè religionis, & hoc modo non tenetur, nisi perfectionem ipsam ipse vouerit. Si q̃ratur an malus peccet predicando, Respondetur, ꝙ existens in peccato mortali notorio peccat prædicando, siue hoc faciat ex officij necessitate, siue ex voluntate, quia scandalizat. Existens autem in peccato occulto, si prædicat, & non studet ex concione sua compũgi, adhuc videtur peccare, cũ videatur contẽnere.

VNDECIMVM Consilium est de vitanda solicitudine. De hoc consilio dicitur, Matt.6. Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis, &c. Et rursum, G Nolite cogitare de crastino. Pro quo sciendum, quòd triplex est solicitudo. Prima laudabilis, vt prouidentiæ spiritualis, de qua pri.cor.7. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo: & ad Rom. 12. de Prælatis dicitur. Qui præest in solicitudine. Secunda est tolerabilis, & est solicitudo quo ad corporis necessaria: de qua Luc.10. Martha, Martha solicita es, & turbaris erga plurima. Tertia est dãnabilis, quæ est superfluæ thesaurizationis quo ad auaritiã, Ecclesiastici. 2. Peccatori autem dedit Deus afflictionem pessimam, vt addat, & congreget: & hæc est vanitas, & cassa mentis solicitudo. Solicitudo prima præcipitur, Secunda toleratur, Tertia prohibetur.

Vltimum consilium est fraternæ correptionis. De quo Saluator Matt.18. dicit beato Petro. Si peccauerit in te frater tuus &c. Pro quo notandum ꝙ fratrem corripere: quandoq; est consilium, vt quando corripitur super venialibus: quandoq; est præceptum, vt corripere eum de mortalibus. Hoc secundo modo ad omnes pertinet, & nõ obligat semper, sed pro loco, & tempore, quando scilicet videt, quòd vtilis sit correctio. Pro quo sciendum, quòd triplex est dicta correctio, videlicet amoris, timoris, & pudoris, hunc ordinẽ fraternæ correctionis docet Dominus vbi supra. Primo enim innuit fratrem reuocãdum esse amore, cùm iubet eum singulariter corripere, dicẽs: corripe eum inter te, & ipsum solum. Sed si hoc non valet, docet eum esse reuocandum timore, vbi ait. Si te non audierit, adhibe vnum, vel duos tecum. Et si adhuc se non correxerit, docet eum esse reuocandum pudore, vbi ait. Si nec illos audierit, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus, idest excõmunicari debet, & euitari. Sanè prædictus ordo fraternæ correptionis intelligitur tantum de criminibus, quia de culpis communibus, solent claustrales se in suis capitulis accusare, non præmissa admonitione. Verũtamen accusans alium caueat diligenter, ne hoc faciat ad diffamandum, sed ad corrigendum: quoniam si quis ex deliberatione contrarium faceret, mortaliter peccaret: & hæc sufficiant pro notitia consiliorum habenda.

Supradictis

Supradictis addere volui duo capita de permissionibus ad habendam plenã notitiã nonnullarum sententiarum in supradictis tractatibus contentarum. Caput Primum.

SApientissimus Deus prudentissimè hominum genus gubernandũ duxit, A
non solùm præceptis, & consilijs, verùm & permissionibus, quibus sanè
multa aut tolerat, aut indulget, aut de seueritate remittendo dispensat
aliter, q̃ ius cõmune exigit. Permittere igitur est tolerare, siue nõ impedi
re. Deus enim, & si prohibuerit mala, præceperit bona, consuluerit meliora: multa
tamen misericorditer, plura longanimiter, nonnulla ægrè & non sine magna indi-
gnatione permittit. Pro quo notandum, quòd Augustinus de spiritu & litera. c. 33.
Infideles contra voluntatẽ Dei faciunt, cùm eius euangelio non credunt: multa itaq;
fiunt contra præceptum, vel prohibitionem Dei, quæ tamen non fiunt contra sem-
piternam eius voluntatem: multa etiam fiunt præter dei voluntatem, quæ ipse est: q̃
tamen non fiunt præter illius permissionem, quæ ipse nõ est, vt hominum peccata.
Quæ teste Augustino super p̃s. 16. fiunt præter eius voluntatem scilicet sempiternã,
quæ semper efficax est, & omnipotens, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod no- B
lit. De qua verum est, ꝙ semper impletur, aut à nobis, aut de nobis: à nobis quidem,
quando bonum facimus: ideò enim facimus, quia deo placere scimus. De nobis quã-
do peccamus: siquidem etiam de hoc operatur deus, quod vult. Nam vult peccantẽ
corrigi, vult pœnitenti parcere, vult perseueranti in bono gloriã dare, vult & in pec-
catis persistẽtem puniri, iudicari, & dãnari. Totum itaq; hoc ad misericordiæ, & iu-
stitiæ simul suæ ostensionem vult. Quia igitur mali fecerunt contra præceptum dei,
quod voluntas eius appellatur, licet impropriè: non autem fecerunt contra benepla
citum dei, quod propiè eius voluntas est. Hoc enim facere non potuerunt propter
eius omnipotentiam: illud verò valuerunt propter permissionẽ ipsius. Et ita per hoc,
quòd fecerunt contra voluntatem dei, hoc est præceptum, de ipsis facta est uoluntas
eius, hoc est impleta est sempiterna ipsius dispositio, qua tales damnare uoluit.

Quotuplex sit permissio. Caput ultimum.

DIco, ꝙ aliquando permitti dicitur id, quod non punitur, ẽt si malũ sit. Sæ- A
pè enim mala dissimulantur, & sine punitione relinquuntur, vt maius ma
lum euitetur. Vnde in cap. Duo mala, dist. 13. Licet omne malum sit vi-
tandum, tamẽ si periculi necessitas vnum ex duobus perpetrari compu-
lerit, id debet sumi, quod minori nexu noscitur obligare. De hac permissione lo-
quitur Saluator Matt. 19. Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimitte-
re vxores vestras: ab initio autem non sic. Dimidium mali permisit, ne totum per-
deret bonum. Hac ratione permisit Iudęos dare libellum repudij: quia melius iudi-
cauit permittente lege matrimonia solui, quàm odio compellẽte homicidium fieri.
Permisit eis facere mala, ne facerent peiora: hæc Chrysostomus: idem beatus Hiero-
nymus in commentarijs super Matt. eadẽ verba Saluatoris interpretando. Alio mõ B
dicitur permitti, quia cùm possit impediri ne fiat, non impeditur. Nã & si ad Rom. 4.
non sint facienda mala, vt eueniant bona, tamen bene possunt mala non impediri,
vt maius bonum inde eliciatur, quàm esset illius mali prohibitio. Vnde Gregorius
in quadam epistola ad Paschasium Episcopum Neapolitanum. Deus enim permittit

multa mala à ſceleratis hominibus fieri:quia illa non impedit,ne fiant:quamuis id facillimè efficere poſſet. In his igitur non ideò mala permittere dicitur, quia multa relinquit,ſed quia ex illis bonum multò maius elicere ſtatuit,quàm eſſet illius mali ꝓ-
C hibitio.Et Auguſtinus in Enchi. cap.xi.Deus omnipotens,cui rerum eſt ſumma poteſtas,cùm ſit ſummè bonus,nullo modo fineret aliquid mali eſſe in operibus ſuis: niſi vſq; adeò eſſet omnipotens, & bonus,vt bene faceret ẽt de malo. Quod intelligitur, quia Deus pro ſua immenſa bonitate, ex illis malis capta occaſione, facit bona, quæ niſi mala præceſſiſſent,nõ fuiſſet facturus.Hoc modo Iudith dicit.c.13.de ſe.Non ꝑmiſit me Deus Ancillam ſuam coinquinari: quia impediuit Holofernem,ne cum illa miſceretur.Et ad Rom.pri.Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum,eò ꝙ impe
D dire noluit eorum deſideria. Tertio modo aliquid dicitur permitti, quia cõceſſum: ſiue id cõmuni lege omnibus concedatur: ſiue priuilegio particulari contra cõmunẽ omnium legem ſit alicui particulari cõceſſum: de quo modo loquit̃ Tullius. 4.Rhetoricorum ad Herennium,dicens.Permiſſio eſt,cùm oſtendimus in dicendo nos aliquam rem totam tradere, & concedere alicuius voluntati,ſic. Quoniam omnibus rebus ereptis,ſolùm mihi ſupeſt animus & corpus, hæc ipſa,quæ mihi de multa ſubſtantia relicta ſunt, vobis & veſtræ condono poteſtati.Luc.etiã.8.Rogabant Dominum dęmones, vt permitteret eos in porcos ingredi, & ꝑmiſit illis. Hoc modo Apoſtolus conceſſit nuptias.1.cor.7. non quia malas, ſed quia nullo iure diuino prohibitas: imò potius per indulgentiam conceſſas. Hoc modo Gregorius Papa Anglis ꝑ-
E miſit (qui tunc nouiter ad Chriſti fidem fuerant conuerſi)vt intra quartum conſanguinitatis gradum matrimonia contraherẽt:vt patet ꝑ eius epiſtolam,quam Auguſtino Anglorum epiſcopo de hac re ſcripſit. De primis duobus modis loquit̃. Innocen.in.c.cùm iam dudum,de præbendis & dignitatibus.Multa(inquit ille)per patiẽtiam tolerantur, quæ ſi deducta eſſent in iudicium exigente iuſtitia, non deberẽt tolerari.&c. De tertio & ſpecialiter de libero arbitrio, quod Deus nobis hoc modo dedit,& poſuit in noſtra poteſtate,habetur Gen.4.de quo dicitur.Sub te erit appetitus tuꝰ,& tu dominaberis illius.Et Eccleſiaſtici.15.Deus ab initio cõſtituit hominẽ, & reliquit illum in manu conſilij ſui.Adiecit mandata, & ꝓcepta ſua: ſi volueris mãdata conſeruare, conſeruabunt te. Appoſuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris porrige manũ tuam.Ante hominem vita & mors: bonum & malum, quod placuerit ei,dabitur illi. Et hoc liberum arbitrium deus contulit nobis, vt eo bene vteremur. Quod licet per Adæ peccatum fuerit attenuatũ, non tamen extinctum: cùm ꝑ illud verè poſſimus noſtræ cooperari ſaluti. Et poſt ꝓuenientem habitã gratiam, quæ eſt primum requiſitum ad noſtram iuſtificationem,vt dictum eſt in tractatu de Symbolo,articulo.12. cuius licet deus ſit cauſa effectiua, & pijſſimus Ieſus meritoria,& grã gratum faciens cauſa formalis:liberum tamen arbitrium cõcurrit, vt cauſa ꝓparatiua,ſiue diſpoſitiua ad eandem. Poſt verò adeptã iuſtificationem,liberum ipſum arbitrium vnà cum charitate, ſiue gratia præfata gratum faciente,facit opera digna de condigno vita æterna: ad quã nos ꝑducat ille, qui ſine fine viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Finis Conſiliorum Euangelicorum, & permiſſionum.

DE concilio œcumenico, hoc pręcipuè tempore, quo pro componendis rebus ad religionem ſpectantibus, & pro imponendo fine tot litibus ab impiis in eã excitatis illud congregaſſe neceſſe fuit, nõnulla ſub compendio tum Romano Pontifici, tum patribus ad illud profectis, tum demum ipſimet concilio neceſſaria poſtremò ſcribere propoſui: vt luce clarius pateat, quantùm à veritatis tramite aberrent, qui aliter, quàm veritas ipſa expoſtulet, ſomniantes, confundenteſq; vniuerſa, in Chriſti corporis myſtici præiudicium continuè oblatrant: corpori quidẽ, quod capiti conuenit, aſcribendo: patribuſq; & concilio multò plus, quàm eiſdem ex Apoſtolorum traditionibus, aut à iure vel ſacris litteris permiſſum ſit, tribuendo.

Caput Primum.

EST autem Cõciliorum antiquum omnino inuentum, neq; tam diuinę, A
quàm humanæ inſtitutionis: recta ratione euidẽter dictante, res dubias à pluribus, hiſq; prudentibus, vſuq; peritis, in commune cõſultantibus, quàm ab vno aliquo, diſcuti, tractariq; rectius: plus enim vident oculi, q̃ oculus. Itaq; vt agendarum rerum auctoritatem ſummam, eadem duce magiſtraq; natura, vni committendam eſſe: ita de rebus dubiis conſultandum cum pluribus, & recta ratio docuit, & vſus comprobauit.

COnciliorum quæ ſit propria praxis, ipſa nominis indicat ratio, nẽpè cõ- Cap.2.
ſultare, conſiliaq; conferre. Proinde ſi omnes ab initio conuentus hominum, ciuileſq; ſocietates percurreris, diligenterq; cõſideraueris Mo- B
narchias, Regna, Imperia, Reſpublicas, liberaſq; cõmunitates vniuerſas, inuenies ſemper negotiorum publicorum conſultationem fuiſſe penes multos, numero tamen mediocri ac definito, ingenio vſuq; rerum præſtantes: at rei gerendæ auctoritatem ſummam penes vnum, & ab vno felicius geri, quàm à multis. Idq; eò efficacius, quò eſt vnitas abſolutior. Qua re ipſa edocti Romani illi quondam rerum domini, quoties vis aliqua externa vrgeret rẽpublicam, & inſigne aliquod immineret periculum, publicę vtilitati prouidè conſulentes, ad vnius ſemper confugerunt Imperium, vni dictatori ſummam poteſtatem liberam deferentes, etiam in Romanorum ciuium capita, à qua nulla eſſet prouocatio.

COnciliis itaq; ex propria ſua ratione, non aliud quàm conſultare, delibe-
rare, & quid melius, vtiliuſue ſit inuenire, cõuenit. Agendi verò & exe- Cap.3.
quendi ea, quæ deliberando, conſultandoq; à concilio inuenta ſunt, poteſtas ad ſummam in republica auctoritatem pertinet: cui adeſſe quidẽ, non autem pręeſſe concilia, in omni bene inſtituta Monarchia, certum eſt. Cuius & in nobis eiuſdem eſt naturæ exemplum cernere, in quibus eſt etiam regni cuiuſdam abſolutam quandam videre imaginem. In quo voluntas rerũ omniũ A
ſummam, regiamq;, & liberam quandam poteſtatem obtinet, cui cæteræ potentiæ ſeruiunt. Ac ratio ſenatus cuiuſdam, liberiq; conſilij locum tenens, illi conſultando, monſtrandoq;, quæ recta ſunt & vtilia, adeſt ſedulò: ſed exequendi ea, quæ ſalubria, & vtilia viſa ſunt, nullam poteſtatem habet: ſed ad Regiam illã voluntatis auctoritatem pertinet, cui ſi placent rationis conſilia, ea exequitur, ſi diſplicent contẽnit: & quamuis ipſam rationis conſiliis obtemperare conueniat, eius tamen eſt libera abſolutaq; auctoritas.

Cap.4. AB hoc rationis naturalis inuento, Conciliorum vſum translatum con-
ſtat ad regnum inter nos, Chriſti, hoc eſt chriſtianam eccleſiam, confir-
A mante quidem eundem, atq; eius vtilitatē, Sacroſancto Spiritu: & illud,
quod Petro vt eccleſiaſticæ Hierarchiæ Prȩſidi, ſua oratione impetra-
uit Chriſtus, non quidem impeccabilitatis, ſed indefectibilis fidei priui-
legium, eidem dicens: Rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Dicta tamen
concilia licet nullam in ſacris literis à Chriſto ſpecialem inſtitutionem habeant:
non eſt tamen dubitandum quin ſint ex Apoſtolorum traditionibus, Spiritus ſancti
aflatu inſtituta. Vnde ſi formam, occaſionem, & rationē primi illius concilij ab Apo
ſtolis celebrati inſpicias, in illo planè videbis eam originem, eamq; eorū conciliorū
B rationem, quam ſupra explicauimus. Nam cùm non leuis Antiochiæ ſuborta eſſet
dubitatio, quæ vniuerſam illam ad ſeditionem vſq; conturbabat eccleſiam, docen-
tibus quibuſdam, etiam gentes conuerſas ad Chriſtum, legem Moyſi vnà cum Euan
gelio ſeruare oportere: contradicentibus autem Paulo, & Barnaba, cùm inuicem
concordari non poſſent, miſerunt Hieroſolymam ad Apoſtolos, & ſeniores, ideſt Sa
cerdotes, conſultatum ſuper hac controuerſia. Quibus conuenientibus in conciliū,
cùm diligens fieret conquiſitio, quibuſdam hanc, quibuſdam illam partem tuenti-
bus, ſurgens Petrus eccleſiaſticæ Hierarchiæ, atq; illi etiam Concilio præſidens, ꝓ-
tulit veritatis ſententiam, qua gentes ab omni illa Moſaycæ legis ſeruitute liberas
pronuntiat: cui à Iacobo in fauorem ſibi commiſſæ circuncisionis eccleſiæ paucula
quædam addenda viſa ſunt: quæ & ipſa placuere concilio, cuius nomine Antioche-
nis reſponderunt ſuper quæſtione propoſita, ſcribentes, & ſibi ea viſa eſſe & Spiritui
C ſancto. Hoc primum fuit eccleſiaſticorum conciliorum omnium.

Cap.5. PRætermiſſis, quæ tetigi in vniuerſum de generalibus conciliis: eccleſiaſti
corum cōciliorum, vt omnem rationem enucleatius explicemus: ea pri-
A mùm partiri in ſua genera, deinde definire, & ex ipſa rei euidentia eccle
ſiaſticæq; traditionis obſeruatione, cuiq; generi quid propriè cōueniat:
quid quodq; egerit: quam auctoritatem exercuerit: quis eiſdem iure
præſidere habeat: cuiuſq; auctoritate congregentur: quidq; poſtremò in ipſis pro-
bauerit, aut agnouerit vniuerſa Chriſti eccleſia, demonſtrare conabor. Concilio-
rum quatuor ſunt genera ſecundum Innocentiū in Cap. Graue de præbendis. Pri-
mum œcumenicum ſiue generale, in quo præeſt Papa, aut eius legatus. Alterum pro
uinciale, cui prȩeſt Archiepiſcopus, Patriarcha, vel Primas. Tertium ſynodale, quod
facit Epiſcopus cum Prælatis, & clericis ſuæ diœceſis. Quartum eſt religioſorum,
quod capitulum vocatur, de quo in cap. In ſingulis, de ſtatu Monachorum. Glo. in
cap. 1. diſt. 17. dicit, quòd generale concilium in quo Papa præſidet, originem
traxit à primo concilio per beatum Petrum cum Apoſtolis celebrato, Act. 15.
B Prouinciale, quod celebrat legatus in prouincia, Primas, aut Metropolitanus, traxit
originem à concilio, quod celebrauit beatus Paulus in Mileto, congregatis maiori-
bus natu prouinciæ Epheſinæ. Act. 20. Epiſcopale ab illo, quod celebrauit beatus
C Iacobus Hieroſolymis. Act. 21. Sed nota, quòd ſicut prouincialia non poſſunt cele-
brari ſine auctoritate Metropolitani. 18. diſt. cap. pri. Et Epiſcopalia ſine auctoritate
Epiſcopi, ibidem cap. finali quando videlicet, habent in eiſdem condi canones. Sic
nec generalia ſine auctoritate Papæ, diſt. 17. c. pri.

Concilia Prouincialia cedunt generalibus, vt inquit beatus Augustinus de Baptismo paruulorum contra donatistas, lib.2.cap.3. Concilia, quæ ꝑ Cap.6. singulas regiones, vel prouincias fiunt plenariorũ, idest œcumenicorũ A conciliorum auctoritati, quę fiunt, ex vniuerso orbe christiano, sine vllis ambagibus cedere debent. Legitur enim dist. 18.cap.1. ꝙ concilia Episcoporũ, quæ videlicet ꝑsentiam Papæ non habent, aut eius auctoritate congregata non sunt, ad definiendũ, & constituendũ aliquid nihil roboris habẽt: vbi glosa inq̃t, quòd de Prouincialibus loquit̃ Gratianus, in quibus generaliter nihil constitui põt vniuersam ecclesiam, & fidei negotiũ tangens. Quæ verba diametraliter pugnant cõtra eos, qui nationale concilium expetunt, in quo de fidei controuersijs constituatur aliquid. Huius generis concilia planè sunt inualida, & conuenticula, conciliabulaq́; B potius, q̃ concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, catholica est: nec ad vnã gentem, sed ad oẽs pertinet, qui christiani sunt. Quãobrem seorsum aliquid in gente quapiam à reliquo christiano populo constituere velle, quid aliud est, q̃ ab ecclesia, fideq́; catholica se velle segregare? Huc itaq́; respexit Gratianus, cùm dixit, Episcoporũ concilia ad definiendũ esse inualida: non ꝙ non aliquid in illis definiri, & constitui possit, sed quòd iuxta morem in ecclesia Dei à temporibus Apostolorũ semper obseruatũ de maioribus causis fidei præsertim, ad sedem Apostolicã, aut ad concilium œcumenicũ illius auctoritate congregatum, referre sit necesse.

Postpositis alijs conciliorum generibus: de œcumenico duntaxat in præsentiarum disserã, & ꝓsuppono, ꝙ concilium œcumenicum est congre- Cap.7. gatio maiorũ prælatorum ecclesiæ, auctoritate Romani Pontificis coacta ad aliquid cõmuni intentione solenniter tractãdũ, Papa in eadem præsidente, vel alio, loco illius. Quo ꝓsupposito, dico, ꝙ causæ congregandorum cõciliorum debent esse grauissimæ. Primò, causa congregandorum dictorũ conciliorũ est, vt super tractandis & disponendis in vniuersali ecclesia, maturius & sa- B nius consilium habeatur (vbi enim multa sunt consilia, Prouer. 11. ibi salus.) Et hoc præcipuè obseruatum est à Patribus in materia fidei, cùm in hac perniciosissimè (vt inquit beatus Augu.pri.de tri.) erretur. Vide pro hac assertione Magistrum sen.dist. 2.primi. Hanc causam tãgit beatus Cyprianus in quadã epistola, quam vnà cum synodo scribit ad Stephanum Episcopũ dicens. Ad quædam disponenda, & cõcilij cõmunis examinatione limanda, necesse habemus conuenientibus in vnũ plurimis sacerdotibus, cogere, & congregare concilium. Secundò, ad solenniorem, & abundãtiorẽ auctoritatem reprobationis heresum, & cõdemnationis hereticorũ: qua de cã potissimè septem principalia concilia coacta leguntur. In quorũ primo Nicæno videlicet. 318. Patrum, Arrius cõdẽnatus est, qui ponebat patrem maiorem, filium minorem, & Spiritum sanctũ creaturam. In Secũdo quod fuit Cõstantinopolitanũ primũ. 150. Patrũ, error Macedonij Episcopi dãnatur asserentis, Spiritũ sanctum non esse Deum. In tertio Ephesino primo. 300. Patrum, Nestorij impietas reprobatur dicẽtis, beatã Virginẽ non Dei, sed tãtum hominis genitricem: vel aliam personam carnis, aliã diuinitatis. In quarto scilicet Calcedonẽsi. 530. Patrũ, error Eutichis explo ditur asserentis, Christũ post assumptã carnẽ, nõ ex duabus naturis existere, sed solã C diuinã in eo manere naturam. In quinto videlicet Cõstantinopolitano. 2. perfidia multorũ hereticorũ cõdemnat̃, maximè Theodori Mosothoni, qui affirmabat aliũ esse verbum, & alium Christum: negabat quoq́; Sanctam Mariã Dei genitricẽ fuisse. In Sexto, quod fuit Cõstantinopolitanũ tertiũ. 150. Patrum, stultitia Macharij

Episcopi

Epiſcopi,& ſociorum, qui vnam tantùm voluntatẽ,& operationẽ in Chriſto aſtruebant,confutatur.In Septimo,quod fuit Nicęnum.2.367.Patrum,hæreſis execrantiũ
D imagines ſanctorum in eccleſia abraſa eſt. Tertiò concilia leguntur cõgregata, gratia ſchiſmatis extirpandi:ſicut fuit octauum concilium.300.Patrum Conſtãtinopoli celebratum, in quo ſchiſma de depoſitione Ignatij, & ordinatione Focij ortum extirpatur,Focio anathematizato,& Ignatio reſtituto. Quartò ad confutationẽ hæ-
E reticorum per viam diſputationis: qua de cauſa tempore, & cõſenſu beati Silueſtri Papæ,iuſſu Conſtantini Imperatoris dicitur Romæ conueniſſe magnum Epiſcoporum conuentum, vt cum Iudęis diſputaretur, an chriſtianorum fides legi iudęorũ eſſet præferenda. Vnde concluſo pro chriſtianorum fide, Auguſta Helena cum tri-
F bus millibus iudęorum ad fidem Chriſti conuerſa, baptiſmum ſuſcepit. Quintò, quando eccleſia habet potentes hoſtes, & perturbatores: qua de cauſa Gregorius tertius, cùm Imperatorem Leonem tertium hæreticum incorrigibilem repeiriſſet ſuper depoſitione imaginum Chriſti, beatæ Virginis,& ſanctorum, quas omnes incendi fecerat in vrbe Conſtantinopolitana,congregato cõcilio Romæ quaſi.1000. Epiſcoporum, Romam & Italiam totam ab eius obedientia, & poteſtate diſcedere fecit,& vectigalia interdixit,illum anathematizans,venerationemq; imaginum cõfirmauit. Hac eadem cauſa Innocentius quartus,Imperatorem Fridericum ſecundum eccleſiæ hoſtem,rebellem,contumacem, & incorrigibilem comperiens, con-
G cilium congregauit Lugduni, vbi illum Imperio priuauit. Sextò congreganda ſunt concilia, cùm magna imminet chriſtianæ reipublicæ neceſſitas,aut perſecutio, cui non niſi à totius eccleſiæ auxilio ſubueniri poteſt:qua de cauſa Vrbanus ſecundus, audiens Hieruſalem ab infidelibus captam,conciliũ generale conuocat in Claramonte Aluerniæ, vbi in ſubſidium illius paſſagium tranſmarinum ordinatur. Se-
H ptimò ad maiorem firmitatem fidei,& acceptationem plenariam conſtitutionum, & definitionum in præcedentibus conciliis. Vnde poſt Nicęnam ſynodum cõgregatum eſt Romæ per beatum Silueſtrum generale concilium.277. Patrum, in quo roborata eſt fides concilij Nicæni,& Arrius condemnatus eſt. Octauò congregantur gratia inquirendæ veritatis ſuper ſuſpicione hæreſis orta de Romano Ponti-
I fice, quo modo congregatum legitur concilium,tam tempore Symmachi Papæ, q̃ tempore Marcellini,qui ſacrificauit Idolis. Nonò legitur congregatum canonicæ purgationis gratia,quam Papa voluit facere,vt quia infamia fuerat publica, purgatio quoq; omnibus innoteſceret. Hoc modo Damaſus Papa,& Leo.4.& Sixtus Romani Pontifices,bonæ famæ ſuæ conſulere volentes,ad ſedandum ſcandalum cõcilia congregaſſe leguntur:in quibus omnibus patefacta fuit eorum innocentia. De-
L cimò celebrantur concilia generalia, quando vehemens dubitatio curreret de iure electionis alicuius in ſummum Pontificem, qua de cauſa tribus contendentibus de Papatu, videlicet Benedicto.13. Gregorio.12.& Ioanne.23. Synodus congregata eſt Conſtantiæ,in qua vno videlicet Gregorio renũtiante,ſi quid iuris habebat, aliis duobus depoſitis,data eſt pax eccleſiæ,per electionem Martini.5. Vltimò cõ-
M cilia celebrantur quandoq; rationabiliter,ad efficaciorem, & ſolenniorem eccleſiæ reformationem. Hoc modo ſynodum illam ſingularem Gregorius.7. Romæ celebrauit pro dicta eccleſiæ reformatione,in qua anathematizauit ſimoniacos: clericis vxorem habentibus,interdixit diuina: laicis eorum miſſas audire prohibuit: et inueſtituras ne à laicis ſuſciperent,ſententiam excommunicationis adhibuit.

Cauendum

Cauendum est à multis in Concilio. Cap. VIII.

PRimum, à quo cauendum, est malitia siue prauitas affectionis, vt ad id hortatur Imperator Basilius in principio octauæ synodi. Est enim excludenda omnis sinistra, & vitiosa assertio à patribus: & dirigēda omnis eorum intentio ad honorem & gloriam Dei, & ad status Apostolici dignitatem, & auctoritatem conseruandam: similiter & ad quietem & pacem fidelium, & non ad turbationem bonorum: quale fuit concilium contra beatum Stephanum: de quo act. 6. Concurrentes rapuerunt Stephanum, & adduxerunt in concilium, & statuerunt falsos testes, &c. Cōgregatis verò in nomine Christi, diuinitatis suę promittitur assistentia. Matt. 18. Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum. Secundum, quod cauendum, est negligentia circa bonum cōmune, vt omni studio publicis commodis intendant patres, prætermissis priuatis, ex quibus error. 2. Ephesinæ synodi originem traxit. Vnde Leo Papa ad Theodosium Imperatorem scribens, inquit, dum priuatæ causæ, religionis obtentu, exercētur, commissum est impietate paucorum, quod vniuersam ecclesiam vulnerat. Tertium cauendum, est timiditas: ne videlicet aliquis propter timorem cuiuscunq; ꝑtimescat dicere veritatem de hjs, quæ pertinent ad decorem domus Dei. Vnde Augustinus ad Casulanum, vt habetur. xi. q. 3. Quisquis metu alicuius potestatis veritatem occultat, iram Dei super se prouocat: quia magis timet hominem, q̄ Deum. Quartum cauendum, est amor vanæ gloriæ, seu vanitatis: ne scilicet patres ad ostentationem sui tempus salubribus rebus deputatum in vanitate consumant: contra quos propheta. Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Quintum, est dissolutio: ne scilicet in concilio, vbi cuncta cū timore Dei, & grauitate peragēda sunt, dissolutionibus & carnalibus solatiis vacetur. Tale itaq; concilium abominatur Hieremias, dicens. Non sedi in concilio ludentium, Hier. 15. Sextum, sunt tumultus, disceptationes, & dissensiones: ne eorum cōgregationes sint, de quibus Apostolus. 1. cor. xi. Conuenientibus vobis, audio inter vos scissuras esse. Septimum, est tepida correctio circa præteritas culpas, & maximè in domo domini commissas. Heli enim sacerdos, quia filios suos tepidè correxit, diuino iudicio de sede cadens, fractis ceruicibus, expirauit. i. Reg. 4. Octauum cauendum, est persecutio aliorum: ne videlicet aliqui odio alios in concilio persequātur. Odio enim (vt inquit beatus Gregorius in. c. Quatuor. xi. q. 3.) peruertitur omne humanum iudicium. Nonum, est ne innitentes quibusdam phantasiis & somniis, incertisq́; reuelationibus, aliquid disponant in ecclesia. Sensus enim sanctorum Patrum, & sanctarum scripturarum regulis formari debent. Decimum, est error in proponēdo materias: ne scilicet parua magnis, temporalia spiritualibus anteponant. Vnde in gestis Ephesinæ synodi habetur, quòd Telasius Episcopus sic dixit. Piissimus & Christianissimus Imperator desiderans fidem, quæ hactenus est, inconcussam manere, ꝓcipit, nil aliud nec dicere, nec agere in sancta synodo, nisi prius de fide statuat̄. Vnde omnia nunc negotia vacent: quæ sunt interim de fide, in medium proferātur. Vndecimum in conciliis cauendum, est leuitas, & præcipitatio in consulendo, siue concludendo. Celeritas enim (vt dicit Diogenes) maximè inimicatur consilio, cùm scriptum sit. 6. Eth. c. x. Consulta exequi velociter oportet, consiliari tardè. Vltimū est violentia: libertas enim maximè requiritur in consulendo: ita vt vbi libertas non est, synodus esse non possit. Vnde de violentia facta in. 2. synodo Ephesina, quidam

Episcopi

Epiſcopi orientales dixerunt. Nullus conſenſit, violentia facta eſt: minabatur nobis dānatio, mille exilia tendebantur: milites cum gladiis & fuſtibus inſtabant: timebantur fuſtes, & gladij. Vbi gladij & fuſtes, qualis ſynodus? quaſi dicerent, nulla.

Conciliorum celebratio maximè valet ad quinque. Cap. IX.

A PRimò celebratio conciliorum valet ad conſeruandam veram religionē in vnitate fidei, quæ primum vinculum eſt ſocietatis chriſtianæ. Hanc vtilitatem conciliorum aſſignat beatus Iſidorus in .c. canones. 15. diſt. dicens, Canones generalium conciliorum à temporibus Cōſtantini Imperatoris cæperunt. Vnde ante eum perſecutione ſæuiente, congregandi concilia minimè dabatur facultas. Quare chriſtianitas in diuerſas hæreſes ſciſſa eſt: quia nō erat eis licentia conueniendi in vnum. Secundò valet ad faciliorem & firmiorem illucidationem veritatis in dubiis: faciliorem quidem, quia quod à pluribus ſapientibus quæritur, facilius inuenitur, vt ait Innoc. in.c. de quibus, diſt. 20. firmiorem, quia tantò grauius, & firmius eſt iudicium, quantò plurium ſententiis confirmatur, & approbatur aſſenſu, vt idem dicit in.c. Extra conſcientiam, diſt. 64. Integrum iudicium eſt, quod plurimorum ſententiis confirmatur. Vnde beatus Auguſtinus lib. .1. cap. 7. de Baptiſmo contra donatiſtas, inquit, Patres fluctuaſſe in fide, quouſq; totius orbis concilio firmarentur. Tertiò vtilis eſt ad culturam agri Dominici, vt dicit Canon concilij Conſtantieñ. Sunt quidem patres in concilio congregati, miniſtri, operarij, agricolæ, de quo dominus Ioan. 15. Pater meus Agricola eſt, quorū miniſtrorum officium eſt, errorum vepres de agro Dominico euellere, plātare fidē,
B & euulſis vitiorum radicibus, virtutes inſerere. Quartò ad refrenandum exorbitātias quorundam Pontificum, qui munus ſuum, aut ſpretis ſanctorum patrum regulis, pro voluntate exercēt, aut ſimoniaca prauitate dehoneſtant, aut ſeculi vanitate, & vita ſcandaloſa confundunt. Huius cauſa congregatum legitur concilium Epiſcoporum Italię, Romæ, per Imperatorem contra Ioannem Papam. xij. qui venator lubricus publicus erat, & incorrigibilis. Vltimò valet ad omnium ſcandalorum, quæ ſuſcitantur in eccleſia, extinctionem. Iſtud enim eſt vltimum refugium eccleſiæ in omnibus anguſtiis ſuis. Vnde Romano Pontifici dicitur myſticè, illud Eſa. 16. Ini conſilium, ſcilicet cum ſapientibus: coge concilium, ideſt congrega, vt exponit Lyranus: quaſi diceret Spiritus ſanctus Romano Pontifici. Imminentibus grauiſſimis periculis in eccleſia, Ini conſilium, & coge, ideſt congrega vniuerſale conciliū. Quia ſi in medio duorum vel trium in nomine Chriſti cōgregatorum, ipſe eſt, vt ſpirator, doctor, & auditor. Matt. 18. multò magis, vbi ſanctorum Patrum multorum ſocietas in nomine conuenerit Ieſu Chriſti, maximè pro rebus tangentibus totam Chriſtianitatem, intererit.

Conuocandis ad œcumenica concilia quatuor ſunt neceſſaria. Cap. X.

A SApientia primò eſt neceſſaria ei, qui ad œcumenicum concilium vocandus eſt. Vnde Tullius libro de ſenectute, Magnę res non viribus geruntur, ſed conſilio & auctoritate. Vnde cùm in eiſdem de rebus maximis tractandum veniat, viros oportet eſſe multa ſapientia præſtantes. Quāto ſapientiæ lumine fulgere debeant patres ad concilia generalia conuocandi, qui & doctrinæ

doctrinæ lumen, & normam vitæ cæteris daturi sunt, beatus Dionysius docet, dicēs. Eos, qui alios superuehere munus habent, oportet doctrinæ claritatis esse repletos, & aliorum esse doctores. 1. q. 7. c. Conuenientibus. Secundò pollere debent vitæ sāctitate, vt veraciter eorum conuentus sanctorum Patrum concilium vocari possit, & vocandus Deo cum propheta dicere possit. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in concilio iustorum, & congregatione. Vnde beatus Ambrosius in libro de officiis, inquit. Talis esse debet consiliarius, qui nihil nebulosum habeat, nihil fallax, nihil simulatum, quod vitam eius, atq; mores refellat. Tertiò vocandi debent esse experti, maximè in illis, in quibus quærendum est consilium, quia vnusquisq; in ea re, quam profitetur, aptius consulere potest. Vnde Valerius Max. Suæ artis, inquit, vnū quenq; & auctorem & disputatorem optimum esse non dubitamus. Ex quibus ostēditur apertè, quàm dignè reprehendendi veniant, qui ad œcumenica concilia homines inhabiles, sine scientia, sine moribus, sine experientia, sine auctoritate admittunt, & maximè ad voces definitiuas cum Episcopis. Qui error in Basiliensi concilio magna scandala peperit in populo christiano. Quartò vocandi sunt habentes zelū domus Dei, vt sint de numero eorū, de quibus in psalmo. 68. dicitur. Zelus domus tuæ comedit me. Siquidem debent habere zelum ad reformationem morū, ad correctionem vitiorum, & ad augmentum diuini cultus: de quo exemplum habemus in filiis Israel, qui (vt dicitur Iudic. 20.) congregati quatuor millia dixerunt, ꝙ nō redirent domum, donec vlciscerentur scelus cōmissum in vxorem leuitæ in Gabaa.

Caput. XI.

Concilium œcumenicum legitimè congregatum, hoc est in quo cum ecclesiæ patribus Romanus Pontifex eorū caput, & princeps vnanimi cōsensu, & auctoritate concurrit, Ecclesiam catholicam repręsentat: quāobrem quod ab illo statuitur, ab ecclesia sancta catholica statuitur: cui sententiæ Augustinus lib. 1. cap. 18. de baptismo paruulorum contra donatistas, se subscribit, cùm plenarij concilij sententiam totius ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius in epistola de synodis Arimini, & Seleuciæ cōgregatis. Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in concilium coiret. Vniuersum orbem vocat. 318. Patres in Niceno concilio congregatos. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, actione. 5. Bahanis Photium sic allocutus legitur: loquere domine Photi, totus mundus hic est: totum mundum vocans synodum œcumenicam. A

Licet omnes de vulgo non conueniant ad concilium, non propter hoc sequitur, quin repręsentet ecclesiam Catholicam. Cap. XII.

Satis itaq; semper fuit extimatum, si quos oportet de salute esse solicitos, hi ex vniuerso orbe christiano ad concilium essent conuocandi. Sic Leo magnus epistola. 24. & . 26. Canonum Nicęæ habitorum decreta (quò . 318. tantū conuenerant Episcopi) totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Et ꝙ ita se habeat, manifestum est ex scripturis. Vnde. 3. reg. 2. Legitur, ꝙ congregati sunt omnes maiores natu Israel ad Salomonem in Hierusalem, vt deferrent Arcam fœderis domini de ciuitate Dauid, conuertitq; Rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ: omnis autem ecclesia israel stabat: vbi patet, ꝙ ꝑ ecclesiam maiores natu, Principes tribuum, & Duces familiarum tantùm commemorauit. Vnde Augustinus lib. 1. de Baptismo paruulorum contra Donatistas, cap. 18. (vt di- A

ctum est suprà. Concilium vniuersale, totius ecclesiæ consensionẽ vocat. Acta quo-
que concilij Calcedonensis dicunt, quòd Synodus Episcoporum est, non clericorũ:
& rectè quidem, quia sicut legimus, Act. 10. Solos episcopos posuit Deus regere ec-
clesiam suam: quibus dictum est, primæ Petri. 5. Pascite, qui in vobis est, gregẽ Dei:
Pastorum est gregis curam habere, pascendo, iubendoq; ducere: Ouium est, discẽ-
do & obtemperando sequi. Quamobrem hoc à sancta Catholica ecclesia fuit obser-
uatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam pertinerent, non admit-
terentur nisi catholici episcopi. Quòd autem Reges, & Imperatores interfuisse quã-
B doq; legimus: nõ ob eam rem adfuisse credendi sunt, vt aliquid ibi statuerent de re-
bus ad fidem pertinentibus, vel de eis sibi iudicium vsurparent: uerùm vt auctori-
tatem, vnitatem, & concordiam concilij tuerentur: et quæ salubriter essent in eo
constituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderent: vt paulo pòst diffusius ostẽ-
detur. Causam autem, cur Cæsares & principes mittant legatos ad œcumenica cõ-
cilia, planam facit Theodosii Imperatoris epistola, quam scripsit ad Elpidium comi-
tem, & Eulogium tribunum, quos misit ad synodum Ephesinam. 2. congregatam:
cuius acta sunt in Calcedonensi concilio rescissa. Quos mittere se scribit, non vt de
causa fidei iudicent, sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quę in
Epheso à sancta synodo fuerint constituta, & nullum fieri tumultum permittere, sed
& si quem viderent conturbationibus, & tumultui studentem ad læsionem sanctæ fi-
dei, hunc custodiæ mãcipare. Extat eiusdem Imperatoris etiam ad Cyrillum episto-
la, quæ habetur in operum Cyrilli tomo. 4. in qua fatetur controuersiam religionis,
non ad se, sed ad eorum, qui præsident sacerdotio, iudicium pertinere. Et vt euidẽ-
tius hæc assertio pateat, volui octo conciliorum œcumenicorum testimonia supra-
dictis adiicere: vt luce clarius pateat causa, quare Imperatores, vel eius locum gerẽ-
tes interfuerunt eisdem: quę fuit, non vt de negotiis ecclesiasticis se intromitterent,
cùm eorum iudicium spectet ad patres concilij, nec vt se subscriberent, sed (vt dictũ
est) vnitatem, & concordiam conciliorum tuerentur. Legati verò Romanorũ Pon-
tificum interfuerunt, non modò vt eisdem præsiderent, sed vt definientes subscribe-
rent: vt patebit in sequenti capite.

Imperatores vel eorum Nuntij, vnà cum legatis sedis Apostolicæ in
octo ferè cõciliis interfuerunt, sed legati tantũ sedis Apostoli-
cæ se subscripserunt, vt patet ex infrascriptis. Cap. XIII.

ET primò in Concilio Nicęæ ante mille trecentos annos congregato,
A quò conuenerunt ex vniuerso orbe trecenti decem & octo patres: vene
rat eò etiam Constantinus Imperator: de quo Eusebius lib. 3. de vita
Constantini, Quòd cum paucis postremò omnium ingressus, posita hu-
mili quadam sede, non prius consedit, quàm annuissent episcopi. Cumq; de concor
dia, & pace pleraq; disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem eorum sen-
tentiæ permisit. Cui testimonium Augustinus quoq; tribuit epistola. 166. ꝙ cùm
Donatistæ causam Ceciliani ad Imperatorem Constantinum detulissent, non fuit
ausus de causa episcopi iudicare, sed eam definiendam episcopis delegauit. Scri-
bit de eo Ruffinus quoq; lib. pri. c. 2. quòd cùm episcopi, qui Nicęę congregati fue-
rant, libellos ei quosdam protulissent, quibus inuicem se accusabant, suscepit à singu
lis libellos, eos omnes in suo sinu constituens, ignorans quid in eis contineretur, &
ait

ait ad episcopos. Deus vos constituit sacerdotes,& potestatem dedit vobis de nobis iudicandi, & ideò vos non potestis ab hominibus iudicari: propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium ,& vestra iurgia ad illud diuinũ reseruentur examen. B
Et ideò his omissis, illa, quæ ad fidem Dei pertinent, absq; vlla animorum contentione distinguite: & omnes simul querimoniarum libellos exuri iussit. In actis supradictæ synodi reperiuntur subscriptiones omnes episcoporum, nulla verò dicti Imperatoris. In eadem synodo pręfuerunt legati Syluestri Papæ, Hosius Cordubensis, Victor,& Innocentius. Dederunt tamen patres literas ad Syluestrum, quibus ab C
eo,& non ab Imperatore confirmari petierunt, quod in synodo fuerat ab eis constitutum. In secunda synodo œcumenica, quæ fuit prima Constantinopolitana, nihil aliud actum est à patribus, quàm quòd sententiam Damasi, contra Macedonium, Sabellium, & Eunomium latam, probarunt, & eam sunt sequuti. Quicquid etiam à Theodosio factum esse scribit Socrates, iuxta Nectarij conciliũ ex auctoritate Damasi Papæ factum est. Vnde vnà cum suis collegis præcepit, vt in tali religione cuncti Populi sibi subiecti versarentur, quam Pontifex Damasus sequeretur. Subscripsere autẽ. 150. Episcopi: quòd Imperator subscripserit, non inuenitur. In tertia synodo, quæ fuit Ephesi habita nomine Cælestini Romani Pontificis, præfuit Cyrillus D
Alexandrinus, ac lecta fuit epistola Cælestini, quam secuti Patres, Nestorium condemnauerunt,& ab episcopali dignitate alienum esse decreuerunt, sicut scribit Euagrius lib. pri. c. 4. suæ historiæ. Ad hanc synodum Imperator Theodosius filius alterius Theodosij, qui interfuit synodo Constantinopolitanæ, misit loco sui Candidianum: scribens; quare miserit, inquit. Candidianum magnificum comitẽ strenuorum domesticorum transire vsq; ad sanctissimam synodum vestrã iussimus: & quòd in nullo eorum, quæ facienda sunt de piis dogmatibus, se intromittat. Illicitum nãq; est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus. In quarta Calcedonẽsi interfuit Martianus Imperator, à legatis Leo- E
nis Papæ petitus, vt sui pñtiam præstaret concilio, eò ꝙ ipso absente, se ad cõcilium non occursuros dicerent, sicut scribit Liberatus. c. 3. sui Breuiarij: et causa, quare interfuit,(vt ipse narrat) fuit ad confirmandam fidem, non ad ostendendam virtutem: Ad hoc se scribit venisse, ut quæ decreta essent à synodo, ea rata haberent, & ab omnibus obseruarentur. Extat etiam epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in synodũ Calcedonensem, qua monet Bithynię stragetũ, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de locis, vbi concilium F
haberetur, expelleret. Nam in actis concilij Calcedonensis, semel & iterum voces hæ fuerunt emissæ: synodus Episcoporum est, non clericorum: superfluos foras mitte. Vnde apparet discrimen inter seculares,& ecclesiasticos Iudices: hi decernebãt quid credendum, faciendumúe esset: illi, vt quod esset ab eis decretum executioni debitę mandaretur, procurabant. Ipsi autem nullas sibi iudicandi partes sumebant. In hac quarta synodo quidam resipiscentes, ecclesię sunt restituti: quemadmodum Theodoretus, Ibas, & alii nonnulli: Et Dioscorus ac Eutiches condemnati. Facta autem sunt omnia iuxta sententiam per Leonem primum, ante concilium illud latam. In illo concilio tenebant locum Pontificis Romani, & præsidebant, Paschasinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus patres miserunt ad Pontificem,& petierunt, vt quæ fuerant à patribus constituta confirmaret: quod ille fecit. Ratum tamen habere noluit, quod sine cõsensu legatorum suorum actum fuerat, videlicet vt Archiepiscopus Constantinopolitanus proximum locũ haberet à Romano Ponti

fice. Subſcripſerunt in concilio .530. Epiſcopi: Imperator verò, vel iudices ſui non
G ſubſcripſerunt. In quinta ſynodo, quæ eſt Conſtantinopolitana .2. nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſpiam, interfuit. Imperator tamen Iuſtinianus, epiſtola ſua, ſe pro executore gerit, non pro iudice. Nam eoſdem illos, quos damnauerat ſynodus, Agapeti Romani Pontificis auctoritatem ſequuta, Zoaram, Antimum, Seuerum, Petrum, proſcribit, & exilio mulctat. Photius ſcribit epiſtolam ad Michaelem Bulgariæ principem de ſeptem œcumenicis conciliis, q̄ fuit in Vrbe conſtantinopolitana Vigilius Romanus Pontifex, non tamen concilio interfuit: communē tamen patrum fidem libello comprobauit. Subſcripſerunt .165. Epiſcopi: Imperatorem ſubſcripſiſſe non conſtat. Subſcripſerunt quoq; presbyteri, ſed non eo modo, quo epiſcopi: quia epiſcopi hac forma. Definiui, & ſubſcripſi. Presbyteri verò hac, ſequen-
H do definita, ſubſcripſi. In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana .3. Imperator Conſtantinus cum multis illuſtribus interfuit, qui glorioſiſſimi iudices vocati fuerant, vt in Calcedonenſi ſynodo: nullus tamen eorum hoc ſibi arrogauit, vt de cauſa fidei iudicaret: ſed interfuerunt, vt omnia agi debito ordine procurarent. Vnde quando ventum eſt ad ſententiam contra Macharium ferendam, iam nec imperator loquitur, nec iudices, ſed ſola ſancta ſynodus: vnde in fine edictum fecit imperator, vt quod fuit à concilio definitum, id firmiter omnes obſeruarent. Primus enim imperator ipſe fuit, qui ſubſcripſit, non iudicans, ſed conſentiens tantùm, & poſt omnes epiſcopos. Et ſi in præcedentibus ſe ſubſcripſerunt Imperatores, non aliter fecerūt,
I nec alio modo: in omnibus autem hæc ſynodus Agathonis pontificis præſcriptū eſt ſequuta. Septima ſynodus habita eſt iterum Niceæ: de qua Photius: hoc ſacrū concilium hęreſim, quæ ab execrandis hominibus parta erat, communi ſentētia ſimul cum ipſius auctoribus condemnauit. Infelices homines, qui cùm Chriſtum ſine medio, & ſine aliquo velo contumelia afficere non auderent, per venerandam Chriſti imaginem, omnem Chriſto inimicę mentis cupiditatem expleuerunt. Adorandam enim Chriſti imaginem, per quam idolorum error excluditur, idolum appellauerūt: Et omnibus ipſam ignominiis afficientes, & pedibus conculcantes, vnà cum imaginibus ſanctorum in ignem coniecerunt. Quamobrem ſanctum, & œcumenicū concilium, eos, qui adulterę iſtius opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tāquam à fidelium nobilitate alienos, inſolubilibus anathematis vinculis conſtringendos iudicauit. Imaginem Chriſti Dei noſtri, ex Apoſtolorum, & ſanctorum patrum traditionibus adorandam, atq; colendam ſuffragiis omnibus confirmauit. Eodem modo
L venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extēſum eſt, &c. Hæc igitur ſingula, nempè Xp̄i imaginē, & ipſam crucē, crucisq; notam cultu, adorationeq; proſequentes, adorationem, & honorem non in ipſis cōcludimus, ſed ad eū dirigimus, qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos factus eſt homo, & mortem ꝓpter nos pertulit contumelioſam: ſic & ſanctorum templa, ſepulchra, & reliquias, ex quibus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Chriſtum verum Deū noſtrum, quia gloria ipſos affecit, collaudantes, & celebrantes. In hac ſynodo præſidebant Adriani primi Romani pontificis nomine Petrus protopresbyter eccleſiæ Romanæ, & alter Petrus præfectus ſancti Sabæ. Fuerat iā antea dānata hæreſis hæc Iconomachorum à Gregorio .3. qui Leonem etiam imperatorem, per quem euerſę fuerant imagines & eiectę, percuſſit anathemate. Idemq; ſtatuit contra filium eius Conſtantium, qui ſui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa .3.
M Subſcripſerunt epiſcopi .367. alium ſubſcripſiſſe non apparet. In octaua ſynodo,

quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit Basilius imperator,& subscripsit:qui allocutus ē eos,q aderant in concilio hoc modo. De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè versamini, quid amplius dicam,non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermonem mouere: hæc enim inuestigare,& quærere Patriarcharum, Pontificum,& Sacerdotum est,qui regiminis officium, & sanctificādi sortiti sunt:qui ecclesiasticas,& cælestes adepti sunt claues: non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel solui egemus. Oculos enim Basilius vocat episcopos. Similiter & beatus Augustinus Psalmo. 126. Subscripserunt ergo legati Dñi Adriani hac forma. Ego Donatus Episcopus Hostiensis Præsidens,&c.omnia quæ superius leguntur definiui,& manu ꝓpria subscripsi:qua forma & alij duo collegæ vsi sunt. Tandem post Patriarchas, subscripserunt Imperatores hac forma. Basilius, Constantinus,& Leo perpetuò Augusti in Christo Deo fideles Principes Romanorum, & magni Imperatores,sanctam hāc vniuersalem synodum suscipiētes,& omnibus,quæ ab ipsa definita,& scripta sunt concordantes,subscribimus manu propria. Hæ sunt octo synodi generales,quas Gratianus N
enumerat dist. 16.c. sancta. In quibus nullus laicus cuiuscūq; gradus fuerit,& cōditionis in ecclesiastica causa iudex esse voluerit,eò ꝙ hāc esse apostolicam traditionē nullus ignoraret. Nā & in illo Hierosolymitano cōcilio nemo sentētiam dixit, ꝑter Apostolos:quorū loca tenēt episcopi. Sic enim Lucas loquitur Act. 15. Cōuenerūt Apostoli & seniores(qui græcè presbyteri vocātur) videre de verbo hoc: mox inducit Petrum loquentem, quem rectè scribit B.Hieronymus in epistola ad Augustinū, principem in illo cōcilio lati decreti fuisse:post eius orationem tacuit,inquit, omnis multitudo,& audiebat Barnabā & Paulū narrātes,quāta fecit Deus signa,& ꝓdigia in gentibus ꝑ eos: & postq̄ tacuerunt, Respōdit Iacobus,&c. Hi sunt omnes, quos dixisse sentētiā scribit B. Lucas: Petrū primo loco, deinde Barnabā, Paulū,& Iacobū:omnis,inquit,reliqua multitudo tacuit. Hūc itaq; morē Apostolorū secuta ē sēper in cōciliis ecclesia Dei,vt illi soli sentētiā dicerēt in causis ecclesiasticis,q loca tenēt apostolorū:reliqua verò multitudo taceret. Valētinianus Imperator interesse noluit,cū Sixto Pontifici q̄dā crimina fuissent obiecta:sed surgēs à cōcilio dedit in arbitrio Sixti Epi,vt iudicaret iudiciū suū. Simile à Carolo magno factū fuisse dicitur in causa Leonis Pont.3.Similia exēpla adducit Reuereñ. Vuarmieñ.lib.2.cōtra Brētiū de Imperatoribꝰ hæreticis,tyrānis,& Ethnicis,q nullo mō ecclesiasticis se causis īmiscere voluerūt.Leo.x. pont. Rom. cùm post multas admonitiones,Martinū Lutherū hæreticū ꝓnuntiasset,ad Carolū.v. Impera. dedit literas,qbus postulabat ab eo tanq̄ á primario filio,& aduocato,vt sedis apostolicę sētētiā secutus,pœnas cōtra O
eū decerneret: verbis exꝑssis se id facturū ꝓmisit: attestans quoq;,ꝙ cognoscere negotiū ecclesiasticū ad eū nō spectabat,sed ad Rom.pont. & sedē apostolicā.Hæc sufficeř debēt ad ostēdēdū,quař Imp. ꝑ se cōciliis,vel ꝑ suos oratores interfuerūt,q a ꝓ custodia cōciliorū,& ꝓ exequēdis in eis decretis,& determinatis.Legati verò,vt eis dē ꝑsiderēt,definirēt,ac definita approbarēt:quibus ēt nō obstātibus,patres cōciliorum petierunt semper supra definita, summorum pontificum confirmationem.

Qui debeant interesse Concilijs. Cap. XIIII.

NON expedit, vt multitudo intersit œcumenicis concilijs,quia facit nos A
contēptibiles,& parit discordiam,in.c.Adrianus el primo.63.dist.Vnde beatus Chrysostomus supra Ioannem in principio, Multitudo mater est seditionis, & cōtumaciæ:paucitas magistra est disciplinæ.Et beatus Gre

gorius in regiſtro,inquit,Quòd nihil cum ſcandalo, nihil cum forēſi ſtrepitu definiē
dum eſt. Dicerem eos tantùm admittendos,qui neceſſariò ad concilium ſunt vocā-
di: alios autem inferiores admittendos ſecundum neceſſitatē,& occurrentiam rerū:
quia interdum reuelatur paruulo,quod ignorat magnus.c.Eſto.95.diſt.plus enim,&
minus erit in arbitrio Papæ, & concilij, vt legimus factum in pluribus concilijs, ſicut
patet in geſtis.6. ſynodi Conſtātinopolitanæ in principio. Vbi enumeratis pluribus
epiſcopis,diuerſi abbates,& presbyteri fuerūt admiſſi.Legimus quoq; aliquādo Prin
cipes admiſſos pro tuitione eccleſiæ. Aliquando ad fidem conſeruandā,vt in. c. Nos
ad fidem.96. diſt. Aliquando euitandi ſtrepitus cauſa, vt in.c.Bene quidem, vbi ſu-
prà.Quādoq; ad maiorē iuſtificationē,vt in.c.Ad apoſtolicę,de re iudicata in.6.Vbi
B Papa offert vocare ad concilium ēt Principes ſeculares. Aliquando ad maiorem ſo-
lennitatem,vt in capitulo,In ſynodo.63.diſt. In his & ſimilibus ſecundum, quòd vi-
ſum fuerit Papæ & concilio, laici & clerici reperiuntur admiſſi ad conſulendum, &
diſputandum. Poſſunt tamen intereſſe laici cum armis, pro tuitione cōcilij,vt refert
Martinus Laudeñ.q.19. in tractatu ſuo de concilio. Et pro petenda iuſtitia.c.pri.de
ſpōſalibus.Alioqui non debent interuenire niſi inuitati,vt in dicto.c.Adrianus,in fi-
ne. Repellendi tamē ſunt à concilio,& nō admittēdi hæretici, vt in. c. Cum quibus.
C 24.q.3. niſi forte ad conuincendum eos de hæreſi:vt fuit factum in concilio Conſtā-
tienſi,vbi duo hæreſiarchæ Ioannes Huſſ,& Hiero. de Praga combuſti fuerunt: & in
concilio Florentino,vbi interfuit Imperator Græcorum,pro vnione inter Græcos &
Latinos. Cardinalis ēt de Tur.crem.lib.3.ſuæ ſum.de Eccleſia.c.9.dicit ſe fuiſſe prę-
ſentē concilio Floreñ.vbi data fuit Boemis licentia diſputandi, & dicendi quid vel-
lent in defenſionem ſuorum errorū,aſſignatis per ſynodum quatuor doctoribus ca-
tholicis,qui in publica congregatione illis reſponderent:& quanuis manifeſtè cōui-
cti fuiſſent, & condeſcenſum illis in multis gratia lucrandi eos:nihilominus receſſe-
runt, peccatis eorum permittentibus, ſordibus irretiti ſicut venerant. Idem dicēdū
eſt de ſchiſmaticis, videlicet ꝙ ſint repellendi. 24. q. 3. c. Cum quibus. Et hoc niſi
correcti quærerent vnitatem,vt in.c. Maiores. 24. q. pri. Idem ſentiendū de omni
bus alijs infidelibus,videlicet ꝙ ſint excludendi à concilio: atq; de notoriè excōmu
nicatis, ſi conſtat de declaratione:cùm ſint priuati participatione ſacramentorū, &
cōmunione fidelium,vt in.c.A nobis,de excepti.maximè quādo ſunt incorrigibiles:
iuxta notata.in.c.Cùm non ab homine de Iudi.Idem de mulieribus p.c.Mulier.23.
D diſt.Et ſiquando laici & alij inferiores religioſi & prælati, curati, vel ſimplices ſacer-
dotes reperiuntur admiſſi,non ex hoc debet inferri,ꝙ habuerint vocem deciſiuā,ſed
vel nullam, vel conſultiuam tantum: & ſi deciſiuam fuit,de priuilegio Papæ, qui po-
tuit hoc illis concedere,& eos ad illud habilitare.

Ad ſolius Romani Pontificis auctoritatem ſpectat regulariter vniuerſale Concilium congregare. Cap. XV.

SAcræ literę docent,quòd concilium nō debet ſine Papæ auctoritate cō
A gregari.vnde 1.Mach.4.inter alia, quæ Simoni ſacerdoti magno totius
populi, & omnium ſacerdotum conſenſu attributa ſunt,hoc ſingulare
priuilegium fuit, vt conuentus ſine ipſo non fieret in Regione. Cùm
autem ſecundum Apoſtolum, ſacerdotium veteris legis, figura ſit ſacerdotij no-
ui inſtrumenti: & ſummus ſacerdos noui teſtamenti, prout Paulus ad Hebræos
teſtatur, excellentioris ſit dignitatis, quàm veteris: nō eſt dubium,quin ſimile pri-
uilegium

uilegium diuina institutione habeat summus sacerdos, & Pontifex in lege noua, ne
videlicet sine eius auctoritate, conuentus vniuersalis fiat in ecclesia. Secundò osten- B
ditur ex canonibus conciliorum. Vnde synodus Alexandrina scribens Papæ Felici
super huiusmodi priuilegio, inquit, Scimus in Nicęna magna synodo. 318. Episcopo
rũ, ab omnibus esse concorditer roboratum, nõ debere absq; Romani Pontificis sen-
tentia concilia celebrari. Sanctus quoq; Marcellus Papa & martyr in decretis suis,
Ipsi, inquit, Apostoli, & eorum successores Dño inspirante cõstituerunt, vt nulla fie-
ret synodus præter Romanæ sedis auctoritatem: nam illius sedis Episcopus iudex est
totius ecclesiæ. Pelagius Papa, scribens omnibus episcopis, inquit: œcumenica con-
cilia conuocandi auctoritas, Apostolicæ beati Petri Apostoli sedi singulari priui-
legio est tradita: & nulla vnq̃ synodus rata legitur fuisse, quæ Apostolica auctorita-
te nõ fuerit fulta. Sanctus quoq; Thom. 22. q. 1. art. vltimo, ait. Cùm solus post Chri-
stũ Romanus Pontifex præsideat vniuersali ecclesiæ tanq̃ Princeps, Pastor, & Rector
illius: eius solius erit regulariter vniuersalia concilia cõgregare: cùm illorum cõgre-
gatio maxime concernat bonum vniuersitatis christianorum.

Concilium vbi celebrari habeat. Cap. XVI.

REspondet Dñs Cardinalis Iacobatius de Concilio lib. 2. art. pri. ꝙ in lo- A
co tuto, vt est text. & glo. in. c. Ad apostolicæ, de re iudicata in. 6. Debet
enim esse in concilio libertas votandi: alioqui si metu tyranni quis non
auderet liberè votare, non teneretur ad concilium vocatus comparere,
vt dicit Innocentius in. c. Super his, de accusatio. Intantum vt dicat textus. 24. q. pri.
c. Alienus, Quòd nõ magis multitudini, q̃ vnitati est attẽdendum. Vnde Agatho in
cõcilio Cõstantinopo. act. prima, scribens ad Constantinũ inquit, Concedite liberã B
loquendi facultatem, vt ab omnibus cognoscatur, ꝙ nullo terrore, nulla potestate,
nulla comminatione, vel auersione, quisq̃ pro veritate loqui volens prohibitus, aut
repulsus est. Concilium debet teneri in ecclesia, vt habet. 2. q. 2. c. Pręceptũ. Contra
inferẽtes violentiã, sunt gesta conciliorũ Constantiensis, & Basilieñ: similiter & con-
tra impedientes ire ad concilium. Facit ad hoc, quod dicit Antonius, & alij in. c. pri.
de Iudicijs, quòd propter potentiam maiorum in cõcilio, põt totũ recusari suspectũ.

Puniuntur, qui vocati ad concilium, venire contemnunt. Cap. XVII.

SAnè Episcopi ad concilium venire admoniti, vt vult glo. in. c. Si Episco-
pus, dist. 18. nullo legitimo interueniente impedimento, si venire contẽ- A
pserint, multipliciter veniunt rationabiliter puniendi: & grauius, q̃ qui
prouincialibus concilijs, de quibus iura loquuntur expressius, interesse
recusant: & primò pœna excõmunicationis, iuxta. c. præfatũ, Si Episcopus, eadẽ dist.
Et sumitur hic excõmunicatio, vt colligitur ex glo. ibi, pro suspensione tantùm à cõ-
munibus negotijs cum aliis episcopis, in cõmuni pertractandis. Secundò præfati Epi B
scopi vocati, cõtemnentes ad concilium venire, si reperti fuerint transgressores iura-
menti, secundum formam. c. Ego. N. de iure iurando, puniri possunt pœna depositio
nis à dignitate, quam periurantibus sancti Patres descripserunt, iuxta. c. Querelam,
&. c. Tua nos, extra de iure iurando. Secus esset si non ex contemptu, sed impedimẽ-
to legitimo eos venire non contingeret, quod ex duobus perpendi potest. Primò si

anteq̃ terminetur veniat, tunc præſumitur, quòd non ex contemptu: iſta eſt ſententia, tam Hugonis, q̃ Archidiaconi in p̄fato.c.Si Epiſcopus. Secundò ſi Epiſcopus literas excuſatorias ſcribit ad ſynodum, vel procuratorem mittit cū legitimis rationibus, ꝙ venire non potuerit. De primo in.c.Placuit diſt.18.loquitur Carthaginenſe concilium dicens, Placuit, vt quotieſcunq; cōgregandum ſit concilium, Epiſcopi, q̃ nec ætate, nec ægritudine, nec grauiori neceſſitate impediuntur, competēter occurrant: quòd ſi non potuerint, excuſatorias ſuas literas ſcribant. De Procuratore habetur.5.q.3.in.c.Si ægrotans fuerit, aut aliqua cum grauis neceſſitas detinuerit, p̄ ſe legatum ad conciliū mittat, qui legitimas ſuas aſſignet rationes, vt dicit gloſ. ſu p̄ verbo, rationem, in dicto.c.Placuit: quam legitimam cauſam poterit per vnum teſtē cum iuramento ſuo probare. Verùm p̄ſati epiſcopi, qui ad concilium vocati, venire neglexerint, anteq̃ iudicentur contumaces, & vt tales puniendi veniant, admonitio pręcedere debet, & requiſitio, vt eſt caſus in.c.propter eccleſiaſticas, diſt.18. Et ratio eſt: quia vbicunq; tractat̄, quòd propter negligentiam quis puniatur de iure, requiritur admonitio: arg.12.q.2.c.Indignè.

Maxima pœna digni ſunt, qui concilia, ne celebrentur aut proſequantur, impedire nituntur. Cap. XVIII.

A SAnè non poteſt ſcriptura noſtra explicare, quanta pœna plecti debent, qui celebrationi conciliorum generalium impedimenta conantur inferre. Iſti in primis velut tyranni, & reipublicæ hoſtes habendi ſunt: & tot mortibus digni, quot egregia bona per talia vniuerſalia concilia fienda ſperabantur. Item ſi tollēdi ſchiſmatis cauſa, ſynodus aduocata eſſet, dubio procul tales conciliorum turbatores tanq̃ fautores eiuſdem ſchiſmatis habendi forent. Et ſi ob confutandas, & confundendas hæreſes, & hæreticos expugnandos, congreganda eſſent, tales, hæreticorum defenſores cenſendi eſſent. Cæterùm ſi reformandi cā patres conueniſſent, certè qui celebrationi talium conciliorum ſe opponerent, tanq̃ hoſtes chriſtianæ religionis habendi eſſent: ad quorū propulſandas temeritates obligati ſunt Reges, & Principes chriſtiani, qui eccleſiam tuendam ſuſceperunt: vt in.c. Principes.23.q.5. In quo ſi negligentes reperirentur, ſuſpecti haberentur de fautoria hereſis, aut ſchiſmatis: iuxta.c.Qui.23.q.3. Vbi dicitur. Qui poteſt obuiare, & perturbare peruerſos, & non facit, nil aliud eſt, quàm fauere impietati eorū. Hæc omnia Ioannes de turre cremata in.3.lib.ſuæ ſummæ de eccleſia.c.21.

Non eſt neceſſarium, nec cōueniens, vt œcumenicis concilijs Papa p̄ſentialiter ſemper interſit: ſed ſufficit, quòd legati, aut vicarij, ſiue Apocriſarij eius, eiſdem eius nomine præſideant. Cap. XVIIII.

A LEO primus ab Imperatore chriſtianiſſ. Martiano ad Calcedonēſe cōcilium deuotiſſimè inuitatus, hac ratione inter alias ſe excuſauit, quòd nullum inde exemplum à p̄deceſſoribus accępiſſet: nam nec in Epheſina ſynodo, nec alio tali ſancto concilio Papa ſanctę ſedis affuit: benè eius auctoritas eſt ſynodis neceſſaria. Vnde diſt. 17.in.c.6. Legitur, quòd forma auctoritatum ſanctorum Patrum non habet, quòd abſq; p̄ſñtia Romani pontificis non debeant vniuerſalia concilia celebrari: ſed benè, quòd abſq; eius auctoritate, aut ſententia celebrari nequeunt.

Summi

Summi Pontifices triplici ratione non interfuerunt œcumenicis concilijs. Caput XX.

PRima,ne eisdem inferretur aliqua violentia per Imperatores, aut alios tyrannos: sicut de Papa Felice legimus: qui,quoniã celebrato concilio, excõmunicauit Vrsicinum, & Valentem, Imperatore in perfidia Arriana cõsentiente, depulsus de sede, & ab ipso Imperatore decollatus,martyrio coronatus est. Similisq; violentia legitur facta in. 2. Concilio Ephesino Legatis Apostolicæ sedis: vbi Fabianus,qui vices beati Leonis Papæ agebat, interfectus fuit. Secunda,vt Romanus Pontifex,qui solitus est vniuersalium cõciliorum confirmare sententias,cum plena libertate in propria sede existens, quæ sibi confirmanda viderentur, confirmaret:& quæ infirmãda eadem potestate,& libertate infirmaret. Tertia,propter necessitates incumbentes tam ecclesiæ,quàm ciuitati Romanæ, quibus Pontificis Romani præsentia maximè est præsidio, & auxilio. Excusatio beati Leonis nõ conueniendi personaliter ad concilium per legatos suos, in concilio Calcedonensi assignata fuit, quæ est eadem cum supradicta eiusdem Leonis: de quibus idem beatus Patribus in cõcilio pdicto congregatis postq̃ dixerat, quòd nec necessitas temporis,nec vlla poterat consuetudo permittere,vt adesset:me tamen, inquit, in his fratribus, hoc est Paschasio, & Licétio Episcopis: Bonifacio,& Basileo Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, synodo vr̃æ, vestra fraternitas confidat pſidere.Et licet,soli Episcopi in.8.primis generalibus cõcilijs vltra legatos sedis Apostolicæ interfuerint,Ioannes tamen de turre Crem.in sua summa de ecclesia lib. 3.c. 14. inquit, Non negamus ,quin Papa vocans aliquas notabiles psonas inferioris status ad vniuersale concilium,vt puta Prælatos minores, aut personas doctas, possit illas gratiosè honorare,dando eis auctoritatem,vt etiam habeant vocem definitiuã cum Episcopis: sicut fortè factum est cum Abbatibus,vt in.c.Adrianus, & in.c.In synodo.63.dist. Nota etiã,ꝙ aliqui diaconi loca tenere possunt patriarcharum in cõcilijs, vt colligitur ex.c. Præcipimus, dist. 93. quod est factum in sexta synodo. Hoc tamen est de priuilegio(sicut & de generalibus patet)& non de iure:cùm sic soli Episcopi interesse habeant. Cardinales,licet omnes non sint episcopi, sunt tamen quasi vnum corpus cum Romano Pontifice summo Episcoporum. Vnde cum persona Papæ, qui caput conciliorum est,intelligendi veniunt iidem Cardinales: cùm sint spiritualia membra eius,vt notat Hostieñ.in.c. Antiqua,de Priuilegiis:& non minus, q̃ Episcopi,vocem definitiuam habent in conciliis:& licet non oẽs sint episcopi, habẽt tamen Episcopalem iurisdictionem. Vnde in.c.In nomine Dñi.23. dist. Cardinales episcopi vocantur,vt ait glos. super verbo,Cardinales.

Ad vniuersalia concilia quomodo non est necesse,quòd episcopi de toto orbe congregentur. Cap. XXI.

VNiuersale concilium bifariam sumitur. Vno modo, quòd Papa, vel eius legatus cum Patribus de toto vniuerso celebrat: quod Beatus Augustinus lib.2.de baptismo contra donatistas.c.3.vocat plenarium. Alio modo dicitur vniuersale, ab vniuersitate auctoritatis, quæ est supra totam ecclesiam. Primo modo loquendo de concilio vniuersali,dico,ꝙ ad eius perfectionẽ omnes orbis episcopi sunt conuocandi in cõi saltem, inuitando Patriarchas omnes, A

& Primates, vt ipsi cum episcopis, quos duxerint eligendos (cùm nõ sit possibile, nec fortè vtile, omnes simul couuenire) veniant ad concilium: hoc satis apertè probatur ex gestis octaui concilij: ad quod Basilius Imperator dicitur, Architectos ecclesiastici tabernaculi à finibus orbis conuocasse. Vnde Beatus Gregorius, vt habetur in.c. Sicut. 19.dist. inquit, Cunctas verò personas, quas veneranda quinq; prima concilia respuunt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta se, & non illa destruit, quisquis præsumit, &c. Licet enim omnes prælati orbis in illis conciliis congregati non fuerint: quia tamen præsentes repræsentabãt omnes, qui vocati erant, omnium illorum auctoritatem, siue consensum habuisse iu-
B dicantur. Secundò loquendo de vniuersali synodo dicta ab vniuersitate potestatis eo modo, quo dicitur vniuersale conciliũ, quod papa per se, vel legatum suum celebrat, aliquibus prælatis vocatis, de rebus, quæ vniuersalem ecclesiam respiciunt, Dicimus, quòd non est necesse vocare ad illud omnes de toto orbe episcopos, sed aliquot de aliquibus prouinciis: & eos, de quibus pro qualitate negotiorum, & temporum opportunitate Romano pontifici videbitur expedire: & dabitur facultas, nunc de multis, nũc de paucioribus prouinciis, siue etiam de vna sola: vt in.c. Guilisarius
C .23.q.4. dicit papa. Cum episcopis, quos congregare potui. Hoc autem exemplo ostenditur primitiuæ ecclesiæ tempus: in quo licet beatus Petrus à Christo summus ecclesiæ vniuersalis pontifex constitutus, plura legatur cum Apostolis concilia vniuersalia celebrasse: attamen nec abſẽtes Apostoli conuocati, nec aduenisse legũtur: sed solùm cũ his, qui Hierosolymis erant Apostolis, & senioribus legitur celebrasse.
D Imò in concilio, quod in materia fidei super quæstione de cessatione legalium celebratum est, solus beatus Petrus, & Iacobus, qui Hierosolymorum episcopus erat, & Paulus, & Barnabas, qui ad habendum determinationem præfatæ quæstionis venerant Hierosolymam, conuenisse leguntur. Tertiò hoc colligitur ex practica aliorum conciliorum, quæ per sanctos patres celebrata fuerunt. Tempore enim Cornelij Papæ, cùm noua hæresis insurgeret, negantium indulgentiam quenquam asseq; posse post lapsum, cuius Nouatus presbyter auctor erat, congregata est synodus celeberrima Romæ ab ipso beato Cornelio, in qua Nouatus ipse cum suis cõplicibus ab ecclesia proiectus est, & definitum oppositum: & tamen neq; ad illud concilium, neq; ad vlla alia similia legitur, ꝙ episcopi sint de toto orbe congregati.

Romanus Pontifex sua auctoritate, causa legitima occurrente, potest concilium vniuersale congregatum de vno loco ad alium transferre. Caput. XXII.

A HAEC conclusio est adeò ratione manifesta, vt insensatus omnino iudicandus veniat, qui eundem, ad quem & vniuersalia concilia spectat cõgregare, auctorizare, confirmare, interpretari, dispensare, & malè celebrata cassare, vt ex supradictis patet, neget, causa legitima occurrente, concilium non posse propria auctoritate transmutare. Cæterum, si pastor potestatẽ habet transferendi Gregem de loco ad locum, prout vtilitati, & commodo Gregis cognouerit expedire: quis nisi insanus negabit Romanum Pontificem, qui pastor ẽ vniuersalis ecclesiæ, & per consequens concilij illam repræsentantis, posse illud eodẽ modo transferre? Et si allegatur decretum concilij Constãtieñ. confirmatum etiam

ꝑ dominū Papam Martinum, per quod datur lex Romano Pontifici de translatione concilij: dicit Ioannes de Turre crem. in sua summa de ecclesia lib. 3. c. 66. ꝙ illa cō- B
stitutio non arctat papam, aut restringit, quin possit dictam constitutionem moderari, siue in ea pro temporum, personarumq; necessitate dispensare, aut in totum tollere. Habetur enim in .§. ex his. 25. q. 1. ꝙ papa non subiicitur legibus conciliorū. Et in .c. Significasti, extra de elect. & in l. princeps. ff. de legibus: quia non Rex legi, sed lex est subiecta Regi, qui lex animata dicitur. Et si dicatur, ꝙ concilia tanq̃ quatuor euangeliorum libros obseruari oportet. Dico, ꝙ hoc nō est vniuersaliter vērum, sed tantum habet locum in articulis fidei, sacramentis, & in ad fidem spectantibus, quæ per concilia iam definita sunt. Martinus etiam confirmando decretum C
ipsum non potuit præiudicare suis successoribus, eadem post eum potestate functuris: cum par in parem non habeat imperium .c. Metuit de elect. Ipse etiam dominus Martinus, non obstante dicta constitutione concilij Constantiensis, & confirmatione sua, dedit potestatem præsidentibus suis in concilio Seneñ. transferendi concilium, nulla facta mentione præfati consensus concilij.

Romanus Pontifex potest vniuersale concilium cōgregatum, rationabili causa exposcente, absq; cuiuscunq; alterius consensu dissoluere. Cap. XXIII.

REgulare est, vt habetur. ff. de legibus. l. pri. ꝙ eiusdem est soluere, cuius est cōdere: cui arridet regula iuris, extra de regulis iuris: quòd per easdē A
causas res dissoluitur, per quas nascitur. Cùm autē œcumenica concilia auctoritate papæ, & cōgregētur, & robur accipiant, vt est videre in dist. 17. per totum, patet, ꝙ ipsemet papa poterit legitima subsistente causa, dissoluere. Vnde remota potestate Papæ, concilium remanet conciliabulum, & conuenticulū, vt dicitur ibidem. Cæterùm concilia non ritè celebrata Romanus Pontifex totius ecclesiæ iudex potest sua auctoritate sine cuiuscunq; alterius consensu cassare, & reprobare, vt in .c. cuncta per mundum. 9. q. 3. Quis igitur nisi insipiens negabit Romanum pontificem concilia nō ritè celebrata posse sine alterius auctoritate dissoluere?

Romanus Pontifex legitimè electus, extra casum hæresis, pro sublimitate sui principatus, iudicē in terra non habet. Cap. XXIIII.

HAEC conclusio licet posset diuersis rationibus probari, breuitatis tamē causa, prætermissis omnibus rationibus: Sanctorum Patrum auctoritatibus, sacrorum conciliorum definitionibus, Apostolicę sedis determinatione, & clarissimorum doctorum sententia, eam verissimam ostendam. A
In primis beatus Anacletus Papa & martyr, vt habetur in .c. Eiectionem, dist. 79. dicit, Eiectionem summorum pontificum sibi Dn̄s reseruauit, licet electionem eorū bonis sacerdotibus, & spiritualibus populis concessisset. Beatus quoq; Bonifacius Papa & martyr, in .c. si Papa. 40. dist. inquit, Huius scilicet Romani pontificis culpas redarguere præsumit nullus, quia cunctos ipse iudicaturus, à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius. Ad id autem est auctoritas Innocentij in .c. Nemo .9. q. 3. dicentis. Nemo iudicabit primam sedem, iustitiam temperare desiderātem: neq; enim ab Augusto, neq; ab omni clero, neq; à Regibus, neq; à populo iudex iudicabitur. Vnde glos. Inde elicitur, ꝙ concilium non potest papam iudicare. Gelasius

papa

papa vbi suprà in.c. cūcta, omnibus episcopis scribens ait. Cuncta ꝑ mundū nouit ecclesia,ꝙ Sacrosancta Romana Ecclesia de omnibus fas habet iudicandi: nec cuiꝗ de eius liceat iudicare iudicio. Innocentius tertius in consecratione Romani Pontificis,inquit. Intantum mihi fides est necessaria,vt cùm de cæteris peccatis Deum iudicem habeam,propter solum peccatum,quod in fide committitur,possem ab ecclesia iudicari:nam qui non credit,iam iudicatus est. Ex definitionibus conciliorū etiam hoc patet:& primò ex illa concilij vniuersalis Romani, præsidente in eo beato Siluestro canone vltimo,vbi legitur. Nemo iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes à prima sede iustitiā desiderāt tēperari: quoniā nec ab omni clero,nec ab omni populo iudex iudicabitur. Confirmatur etiam ex concilio Calcedonensi, in sententia contra Dioscorum,in qua sancti Patres grauissimè notarunt Dioscori præsumptionem,qua ausus fuit in.2. synodo fulminare excommunicationē in Leonem Papam:de qua in.c. Intantum,dist.21. Hæc eadem sententia definita habetur ex synodo Romana.219. Episcoporum,ꝑsidente Sāctissimo Symmacho Papa, vbi legitur. Non est necesse super his noua condere,sed vetera firmare decreta: est.n. à multis ex nostris antecessoribus synodaliter decretum,atq; firmatum:vt oues,quę pastori suo commissę fuerint,eum reprehendere,nisi à recta fide exorbitauerit, ne ꝑsumant. Hæc eadem sententia firmatur ex definitione habita in concilio Constantiensi per omnes patres,& confirmata fuit per Papam Martinum: quæ etiam pro articulo fidei est habenda, videlicet: quòd Papa canonicè electus habeat supremam auctoritatem in ecclesia Dei. Papa nanq; Bonifacius Octauus in sua extrauaganti, ꝗ incipit, Vnam sanctam, inter alias definitiones ait. Si deuiat terrena potestas iudicabitur à spirituali: si spiritualis,iudicabitur minor à superiori: si verò suprema,à solo Deo non ab homine,potest iudicari. Hugo quoq; de sancto Victore parte secūda de Sacramentis,inquit. Potestas Summi Pontificis à Deo primùm instituta est, & cum deuiat, à solo Deo iudicari potest. Hanc sententiam sequuntur clarissimi, & præcipui in Theologica facultate Magistri Dominꝰ Albertus, sanctus Thomas. 19. quarti, Dominus Alexander in.3. parte,sanctus Bonauentura in.4. Dominus Vlricus in summa sua, Ricardus in.4. Petrus de Palude, Magister Herueus in tractatu de ecclesiastica potestate,& multi alij:qui omnes apertissimè attestantur verum Romanum Pōtificem extra casum hæresis strictè sumptæ, nullum in terris iudicē habere,sed tantùm Deum in cęlis, cuius vices gerit in terris. In iure canonico huius sententiæ sunt Hostiensis,Ioannes Andreas,Guido,Archidiaconus,Innocētius,dominus Aluarus de statu & planctu ecclesiæ.

Concilia plenissima siue œcumenica,vel synodi electę in his,quæ fidei sunt, errare non possunt. Caput. XXV.

A LIcet enim homines ex se fallere,& falli possint, per Spiritum sanctum tamen loquentes neq; fallunt,neq; falluntur vnquam: & licet Augustinus contra Donatistas dicat concilia aliquando errasse, loquitur de cōciliis particularibus,quæ reformata fuerunt plenariorum conciliorum auctoritate. Et si alibi dicat lib.2. contra donatistas de baptismo paruulorum.c.3. Plenaria concilia posterioribus nonnunquam emendari: loquitur in his, quæ in facto sunt. Vt autem erret in his,quæ sunt fidei, modò sit legitimè congregatum,fieri nō potest. Nam si quæ vel Arimini,vel Seleuciæ,vel Silmij, aut Antiochiæ, vel iterum

Ephesi

Ephesi congregata producuntur,quandoquidem auctoritate Romani Pōtificis, vel congregata,vel comprobata iuxta canones Nicęni concilij non sunt, concilia dici non possunt,sed conuenticula potius,& conciliabula. In his verò, quæ iuris positiui sunt,& quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinent disci- B plinam,quoniam pro personarum,locorum, & temporum circunstantia mutationē aliquam requirunt,fit nonnunquam, vt priora concilia posterioribus emendentur: cùm quædam superioribus seculis quadrare potuerint, quæ posterioribus minimè conuenire,ipsa magistra rerū experientia compertum sit. Itaq; canones,qui vocantur Apostolorum,quoniam in eorum plerisq; nimiò plus inerat seueritatis, quàm posteriora secula ferre posse viderentur, factum est,vt posterioribus conciliis emēdarentur, mitigarenturq́;. Est enim canon Apostolicus, deponi debere presbyterū fornicantem,quem in concilio Gangrensi canone.75. legimus emendatum. Sic in concilio Nicęno constitutum fuit,vt Alexandrinus patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret:cui post in Cōstantinopolitana synodo prælatus est Cōstantinopolitanus. In his tamen,quæ pertinent ad fidē,fixa,& immobilia esse opor- C tet,ac sempiterno tempore duratura. Concilia igitur illa generalia, quæ tam patrū ecclesiæ,quàm Romani pontificis vnanimi consensu definita sunt,errare nō possunt: & ratio est, quia iudicium Apostolicæ sedis in his, quæ fidei sunt,errare non potest, iuxta illud Luce.22. Rogaui pro te Petre,ne deficiat fides tua. Si verò loquimur de concilio,vt tantū prælatorū importat congregationē p̄cisam à Romano pōtifice, & eius cōsensu,vel apostolicæ sedis approbatione,errare potest, non mō in his,quæ ad mores, sed in his,quæ ad fidem spectant, vt patet in supra allegatis conciliabulis. Omnibus nanq; hæreticis semper fuit, & hucusq; est proprium, Conciliorū generalium auctoritati detrahere,eamq; pro viribus imminuere.Quoniam vident nihil es- D se adeò efficax ad eorum effrenatam audaciam reprimendam,sicut est concilij generalis auctoritas.Quapropter, cùm hæretici omnes obstinatè suos tueantur errores p̄ concilium damnatos, ad hoc eis cōmune asylum confugiunt, dicentes. Concilium in tali definitione errasse. Hoc egit Arrius, qui cùm in Nicæno consilio damnatus fuisset cum suis complicibus, acquiescere nolens definitioni cōcilij dixit illud errasse. Ad eundem modum fecit Nestorius in concilio Ephesino dānatus. Nec aliud fecere Eutiches, & Dioscorus in concilio Calcedonensi dānati. Notissima est historia de Ioanne Huss Boemo, qui cùm amplexus fuisset doctrinam Ioannis VVitcleff, vidissetq́; eam damnari in concilio Constantiensi, dixit,huiusmodi concilium in tali definitione errasse. Postremò omnium Lutherus, cùm à principio suorum errorū E concilium appellasset,postmodum intantum profundū malorū venit,vt tale disseminauerit venenum, quòd concilium generale quantūlibet probè congregatum possit in fide,& moribus errare. Et quod hoc sit falsum ostenditur infrascriptis auctoritatibus. Sanctus Thomas quol.9.arti. vlt. Inquit. Certum est, quòd iudicium vniuersalis ecclesiæ errare non potest in his, quæ ad fidei negotium pertinent:imò impossibile est in talibus illud errare. Iudicium vniuersalis ecclesiæ est iudicium, vt patet, cōcilij œcumenici. Vnde idem doctor,contra impugnantes Religionem, sup̄ illud Zosimi Papæ,quod habetur, in.c.Contra.25.q.pri.videlicet,Cōtra statuta Patrum cōdere aliquid, vel mutare auctoritas quidem huius sedis nō potest, inquit,Quòd hoc verum est in illis,quæ sancti Patres decreuerunt esse de iure diuino, sicut spectantia ad fidem, quæ sunt per concilia determinata. Secus est de illis,quæ sancti Patres determinarunt esse de iure humano,& positiuo: cùm illa relicta sint sub Papæ disposi-

tione,vt possit ea mutare,vel dispensare, secundum opportunitatem temporum, vel
F negotiorum. Idem Sanctus quol.4.art.13.dicit,ꝙ est duplex genus canonum, & decretorum, siue sint conciliorum,siue patrum. Primum de iure diuino, sicut quæ pertinent ad articulos fidei, substantiã sacramentorũ, aut quæ necessariam habent cõnexionẽ ad legẽ diuinã,ptinẽtia ad bonos mores:& super hoc genere Papa nihil põt immutare, dispensando,vel abrogando. Alterum de iure positiuo,de quo dictum est suprà,quòd talia ex rationabili causa per papam sunt dispensabilia. Dionysius Car-
G thusianus lib.3. de auctoritate Papæ,& concilij, art. 16. Ex sententia diui Bernardi, inquit. Insuper generale concilium vniuersalem ecclesiam repræsentans,quanuis ad prærogatiuam, quæ est, esse confirmatum in charitate & gratia, non pertingat, ad hanc tamen prærogatiuam, quæ est,non errare in fide,& moribus, idest in determinando,quid ad fidei & morum rectitudinem spectat,non deuiare,pertingit,per Spiritum sanctum ipsummet concilium dirigẽtem,propter cõmune totius ecclesiæ bonum. Beatus Augustinus lib.2.cap.3.contra Donatistas,inquit,Ipsa concilia, quæ ꝑ singulas regiones,vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum, hoc est generali-
H um,auctoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe christiano, sine vllis ambagibus cedunt. Et hoc non potest esse alia ex causa, nisi quia prouincialia errare possunt in fide, non aũt vniuersalia.In cæteris,videlicet quo ad corrigẽdos transgressores,& reformãdos mores,paria sunt. Item vbi suprà lib.4.recitat idem August. quemadmodũ sanctus Cyprianus non acquieuit Romano pontifici sibi scribenti, & præcipienti, ne ab hæreticis baptizatos rebaptizaret. Nihilominus, vt pfatus August.inquit cap.4. eiusdẽ libri,libenter acquieuisset determinationi plenarij concilii, si illud suo tempore, vel
I antè determinasset taliter baptizatos non rebaptizandos. Ex quibus verbis elicitur, quòd secundum eosdem Doctores maior sit generalis concilii, quàm Romani Pontificis auctoritas,in determinatione eorũ,quæ fidei sunt,& salutis. Item idẽ August. lib.6.cap.39.contra quendam erroneum Episcopum dicit. Non hoc censet ecclesia, cui Deus iam plenario concilio reuelauit:volens inferre conclusa in conciliis,spectãtia ad fidem,esse determinata ex spiritus sancti reuelatione, assistentis generali concilio,qui nec fallere,nec falli potest:& 7. lib.cap.53.Id inquit figuratione securæ vocis asserimus,quod in vniuersalis ecclesiæ consentione roboratum est. Dñs Ioannes Cardinalis Rophensis in confutatione assertionis Lutheranæ, art.29. dicit hæc formalia verba. Neq; ego penitus cuiuscunq; concilii decreta probanda cẽseo,sed eius, quodcunq; fuerit in Spiritu sancto põtificis auctoritate,cunctisq; præmonitis, quorũ
L interest adesse, cõuocatũ: tale concilium in his,quæ ad fidem pertinent, errare nõ posse firmiter opinor. Et in eodem tract.art.27.Ego certè persuasissimum habeo ecclesiam errare non posse in his, quæ ad substantiam fidei pertinent: simul & credo scripturas id omninò velle, maximè, cùm probatissimo pontifici concilium generale cõsentit.Cardinalis de Turre crem.3.parte suæ sum.de ecclesia.c.64. inquit.Si Papa, & concilium dissentiant: aut dissentiunt in materia fidei, aut circa ius positiuũ: Si in negotio fidei:aut in eo,quod est iam per Apostolicam sedem definitum,cui patres concilii refragantur: & tunc standum est sententiæ papæ,per beatum Hieronymum ad Damasum,vt habetur in.c.Hęc est fides.24.q.pri. Vel cõtrarietas est in materia fidei nõdum definita, sed nouiter per concilium definiẽda: & in tali casu regulariter standum magis foret patrum totius concilii iudicio, sicut videtur colligi ex Glo.in.c.Anastasius.19. dist. vbi sic habetur. Quòd papa tenetur, cùm de fide agit, requirere consilium Episcoporũ,quod verum est vbi de fide agitur: et tunc synodus

est maior

est maior papa, vt habetur. 15. dist. c. Sicut in fine, maioritate scilicet discretiui iudicii: secundum quod haud dubium, quin regulariter concilium sit maius papa: & adducit Cyprianum in quadam epistola dicentē, Nam nec Petrus, quem primū Deus elegit, &c. cùm secum Paulus de circūcisione disceptasset, vendicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, nec dixit se primatum tenere. Ideò non despexit Paulum, sed consilium veritatis admisit, & rationi Pauli facilè consensit. Reuer. Dñs Cardinalis Iacobatius in suo tract. de concilio lib. 5. art. 15. inquit, Quòd in statutis conciliorum concernentibus ius diuinum, articulos fidei, sacramenta, & cætera, quę spectant ad dogmata, Papa nihil potest statuere, aut tollere. Et sic intelligit id, quòd, videlicet debent statuta quatuor conciliorum seruari, sicut quatuor Euangelia: Et quòd sicut Papa non dispensat contra quatuor concilia generalia, vt in. c. Sicut. 15. dist. dicit glo. ita debet requirere, & statuere ea cum consilio Episcoporum, vt dictū est suprà. Lib. etiam. 2. art. 2. dicit, quòd concilium per Papam congregatum, vbi nō omnes de vniuerso orbe congregati sunt, repræsentat vniuersalem ecclesiam. Lib. et. 6. post Hostieñ. de mente Ioannis Andreæ in. c. à nobis de sentētia excōmunicationis, dicit, quòd concilium errare non potest, præcipuè in causa fidei. Et quòd Papa non reuocat statuta conciliorum circa fidem, sine consensu concilii. Et quòd in his, quæ concernunt fidem, Papa debet stare iudicio concilij, vt in dicto. c. Sicut, dist. 15. & hoc modo inquit, intelligi debere illud, videlicet ꝙ sentētia cōcilij præfertur sententiæ Papæ. Reuer. Dñs Franciscus de Victoria ordinis prædicatorū in tract. relectionum theologicarum de potestate Papæ, & concilij: inquit, quòd si concilium generale determinet aliquid esse de fide, aut de iure diuino, Papa in hoc nihil potest declarare, aut immutare: quod probat per hoc, quia in illis concilium errare nō pōt. Et quòd non minus est Spiritus sanctus in quocūq; concilio generali, quàm in concilio Apostolorum, vbi Spiritus sanctus assistebat. Si enim errare posset, non esset ecclesia fundata supra firmam petram, cùm semper maneret dubia, & vacillaret. Reuereñ. Cardinalis VVarmiensis in suo tract. cōfessionis catholicæ fidei, de fide, & symbolo. c. 24. inquit. Neq; dubitare debet quisq̃ Christianus, quòd concilium œcumenicum legitimè congregatū, Ecclesiam Catholicā repræsentet. Quamobrē quod ab illo statuitur, ab ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiam August. lib. pri. de baptismo contra donatistas. c. 18. indicat: cùm plenarij concilii sentētiam, totius ecclesiæ cōsensionem vocat. Quoniam igitur ecclesia Spiritu sancto regitur in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest: qui vtiq; non credit œcumenico concilio, qui non acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuoq; vult disceptari de his, quæ semel illius iudicio terminata, rectéq; constituta sunt, non credit sanctam ecclesiam catholicam, Spiritui sancto per os illius loquenti, repugnat. Atq; ideò catholicus aut christianus dici non meretur, sed habēdus est iuxta Christi præceptum, tāq̃ ethnicus, & publicanus. hæc ille. Alphōsus de Castro aduersus omnes hæreses lib. 4. titulo, concilium, ait, Quòd œcumenicū concilium, rectè congregatum, in fide errare non potest. Tunc autem concilium dicitur generale, & rectè congregatum, quando Pontificis summi auctoritate conuocantur omnes, quorum interest, de re illa definire. Et in lib. suo de iusta hæreticorū punitione lib. pri. c. 6. inquit. Nam quòd generalia concilia, auctoritate summi Pōtificis congregata, errare possint in fidei negotio, error est multorum hæreticorum, ab omnibus catholicis damnatus. Et concludit sic, Ego igitur firmissimè teneo, nec aliud sentiendum censeo, talia concilia, quæ ex toto terrarum orbe auctoritate Pa-

pæ congregata ſunt, in quibus & ſi papa abſens ſit, ipſius tamē legati præſentes ſunt: eſſe dicenda generalia concilia, & per conſequens non poſſe in fide errare. Non tamen fruſtra,& ſine cauſa,illa petierunt ſemper ab ipſo ſummo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quæ à toto concilio definita fuerunt. Et potiſſima cauſa eſt, quia licet concilium legitimè congregatum, in definitionibus, & decretis ſuis circa fidem errare non poſſit. In alijs tamen,quæ ad fidem non pertinent, quòd errare poſſit, nullus verè doctus dubitat. Nam concilium Calcedonenſe, quod eſt vnum ex illis quatuor, quæ beatus Gregorius dicit ſe velut quatuor Euangelia venerari, errauit præferendo Patriarcham Conſtantinopolitanum Alexandrino: qui ex antiqua eccleſiæ conſuetudine, per Nicænum concilium confirmata, ſecundum locum ſemper poſt Romanum pontificem habuerat. Propter quod Leo Papa licet confirmaſſet ea, quæ in dicto concilio definita fuerāt circa fidem: eam tamen definitionem, per quam Conſtantinopolitanum Patriarcham prætulit Alexandrino, reprobauit,& damnauit, pro vt conſtat ex epiſtola. 57. eiuſdem Leonis, quæ eſt ad Martianum Auguſtum. Et ex epiſtola.59.quę eſt ad totum concilium Calcedonēſ. Miſerunt ergo ſemper concilia rationem geſtorum ſuorum ad ſummum Pontificē: & petierunt ab eo confirmationem,non quidem pro his ſolùm, quæ ad fidem ſpectabant,quoniam illa certa erant,& infallibilia, & firmo robore firmata,cùm in illis errare non potuiſſent concilia,ſed ratione aliorum negotiorum:in quibus illa, cùm errare potuiſſent, confirmationem definitionis à ſummo Pontifice petebant.

Acquieſcendum eſt determinatis in conciliis. Cap. XXVI.

A QVI non credit œcumenico concilio,quiq; nō acquieſcit in eo, quod ab illo definitum eſt, ſed in dubium reuocare conatur, denuoq; diſceptari vult de his,quæ ſemel illius iudicio terminata recteq; conſtituta ſunt,nō credit ſanctam catholicam eccleſiā, Spiritui ſancto per os illius loquēti repugnat,atq; ideò catholicus dici non meretur,ſed habēdus eſt iuxta Chriſti præceptum,tanq̃ ethnicus,& publicanus,Matt.18. vnde Leo pōtifex epiſtola.78.dicit. Quæ patefacta ſunt,quærere: quæ perfecta ſunt,retractare: & quæ definita ſunt,cōuellere, quid aliud eſt, q̃ de adeptis gratiam non referre? Quamobrem non ſunt audiendi,qui denuo de his referri volūnt,de quibus decreta conciliorū interceſſerunt. Quid eccleſiæ ſtatu futurum eſſet perturbatius? quid fide noſtra incertius? quid inſtitutis mutabilius,ſi ſuperiorum conciliorum acta reſcindantur? Exoptatur concilium ab omnibus: quis autem erit eius vſus, ſi poſtquàm decretum in eo eſt,quod ſemel eſt decretum diſputare,atque illud reſcindere,vel ſaltem indubium reuocare licebit? Quid aliud hoc erit,quàm efficere,vt ſemper fluctuent hominum conſcientiæ? Poſtulabatur hoc priſcis temporibus ab Arrianis,vt quibus de rebus Nicęnę ſynodi decretum interceſſerat,de his denuo diſceptare liceret, vt teſtatur Socrates libro.2. c.20. eccleſiaſticę hiſtoriæ. Verùm decretum eſt à piis ſufficere debere Nicęnæ ſynodi decreta. In Calcedonenſi quoq; concilio non fuit permiſſum decreta Nicęnę ſynodi inquiri.Quin clamauit ſancta ſynodus:ſi quis ea retractat,anathema ſit: ſi quis ſuper iſta inquirit,anathema ſit:maledictus,qui addit: maledictus,qui aufert: maledictus,qui innouat. Hoc eſt,quod ab Athanaſio Apolog.2. ſcriptum legimus. Quæ nūc à tot,& talibus epiſcopis probata ſunt,ac decreta, clareq; demonſtrata;ſuperuacaneum eſt denuo reuocare in iudicium. Leo quoq; pontifex epiſtola.78. Prę

noſcat

noſcat,inquit,pietas veſtra venerabilis Imperator hos,quos ſpondeo,dirigendos nõ
ad confligendum cum hoſtibus fidei,nec ad certandum contra illos à ſede Apoſto-
lica profecturos: quia de rebus & apud Nicęam,& apud Calcedonem,ſicut Deo pla
cuit definitis,nullum audemus inire tractatum:tanquam dubia & infirma ſint, quæ
tanta per Spiritum ſanctum fixit auctoritas.

Stante in eccleſia Dei vero & indubitato pontifice,œcumenicum concilium non ſe debet intromittere de ſingulis cauſis, ſed de his duntaxat, ad quorũ definitionem fuit congregatum. Caput. XXVII.

HOC oſtendo primò teſtimonio beati Leonis Papæ,qui Anatholio epi-
ſcopo Conſtantinopolitano ſcribens reprehendit eum, ꝙ induxiſſet Cal A
cedonenſem ſynodum ad conſtituendum, poſt Romanam,primam ſedẽ
Conſtantinopolitanam,cùm prius eſſet Alexandrina: poſt multa ſubdit,
nimis ergo improba,nimis praua,quæ ſacratiſſimis canonibus inueniuntur eſſe con-
traria, in totius eccleſiæ perturbationem ſuperba hæc tẽdit elatio,quæ ita abuti vo-
luit concilio ſynodali,vt fratres in fidei tantummodo negotio cõuocatos, definitio-
ne eius cauſę,quæ erat curanda,perfunctos,ad conſentiendum ſibi, aut deprauando
traduceret,aut terrendo compelleret. Secundò Papa Nicolaus in .2.epiſtola,quam
ſcribit Michaeli Imperatori,quæ lecta fuit in quarta actione, manifeſtè deſignat, ꝙ
concilia vniuerſalia congregata ad ea tantùm extendere ſe debent ſententiãdo, vel
definiendo, ad quæ congregata vel conuocata ſunt,& non ad alia. Leo etiam Papa
ad epiſcopos,qui in ſancta ſynodo Calcedonenſi congregati fuerant, inter cætera
ſcribit.Fraterna vniuerſitas,& omnium fidelium corda cognoſcant,me non ſolùm ꝑ
fratres,qui vicem meam executi ſunt,ſed etiam per approbationem geſtorum ſyno-
dalium,propriam iniiſſe ſententiam in ſola fidei cauſa,propter quam generale con-
cilium & ex præcepto chriſtianorum principum, & ex cõſenſu apoſtolicæ ſedis pla-
cuit congregari.Agatho etiam Papa de poteſtate,quam Apocriſariis ſuis dedit,ſcri
bens Imperatori,dicit. Licentiam dedimus,ſiue auctoritatem apud tuum tranquil-
liſſimum Imperium,dum vixerit tua clementia,ſimpliciter ſatisfaciendi,inquantum
duntaxat iniunctum eſt,vt nihil præſumant augere,mutare,vel minuere: ſed tradi-
tionem Apoſtolicæ ſedis,vt à prædeceſſorib⁹ inſtituta eſt, ſynceriter enarrare. Alias
rationes facientes ad hoc propopoſitum,quære in Ioanne de Turre cremata lib. 3.
ſuæ ſummæ de eccleſia .c.38.quas breuitatis cauſa omitto.

Papa ſuperior eſt concilio generali,ſumendo uniuerſale concilium, vt importat congregationem prælatorum vniuerſalis eccleſiæ condiſtinctam contra Romanum Pontificem. Caput. XXVIII.

PRobatur hoc rationibus,Primò omne quod tribuit alteri poteſtatem,eſt
ſuperius illo: cauſa. n. eſt potior ſuo effectu. Papa verò tribuit auctori- A
tatem generali concilio,vt habetur diſt. 17. per totum: imò ad eundem
ſpectat illud & congregare,& approbare, cùm ſine eius auctoritate ce-
lebrata,non concilia,ſed conciliabula,& conuenticula nominentur, vt in .c. Multis

dist. 17. inde sequitur, quòd Papa auctoritate iurisdictionis sit dicto concilio superior. Secundò sedes Apostolica absoluit quandoque, quod cōcilium ligat, & damnat: ergò est eo superior. Vnde papa Gelasius vniuersis episcopis scribens, vt habetur. 9. q. 3. c. Cūcta, ait. Sed nec illa preterimus, ꝙ Apostolica sedes frequenter, more maiorum, etiam sine vlla synodo præcedente absoluendi, quos iniquè synodus dānauerat, & damnandi nulla existente synodo, quos oportuit, habuit potestatem. Sanctæ quippè memoriæ Athanasium synodus orientalis abdixerat, quem tamen exceptum sedes Apostolica, quæ damnationi græcorum non consensit, absoluit. Sanctum quoque Flauianum Pōtificem græcorum damnatum pari tenore, quoniā sedes Apostolica non consensit, similiter absoluit: & patet, quòd loquantur de synodis œcumenicis, cùm idem Flauianus fuisset damnatus in secunda synodo Ephesina. Tertiò sic, solus Romanus pontifex est vocatus in plenitudinem potestatis, cùm solus habeat potestatem illimitatam: in cuius rei signum, vt inquit sanctus Thom. 24. dist. 4. non vtitur baculo, sicut alij episcopi, eò quòd non habeat coarctatam potestatem per curuationem baculi designatam. Alij verò prælati ex quibus congregatur concilium, vocati sunt in partem solicitudinis. c. Decreto. 2. q. 6. & ex consequēti sequitur, quòd papa sit concilio superior. Quartò omnis pastor est superior auctoritate grege suo: Papa est pastor omnium ouium Christi, iuxta illud Ioan. vltimo, Pasce oues meas. Cōciliū verò generale pertinet ad gregē, & oues Xpi: ergo necessariò erit superior eo. Est. n. pastor omnium fidelium, cùm vnius ouilis vnus sit pastor Ioan. 10. Caput etiā non solùm situ, sed & auctoritate est superius toto reliquo corpore: Romanus pontifex est caput concilij. Vnde beatus Chrysostomus beatum Petrum verticem Apostolici chori nominabat. Et synodus Calcedonensis Leonē Papam caput suum profitetur apertè. Vltimò Christus est superior vniuersali concilio potestate auctoritatis, ergò & papa, eòquòd papa est Vicarius generalis eius, vices ipsius gerens in ecclesia Dei, & per consequens in cōcilio generali. Vnde beatus Cyrillus in libro Thesaurorum, inquit, quòd Apostoli in Euāgeliis & Epistolis affirmarunt Petrum esse loco Domini, & eius ecclesiæ, ei dantes locum in omni capitulo, & electione. Ex prædictis sequitur formali consequentia, Primò, quòd Romanus pontifex dictis œcumenicis conciliis debet præesse: imò, ꝙ legitimè coactis semper præfuit, sicut habetur in historia tripartita lib. 4. c. 9. vt Iulius, Damasus, & Athanasius meminerunt. Ante etiam concilium Nicænum à Marcello fuit institutum, vt p̄ter auctoritatem Romanæ sedis nulla synodus haberetur. Secundò infertur, ꝙ nullo modo liceat appellare à Romano pontifice ad concilium tanquam ad superiorem iudicem. (Appellatio enim fit ab inferiori ad superiorem iudicem, cap. Omnes, secunda quæst. sexta) sed è conuerso, vt habetur in. c. Ipsi sunt. 9. q. 3. Vbi Gelasius Papa ita inquit: ipsi sunt canones, qui appellationes totius ecclesiæ ad huius sanctę sedis examen voluerunt deferri: ab ipsa nusquam prorsus appellare debere sanxerunt. Habetur etiam in gestis primi Ephesini concilij statutū, quòd à sententia sedis Apostolicę nulli liceat appellare. Sanctus Thom. in quęstionibus de pœnitentia. q. x. art. 4. de hoc memoriam faciens, inquit: etiam Romanus pontifex hac sua auctoritate potest, cuius sola auctoritate synodus cōgregari potest, & à quo sentētia synodi cōfirmatur, & ad ipsum à synodo appellatur, quæ omnia patent in gestis Calcedonensis concilij: hęc ille. Tertiò sequitur, quòd œcumenicorum conciliorum auctoritas à Romano pontifice pendeat & emanet. Vnde sanctus Thom. in tractatu contra impugnantes religionem, hanc sententiam confirmat dicens. Sancti Patres in cō-

cilio congregati, nihil ſtatuere potuiſſent niſi auctoritate ſummi Pontificis interueniente, ſine qua etiam concilium congregari non poteſt. Item Hierarchia noſtra eccleſiaſtica ſecundum Dionyſium in libro de Eccleſiaſtica Hierarchia.c. 5. exemplata eſt à Hierarchia cęleſti. Secundum enim beatum Ambroſium eccleſia imago eſt cæleſtium: ſed ſic eſt, quòd in cęleſti Hierarchia nulla poteſtas ad actus hierarchicos perficiendos tribuitur à Deo perſonę, ordini, aut toti hierarchiæ, quæ non tribuatur, ſiue deſcendat mediante hierarcha: ergo pari modo nulla poteſtas confertur à Chriſto ipſi eccleſiaſticæ Hierarchiæ, aut vniuerſali concilio ipſam repręſentanti, quę non conferatur mediante ſupremo hierarcha, hoc eſt, Romano Pontifice: & ex conſequenti quicquid auctoritatis habet concilium generale, habet immediatè à Romano Pontifice. Vnde oppoſitum dicere, eſt negare eccleſiam militantem ad formam triumphantis eſſe diſpoſitam, quod eſt expreſſè contra p̄fatum beatum Dionyſium. Concilia etiam vniuerſalia videntur habere originem ex inſtitutione humana, & non à Chriſto immediatè. Hoc patet ex .c. Canones. 15. diſt. Tum quia nullibi in ſacris literis legitur de inſtitutione facta à Chriſto vniuerſalium conciliorum: licet bene legatur, quòd fuerint aliqua per Apoſtolos celebrata. Imò eorum auctoritas dependet immediatè ab auctoritate Apoſtolicę ſedis, vt patet ex diſt. 17. per totam: quod non ſolùm eſt verum, quo ad conuocationem, ſed quantum ad robur & firmitatem omnium geſtorum in eis, vt patet ex præfata. 17. diſt. Synodus tempore Symmachi Papæ Romæ celebrata, vt habetur in.c. Bene quidem diſt. 96. concludit videlicet, quòd Apoſtolica ſedes ſtatutis ſynodalibus conſueuit tribuere firmitatem. Idem Paſchalis papa, extra de elect. c. Significaſti, omnia concilia per eccleſiæ Romanæ auctoritatem & facta ſunt, & robur acceperunt.

Quomodo non obſtant ſupradictis decreta concilij Conſtantienſis. Caput. XXVIIII.

DE Conſtantienſi patet, quia congregatio illa tria habuit tempora. Primum in quo ſola obedientia Ioannis. 23. Baltaſſar primò nominati, cōuenerat. Secundum, in quo Angelus Corarius vocatus Gregorius duodecimus, iuri ſuo cedens, præfatæ congregationi ſub certis modo & formis ſe coniunxit. Tertium, in quo Reges, Principes, & Prælati obediētes Petro de Luna Benedicto. 13. vocato, per ſuos oratores noua facta conuocatione concilij, ſe vnierunt præfatæ congregationi ad pacem dandam vniuerſali eccleſiæ. Pro quo ſolo tempore conuenientibus omnibus ſimul tribus obedientijs, fuit certum dicere, ꝙ vniuerſalis eccleſia eſſet Conſtantiæ. Et ſic patet, ꝙ ſola obedientia Ioannis. 23. non conſtituebat concilium œcumenicum, vniuerſalem eccleſiam repręſentans. Decreta igitur concilii Conſtantienſis, quæ adducuntur contra præſidentiam Papæ ſuper œcumenicum concilium, de quibus infra, non militant contra eandem: quoniam auctoritate dicti concilii Conſtantiñ. aliæ duæ obedientiæ Gregorii videlicet. 12. & Benedicti. 13. apertiſſima contradictione in plena congregatione ſe oppoſuerunt, quorum contradictio fuit acceptata. Quare tribus obedientiis tandem in nomine Chriſti Conſtantiæ conuenientibus ſub intentione congregandi œcumenicum cōcilium, habita eſt fides & certitudo apud omnes catholicos, vniuerſale cōciliū Conſtantiæ celebrari, & non antè, ſtante ambigua inter Chriſti fideles concertatione, apud quem trium pro Romano Pontifice ſe gerentium apoſtolicæ ſedis auctoritas A

residerct: & per consequens decreta, quæ de concilio Constantień. adducuntur, nullius sunt momenti: quoniam in eorum determinatione, non modò non interuenerunt duæ supradictæ vltimæ obedientiæ, sed tantùm illa Ioannis. 23. & ex consequenti nec vniuersalis ecclesia: imò nec principales doctissimi patres dictæ obedientiæ Ioannis. 23. præfatis decretis præbuerunt assensum, sicut nec ipsemet Ioannes. 23. Decreta fuerunt talia, vt patet sessione. 4. & 5. Primum, hæc sancta synodus in Spiritu sancto congregata legitimè, generale concilium faciens, ecclesiam catholicam militantem repræsentans, potestatem à Christo immediatè habet, cui quilibet cuiuscunq; status vel dignitatis, & si Papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem, & extirpationem dicti schismatis, & reformationem generalē ecclesiæ Dei in capite, & in mēbris. Secundū, ꝙ quicunq; cuiuscūq; conditionis, status, dignitatis etiā Papalis, qui mandatis, statutis, siue ordinationibus, aut præceptis huius sacræ synodi, & cuiuscunq; alterius concilii generalis legitimè congregati super præmissis, siue ad ea pertinentibus factis, vel faciendis, obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subiiciatur, &c. Vnde manifestè constat, ꝙ non militant contra Papæ auctoritatem, eò ꝙ nunq̄ fuerunt per omnes obedientias, vt dictum est suprà, simul approbata, nec repetita. Imò tota synodus ex tribus obedientiis congregata, statutis suis innuere videtur, decreta illa nunq̄ in mēte sua venisse, vt patet ex sessione. 40. vbi sic habetur. Sacrosancta Cōstantień. synodus statuit, & decreuit, ꝙ Romanus Pontifex per dei gratiam de proximo assumendus debeat reformare ecclesiam in capite, & in membris, & curiam Romanam secūdum æquitatem & bonum regimen ecclesiæ. Ex successu etiam concilii patet, ꝙ prēfatā synodus postq̄ Papa Martinus fuit creatus, morem sequendo aliorum conciliorum, humiliter ab eo petiuit confirmationem, & roborationem omnium, quæ fecerat. Cōfirmare autem cùm sit superioris, planum est, ꝙ synodus ex omnibus prædictis obedientiis non erat huiusmodi fidei, quòd concilium à Christo immediatè potestatem haberet, &c. Dicta etiam decreta de superioritate concilii, non militāt, quoniam per Apostolicam sedem non fuerunt approbata, imò per Dñm Martinum in condemnatione errorū Ioannis VVitcleff, & Ioannis Huss annullata: vt patet in bulla, quam approbante concilio prædicto Constantień. dictus dominus Martinus misit vniuersis Germaniæ prælatis: inter quos vnus cōdemnatus est, quòd diceret Petrū nec esse, nec fuisset caput ecclesiæ sanctę catholicæ, &c. Decreta etiam illa non militant, quia sanctorum patrum sententiis contradicunt, & Theologi tenent oppositum, vt Hugo de sancto Victore, Albertus magnus, Thomas, Bonauentura, & multi alij, sicut patet ex 2. libro summæ de ecclesia per Ioannem de Turre Cremata. c. LXXXIX.

Concilium Basiliense quō non obstet potestati Papæ. Cap. XXX.

A DIctū cōciliū præsupponit vnū, quòd dicta decreta cōcilij Constań. fuerint facta à sancta vniuersali ecclesia, quod vt patet ex p̄fatis, falsum est. Imò temerarium videtur velle definire, quòd sola obedientia Baltassar, Ioannis videlicet. 23. quæ sola interfuit Constantiæ, dum fuerunt dicta decreta instituta, esset vniuersalis ecclesia. Dico vltrà, quòd decreta concilij Basilień. sunt inualida, eò quòd concilium illud noluit recipere legatos sedis Apostolicæ in auctoritate sua debita, iuxta morem antiquorum conciliorum, sine cuius auctoritate concilia omnia sunt nulla: vt patet ex multis capitibus præsentis tractatus,

&

& specialiter ex tertia actione concilij Calcedoneñ. Decreta etiam illa sunt inualida, cum in eis non interuenerit assensus Apostolicæ sedis, quæ vnam quanq; synodum sua auctoritate confirmat, vt habetur in cap. Confidimus. 25. q. pri. Et si dicatur, quòd in sessione. 17. quando legati domini Eugenij fuerunt admissi, iurauerũt defendere decreta prædicta: hoc nullius est ponderis: quia iurauerunt, vt patet in gestis, nomine proprio, & vt particulares personæ propter scandalum euitandum, eò quòd aliter non fuissent admissi, & non vt Nuntii Apostolici. Imò vt tales, protestati sunt contrarium, nec interesse voluerunt sessionibus, in quibus talia concludebantur. Et licet ab Eugenio multæ bullæ minis extortæ sint super illo concilio, nihil tamen eorum, quæ in eis continentur, suffragatur aduersariis: cùm nunquam præbuerit assensum decretis dicti concilii. Quando etiam asseritur dictum concilium congregatum fuisse legitimè pro extirpatione hæresum, ex eo non sequitur eum approbasse quicquid per illud definitum est. Licet enim concilium Ephesinum. 2. hæresis extirpandæ gratia fuerit legitima auctoritate inchoatum, nihilominus Leo Papa præfati concilii non est complexus definitiones: imò in sequenti calcedonensi illas tanquam hæreticas damnauit. Et licet dictus Eugenius declarauerit prædictum Basilieñ. concilium continuatum, & continuari debere, non tamen propter hoc approbauit. Vnde Nicolaus Papa in epistola, quam Michaeli Imperatori scribit, A sanctis Patribus in conciliis obseruatum extitit, vt absq; Romani Pontificis consensu, nullius insurgentis deliberationis terminus daretur. Vnde ipse Eugenius Florentiæ dixit, Nos quidem progressum concilii approbauimus, volentes vt procederet sicut incœperat, non tamen approbamus eius decreta. Vnde mos fuit Pontificum, cùm confirmaturi essent conciliorum decreta, quibus præsentialiter non interfuerant, congregare synodum Prælatorum, & ibi maturo examine facto, illa confirmare: sicut de beato Siluestro legitur, cùm decreta concilii Nicæni approbasset: & de Clemente Quinto, vt Ioannes Andreas in principio Clementinæ dicit de constitutionibus factis in Concilio Viennensi: quas, quia aliquæ earum, vt inquit, erant ineptæ, aliquæ prolixæ, aliquæ defectiuè compositæ, aliquæ non expediebant, fecit dictus Pontifex maturo consilio moderari. Et licet dixerit Eugenius se velle concilium illud cum omni fauore prosequi: hoc intelligendum est in his, quæ iustè & rationabiliter, salua fide, salua sanctorum patrum doctrina, & Apostolicæ sedis auctoritate, per concilium constituerentur.

Papa an teneatur obedire statutis conciliorum. Caput XXXI.

RESPONDEO, quòd hoc bifariam potest intelligi: vno modo inquantum sunt statuta generalis concilii: & falsum est, quòd Papa teneatur eisdem parere, cùm significaret inferioritatem in seipso respectu eiusdem. Papa autem, vt sæpè dictum est, est super omnia concilia: & hoc modo tenetur tantùm Deo obedire. Secundo modo potest intelligi, teneri obedire statutis conciliorum, non quia statuta sunt conciliorum, sed quia sunt de tali materia, videlicet fidei, aut spectantia ad ius diuinum: sicut sunt potissimè statuta pro maiori parte quatuor conciliorum vniuersalium, de quibus beatus Gregorius loquitur in cap. Sicut, distinct. 15. Hoc modo obedire teneri statutis

conciliorum à ſede Apoſtolica approbatorum,non arguit ſuperioritatem dictorum conciliorum ſuper papam : ſicut nec in prędeceſſore, ſi ſimilia ſtatuat, quæ concernant fidem, aut ius diuinum. Sicut idem Gregorius in .c. Si ea.25. q.2. dicit. Si ea deſtruerem,quæ anteceſſores noſtri ſtatuerunt, non conſtructor, ſed euerſor eſſe comprobarer. Et hoc,quia talia ſic definita in conciliis non habent robur à conciliis,ſed à iure diuino, cui ſubiicitur Papa, vt dicit gloſ. ſuper .c. Sicut,diſt.15. Concludo igitur, quòd papa non poteſt deſtruere ſtatuta concilij, quæ videlicet ſunt circa ius diuinum, & articulos fidei. Quod patet ex eo, quòd à Romano pontifice
A B canonum conciliorum dependet auctoritas, vt dictum eſt ſuprà. Alienum profectò à ratione eſt, vt legibus quis coactus alligetur, qui eiſdem & vim, & auctoritatem impartitur. Vnde iuriſperitus inquit. Princeps ſolutus eſt legibus, quo videlicet ad vim coactiuam, vt ait diuus Thomas ſecunda ſecundæ.q.96. ar.6. Et ratio eſt ſecundum eundem, quia nullus cogitur propriè à ſeipſo. Lex verò non habet vim coactiuam niſi à principis poteſtate: licet quoad vim directiuam princeps ſubiectus ſit propria voluntate, legi. Cùm ergo Romanus Pontifex Princeps ſit Eccleſiæ,nullis Eccleſiæ legibus eſt obnoxius. Cæterùm. c. Significaſti, extra de elect. dicitur, quòd concilia per Romanæ Eccleſiæ auctoritatem facta ſunt, & robur acceperunt, & in eorũ ſtatutis Romani pontificis excipitur auctoritas tanquam ſuperior, vt dicit gloſ. Hoſtienſis.9.quæſt. 3. cap. Cuncta per mundum. Item cap. Innotuit,de electione. Innocentius Tertius apertiſſimè demonſtrat, quòd Canon generalis concilij etiam confirmatus per papam non ligat eum, dicens. Quanuis Canon Lateranenſis concilij ab Alexandro Papa prædeceſſore noſtro editus illegitimè natos adeò perſequeretur, quòd electionem talium innueret eſſe nullam, nobis tamen per eum adempta non fuit diſpenſandi facultas : cùm ea non fuerit prohibentis intentio, qui ſucceſſoribus ſuis nullum potuit in hac parte præiudicium generare, pari poſt eum, imò eadem pòteſtate functuris. Finaliter patet, quòd licet papa de neceſſitate non ſubiiciatur ſtatutis conciliorum, de honeſtate tamen tenetur illa obſeruare, tum vt aliis det exemplum illa obſeruandi, ſecundum illud Act. primo, Cœpit IESVS facere & docere, tum etiam(vt habetur de conſtitutionibus cap. Cùm omnes) Quod quiſque iuris in alterum ſtatuit, ipſe debet eo vti. Habetur etiam in cap. Confidimus.25. quęſt. prima. Confidimus,quòd nullus iam veraciter chriſtianus ignoret, vniuſcuiuſque ſynodi conſtitutum, quod vniuerſalis eccleſiæ probauit aſſenſus, nullam magis exequi ſedem præ cæteris oportere, quàm primam. Dicit gloſ. ibi, oportet eſt verbum honeſtatis : addit Archidiaconus, & æquitatis. Et ita patet, quòd papa non neceſſitate, licet bene honeſtate, canones obſeruare teneatur: canones dicimus,quos ipſa ſedes Apoſtolica confirmauit.

Patres Conciliorum confirmationem ſoliti ſunt petere ſuorum decretorum à Papa. Caput. XXXII.

A IRREFRAGABILE argumentum auctoritatis, quam Romanus Pontifex habet in œcumenicis conciliis, eſt, quòd Sancti Patres in conciliis definitiones ſuas, & geſta ad eorum vigorem & firmitatem ab Apoſtolica ſede confirmari, & roborari poſtularunt: apertè cognoſcentes oportere leges Eccleſię robur accipere, & auctoritatem ab eo, in quo Deus totius

tius ecclesiæ principatum posuit, vt est Romanus pontifex, prout habetur in cap. Nolite errare, distin. xi. vbi Iulius Papa ait. Huiusmodi beatæ obseruationis exemplum in primis habemus à patribus excellentissimi concilij Niceni, qui omnia gesta sua, & definita humiliter à beato Siluestro petierunt confirmari. Vbi patres in epistola ad eundem Siluestrum post multa subdunt. Quicquid statuimus in Niceno concilio, precamur vt vestri oris consortio roboretur. Secundum testimonium habemus de primo Ephesino concilio, de quo dicit Dominus Aimarus libro de synodis, quòd in eo legati Apostolicæ sedis vice Cælestini Papæ præfuerunt, & ipsum Apostolica auctoritate roborarunt. Tertiò habemus testimonium à patribus in Concilio Calcedonensi, qui ad Leonem Papam scribunt deprecantes, vt eorum decreta confirmare dignaretur. Vide multa alia similia ad hoc in summa de ecclesia Cardinalis de Turre cremata libro .3. capite .34. Planè ista non possunt stare simul, quòd concilium habeat immediatè potestatem à Christo, cui Papa obedire teneatur: & concilij sententiæ, & gesta nullius sint roboris, nisi Romani Pontificis auctoritate firmentur. Vnde Archiepiscopus Remensis Dominus Aimarus libro de synodis, capite .18. inquit. Non mireris, quòd ipsorum Conciliorum auctoritatem Romano Pontifici ascribamus, cùm nulla concilia rata legantur, quæ Apostolica auctoritate fulta non fuerint. A

Si dissentiant Papa & Concilium in his quæ sunt fidei, cuius deliberationi sit standum, Caput. XXXIII.

RESPONDET Cardinalis de turre cremata, in summa de ecclesia cap. 64. quòd discordia inter Papam & Patres concilij, aut concernit materiam fidei, aut ius positiuum. Si materiam fidei, hoc contingit bifariam: quia vel est in materia iam per Apostolicam sedem definita, cui Patres concilii refragantur: & tunc standum esset sententiæ Papæ, vt patet per beatum Hierony. in ca. Hæc est fides. 24. q. pri. Vel contrarietas est in materia nondum definita, sed nouiter per concilium definienda: in tali casu regulariter standum magis foret iudicio Patrum totius concilii, quàm iudicio Romani Pontificis, sicut videtur colligi ex glos. in cap. Anastasius. 19. dist. Vbi sic habetur, quòd Papa tenetur, cùm de fide agitur, requirere consilium Episcoporum: & tunc synodus maior est Papa, maioritate discretiui iudicij: secundum quod, haud dubium, quin regulariter concilium sit maius Romano Pontifice. Vnde Cyprianus in quadam Epistola inquit. Nam nec Petrus, vt dictũ est suprà, quem primum Deus eligit, & super quem ædificauit ecclesiam suam, cùm secum Paulus de circuncisione postmodum disceptasset, vendicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit: nec dixit se primatum tenere, & obtemperari à nouellis sibi potius debere: nec despexit Paulum prius ecclesiæ persecutorem: sed consilium veritatis admisit: & rationi legitimę, quam Paulus adduxit, facilè consensit. Si tamen talis controuersia orta esset, licet vniuersitati Patrum adhærendum esset, ratione prædicta, nihilominus nihil videretur concilialiter concludendum, quousq; concorditer Papa & Patres in vnam simul conuenirent sententiam. Si verò contrarietas pertineat ad ius positiuum, hoc posset esse: aut super iure condendo: aut super tollendo iam condito: aut super dispensando in veteri iure.

Primo

Primo modo, si ius, vel lex sit iusta & rationabilis, loco & tempori conueniens, sententia Papæ est præferenda sententiæ omnium aliorum. Papa enim præeminet omnibus, vt prælatus, Magister, & Princeps, & habet potestatis plenitudinem. Si verò lex non sit rationabilis, nec religioni congruat, aut vtilitati, potius est standum determinationi Episcoporum, quàm Papæ, vt habetur per glos. in cap. In istis, dist. 4. Si verò controuersia sit super tollendo iure antiquo, eò ꝙ episcopi vellent tollere aliquos canones, aut instituta antiqua, & Papa nollet, sententiæ Papæ standum est. Et ratio est, quia quod semel approbatum est, non potest nisi Papa consentiente reprobari. 24. q. 1. cap. Hæc est fides. Si verò controuersia sit in dispensando contra vetus ius, sententiæ papæ est magis standum, quàm opinioni aliorum, vt in. c. Necessaria, prima. q. 7.

Si discordant œcumenica concilia inter se, cui adhibenda fides. Caput. XXXIIII.

A Qvia verò beatus Augustinus secundo libro, cap. 3. de Baptismo contra donatistas, inquit, quòd plenariorum conciliorum priora posterioribus solent emendari: & beatus Isidorus, vt habetur in cap. Domino sancto. 50. dist. dicit oppositum: ꝙ quotiescunq; in gestis conciliorum discors sententia inuenitur, illius concilij magis sententia teneatur, cuius antiquior, & potior extat auctoritas: Prò concordia horum Doctorum visum est Domino Ioanni de Turre Crem. in libro. 3. suæ summæ de ecclesia, cap. 63. distinguendum: quoniam diuersitas illa, quæ dicitur esse inter plenissima concilia, vel est circa illa, (si possibile sit) quę sunt fidei: & tunc standum esset sententiæ antiquioris concilij, dum tamen fuerit œcumenicum auctoritate Romani pontificis fultum, & roboratum. Cùm enim tale concilium in fide stante diuina promissione, errare non possit, & fides sit simplex & incommutabilis, vt inquit beatus Leo Papa, non potest sequens concilium illi in veritate aduersari: & pro hoc videtur facere, quod inquit beatus Isidorus, vbi suprà: cui etiam arridet diuus Thom. in quarto contra gentiles, cap. 25. Quòd cùm dicitur in Calcedonensi synodo, quòd patres apud Constantinopolim doctrinam synodi Nicenæ roborarunt: hoc non est intelligendum per modum additionis, quasi id, quod minus est, supplentes: sed per modum declarationis ea, quæ de Spiritu sancto dicta sunt, contra eos, qui eundem Deum negare contendebant, scripturarum testimoniis roborantes. Vnde beatus Hilarius lib. 5. de synodis in defensione synodi Calcedonen. contra quosdam criminantes eandem synodum, quia aliqua videbatur addidisse, quæ non fuerunt in Nicæno concilio, ignorantes regulas, & cõsuetudines cõciliorũ, inquit, sic noua posterioribus conciliis: prout necessitas emergentiũ hæreticorũ exegerit: sancire debemus decreta, vt tamen integra permaneant, quæ dudum antiquioribus conciliis contra veteres hæreticos promulgata fuerunt. Nam si post Nicęni concilij statuta, nihil amplius liceret recipere: qua auctoritate Spiritum sanctum vnius gloriæ cum patre auderemus asserere, cùm in dicto concilio constet omnino tacitum fuisse? Vel discordia inter concilia vniuersalia est in iudiciis, vel institutis circa proficua, aut regimen humanæ vitæ, uel ecclesiasticam disciplinam, siue ius positiuum: & tunc magis standum est posterioribus, per quæ in talibus agibilibus, quia eo-

rum

rum materia est variabilis, sæpe priora emendantur, & corriguntur: quia, vt dicit beatus Augustinus libro secundo de baptis. contra donat. cap. 3. cum aliquo rerum experimento, aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. In talibus enim non habet locum antiquitas, quoniam aliqua superioribus temporibus erant conuenientia, quæ nostris non expedirent. Concilio enim Nicæno præiudicatum est circa dispositionem sedium patriarchalium, per aliud concilium vniuersale: quoniam iuxta dispositionem concilij Nicæni, Alexandrina ecclesia tenebat primum locum post Romanam: iuxta verò decretum concilij Constantinopolitani sexti, Constantinopolitana præcedebat Alexandrinam: vt in cap. Renouantes .22. dist. Diuersitas etiam statutorum in constitutionibus generalibus nequaquam esse censetur, si diuersitas locorum, temporum, & personarum, quibus distributa sunt, intelligatur.

Si inter se dissentiant patres concilij, cui parti deferendum.
Caput. XXXV.

DISTINGVENDVM, quoniam materia, super qua discordant patres, aut habet pro aliqua sui parte ita euidentem rationem, vel tam apertam pro se auctoritatem, quòd eius oppositum manifestè est falsum: & sic in œcumenicis conciliis non est argumentum semper à maiori parte: vt patet ex actis in concilio Ariminensi, & Ephesino secundo, in quibus non obstantibus partibus maioribus, non fuerunt admissa decreta. A
Cùm planum sit, quòd in tali casu, vbi apparens & euidens ratio veritatis deest, sacrilegum esset arguere à multitudine: sicut leguntur fecisse Iudæi contra Christum, qui, vt inquit Chrysostomus, conuenerunt, vt multitudine vincerent, quem ipsi ratione superare non poterant. Aut materia, de qua est controuersia, non est clara, & euidens, & oppositum per rationem vel auctoritatem scripturæ sanctæ ac sanctorum patrum definitum, non ostenditur manifestè falsum, sed videtur vtraque pars probabilis: & in tali casu regulariter à maiori parte est argumentum: quia vbi maior pars, ibi præsumitur esse ecclesia, vt .56. distin. c. Apostolica cum glos. Vnde in cap. cùm in cunctis, extra de his quæ fiunt à maiori parte capituli, dicit Concilium Lateranense: in cunctis ecclesiis, quod pluribus & sanioribus fratribus visum fuerit, incunctanter debet obseruari.

Ad Romanum Pontificem tanquam ad Principem Reipublicæ Christianæ spectat cuiuscunq; ambiguitatis, quæ in œcumenicis conciliis nascitur, declaratio, vel interpretatio.
Cap. XXXVI.

SVpradicta in tit. patet auctoritate B. Gregorii, qui in c. Nec licuit, dist. 17. ait. Quoties aliqua de vniuersali synodo aliqb' dubitatio nasciť, ad recipiendā de eo, quod nō intelligunt, rationē, ad Apostolicā sedē ꝓ ea recipienda conueniant. Patet etiam sic, quia Romani Pontificis auctoritate canones sunt constituti: & ex consequenti ad ipsum spectat eos interpretari: cùm eius sit interpretari, cuius est condere: Et vnde ius prodit, ab eo interpretatio scilicet auctoritatiua, & non magistralis, cùm ea non liget, nisi

nisi probabiliter: nec ei statur, nisi inquantum ratione ostenditur eam esse de mente Spiritus sancti, scripturam dictantis, &c. iuxta illud. 2. Petri primo, Spiritu sancto locuti sunt sancti Dei homines. Sacri enim canones ita aliquid constituunt, vt suæ interpretationis auctoritatem Sanctæ Romanæ ecclesiæ reseruent, cap. Sicut enim. 11. q. 1. Vbi ratio subditur: quia ipsi soli canones interpretari valent, qui ius condendi eos habent. Vnde Sanctus Thom. in q. de poten. q. 10. art. 4. dicit, quòd sicut posterior synodus potestatem habet symbolum à priori synodo conditum interpretari, ita Romanus Pontifex hoc sua auctoritate potest, à quo sententia synodi confirmatur, & ad ipsum à synodo appellatur: quę omnia patent, vt dictum est, ex gestis calcedonensis synodi.

Ad Romanum Pontificem pertinet dispensatio sacrorum canonum, qui instituti sunt ad regulandos humanos actus, generaliumq; conciliorum, ac regularum sanctorum Patrum, moderatio, Cap. XXXVII.

A PRæsuppono pro fundamento dicendorum, quòd in qualibet republica necessariò debet esse aliqua potestas dispensandi in legibus suis: quæ cum institutæ sint ad regulandos humanos actus, non possunt semper impermutabiles permanere. Hinc Aristoteles septimo Ethicorum ponit necessariò in principe æquitatem, siue moderamen: cuius officium est, in quibus legis obseruantia reipublicæ vtilitati non expediret, prætermissis verbis legis, sequi quod ratio, vel communis vtilitas deposcit. Hinc dicitur in cap. Regulæ dist. 29. quòd regulæ sanctorum patrum pro varietate temporum & locorum temperantur. Hoc habito: beatus Bernardus scribens ad Eugenium Romanum pontificem nominat patrem Regum, legum moderatorem, sal Terræ, orbis lumen, sacerdotem altissimi. De qua auctoritate Romani pontificis in canonibus dispensandis, siue moderandis illustre testimonium dat Dominus Archiepiscopus Remensis libro de synodis, cap. 39. dicens. Facultatem temperandorum, siue mutandorum canonum Romano pontifici potissimè adiacere non dubitamus. Est ergo priuilegium Apostolicæ sedis, vt iudex sit canonum, & decretorum: & pro temporis conditione, ac rerum necessitate, nunc intendat, nunc remittat, prout necessitati, & vtilitati ecclesiæ expedire prospexerit. Huius sententiæ est sanctus Thom. in quolibeto. 22. & tractatu contra impugnantes religionem: vbi ait. Omnia statuta sanctorum patrum, quæ sunt iuris positiui, sunt relicta dispositioni papæ, vt ea possit mutare, aut dispensare, prout sibi videbitur. Sed notandum, quòd duplex est genus canonum, vel regularum, aut decretorum sanctorum patrum, vt sanctus Thom. innuit quolibeto. 4. articulo. 14. Quoddam eorum, quæ iure diuino sunt instituta, sicut pertinentia ad articulos fidei, substantiam sacramentorum, aut quæ manifestam connexionem habent ad legem diuinam, siue naturalem, vt pertinentia ad bonos mores: & in talibus Papa dispensare non potest: cùm ista habeant efficaciam ex institutione diuina: de quibus intelligitur illud quod dicitur in .c. Contra. 25. quęst. 1. Contra statuta sanctorum patrum condere aliquid, vel mutare nec huius quidem sedis potest auctoritas. Secundum genus est eorum, quæ instituerunt patres de iure positiuo: quæ licet sint à Spiritu sancto assistente concilio, nō tamen omnis veritas pertinet ad ius diuinum: & de hoc genere dicimus, quòd Romanus

manus pontifex potest in eis dispensare à quocunq; sint edita; etiam ab Apostolis secundum Tho. in tractatu præfato contra impugnantes religionē. De hoc duplici genere canonū Leo Papa in.c.Sicut quædā.14.dist.inquit. Sicut quædā sunt,q̄ nulla possunt ratione conuelli,ita multa sunt,quæ pro necessitate temporum,aut pro conditione ætatum oportet temperari.

Concilium si sit congregatum, aut contingat congregari sede vacante, ad quæ se possit extendere. Caput. XXXVIII.

CARDINALIS de Turre Cremata in tertia parte suæ summę de ecclesia cap.41.saluo meliori iudicio, inquit. Quòd vniuersale concilium congregatum vacante sede Apostolica, potest exequi, quæ necessariò occurrerent pro regimine, & tuitione ecclesiæ, vbi per dispositionem iuris non posset prouideri: & quæ sine dispendio magno prorogari non possent vsq; ad creationem Romani Pontificis. Et ratio est, quia nisi detur, quòd vacante sede Apostolica, in quâ Deus posuit Ecclesiæ principatum, & gubernaculum populi Christiani, apud Prelatos ecclesię sit potestas prouidendi in casu præfato necessitatibus imminentibus ecclesiæ: non videretur sufficienter prouisum Populo Christiano, & eidem ecclesiæ: quod non est dicendum de Christo fundatore, & capite ipsius ecclesiæ: cuius sapientia attingit à fine vsq; ad finem, suauiter cuncta disponens, Sap.8. Dico igitur, quòd Prelati maiores congregati hoc facere possunt auctoritate ipsa, quam prius habebant ab Apostolica sede, quæ in necessitatis articulo videtur ampliata. Pro quo notandum, quòd quemadmodum simplex sacerdos non potest vniuersaliter omnes absoluere: quippè cùm limitatam iurisdictionis habeat potestatem, tam quoad personas (nam præter suos proprios parochianos, quenquam absoluere iure prohibetur: vt in cap. Adijcimus. 16.q.1.& in cap. Placuit, de pœnit. dist.6.) quàm quoad casus: quoniam multi sunt reseruati, à quibus ipse regulariter absoluere non potest. In articulo tamen necessitatis omnes homines absoluere potest de omnibus peccatis, & sententijs: cùm quia necessitas non habet legem, pri. q. pri. cap. Remissionem: tum secundò quia, vt inquit diuus Bernardus, quod constitutum est pro charitate, contra eandem militare non debet. Ita dicendum est in proposito, quòd Prælati ipsius ecclesię maiores, qui Apostolis in ecclesia succedunt, licet regulariter habeant limitatam potestatem, & quo ad territoria, (distinctas enim habent diœceses, & terminos certos, vltra quos non se debent extendere) & quo ad casus multos: vt potè quia non sunt vocati in plenitudinem potestatis, sed in partem solicitudinis, vt inquit Gregorius in cap. Decreto, secunda quæst. 6. In articulo tamen necessitatis ecclesiæ deficiente per naturalem mortem, aut alio modo Romano Pontifice omnino impedito, cui cura & regimen totius ecclesiæ vniuersaliter est commissa, videntur habere auctoritatem Apostolicam ad prouidendum tantùm in necessarijs, quæ præsentaneam exigunt expeditionem: si nec illis per antiquam iuris dispositionem prouideri potest, nec prorogari possunt vsq; ad creationem Romani Pontificis. Et diximus tantum in necessariis, quoniam vacante sede pręfata, nec Patres congregati, nec Domini Cardinales debent se intromittere extra casum magnę necessitatis de aliis particularibus causis, aut de reseruatis Apostolicę sedi: q̄a sicut vacāte sede nullus dicit̄ succedere Ro. Pōt in plenitudine A

tudine potestatis, ita per consequens in administratione plena illius: quemadmodum nec capitulum succedit, vacante sede, Episcopo, in his, quæ ad solum Episcopum pertinent: vt puta in potestate conferendi beneficia ad collationem solius Episcopi spectantia, vt habetur in cap. primo, ne sede vacante, libro. 6. Non est prætereundum, quòd salubriter videtur consultum, ad auferendum omnem ambiguitatis scrupulum: vt omnia, quæ per vniuersale concilium, sede vacante, gesta sunt, ac constituta, per Romanum Pontificem futurum confirmentur: sicut factum fuit in concilio Constantiensi, in quo creato Domino Martino, Patres concilij supplicarunt sanctitati suæ, vt ea quæ ante creationem eius per omnes obedientias simul positas fuerant constituta, confirmare dignaretur, quod & fecit, præcipuè quæ ad fidem spectabant.

FINIS OECVMENICI CONCILII ET TOTIVS COMPENDII THEOLOGICARVM INSTITVTIONVM.

Errores ex Typographorum incuria, ab Auctore inuenti, & purgati.

POstquam operi vltima impressorũ manus imposita est; continuò auctor ipse oculos admouit, accurratiusq; introspexit: ac singulas libri partes diligentissimè inspiciens, diutius immoratus est: viditq;, nec sine animi mœrore, errata multa, partim ab impssoribus (vt eorum moris est cõsuetissimi) partim ab eis, quorum intererat corrigere, parũ aduigilantibus, admissa. Quare sumpto subinde calamo, errata (perinde ac diligens mater, quæ partui suo sedula cura assistens, nunc voce blanditur suaui, nunc leni ac parcente plaudit manu, nunc arte quadam nutricia, tenera membra concinnat, componitq; atq; in decorem elegantem effingit) quoad potuit, emendauit, ea præcipuè, quæ ancipitem dubiumq; sensum possent efficere. Porrò id lectorem præmonitum esse admodum voluit: addidisse, videlicet, sese post impressionem in marginibus nonnulla, p incuriam pretermissa: quæ aliquarum sententiarum in hoc volumine contentarum notitiam plenius explicabunt. Primùm autem in titulo indicis, post dictionem hãc (principalium) in margine subiunxit hæc verba (& aliarum rerum memorabilium) Pagina.35.dicti libri indicis, facie secunda, linea.22. in serie lineari ante dictionem (directiuam) apposuit (non) Pagina sexta libri symboli facie prima, linea octaua, post dictionem (puram) addidit in margine sequentia verba (comprehendi verò nõ potest, nisi à seipsa) Pagina.60. eiusdẽ libri symboli, facie secunda, linea.43. in margine, syllabam (re) apposuit: quæ impressoris vitio, dictioni (diisse) fuerat subtracta. Pag.61. facie prima, in principio primæ lineæ, apposuit syllabã (li) quæ dictioni (gẽdum) itidem ab impressore fuerat subducta. Item in eodẽ libro Symboli passim inueniuntur fœlix, & fœlicitas cum diphthongo, legantur sine diphthõgo, cùm in aliis locis ita scribantur. Pagina.69. libri sacramentorum, facie prima, linea.16. in margine posuit (credit) pro (credidit) Pagina.78. dicti libri sacramentorũ, facie prima, in fine lineę.30. post syllabam (la) addidit syllabam (va) vbi impressor fecerat (lacrũ) pro (lauacrũ) Pagina.115. eiusdem libri sacramentorũ, facie secunda, linea.30. apposuit in margine (speciale) p spirituale. Et infra, linea.41. dictionẽ hãc (recõciat) fecit (reconciliat) ab impressore deprauatam. Pagina.144. dicti libri sacramentorum, facie secunda, linea.28. in margine apposuit dictionem (causa) inter syllabam (ex) & dictionem (intrinsecam) ordinandam. In tractatu verò de præceptis, pagina.32. facie prima, linea.12. in margine apposuit dictionem (verò) quæ inter (alterũ, & licitum) dictiones locanda est. Pagina.33. eiusdem libri, facie secunda, linea.23. in margine apposuit dictionem (octo) loco (septem). In capite.7. libri conciliorũ bis legitur focius per, f, in prima syllaba, &, c, in secunda, cùm debeat scribi per, p, cũ aspiratione in principio, & .t. in media syllaba. Hæc sunt quæ in supradictis tractatibus, De symbolo, De Sacramentis, & de prçceptis, Auctori emendatu digna præcipuè visa sunt. Cætera verò errata, vel in tribus supradictis, vel in sequentibus duo bus tractatibus, siue literarum, siue syllabarum, siue orthographię, quæ passim inuenta sunt, per rasuram subducendo, siue per graphium addendo, partim, prout potuit correxit: partim (quoniam non admodum sententias variabant) cõniuendo dimisit, sanis piisq; lectoribus, per semetipsos inter legendum, animaduertenda relinquens.

Impreſſum Fulginei in æde Epiſcopali, ſumptibus auctoris, per Antonium Bladum impreſſorem Cameralem. Anno Domini
M D L X I I. Menſe Auguſti.

REGISTRVM OPERIS.

a a b c d e f g. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T
V X Y Z & ꝯ AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL.

Omnes ſunt terniones, præter a & L qui ſunt duerniones.
g & LL verò quaterniones.